РЕПУБЛИКА СРБИЈА

МИНИСТАРСТВО ПОЉОПРИВРЕДЕ, ШУМАРСТВА И ВОДОПРИВРЕДЕ

ИПАРД III ПРОГРАМ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ЗА ПЕРИОД 2021 - 2027. ГОДИНА

Март, 2022. године

САДРЖАЈ

1. НАЗИВ ИПА ПРОГРАМА РУРАЛНОГ РАЗВОЈА И ЦИЉЕВИ ИПАРД ПРОГРАМА 14

2. ЗЕМЉА КОРИСНИК 14

2.1. Географско подручје обухваћено ИПАРД III програмом 14

3. ОПИС ТРЕНУТНЕ СИТУАЦИЈЕ, *SWOT* АНАЛИЗА И УТВРЂИВАЊЕ ПОТРЕБА 15

3.1. Општи друштвено - економски контекст географског подручја 15

3.2. Карактеристике пољопривредног, шумарског и прехрамбеног сектора 23

3.3. Животна средина и управљање земљиштем 67

3.4. Рурална економија и квалитет живота 79

3.5. Припрема и спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ 86

3.6. Табела контекст показатеља 89

4. *SWOT* – САЖЕТАК ОПИСАНИХ СЕКТОРСКИХ АНАЛИЗА 104

4.1. Пољопривреда, шумарство и прехрамбена индустрија (укључујући и посебну табелу за сваки од одабраних сектора) – А1 104

4.2. *SWOT* анализа: Животна средина и управљање земљиштем (Е1) 111

4.3. *SWOT* анализа: Рурална економија и квалитет живота (*Q*1) 112

4.4. *SWOT* анализа: Припрема и спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* (*L1*) 113

5. ГЛАВНИ РЕЗУЛТАТИ ПРЕТХОДНИХ ИНТЕРВЕНЦИЈА 113

5.1. Главни резултати претходне националне интервенције; опредељени износи, резиме вредновања или научене лекције 113

5.2. Главни резултати помоћи ЕУ, опредељени износи, резиме вредновања или научене лекције 117

5.3. Главни резултати спроведене билатералне и мултилатералне помоћи, опредељени износи, вредновање или научене лекције 121

6. ОПИС СТРАТЕГИЈЕ И ЦИЉЕВА ПРОГРАМА 123

6.1. Опис постојеће националне стратегије руралног развоја 123

6.2. Утврђивање потреба и резиме целокупне стратегије 124

6.3. Циљеви програма 131

6.4. Усклађеност предложене ИПАРД интервенције и ИПА III Програмског оквира и Стратешког одговора 132

6.5. Усклађеност одабраних мера и критеријума селекције са кључним елементима Зеленог договора ЕУ и Зелене агенде за Западни Балкан 136

6.6. Табела са сажетим приказом логике интервенције у којој су наведене мере одабране за ИПАРД и квантификоване циљне вредности 137

7. СВЕОБУХВАТНА ФИНАНСИЈСКА ТАБЕЛА 144

8. ОПИС СВАКЕ ОД ОДАБРАНИХ МЕРА 148

8.1. Захтеви који се односе на све или поједине мере 148

8.2. Административна процедура 153

8.3. Описи по мерама 156

8.3.1. ИНВЕСТИЦИЈЕ У ФИЗИЧКУ ИМОВИНУ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА 156
8.3.1.1. Правни основ 156
8.3.1.2. Образложење 156
8.3.1.3. Општи и специфични циљеви 157
8.3.1.4. Повезаност са другим мерама ИПАРД програма и националним мерама 159
8.3.1.5. Корисници 160
8.3.1.6. Општи критеријуми прихватљивости 160
8.3.1.7. Специфични критеријуми прихватљивости (по сектору) 164
8.3.1.8. Прихватљиви трошкови 168
8.3.1.9. Критеријуми селекције/Принципи у вези са критеријумима селекције 169
8.3.1.10. Интензитет помоћи и стопа доприноса ЕУ 169
8.3.1.11. Индикативни буџет за меру 170
8.3.1.12. Показатељи и циљеви који ће се користити у програму 170
8.3.1.13. Административна процедура 171
8.3.1.14. Географски обим мере 171
8.3.1.15. Остале информације специфичне за меру 171
8.3.2. ИНВЕСТИЦИЈЕ У ФИЗИЧКУ ИМОВИНУ КОЈЕ СЕ ТИЧУ ПРЕРАДЕ И МАРКЕТИНГА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ПРОИЗВОДА И ПРОИЗВОДА РИБАРСТВА 171
8.3.2.1. Правни основ 171
8.3.2.2. Образложење 172
8.3.2.3. Општи и специфични циљеви 172
8.3.2.4. Повезаност са другим мерама ИПАРД програма и националним мерама 175
8.3.2.5. Корисници 175
8.3.2.6. Општи критеријуми прихватљивости 176
8.3.2.7. Специфични критеријуми прихватљивости (по сектору) 178
8.3.2.8. Прихватљиви трошкови 180
8.3.2.9. Критеријуми селекције/Принципи у вези са критеријумима селекције 181
8.3.2.10. Интензитет помоћи и стопа доприноса ЕУ 181
8.3.2.11. Индикативни буџет за меру 182
8.3.2.12. Показатељи и циљеви који ће се користити у програму 182
8.3.2.13. Административна процедура 183
8.3.2.14. Географски обим мере 183
8.3.2.15. Остале информације специфичне за меру 183
8.3.3. АГРО-ЕКОЛОШКО-КЛИМАТСКА МЕРА И ОРГАНСКА ПРОИЗВОДЊА 183

8.3.3.1. Правни основ 183
8.3.3.2. Образложење 183
8.3.3.3. Општи и специфични циљеви 184
8.3.3.4. Повезаност са другим мерама ИПАРД програма и националним мерама 185
8.3.3.5. Корисници 185
8.3.3.6. Општи критеријуми прихватљивости 186
8.3.3.6.1. Општи критеријуми прихватљивости за све операције 186
8.3.3.6.2. Полазна основа 187
8.3.3.6.3. Одговарајуће знање 187
8.3.3.7. Специфични критеријуми прихватљивости (по операцијама) 188
8.3.3.8. Прихватљиви трошкови 189
8.3.2.9. Критеријуми селекције/Принципи у вези са критеријумима селекције 189
8.3.3.10. Интензитет помоћи и стопа доприноса ЕУ 189
7.3.3.11. Индикативни буџет мере 190
8.3.3.12. Показатељи и циљеви који ће се користити у програму 190
8.3.3.13. Административна процедура 191
8.3.3.14. Географски обим мере 191
8.3.3.15. Остале информације специфичне за меру (у случају да је дефинисано нацртом мере) 191
8.3.3.15.1. Операција 1 - Плодоред на обрадивим површинама 191
8.3.3.15.2. Операција 2 – Затрављивање међуредног простора у вишегодишњим засадима 195
8.3.3.15.3. Операција 3 - Успостављање и одржавање цветних трака 200
8.3.3.15.4. Операција 4 - Одрживо управљање ливадама и пашњацима 204
8.3.4. СПРОВОЂЕЊЕ ЛОКАЛНИХ СТРАТЕГИЈА РУРАЛНОГ РАЗВОЈА – *LEADER* ПРИСТУП 211
8.3.4.1. Правни основ 211
8.3.4.2. Образложење 211
8.3.4.3. Општи и специфични циљеви 212
8.3.4.4. Повезаност са другим мерама ИПАРД програма и националним мерама 212
8.3.4.5. Корисници 213
8.3.4.6. Општи критеријуми прихватљивости 213
8.3.4.7. Специфични критеријуми прихватљивости 215
8.3.4.8. Прихватљиви трошкови 216
8.3.4.9. Критеријуми селекције/Принципи у вези са критеријумима селекције 218

8.3.4.10. Интензитет помоћи и стопа доприноса ЕУ 220
8.3.4.11. Индикативни буџет за меру 221
8.3.4.12. Показатељи и циљеви који ће се користити у програму 221
8.3.4.13. Административна процедура 221
8.3.4.14. Географски обим мере 222
8.3.4.15. Остале информације специфичне за меру 222
8.3.5. ИНВЕСТИЦИЈЕ У РУРАЛНУ ЈАВНУ ИНФРАСТРУКТУРУ 222
8.3.5.1. Правни основ 222
8.3.5.2. Образложење 222
8.3.5.3. Општи и специфични циљеви 223
8.3.5.4. Повезаност са осталим ИПАРД мерама у програму и националним мерама 224
8.3.5.5. Корисници 224
8.3.5.6. Општи критеријуми прихватљивости 224
8.3.5.7. Специфични критеријуми прихватљивости (по секторима) 225
8.3.5.8. Прихватљиви трошкови 226
8.3.5.9. Критеријуми селекције/ Принципи у вези са критеријумима селекције 227
8.3.5.10. Интензитет помоћи и стопа доприноса ЕУ 227
8.3.5.11. Индикативни буџет за меру 228
8.3.5.12. Показатељи и циљеви који ће се користити у програму 228
8.3.5.13. Административна процедура 228
8.3.5.14. Географски обим мере 229
8.3.5.15. Остале информације специфичне за меру 229
8.3.6. ДИВЕРЗИФИКАЦИЈА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА И РАЗВОЈ ПОСЛОВАЊА 229
8.3.6.1. Правни основ 229
8.3.6.2. Образложење 229
8.3.6.3. Општи и специфични циљеви 230
8.3.6.4. Повезаност са другим мерама ИПАРД програма и националним мерама 231
8.3.6.5. Корисници 232
8.3.6.6. Општи критеријуми прихватљивости 232
8.3.6.7. Специфични критеријуми прихватљивости (по секторима) 233
8.3.6.8. Прихватљиви трошкови 233
8.3.6.9. Критеријуми селекције/Принципи у вези са критеријумима селекције 235
8.3.6.10. Интензитет помоћи и стопа доприноса ЕУ 235
8.3.6.11. Индикативни буџет за меру 236

8.3.6.12. Показатељи и циљеви који ће се користити у програму 236
8.3.6.13. Административна процедура 237
8.3.6.14. Географски обим мере 237
8.3.6.15. Остале информације специфичне за меру 237
8.3.7. ТЕХНИЧКА ПОМОЋ 238
8.3.7.1. Правни основ 238
8.3.7.2. Образложење 238
8.3.7.3. Општи и специфични циљеви 238
8.3.7.4. Повезаност са другим мерама ИПАРД програма и националним мерама 239
8.3.7.5. Корисници 239
8.3.7.6. Општи критеријуми прихватљивости 239
8.3.7.7. Специфични критеријуми прихватљивости 240
8.3.7.8. Прихватљиви трошкови 240
8.3.7.9. Критеријуми селекције/Принципи у вези са критеријумима селекције 242
8.3.7.10. Интензитет помоћи и стопа доприноса ЕУ 242
8.3.7.11. Индикативни буџет за меру 242
8.3.7.12. Показатељи и циљеви који ће се користити у програму 242
8.3.7.13. Административна процедура 243
8.3.7.14. Географски обим мере 244
8.3.7.15. Остале информације специфичне за меру 244
9. НАЦИОНАЛНА МРЕЖА ЗА РУРАЛНИ РАЗВОЈ 244
10. ИНФОРМАЦИЈЕ О УСКЛАЂЕНОСТИ ИПАРД МЕРА СА МЕРАМА ФИНАНСИРАНИМ ИЗ ДРУГИХ ИЗВОРА (НАЦИОНАЛНИ ИЛИ МЕЂУНАРОДНИ) 246
10.1. Критеријуми разграничења ИПАРД подршке од подршке унутар неког другог прозора ИПА III Програмског оквира или унутар истог прозора 246
10.2. Усклађеност ИПАРД програма са другим финансијским инструментима 247
10.3. Критеријуми за разграничење и комплементарност ИПАРД мера и државне политике 248
11. САЖЕТИ ПРИКАЗ СТРУКТУРА УПРАВЉАЊА И КОНТРОЛЕ 256
12. ОПИС ОПЕРАТИВНЕ СТРУКТУРЕ, УКЉУЧУЈУЋИ ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ 259
12.1. Опис Оперативне структуре (Управљачко тело и ИПАРД агенција) и њених главних функција 259
12.2. Опис система праћења и вредновања, укључујући предвиђени састав Одбора за праћење. 264
13. РЕЗУЛТАТИ КОНСУЛТАЦИЈА ИЗРАДЕ ПРОГРАМА И ОДРЕДБЕ ЗА УКЉУЧИВАЊЕ НАДЛЕЖНИХ ОРГАНА И ТЕЛА, КАО И АДЕКВАТНИХ ПАРТНЕРА У ОБЛАСТИ ЕКОНОМИЈЕ, ДРУШТВА И ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ 268
13.1. Обезбеђивање одредбе за повезивање надлежних органа, тела и партнера 268
13.2. Консултоване заинтересоване стране – резиме 270

13.3. Резултати консултација – резиме 282
4.3. *SWOT* - Рурална економија и квалитет живота: 282
14. РЕЗУЛТАТИ И ПРЕПОРУКЕ ПРЕТХОДНОГ (*EX-ANTE*) ВРЕДНОВАЊА ПРОГРАМА 318
14.1. Опис процеса 318
14.2. Преглед препорука 320
15. ПРОМОЦИЈА, ВИДЉИВОСТ И ТРАНСПАРЕНТНОСТ У СКЛАДУ СА ИПА ПРОПИСИМА 341
15.1. Активности предвиђене у циљу информисања потенцијалних корисника, стручних организација, партнера у домену економије, друштва и животне средине, као и тела укључених у промоцију родне равноправности и НВО о могућностима које нуди ИПАРД III програм и правилима за приступ финансирању 342
15.2. Акције предвиђене за информисање корисника о доприносу ЕУ 342
15.3. Активности информисања шире јавности о улози ЕУ у програмима и њиховим резултатима 343
16. ПРОМОВИСАЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА И НЕДИСКРИМИНАЦИЈЕ ТОКОМ РАЗЛИЧИТИХ ФАЗА ПРОГРАМА (ПЛАНИРАЊА, СПРОВОЂЕЊА, ПРАЋЕЊА И ВРЕДНОВАЊА) 344
16.1. Опис начина на који ће се промовисати равноправност полова током различитих фаза програма (планирања, спровођења, праћења и вредновања) 344
16.2. Опис начина на који ће се дискриминација заснована на полу, раси, пореклу, религији, старости, сексуалном опредељењу спречавати током различитих фаза спровођења програма 346
17. ТЕХНИЧКА ТЕЛА И САВЕТОДАВНЕ СЛУЖБЕ 347
18. ПРИЛОЗИ 350
18.1. Дефиниција малих и средњих предузећа 350
18.2. Опис методологије за процену економске одрживости корисника 352
18.3. Листа насељених места у планинским подручјима 353
18.4. Методологија за израчунавање нивоа плаћања за активности везане за Агро-еколошко-климатску меру, органску производњу и шумарство 366
18.5. Листа релевантних минималних националних стандарда 380
18.5.1. Национални стандарди за Меру 1 - „Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава” 380
18.5.2. Национални стандарди за Меру 3 - „Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства” 382
18.5.3. Национални стандарди за Меру 4 - „Агро-еколошко-климатску меру и органска производња” 383
18.5.4. Национални стандарди за Меру 6 - „Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру” 384
18.5.5. Национални стандарди за Меру 7 - „Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања” 386
18.6. Резиме Извештаја о претходном (*ex-ante)* вредновању 389

18.7. Листа чланова „Мреже за рурални развој Србије” 394
18.8. Хијерархија циљева 395
18.9. Елементи бодовања за оцену квалитета Локалне стратегије руралног развоја..... 421
18.10. Листа насељених места изван руралних подручја 425
18.11. Изјава о адекватности и тачности обрачуна 437

ЛИСТА ТАБЕЛА

Табела 1: NUTS региони обухваћени Програмом 14

Табела 2: Макроекономски показатељи Републике Србије, 2012 - 2020..... 15

Табела 3: Становништво према типу насеља, 2019. година..... 17

Табела 4: Биланс унутрашњих миграција према типу насеља, 2019. година..... 18

Табела 5: Стопа активности, запослености, незапослености и неактивности радно способног становништва (15 – 64 година) у 2019. години (%) 19

Табела 6: Земљишни ресурси по класама величине газдинстава, 2018. година 20

Табела 7: Главни показатељи значаја пољопривредно-прехрамбеног сектора Републике Србије (2015 – 2019)..... 23

Табела 8: Кључни показатељи за сектор производње и прераде млека..... 26

Табела 9: Потенцијални корисници у сектору млека у оквиру Мере 1 29

Табела 10: Извоз, увоз и нето трговина млека и млечних производа изражена у еквивалентима млека у периоду од 2014. године до 2018. године 30

Табела 11: Број регистрованих објеката (РО) у Управи за ветерину за узгој/тов..... 31

Табела 12: Потенцијални корисници у сектору меса за Меру 1..... 33

Табела 13: Број одобрених објеката за клање у Републици Србији према дневноом капацитету закланих животиња..... 33

Табела 14: Број одобрених објеката за расецање и прераду црвеног и белог меса у Републици Србији на основу дневног капацитата 34

Табела 15: Број домаћинстава према врсти воћарске производење и КПЗ 37

Табела 16: Производња воћа у Републици Србији (у тонама)..... 38

Табела 17: Површина под воћњацима и наводњавање воћњака по региону..... 38

Табела 18: Број газдинстава специјализованих за производњу поврћа, цвећа и украсног биља 40

Табела 19: Производња поврћа..... 41

Табела 20: Број предузећа регистрованих за осталу прераду и конзервисање воћа и поврћа и производњу сока у сектру прераде воћа и поврћа према условима прихватљивости..... 42

Табела 21: Позиција Републике Србије у производњи и извозу индустријског биља на европском и светском тржишту 44

Табела 22: Број пољопривредних газдинстава и површина под житарицама (пшеница, раж, јечам, овас, кукуруз у зрну и друге житарице у зрну) 45

Табела 23: Број и структура газдинстава која узгајају кокошке носиље у Републици Србији 49

Табела 24: Број и структура произвођача јаја 49

Табела 25: Однос производње вина без географских индикација и вина са географским индикацијама, од 2016. године до 2018. године 55

Табела 26: Структура шумског земљишта (ha) према власништву, по регионима, 2017. година 65

Табела 27: Укупна количина увезених пестицида у периоду 2015 – 2019. година 75

Табела 28: Укупна количина антибиотика стављених у промет (2015 – 2019. година) 76

Табела 29: Површине под органском биљном производњом (2011 - 2019. година) 77

Табела 30: Органска биљна производња у 2019. години 77

Табела 31: Структура органске сточарске производње у 2019. години 78

Табела 32: Преглед различитих типова шума према угрожености од пожара 79

Табела 33: Запослени по NUTS регионима и типу насеља, 2019. година 80

Табела 34: Приходи домаћинства у новцу и натури, по NUTS регионима и типу насеља, 2019. година 81

Табела 35: Укупан број смештајних објеката категорисаних као сеоска туристичка домаћинства . 82

Табела 36: Подршка пољопривреди и руралном развоју, 2015 - 2019. година (000 EUR) 115

Табела 37: Одређивање приоритета потреба у ИПАРД III програму 129

Табела 38: Збирна табела која представља главне потребе руралног развоја и мере којима су обухваћене потребе 129

Табела 39: Табела са сажетим приказом логике интервенције у којој су наведене одабране мере и квантификоване циљне вредности 137

Табела 40: Критеријуми селекције за Меру 1 169

Табела 41: Индикативни буџет за период од 2021. до 2027. године за Меру 1 170

Табела 42: Показатељи и циљеви за Меру 1 170

Табела 43: Критеријуми селекције за Меру 3 181

Табела 44: Индикативни буџет за период од 2021. до 2027. године за Меру 3 182

Табела 45: Показатељи и циљеви за Меру 3 182

Табела 46: Индикативни буџет за период од 2021. до 2027. године за Меру 4 190

Табела 47: Показатељи и циљеви за Меру - Агро-еколошко-климатска мера и мера органска производња 190

Табела 48: Кораци у спровођењу LEADER мере 219

Табела 49: Индикативни буџет за период 2021. до 2027. године за Меру 5 221

Табела 50: Показатељи и циљеви за Меру 5 221

Табела 51:Индикативни буџет за период 2021. до 2027. године за Меру 6 228

Табела 52: Показатељи и циљеви за Меру 6 228

Табела 53: Индикативни буџет за период од 2021. до 2027. године за Меру 7 236

Табела 54: Показатељи и циљеви за Меру 7 236

Табела 55: Индикативни буџет за период од 2021. до 2027. године за Меру 9 242

Табела 56: Показатељи и циљеви за Меру 9 242

Табела 57: Критеријуми за разграничење између ИПАРД III програма и НПРР 250

Табела 58: Структуре и органи, са освртом на тренутно стање у Републици Србији 256

Табела 59: Именовање свих релевантних органа и сажети опис структуре управљања и контроле (НИПАК, НАО, ИПАРД Управљачко тело, ИПАРД агенција и Ревизорско тело) 258

Табела 60: Преглед препорука 334

Табела 61: Листа насељених места у планинским подручјима 353

Табела 62: Хијерархија циљева 395

Табела 63: Листа насељених места изван руралних подручја 425

ЛИСТА ГРАФИКОНА

Графикон 1: Снабдевање крављим млеком у Републици Србији по производним регионима 27

Графикон 2: Укупна обрадива површина житарица и индустријског биља у Републици Србији 46

Графикон 3: Површина под виноградима (ha) и број пописаних газдинстава са виноградима у 2018. години 52

Графикон 4: Производња грожђа по годинама (t), 2009-2018 53

Графикон 5: Број произвођача вина уписаних у Винарски регистар на основу максималних расположивих капацитета за годишњу производњу вина; 2019. година 54

Графикон 6: Укупна производња рибе у Републици Србији (2008 – 2018. година) у тонама 58

Графикон 7: Годишња потрошња рибе по становнику (2013 - 2018. година) у kg 59

Графикон 8: Укупан извоз рибе, увоз и салдо (2008 – 2013. година) у тонама 60

Графикон 9: Тренд аутохтоних раса домаћих животиња 69

Графикон 10: Тренд аутохтоних раса домаћих животиња 70
Графикон 11: Употреба ђубрива на пољопривредном земљишту (2016) 75
Графикон 12: Проценат становништва у руралним подручјима која су обухваћена ЛСРР 87
Графикон 13: Организациона шема ИПАРД Управљачког тела 262
Графикон 14: Организациона шема ИПАРД агенције 264
Графикон 15: Управници пољопривредних газдинстава на основу пола и величине пољопривредних газдинстава, 2018 (%) 345
Графикон 16: Економска одрживост корисника 352
Графикон 17: Економска одрживост пројекта 352

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА

АКИС – Систем знања и информација у пољопривреди
АЛИМС - Агенције за лекове и медицинска средства
АПВ – Аутономна покрајина Војводина
АПР – Агенција за привредне регистре
АРС – Анкета о радној снази
АСПГ - Анкете о структури пољопривредних газдинстава
БДВ – Бруто додата вредност
БДП – Бруто домаћи производ
БФШ - Буџетски фонд за шуме
ГРЈ – Годишња радна јединица
ГМО – Генетски модификовани организми
ДГ АГРИ – Генерални директорат за пољопривреду и рурални развој
ДГ САНТЕ – Генерални директорат за безбедност хране и здравља
ЕК – Европска комисија
ЕУ – Европска унија
ЕУСАИР - ЕУ стратегија за јадранско-јонски регион
ЕУСДР - Стратегија ЕУ за Дунавски регион
ЗОП – Заштићена ознака порекла
ЗГО – Заштићена географска ознака
ЗПП – Заједничка пољопривредна политика
ИА – ИПАРД агенција
ИБРД – Међународна банка за обнову и развој
ИПА – Инструмент за претприступну помоћ
ИПА ОП – Одбор за праћење инструмента за претприступну помоћ
ИПАРД – Инструмент за претприступну помоћ за рурални развој
ЈЛС – Јединице локалне самоуправе
ЈП – Јавна предузећа
ККС – Класична куга свиња
КПЗ – Коришћено пољопривредно земљиште

ЛАГ – Локална акциона група
ЛСРР – Локална стратегија руралног развоја
МоР – Меморандум о разумевању
МПН – Министарство просвете, науке и технолошког развоја
МПШВ – Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде
МРРС – Мрежа за рурални развој Србије
МСП – Мала и средња предузећа
НАО – Национални службеник за одобравање
НВО – Невладина(е) организација(е)
НИПАК – Национални ИПА координатор
НМРР – Национална мрежа за рурални развој
НПРР – Национални програм руралног развоја
НСПРР – Национална стратегија пољопривреде и руралног развоја
ОИЕ – Обновљиви извори енергије
ОП – Одбор за праћење
ОС – Оперативна структура
ОУ – Оквирни уговор
ПАВК – План активности видљивости комуникације
ПГ – Пољопривредно газдинство
ПГС – Прекогранична сарадња
ПДВ – Порез на додату вредност
ПДПП – Правила добре пољопривредне праксе
пЛАГ – Потенцијалне локалне акционе групе
ПОУРП - Подручје са отежаним условима за рад у пољопривреди
ПСПВШ – Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство
ПРАГ – Практични водич кроз процедуре уговарања помоћи за спољашње активности ЕУ (*Practical Guide to Contracting Procedures for EU External Actions*)
РВ – Рејонизација виноградарства
РЗС – Републички завод за статистику
РР – Рурални развој
РС – Република Србија
СКГО – Стална конференција градова и општина
СС – Секторски споразум између Владе и Европске комисије о механизмима примене финансијске помоћи Уније Републици Србији у оквиру инструмента за претприступну помоћ у области подршке пољопривреди и руралном развоју (ИПАРД)
ССП – Споразум о стабилизацији и придруживању између европских заједница и њихових држава чланица, са једне стране, и Републике Србије, са друге стране
Тое – Тона еквивалента нафте
ТП – Техничка помоћ
ТТ – Техничка тела
УАП – Управа за аграрна плаћања
УГС - Условно грло стоке
УЛО – Веома низак садржај кисеоника
УН – Уједињене нације

УПЗ – Управа за пољопривредно земљиште
УТ – Управљачко тело
CEFTA – Споразум о слободној трговини у Централној Европи
FADN – Систем рачуноводствених података на пољопривредним газдинствима (*Farm Accountancy Data Network*)
FAO – Организација за храну и пољопривреду (*Food and Agriculture Organisation*)
FFPA - Оквирни финансијски партнерски споразум између Владе Републике Србије и Европске комисије о правилима за спровођење финансијске помоћи Европске уније Републици Србији у оквиру Инструмента за претприступну помоћ (ИПА III)
GAEC – Добри пољопривредни и еколошки услови (*Good Agricultural and Environmental Conditions*)
GHG - Гасови са ефектом стаклене баште
HACCP – Анализа опасности и критичне контролне тачке
HNV – Висока природна вредност
IACS – Интегрисани административни и контролни систем (*Integrated Administration and Control System)*
IEA - Међународна агенција за енергетику (*International Energy Agency)*
ISO – Међународна организација за стандардизацију
LEADER – *Liaison entre Actions de developpment de l'Economie Rurale* (фр.)
LPIS – Систем идентификације земљишних парцела (*The Land Parcel Identification System*)
NUTS – Номенклатура територијалних јединица у статистици
OECD – Организација за економску сарадњу и развој
PHRD Grant - Пројекат за јачање капацитета пољопривредног сектора за доношење политика на основу података (*PHRD Grant on Strengthening Agriculture Sector Capacities for Evidence-Based Policy Making)*
SCAP – Пројекат конкурентне пољопривреде Србије
SMR - Обавезни захтеви за управљање газдинством
SWG – Стална радна група за регионални развој у Југоисточној Европи
SWOT – Снаге, слабости, могућности, претње
UNDP – Програм Уједињених нација за развој
USAID – Америчка агенција за међународни развој
WFD - Оквирна директива о водама Европске уније

1. НАЗИВ ИПА ПРОГРАМА РУРАЛНОГ РАЗВОЈА И ЦИЉЕВИ ИПАРД ПРОГРАМА

ИПАРД III програм Републике Србије за период 2021 - 2027. година.

2. ЗЕМЉА КОРИСНИК

2.1. Географско подручје обухваћено ИПАРД III програмом

Територија Републике Србије (РС) је административно организована у општине, градове и град Београд, као и у две аутономне покрајине, као облик територијалне аутономије[1].

Према националној Номенклатури територијалних јединица за статистику (*NUTS*), територија Републике Србије је подељена на три нивоа *NUTS* региона (*Табела 1*), на следећи начин: два *NUTS* 1 региона, пет *NUTS* 2 региона и 25 управних округа (изузев Косова* и Метохије[2]) – *NUTS* 3.

Табела 1: NUTS региони обухваћени Програмом

***NUTS* ниво**	**Шифра**	**Регион**	**Површина*, km²**	**Број насељених места**	**Становништво на дан 30.06.2019.****	
					Укупно	**Становништво по 1 km²**
		СРБИЈА - УКУПНО	**77.589**	**4.709**	**6.945.235**	**90**
I	РС1	СРБИЈА - СЕВЕР	24.848	624	3.546.149	143
II	РС11	Београдски регион	3.234	157	1.694.056	524
II	РС12	Регион Војводине	21.614	467	1.852.093	86
I	РС2	СРБИЈА - ЈУГ	52.741	4.085	3.399.086	64
II	РС21	Регион Шумадије и Западне Србије	26.493	2.112	1.908.641	72
II	РС22	Регион Јужне и Источне Србије	26.248	1.973	1.490.445	57

Извор: Републички завод за статистику Србије (РЗС)

*Подаци Републичког геодетског завода (РГЗ)

**Процена

ИПАРД III програм ће се спроводити на читавој територији Републике Србије (изузев Косова* и Метохије[2])[3].

[1] Закон о територијалној организацији Републике Србије („Службени гласник РС”, бр. 129/07, 18/16, 47/18 и 9/20 – други закон)

[2] Ова одредница не прејудицира став о статусу и у складу је с резолуцијом Савета безбдености УН 1244(1999) и мишљењем МСП о проглашењу независности Косова.

[3] Ова ознака не прејудицира ставове о статусу и у складу је са Резолуцијом Савета безбедности Организације уједињених нација 1244 (1999) и Мишљењем МСП-а о проглашењу независности Косова.

3. ОПИС ТРЕНУТНЕ СИТУАЦИЈЕ, *SWOT* АНАЛИЗА И УТВРЂИВАЊЕ ПОТРЕБА

3.1. Општи друштвено - економски контекст географског подручја

Република Србија је идентификована као потенцијални кандидат за чланство у ЕУ током самита Савета Европе у Солуну 2003. године, а 2009. године формално је поднела захтев за приступање ЕУ. Процес ратификације Споразума о стабилизацији и придруживању (ССП) започео је 2010. године, а Савет Европе је 1. марта 2012. године доделио Републици Србији статус земље кандидата, на основу Мишљења Европске комисије (ЕК) о захтеву за чланство Републике Србије, који је усвојен у октобру 2011. године.

Територија Републике Србије налази се на раскршћу Централне и Југоисточне Европе, представља централни део региона Балкана и простире се на површини од 77.589 km^2 (изузев Косова* и Метохије). Према резултатима Пописа становништва из 2011. године, Република Србија има 7.186.862 становника, док према процени Републичког завода за статистику (РЗС) из 2020. године има 6.899.126 становника. Рурална подручја Републике Србије, која су сврстана у категорију „остала насеља”, обухватају 40,6% становништва. Више од 50% становништва Региона Шумадије и Западне Србије представља рурално становништво, што га чини регионом са највећим бројем руралног становништва у Републици Србији. Просечна старост становништва у 2019. години била је 43,3 године. Посматрано по типу насеља, у градским насељима просечна старост становништва износи 42,3 године, док је у категорији „остала насеља” просечна старост становништва 44,9 година.

Према подацима РЗС у 2020. години бруто домаћи производ (БДП) износио је 37.550 милиона EUR у сталним ценама, а реални БДП је у 2020. години смањен у односу на претходну годину за 0,9%. У 2020. години најзначајније учешће у формирању БДП-а имали су следећи сектори: сектор прерађивачке индустрије (13,3%), сектор трговине на велико и мало и поправка моторних возила (11,3%), сектор некретнина (7,0%), сектор пољопривреде, шумарства и рибарства (6,3%) и сектор грађевинарства (5,4%). Бруто додата вредност (БДВ) примарног сектора је у 2020. години износила 6,3% (Статистички годишњак Републике Србије 2021, РЗС). Макроекономски показатељи Републике Србије за период 2012 - 2020. година приказани су у *Табели 2*.

Табела 2: Макроекономски показатељи Републике Србије, 2012 - 2020

Показатељ	Година								
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020[1)]
БДП* (мил. EUR)	31.968,8	32.893,6	32.370,7	32.955,4	34.055,6	34.771,2	36.334,2	37.908,1	37.550,0
БДП по становнику (EUR)	4.676,7	5.082,9	4.973,2	5.037,1	5.210,8	5.588,4	6.142,7	6.624,0	6.783,0
Стопа незапослености (%)	24,6	23,0	19,9	18,2	15,9	14,1	13,3	10,9	9,5

Извоз робе и услуга (мил. EUR)	9.579,7	12.467,4	12.668,0	11.414,4	12.700,4	14.504,4	16.417,8	16.753,8	16.606,5
Увоз робе и услуга (мил. EUR)	16.147,9	17.536,3	17.234,3	15.253,6	16.127,5	18.705,4	22.087,1	22.810,6	22.342,9
Салдо (мил. EUR)	-6.568,2	-5.068,9	-4.566,3	-3.839,2	-3.427,1	-4.201,0	-5.669,3	-6.056,7	-5.736.4

Извор: РЗС, * Сталне цене (вредност, уланчане мере обима, референтна 2010. година)

1) Процена РЗС

Административни систем

Јединице локалне самоуправе чине 197 градова/општина, које обухватају 6.158 насеља. Република Србија (изузев Косова* и Метохије) састоји се од 25 управних округа. Град Београд је засебан округ и представља одвојену територијалну јединицу која је утврђена Уставом и законом.

У Републици Србији не постоји званична дефиниција руралних подручја. Класификација насеља коју користи РЗС („градска насеља” и „остала насеља”) заснована је на правном критеријуму за одређивање урбаних насеља, док се насеља изван ове категорије класификују као остала насеља.

У складу са дефиницијом руралних подручја *OECD*[4], у Реппублици Србији рурална подручја обухватају 79,5% државне територије, као и више од половине укупног становништва (58,7%). Просечна густина насељености у Републици Србији је око 90 становника/km^2. У руралним подручјима густина насељености износи 58 становника/km^2, док у урбаним подручјима густина насељености износи 399 становника/km^2.

За потребе ИПАРД III програма, на основу *OECD* критеријума и у складу с територијалном класификацијом Републике Србије, читава територија Републике Србије се може сматрати руралном подручјем, изузимајући подручја насељених места с густином насељености већом од 150 становника/km^2 у 27 градова и Граду Београду (Прилог 18.10. Листа насељених места изван руралних подручја).

У случају Мере 5: Спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ, рурално подручје је насељено место које има највише 25.000 становника (према подацима последњег Пописа становништва, РЗС).

Подручја са отежаним условима рада у пољопривреди (ПОУРП), укључујући планинска подручја (Прилог 18.3. Листа насељених места у планинским подручјима), дефинисана су Правилником о одређивању подручја са отежаним условима рада у пољопривреди[5]. Статус

[4] Рурална подручја дефинисана према критеријумима OECD на нивоу општина са густином насељености мањом од 150 становника/km^2.

[5] Правилник о одређивању подручја са отежаним условима рада у пољопривреди („Службени гласник РС”, број 122/21).

ПОУРП додељује се на период од три године за насеља на територији Републике Србије која испуњавају један од следећих критеријума:

1. налазе се на надморској висини ≥ од 500 m (планинска подручја),
2. налазе се у границама подручја националног парка одређеним Законом о националним парковима[6],
3. налазе се у девастираним подручјима у складу са Уредбом о утврђивању јединствене листе развијености региона и ЈЛС[7].

Ниво развијености општина је одређен применом показатеља развоја, заснованим на Закону о регионалном развоју[8] и методологији за одређивање нивоа развијености општина прихваћеној од стране Владе Републике Србије. Општине се по нивоу развијености разврставају у четири групе: прва група је изнад националног просека, у другој групи је ниво развијености од 80% до 100% националног просека, у трећој групи је ниво развијености од 60% до 80% националног просека, а у четвртој групи је ниво развијености испод 60% националног просека.

Демографске карактерике и трендови

Према проценама РЗС за 2019. годину, укупан број становника у Републици Србији је 6.945.235 (изузев Косова* и Метохије). Кључни демографски изазови су: негативна стопа природног прираштаја на 1.000 становника (-5,3% у 2019. години), старење становништва (просечна старост је 43,3 године), високи и растући индекс старења (144,1), стопа старосне зависности (53,8%), ниска стопа фертилитета (1,52 детета по жени) и негативни унутрашњи миграциони баланс. Истовремено, кључни демографски показатељи ЕУ у 2019. години су следећи: стопа промене природног прираштаја становништва (– 1,1%), просечна старост становништва (43,7 година), стопа старосне зависности (31%), стопа фертилитета (1,56 детета по жени). У поређењу с укупном демографском сликом Републике Србије, ситуација у вези са становништвом и демографским трендовима у руралним подручјима је још неповољнија. У периоду између два пописа (2002 – 2011. година) дошло је до осетног пада становништва у руралним подручјима за 10,9%, што је свело његов удео у укупном становништву на 40,6%. Постоје значајне регионалне разлике, при чему Регион Јужне и Источне Србије бележи најјаче трендове депопулације, док је Регион Шумадије и Западне Србије једини претежно рурални регион, са 52,6% становништва у руралним подручјима. Рурална подручја карактерише и интензивнији процес старења – значајно опада удео деце и омладине, а расте удео старијег становништва.

Табела 3: Становништво према типу насеља, 2019. година

[6] Закон о Националним парковима („Службени гласник РС”, бр. 84/15 и 95/18 – други закони)
[7] Уредба о утврђивању јединствене листе развијености региона и јединица локалне самоуправе за 2014. годину („Службени гласник РС”, број 104/14)
[8] „Службени гласник РС”, бр. 51/09, 30/10 и 89/15

Тип насеља	Становништво				Становништво према старосној групи (%)		
	Укупно (000)	%	% жена	Биланс унутрашњих миграција	< 15 година	15 – 64 година	≥ 65 година
Претежно урбани	1.694	24,4	52,8	7.724	15,1	65,3	19,6
Прелазни	1.644	23,7	51,2	665	14,3	65,2	20,5
Претежно рурални	3.607	51,9	50,6	- 8.389	13,9	64,8	21,3

Извор: РЗС

Депопулација у руралним подручјима је последица ниске стопе рађања и интензивних миграција из руралних у урбана подручја или ван земље. Депопулација је више наглашена код руралне женске популације у односу на мушку популацију. Недостатак могућности за запошљавање, ниске зараде, неразвијена инфраструктура, ограничен приступ и низак квалитет образовних и здравствених услуга, као и приступ финансијској социјалној помоћи, делимично објашњавају сиромаштво и миграцију из руралних подручја. Удео женског становништва које се исељава из руралних подручја, као и млађе популације (15 - 35 година) је већи у односу на мушку популацију, што значајно утиче на губитак радно способног и фертилног становништва из руралних подручја и продубљује даље трендове депопулације.

Табела 4: Биланс унутрашњих миграција према типу насеља, 2019. година

Старосна категорија	Претежно урбани		Прелазни		Претежно рурални	
	Мушкарци	Жене	Мушкарци	Жене	Мушкарци	Жене
0-4	- 35	- 50	19	37	16	13
5-10	11	7	32	43	- 43	- 50
10-14	96	52	- 2	13	- 94	- 65
15-24	947	1.207	96	148	- 1.043	- 1.355
25-34	1.692	2.125	93	54	- 1.785	- 2.179
35-44	414	317	0	- 21	- 414	- 296
45-54	159	229	- 27	13	- 132	- 242
55-64	34	182	19	45	- 53	- 227
65 и више година	91	246	53	50	- 144	- 296
Република Србија	3.409	4.315	283	382	- 3.692	- 4.697
% становништва 15-34 година	77,41	77,22	66,78	52,88	76,60	75,24

Извор: РЗС

Тржиште рада

Основни показатељи тржишта рада у Републици Србији упућују на позитивне, али не баш прогресивне трендове. Раст стопе активности и запослености с једне стране и пад стопе незапослености и неактивности с друге стране. Укупан број запосленог становништа у 2019. години био је 2,2 милиона. Стопе активности и запослености у руралним подручјима су

традиционално више него у урбаним. Међутим, постоји значајан родни и генерацијски јаз, поготово кад се активност и запосленост анализирају код руралног становништва. Стопе активности и запослености жена у руралним подручјима су значајно ниже од стопа активности и запослености мушкараца. Најнеповољнији је положај младих жена које имају најнижу стопу активности и запослености.

Табела 5: Стопа активности, запослености, незапослености и неактивности радно способног становништва (15 – 64 година) у 2019. години (%)

	Република Србија			Мушкарци		Жене		Родни јаз	
	Укупно	Градска насеља	Остала насеља	Градска насеља	Остала насеља	Градска насеља	Остала насеља	Градска насеља	Остала насеља
Стопа активности	68,1	67,8	68,7	73,2	77,4	62,6	59,2	10,6	18,2
Стопа запослености	60,7	59,8	62,1	64,7	70,7	55,1	52,9	9,6	17,8
Стопа незапослености	10,9	11,8	9,5	11,7	8,7	12,0	10,7	-0,3	-2,0
Стопа неактивности	31,9	32,2	31,3	26,8	22,6	37,4	40,8	-10,6	-18,2

Извор: РЗС

Удео нискоквалификованих радника (без образовања или са основним образовањем) у урбаним подручјима је 6,8%, док у руралним подручјима достиже 30,5%. Стопа запослености у сектору пољопривреде се континуирано смањује, при чему пољопривреда и даље остаје претежан сектор запошљавања. У сектору пољопривреде је у 2019. години било радно ангажовано 452.700 људи, односно 15,6% становништва старости изнад 15 година (13,4% становништва у радном добу). Учешће сектора пољопривреде, шумарства и рибарства у укупној запослености у Републици Србији износи 11,5%.

Када је реч о сектору шумарства и дрвне индустрије, у индустрији намештаја је у 2020. години било регистровано 20.637 запослених, што је за 8,6% више него у 2019. години, а 17.020 запослених регистровано је у обради дрвета (раст од 0,9% у поређењу са 2019. годином). У производњи папира и папирних производа је било регистровано 9.216 запослених (раст од 9,5% у односу на 2019. годину). У сектору шумарства и сече шума је регистровано 6.807 запослених, што је 4,1% више у односу на 2019. годину. Ова четири сектора шумарства чине 2,5%[9] укупне запослености у РС.

Општа и посебна права формално запослених лица у сектору пољопривреде и прехрамбеном систему Републике Србије уређена су Законом о раду[10], Законом о пензијском и инвалидском осигурању[11] и другим релевантним националним законодавством, док су права сезонских радника у сектору пољопривреде, шумарства и

[9] https://api.pks.rs/storage/assets/Sumarstvo,%20Q3%202020.pdf

[10] „Службени гласник РС", бр. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13, 75/14, 13/17 – Одлука УСРС, 113/17 и 95/18 – аутентично тумачење и његове накнадне измене

[11] „Службени гласник РС", бр. 34/03, 64/04 – Одлука УСРС, 84/04 – др. закон, 85/05, 101/05 – др, закон, 63/06 – Одлука УСРС, 5/09, 107/09, 101/10, 93/12, 62/13, 108/13, 75/14, 142/14, 73/18, 46/19 – Одлука УСРС, 86/19 и 62/21 и његове накнадне измене

рибарства регулисана Законом о поједностављеном ангажовању на сезонским пословима у одређеним делатностима[12], чиме је обезбеђена могућност сезонским радницима да остваре своја радна права. Поред тога, запослени имају право на безбедност и здравље на раду, што је регулисано Законом о безбедности и здрављу на раду[13], као и Законом о потврђивању Конвенције о безбедности и здрављу у пољопривреди – Конвенција 184[14], која се посебно односи на следеће категорије радника: млади, жене и привремени и сезонски радници.

Структура пољопривредних газдинстава

Према резултатима Анкете о структури пољопривредних газдинстава (АСПГ) у 2018. години у Републици Србији је било 564.541 пољопривредних газдинстава (ПГ), међу којима је највећи удео породичних пољопривредних газдинстава (99,7%). Број газдинстава се смањује у свим регионима, док се просечна величина газдинства повећала са 5,4 ha (Попис пољопривреде из 2012. године) на 6,2 ha (АСПГ 2018). У поређењу са Пописом пољопривреде из 2012. године, резултати АСПГ из 2018. године указују на благи пораст површине КПЗ (са 3.437,4 ha на 3.475,9 ha, респективно). Доминирају пољопривредна газдинства до 5 ha (71,7% укупног броја ПГ), иако покривају само 23,2% укупог КПЗ, што указује на високи дуалитет структуре пољопривредних газдинстава (*Табела 6*).

Табела 6: *Земљишни ресурси по класама величине газдинстава, 2018. година*

Земљишни ресурси	Јед. мере	Укупно	<1 ha	1≤ha<2	2≤ha<5	5≤ha<10	10≤ha<50	50≤ha<100	ha≥100
Пољопривредна газдинства	број	564.541	111.876	110.893	182.253	96.262	58.010	3.825	1.422
	%	100,0	19,1	19,8	32,6	17,2	10,4	0,7	0,3
Коришћено пољопривредно земљиште	ha (000)	3.475,9	58,7	159,9	589,2	665,2	1,045,7	256,2	701,0
	%	100,0	1,7	4,6	17,0	19,1	30,1	7,4	20,2
Просечна величина газдинства	ha	6,2	0,6	1,4	3,2	6,9	53,4	67,0	493,0
Некоришћено пољопривредно земљиште	ha (000)	290,0	20,8	22,1	36,0	18,6	10,1	8,4	174,0
Површина под шумом	ha (000)	972,3	102,7	145,9	254,3	188,9	118,9	58,6	103,0
Остало земљиште	ha (000)	440,6	18,0	13,7	28,8	32,6	27,1	32,0	288,4
Укупно пољопривредно земљиште	ha (000)	5.178,7	200,2	341,6	908,3	905,4	1.201,7	355,1	1.266,5

Извор: РЗС

Резултати АСПГ 2018 указују на велики број газдинстава чији власници су старији од 65 година (42,8%). Већи део управника газдинстава у Републици Србији (54%) има искуство искључиво стечено праксом, 38% је завршило средњу школу у области која није повезана

[12] „Службени гласник РС”, бр. 50/18 и његове накнадне измене
[13] „Службени гласник РС”, бр. 101/05, 91/15 и 113/17 – др. закон и његове накнадне измене
[14] „Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 2/19 и његове накнадне измене

са пољопривредом, док свега 3% има средњошколско образовање у области пољопривреде. У 2018. години 7% управника газдинстава похађало је едукације у области пољопривреде. Пољопривредно образовање управника газдинстава је на ниском нивоу, било да је формално или неформално.

Опште карактеристике

Из перспективе будућег придруживања Републике Србије Европској унији, важно је подржати специјализоване, одрживе секторе у процесу припреме за усаглашавање са стандардима ЕУ и конкуренцијом на тржишту.

Пољопривредни сектор у Републици Србији карактеришу скромна улагања са употребом мале количине хемијских средстава, услед високих цена инпута често превисоких за већину малих пољопривредника. Неправилна примена агротехничких мера у биљној производњи, мали проценат наводњаваних површина, недовољно коришћење генетског потенцијала и неизбалансирана исхрана стоке су главни фактори флуктуација биљне и сточарске производње у Републици Србији. Високе цене инпута, као и трошкови отплате кредита за опрему и механизацију смањују инвестициони потенцијал и пољопривредну производњу чини у великој мери зависном од временских услова.

Велики део примарног пољопривредног сектора искључен је из комерцијално оријентисаног пољопривредно-прехрамбеног ланца због малог обима производње, с обзиром на то да произвођачи не могу да обезбеде уједначен квалитет производа у довољним количинама. У том смислу, велики изазов за произвођаче је да испуне наведене захтеве како би задржали што већи удео на домаћем тржишту.

Недовољан број савремених система и објеката за складиштење и дистрибуцију (укључујући силосе), евидентан недостатак информационо-комуникационих система и стручне подршке утичу на квалитет и доступност производа код великог броја произвођача.

У области примарне пољопривредне производње и прераде посебно су неопходне инвестиције које ће смањити технолошки развојни заостатак у односу на конкуренцију и ублажити последице изазване климатским променама.

Кључни производи малих газдинства, који су заступљени у региону, значајно доприносе и обезбеђују доступност хране сопственим домаћинствима и заједници. Традиционалне производне технологије одржавају разноликост у руралним економијама, а такође чувају и животну средину. У том смислу, кратки ланци снабдевања треба да наставе да граде мостове између малих газдинстава и урбаних потрошача. Поред тога, агроеколошке мере такође могу диверзификовати изворе прихода малих газдинстава и помоћи у промоцији њихових производа.

Тренутне потребе произвођача и прерађивача заснивају се на стабилном приходу и пословном окружењу, као и на постизању економског и еколошког одрживог развоја.

Потенцијал пољопривредно-прехрамбеног сектора огледа се у повећању конкурентности и ефикасности ланца исхране кроз ИПАРД инвестиције.

Инфраструктуру газдинстава, технологију, продуктивност и исплативост примарне производње у Републици Србији требало би унапредити изградњом или реструктурирањем објеката, увођењем система за биолошку безбедност, унапређењем генетичког потенцијала, као и добробити животиња, ветеринарског јавног здравља, заштите животне средине и исхране. ИПАРД III програм може допринети консолидацији понуде примарних производа малих и средњих ПГ, која ће довести до заједничких улагања и проширења ланца вредности.

Да би се достигао значајнији напредак у повећању производње, конкурентности и извоза, неопходно је преиспитати мере и дати већи приоритет инвестиционој подршци. Стога је сарадња у сектору пољопривреде кључ успеха и очувања малих пољопривредника. Заједничка улагања у физичку имовину, као што су улагања у складишне капацитете или капацитете за сортирање и паковање, имају за циљ повећање међусобног поверења и зближавање произвођача, као и јачање њихове позиције на тржишту.

Неопходан је систематичан рад у циљу повећања обима производње и квалитета производа, изградње односа између произвођача и прерађивача, еколошке одрживости, иновација, изградње дигиталних вештина, унапређења квалитета и стандарда безбедности хране, развоја нових и промоције традиционалних српских производа и проширења извоза на тржиште ЕУ и друга иностранa тржишта, поред извоза на тржиште *CEFTA* земаља.

Улагања у сектор прераде треба да буду усмерена на *green-field* инвестиције у нове објекте и на осавремењавање постојећих. На основу секторске анализе, индустрији прераде хране потребна су улагања у изградњу и реконструкцију објеката, као и за набавку нове опреме ради испуњавања стандарда ЕУ.

За већину малих пољопривредних произвођача директна продаја је најважнији тржишни канал. Неки од канала директне продаје производа малих пољопривредних произвођача су следећи: зелена пијаца, продаја на газдинству, продаја поред пута, продаја кроз туризам и угоститељство итд. Најзначајнији канал директне продаје је зелена пијаца са укупним прометом пољопривредно-прехрамбених производа од око 20% од укупне вредности продаје и куповине пољопривредно-прехрамбених производа (*FAO*, 2019). Поред наведеног, посебан вид пласмана пољопривредних производа од стране малих пољопривредних произвођача чине бартер трансакције између учесника у ланцу вредности (прехрамбено-прерађивачке компаније, задруге, купци/трговци, интегратори) и самих пољопривредних произвођача. У оквиру овог система, пољопривредни произвођачи који склапају уговоре са прерађивачким компанијама, задругама или интеграторима добијају неопходне инпуте у замену за продају вишкова усева након жетве. Вредност ове врсте сарадње процењена је на најмање 100 милиона EUR (*USAID*, 2013, *FAO* 2019).

3.2. Карактеристике пољопривредног, шумарског и прехрамбеног сектора

Бруто додата вредност сектора пољопривреде, шумарства и рибарства Републике Србије је, уз одређене варијације током анализираног периода, повећана за 14% у 2019. години у односу на 2015. годину (*Табела 7*). У 2019. години ова вредност износила је 2.737 мил. EUR, што представља 42,9% просека ЕУ-27. У 2019. години, у поређењу са земљама у региону, Република Србија остварила је већу БДВ пољопривреде (2.609 мил. EUR) од Словеније (516 мил. EUR), Хрватске (1.266 мил. EUR) и Бугарске (1.318 мил. EUR), али знатно мању од Румуније (7.638 мил. EUR).

Продуктивност рада у сектору пољопривреде, шумарства и рибарства Републике Србије је повећана за 25,4% у 2019. години у односу на 2015. годину и износи 6.046 EUR по запосленом у 2019. години, што је 30% од просека ЕУ-27 (19.960 EUR/ГРЈ). Међутим, ова вредност је за 7% виша од минималног нивоа ЕУ-27, који је постигла Румунија (5.671 EUR/ГРЈ). У поређењу са земљама чланицама ЕУ из региона, Словенија (6.882 EUR/ГРЈ) и Хрватска (6.081 EUR/ГРЈ) имају већу продуктивност рада него Република Србија.

У сектору прехрамбене индустрије БДВ је повећана за 6,4%, док је запосленост повећана за свега 0,3%. Сходно томе, продуктивност рада је у посматраном периоду (2015 - 2019. године) повећана за 6,1%. Остварени ниво продуктивности рада у сектору прехрамбене индустрије у Републици Србији је у 2019. години износио 14.371 EUR по запосленом, што је 28% од просека ЕУ-27 за 2018. годину (51.219 EUR/ГРЈ). Минимални ниво продуктивности рада сектора прехрамбене индустрије у 2019. години у оквиру ЕУ-27 остварила је Бугарска (11.217 EUR/ГРЈ). Ниво продуктивности рада прехрамбеног сектора у Републици Србији већи је од оствареног у Бугарској (за 28%), а мањи од оствареног у Хрватској (за 64%) и Словенији (за 114%).

Потреба за повећањем нивоа укупне факторске продуктивности и продуктивности рада постоји како у сектору пољопривреде тако и у сектору прехрамбене индустрије. У сектору прехрамбене индустрије постоји хитна потреба за активностима које ће допринети унапређењу конкурентности у односу на земље у региону у наредним годинама.

Табела 7: *Главни показатељи значаја пољопривредно-прехрамбеног сектора Републике Србије (2015 – 2019)*

Показатељ	Година				
	2015	2016	2017	2018	2019
Бруто додата вредност у текућим ценама (мил. EUR)					
Пољоприведа, шумарство и рибарство	2.400	247	2.360	2.721	2.737
Укупна БДВ прехрамбене индустрије	1.375	1.414	1.449	1.419	1.463
- Производња прехрамбених производа	1.051	1.107	1.119	1.077	1.127
- Производња пића	267	237	240	268	253
- Производња дуванских производа	57	70	90	74	83
Учешће у БДП (%)					
Пољоприведа, шумарство и рибарство	6,7	6,8	6,0	6,3	6,0

Производња прехрамбених производа	2,9	3,0	2,9	2,6	2,3
Производња пића	0,7	0,6	0,6	0,6	0,5
Производња дуванских производа	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Запосленост					
Пољопривреда, шумарство и рибарство (000)	497,8	506,1	481,1	451,0	452,7
- Учешће у укупној запослености (%)	19,5	18,6	17,2	15,9	15,6
Прехрамбена индустрија (000)	101,5	106,4	105,8	110,1	101,8
- Учешће у укупној запослености (%)	4,0	3,9	3,7	3,9	3,6
Продуктивност рада (EUR по запосленом)					
Пољопривреда, шумарство и рибарство	4.821	4.880	4.905	6.033	6.046
Прехрамбена индустрија	13.547	13.289	13.696	12.888	14.371
Пољопривредно-прехрамбена спољнотрговинска размена					
Извоз (мил. EUR)	2.605	2.922	2.823	2.854	3.238
- Удео у укупном извозу (%)	2,6	21,8	19,4	17,5	18,5
Увоз (мил. EUR)	1.489	1.362	1.617	1.714	1.868
- Удео у укупном увозу (%)	9,1	7,8	9,5	7,8	7,8

Извор: РЗС

Структурне промене у привреди довеле су до континуираног пада удела пољопривредног сектора у БДП-у, док је вредност пољопривредне производње у порасту са приметним годишњим варијацијама.

Извоз пољопривредно-прехрамбених производа расте, али његова структура указује да је сектор још увек првенствено снабдевач сировина, са неповољним односом између увоза и извоза по јединици вредности, као и са погоршањем односа покривености увоза извозом (са 2,1 у 2016. години на 1,7 у 2019. години). Примарни пољопривредни производи остварују значајно учешће у спољнотрговинској размени, како у извозу (око 75%) тако и у увозу (65%).

Показатељи представљени у *Табели 7* указују на то да, упркос значајном доприносу пољопривреде економском расту, има доста простора за транзицију пољопривреде у модеран и конкурентан сектор, са новим висококвалитетним радним местима, обезбеђеним стабилним приходима, уз допринос одрживом коришћењу ресурса и унапређењу животне средине и привреде у руралним подручјима. Услед неповољних климатских и еколошких промена, стопа раста пољопривредне производње у великој мери зависи од временских услова. Продуктивност земљишта бележи стагнацију, а продуктивност рада пораст, првенствено услед исељавања становништва и дела радне снаге која напушта сектор. С друге стране, ове промене тржишта рада у руралним подручјима успориле су смену генерација и структуралну трансформацију пољопривредног сектора.

Усвајањем Националне стратегије пољопривреде и руралног развоја (НСПРР) 2014. године, као и изменама и допунама закона којима се уређује спровођење политика пољопривреде и руралног развоја дат је почетни импулс за успостављање дугорочног и стабилног оквира пољопривредне политике. Међутим, коначни имплементациони оквир дефинисан је неколико година касније (крајем 2017. године) усвајањем Националног програма за

пољопривреду (НПП) и Националног програма руралног развоја (НПРР), док је ИПАРД II програм усвојен почетком 2015. године.

Укупно исплаћена подршка за рурални развој из националног буџета (МПШВ, ПСПВШ, ЈЛС) и буџета ЕУ за ИПАРД II програм у периоду 2015 - 2019. година износила је 333,8 милиона EUR (26,7% укупног буџета за пољопривреду и рурални развој), при чему средства МПШВ чине 73% укупног износа националног буџета.

МПШВ је у периоду 2015 - 2019. година расписало јавне позиве за расподелу средстава у оквиру Годишњег програма за коришћење буџетског фонда за шуме Републике Србије. Укупна исплаћена подршка за пошумљавање, негу шума, заштиту шума - одржавање и градњу противпожарних трака, заштиту шума од болести и штеточина, производњу шумског семена и производњу шумског садног материјала, као и за изградњу и реконструкцију шумских путева износила је 4,6 милиона EUR.

Сектор производње и прераде млека

Стање у сектору и кључне карактеристике

Производња млека у Републици Србији праћена је многим изазовима - од недостатка одрживог дохотка на фарми, углавном неефикасног процеса производње, до лошег положаја млечних фарми у тржишном ланцу вредности. Низак принос млека, застарела опрема и објекти који не испуњавају задовољавајуће хигијенске стандарде, не представљају добар основ за побољшање квалитета млека и достизање стандарда безбедности хране и еколошких стандарда. Такође, политика актуелних подстицаја се спроводи кроз директна плаћања по литри млека. У плану је увођење критеријума квалитета млека за исплату подстицаја. Упркос значајном смањењу броја музних стада, као и смањења малих фарми, сектор производње млека показује стабилну производњу и самоодрживост.

Питања конкурентности, нарочито у вези са предложеним реформама Зелене агенде за Западни Балкан и европским Зеленим договором (*Green Deal*), сектор производње млека у Републици Србији суочава са питањима одрживости, ефикасног коришћења ресурса, добробити животиња и смањења отпада. Постоји неуравнотеженост између мањих и већих произвођача млека, при чему мање фарме често нису у могућности да задовоље трошкове сопствене радне снаге, док су веће фарме условљене ефикасношћу производње и инвестицијама у производњу квалитетног млека. Генерално, сектор прераде млека зависи од посвећености многих пољопривредних произвођача да наставе производњу млека упркос ситуацији на тржишту. Такође, сектор млекарства у Републици Србији не одликује висок ниво иновација у делу примарне производње млека.

Неодговарајуће одлагање стајњака може проузроковати проблеме по животну средину. ИПАРД програм подржава инвестиције које се односе на складиштење и дистрибуцију стајњака и достизање стандарда ЕУ у погледу заштите животне средине. Национални стандарди који се односе на одлагање стајњака прописани су Правилником о условима које

треба да испуњавају објекти за животињске отпатке и погони за прераду и обраду животињских отпадака.[15]

У *Табели 8* представљени су кључни показатељи у сектору производње млека и тржишном ланцу.

Табела 8: *Кључни показатељи за сектор производње и прераде млека*

Показатељ	Број
Вредност/тренд раста сектора	44,3 милијарде RSD (376,7 милиона EUR) просечна стопа раста + 5%
Укупан извоз/тренд извоза	85 милиона USD (71,6 милиона EUR) у 2018. години, 72,2 милиона USD (60,8 милиона EUR) у 2012. години; годишња стопа раста извоза у 2018. години износи 5,2%. Стварна стопа раста је 1,4% кад се изузме специфичност трговине у 2018 години.
Број произвођача који се баве производњом млека	116.292 у 2018. години (у 2012. години било је 155.859)
Број запослених у индустрији прераде млека (АПР, 2019)	5.289
Број пољопривредних газдинстава који се баве производњом млека (АСПГ, 2018)	116.292
Број пољопривредних газдинстава специјализован за производњу млека (АСПГ, 2018)	19.556
Број млечних крава по фарми, у просеку	3,6
Укупан број млечних крава (АСПГ, 2018)	424.156
Укупно произведено млека	1,475 милијарди t у 2018. години
Просечна производња млека по крави у Републици Србији у односу на просек ЕУ (2018. година)	3.660 kg по крави / 7.346 kg по крави
Дистрибуирано и прерађено млеко у прерађивачким погонима	828.777 t
Активне млекаре	приближно 100 (од 230 према регистру Управе за ветерину

Извор: МПШВ

Поређењем неколико година (почетна година 2012. година), статистички подаци показују умерену осцилацију са скоро истим проблемом – велики број пољопривредних газдинстава који поседује свега неколико музних крава, а значајни део млека потроши се и прерађује на фарми. Говеда се узгајају на 166.292 фарме, а мање од 18.000 произвођача добија премије за млеко. Разлог лежи у чињеници да мањи произвођачи нису у могућности да испоруче потребне количине млека од 3.000 литара на кварталном нивоу, што је минималан услов за остваривање права на премију за млеко.

[15] „Службени гласник РС", бр. 94/17 и 94/19

Одржавање нивоа продуктивности је неопходно за самоодрживост газдинства у будућем периоду, нарочито у светлу неизбежног демографског тренда који је карактеристичан за мања домаћинства, која и даље у значајној мери снабдевају тржиште млеком. У циљу повећања производње млека на већим пољопривредним газдинствима, као и укупног повећања производње млека и увећања стада, изузимајући унапређење расног састава нових стада, инвестиције у инфраструктуру су кључне како на фармама, тако и у сектору прераде.

У претходној деценији, примарна производња млека је била стабилна, упркос турбулентним демографским променама. Пратећи светске трендове и ранија искуства, евидентно је да се укупна величина стада смањила. Смањење броја крава на 425.000 (у 2018. години у односу на 2012. годину) надокнађено је растом продуктивности, тако да је укупна производња остала стабилна око 1,5 милијарди литара млека годишње.

Просечна производња млека је повећана за 20%, до приближно 3.500 литара годишње. Имајући у виду значајан заостатак у односу на европски просек (7.346 kg по музној крави годишње), унапређење расног и генетског материјала, технологије производње, као и опреме за исхрану на фарми и управљање фармама допринело је овом позитивном тренду. Просечан принос по крави у 2018. години био је 3.520 литара, што је значајна разлика у односу на 8.000 литара који је забележен на неколико великих фарми у Региону Војводине.

Производња млека у Републици Србији наставља да се ослања на породична пољопривредна газдинства која имају до 10 млечних крава. Појединачно посматрано, продуктивност им је мала, али заједно ова пољопривредна газдинства испоручују око 59% од укупне производње свежег млека у Републици Србији.

У структури пољопривредних газдинства која се баве производњом крављег млека, најистакнутије су фарме у региону Србија - југ, где фарме из овог региона, које имају 1 или 2 краве, односно од 3 до 9 крава, учествују са половином произведеног млека у Републици Србији. У региону Србија - север, најважнија је група газдинства која имају стада од 10 или више грла, а која производе 25% млека у Републици Србији.

Графикон 1: Снабдевање крављим млеком у Републици Србији по производним регионима

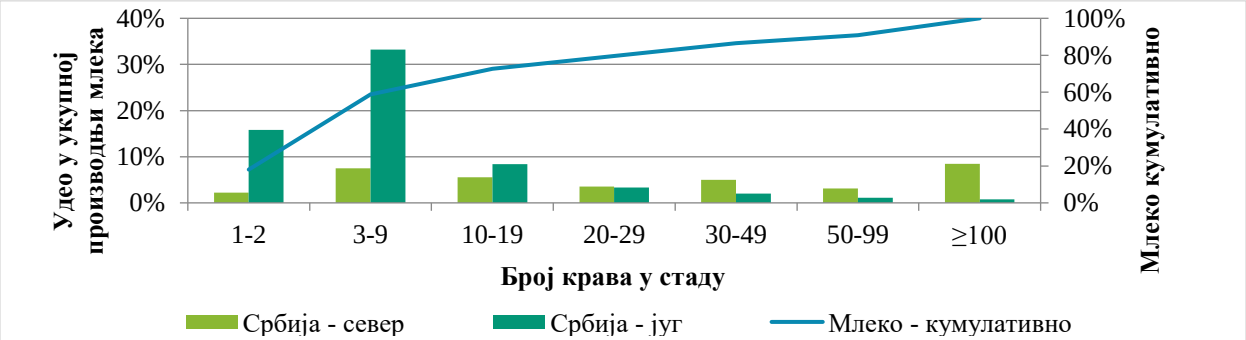

Извор: РЗС

Највећи изазов за пољопривреднике који се баве производњом млека је побољшање хигијенских услова у циљу достизања критеријума ЕУ коју су усвојени кроз национално законодавство. Очекује се да квалитет млека, а највише хигијена млека, постану кључни услов за остваривање финансијске подршке. Међутим, последњи подаци указују на велике различитости у: квалитету млека, укупном броју соматских ћелија у млеку, укупном броју бактерија, као и присуству резидуа антибиотика. Хигијенски параметри млека су посебан изазов, јер према узорцима из извештаја националне Лабораторије за безбедност и квалитет млека и микоробилошке лабораторије за безбедност хране и хране за животиње, половина узорака није испунила услов квалитета млека. Квалитет и исправност сировог млека су регулисани кроз два подзаконска акта:

- Правилник о ветеринарско-санитарним условима, односно општим и посебним условима за хигијену хране животињског порекла, као и о условима хигијене хране животињског порекла („Службени гласник РС”, бр. 25/11 и 27/14);
- Правилник о квалитету сировог млека („Службени гласник РС”, број 106/17).

Праћење квалитета млека обављено је у 2018. години (Управа за ветерину) на узорку од 12% пољопривредних произвођача који остварују права на премију за млеко. Праћење је показало да се квалитет млека разликује, те да су главна питања везана за недовољно оставрени ниво хигијене муже, здравља млечних жлезда животиња, процес хлађења, односно, технологију за прикупљање сировог млека. Праћење је спроведено на узорку од 2.696 произвођача млека, који испоручују млеко млекарама. Најчешће уочене ситуације су: прво, укупан број соматских ћелија у млеку, друго, укупан број бактерија, затим други показатељи безбедности хране и квалитета млека - резидуи антибиотика у млеку, садржај протеина, млечних масти, итд.

Произвођачима и прерађивачима у сектору производње и прераде млека су неопходни модернизовани објекти и опрема. Ове инвестиције поред изградње, адаптације и опремања објеката подразумевају и инвстиције у управљање нуспроизводима, изградњу биогасних постројења и других објеката за производњу енергије, изградњу дезинфекционих баријера, друге биосигурносне опреме, итд.

Тренутни изазови у сектору производње и прераде млека су слични као и на почетку ИПАРД II програма. Чини се да је овај сектор стагнирао и да су потребне нове инвестиције које се тичу унапређења безбедности хране, подршке вишим фазама процеса производње, као и да је потребан фокус на достизање вишег квалитета млечних производа, нарочито оног који поседује сертификат о квалитету. Произвођачи и прерађивачи треба да користе сировине на ефикаснији начин, као и да усвоје нове навике и начине управљања, посебно оне које се односе на стандарде безбедности хране и бољу организацију унутар ланца вредности. Број пољопривредних газдинстава који може бити подржан кроз Меру 1 – Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава је 790 (*Табела 9*).

Табела 9: Потенцијални корисници у сектору млека у оквиру Мере 1

Потенцијални корисници	Број газдинстава које се баве производњом и прерадом млека
Прихватљива пољопривредна газдинства	790
Прихватљива пољопривредна газдинства (%)	0,7
Испод прага прихватљивости	114.602
Испод прага прихватљивости (%)	99

Извор: МПШВ

Прерађивачка индустрија

Сектор прераде млека чини неколико великих прерађивача и преосталу већину који чине све како би остварили захтеве у вези са категоризацијом, применом стандарда, бољом технологијом, маркетингом и промоцијом. Сектор прераде млека у Републици Србији често нуди производе додате вредности који се производе у мањем обиму, директно на фарми, који у значајној мери доприносе одрживости домаћинства и руралном развоју уопште.

Удео млека набављен за производњу млечних производа у индустријским и занатским млекарама непрекидно расте, те је у 2018. години достигао 57% што чини 10% више у поређењу са просеком у претходних десет година. И даље се око 40% произведеног млека конзумира и прерађује на нивоу газдинства, те „прерада на фарми" све више постаје део званичних тржишних канала и система контроле.

Од свих 230 млекара уписаних у регистар Управе за ветерину, више од половине (124) поседују капацитете за прераду до 10.000 литара, међутим, овај вид прераде чини свега 10% укупно прерађеног млека. У исто време, 10 највећих млекара преради 65% млека. Наведене цифре указују на битне изазове који предстоје сектору прераде млека у циљу достизања стандарда ЕУ, с обзиром на то да ће мањи прерађивачи осетити јак ударац уколико им не буде обезбеђена финансијска и стручна подршка. Почетком 2020. године, на листи ЕУ одобрених објеката из трећих земаља, налази се њих 14 из Републике Србије.

Сем очигледне доминације у преради сировог млека од стране већих прерађивача, заједнички проблеми у сектору прераде млека су и висока просечна цена производње, проблеми ликвидности, незадовољавајућа примена стандарда, као и недостатак откупних места који испуњавају хигијенске и санитарне услове.

Тржиште и трговина

Имајући у виду да је сектор прераде млека први пут у 2018. години имао негативан трговински биланс, стављен је фокус на конкурентност и проширење асортимана у циљу боље диференцијације тржишта што је у складу са захтевима потрошача. Ово је делимично и резултат прекограничне сарадње у повезивању производних капацитета, с обзиром на то да међународне компаније које су присутне у Републици Србији повећавају увоз млека.

Сектор прераде млека у Републици Србији, који је уобичајено фокусиран на регионална тржишта, нарочито на тржишта Црне Горе и Северне Македоније, мора да усмери пажњу ка производима високог квалитета и брендовима који су добро познати на тржишту *CEFTA* земаља. Обећавајући тренд извоза сира у Руску Федерацију, као и отварање одређених тржишта ЕУ, показују позитивне изгледе за повећање извоза.

Осим успостављања стандарда квалитета и безбедности хране, промоција која истиче својства и карактеристике производа може допринети даљем ширењу на међународном тржишту. Постоји благи тренд повећања увоза што је резултат задовољења потреба потрошача. Извоз свих категорија млечних производа расте, при чему, највише сира и ферментисаних производа.

Током читавог периода спровођења ИПАРД III програма, део будућег стратешког развоја сектора треба да буде промоција транспарентног система који потрошачу омогућава безбедне и вискоквалитетне производе, а која је усаглашена са процесом одговорне производње. Такође, ово се односи и на будуће промене на тржишту хране и млечних производа, са циљем да се омогући преоријентација и повећа конкурентност сектора прераде млека у Републици Србији.

Табела 10: *Извоз, увоз и нето трговина млека и млечних производа изражена у еквивалентима млека у периоду од 2014. године до 2018. године*

	2014	2015	2016	2017	2018
ИЗВОЗ					
Млеко и павлака	10.954	9.547	7.392	7.085	12.605
Млеко у праху	791	1.209	2.151	121	593
Кисело млечни производи	11.855	13.047	12.083	10.918	5.568
Маслац	4.723	5.242	4.894	5.510	6.365
Сир	34.508	31.487	32.284	37.764	45.500
Укупно:	62.830	60.532	58.805	61.398	70.631
УВОЗ					
Млеко и павлака	11.742	11.048	11.973	14.167	18.489
Млеко у праху	6.540	6.966	5.724	7.086	10.676
Кисело млечни производи	6.763	6.599	4.867	5.804	10.892
Маслац	1.962	3.031	7.223	10.682	10.595
Сир	10.677	10.200	10.802	15.038	22.992
Укупно:	37.684	37.844	40.590	52.777	73.645
НЕТО ТРГОВИНА					
Нето трговиа	25.146	22.687	18.214	8.621	-3.013
Ниво самодовољности:	102,8%	102,9%	101,8%	101,3%	99,96%

Извор: МПШВ

Сектор меса

Стање у сектору и кључне карактеристике

Имајући у виду допринос сектора пољопривреде, шумарства и рибарства у БДП-у и БДВ-у Републике Србије и структуру вредности учинка пољопривреде и сточарске производње, може се закључити да у претходним годинама сектор меса учествује између 1,12% и 1,33% у формирању БДП-а, односно 1,24% и 1,54% БДВ-а.

У периоду од 2013. до 2018. године, просечно учешће вредности производње у сектору сточарства, укључујући и производњу млека, у укупној пољопривредној производњи износило је 30,4%, док су у 2019. години производи животињског порекла (укључујући млеко, јаја и друге производе животињског порекла) имали просечно учешће од 29,7% у укупној пољопривредној производњи. У 2019. години, највише вредности сточарске производње остварене су у производњи свиња (539,5 милиона EUR) и производњи говеда (275 милиона EUR), док је укупна вредност живинарске производње износила 127,6 милиона EUR, а вредност овчарске и козарске производње 90 милиона EUR (РЗС).

Према Попису пољопривреде из 2012. године, око 77,5% од укупног броја пољопривредних газдинства (489.364) укључено је у сточарску производњу. Говеда се гаје на око 177.000, свиње на 355.000, овце на 155.000, а живина на 414.000 пољопривредних газдинства.

Претходних година дошло је до значајног смањења броја животиња које се узгајају и тове у Републици Србији, и то пре свега свиња и говеда. Смањење броја говеда и свиња резултат је високе цене производње (високе цене сточне хране и горива). Поређењем стања броја животиња на дан 1. децембар 2018. године, у односу на 1. децембар 2016. године, у Републици Србији, укупан број говеда мањи је за 20,61%, свиња за 30,43% и живине за 2,19%, а већи је број оваца за 10,03% и коза за 20,99%. Према подацима Управе за ветерину из децембра 2019. године, укупан број објекта за узгој и тов је 6.346, и то по врстама домаћих животиња: говеда 1.970, свиње 2.037, овце 756, козе 86 и живина 1.497 објеката (*Табела 11*).

Табела 11: *Број регистрованих објеката (РО) у Управи за ветерину за узгој/тов*

Број регистрованих објеката за узгој/тов животиња							
Говеда		**Свиње**		**Овце и козе**		**Живина**	
Број грла	**Број РО**	**Број грла**	**Број РО**	**Број грла**	**Број РО**	**Број грла**	**Број РО**
1-9	47	1-49	69	1-49	89	1-4.999	380
10-19	161	50-99	134	50-99	135	5.000-6.999	152
20-29	203	100-199	426	100-149	158	7.000-9.999	101
30-39	170	200-299	268	150-199	92	10.000-19.999	270
40-49	168	300-499	298	200-299	91	20.000-24.999	37
50-99	531	500-999	179	300-499	75	25.000-29.999	21
100-199	188	1.000-2.999	117	500-599	28	30.000-39.999	33
200-299	58	3.000-4.999	27	600-799	24	40.000-49.999	18

300-499	51	5.000-6.999	10	800-999	24	50.000-69.999	15
500-999	62	7.000-9.999	11	1.000-1.999	12	70.000-99.999	25
1.000-1.999	31	10.000-14.999	21	2.000-3.999	13	100.000-119.999	6
2.000-4.999	11	15.000-19.999	12	> 4.000	4	120.000-149.999	5
5.000-9.999	-	20.000-49.999	21	-	-	150.000-199.999	9
>10.000	-	>50.000	2	-	-	>200.000	17
Без капацитета	289	Без капацитета	442	Без капацитета	108	Без капацитета	408
Укупан број објеката за узгој/тов животиња							
Говеда	**1.970**	**Свиње**	**2.037**	**Овце и козе**	**842**	**Живина**	**1.497**

Извор: МПШВ, децембар 2019. године

Већина објеката за узгој и тов животиња у Републици Србији мора бити реконструисана или прилагођена, како би се достигли неопходни захтеви за узгој и добробит животиња, као и стандарди у области заштите животне средине, имајући у виду посебну важност која се придаје унапређењу биосигурности на газдинству, управљању стајњаком и коришћењу обновљивих извора енергије. Неопходна је модернизација производне инфраструктуре у циљу достизања боље одрживости и конкурентности на тржишту. Сама производња мора бити економичнија и ефикаснија.

Будућност сточарства, које је интезивно у погледу радне снаге и запошљава највећи број становништва у руралним подручјима, није само питање развоја пољопривреде, већ је и повезано са политиком руралног развоја. Стога су мере подршке за мања газдинстава планирана кроз НПРР, а за мања и средња газдинства кроз ИПАРД програм. Подршка малим газдинствима усмерена је на повећање дохотка и економску самоодрживост, док је подршка за газдинства средње величине базирана на унапређењу ефикасности и конкурентности. Разграничење између НПРР и ИПАРД програма описано је у Поглављу 10.3. Пољопривредна газдинства из *Табле 12* ће бити подржана кроз Меру 1 – Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава.

Табела 12: *Потенцијални корисници у сектору меса за Меру 1*

Потенцијални корисници	Број одобрених објеката за узгој и тов животиња/број фарми				
	Говеда	Товне свиње	Овце	Козе	Бројлери
Прихватљива газдинства	1.228	910	203	27	632
Прихватљива газдинства (%)	73,1	57,1	26,9	31,4	58,0
Газдинства испод прага прихватљивости	411	629	427	47	380
Газдинства испод прага прихватљивости (%)	24,4	39,4	56,5	54,7	34,9
Газдинства изнад прага прихватљивости	42	56	126	12	77
Газдинства изнад прага прихватљивости (%)	2,5	3,5	16,7	14,0	7,1

Извор: МПШВ

Прерађивачка индустрија

Почетком децембра 2019. године, у Регистру одобрених објеката Управе за ветерину налазио се 361 одобрен објекат који се бави клањем, расецањем и прерадом црвеног меса (говеда, свиње, оваце, коњи) и 78 објеката белог меса (живине) и то:

- 235 комбинованих објеката за клање, расецање и прераду црвеног меса;
- 35 комбинованих објеката за клање, расецање и прераду живине;
- 105 објеката за клање говеда, свиња, оваца и коња;
- 21 објекат за клање живине;
- 21 објекат за клање и расецање црвеног меса;
- 22 објекта за клање и расецање живине;

Табела 13: *Број одобрених објеката за клање у Републици Србији према дневном капацитету закланих животиња*

Говеда		Свиње		Овце		Живина	
Број грла	**Број одобрених објеката за клање**	**Број грла**	**Број одобрених објеката за клање**	**Број грла**	**Број одобрених објеката за клање**	**Број грла**	**Број одобрених објеката за клање**
1 - 9	109	1 - 19	55	1 - 19	35	≤ 4.999	50
10 - 19	56	20 - 49	63	20 - 49	45	5.000 – 7.999	4
20 - 49	47	50 - 99	69	50 - 99	41	8.000 – 19.999	7
50 - 99	16	100 - 199	30	100 - 199	17	20.000 – 49.999	7
100 - 199	20	≥ 200	34	≥ 200	15	≥ 50.000	0
≥ 200	1	-	-	-	-	-	-
Укупно	**249**	**-**	**251**	**-**	**150**	**-**	**68**

Извор: МПШВ, децембар 2019. године

Табела 14: *Број одобрених објеката за расецање и прераду црвеног и белог меса у Републици Србији на основу дневног капацитата*

Количина (kg)	Расецање црвеног меса	Прерада црвеног меса	Сечење живине	Прерада живине
≤ 499	20	51	6	11
500 - 999	20	30	10	2
1.000 – 1.999	32	40	11	7
2.000 – 2.999	14	20	9	1
3.000 – 3.999	8	11	1	3
4.000 – 4.999	1	5	3	1
≥ 5.000	39	41	16	8
Укупно	134	198	56	33

Извор: МПШВ, децембар 2019. године

Садашњи укупни капацитет кланица свакако превазилази тражњу локалног тржишта и у будућности, уз доследно спровођење националних стандарда и усвајања стандарда ЕУ, број ових објеката ће се значајно смањити. Процењује се да се 44% говеђег, 14% овчијег и 78% свињског меса (свињетина 45% и 35% сланина) конзумирају као прерађени производи, стога, сектор секундарне прераде је од велике важности.

Значајан број кланица, објеката за сечење и обраду меса у Републици Србији је застарео, не испуњава стандарде ЕУ и поседује превазиђену опрему и технологију.

Модернизација индустрије прераде меса је веома важна како би се увећала продуктивност, конкурентност, укупне перформансе и достигли стандарди ЕУ. Такође, ове инвестиције ће олакшати боље позиционирање производа на домаћем тржишту и допринеће повећању извоза.

Пољопривредна газдинства у Републици Србији су недовољно опремљена механизацијом. Објекти на фармама и припадајућа инфраструктура морају бити унапређени. Ово може бити остварено кроз инвестиције за унапређење постојећих објеката и њихово опремање, као и изградњу нових. Неопходно је да се успостави инвестициона подршка за унапређење објеката за: исхрану животиња, држање животиња, квалитет приплодног материјала, као и управљање, складиштење и дистрибуцију стајњака у складу са стандардима ЕУ.

Модернизација у погледу ветеринарских, здравствених и стандарда заштите животне средине је од виталног значаја. Тренутно, захтевани стандарди су испуњени од стране мањег броја објеката за прераду меса који имају одобрење за извоз на тржиште ЕУ. Осим тога, производња меса у Републици Србији показује низак степен искоришћености постојећих производних капацитета, као и низак ниво специјализације у обради одређених производа. Такође, технолошка инфраструктура кланица и објеката за прераду је ниска.

Постоји потреба за пружање подршке кроз ИПАРД III програм оним корисницима који су у могућности да у потпуности испуне стандарде ЕУ. Стога, инвестиције у сектору меса би требало усмерити на адекватно држање животиња, добробит животиња, управљање

стајњаком и употребу обновљивих извора енергије, али, изнад свега, на унапређење биосигурности на фарми. Приоритети би требало да се односе на замену старих објеката и застареле опреме, као и увођење нових технологија производње у сточарству, а све у складу са стандардима безбедности хране, заштитом животне средине и стандардима који се тичу добробити животиња. Све наведено се односи на фарме свих величина. Такође, потребно је обновити механизацију на газдинству.

Инвестиције које се односе на достизање стандарда ЕУ у погледу безбедности хране и заштите животне средине су приоритет. Такође, инвестиције би требало да имају за циљ тржишну оријентацију производње, коришћење тржишних ланаца, стварање нових продајних места, увођење нових технологија, итд.

Тржиште и трговина

Према подацима Привредне коморе Србије, годишња производња меса у Републици Србији, у протеклих двадесет година, опала је са 650.000 на 450.000 t. Најмања производња меса од 441.000 t је остварена у 2013. години, док је повећање производње остварено у 2018. години и износило је 517.000 t.

Од укупне вредности пољопривредне производње у Републици Србији у 2019. години, сточарство обухвата око 29%. Укупна вредност производње у сточарству у 2019. години је била 1,49 милијарди EUR, што представља 15% више у поређењу са 2015. годином. Вредност производње у сточарству посматрана по врсти животиња је следећа: производња говеда износила је 275,5 милиона EUR, свиња 540,4 милиона EUR, живине 127,9 милиона EUR, а оваца и коза 90,2 милиона EUR (Статистички годишњак РЗС, 2020).

Уситњеност сточарске производње и неодговарајући расни састав стоке, пре свега свиња, представљају реалност Републике Србије, али и утичу на поскупљење производње и чине је неконкурентном. Последица тога је да се у Републици Србији производи око 75 kg меса по глави становника и да производња, углавном, задовољава потребе домаћег тржишта, односно потроши се онолико колико је и произведено.

У Републици Србији постоје предуслови за конкурентну производњу говедине, али су трендови лоши, те производња за извоз не достиже ни 10% одобрених квота ЕУ за извоз *baby beef*-а по повлашћеним условима.

ССП и *CEFTA* споразум стварају шансе за повећање извоза на европско тржиште. За месо и производе од меса, главни извозни партнери Републике Србије су Босна и Херцеговина и Црна Гора, док су увозни партнери Хрватска, Немачка, Шпанија, Мађарска, Босна и Херцеговина и Холандија.

Како би могао да се оствари већи профит, прво, на тржиштима која су доступна у оквиру прелазних трговинских споразума ЕУ, а затим, и на већем тржишту кроз пуноправно чланство у ЕУ, пољопривреда Републике Србије мора даље да се развија.

Без одговарајућих извора финансирања, велики број објеката у Републици Србији неће бити у стању да испуни услове нових националних прописа који ће бити усклађени са прописима ЕУ, те ће престати да постоје.

Сектор воћа

Стање у сектору и кључне карактеристике

Вредност производње воћа у 2018. години била је 68,8 милијарди RSD (585,5 милиона EUR) у произвођачким ценама текуће године, што је по вредности трећа пољопривредна производња после производње жита и индустријског биља. Сектор воћа у укупној вредности производње пољопривредних производа и услуга остварио је учешће од 9,7% до 14,2% у периоду од 2014. године до 2018. године, зависно од године.

С обзиром на то да пољопривреда чини важан извор прихода у руралним подручјима, још увек је присутна флуктуација произвођача из једног пољопривредног сектора у други. Пољопривредни произвођачи су често оријентисани ка воћарској производњи. Производња воћа захтева одређени ниво знања, али, у циљу постизања ефикасних резултата производње, неопходне су и инвестиције у физичку имовину. Производња воћа у последњих 10 година креће се око 1,4 милиона тона (просечна производња у периоду од 2013. до 2017. године је била 1,6 милиона тона услед изузетно родне 2013. године). Услед лоших временских услова (суша), 2010. и 2012. година су биле кризне у смислу пада производње, док је 2013. година имала велики раст, првенствено због раста производње јабуке и шљиве. Екстензивна производња шљиве још увек има велики утицај на укупну производњу воћа у Републици Србији, јер је шљива, поред јабуке, доминантна у структури производње. У 2018. години под засадима воћа у Републици Србији било је 185.880 хектара. Најзаступљеније су површине под засадима шљиве, јабуке, малине и вишње.

Перформансе узгоја воћа нису ограничене нити су условљене производним рејонима, тако да повезаност између обрадиве површине и произвођача није објективно мерило. Према подацима последње АСПГ из 2018. године, 98,7% пољопривредних газдинстава има воћњаке са мање од 5 ha КПЗ, док само 1.392 потенцијална корисника имају више од 5 ha под воћњацима. Према АСПГ, од 66.712 пољопривредних газдинстава која су специјализована за производњу у вишегодишњим засадима (89,9% воћњаци), њих 52.123 продају сопствене производе, 20.016 произвођача продају директно потрошачима а 8.157 газдинстава више потроши на самом газдинству него што прода. У Београдском региону 66% њих продаје више од 50% својих производа, у Региону Војводине 48,5%, док у Региону Шумадије и Западне Србије 32% и у Региону Јужне и Источне Србије 41%.

Табела 15: *Број домаћинстава према врсти воћарске производње и КПЗ*

Врста воћарске производње	Коришћено пољопривредно земљиште у ha						
	0,5≤ha<1	1≤ha<2	2≤ha<5	5≤ha<10	10≤ha<20	20≤ha<50	ha≥50
Јабука	5.598	2.962	1.506	266	96	29	17
Крушка	1.107	588	306	55	10	3	2
Бресква	1.201	1.134	696	80	4	3	0
Нектарина	299	229	125	20	4	1	0
Кајсија	1.924	1.381	588	42	10	1	0
Трешња	1.608	820	357	28	12	2	0
Вишња	5.806	3.714	1.671	202	47	16	11
Шљива	32.601	13.075	3.608	184	47	6	1
Дуња	805	349	91	12	1	1	0
Орах	968	621	96	10	1	3	0
Лешник	896	446	379	57	29	8	2
Малина	11.614	3.433	602	44	6	3	0
Купина	2.268	458	76	2	1	0	0
Боровница	135	88	33	1	11	0	1
Укупно	66.830	29.298	10.134	1,003	279	76	34

Извор: РЗС

Воћарство је тренутно најконкурентнији сектор пољопривреде у Републици Србији. Према Индексу конкурентности[16], 6 од 10 најконкурентнијих пољопривредних производа у Репубици Србији је воће, и то првенствено коштичаво воће и малина. У периоду од 2014. године до 2018. године малина је била најконкурентнији пољопривредни производ, са извозом замрзнуте малине од 235 милиона USD (213 милиона EUR) у просеку годишње. У 2018. години, производња малине у Републици Србији је била 127.010 t, а у потеклих шест година имала је раст бржи од просечног светског раста малине. Од 2014. до 2018. године, површине под засадом малине су повећане са 14.792 ha на 22.654 ha.

Најконкурентније коштичаво воће је замрзнута вишња. Конкурентност државе у производњи и извозу се заснива на појединим карактеристикама сорти које су погодне за индустријску прераду, као и позитивним извозним трендовима у претходном периоду.

У претходних неколико година, производња трешње је модернизована, са унапређеном организацијом производње и интезивним узгајањем атрактивних сорти.

[16] Методологију анализе конкурентности је развио *SEEDEV* на основу Портерове *Diamond* теорије националних предности (*Determinants of National Competitive Advantage*), на основу рада *Aigingera* из 1997. године, као и на *Balassa* индексу, који говори о ценовној и квалитативној конкурентности.

Табела 16: *Производња воћа у Републици Србији (у тонама)*

Воће	Година						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Јабука	243.987	516.411	403.936	431.759	400.473	378.644	460.404
Крушка	48.413	88.224	64.510	71.895	60.799	52.291	53.905
Шљива	297.446	606.599	421.529	354.890	471.442	330.582	430.199
Орах	12.577	19.058	16.198	16.637	13.630	12.276	9.272
Јагода	26.507	28.929	23.307	26.036	22.938	30.106	21.735
Малина	70.320	74.682	82.683	97.165	113.172	109.742	127.010
Купина	12.911	17.415	21.430	27.547	26.716	28.334	35.062
Трешња	18.184	23.433	21.880	23.041	20.697	27.323	19.153
Вишња	101.860	145.606	103.404	105.150	96.769	91.660	128.023
Кајсија	22.632	29.967	30.354	27.611	25.617	41.320	25.414
Бресква	64.317	64.989	64.096	65.684	56.709	54.585	50.249
Диња	10.961	15.754	14.239	15.119	12.172	10.378	12.318
Лешник	-	3.366	3.343	4.151	4.142	4.196	5.429

Извор: РЗС

Квалитет производње воћа је веома висок код већине произвођача. У интезивним воћњацима преовлађује узгој јабуке, крушке, брескве, трешње и бобичастог воћа. Регион Војводине има највећи број воћњака под интезивном производњом (77%), у односу на Регион Шумадије и Западне Србије, где се налазе воћњаци са највећим површинама, међутим, само 47,21% површина је под интезивнм воћњацима. Међутим, још увек постоје воћњаци под екстензивном производњом шљиве и вишње. Иновација и стални развој технологије су континуирана потреба у овом сектору, те су будуће инвестиције више него добродошле како би се побољшао квалитет производње воћа.

Табела 17: *Површина под воћњацима и наводњавање воћњака по региону*

Регион Војводине	Београдски регион	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије
од 19.160 ha површине под воћњацима, 9.179 ha, односно 47,91% се наводњава	од 12.851 ha површине под воћњацима, само 804 ha, односно 6,26% се наводњава	од 100.004 ha површине под воћњацима, 15.701 ha, односно 15,70% се наводњава	од 50.908 ha површине под воћњацима, 6.268 ha, односно 12,31% се наводњава

Извор: РЗС

Прерађивачка индустрија

У Републици Србији постоји 5.000 регистрованих компанија у сектору прераде пољопривредних производа, од чега 32% послује у сектору воћа и поврћа. Највећи удео извоза чини сектор прераде воћа и поврћа. Сектор воћа је у периоду од 2012. до 2017. године имао највећу стопу раста.

Највећи удео у укупним пословним приходима имају компаније са пословним приходима од 1 до 5 милијарди RSD, односно, између 8,5 милиона и 42,5 милиона EUR (36% укупних

прихода посматраних компанија). У исто време, иста група компанија има највећи удео у извозу (45%) и у увозу (54%). Укупна вредност увоза ових компанија износи 354 милиона RSD (3 милиона EUR), а извоза 1,6 милијарди RSD (13,6 милиона EUR). Компаније које послују у сектору воћа се разликују од компанија у осталим секторима, односно не постоје компаније са приходом преко 5 милијадри RSD (42,5 милиона EUR). Такође, компаније у осталим секторима учествују са преко 50% удела у укупном приходу у сектору и са преко 50% у броју запослених. Разноврсни модели прераде, као и конкурентност у набавци, представљају основу секторске конкурентности.

Прерађивачки капацитети за замрзавање бобичастог и коштичавог воћа су концентрисани у Региону Шумадије и Западне Србије. У целом региону постоји 394 хладњаче са укупним капацитетом већим од 278.000 тона или 58,5% од укупног капацитета у Републици Србији. С тим у вези, потенцијал за даљи раст је очигледан, с обзиром на то да је извоз замрзнуте малине у периоду од 2014. године до 2018. године износио 253 милиона USD (213 милиона EUR), са позитивним растом извоза и трендом тражње, како на тржишту ЕУ, тако и на другим тржиштима.

Тржиште и трговина

Вредност извоза воћа у периоду од 2013. године до 2018. године износила је 694,3 милиона USD (584,8 милиона EUR) годишње. У периоду од 2014. до 2018. године, евидентан је бржи раст извоза свежег воћа из Републике Србије у односу на светски раст. У расту извоза свежег воћа предводи раст извоза јабуке због привилегованог приступа тржишту Руске Федерације.

Највиша вредност извоза у 2018. години је остварена у извозу малине од 230,2 милиона USD (193,9 милиона EUR), што чини скоро 39,5% у односу на укупну вредност извоза воћа. Са 101,4 милиона USD (85,4 милиона EUR) јабука је друга воћна врста по вредности извоза, праћена вишњом са 54,2 милиона USD (45,7 милиона EUR) и купином са 36,6 милиона USD (30,8 милиона EUR).

Инвестиције у безбедност хране и фитосанитарну инфраструктуру, маркетинг, удруживање, технологије и праксе након бербе преко су потребне сектору воћа, како би се модернизовала производња и појачала конкурентност.

Сектор поврћа

Стање у сектору и кључне карактеристике

Просечна вредност производње добара и услуга у сектору поврћа у периоду од 2007. године до 2018. године износила је 43,7 милијарди RSD (371,6 милиона EUR), док је у 2018. години вредност производње износила је 39,3 милијарде RSD (334,2 милиона EUR). Просечан удео сектора поврћа у укупној вредности пољопривредне производње за период од 2007. до 2018. године износио је 8,7%, док је у 2018. години удео поврћа у укупној производњи добара и

услуга у пољопривреди износио 7%, што га ставља на шесто место, након сектора сточарства, житарица, воћа и индустријског биља.

Анекта о структури пољопривредних газдинстава из 2018. године пружа најсвежије информације о броју произвођача поврћа у Републици Србији и њиховој економској величини. Међу пољопривредним газдинствима која се баве специјализованом производњом, 8.126 газдинстава (1,43%) су специјализована за производњу поврћа, цвећа и украсног биља. Од овог броја 2.281 пољопривредно газдинство (28%) специјализовано је за производњу у затвореном простору, док се 45% газдинстава бави производњом на отвореном пољу. Расподела пољопривредних газдистава која су специјализована за производњу поврћа је једнака по регионима, изузев Београдског региона који учествује са 10%, док остали региони (Војводина, Шумадија и Западна Србија, Јужна и Источна Србија) имају приближно исти удео од 30%.

Пољопривредна газдинства специјализована за производњу поврћа и цвећа имају просечну економску величину од 10.576 EUR, што их, у поређењу са осталим газдинствима ставља на треће место економски најјачих пољопривредних газдинстава. Према подацима Пописа пољопривреде из 2012. године газдинства која се баве повртарство су имала највишу просечну економску снагу у поређењу са последњим подацима АСПГ. Подела пољопривредних газдинстава према правном статусу носиоца пољопривредног газдинства показује да породична пољопривредна газдинства, која су главни носиоци повртарске производње у Републици Србији, имају нижу економску снагу (9.051 EUR) у односу на правна лица и предузетнике (73.876 EUR).

Производња на отвореном пољу је и даље доминантна у укупној производњи поврћа и цвећа са уделом од 62%, у односу на 38% производње у затвореном простору.

Табела 18: *Број газдинстава специјализованих за производњу поврћа, цвећа и украсног биља*

Пољопривредна газдинства	**Број пољопривредних газдинстава према величини коришћеног пољопривредног земљишта**						
	< 1 ha	**1,01 ha-2 ha**	**2,01 ha-5 ha**	**5,01 ha–10 ha**	**10,01 ha–50 ha**	**50 ha<**	**Укупно**
Производња на отвореном	404	370	689	792	1,168	291	3.712
Производња у затвореном простору	383	146	444	638	590	79	2.281
Укупно	**787**	**516**	**1.133**	**1.430**	**1.758**	**370**	**5.993**

Извор: РЗС

У Републици Србији поврће се производи на око 120.000 ha (десетогодишњи просек), што чини 3,5% укупно обрадиве површине. Посматрано по површинама под повртарском производњом, Република Србија се налази на 67. месту у свету, односно на 10. месту у

Европи. Укупна просечна производња поврћа у периоду од 2007. године до 2018. године износила је 1,7 t, са просечном годишњом стопом пада од 4%.

У структури производње поврћа у Републици Србији доминира кртоласто (кромпир) и плодовито поврће (парадајз, паприка, диње и лубенице и краставац), а значајан удео има и лиснато поврће (купус и кељ). Производња је стабилна и износи 1,7 – 1,8 милиона t, а значајне осцилације се јављају у годинама са екстремно лошим временским условима (суша, поплаве и град). Расподела по регионима је равномерна, приближно исте уделе имају сви региони изузев Београдског региона. Последњих година изражена је професионализација произвођача и концентрисање производње појединих врста поврћа у одређеним регионима.

Производња поврћа се значајно побољшала у протеклим годинама, услед раста улагања у механизацију и складишне капацитете (преовлађују инвестиције у механизацију). Професионални произвођачи примењују модерне технологије, а они највећи су на нивоу водећих произвођача ЕУ. Наводњавање повртарске производње је високо заступљено, према АСПГ из 2018. године, око 56.000 ha се наводњава, што чини скоро половину од укупне производње под поврћем.

Табела 19: *Производња поврћа*

Производња (000) t	**Година**							**Структура 2012 - 2018 (%)**
	2012	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	
Укупно	1.498	1.813	1.512	1.708	1.821	1.647	1.300	**100.0%**
Кромпир	578	767	592	639	714	589	488	38,7%
Парадјз	156	175	128	147	160	171	132	9,5%
Грашак	33	32	21	44	41	38	29	2,1%
Купус и кељ	304	304	261	289	290	263	209	17,0%
Лук	30	32	43	46	58	33	28	2,4%
Паприка	89	100	114	165	228	199	135	9,1%
Пасуљ	10	13	11	13	13	13	11	0,8%
Диње и лубенице	190	255	228	242	208	247	199	13,9%
Шаргарепа	47	65	50	64	49	31	22	2,9%
Краставац	55	64	53	53	55	58	43	3,4%
Бели лук	6	7	11	7	5	5	4	0,4%

Извор: РЗС

Прерађивачка индустрија

Прерада се обично посматра као процес стварања додатне вредности производа, међутим, када је у питању производња поврћа, ово није случај. Свежи производи имају већу вредност, док се производи лошијег квалитета прерађују.

Привредни субјекти који су укључени у прераду поврћа, најчешће прерађују и воће. Према доступним подацима МПШВ, хладњаче и објекти за конзервисање и прераду воћа и поврћа чине оквирно 65%, док објекти за производњу сокова од воћа и поврћа чине 35% свих уписаних објекта. Прерада поврћа учествује са уделом нижим од 10%. Активни привредни субјекти регистровани за прераду воћа и поврћа, као и за производњу сокова од воћа и поврћа, према АСПГ из 2018. године запошљавали су 10.034 лица.

Објекти за замрзавње углавном се налазе у Региону Војводине, од чега 24% чине објекти само за замрзавање поврћа, док 75% објеката, поред замрзавања поврћа замрзавају и воће.

У укупном извозу поврћа Републике Србије, удео свежег поврћа је 37%, док је удео прерађених производа 63% (просечно у периоду од 2013. године до 2018. године).

Раст извоза замрзнутог поврћа је у претходном периоду био константан, примарно вођен растом тражње у *CEFTA* земљама. Раст потрошње замрзнтих производа је општи тренд у свету, како потрошње воћа, тако и поврћа.

Према доступним подацима, од 631 анализираног предузећа, 99% њих испуњава специфичне критеријуме прихватљивости у ИПАРД програму.

Табела 20: *Број предузећа регистрованих за осталу прераду и конзервисање воћа и поврћа и производњу сока у сектру прераде воћа и поврћа према условима прихватљивости*

Број предузећа	**Промет већи од 50 милиона EUR**	**Промет мањи од 50 милиона EUR**	**Укупан биланс (укупна актива) већа од 43 милиона EUR**	**Укупан биланс (укупна актива) мања од 43 милиона EUR**	**Број запослених већи од 250**	**Број запослених мањи од 250**
Остала прерада и конзервисање воћа и поврћа	2	593	0	595	3	592
Производња сокова од воћа и поврћа	3	34	2	35	2	35

Извор: АПР

Тржиште и трговина

Укупан просечан извоз поврћа у периоду од 2013. године до 2018. године био је око 160 милиона USD (134,8 милиона EUR), док је допринос у укупном извозу пољопривреде био око 5%. У области пољопривредне производње, сектор поврћа је шести извозни сектор, после воћа, дувана, житарица, пића и уљарица. Од шест сектора са највишим извозом, поврће је треће са просечним годишњим растом од 10%, после дувана и уљарица. У сектору поврћа, дошло је до важних структуралних промена током последње деценије, при чему су се произвођачи специјализовали за производњу одређених повртарских култура или група повртарских култура.

Извоз поврћа Републике Србије има стабилан тренд раста у последњих шест година са годишњом стопом раста од 8,3%. У структури извоза, прерађено поврће чини приближно 70%, док свеже поврће чини 30%. Извоз свежег поврћа расте са просечном годишњом стопом раста од 22%, док је годишња стопа раста прерађеног поврћа 4%. Извоз поврћа има стабилан тренд раста, у последњих 10 година извоз је у 2018. години порастао за 85% у односу на 2008. годину. Највећи раст извоза је забележен код краставаца и корнишона - просечна годишња стопа раста је 50%, следи шаргарепа са растом од 39%, затим парадајз са 29% и црни лук са растом од 18%. Највећи удео у укупном извозу свежег и прерађеног поврћа имају мешавине замрзнутог поврћа са 19%, затим кромпир са 14% и паприка са 11%.

Доминантна тржишта за домаће поврће су регионална тржишта, као и тржишта ЕУ и Руске Федерације.

У погледу испуњавања стандарда безбедности хране у сектору поврћа најважнија правна акта су усвојена, као и прописи за спровођење и мере контроле. Закон о средствима за заштиту биља делимично је усаглашен са законодавством ЕУ, међутим, и даље постоје одступања, нарочито по питању примене и контроле.

Услед кратког производног циклуса у сектору поврћа, правовремена реакција је од кључног значаја. Стога, важна је предвидивост и дугорочна стабилност укупне економске политике. Постоји значајна потреба за унапређење система безбедности хране и фитосанитарне инфраструктуре, маркетинга, сарадње и унапређења у вези са технологијама и праксама након бербе.

Житарице и индустријско биље

Стање у сектору и кључне карактеристике

Највећа површина пољопривредног земљишта у Републици Србији користи се за производњу житарица и заузима око 66% укупне обрадиве површине. Производња житарица у Републици Србији једна је од доминантнијих типова пољопривредне производње, са уделом од 42,5% од укупне вредности биљне производње (просечно за период од 2007. до 2018. године). Кукуруз је најзаступљенији усев са преко 1,2 милиона посејаних хектара, следи га пшеница са приближно 500.000 хектара. Услед великих

површина под производњом житарица и повољним климатским условима за производњу, производња житарица је међу секторима са највишом вредношћу примарне производње, што се додатно повећава кроз даљу прераду. Производња житарица задовољава потребе домаће прерађивачке индустрије и обезбеђује одређену количину за извоз.

Ипак, Република Србија има нижи принос житарица у односу на просек ЕУ. На пример, просечан принос пшенице у Републици Србији у 2019. години је био 4,4 t/ha, што чини 84% од просека ЕУ-27, док просечан принос кукуруза (7,6 t/ha) представља 91,8% просечног приноса кукуруза ЕУ-27. Постоји потреба за повећањем приноса, нарочито када је у питању пшеница, као и потреба за унапређењем технологије пољопривредне производње и модернизацијом складишних капацитета на газдинствима које се баве производњом житарица, а која може бити остварена кроз ИПАРД подршку. Разлози за нижи принос житарица у поређењу са већином земаља ЕУ су следећи: квалитет земљишта без обзира на ограничену употребу минералних ђубрива; низак ниво примењених технологија; недовољно квалитетни складиштни капацити; застарела технологија у прерађивачкој индустрији; висок ниво екстензивне производње на малим земљишним парцелама; недостатак инфраструктуре потребне за извоз производа; застарела механизација која се користи у производњи житарица посебно у смислу заштите животне средине; неодговарајућа пољопривредна пракса; недостатак спровођења плодореда; недовољан систем преноса знања; употреба несертификованог семена; неодговарајућа употреба ђубрива; недостатак финансијских ресурса и сл.

Око 400.000 ha обрадивог земљишта је под производњом индустријског биља (19% од укупне обрадиве површине). Највећи удео површина под производњом уљарица је на територији Региона Војводине, где се налазе и погони за прераду. Сунцокрет, соја и уљана репица бележе повећање површина на којима се узгајају, производње и извоза. Са друге стране, производња шећерне репе и шећера је у опадању, што је, услед ниских цена, резултирало мањем интересовању код пољопривредника.

Индустријско биље доприноси са 13,8% у укупној вредности биљне производње. Република Србија је значајан извозник сунцокретовог уља, различитих производа од соје, као и шећера у предходном периоду.

Табела 21: Позиција Републике Србије у производњи и извозу индустријског биља на европском и светском тржишту

Индустријско биље	Производња		Извоз	
	Свет	Европа	Свет	Европа
Сунцокрет	19.	11.	13.	10.
Соја	18.	4.	23.	14.
Уљана репица	40.	25.	-	-
Шећерна репа	18.	12.	14.	13.

Извор : РЗС

Када је реч о производњи сунцокрета и соје, као и о приносу индустријског биља, Република Србија има добре резултате, веће у односу на просек ЕУ. На пример, просечан принос сунцокрета у Републици Србији у 2019. години био је 3,1 t/ha, што је 37% више него просек ЕУ-27, док је просечан принос соје био 3,1 t/ha, што је 21% више него просек ЕУ-27. Ово није случај са приносом шећерне репе (посебно када је реч о приносу шећера по ha), као ни у случају уљане репице. Република Србија је део светског тржишта и без икаквих ограничења тргује житарицама и индустријским биљем. Стога, цене ових производа прате светске цене, те је Република Србија главни произвођач и извозник житарица и индустријског биља у *CEFTA* региону. Годишња производња житарица и индустријског биља варира од 13 до 15 милиона t у последњих 10 година, што захтева значајне логистичке капацитете складиштења, путног и речног транспорта, извоз и прераду.

Као и у другим секторима пољопривреде Републике Србије, у сектору житарица и индустријског биља врше се структурне промене чија је основна карактеристика повећање површина газдинстава и смањење њиховог броја, првенствено оних са малим површинама. У овом сектору просечна величина пољопривредног газдинства је највећа и, услед ниског прихода по јединици производа, неопходан је значајно већи број обрадивих површина како би се осигурао довољан приход. Ово је разлог због чега је мали број пољопривредних газдинстава специјализован искључиво за производњу житарица и индустријског биља.

Житарице су највише узгајани усеви у Републици Србији у погледу броја газдинстава укључених у овај вид производње и удела у укупној пожњевеној површини. Према АСПГ из 2018. године, 77% свих газдинстава производи неку врсту житарица. Просечна величина пољопривредног газдинства које се бави производњом житарица износи 3,9 ha и у порасту је у поређењу са Пописом пољопривреде из 2012. године. У упоредној анализи Пописа пољопривреде из 2012. године и АСПГ из 2018. године, највећа промена је у групи малих пољопривредних газдинстава (до 2 ha) чији се број смањио за скоро 43.000, док укупан број пољопривредних газдинстава има сличну стопу смањења. Велики број малих газдинстава је променио сектор производње (бави се производњом у сектору воћа, поврћа и сточарства) или је увећао површину под производњом. Највећи раст, од преко 22.000, забележен је у броју пољопривредних газдинстава који располажу са 2 до 50 ha. Пољопривредна газдинства преко 50 ha чине 1,1% од свих пољопривредних газдинства која се баве производњом житарица и она обрађују преко 25% површине под производњом житарица.

Табела 22: Број пољопривредних газдинстава и површина под житарицама (пшеница, раж, јечам, овас, кукуруз у зрну и друге житарице у зрну)

КПЗ (ha)	Број газдинстава	Број газдинстава (%)	КПЗ (ha)	КПЗ (%)
≤ 2	128.695	29,50	103.012	6,05
> 2 – 5	157.362	36,07	296.610	17,42
> 5 - 10	89.446	20,50	330.145	19,39
> 10 - 20	39.107	8,96	286.766	16,84
> 20 - 50	16.732	3,83	271.961	15,97

> 50 - 100	3.715	0,85	156.403	9,18
> 100	1.271	0,29	257.933	15,15
Укупно	**436.328**	**100,00**	**1.702.829**	**100,00**

Извор: АСПГ 2018, РЗС

У производњи по регионима, Регион Војводине преовлађује са учешћем од 72% у производњи и 61% у обрадивим површинама. Следећи је Регион Шумадије и Западне Србије са учешћем од 13% у производњи и 18% у обрадивим површинама. Регион Јужне и Источне Србије чини 11% у укупној производњи на 17% обрадивих површина, док се у Региону Београда производи 4% житарица, колики је и износ обрадивих површина. Просечан принос је највиши у Региону Војводине, прате га Регион Шумадије и Западне Србије и Регион Јужне и Источне Србије.

Графикон 2: Укупна обрадива површина житарица и индустријског биља у Републици Србији

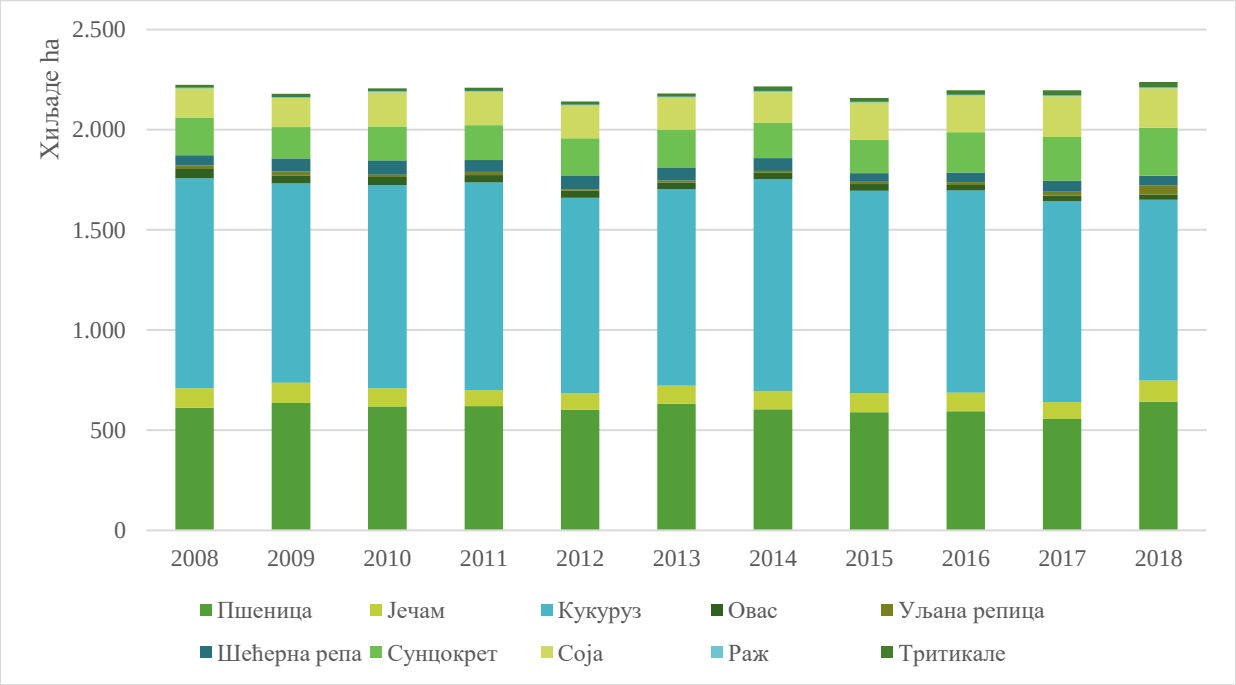

Извор: РЗС

Сектор житарица и индустријског биља карактерише потреба за складишним капацитетима у различитим фазама производње и прераде. Доминантан облик складишних капацитета за житарице и индустријско биље је складиште за производе од житарица, као што су пшеница, кукуруз, соја, сунцокрет, сојина и сунцокретова сачма. Ова врста складишних капацитета укључује различите врсте силоса, како спратних, тако и комбинованих складишта. Међу њима, преовлађују силоси (81% укупних складишних капацитета или 78% свих регистрованих објекта). Претпоставка је да се многи објекти који нису регистровани

за складиштење користе као спратна и комбинована складишта, те је њихов број вероватно већи. Складишта са капацитетом од 10 – 50.000 t су најбројнија (44%).

Република Србија нема довољно објеката за складиштење жита. Поред тога, ова врста објеката није равномерно распоређена, енергетски ефикасна и технолошки модернизована, што резултира значајним губицима и високим ценама. Процењени капацитет складишта је око 4 милиона t жита, док је производња близу 12 милиона t. Републици Србији недостају смештајни капацитети у лукама који омогућавају брз утовар/истовар жита за ефикасну трговину и извоз.

У сектору житарица и индустријског биља развијене су различите врсте прераде. Млевење је уобичајен начин прераде житарица, уљарица и шећерне репе. Такође, постоје многи други начини прераде житарица и индустријског биља, попут екстракције протеина из соје, производње сточне хране, кондиторских производа, тестенина, екстракције уља из сунцокрета, итд.

У производњи сточне хране присутан је значајан број занатских објеката и мешаона за сточну храну, док су индустријска постројења најчешће везана за складишта и млинове. Процењује се да постоји више од 750 индустријских постројења, од којих 111 имају капацитет производње већи од 10 t концентроване сточне хране на сат.

Индустрија производње хлеба има прерађивачки капацитет од 2,5 милиона t пшенице. Производња хлеба и пецива одвија се у индустријским објектима и занатским радионицама. Према званичним статистикама, постоји 3.408 објеката, од којих су 3.023 мањи објекти и око 120 су велики индустријски погони. Тестенина се индустријски производи у шест објеката, док је број трговинских објеката значајно већи (око 600). Производња тестенина износи око 35.000 t годишње, што је приближно 60% постојећег капацитета, који су једнако распоређени. Велики број занатских радњи налази се у јужној Србији. Постоје две фабрике за производњу скроба, са годишњим прерађивачким капацитетом од 140.000 t кукуруза, и обе су у функцији.

Тренутно у Шиду постоји једно постројење за производњу био-етанола, са годишњим капацитетом од 100.000 t, саграђено 2007. године. Фабрика је у могућности да произведе био-дизел који испуњава стандард квалитета EN 14214.

Тржиште и трговина

Ланац вредности житарица и индустријског биља је добро развијен. Он је дугачак и разноврстан, а завршава се на локалном или на извозном тржишту. Република Србија је десети светски и пети европски извозник кукуруза, као и двадесет други светски и седамнаести европски извозник пшенице. Република Србија највише извози кукуруз у *CEFTA* и земље ЕУ, као и у Сингапур, Јужну Кореју и друге земље Азије. Различити производи од соје извозе се у десетину различитих земаља у свету, а сунцокрет и сунцокретово уље у тридесетак земаља, претежно европских. Ланац вредности карактерише велики број учесника.

Просечан извоз житарица и индустријског биља у периоду од 2014. до 2018. година, како примарног, тако и примарно прерађених производа, износи 934 милиона USD (786,7 милиона EUR). Примарни производи житарица и индустријског биља значајно доприносе повећању конкурентности и извоза. Прерађени производи, као што је шећер у посластичарској индустрији или житарице у производњи сточне хране, такође доприносе конкурентности и расту извоза. Међутим, тренд раста извоза заостаје за светским за 0,98%, као што и заостаје у односу на главне конкуренте, посебно земље Заједнице независних држава (ЗНД), које бележе просечан раст од 6,8% годишње. Главни разлог за тренд опадања извоза из Републике Србије је смањење цене жита и шећера.

Ипак, упркос позитивном развоју сектора усева у предходним годинама, пољопривредна газдинства су недовољно опремљена техничком опремом и механизацијом.

Република Србија је у процесу припреме механизама за процену ризика од увоза или узгоја генетски модификованих усева и њихових производа. Према Закону о генетички модификованим организмима[17](ГМО), узгој и трговина ГМО је забрањена. У Републици Србији постоји велики отпор прихватању генетски модификованих усева и њихових производа.

Сектор јаја

Стање у сектору и кључне карактеристике

Две главне линије производње у живнарству односе се на узгој бројлера и производњу конзумних јаја и представљају најзаступљеније гране сточарства на пољопривредним газдинствима у Републици Србији. Од десет газдинстава свих типова, готово седам узгаја живину. Истовремено, живинарство је највише индустријализована грана пољопривреде, где се чак 37,3% грла живине узгаја на свега 225 пољопривредних газдинстава која имају статус правног лица и предузетника. По вредности производње, живинарство заузима треће место у сточарству са уделом од 12%. Према званичним подацима Статистичког годишњака Републике Србије за 2020. годину, производња кокошијих јаја и бројлера учествује са 4,9% у укупној вредности пољопривредне производње у 2019. години. Значај живинарства расте како на светском тржишту, тако и на тржишту Републике Србије. Јаја представљају једну од најкомплетнијих и најкориснијих намирница за исхрану људи и спадају у групу високопротеинске хране велике биолошке вредности и хранљивости.

Велики број малих газдинстава одликује се традиционалним начином производње више категорија и врста живине, малим производним капацитетима и производима који се углавном користе за сопствене потребе. Чак 96,85% домаћинстава има мање од 50 кокошака носиља, што представља 46,67% укупног броја кокошака носиља у Републици Србији.

[17] Службени гласник РС“, број 41/09

Табела 23: Број и структура газдинстава која узгајају кокошке носиље у Републици Србији

Број кокошака носиља	Број газдинстава	Структура (%)	Број кокошака	Структура (%)
1 - 49	282.096	96,85	4.198.266	46,67
50 - 99	7.629	2,62	420.740	4,68
100 - 299	1.002	0,34	119.063	1,32
300 - 499	111	0,04	36.706	0,41
500 - 999	87	0,03	51.844	0,58
1.000 – 2.999	178	0,06	263.204	2,93
3.000 – 4.999	55	0,02	195.402	2,17
≥ 5.000	124	0,04	3.710.810	41,25
Укупно	**291.282**	**100,00**	**8.996.035**	**100,00**

Извор: АСПГ 2018, РЗС

Табела 24: Број и структура произвођача јаја

Број кокошака носиља	Број газдинстава
5.000 – 10.000	89
10.000 – 25.000	30
25.000 – 50.000	17
50.000 – 100.000	7
100.000 – 150.000	4
150.000 – 200.000	4
≥ 200.000	2
Укупно	**153**

Извор: МПШВ, март 2019. године

С друге стране, производња се одвија и у објектима средњег и већег капацитета, уз примену технологије високог нивоа са делимично или потпуно механизованим радним операцијама. Објекте у живинарству карактерише исхрана животиња смешама концентроване сточне хране, што доприноси високој носивости и одличним резултатима у производњи. На 124 пољопривредна газдинства, која узгајају преко 5.000 јединки, налази се приближно 3,7 милиона кокошака носиља, односно 41,25% од укупног броја у Републици Србији.

РЗС систематски и континуирано прикупља и публикује податке о броју и носивости кокошака носиља, као и о укупном броју произведених јаја у Републици Србији. Наведени подаци су идентични оним који су приказани у бази података Организације за храну и пољопривреду Уједињених нација *FAOSTAT*[18].

[18] http://www.fao.org/faostat/en/#data

Према анализи Пословног удружења за живинарство „Заједница живинара”, до 2012. године увоз јаја и производа од јаја био је већи од извоза, док је тренд последњих година промењен. Разлика између увоза и извоза значајно је смањена. Увоз је током 2016. године износио око 4,7 милиона конзумних јаја и око 68,5 милиона јаја кроз производе (претежно меланж (јаје) у праху и жуманце у праху), док је извезено око 41,5 милиона јаја и око 6,3 милиона јаја кроз производе. У 2017. години увезено је 7,56 милиона конзумних јаја и око 75 милиона јаја кроз производе, а извезено 42 милиона конзумних јаја и око 6 милиона јаја кроз производе.

Јаја се из Републике Србије извозе искључиво у Босну и Херцеговину, Црну Гору и Северну Македонију, док се производи од јаја увозе у великим количинама из држава чланица ЕУ, упркос чињеници да у Републици Србији постоје два одобрена објекта за прераду јаја.

Зелене пијаце у Републици Србији чине најзначајнији канал директне продаје пољопривредних производа. Удео промета на зеленим пијацама у укупном промету живине и јаја износио је 56,65%. Укупна вредност промета пољопривредних производа на зеленим пијацама у 2018. години била је већа за 5,8% у поређењу са 2017. годином. Бројлери и јаја учествују са 13,3% у структури вредности промета пољопривредних производа на зеленим пијацама у 2018. години (РЗС).

Одобрени објекти за прераду јаја у Републици Србији су: „Таково” из Инђије и „Меланж” из Ваљева, од којих се један од објеката бави производњом искључиво за сопствене потребе. Током 2018. године, произведено је укупно 225.000 kg сушених и 15.000 kg течних производа од јаја, од којих је око 30.000 kg извезено.

Након увођења новог ИТ система Управе за ветерину, од 2018. године може се пратити увоз свих производа од јаја. Количине увезеног сушеног меланжа (јаја у праху) и сушених жуманаца, током друге половине 2018. године, одговарају количини од 36 милиона јаја. На основу анализе количине увезених и произведених производа од јаја у Републици Србији, може се закључити да увоз подмирује око 70% домаћих потреба.

У зависности од структуре, производња јаја се одвија у три различита система: екстензивна производња на сеоским домаћинствима, полуинтензивна или интензивна производња мањег обима и интензивна високоефикасна производња.

Екстензивна производња јаја на сеоским домаћинствима је углавном малог обима и подмирује сопствене потребе. У одређеним раздобљима године, ова домаћинства имају вишкове које директно пласирају на тржиште[19], у количини до 500 јаја недељно, односно до 10.000 јаја годишње. Место пласмана је најчешће општина у којој су јаја произведена и суседне општине, а канали продаје могу бити: продаја на газдинству, локална зелена пијаца,

[19] У складу са Правилником о малим количинама примарних производа које служе за снабдевање потрошача, подручју за обављање тих делатности као и одступања која се односе на мале субјекте у пословању храном животињског порекла („Службени гласник РС”, број 111/17)

локална продаја доставом на кућну адресу („од врата до врата”), локални малопродајни објекти и локалне манифестације.

Произвођачи који имају полуинтензивну или интензивну производњу мањег обима узгајају кокошке носиље у одобреним објектима од стране Управе за ветерину са капацитетом између 350 и 5.000 јединки. Укупан број ових произвођача је око 800, а већина ових по правилу породичних газдинстава добро и организовано послују претежно на локалном нивоу.

У Републици Србији има око 150 газдинстава са интензивном производњом јаја, која на годишњем нивоу на тржиште пласирају 1,5 милијарди конзумних јаја и снабдевају дистрибутивне центре, односно, директно снабдевају малопродајне ланце и објекте. Највећи део ове производње обавља 15 - 20 произвођача.

Усклађивање националног законодавног оквира са законодавством ЕУ у области добробити животиња, безбедности хране и заштите животне средине произвођачима доноси додатне трошкове. Економска истраживања су показала да примена законодавства ЕУ повећава трошкове производње јаја у просеку за 16%. За сваку кокошку носиљу треба обезбедити површину пода од најмање 750 cm^2 у обогаћеним кавезима, што представља повећање површине у односи на необогаћене кавезе чија површина износи најмање 550 cm^2. Одредбе Правилника о условима за добробит животиња у погледу простора за животиње, просторија и опреме у објектима у којима се држе, узгајају и стављају у промет животиње у производне сврхе, начину држања, узгајања и промета појединих врста и категорија животиња, као и садржини и начину вођења евиденције о животињама[20] морају се применити до краја 2023. године.

Виноградарство

Стање у сектору и кључне карактеристике

Сектор производње грожђа у Републици Србији је јако специфичан, с обзиром на то да се одликује великим бројем произвођача грожђа који имају винограде малих површина. На основу АСПГ из 2018. године, око 60.000 пољопривредних газдинства поседује винограде, што је скоро 11% од укупно пописаних пољопривредних газдинстава. Структура виноградарства и винарства је прилично хетерогена, али највећи удео у производњи имају мања породична пољопривредна газдинства.

Приближно једна трећина су газдинства која имају изузетно мале винограде, односно винограде мање од 0,1 ha. Највећу групу виноградарских газдинстава (око 60%) чине произвођачи који имају винограде малих површина, односно винограде од 0,1 до 0,5 ha. Са

[20]Правилник о условима за добробит животиња у погледу простора за животиње, просторија и опреме у објектима у којима се држе, узгајају и стављају у промет животиње у производне сврхе, начину држања, узгајања и промета појединих врста и категорија животиња, као и садржини и начину вођења евиденције о животињама („Службени гласник РС” бр. 6 од 12. фебруара 2010., 57 од 30. маја 2014., 152 од 18. децембра 2020.)

друге стране, свега 20 винарија у Републици Србији, пописаних у АСПГ из 2018. године, имала су винограде површине од 50 или више хектара. На основу података из Статистичког годишњака Републике Србије за 2020. годину, производња вина у 2019. години учествовала је у укупној вредности пољопривредне производње са 8,17%.

Графикон 3: Површина под виноградима (ha) и број пописаних газдинстава са виноградима у 2018. години

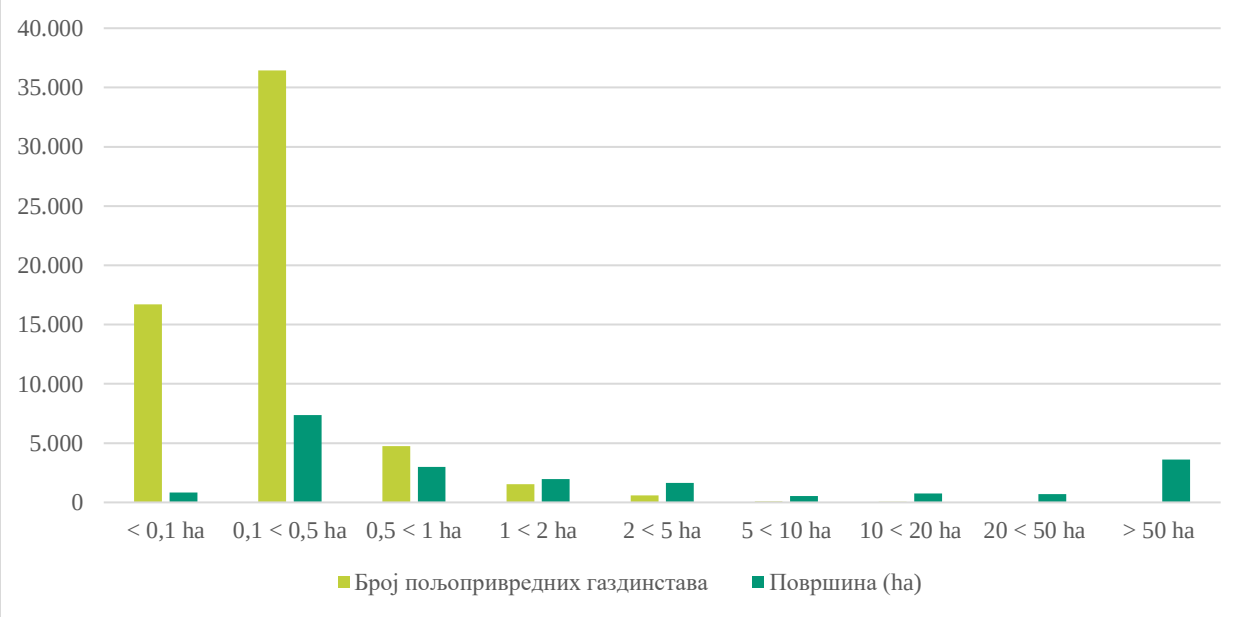

Извор: РЗС

Производња грожђа

На основу података РЗС, у укупној количини произведеног воћа и грожђа, производња грожђа учествује са око 10%.

На основу резултата АСПГ из 2018. године, површина под виноградима је 22.150 ha, од чега је родних 21.328 ha винограда.

Према подацима из Виноградарског регистра (март 2019. године), уписано је 3.997 произвођача грожђа са 19.265 виноградарских парцела. У оквиру Виноградарског регистра уписано је 6.501,63 ha винограда, који претежно имају комерцијалну намену.

У периоду од 2009. до 2018. године, просечна годишња количина производње грожђа била је 167.363 t.

Графикон 4: Производња грожђа по годинама (t), 2009-2018

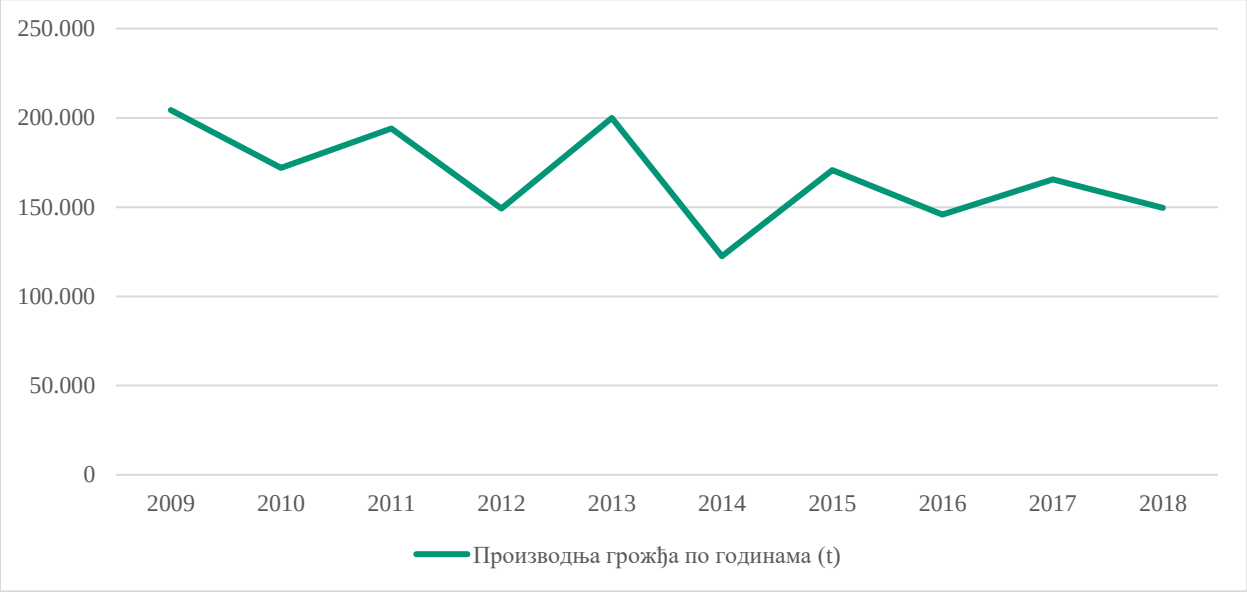

Извор: РЗС

Иако има савремених засада винове лозе, због високих трошкова за подизање и одржавање винограда, квалитет производње је претежно на ниском технолошком нивоу. Уситњеност виноградарских парцела, застарели виногради, непостојање сертификованих клонских садница од аутотохних, регионалних и домаћих сорти, застарела механизација и опрема за савремену виноградарску производњу, као и неадекватна заштита од болести и штеточина, неки су од проблема виноградарске производње у Републици Србији.

Прерађивачка индустрија

Република Србија има јако дугу традицију у производњи вина, која се у претходном периоду заснивала на великим друштвеним системима са огромним капацитетима, док се данас углавном заснива на породичним винаријама које су микро, мањег и средњег капацитета. Значајан број прерадних капацитета грожђа у државном власништву, осим неколико изузетака, били су резултат неуспешног процеса приватизације или нису приватизовани, што је довело до напуштања винограда и значајног смањења површина под виноградима у свим виноградарским подручјима Републике Србије.

На основу података из Винарског регистра, у 2019. години у Републици Србији производњом вина баве се 353 винарије, од чега је 310 винарија тржишно оријентисано, са укупним максималним капацитетом за прераду од око 195 милиона kg грожђа. Такође, 312 винарија има укупни максимални капацитет производње вина од 71.520.850 l.

Структура произвођача вина у Републици Србији слична је структури произвођача грожђа, где преовлађују винарије са јако малим капацитетима за производњу вина. Наиме, више од половине, односно 136 винарија имају ограничене капацитете за производњу вина, и то испод 20.000 l. Значајан број винарија (93) има нешто веће капацитете (од 20.000 l до 40.000

l) за производњу вина, али и даље недовољно велике капацитете за конкурентску производњу вина.

Највећи капацитети за производњу вина налазе се у оквиру 48 винарија, које имају максималну појединачну могућност производње вина од 100.000 l и више, од којих 13 винарија има капацитет за годишњу производњу од 1 милион и више литара вина годишње.

Графикон 5: Број произвођача вина уписаних у Винарски регистар на основу максималних расположивих капацитета за годишњу производњу вина; 2019. година

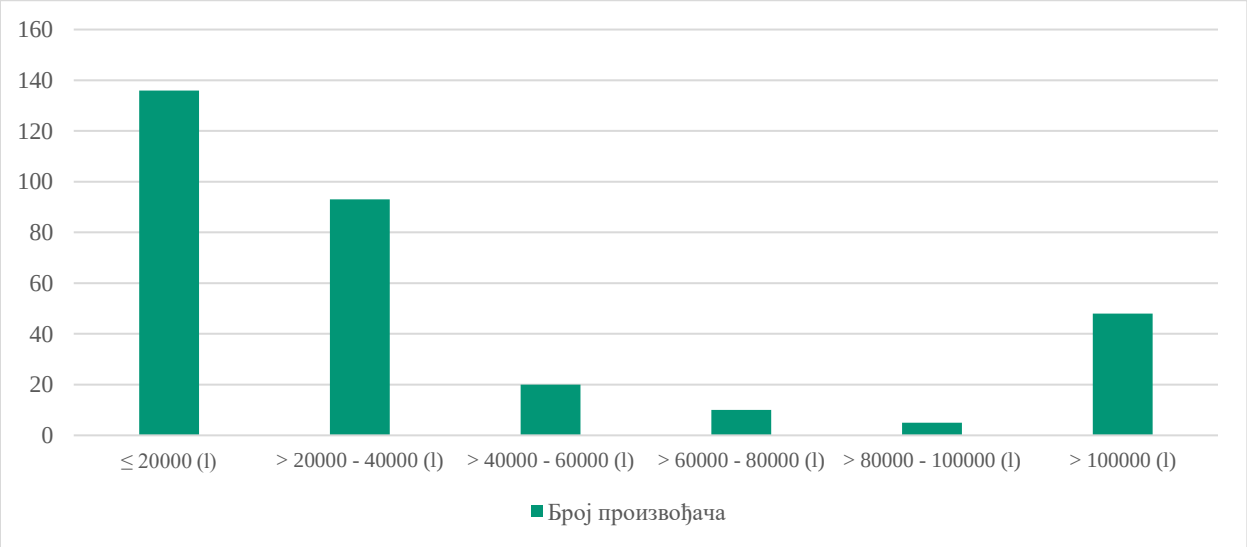

Извор: МПШВ, Винарски регистар

Основне слабости производње вина су недовољна заступљеност система за контролисану ферментацију и хладну стабилизацију вина, као и недостатак модерне опреме, адекватних судова од инертног материјала, квалитетних судова за одлежавање вина и друге опреме и уређаја. Код произвођача вина са малим капацитетима, постоје и извесни проблеми у производним погонима по питању одржавања адекватне температуре и хигијене објекта и судова.

Ниво квалитета производње

У Републици Србији постоји законска усклађеност по питању категоризације винских производа и географских индикација (*GI*). Удео производње висококвалитетних вина са географским пореклом (PDO/PGI вина) је незадовољавајући. Неодговарајући услови и капацитети за производњу висококвалитетних вина, односно старија опрема и судови код појединих винарија, поред осталих техничких и административних препрека, у великој мери утичу на ограничену производњу вина са географским индикацијама.

Табела 25: Однос производње вина без географских индикација и вина са географским индикацијама, од 2016. године до 2018. године

Категорије квалитета вина	Година		
	2016	2017	2018
Вина без географских индикација	92%	85%	85%
PGI	3%	7%	8%
PDO	5%	8%	7%

Извор: МПШВ

Тржиште и трговина

Снабдевеност тржишта Републике Србије домаћим вином није довољна за сопствене потребе, па је генерално гледано увоз вина најмање дупло већи од извоза, како у погледу количине, тако и у погледу вредности вина.

ССП са ЕУ и *CEFTA* споразум омогућили су извоз вина на та тржишта, али Република Србија не може количински да одговори захтевима ових тржишта.

Према подацима РЗС, у периоду од 2009. до 2018. године, Република Србија је на нивоу годишњег просека укупно извезла 12 милиона l вина, у вредности од 13 милиона EUR. У истом периоду, укупан увоз вина био је 25 милиона литара укупне вредности 25 милиона EUR, што је као последицу имало негативан салдо, како према количини, тако и по вредности.

Према подацима РЗС за наведени период, остварен је позитиван спољнотрговински салдо са земљама ЕУ по питању количина вина (798.100 l), али негативан просечан годишњи биланс по питању вредности вина (3.384.700 EUR).

Битан део трговине вином одвија се и са другим земљама. Једина земља са којом Република Србија остварује просечан годишњи позитивни биланс, како у погледу количине (4.444.300 l), тако и у погледу вредности (4.486.500 EUR), за посматрани период је Руска Федерација.

Примарни циљ ИПАРД III програма у овом сектору је модернизација и усаглашавање са стандардима ЕУ. Виноградарство и производња вина, као и свака друга пољопривредна производња, утиче на повећање загађења животне средине. Имајући ово у виду, модернизација у овом сектору је неопходна, нарочито увођење савремене механизације, опреме у винарије, обновљиви извори енергије итд. Овакве инвестиције могу допринети смањењу одређених загађивача и успостављању одрживе индустрије. Све ово, укључујући и очување биодиверзитета, у складу је са Зеленом агендом за Западни Балкан и Европским зеленим договором. Инвестиције у оквиру ИПАРД III програма ће се спроводити у подручјима где се узгајају винске сорте грожђа са најпогоднијим климатским, земљишним и топографским условима. Као резултат тога, значајно ће се смањити употреба пестицида у новим виноградима, чиме ће се обезбедити бољи квалитет грожђа и вина.

Пољопривредна газдинства која се баве производњом грожђа имају потребу за осавремењивањем и обновом механизације у циљу ефективнијег обављања агротехничких и ампелотехничких мера у савременом виноградарству, које имају за циљ смањење негативних утицаја на животну средину, као и увођење нових производних технологија. Неопходно је омогућити да произвођачи стоног грожђа имају погодне капацитете за складиштење како би постигли бољу конкурентност.

Када је у питању расадничарска производња винове лозе, ИПАРД III програм ће допринети производњи квалитетног садног материјала винове лозе квалитетних фитосанитарних категорија, кроз инвестиције у објекте, опрему, механизацију и садни материјал.

ИПАРД III програм би требало да омогући примену захтева ЕУ и јачање конкурентности произвођача вина/винских производа и ароматизованих производа на бази вина. Очекивани резултати ће се остварити кроз изградњу и опремање савремених производних погона, модернизацију опреме за производњу вина/винских производа и ароматизованих производа на бази вина, затим кроз увођење савремених интерних лабораторија и кроз задовољавање других потреба које за циљ имају побољшање квалитета производа. Произвођачима вина/винских производа и ароматизованих производа на бази вина потребна је подршка у производњи производа са додатом вредношћу. Субвенције за унапређење квалитета вина укључују подршку програмима који се односе на анализу квалитета вина, успостављање географске индикације вина и интерну контролу производње вина са географским пореклом.

Сектор рибарства

Стање у сектору и кључне карактеристике

С обзиром на то да Република Србија нема излаз на море, стога и не спроводи активности које се односе на морски риболов, нити поседује рибарске бродове који су активни на мору или океану који плове под заставом Републике Србије. Сходно томе, рибарство је ограничено на слатке воде и представља мали сегмент српске привреде. Делатности у области слатководног рибарства се реализују кроз: аквакултуру (производњу рибе и других организама из тарифне линије), рибарство на отвореним водама и прераду рибе.

Аквакултура се одвија у топловодним (шаранским), хладноводним (пастрмским) рибњацима, као и у РАС (рециркуларном аквакултурном систему). Укупан број рибњака регистрованих од стране Управе за ветерину је 149, од којих је 77 шаранских, 68 пастрмских и 4 рибњака регистрована за гајење кечиге (РАС системи). Према подацима РЗС, у претходном периоду укупна регистрована површина под шаранским рибњацима кретала се између 6.492 и 8.940 ha, а под пастрмским рибњацима између 33.255 m² и 814.411 m². Шарански рибњаци се углавном налазе у Региону Војводине док се пастрмски налазе у брдско планинским подручјима.

Главне препреке за развој сектора рибарства у Републици Србији представљају мали број рибњака, велики број напуштених шаранских рибњака, одсуство диверзификације у

аквакултури (савремених система узгоја и броја узгајаних врста), недостатак савремене опреме за производњу и недостатак превозних средстава за транспорт живе и свеже рибе, велики губитак гајене рибе услед улова риба од стране ихтиофагних птица (корморана, чапљи, рода) и сисара (видри), велики број рибокрадица, недостатак ларви и рибље млађи пореклом из програма селекције, као и ларви, млађи и јединки аутохтоних врста риба за порибљавање и поновно враћање у отворене воде, слаба заступљеност атрактивних производа од слатководне рибе у сектору прераде рибе и недовољан број система за хлађење и хладњача у процесу производње.

Постоје велике и значајне могућности и расположиви ресурси за развој сектора рибарства у Републици Србији. Најзначајније ресурсе представљају: велике, неплодне површине земљишта у Региону Војводине, које не могу бити искоришћене у пољопривредне сврхе, а које су погодне за изградњу шаранских рибњака; расположиви водни ресурси; изобиље сировина за производњу хране за рибе; постојање савремених програма селекције за узгој шарана и калифорнијске пастрмке; стално повећање прерађивачких капацитета; могућност за значајно повећање пласмана рибе на домаћем тржишту; велики недостатак рибе на тржишту ЕУ; стални раст потрошње рибе у Европи и свету. Све наведено указује на могућности Републике Србије да, упркос великом дефициту у спољнотрговинској размени, врло брзо може остварити огроман суфицит.

Увођење сектора рибарства у ИПАРД III програм је од изузетно великог значаја како би се превазишли постојећи проблеми у овом сектору, као и омогућило коришћење постојећих потенцијала за развој сектора рибарства који Република Србија поседује. Употреба необрадивог пољопривредног земљишта и водних ресурса за изградњу нових рибњака је рационалан начин коришћења природних ресурса који би увећао производњу слатководне рибе. Реконструкција постојећих рибњака, набавка савремене опреме, као и измена законодавства који се односе на заштиту шаранских рибњака од ихтиофагних птица и сисара, али и унапређење технологије производње створиће предуслове за раст и економичнију производњу рибе на постојећим рибњацима. Подршка сектору рибарства кроз изградњу нових, као и реконструкцију и опремање постојећих објеката за прераду рибе, повећаће прерађивачке капацитете у сектору рибарства, што ће имати позитиван утицај на количину и разноврсност производа од рибе на тржишту. Јачањем сектора рибарства кроз ИПАРД III програм створиће се предуслови за повећање потрошње рибе у Републици Србији, повећање извозних капацитета, али и смањење негативног утицаја на животну средину. Све наведене мере имаће позитивни утицај на јачање српске привреде, заштиту животне средине и здравља становништва.

Главни циљ ИПАРД III програма у сектору рибарства је подршка примарним произвођачима и прерађивачима у постепеном усаглашавању са правилима ЕУ, њеним стандардима, политикама и праксама.

Врсте рибе које се узгајају у Републици Србији су: шаран (*Cyprinus carpio*), сиви толстолобик *(Aristichthys nobilis),* бели толстолобик (*Hypophthalmichthys molitrix*), бели

амур (*Ctenopharyngodon idella*), сом (*Silurus glanis*), смуђ (*Sander/Stizostedion lucioperka*), штука (*Esox lucius*) и калифорнијска (дужичаста) пастрмка (*Oncorhynchus mykiss*). Врсте рибе које се гаје у мањем обиму су: поточна пастрмка (*Salmo truta m. fario*), дунавска јесетра (*Acipenser queldenstaedti*), млађ риба за потребе порибљавања река и језера: липљен (*Thymallus thymallus*), младица (*Hucho hucho*) и деверика (*Abramis brama*).

Укупна количина произведене и изловљене рибе у периоду од 2008. до 2018. године се кретала између 7.278 t (5.070 t из аквакултуре и 2.208 t из излова из отворених вода) колико је евидентирано у 2017. години и 13.013 t (7.629 t из аквакултуре и 5.384 t из отворених вода), колико је евидентирано у 2011. години (*Графикон 6*).

Графикон 6: *Укупна производња рибе у Републици Србији (2008 – 2018. година) у тонама*

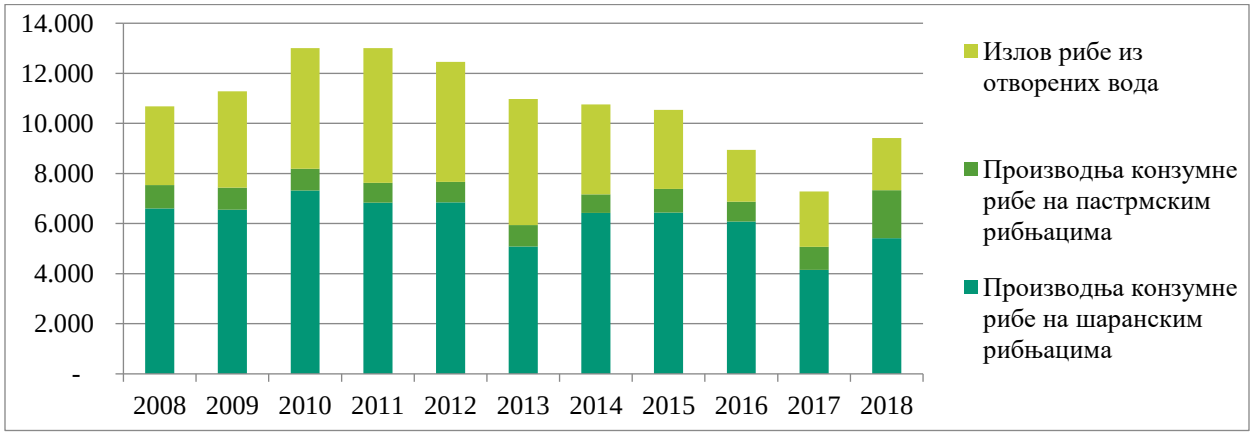

Извор: РЗС

Шаран је врста рибе која се највише узгаја (око 70%). Производња шарана се обавља у полуинтензивним и интензивним системима. Полуинтензивни системи су најчешће заступљени на шаранским рибњацима, док је интензивна производња присутна на пастрмским рибњацима, кавезним системима, шаранским рибњацима малих површина и РАС системима. Комерцијални риболов (из великих река; Дунава, Саве и Тисе) обављају комерцијални рибари.

У поређењу са земљама чланицама ЕУ, када је реч о количини произведене рибе (само из аквакултуре) Република Србија је приближно на просечном нивоу, односно, дванаест земаља чланица ЕУ произвело је мање рибе од Републике Србије.

Од постојећих рибњака (топловодних и хладноводних) са производним капацитетом од преко 10 t, 46 рибњака су потенцијални корисници Мере 1. Имајући у виду да специфични циљеви омогућавају подршку за изградњу нових рибњака (кроз *greenfield* инвестиције), могуће је очекивати да ће се број рибњака, са производним капацитетом од преко 10 t годишње, значајно повећати у периоду 2021 - 2027. година. На основу наведеног, може се очекивати око 140 потенцијалних корисника. Потенцијални број корисника за Меру 3, са

прерађивачким капацитетом од преко 200 kg рибе дневно, је око 40, укључујући и оне који ће увећати свој постојећи капацитет.

Тржиште и трговина

Број регистрованих предузећа за прераду рибе је 61 (укључујући 5 предузећа за прераду пужева, с обзиром на то да мекушци припадају истој тарифној линији као и рибе), од којих је 16 на листи одобрених објеката за извоз рибе у ЕУ. Прерађивачи углавном увозе морску рибу (туну и лососа) из Норвешке и Индонезије, и након прераде извозе производе у земље *CEFTA* и ЕУ. Најчешћи производи су филети (55%) и конзервирана риба (20%).

Према подацима РЗС, просечна годишња потрошња рибе у Републици Србији по глави становника износи између 5 и 6 kg, (*Графикон 7*), што је 3 до 4 пута мање од европског и светског просека. Уколико се Република Србија упореди са земљама чланицама ЕУ по количинама конзумиране рибе, онда Република Србија дели последње место са Мађарском.

Графикон 7: Годишња потрошња рибе по становнику (2013 - 2018. година) у kg

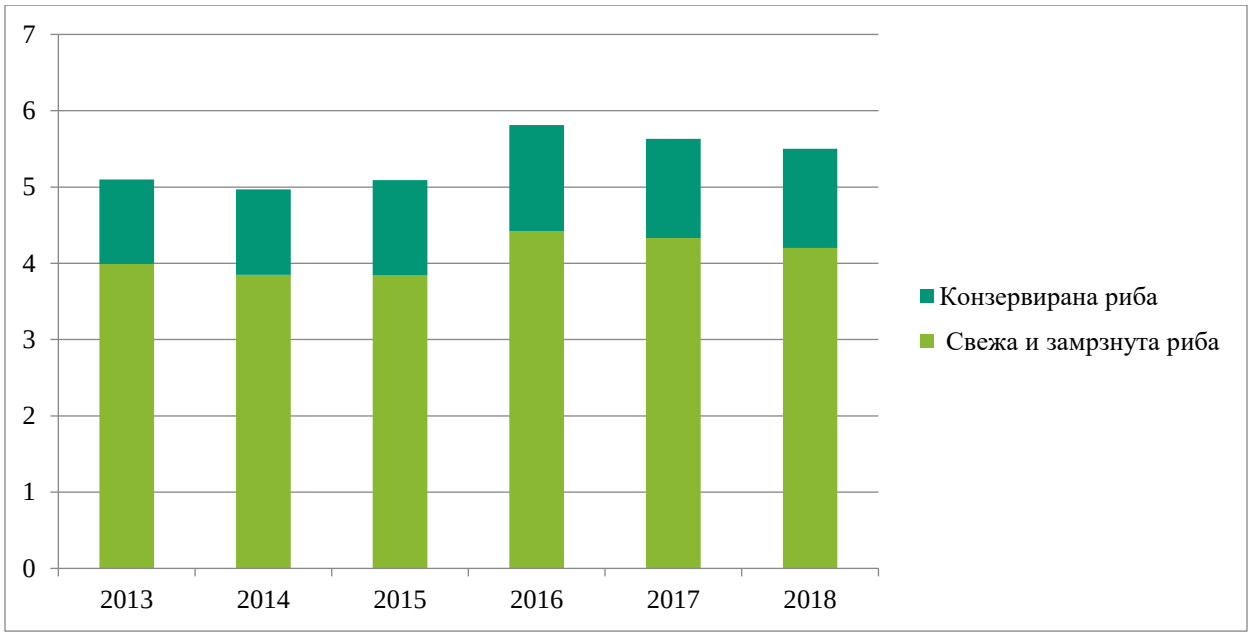

Извор: РЗС

Увоз рибе у Републику Србију бележи стални раст. Од укупне количине потрошене рибе, 75% је риба из увоза. Током последње деценије, увоз рибе се кретао од 23.336 t (у 2008. години) тржишне вредности од 69 милиона USD (58,1 милион EUR) до 36.089 t (у 2018. години) у вредности од 102 милиона USD (85,9 милиона EUR) (*Графикон 8*).

Извоз рибе из Републике Србије углавном је заснован на рибљим прерађевинама (прерада увезене морске рибе) и значајно је увећан последњих година, са 697 t (у вредности од 3,5 милиона EUR) извезене рибе у 2012. години на 2.095 t извезене рибе у 2018. години (у вредности од 14,7 милиона EUR), што је приказано на *Графикону 8*.

Графикон 8: Укупан извоз рибе, увоз и салдо (2008 – 2013. година) у тонама

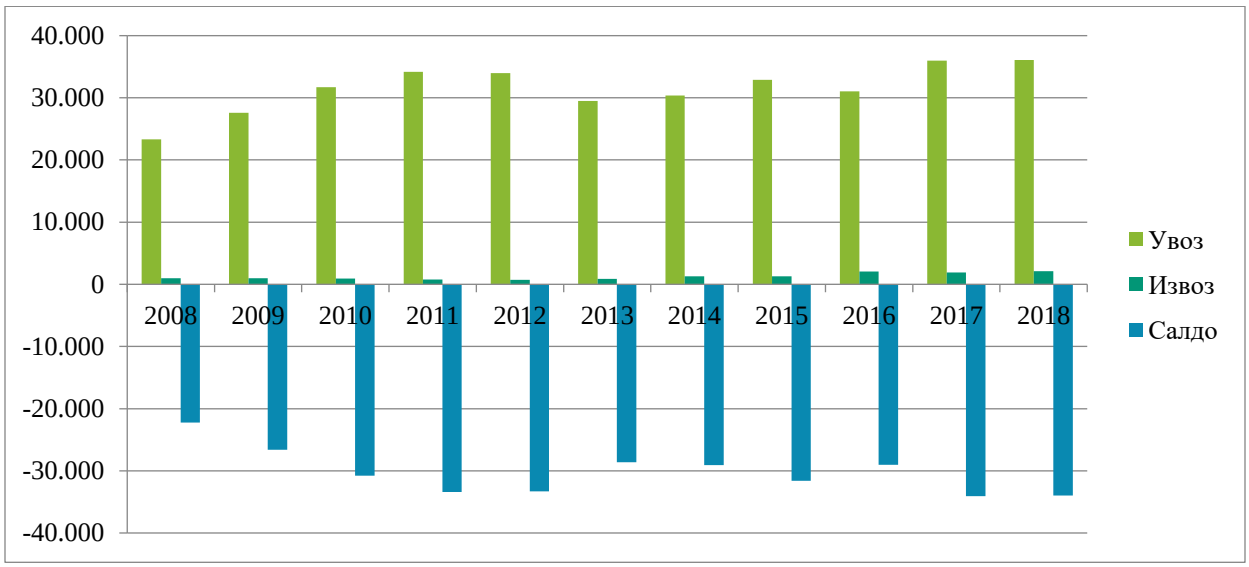

Извор: РЗС

Приоритети у сектору рибарства укључују изградњу нових производних капацитета, реконструкцију постојећих објеката и унапређење инфрастуктуре на рибњацима, као и унапређење постојећих и увођење нових технологија, врста и пракси у производњи рибе, а све у складу са стандардима безбедности хране, биосигурности, заштити животне средине и стандарда који се тичу добробити рибе. Циљ је подизање и унапређење складишних капацитета (кроз реконструкцију већ постојеће инфраструктуре, њено унапређење и опремање) за: свеже изловљену рибу на рибњацима и код правних субјеката који се баве куповином свеже уловљене рибе из отворених вода од комерцијалних рибара.

Пољопривредна газдинства која су укључена у производњу рибе треба да модернизују и унапреде своју опрему и механизацију на рибњацима, како би се постигли бољи ефекти применом агротехничких и ихтиолошких мера у свременој аквакултури. Такође, многи рибњаци би морали да имају заштиту од ихтиофагхних птица и сисара. Пољопривредна газдинства треба да заснивају своју производњу рибе на гајењу рибљих ларви и млађи пореклом из програма селекције риба.

Инвестиције у изградњу нових капацитета за прераду рибе, реконструкција постојећих капацитета, изградња инфраструктуре, унапређење опреме за прераду и паковање, као и испуњавање критеријума ЕУ у погледу безбедности хране и заштите животне средине је веома важно за овај сектор. Поред тога, постоји потреба за унапређењем процеса прераде рибе, диверзификацијом производа и паковања, а све са циљем бољег позиционирања на домаћем и међународном тржишту.

Произвођачке организације, произвођачке групе, задруге и кратки ланци вредности

Произвођачке организације, произвођачке групе и кратки ланци вредности још увек нису

уређени националним законодавством, док су задруге дефинисане као правна лица[21]. Задруга представља правно лице које обухвата посебан облик организовања физичких лица која пословањем на задружним принципима оставарују своје економске, социјалне, културне и друге интересе и која управљају и контролишу пословање задруге. Члан задруге је физичко лице које у потпуности или делимично послује преко задруге, односно који кроз задругу продаје своје производе или услуге, набавља производе или користи услуге потребне за обављање својих делатности или на други начин непосредно учествује у обављању делатности ради којих је задруга основана. Пољопривредне задруге могу бити опште или специјализоване (ратарске, воћарске, повртарске, виноградарске, сточарске, пчеларске, итд.).

Пољопривредне задруге у Републици Србији подржавају своје чланове, који углавном живе и раде у руралним подручјима, да успешно послују, кроз обезбеђивање бољих услова за рад. Поред доприноса у јачању привредног положаја, пољопривредне задруге имају значајну улогу у спречавању депопулације у руралним подручјима и унапређењу социјалног окружења.

Основне делатности пољопривредних задруга односе се на уговарање производње са члановима задруге, што укључује набавку сировина, услуге, складиштење и заједничку продају производа. Поред уговарања производње, значајан број чланова има и сопствену пољопривредну производњу. Успешне задруге имају складишне капацитете, савремену механизацију, а неке имају и прерађивачке капацитете.

У Републици Србији регистровано је 5.079 задруга, при чему је 2.030 активно, од којих 80% чине пољопривредне задруге. Број задруга које остварују приход је 1.300. Од 2017. године основано је 850 нових задруга, од којих 35,5% остварује приход. Такође, 80% новооснованих задруга су пољопривредне задруге. Новоосноване задруге у просеку имају шест чланова, док оне основане пре 2017. године у просеку имају 11 чланова. У укупном броју задруга, регистровано је 35.000 оснивача и 100.000 чланова задруге.

Опис саветодавног система

Саветодавни систем у Републици Србији чини мрежа од 34 пољопривредне саветодавне службе (ПСС) са више од 250 запослених саветодаваца. Детаљнији опис организације ПСС и активности које оне планирају и спроводе дат је у Поглављу 17.

Кључне препреке, које онемогућавају да се велики број породичних пољопривредних газдинстава укључи у ланац вредности, односе се на питања преноса знања и иновације, безбедности хране, хигијене и следљивости. Наведена питања обично захтевају нова улагања и услуге, која могу да повећају текуће трошкове, што обесхрабрује пољопривредне произвођаче да се укључе у савремене трендове и праксе.

[21] Закон о задругама („Службени гласник РС”, бр. 112/15)

Потребе пољопривредних произвођача за саветодавним услугама, као и приступ истима, зависе од сектора, региона и величине пољопривредног газдинства. Велика комерцијално оријентисана пољопривредна газдинства и предузећа углавном се ослањају на директне контакте са добављачима сировина и увозницима, као и на примену најновијих страних технологија.

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде предузело је бројне кораке у циљу обезбеђења квалитета саветодавног рада. Наведено се, пре свега, односи на увођење система лиценцирања пољопривредних саветодаваца, чија се обука редовно спроводи. Очигледни су напори који се улажу у одабир, креирање и спровођење обука за пољопривредне саветодавце. Реализацијом едукативних модула саветодавних служби, знање се преноси са научно-истраживачких институција и факултета на пољопривредне произвођаче.

Кроз Национални програм руралног развоја, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде спроводи меру „Подстицаји за унапређење система креирања и преноса знања кроз развој техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју". Корисници наведене мере су факултети, научно-истраживачке институције и центри за иновацију. ПСС имају значајну улогу у спровођењу горепоменутих пројеката и обавезу да пренесу најновија знања и иновације пољопривредним произвођачима, удружењима, задругама и другим правним лицима у пољопривреди.

У складу са Законом о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју (ЗППРР)[22], подстицаји за подршку унапређењу система креирања и преноса знања обухватају:

1. Подршку за развој техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју;
2. Подршку пружању савета и информација пољопривредним произвођачима, удружењима, задругама и другим правним лицима у пољопривреди.

Такође, средства су обезбеђена код Управе за пољопривредно земљиште (УПЗ), у саставу МПШВ, као и код Буџетског фонда за шуме (БФШ), а користе се за активности везане за едукацију и промоцију и развојно-истраживачке пројекте.

Укупна опредељена буџетска подршка МПШВ, УПЗ и БФШ за унапређење система креирања и преноса знања, за период 2015 - 2019. година, износила је око 18 мил. EUR.

Доступност финансијских средстава за кредите

Укупан портфолио пољопривредних кредита банака у Републици Србији бележи стабилан раст и диверзификацију кредитних производа који се нуде пољопривредним произвођачима. Ту спадају краткорочни пословни кредити за обртни капитал и инвестициони кредити за

[22] Закон о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС", бр. 10/13, 142/14, 103/15 и 101/16)

потребе као што је куповина куће, механизације, опреме или земљишта или за изградњу и реконструкцију објеката пољопривредног газдинства. Услови кредитирања су прилагођени специфичностима пољопривреде и флексибилни су у погледу грејс периода, различитих начина отплате, променљиве динамике отплате, средстава обезбеђења и слично (*FAO*, 2020).

Фактори који утичу на кредитне одлуке банака су кредитна способност зајмопримца, пословни резултати клијената и историјски подаци. Већина банака нерадо одобрава кредите нерегистрованим пољопривредним произвођачима, због високо процењеног ризика од губитака. Проблеми са којима се пољопривредни произвођачи сусрећу приликом одобравања кредита банака односе се на недостатак финансијских информација и висок коефицијент задужености (*EIB*, 2017). Банке активније кредитирају пољопривредне произвођаче у Региону Војводине, где је тражња за финансијским средствима високо концентрисана. У Републици Србији не постоји свеобухватан или детаљан званичан пресек кредита у сектору пољопривреде. Процене су да је вредност портфолија пољопривредних кредита око 600 мил. EUR, од чега кредити породичним пољопривредним газдинствима износе свега око 350 мил. EUR [23] (*KfW*, 2016).

Пословне банке у Републици Србији су далеко највећи формални зајмодавци у области пољопривреде и чине више од 55% званичне суме кредита у сектору пољопривреде. То укључује кредите компанијама, малим и средњим привредним друштвима у агробизнису, кредите регистрованим носиоцима пољопривредних газдинстава, као и појединачне кредите за пољопривредне сврхе. Уопштено, банке пружају широк спектар кредитних производа сектору пољопривреде. Правни оквир у Републици Србији спречава постојање сектора микрофинансирања (односно непосредног позајмљивања од стране лица која нису банке), па је у суштини понуда услуга микрофинансирања врло ограничена. Засад се микрокредити одобравају једино кроз банке, а контролу врше донатори и порески органи.

Захтеви који се односе на средства обезбеђења зависе од пословне политике банака, док су најчешће коришћена средства обезбеђења соло менице, јемства повезаних лица или других правних лица и хипотека на пољопривредном земљишту, објектима или опреми.

МПШВ подстиче кредитну подршку субвенционисањем дела каматне стопе на кредите намењене физичким лицима - носиоцима комерцијалног породичног пољопривредног газдинства, предузетницима и правним лицима преко низа пословних банака са којима има закључене уговоре. У 2018. години, буџетска подршка намењена субвенционисању дела каметне стопе за пољопривредне кредите износила је 4,9 мил. EUR за око 7.000 одобрених кредита.

Поред подстицаја МПШВ, потенцијалним корисницима ИПАРД програма на располагању је и Гаранцијски фонд АПВ за финансирање инвестиција у пољопривреди. Гаранцијски фонд АПВ обезбеђује гаранције пословним банкама за кориснике који имају пребивалиште

[23] Народна банка Србије, http://nbs.rs/internet/cirilica/80/potrazivanja.html

или пословно седиште на територији АПВ. Гаранције се обезбеђују у висини од 80% одобреног износа кредита.

Такође, Развојни фонд АПВ одобрава кредите намењене спровођењу одобрених пројеката у оквиру ИПАРД програма за кориснике свих категорија у оквиру ИПАРД јавних позива. Каматна стопа се креће од 1% до 3%, у зависности од степена развијености места инвестиције, као и од средства обезбеђења. Очекивани рок отплате кредита може бити и до седам година, са урачунатим грејс периодом до 24 месеца.

Међутим, још увек постоје одређена ограничења због којих се пољопривредни произвођачи нерадо одлучују за кредите. Разлог томе су, пре свега, пословне стратегије банака које напуштају тржиште кредита намењених малим пољопривредним произвођачима, што доводи до повећања укупног кредитног портфолија, уз смањење броја корисника кредита. Из наведеног се може закључити да смањење броја клијената није резултат ниске тражње кредита, већ последица промена стратегије банака.

Систем знања и иновација у пољопривреди (*AKIS*)

Напредак привреде и друштва у Републици Србији, укључујући и пољопривредно-прехрамбени сектор као његов саставни део, све више се заснива на знању као кључном ресурсу. Повећан број изазова (климатске промене, миграције, демографски трендови, безбедност итд.) може се превазићи само новим сазнањима. Наука треба да пружи решења за суочавање са изазовима који би се могли појавити у будућности, а које је немогуће предвидети (попут пандемије *COVID*-19).

Главни учесници Система знања и иновација у пољопривреди (*AKIS*) подељени су у четири групе: јавни, приватни, истраживачки и образовни и невладин сектор. Значајна је веза између свих карика у ланцу. *AKIS* не постоји званично као систем у Републици Србији, иако већ дуго постоје иницијативе за његово формирање. Улога ПСС је изузетно важна у овом систему, јер је ПСС најзначајнија карика која пољопривредне произвођаче повезује са стваралоцима нових технологија. Тешко је очекивати да резултати било које истраживачке или образовне институције могу доћи до великог броја крајњих корисника. Стога је добро организована ПСС изузетно важна за пренос резултата истраживања, иновација, технологије и развоја одрживе пољопривредне производње.

Удео финансирања истраживања и развоја у БДП у Републици Србији мањи је од 1% (што је знатно испод просека у ЕУ-28, који према подацима Евростата износи 2,06%). Међутим, нова знања и технологије у пољопривредно-прехрамбеном сектору реализују се углавном кроз пројекте финансиране од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја и Секретаријата за науку и технолошки развој АПВ.

У Републици Србији приметно је повећање степена иновација у сектору пољопривреде, а неколико новооснованих привредних друштава почиње да улаже у нове технологије за ублажавање ефеката климатских промена и прилагођавање истим. Према најновијим подацима Министарства просвете, науке и технолошког развоја, електроника,

телекомуникације и информационе технологије представљају најуспешније области истраживања у смислу броја нових технолошких резултата и њихове комерцијализације, док су биотехнологија и пољопривреда најуспешнији по броју патената. Од укупног броја патената у пројектима технолошког развоја које финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја, 57% припада биотехнологији у пољопривреди (Министарство просвете, науке и технолошког развоја, 2017).

Државни научно-истраживачки систем не придаје довољан значај примењеним истраживањима која се односе на специфичне потребе породичних пољопривредних газдинстава. Приоритети често нису усклађени са стварним потребама пољопривредних произвођача и привреде, јер се програм истраживачких активности руководи углавном академским достигнућима и признањима у научним круговима, а знатно мање практичним значајем и успешним усвајањем и спровођењем.

Неопходно је дати већи значај истраживању, иновацијама и преносу знања у пољопривредно-прехрамбеном сектору у Републици Србији. То се може постићи кроз образовни систем од његових раних фаза, као и кроз различите облике медијског утицаја и промоције ИПАРД пројеката заснованих на иновацијама и новим технологијама.

Сектор шумарства

Сектор шумарства у Републици Србији представља значајан сегмент одрживог развоја руралних подручја и има важну улогу у заштити земљишта од ерозије, заштити изворишта вода, очувању биодиверзитета, а такође је и главни извор сировина за извозно оријентисану дрвну индустрију. Република Србија се сматра средње шумовитом земљом. Од укупне површине (изузев Косова* и Метохије), око 29% је под шумама (7,1% у АПВ, а 37,6% у Централној Србији).

Укупна површина шумског земљишта у Републици Србији простире се на 2.237.511 ha, од чега више од половине чине површине шумског земљишта у приватном власништву (57%), док је у власништву државног сектора 963.458 ha, што је око 43% укупног шумског земљишта (*Табела 26*).

Према подацима РЗС[1], покривеност под шумама у Републици Србији је, у периоду 2014 - 2017. године, повећана за 68.765 ha, уз просечно годишње повећање од 22.921 ha.

Табела 26: *Структура шумског земљишта (ha) према власништву, по регионима, 2017. година*

Земљиште (ha)	**Република Србија**	**Београдски регион**	**Регион Војводине**	**Регион Шумадије и Западне Србије**	**Регион Јужне и Источне Србије**
Шумско земљиште у државном власништву	963.458,00	15.455,26	120.290,80	403.731,19	423.980,75
Шумско земљиште у	1.274.053,00	46.531,95	11.162,10	576.482,16	639.876,79

приватном власништву					
Шумско земљиште – укупно	**2.237.511,00**	**61.987,21**	**131.452,90**	**980.213,35**	**1.063.857,54**

Извор: РЗС

Природне карактеристике шума

На основу показатеља очуваности, све шуме у Републици Србији разврставају се у пет категорија. Доминирају чисте састојине лишћара, које чине 59%, затим мешовите састојине лишћара са 29,3%, чисте састојине четинара са 8,7%, мешовите састојине лишћара и четинара са 2,4% и мешовите састојине четинара, чије скромно учешће износи 0,6% у укупној обраслој површини. Установљено је 49 врста дрвећа, са доминантним учешћем лишћарских врста (40) у односу на четинарске (9).

Уопштено, стање државних шума може се окарактерисати као задовољавајуће, што поткрепљује чињеница да је просечна запремина у овим шумама 196 m^3 ha^{-1}, а текући запремински прираст је 4,7 m^3 ha^{-1}. Проценат прираста је 2,4%, што, између осталог, указује на стабилност састојина у државним шумама. Шуме у приватном власништву у квантитативном смислу остварују просечну запремину од 136 m^3 ha^{-1}. Проценат прираста у овим шумама нешто је већи него код државних и износи 2,6%.

Газдовање шумама у Републици Србији

Газдовање шумама у Републици Србији заснива се на принципима одрживости приноса (одржавања равнотеже између приноса и раста шума), вишенаменског коришћења и природи блиског газдовања. Трајност и одрживост газдовања су принципи који су нашли своје место у секторским политикама, националним стратегијама и правним актима, као основним инструментима за спровођење дефинисаних циљева одрживог газдовања шумама.

Стратегијом развоја шумарства у Републици Србији дефинисано је да се шумама одрживо газдује, односно да се њима управља и да се користе на такав начин и у таквом обиму да се одржава њихова биолошка разноврсност, унапређује продуктивност, способност обнављања, виталност и њихов потенцијал да у садашњости и будућности испуњавају еколошке, економске и социјалне функције. Ова стратегија је у непосредној вези са Стратегијом одрживог развоја Републике Србије као кровним документом који дефинише основне принципе одрживог развоја државе и друштва и тиме даје допринос сектора шумарства укупном одрживом развоју на националном и глобалном нивоу.

За све шуме у Републици Србији, било да су у државном или приватном власништву, израђују се плански документи на основу којих се врши газдовање шумама.

У Републици Србији стручне саветодавне послове у вези са шумама у приватном власништву тренутно обављају јавна предузећа за газдовање шумама и јавна предузећа националних паркова, за шуме које се налазе у зони националног парка. Поред тога, у

Републици Србији тренутно постоји више од пет удружења која обављају стручне и техничке послове у шумама својих чланова.

Изазови у сектору шумарства

Техничко-технолошка и организациона застарелост и недовољно развијена мрежа шумских путева узрокују тешкоће у газдовању шумама. Главни проблеми у газдовању шумама односе се на шуме у приватном власништву, које се простиру нешто мање од половине укупне површине шума и које одликују лоши услови и уситњеност парцела, као и нерешени имовинско-правни односи. Стање Катастра шума и шумског земљишта у Републици Србији одликује се бројним недостацима, од којих су најзначајнији: непотпуне евиденције о стварном стању катастра, неажурне евиденције о променама у катастарским парцелама и намени земљишта и необележене границе међу парцелама различитих власника.

Такође, актуелно стање у погледу образовања у сектору шумарства довело је до великог броја недовољно квалификованих стручних кадрова, који нису у стању да се изборе са растућим изазовима и савременим достигнућима у сектору шумарства. То доводи до незадовољавајућег обима и квалитета научно-истраживачког рада, који не задовољава актуелне потребе шума и шумарства.

Одрживи развој шума и шумарства може се обезбедити смањењем миграције руралног становништва, побољшањем неповољне демографске структуре и свеобухватним унапређењем животних услова у руралним подручјима.

3.3. Животна средина и управљање земљиштем

У Републици Србији не постоје дефинисани Обавезни захтеви за управљање (*Statutory Management Requirements – SMR*), као ни Добри пољопривредни и еколошки услови (*Good Agricultural and Environmental Conditions – GAEC*) у погледу заштите животне средине, јавног здравља, заштите здравља животиња и биљака и добробити животиња. Иако ови захтеви нису у потпуности усклађени са захтевима ЕУ (вишеструка усклађеност), правни оквир Републике Србије садржи захтеве и услове који се односе на земљиште, воду, биодиверзитет и управљање пејзажом, као и на средства за исхрану и средства за заштиту биља, који се у различитој мери могу сматрати еквивалентним релевантним обавезним захтевима ЕУ и условима (полазна основа). Полазна основа је описана у Мери 4 – Агро-еколошко-климатска мера и органска производња.

Поред континуираног рада на усклађивању националних прописа са стандардима ЕУ, неопходни су и додатни програми и мере. Решавање питања заштите и унапређења животне средине је једно од општих начела која су уведена у све мере ИПАРД програма. Ово води ка стварању могућности за циркуларну економију у сектору пољопривреде и производње хране и руралне економије, кроз подршку улагању и иновацијама у области одрживе производње и прераде, на начин којим се смањује производња отпада и повећава отпорност руралних подручја на климатске промене и губитак биолошке разноврсности.

Ризик од напуштања земљишта и маргинализације

Услед напуштања пашњака и смањења обима сточарске производње, велике површине пашњака се постепено претварају у грмолику вегетацију и шуме. Највећи део напуштеног земљишта налази се у централним и југоисточним деловима Републике Србије, где се у неким општинама креће и до 30 - 40%. Разлози за овај тренд су различити и укључују старење становништва које се бави пољопривредом, удаљеност земљишта где одређени природни услови отежавају одрживу пољопривредну производњу, мала величина газдинстава и уситњеност земљишта, непостојање приступних путева и пратеће инфраструктуре, деградација земљишта и текући имовински и оставински спорови.

Утицај климатских промена на пољопривреду и потреба за прилагођавањем

Анализа осмотрених климатских промена на територији Републике Србије показала је да је током периода 1960 - 2012. година дошло до повећања температуре ваздуха, падавине су постале интензивније, дистрибуција падавина је промењена, сезона раста биљака је продужена, а зиме су постале краће[24].

Процена утицаја климатских промена на пољопривредни сектор била је првенствено усмерена на то како промене температуре и падавина утичу на принос усева. Очекиване климатске промене ће повећати дужину вегетационог периода и померити сезону раста на раније датуме (у просеку 20 - 30 дана до 2100. године), што ће утицати на управљање усевима, укључујући избор усева у будућности и потребно време за пољске радове. Сушни периоди ће имати највећи утицај на пролећне усеве који се не наводњавају, ако сорте усева нису прилагођене вишој температури. Интензивнија и учесталија појава топлотних таласа повећаће ризике у пољопривредној производњи и смањиће ратарску и сточарску производњу.

На основу климатских сценарија, у планинским подручјима може се очекивати већа ерозија водом. Дугорочно, ефекти екстремних временских услова могу смањити плодност земљишта и значајно нарушити његову функцију. Поред тога, процена утицаја климатских промена показује да ће у наредним деценијама бити посебан изазов заштитити биљке од различитих штеточина.

У циљу благовременог прилагођавања климатским променама у пољопривредном сектору, неопходно је спровођење различитих мера прилагођавања.

Биолошка разноврсност везана за пољопривреду и шумарство

Национални програм заштите природе Републике Србије за период од 2021. до 2023. године[25] садржи преглед стања биолошке разноврсности и најважнијих фактора који

[24] Друга национална комуникација Републике Србије према Оквирној конвенцији о климатским променама, Министарство заштите животне средине, 2017

[25] Национални програм заштите природе Републике Србије за период од 2021. до 2023. године усвојен је на 57. седници Владе Републике Србије, 20. маја 2021. године

угрожавају биолошку разноврсност, као и мере и активности за унапређење јавних политика за заштиту природе и очување биолошке разноврсности. Ресурси пољопривреде Републике Србије су веома богати и процењују се на 700 - 800 варијетета и врста. Биолошка разноврсност угрожена је интензивирањем пољопривредне производње, узгајањем монокултура и коришћењем агрохемије.

Према проценама, флора у Републици Србији обухвата око 4.000 врста од укупно 11.000 биљних врста у Европи. Домаће институције чувају око 15.000 узорака култивисаних биљака у облику семена и око 3.500 узорака стабала воћа и винове лозе, од којих већина потиче из Републике Србије и других земаља Западног Балкана. Националне *ex-situ* збирке биљних генетичких ресурса, којима управља банка биљних гена, садрже укупно 4.300 узорака. У природи (*in-situ*) постоји око 1.000 дивљих врста сродних култивисаним биљкама. Осим тога, постоји више од 400 познатих званично евидентираних врста лековитог биља. Законом је заштићено коришћење и промет 150 врста. С обзиром на то да се око 1.800 медоносних биљака користи у пољопривреди, постоји велики потенцијал за развој станишта опрашивача.

Што се тиче животињских генетичких ресурса, у Републици Србији је евидентирано више од 44 аутохтоних и егзотичних врста домаћих животиња (*Графикон 9 и Графикон 10*). Очување и одрживо коришћење животињских генетичких ресурса директно доприноси очувању биолошке разноврсности, подстицању одрживих система производње, промовисању локалних производа, као и развоју региона у целини.

Графикон 9: Тренд аутохтоних раса домаћих животиња

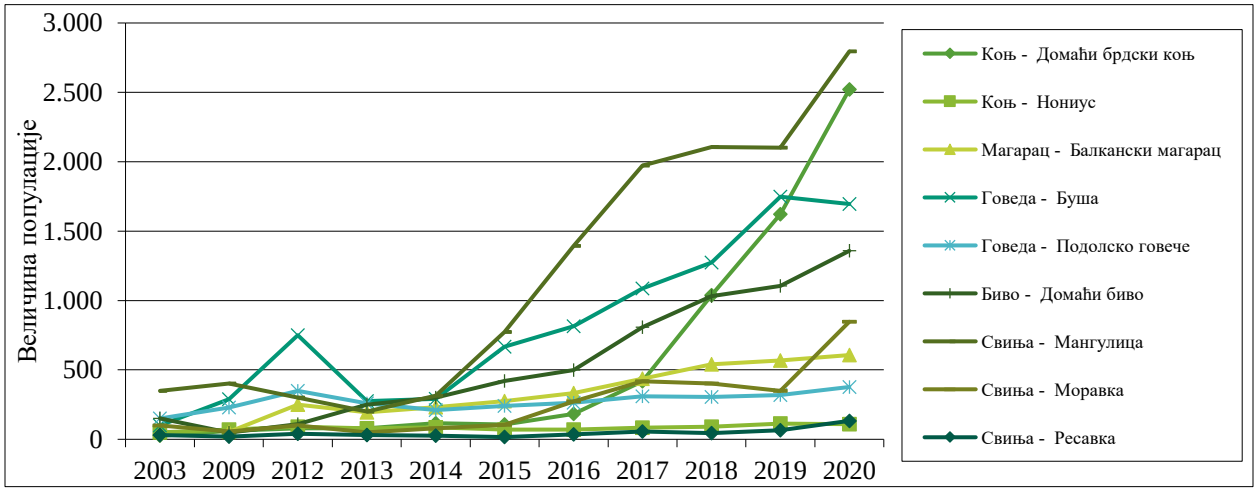

Извор: МПШВ

Графикон 10: Тренд аутохтоних раса домаћих животиња

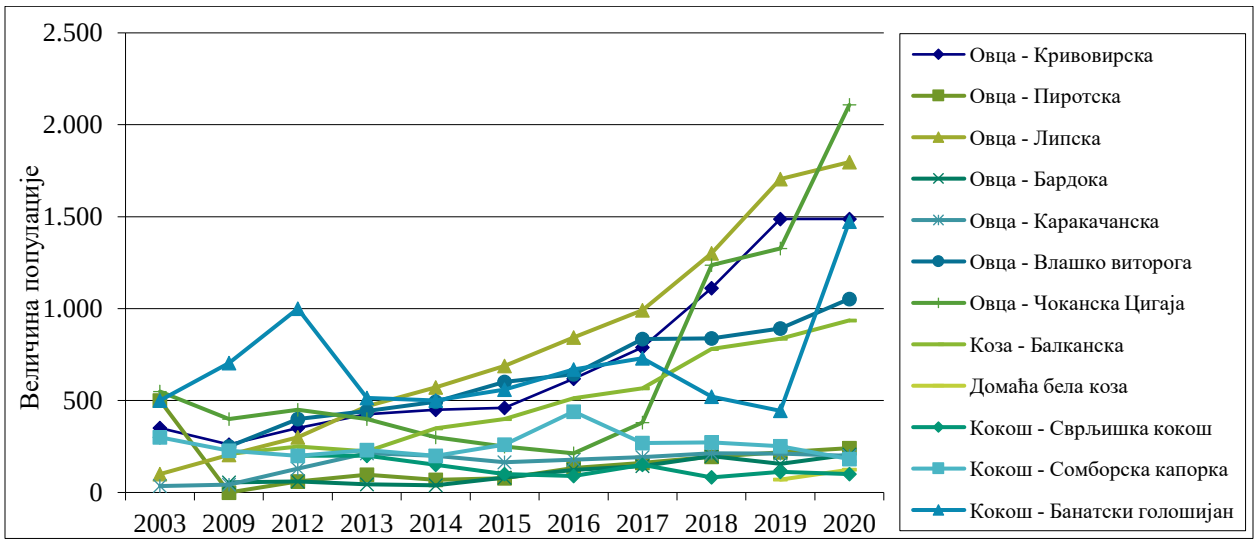

Извор: МПШВ

Готово 12.000 km^2 пољопривредног земљишта у Републици Србији сматра се земљиштем високе природне вредности (*High Nature Value*)[26] (око 19% укупних пољопривредних површина и 13% укупне територије Републике Србије). Подручја пољопривредног земљишта високе природне вредности нису формално означена.

Укупна површина заштићених подручја простире се на око 678.000 ha (око 7,6% укупне површине Републике Србије[27]), са око 473 заштићена локалитета. У 2018. години, пољопривредно земљиште је чинило 13,2% заштићених подручја (*Corine Land Cover* 2018, Агенција за заштиту животне средине).

Еколошка мрежа Републике Србије представља скуп функционално повезаних или просторно блиских еколошки значајних подручја (101 подручје), које својим биолошко-географским присуством и репрезентативношћу значајно доприноси очувању биолошке разноврсности и одрживом коришћењу ресурса, укључујући и еколошки значајна подручја обухваћена програмом ЕУ НАТУРА 2000. До сада је 61 локалитет номинован за европску Смарагдну мрежу. У 2020. години идентификовано је 79 важних подручја за птице[28] укупне површине од 2.579.364 ha (33,29% територије Републике Србије), 62 важна подручја за биљке са укупном површином од 747.300 ha (8,5% територије Републике Србије) и 40 одабраних подручја за лептире површине 903.643 ha (10,2% територије Републике

[26] Пољопривреда и животна средина у Републици Србији, Агенција за заштиту животне средине РС, 2016

[27] Извештај о стању животне средине у Републици Србији за 2019. годину, Агенција за заштиту животне средине РС, 2020

[28] *BirdLife International (2021) Country profile: Serbia*; http://www.birdlife.org/datazone/country/serbia (приступљено 4. априла 2021. године)

Србије)[29]. Једанаест рамсарских подручја има укупну површину од 130.444 ha или 1,68% територије Републике Србије[30].

Шумски генетички ресурси и шумски екосистеми састоје се од 282 врсте дрвећа, од којих је око 250 аутохтоно. Од посебног значаја је присуство 88 врста дивљег воћа у 18 родова. Биолошка разноврсност животињског света у шумским екосистемима одликује се присуством 46 врста водоземаца и гмизаваца, 352 врсте птица[31] и 94 врсте копнених сисара.

Квалитет воде

Европска комисија је оценила као умерено усклађивање националног законодавства с правном тековином ЕУ у области квалитета воде[32]. Закон о водама[33] је делимично усклађен са Оквирном директивом о водама (*WFD*)[34]. Потпуно транспоновање *WFD* биће постигнуто новим законом. Поред тога, усвојена је Стратегија управљања водама[35], која представља мастер план за спровођење реформи у сектору вода које за циљ имају достизање стандарда управљања водама на националном, регионалном и локалном нивоу. Захтеви Нитратне директиве биће транспоновани у национално законодавство. Потребно је додатно дефинисати полазне и граничне вредности за управљање нутријентима и примену добре пољопривредне праксе.

Непрерађене отпадне воде су и даље главни извор загађења воде у Републици Србији. Мрежа за мониторинг квалитета површинских вода покрива најважније реке, док се на мањим водотоковима не врши мониторинг. У 2019. години, мониторинг квалитета воде вршен је на 70 профила на 49 водотокова, седам профила на мрежи канала и један на акумулацији. Мониторинг квалитета подземних вода спроводи се у изданима који се сматрају важним за водоснабдевање. У 2019. години, мониторинг квалитета воде вршен је на 53 пијезометра. Квалитет воде на свим мерним местима показује изузетан и добар еколошки статус. Количина нитрата у свим водозахватима, ка и на целокупној територији Републике Србије у периоду 2009 – 2018. година, није била значајна. Према показатељу који прати садржај нитрата, побољшан је квалитет воде у водотоковима Републике Србије у периоду 2016 - 2018. година[36]. У рекама је присутна ниска концентрација нитрата. У сливу реке Саве утврђен је неповољан (растући) тренд ортофосфата у периоду 2009 - 2018. година. У осталим сливним подручјима и на нивоу Републике Србије утврђен је безначајан тренд ортофосфата. Према садржају ортофосфата, реке Републике Србије немају добар еколошки

[29] Шести национални извештај за Конвенцију Уједињених нација о биолошкој разноврсности, Министарство заштите животне средине РС, 2019 (https://www.cbd.int/doc/nr/nr-06/rs-nr-06-en.pdf).
[30] https://www.ramsar.org/wetland/serbia (приступљено 10. августа 2021. године).
[31] Црвена књига фауне Србије III – Птице, 2018
[32] *SWD (2020) 352 final*, Извештај о Србији за 2020. годину, Европска комисија
[33] Закон о водама („Службени гласник РС”, бр. 30/10, 93/12, 101/16 и 95/18)
[34] Директива 2000/60/ЕЗ Европског парламента и Савета
[35] Стратегија управљања водама („Службени гласник РС”, број 3/2017)
[36] Извештај о стању животне средине у Републици Србији за 2019. годину, Агенција за заштиту животне средине РС, 2020

статус на 21% мерних места у периоду 2009 - 2018. година. У истом периоду утврђен је неповољан (растући) тренд на седам мерних места (15%).

Према Националној стратегији управљања отпадом за период 2010 – 2019. година[37], управљање отпадом на фармама није адекватно (не постоје постројења за пречишћавање отпадних вода, нити постројења за складиштење стајњака). Нова стратегија управљања отпадом још није усвојена.

Што се тиче загађења пестицидима, на основу анализе података станица за мониторинг квалитета воде у рекама у којима је премашен стандард квалитета животне средине (*EQS*) (као годишњи просек) за различите пестициде (%) у периоду 2012 - 2019. година, показује да нема прекорачења (Агенција за заштиту животне средине).

Упркос повећању површине наводњаваног пољопривредног земљишта у периоду 2010 - 2019. година, само 1,35% или 46.863 ha КПЗ било је наводњавано у 2019. години. За потребе наводњавања, у 2019. години црпљено је 67.692 m^3 воде. Не постоје подаци о квалитету воде за наводњавање.

Емисије гасова с ефектом стаклене баште

Квалитет ваздуха у Републици Србији уређен је Законом о заштити ваздуха[38], који представља основ за спровођење стратегије, планова и програма у области заштите ваздуха. Република Србија интензивира напоре у циљу смањења загађености ваздуха. У 2020. години усвојен је Национални план за смањење емисија главних загађујућих материја које потичу из старих, великих постројења за сагоревање (*NERP*). Такође, Република Србија смањује емисије и кроз поступке издавања дозвола (*IPPC* дозволе), уз имплементацију Директиве о интегрисаном спречавању и контроли загађивања животне средине (*IPPC* Директива), која је у правни систем Републике Србије транспонована кроз Закон о интегрисаном спречавању и контроли загађивања животне средине[39].

Према Попису гасова с ефектом стаклене баште (*GHG*), у 2018. години су укупне процењене емисије гасова с ефектом стаклене баште у Републици Србији (без понора) износиле 62.682,5 Gg еквивалента CO_2, при чему удео пољопривреде у емисијама износи 7,29%. У 2018. години, укупне емисије гасова с ефектом стаклене баште са понором износиле су 58.132,13 Gg еквивалента CO_2, што представља повећање од 5% у поређењу са 2000. годином. Учешће сектора пољопривреде у укупним емисијама са понором био је 7,87%. Најзначајнији допринос укупној количини емисија загађујућих материја на велике удаљености у 2018. години потиче из сектора енергетике (NO_x - 53,52% и SO_2 – 89,56%), за којим следи пољопривреда (85,30% за NH_3). Показатељи емисија у ваздух бележе повећање

[37] Национална стратегија управљања отпадом за период 2010-2019. године („Службени гласник РС”, број 29/10)
[38] Закон о заштити ваздуха („Службени гласник РС”, бр. 36/09 и 10/13)
[39] Закон о интегрисаном спречавању и контроли загађивања животне средине („Службени гласник РС”, бр. 135/04 и 25/15)

NH_3 након 2005. године. Емисије суспендованих честица PM_{10} су константне током читавог периода, а учешће пољопривреде износи 13,31%. Учешће пољопривреде у емисијама неметанских испарљивих органских једињења је 17,37%. Према најновијим подацима, емисије метана (CH_4) из пољопривредног сектора су смањене, а емисије азот-оксида (N_2O) су благо флуктуирале у истом сектору у периоду 1990 - 2018. година.

Квалитет и ерозија земљишта

Типови земљишта у Републици Србији су веома разноврсни, што је резултат велике хетерогености геолошке структуре, климе, вегетације и микрофауне.

Бројне претње за квалитет земљишта су: сабијање земљишта, смањење садржаја органских материја, ацидификација, загађење и ерозија земљишта. Појава и напредовање ерозије земљишта је један од главних процеса деградације земљишта и узрок је погоршања квалитета земљишта. Процењује се да је ерозија (у различитом степену) захватила око 80% пољопривредног земљишта. Приближно 88% укупне површине Републике Србије је захваћено ерозијом водом, а 25% ерозијом ветром. У централним и брдско планинским регионима преовлађује ерозија водом, док на северу Републике Србије преовлађује ерозија ветром, која захвата приближно 85% пољопривредног земљишта, с годишњим губитком од преко 0,9 тона земљишта по хектару[40].

На квалитет земљишта такође утиче и неконтролисано и неадекватно одлагање отпада, као и загађење које потиче из индустријских комплекса. У 2017. години идентификовано је око 709 потенцијално контаминираних и контаминираних локалитета. Највећи број регистрованих извора локалног загађења земљишта везан је за одлагање комуналног отпада и индустријске и комерцијалне активности. У периоду 2007 - 2017. година повећан је број истражених локација, као и активности санације, које су биле најинтензивније у 2017. години. На основу података добијених систематском контролом плодности коју су извршиле организације овлашћене од стране МПШВ, израчунат је садржај органског угљеника у површинском слоју земљишта за Централну Србију у периоду 2010 - 2018. година. Анализа показује да је већина узорака имала садржај органског угљеника у распону од 1 до 2%, што се може сматрати ниским садржајем. Генерално, расподела садржаја органског угљеника на дубини 0 - 30 cm показала је веће вредности у Централној Србији, где шумско земљиште заузима већу површину од пољопривредног[41].

Анализе 5.200 узорака земљишта у централној Србији указују на низак ниво испитиваних пестицида. Ови резултати указују да не постоји контаминација остацима пестицида[42]. У 2014. години испитан је садржај остатака пестицида у 100 узорака са територије Централне

[40] Видојевић и Манојловић, 2007, *Overview of the soil information and policies in Serbia. In: Status and prospect of soil information in south-eastern Europe: soil databases, projects and applications. Hengl T., Panagos P., Jones A. and Toth G. (eds.) Office for Official Publications of the European Communities, EUR 22646EN, Scientific and Technical Research series, ISSN* 1018-5593, 87-98

[41] Животна средина у Србији: 2004 - 2019, Агенција за заштиту животне средине РС

[42] Извештај о стању земљишта у Републици Србији, Агенција за заштиту животне средине, 2009

и Источне Србије. Добијени резултати показују да је пронађени садржај готово свих испитиваних остатака пестицида на ниском нивоу што је у складу са резултатима претходних истраживања [43].

Обновљиви извори енергије

Одлуком Министарског савета Енергетске заједнице од 18. октобра 2012. године (D/2012/04 / MS-EnZ), Република Србија се обавезала да ће повећати удео обновљивих извора енергије у својој бруто крајњој потрошњи енергије на 27% до 2020. година, као и да ће имплементирати Директиву 2009/28/ЕЗ, која се односи на промовисање коришћења обновљивих извора енергије. У 2013. години усвојен је Национални план за коришћење обновљивих извора енергије[44], који између осталог има за циљ да подстакне улагање у обновљиве изворе енергије, а двогодишњи извештаји о његовом спровођењу представљају драгоцен извор података.

Учешће обновљивих извора енергије у бруто крајњој потрошњи енергије у 2019. години износило је 21,44%. У 2009. години утврђен је законски оквир са подстицајним мерама, а до децембра 2020. године изграђено је 265 нових објеката за производњу електричне енергије из обновљивих извора, с укупним инсталисаним капацитетом од 514.262 MW. Подаци о доступности и коришћењу извора биомасе у енергетске сврхе, као ни подаци о коришћењу пољопривредног земљишта за узгој култура намењених производњи енергије, нису доступни[45]. Потрошња примарне енергије у 2019. године износила је 15,34 милиона тона еквивалентне нафте (Mtoe), што у поређењу с 2018. годином представља повећање од 1,3%. У структури потрошње примарне енергије у истој години доминира учешће фосилних горива са 86,9%, а учешће обновљивих извора енергије је 13,1%[46].

Како је наведено у Стратегији развоја енергетике Републике Србије[47], биомаса представља значајан енергетски потенцијал, који се процењује на 3,448 милиона тона (61% потенцијала обновљивих извора енергије). Највећи део тога је потенцијал дрвне биомасе – 1,53 Mtoe, као и потенцијал пољопривредне биомасе – 1,67 Mtoe, док се потенцијал биоразградивог комуналног отпада процењује на 205 хиљада тона еквивалента нафте. Биоразградиви отпад (осим комуналног отпада) укључује и употребљено јестиво уље и животињски отпад (кланички отпад) у укупном износу од 0,043 Mtoe годишње. Потенцијал биомасе је расположив на читавој територији земље, док је дрвна биомаса лоцирана углавном у централној Србији, а пољопривредна биомаса у региону Војводине. Ипак, иако је ниво коришћења дрвне (шумске) биомасе релативно висок (66,7%), потенцијал пољопривредне биомасе се веома мало користи (око 2%), а потенцијал биоразградивог комуналног отпада

[43] Пољопривреда и животна средина у Републици Србији, Агенција за заштиту животне средине, 2016
[44] Национални акциони план за коришћење обновљивих извора енергије („Службени гласник РС”, бр. 53/13)
[45] Извештај о спровођењу Националног акционог плана за коришћење обновљивих извора енергије Републике Србије за 2018 и 2019. годину, Министарство рударства и енергетике, 2021
[46] Енергетски биланс Републике Србије за 2020. годину („Службени гласник РС”, бр. No. 94/2019)
[47] Стратегија развоја енергетике Републике Србије („Службени гласник РС”, бр. 101/15)

се уопште не користи.

Употреба ђубрива и пестицида у пољопривреди

Анализа података из Пописа пољопривреде 2012. године показује да су у 2012. години минерална ђубрива коришћена на 67% пољопривредног земљишта, стајњак са сточарских фарми на 12%, а 21% пољопривредног земљишта није уопште било ђубрено. Употреба минералног ђубрива је била присутна на 491.157 газдинстава (77,8% свих газдинстава), покривајући површину од 2.298.574 ha, док је органско ђубриво користило 314.299 газдинстава (49,8%), покривајући површину од 400.276 ha. Даље, процена управљања стајњаком показује да 95% пољопривредних газдинстава чува стајњак на гомилама на отвореном, без заштите од цурења у површинске или подземне воде, што указује на то да је пракса управљања стајњаком веома лоша. Такође, газдинствима које се баве сточарством недостаје специјализована опрема за транспорт и ефикасно наношење стајњака на поља, као и складишта за стајњак са одговарајућим капацитетима. Новији подаци о потрошњи минералних ђубрива нису доступни.

Графикон 11: Употреба ђубрива на пољопривредном земљишту (2016)

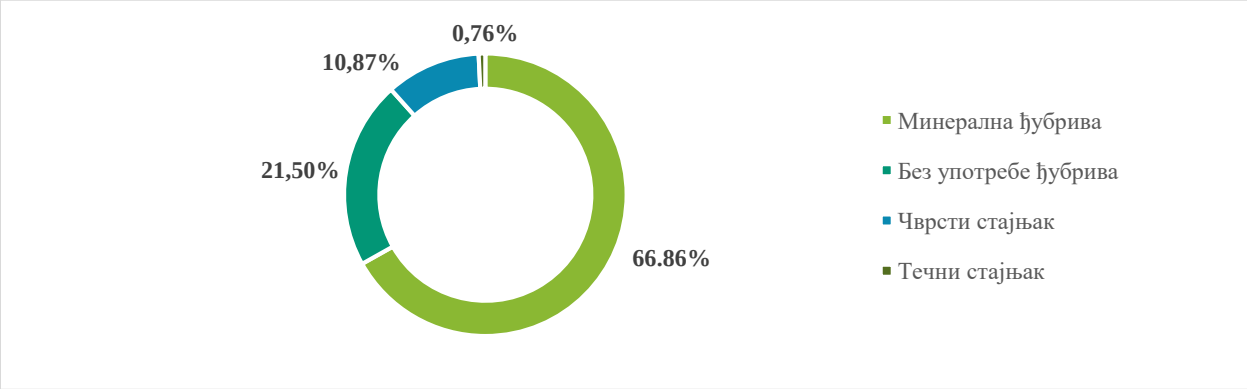

Извор: Агенција за заштиту животне средине

Употреба пестицида у пољопривреди

Према подацима Пописа пољопривреде 2012. године, пестициди су коришћени на 455.103 пољопривредних газдинстава (72,1 %), на површини од 2.107.311 ha. Управа за заштиту биља у саставу МПШВ одобрава увоз пестицида. Према подацима Управе, највеће учешће у укупним количинама увезених пестицида у периоду 2015-2019. година имају хербициди, а за њима следе фунгициди (*Табела 27*).

Табела 27: Укупна количина увезених пестицида у периоду 2015 – 2019. година

Количина (t)	Година				
	2015	2016	2017	2018	2019
Укупна количина увезених пестицида	13.378	12.795	14.136	13.448	14.423

Извор: МПШВ

Овај стабилан ниво увоза прати тренд продаје пестицида у земљама ЕУ, који је остао константан током периода 2011 - 2018. година. Укупна количина пестицида који се годишње продаје у ЕУ је око 360.000 тона. Главне групе пестицида које су забележиле највећи обим продаје у 2019. години били су фунгициди и бактерициди, праћени хербицидима, средствима за уништавање хаулма и средствима за сузбијање маховина.

Закон о средствима за заштиту биља[48] прописује основ за систем праћења примењених и продатих количина пестицида.

Употреба антибиотика у ветерини

У складу са прописима којима се уређују лекови, издавање антибиотика у медицини и ветерини врши се искључиво уз рецепт.

Подаци о укупној количини антибиотика стављених у промет показују да је промет антибиотика у ветерини смањен током периода 2015 – 2019. година (*Табела 28*)

Табела 28: Укупна количина антибиотика стављених у промет (2015 – 2019. година)

Количина (kg)	**Година**				
	2015	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**
Укупна количина антибиотика стављених у промет	76.480	75.519	72.178	70.856	64.905

Извор: АЛИМС

Према подацима Агенције за лекове и медицинска средства (АЛИМС) у ветеринарској медицини најчешће се употребљавају антиинфективни лекови за системску примену[49].

Органска производња

Органска производња уређена је Законом о органској производњи[50], који је ступио на снагу 1. јануара 2011. године, а којим је МПШВ одређено као надлежни орган.

Евиденције о органској производњи се агрегирају на основу годишњих извештаја које припремају контролна тела овлашћена од стране МПШВ за обављање активности контроле и сертификације. Подаци о површинама под органском производњом у периоду од 2011. до 2019. године указују на повећање обрадивог земљишта са 3.008 ha у 2011. години на 15.915 ha у 2019. години, док је површина под ливадама/пашњацима у истом периоду повећана са 3.327ha на 5.350 ha. Укупна површина под органском производњом повећана је са 6.335 ha на 21.265 ha (*Табела 29*).

[48] Закон о средтвима за заштиту биља („Службени гласник РС“, бр. 41/09, 17/19)
[49] Уредба о националном програму за контролу резистенције бактерија на антибиотике („Службени гласник РС”, бр. 8/19)
[50] Закон о органској производњи („Службени гласник РС”, бр. 30/2010 и 17/19-др. закон)

Табела 29: Површине под органском биљном производњом (2011 - 2019. година)

Површина (ha)	Година								
	2011	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**
Обрадиво земљиште	3.008	5.364	5.355	7.999	13.398	12.929	11.875	13.723	15.915
Ливаде и пашњаци	3.327	976	2.873	1.549	1.900	1.429	1.548	5.531	5.350
Укупна површина	**6.335**	**6.340**	**8.228**	**9.548**	**15.298**	**14.358**	**13.423**	**19.254**	**21.265**

Извор: МПШВ

Учешће површине под органском производњом у укупној коришћеној пољопривредној површини у 2019. години износило је 0,61%. У наведени број хектара не улазе површине које се користе за сакупљање органског дивљег бобичастог воћа, печурака и лековитог биља, с обзиром на то да не постоји званична методологија на основу које би могли да се добију подаци о укупној површини под органским дивљим биљкама у природним стаништима. Број произвођача је повећан са 213 у 2011. години на 534 у 2019. години. Ако узмемо у обзир и кооперанте који су обухваћени групном сертификацијом, укупан број произвођача и кооперанта у 2019. години био је 6261.

Од укупног обрадивог земљишта под органском производњом у 2019. години (*Табела 30*), преовлађује воћарство са 33,45%, а за њим следи производња житарица (30,08%), индустријског биља (13,98%) и крмива (11,29%), лековитог и ароматичног биља (1,63%) и поврћа (1,15%).

Табела 30: Органска биљна производња у 2019. години

Биљна производња	Површина (ha)		
	Период конверзије	**Органска**	**Укупно**
Житарице	2.048	2.741	4.789
Индустријско биље	127	2.103	2.230
Поврће	42	142	184
Крмно биље	890	908	1.798
Воће	2.159	3.165	5.324
Лековито и ароматично биље	24	235	259
Остало*	746	586	1.332
Укупна обрадива површина (ha)	6.034	9.881	15.915
Пашњаци/ливаде (ha)	1.505	3.845	5.350
Укупно (ha)	**7.539**	**13.726**	**21.265**

* без усева, изолациони појасеви, парлог и остали усеви

Извор: МПШВ

Што се тиче органске сточарске производње, број грла/јединки приказан је у *Табели 31*.

Табела 31: Структура органске сточарске производње у 2019. години

Сточарство	Овце	Свиње	Говеда	Козе	Живина	Коњи	Пчеле (кошнице)
Број животиња	6.099	315	3.556	536	17.751	88	9.969

Извор: МПШВ

Последњих година у Републици Србији, уз повећање укупних површина под органском производњом, примећује се интензиван развој домаћег тржишта. Посебно се развијају тржишни канали органских производа, иако се већина органских производа извози. И поред позитивних трендова на домаћем тржишту, који су највидљивији у градовима, тржиште органских производа је и даље неразвијено. Анализа тржишта органских производа и развој тржишно информационог система за органске производе, која је објављена 2020. године, садржи вредне податке о тржишној вредности органских производа у Републици Србији. Анализа такође даје препоруке о томе како повећати поверење потрошача у органске производе[51].

Заштитне и заштићене шуме и шуме с ризиком од пожара

Закон о шумама[52] уређује очување, заштиту, планирање, гајење, коришћење, газдовање и праћење питања од значаја за шуме и шумско земљиште.

У складу са законом, заштитне шуме су шуме чија је приоритетна функција заштита земљишта од ерозије; заштита изворишта водоснабдевања, врела и термоминерална и минерална изворишта и бање; заштита горње границе вегетације; заштита објеката (водене акумулације, железничке пруге, путеви) и насеља.

Нека од највећих заштићених шумских подручја су Парк природе „Стара планина”, Парк природе „Голија”, Парк природе „Златибор”, Парк природе „Радан”, којима управља ЈП „Србијашуме”, као највећи управљач заштићеним подручјима у Србији. ЈП „Србијашуме” управља заштићеним подручјима површине 338.619,84 ha, која чине око 49,9% укупне површине заштићених подручја у Републици Србији. Власничка структура заштићених подручја је следећа: у државном власништву – 159.786,39 ha (47%); у приватном и другом облику власништва – 178.833,45 ha (53%). Од укупне површине заштићених подручја, 9.336,97 ha (2,8%) је у режиму заштите I степена, 63.125,61 ha (18,6%) у режиму заштите II степена, а 266.157,26 ha (78,6%) у режиму заштите III степена[53].

Статистички подаци показују да се учесталост пожара, као и укупна спаљена површина, из године у годину повећава. Пораст опасности и штете од пожара може се довести у везу са

[51] Органска производња у Србији 2020, Национална организација Serbia Organica, GIZ, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде (https://serbiaorganica.info/wp-content/uploads/2021/01/ORGANSKA-PROIZVODNJA-U-SRBIJI-2020-online-1.pdf)
[52] Закон о шумама („Службени гласник РС”, бр. 30/10, 93/12, 89/15, 95/18-др. закон)
[53] https://srbijasume.rs/zasticena-podrucja/upravljanje-zasticenim-podrucjima/ (приступљено 6. априла 2021. године)

климатским промена. Развој система прогнозирања опасности од пожара у Републици Србији је у току и препознат је као један од главних приоритета[54]. У Републици Србији, управници шума дефинишу планове заштите шума, у складу са Законом о шумама. Они садрже оперативне мапе за случај пожара. Ублажавање ризика од пожара је одређено као део акционих планова у планским документима за управљање шумама. Иако су четинари заступљенији у западној Србији, већина пожара се дешава у источној Србији, где доминирају листопадне врсте.[55] Штете од пожара у 2019. години евидентиране су на површини од 1.079 ha, са волуменом од 3.397 m^3 оштећеног дрвета[56].

Табела 32: Преглед различитих типова шума према угрожености од пожара

Степен угрожености	Шуме
I	Састојине и културе црног и белог бора и ариша
II	Састојине и културе смрче, дуглазије и осталих четинара
III	Мешовите састојине четинара и лишћара
IV	Састојине граба и храстова
V	Састојине букве и осталих лишћара
VI	Шикаре и шибљаци

3.4. Рурална економија и квалитет живота

Трендови становништва у Републици Србији стреме модерном друштву, са високим процентом руралног становништва и високим уделом пољопривреде у укупној економији.

Демографски трендови у руралним подручјима одликују се сталним смањењем броја становника, повећањем просечне старости, падом наталитета и стопе фертилитета, што доприноси негативном природном прираштају, уз наглашену миграцију из руралних у урбана подручја, укључујући и иностранство. Недостатак могућности за запошљавање, ниске зараде, неразвијена инфраструктура, ограничен приступ и низак ниво образовања и здравствених услуга, као и ограничен приступ финансијској социјалној помоћи, делимично објашњавају сиромаштво и миграције из руралних подручја. Када су у питању жене, израженија је незапосленост, нижа зарада, нестабилност запослења и ограничен приступ социјалној заштити и другим осетљивим ресурсима, као и вероватноћа за миграцијом (*FAO*, 2020), те је стога депопулација руралног становништва израженија у женској него у мушкој популацији.

Разлике у тржишту рада између урбаних и руралних подручја и међу регионима огледају се у старосној структури радника, структури запослености према професионалном статусу и секторима делатности. Рурално становништво раније излази на тржиште рада (6,7% радне

[54] Пројекат „Прогнозирање опасности и рана детекција пожара у Републици Србији", 2020.
[55] Стратегија заштите од пожара за период 2012-2017. године („Службени гласник РС", бр. 21/2012)
[56] Статистички годишњак 2020, РЗС

снаге у руралним подручјима је старости 15 - 24 године) и дуже ради (10,3% радне снаге у руралним подручјима старије је од 65 година). Међу незапосленим руралним становништвом бележи се знатно већи проценат самозапослених и помажућих чланова домаћинства, с тим да је последња категорија углавном резервисана за жене у руралним подручјима које раде на породичним пољопривредним газдинствима. У руралној радној снази, 56,1% чине запослени, 31,7% самозапослени, а 10,1% помажући чланови домаћинства без прихода (у урбаним подручјима 84,2% 10,7% и 0,8%, респективно). Учешће пољопривреде у укупној запослености је нарочито високо у Региону Шумадије и Западне Србије (23,1%), који одликује висока аграрна густина (однос између броја становника на 1 km^2 обрадиве површине), што указује на ризик од скривене незапослености.

Табела 33: Запослени по NUTS регионима и типу насеља, 2019. година

Запослени	Укупно	Србија – север		Србија - југ		Тип насеља	
		Београдски регион	Регион Војводине	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Градска	Остала
Старији од 15 година (000)							
Укупно	**2.901,0**	**740,5**	**768,1**	**812,4**	**580,0**	**1.675,5**	**1.225,5**
Старосна структура (%)							
15–24	5,3	4,2	6,7	4,9	5,4	4,3	6,7
25–34	21,3	24,1	22,4	18,9	19,7	22,8	19,3
35–44	26,6	29,9	27,3	24,5	24,3	29,9	22,0
45–54	23,7	23,5	23,7	23,4	24,6	24,4	22,8
55–64	17,3	15,4	16,6	19,5	17,5	16,1	18,9
65 и старији	5,8	2,9	3,3	8,8	8,5	2,5	10,3
Структура запослених према професионалном статусу (%)							
Самозапослени са запосленима	3,4	4,3	3,4	3,2	2,4	4,3	2,1
Самозапослени без запослених	19,6	11,2	15,7	26,0	26,5	10,7	31,7
Запослени радници	72,3	83,4	78,1	60,7	66,8	84,2	56,1
Помажући чланови домаћинства	4,7	1,1	2,9	10,0	4,4	0,8	10,1

Извор: РЗС

Када је у питању структура прихода руралних домаћинстава, модел је донекле другачији. Највећи део прихода руралних домаћинстава чине плате (38,6%), затим пензије (30,5%) и приходи од пољопривреде (10,4%). Потрошња руралних домаћинстава у натури је релативно висока (8,5%) и чине је углавном прехрамбени производи, што упућује на велики значај овог сектора за прехрамбену сигурност. Приходи домаћинства руралног становништва су за 8,5% нижи од прихода урбаних домаћинстава и за 5,5% нижи од националног просека.

Табела 34: Приходи домаћинства у новцу и натури, по NUTS регионима и типу насеља, 2019. година

Приходи	Укупно	Србија – север		Србија - југ		Тип насеља	
		Београдски регион	Регион Војводине	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Градска	Остала
Месечни просек							
Приходи у новцу и натури – укупно (RSD)	66.880	77.186	63.487	64.427	62.416	69.124	63.228
Приходи у новцу и натури – укупно (EUR)	568,7	656,3	539,9	547,8	530,7	587,8	537,7
Новчани приходи домаћинстава (%)	**96,6**	**99,5**	**97,8**	**93,6**	**94,8**	**99,5**	**91,5**
Редовне плате и зараде	49,3	57,3	49,8	43,9	44,4	55,3	38,6
Приход ван радног односа	2,8	2,8	3,4	2,2	2,8	2,5	3,5
Пензије	32,3	32,7	31,6	31,9	33	33,2	30,5
Примања од социјалног осигурања	2,7	1,9	2,9	2,7	3,4	2,5	3,1
Приходи од пољопривреде, лова и риболова	4,4	0,3	5,6	7,2	4,9	1,0	10,4
Приходи из иностранства	1,1	0,7	1,6	0,9	1,4	1,1	1,2
Приходи од некретнина	0,6	0,7	0,8	0,6	0,4	0,7	0,5
Донације и награде	0,7	0,8	0,6	0,7	0,8	0,7	0,7
Друга примања	2,7	2,3	1,5	3,5	3,7	2,5	3
Приходи домаћинстава у натури (%)	**3,4**	**0,5**	**2,2**	**6,4**	**5,2**	**0,5**	**8,5**
Остварена примања у натури	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Натурална потрошња	3,3	0,4	2,1	6,3	5,1	0,4	8,4

Извор: РЗС

Од укупно 564.541 пољопривредног газдинстава, 12,3% обавља и друге делатности на газдинству. Проценат газдинстава са диверзификованим делатностима се разликује од региона до региона. Већина тих газдинстава налази се у Региону Шумадије и Западне Србије (64,3%), док у Региону Војводине само 6,7% газдинстава има диверзификоване приходе. Велики и растући број газдинстава са диверзификованим приходима у Региону Шумадије и Западне Србије може се приписати већем броју чланова на газдинствима мање просечне величине. Поред тога, структура примарне пољопривредне производње је све разноврснија и доминантна је на газдинствима са мешовитом производњом.

Диверзификација економских активности у руралним подручјима проширује спектар услуга доступних руралном становништву и подржава производе и услуге засноване на традиционалном знању и технологији, природним ресурсима и културном наслеђу. Економска диверзификација треба да подстакне раст, запошљавање и одрживи развој у руралним подручјима и тиме допринесе бољој територијалној равнотежи, како у економском тако и у социјалном смислу.

Рурални туризам

Министарство трговине, туризма и телекомуникација је Стратегијом развоја туризма у

Републици Србији за период 2016 - 2025. година између осталог, дефинисало планински туризам, бањски и *wellness* туризам, здравствени туризам, тематске руте и рурални туризам као главне туристичке производе.

Циљеви ове стратегије су: одрживи економски, еколошки и социјални развој туризма, јачање конкурентности туристичке привреде и са њом повезаних делатности на домаћем и међународном тржишту, повећање директног и укупног учешћа сектора туризма у бруто домаћем производу, као и повећање директног и укупног броја запослених у сектору туризма и његовог учешћа у структури укупног броја запослених и унапређење целокупне слике Републике Србије у региону, Европи и свету. Визија је да Република Србија до 2025. године постане глобално препозната туристичка дестинација као резултат успостављеног система развоја и одрживог управљања ресурсима и координације активности свих субјеката од значаја за развој туризма.

Показатељи у туризму бележе позитивне трендове од 2014. године, како у броју доласка туриста, тако и у броју ноћења. У 2019. години, укупан број долазака туриста износио је 3,69 мил. (са учешћем страних туриста од 50%), а укупан број ноћења туриста био је 10,07 мил. (са учешћем страних туриста од 40%). Угоститељство учествује са 2,5% у укупној запослености, 0,8% у укупном промету и 1,2% у укупној додатој вредности у Републици Србији.

Регион Шумадије и Западне Србије учествује са 56,1% у укупном броју ноћења домаћих туриста, следи Регион Јужне и Источне Србије (23%). Реализовани број долазака туриста који су користили смештајне објекте показује да се само 0,045% односило на тип смештаја класификован као „сеоска туристичка домаћинства" у области Србија – север, а 0,41% у области Србија - југ (2019). Од укупног броја пољопривредних газдинстава, 302 обављају угоститељску делатност у оквиру руралног туризма. Већина ових пољопривредних газдинстава (62%) налази се у Региону Шумадије и Западне Србије, док се 31% налази у Региону Јужне и Источне Србије, а свега 4% у Региону Војводине и 3% у Београдском региону. Према извештају МТТТ, укупан број сеоских туристичких домаћинстава у Републици Србији, у априлу 2021. године износио је 524.

Табела 35: Укупан број смештајних објеката категорисаних као сеоска туристичка домаћинства

Врста категорисаног смештајног објекта	Број објеката	Број смештајних јединица	Број индивидуалних лежајева	Број кампинг парцела
Сеоско туристичко домаћинство	524	1.633	3.100	56

Извор: Министарство трговине, туризма и телекомуникација, април 2021. године

Што се тиче атрактивности туристичких дестинација, највећи број посета остварен је у административним центрима (Београд, Нови Сад и друга већа насељена места), са учешћем

од 38,2%, затим дестинације класификоване као „остале” 26,3%, бањске дестинације са 18,2% (Врњачка бања, Сокобања и др.) и планинске дестинације са 17,3% (Златибор, Копаоник, Тара и др.).

Рурална инфраструктура

Рурална инфраструктура обухвата основну комуналну инфраструктуру[57], као и социјалну инфраструктуру у надлежности ЈЛС. Основне одговорности ЈЛС које се односе на инфраструктуру су дефинисане законом[58]. Основне потребе које су препознате односе се на изградњу и реконструкцију општинских и некатегорисаних путева, изградњу система водовода и канализације, изградњу капацитета за складиштење и прераду комуналног отпада, производњу и дистрибуцију топлотне енергије, постављање уличне расвете, увођење интернета, изградњу објеката социјалне инфраструктуре (предшколске и школске установе, здравствени центри) итд. На основу утврђених потреба у области руралне јавне инфраструктуре неопходна су следећа улагања, и то: инвестиције у управљање водама, инвестиције у јавну канализацију и третман отпадних вода, инвестиције у управљање отпадом, инвестиције у локалне/некласификоване путеве и инвестиције у снабдевање енергијом.

Министарства надлежна за успостављање правног оквира за спровођење инвестиција у руралну јавну инфраструкутру су: Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, Министарство рударства и енергетике и Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде. Када је реч о управљању руралном јавном инфраструктуром, Закон о локалној самоуправи дефинише основне надлежности ЈЛС које представљају правни основ за припрему и спровођење инфраструктурних пројеката у руралним подручјима. Поред тога, опште надлежности ЈЛС су посебно дефинисане законима које регулишу различите секторе јавне инфраструктуре (Закон о путевима[59], Закон о водама[60], Закон о комуналним делатностима и Закон о енергетици[61]).

Први корак у процесу изградње инфраструктуре у руралним подручјима представља документа просторног планирања која прецизно дефинишу планове за развој ових подручја. Горенаведена документа дефинисана су Просторним планом Републике Србије од 2021. до 2035. године, Законом о планирању и изградњи и релевантним подзаконским актима. Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре расписује јавне позиве којима се суфинансира припрема планских докумената ЈЛС на територији Републике Србије. Поред тога, Министарство без портфеља задужено за побољшање развоја недовољно развијених општина спроводи јавне позиве за подршку припреми пројектно-техничке и

[57] Закон о комуналним делатностима („Службени гласник РС”, бр. 88/2011, 104/2016 и 95/2018)
[58] Закон о локалној самоуправи

[59] Закон о путевима („Службени гласник РС”, бр. 41/18 и 95/18)

[60] Закон о водама („Службени гласник РС”, бр. 30/10, 93/12, 101/16, 95/18 и 95/18 - др. закон)

[61] Закон о енергетици („Службени гласник РС”, бр. 145/14, 95/18 - др. закон и 40/21)

планске документације, као и за унапређење инфраструктурних капацитета у мање развијеним општинама (2,7 мил. EUR у 2021. години).

Комунална инфраструктура је у знатно лошијем стању у насељима руралних подручја у поређењу са градским насељима. Значајан проблем у руралним подручјима представља количина и квалитет испоручене воде, као последица недостатка финансијских средстава, нерешених имовинскоправних питања и недовољног броја адекватних пројеката у локалним самоуправама, што је проузроковало ограничено водоснабдевање из јавних водоводних система.

Укупан број домаћинстава прикључен на систем водоснабдевања је 2.157.265 (РЗС, 2018). Према подацима РЗС из 2017. године, проценат домаћинстава прикључених на систем водоснабдевања у Републици Србији је 84,8%. Посматрано по регионима, ситуација у Војводини је најповољнија, где је 96% домаћинстава прикључено на водоводну мрежу. У Јужној и Источној Србији на водоводну мрежу прикључено је свега 67,3% домаћинстава. Описано стање у Стратегији управљања водама на територији Републике Србије до 2034. године[62] указује на то да су постојећи инфраструктурни системи у незадовољавајућем стању услед дотрајалости и неодржавања комуналних система. Око 81% становништва повезано је на јавни систем водоснабдевања. Овај проценат је најнижи у Централној Србији (71%), а значајно је виши у Београду (92%) и АП Војводини (91%). Постоје значајне разлике међу општинама, тако да је у 30% општина прикључено мање од 50% у односу на национални просек, док је у 19% општина прикључено више од 150% у односу на национални просек. Око 70% становништва Републике Србије снабдева се водом из подземних водних ресурса. Услед неадекватног одржавања, често долази до великих губитака, који у неким системима износе и више од 30%, што утиче на квалитет воде. Од укупног броја градских водовода, физички и хемијски неисправних, 64% се налази на територији АП Војводине. Проблем неадекватног водоснабдевања је присутнији у мањим срединама. Посебан проблем у руралним подручјима представљају сеоски системи водоснабдевања који не задовољавају прописане стандарде квалитета пијаће воде и њихов прелазак у општински систем водоснабдевања.

Стање изграђености колектора и канализације (примарне и секундарне канализационе мреже и главних канализационих колектора) и постројења за прераду комуналних отпадних вода је на ниском нивоу у поређењу са стандардима ЕУ. Од укупног броја домаћинстава, 1.572.314 је повезано на јавне канализационе системе (РЗС, 2018). Највећи део комуналних отпадних вода, око 58%, сакупљају јавни канализациони системи, од којих само 12% има системе за третман отпадних вода. Терцијарном прерадом обухваћено је само 1,9% становништва, што је реда величине града Суботице. Територијалне разлике су значајне, највећи проценат становништва повезаног на јавну канализацију је у округу Град Београд (85,9%) и Шумадијском округу (72,6%). Најнижи проценат је у Западнобачком округу

[62] „Службени гласник РС", број 3/2017

(29,8%) и Нишавском округу (33,5%), где је становништво углавном повезано на септичке јаме. У 86 општина не постоји никаква врста прераде отпадних вода, што за последицу има директно испуштање отпадних вода у реке, чиме се загађује животна средина и угрожава здравље становништва (РЗС, 2018).

Управљање комуналним отпадом у руралним подручјима не задовољава постојеће потребе. Организованим прикупљањем отпада обухваћено је само 60% укупног броја становника, а у руралним подручјима или нема организованог прикупљања или је недовољно да задовољи потребе у тим подручјима. Проценат домаћинстава прикључених на канализациону мрежу 2017. године у Републици Србији износио је 60,6%. Најповољнија ситуација је у Београдском региону (88,5%), док је најнеповољнија у Региону Јужне и Источне Србије, где је свега 47,4% становништва прикључено на канализациону мрежу. Најмањи број становника обухваћених организованим прикупљањем отпада је у општинама на југу Србије (20 - 25%). У 2018. години одложено је укупно 1,7 мил. t отпада. Све ЈЛС усвајају локални план управљања отпадом, којим се обезбеђује управљање комуналним, инертним и неопасним отпадом на својој територији, у складу са Законом о управљању отпадом.

Агенцији за заштиту животне средине достављени су подаци[63] од стране 144 ЈЛС, према којима на њиховој територији јавна комунална предузећа организовано одлажу отпад на 137 несанитарних депонија, које се налазе у 111 ЈЛС. Старост депонија се креће између 4 и 60 година. То су углавном депоније за које је, у складу са Стратегијом управљања отпадом, предвиђена санација и затварање. На 117 локација (72%), депоније се затрпавају, углавном земљиштем или неким другим инертним материјалом, од којих се 15 депонија затрпава свакодневно, једна једном месечно, а 101 депонија према потреби. Податке о нелегалним депонијама доставила је 131 ЈЛС, које су пријавиле постојање укупно 2.305 нелегалних депонија у Републици Србији, али је овај проблем у поступку решавања и присутна је позитивна тенденција смањења броја нелегалних депонија и одлагалишта отпада. Подаци о величини и запремини депонија нису најпоузданији, јер се заснивају на проценама, с обзиром на то да за многе од њих не постоји одговарајућа техничка документација. Неколико ЈЛС је закључило споразум о заједничком управљању отпадом и на основу тога омогућена је изградња регионалних депонија.

Посебан изазов за унапређење комуналне инфраструктуре представља положај бројних малих насеља раштрканих на великој површини. Највећи број становника живи у насељима са највише 2.500 становника, а са друге стране око 21% од укупног броја насеља има мање од 100 становника и та насеља су изложена ризику од потпуне депопулације.

У таквим околностима, одржавање и изградња путне инфраструктуре у надлежности општина представља посебан изазов. На територији читаве Републике Србије, само 63% општинских путева се сматра савременим путевима са коловозом (асфалт, бетон и коцка).

[63] Извештај Агенције за заштиту животне средине „Управљање отпадом у Републици Србији у периоду 2011-2019. година"

Најповољнија ситуација је у Средњобанатском округу, где су 98,5% општинских путева савремени путеви, а најнеповољнија ситуација је у Пчињском округу, где само 31,1% општинских путева спада у категорију савремених путева.

Изградња и реконструкција општинских или некатегорисаних путева допринеће бољим саобраћајним везама руралних насеља, али ће и унапредити друштвену укљученост и допринети јачању друштвено-економских веза у руралним подручјима. У руралним подручјима се бележи виши ниво друштвене искључености. Постоји потреба за свим врстама социјалне инфраструктуре у руралним подручјима. На пример, у области образовања, обухват деце узраста 36 – 59 месеци која похађају организовани програм образовања у раном детињству је нижи у руралним насељима (27,3%) у поређењу са урбаним насељима (62,6%). Један од главних разлога за слабо похађање програма образовања у раном детињству у руралним насељима је непостојање организованог превоза до предшколске установе.

Удео домаћинстава у Републици Србији који имају приступ интернету у 2020. години износио је 81%, што је у односу на 2018. годину повећање од 8,1% и скоро троструко више у односу на 2010. годину[64]. Од укупног броја анкетираних домаћинстава који имају приступ интернету, 90,5% користи фиксни широкопојасни интернет, 71,9% користи мобилни широкопојасни интернет и 0,7% користи интернет преко мобилних телефона (*via GPRS*). Кабловска решења су веома заступљена, док је у последење време приметан убрзан развој интернета са оптичким кабловима[65]. Резултати анкете показују да 98,3% домаћинстава поседује ТВ уређај, 94,1% поседује мобилне телефоне, 74,3% компјутер и 52,3% лаптоп. Изградња широкопојасне мреже у руралним подручјима од кључног је значаја за укључивање становништва у дигитално друштво. Становништво које живи у мање насељеним или неразвијеним подручјима има тенденцију да трпи због недостатка приступа широкопојасном интернету. Услед географске изолације и мале густине насељености, проширење широкопојасне мреже у руралним подручјима није довољно профитабилно за телекомуникационе оператере. Јавне институције, као што су школе широм Републике Србије, добиће приступ брзом широкопојасном интернету захваљујући пројекту дигитализације који подржава Европска банка за обнову и развој (*EBRD*). Уз помоћ пројекта, који спроводи Министарство трговине, туризма и телекомуникација, хиљаде младих добиће могућност савременог образовања, док ће привредници у тим подручјима моћи боље и успешније да послују.

3.5. Припрема и спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ

У Републици Србији постоји велика потреба за оснивањем организација цивилног друштва

---

[64] „Истраживање о употреби информационо-комуникационих технологија", РЗС, спроведено на репрезентативном узорку домаћинстава, појединаца од 16 до 74 године и правних субјеката.

[65] Стратегија развоја мрежа нове генерације до 2023. године („Службени гласник РС", број 33/2018)

које ће се бавити руралним развојем. Почетак примене приступа „одоздо према горе” везује се за 2005. годину, када је МПШВ започело активности у вези са изградњом капацитета намењених организацијама цивилног друштва у руралним подручјима. Организације цивилног друштва у руралним подручјима започеле су ову активност као регионалне канцеларије, да би касније формирале Мрежу за рурални развој Србије. Увођење термина *LEADER* приступ уследило је нешто касније, крајем 2007. године, када је Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство АП Војводине (ПСПВШ), заједно са Програмом Уједињених нација за развој (*UNDP*), започео процес обуке и основао пет потенцијалних Локалних акционих група (ЛАГ) у пет најнеразвијенијих јединица локалне самоуправе (ЈЛС) у Војводини: Ириг, Алибунар, Чока, Мали Иђош и Житиште[66].

Припрема и спровођење локалне стратегије руралног развоја – *LEADER* у Републици Србији је препозната као посебна мера (*LEADER like*) и део је Националног програма руралног развоја. Иако је систем који се спроводи сличан *LEADER* приступу у ЕУ, овај концепт још увек је у почетној фази развоја у Републици Србији. Тренутно, 21 потенцијални ЛАГ обухвата 373.000 становника, што чини 12,7% становништва у руралним подручјима која су обухваћена Локалном стратегијом руралног развоја (ЛСРР) (Графикон 12), а што је мање у поређењу са просеком ЕУ-27 (62,42% у 2018. години).

Графикон 12: Проценат становништва у руралним подручјима која су обухваћена ЛСРР

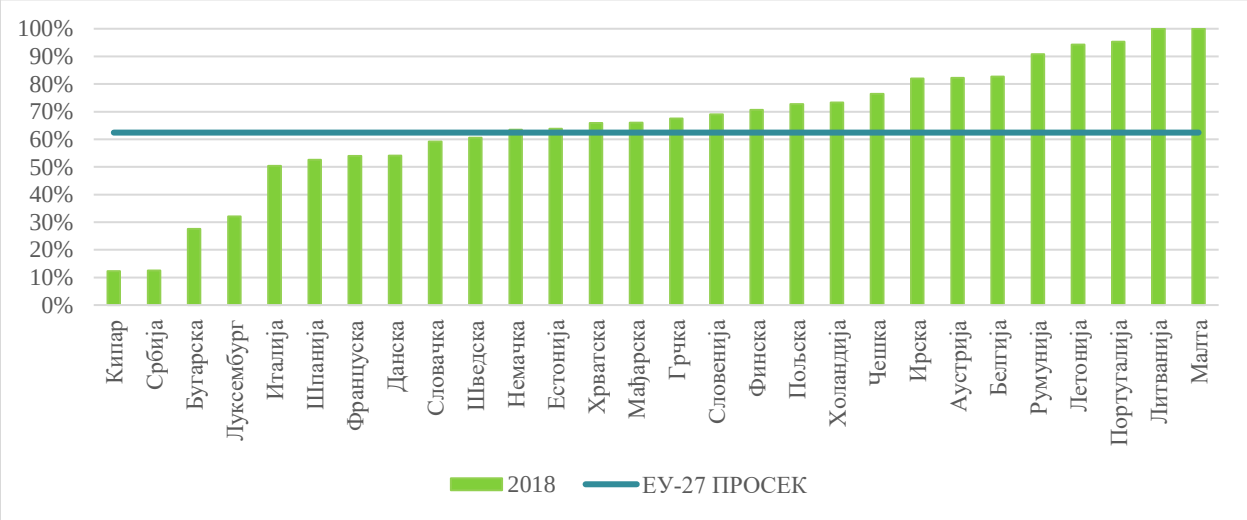

Извор: ЕК-*DG AGRI - CMEF Indicator Data Explorer* (ЕУ-27, 2018), МПШВ (Република Србија, 2019)

Република Србија је финансирала оснивање потенцијалних ЛАГ-ова и активности анимације, као и припрему ЛСРР у износу од 800.000 RSD (око 6.800 EUR по пЛАГ-у) у 2019. години из републичког буџета. Разлог за недостатак одрживости садашњих

[66] Пројекат се звао „Јачање руралног социјалног капитала и умрежавање” (*UNDP* Србија) и био је прва иницијатива у оснивању потенцијалних ЛАГ-ова у Републици Србији. Пројектне активности су укључивале: обуку о *LEADER* приступу, управљање пројектним циклусом, развој пројекта, финансијско планирање, укључујући менторство. Најбољи предлози пројеката награђени су од 5.000 до 12.000 EUR по пројекту.

потенцијалних ЛАГ-ова је чињеница да немају систем наплате чланарина, као и да се у потпуности ослањају на јавно финансирање - путем разних конкурса или донатора. Након акредитације *LEADER* мере кроз ИПАРД III програм, национална *LEADER* мера се неће спроводити.

У периоду од 2009. до 2010. године у 19 општина реализован је пројекат „Одрживи туризам у функцији руралног развоја"[67]. Циљ пројекта био је да се спроведе обука и подршка локалним заједницама у развоју и спровођењу пројеката у области руралног туризма.

Током 2009. године покренут је још један пројекат[68] у циљу подршке *LEADER like* иницијативи, у областима Дрина-Тара, Дрина-Сава и Пчиња.

У циљу изградње капацитета МПШВ и развоја потенцијалних ЛАГ-ова, спроведен је пројекат ЕУ: „Изградња капацитета за успостављање и спровођење *LEADER* иницијативе у Републици Србији"[69] у периоду од 2011. године до 2013. године.

У периоду од 2010. до 2015. године, ПСПВШ пружао је финансијску подршку потенцијалним ЛАГ-овима на територији АП Војводина[70]. Ово је била једина институционална подршка *LEADER* приступу до усвајања националне *LEADER like* мере.

За спровођење националне *LEADER like* мере, током 2019. године, МПШВ је припремило „Правилник о подстицајима за подршку програмима који се односе на припрему и спровођење локалних стратегија руралног развоја"[71]. Овим правилником предвиђена је национална подршка успостављању Партнерства за територијални рурални развој, у складу са принципима *LEADER*-а у ЕУ. Правилником су дефинисани подстицаји за:

1. припрему ЛСРР, која укључује активности на успостављању Партнерства за територијални рурални развој – потенцијалне Локалне акционе групе (пЛАГ) и израду ЛСРР партнерстава;
2. спровођење ЛСРР, која укључује активности у вези са реализацијом приоритетних

[67] Пројекат је реализован у оквиру заједничког програма Уједињених нација, средствима Краљевине Шпаније, кроз фонд за Миленијумске развојне циљеве (*MDG*). На територији 15 општина реализовано је шест локалних пројеката у које је финансирано по 180.000 USD (151.668 EUR).

[68] Приступ заснован на територији, а који је финансиран и тестиран од стране ЕУ - *LEADER like* иницијативе у прекограничним областима у неколико подручја, уз подршку Сталне радне групе за регионални рурални развој земаља Југоисточне Европе (*SWG)* и ЕК. Резултати пројекта су показали да постоји велико интересовање и велике могућности за иницијативе које предводи заједница, посебно када укључују финансирање конкретних пројеката везаних за развијене стратегије у дефинисаним подручјима.

[69]Пројекат је допринео јачању људских, техничких, организационих и финансијских капацитета и свеукупној подршци у спровођењу *LEADER* приступа у оквиру МПШВ, али и развоју 21 препознатог потенцијалног ЛАГ-а. Као резултат, пројекат је донео сет мера, односно упутства, за увођење националне *LEADER* мере.

[70] У периоду пружања подршке опредељена су средства од 10.000.000 RSD (85.040 EUR), за финансирање развоја ЛСРР, као и за реализацију пројеката. Средства која су се издвајала на годишњем нивоу била су довољна за суфинансирање рада око 10 потенцијалних ЛАГ-ова.

[71]Правилник о подстицајима за подршку програмима који се односе на припрему и спровођење локалних стратегија руралног развоја („Службени гласник РС", бр. 3/19 и 159/20)

пројеката дефинисаних у ЛСРР (мали пројекти).

Јавни позив за подстицаје за оснивање пЛАГ-ова и израду ЛСРР објављен је у јуну 2019. године. До јуна 2020. године потписана су укупно 22 Уговора о коришћењу за припрему ЛСРР, а процес успостављања пЛАГ-ова биће завршен након усвајања ЛСРР.[72] Јавни позив за спровођење осталих активности (приоритетних пројеката дефинисаних од стране пЛАГ-ова) биће расписан након завршетка процеса евалуације 22 примљене ЛСРР. Након завршене евалуације, усвојене су ЛСРР за 21 Партнерство.

С обзиром на то да постоји велико интересовање за оснивање нових Партнерства/пЛАГ-ова, биће расписан још један Јавни позив за подстицаје за оснивање Партнерства и израду ЛСРР. Процењује се да ће након тог јавног позива бити укупно око 30 пЛАГ-ова.

ИПАРД Мера 9 – Техничка помоћ треба да обезбеди даљу финансијску подршку за стицање вештина за припрему пЛАГ-ова за спровођење Мере 5 – Спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ.

3.6. Табела контекст показатеља

Контекст показатељ	Јединица мере	Вредност контекст показатеља	Година	Коментар/извор за верификацију
Становништво				
1. Број становника				
1.1. Укупно становништво – Републике Србија	Број становника (000)	6.899	2020	*Коментар:* 1.2. У складу са националном методологијом. Према националној методологији РЗС категорије насеља су: 1. Градска, 2. Остала *Извор:* РЗС
1.2. Учешће у укупном становништву према типу региона				
- претежно рурални	%	38,8	2020	
- прелазни	%	н/п		
- претежно урбани	%	61,2	2020	
1.3. Учешће у укупном становништву према полу				
- мушкарци	%	48,7	2020	
- жене	%	51,3	2020	
2. Густина насељености				

[72] Процес израде ЛСРР се мора завршити у периоду до шест месеци, након чега се ЛСРР оцењује од стране Евалуационе комисије МПШВ.

2.1. Густина насељености	број становника/ km^2	89,5	2020	*Извор:* РЗС, РГЗ
3. Старосна структура становништва				
3.1. Учешће у укупном становништву према старосним групама				*Извор:* РЗС
- до 15 година	%	14,3	2020	
- од 15 до 64 година	%	64,6	2020	
- 65 година и више	%	21,1	2020	
3.2. Учешће становништва према полу и старосним групама				
Мушкарци				
- до 15 година	%	15,1	2020	
- од 15 до 64 година	%	66,3	2020	
- 65 година и више	%	18,6	2020	
Жене				
- до 15 година	%	13,5	2020	
- од 15 до 64 година	%	63,0	2020	
- 65 година и више	%	23,5	2020	
Укупна површина				
4. Укупна површина				
4.1. Укупна површина (укључујући унутрашње воде)	km^2	77.589	2020	*Извор:* РГЗ
5. Земљишни покривач				
5.1. Вештачка површина	укупна површина у km^2 и у %	293.001; 3,7	2018	*Коментар: Corine Land Cover* база података; *Извор:* Извештај о стању животне средине у Републици Србији, 2018, Агенција за заштиту животне средине, Министарство за заштиту животне средине, http://www.sepa.gov.rs/download/Izvestaj2018.pdf
5.2. Пољопривредне површине	укупна површина у km^2 и у %	4.346.330; 54,7	2018	
5.3. Природне травнате површине	укупна површина у km^2 и у %	208.126; 2,6	2018	
5.4. Шуме, укључујући прелазне шуме – жбунасту вегетацију	укупна површина у km^2 и у %	2.966.627; 37,3	2018	
5.5. Мочваре и водна тела	укупна површина у km^2 и у %	131.326; 1,7	2018	

Тржиште рада				
6. Стопа запослености у руралним подручјима				
6.1. Укупна стопа запослености и према старосним групама	%	Године (15 и више): 49,1 Године (15-64): 61,3	2020	*Коментар:* Тип насеља према националној методологији РЗС обухвата следеће категорије насеља: 1. Градска, 2. Остала 6.3. Подаци се односе на тип насеља: Остала. *Извор:* РЗС
6.2. Укупна стопа запослености према полу и старосним групама	%	Године (15 и више): ▪ мушкарци: 56,6 ▪ жене: 42,1 Године (15-64): ▪ мушкарци: 67,7 ▪ жене: 54,8	2020	
6.3. Укупна стопа запослености према старосним групама у руралним подручјима	%	Године (15 и више): 51,9 Године (15-64): 62,3	2020	
7. Стопа незапослености у руралним подручјима				
7.1. Укупна стопа незапослености	%	Године (15 и више): 9,0	2020	*Коментар:* Тип насеља према националној методологији РЗС обухвата следеће категорије насеља: 1. Градска, 2. Остала 7.3. и 7.4. Подаци се односе на тип насеља: Остала. *Извор:* РЗС
7.2. Стопа незапослености младих	%	Године (15-24): 26,6	2020	
7.3. Укупна стопа незапослености у руралним подручјима	%	Године (15 и више): 7,9	2020	
7.4. Стопа незапослености младих у руралним подручјима	%	Године (15-24): 25,1	2020	
7.5. Укупна незапосленост према полу		Године (15 и више)		
- мушкарци	%	7,1	2020	
- жене	%	9,1	2020	
7.6. Стопа незапослености младих према полу		Године (15-24)		
- мушкарци	%	23,7	2020	
- жене	%	27,7	2020	
8. Запосленост према сектору, типу региона и привредним активностима				
8.1. Укупна запосленост	број лица (000)	Године (15 и више): 2.894,8	2020	*Коментар:* 8.3. Тип насеља према националној методологији РЗС обухвата следеће категорије насеља: 1. Градска, 2. Остала 8.4. Подаци тренутно нису доступни, јер се подаци из АРС о укупној запослености (запослени + самозапослени) објављују само збирно према класификацији
- мушкарци	број лица (000)	Године (15 и више): 1.609,4	2020	
- жене	број лица (000)	Године (15 и више): 1.285,3	2020	
8.2. Учешће у укупној запослености према сектору и полу		Године (15 и више)		
- примарни	%	▪ Укупно: 14,6	2020	

(укупно, мушкарци, жене)		▪ Мушкарци: 16,5 ▪ Жене: 12,1		делатности *NACE A*10*. Рад на дезагрегацији запослености је у току. *Извор:* РЗС
- секундарни (укупно, мушкарци, жене)	%	▪ Укупно: 27,9 ▪ Мушкарци: 35,1 ▪ Жене: 19,0	2020	
- терцијарни (укупно, мушкарци, жене)	%	▪ Укупно: 57,5 ▪ Мушкарци: 48,4 ▪ Жене: 68,9	2020	
8.3. Учешће у укупној запослености према типу региона				
- претежно рурални	%	43,5	2020	
- прелазни	%	н/п		
- претежно урбани	%	56,5	2020	
8.4. Учешће укупне запослености према економској активности и полу				
- пољопривреда (укупно, мушкарци, жене)	%	н/п		
- шумарство (укупно, мушкарци, жене)	%	н/п		
- прехрамбена индустрија (укупно, мушкарци, жене)	%	н/п		
- туризам (укупно, мушкарци, жене)	%	н/п		
Привреда				
9. Бруто домаћи производ (БДП) по становнику				
9.1. Индекс БДП-а изражен у ПКС по становнику на националном нивоу	индекс БДП-а у ПКС по становнику	43,3	2020	*Извор:* Евростат
10. Стопа сиромаштва				
10.1. Укупна стопа сиромаштва	%	21,7	2020	*Извор:* Статистика о приходима и условима живота, РЗС
10.2. Стопа сиромаштва према региону				
- Србија - север	%	н/п		
- Србија - југ	%	н/п		
10.3. Стопа сиромаштва према полу (национални ниво)				
- мушкарци	%	21,3	2020	
- жене	%	22,1	2020	
11. Бруто додата вредност према сектору, типу региона, у пољопривреди и за примарне произвођаче				

11.1. Укупна БДВ	мил. EUR	38.885,4		
11.2. БДВ према сектору (укупно и учешће у укупној БДВ)				
Примарни	мил. EUR и у %	2.968,3; 7,6		
Секундарни	мил. EUR и у %	11.647,4; 30,0		
Терцијарни	мил. EUR и у %	24.269,7; 62,4		
11.3. БДВ пољопривреде	мил. EUR и у %	2.830,6; 7,3		
11.4. БДВ примарних произвођача, укупна и учешће примарне производње (пољопривреде) у укупној додатој вредности коју генеришу различити учесници ланца исхране (примарна производња, производња хране, дистрибуција хране и делатности услуживања хране)	мил. EUR и у %	н/п		*Коментар:* Прелиминарни подаци. *Извор:* РЗС
Пољопривредна газдинства и пољопривредници				
12. Пољопривредна газдинства				
12.1. Број пољопривредних газдинстава	број ПГ	564.541	2018	*Извор:* Анкета о структури пољопривредних газдинстава 2018, РЗС
12.2. Величина пољопривредних газдинстава - према класама величине коришћеног пољопривредног земљишта (КПЗ)	ha; број ПГ	▪ 0 ha: 40.566 ПГ ▪ До 2 ha: 218.587 ha; 182.203 ПГ ▪ Од 2 до 4,9 ha: 589.218 ha; 182.253 ПГ ▪ Од 5 до 9,9 ha: 665.233 ha; 96.262 ПГ ▪ Од 10 до 19,9 ha: 556.201 ha; 40.876 ПГ ▪ Од 20 to 29,9 ha: 261.305 ha; 11.072 ПГ ▪ Од 30 до 49,9 ha: 228.204 ha; 6.062 ПГ ▪ Од 50 до 99,9 ha: 256.164 ha; 3.825 ПГ ▪ 100 ha и више: 700.982 ha; 1.422 ПГ	2018	

12.3. **Економска величина пољопривредних газдинстава - према класама стандардног аутпута (СА)**	EUR; број ПГ	▪ До 2.000 EUR: 175 мил. EUR; 155.725 ПГ ▪ Од 2.000 до 3.999 EUR: 386 мил. EUR; 132.607 ПГ ▪ Од 4.000 до 7.999 EUR: 742 мил. EUR; 130.185 ПГ ▪ Од 8.000 до 14.999 EUR: 899 мил. EUR; 83.317 ПГ ▪ Од 15.000 до 24.999 EUR: 667 мил. EUR; 35.172 ПГ ▪ Од 25.000 до 49.999 EUR: 641 мил. EUR; 19.003 ПГ ▪ Од 50.000 до 99.999 EUR: 419 мил. EUR; 6.249 ПГ ▪ Од 100.000 до 249.999 EUR: 240 мил. EUR; 1.655 ПГ ▪ Од 250.000 до 499.999 EUR: 98 мил. EUR; 292 ПГ ▪ 500.000 EUR и више: 612 мил. EUR; 336 ПГ	2018	
12.4. Просечна величина пољопривредног газдинства – физичка (КПЗ)	ha/ПГ	6,2	2018	
12.5. Радна снага: број лица и годишњих радних јединица (ГРЈ), укупно и према полу	број лица; број ГРЈ Број лица/ПГ ГРЈ/ПГ	▪ Укупно: 1.336.940; 645.733 ▪ Жене: 562.020; 247.860 ▪ Мушкарци: 774.919; 397.873 ▪ Број лица/ПГ: 2,4 ▪ ГРЈ/ПГ:1,1	2018	
13. Радна снага на пољопривредном газдинству				
13.1. Укупна радна снага и радна снага према полу за различите категорије сталне радне снаге на пољопривредном газдинству: носиоци ПГ који раде на газдинству, чланови породице носиоца ПГ који раде на газдинству, породична радна снага (носиоци ПГ који раде на газдинству + чланови породице носиоца ПГ који раде на газдинству),	број лица (000); ГРЈ (000)	▪ *Носиоци ПГ:* 559; 277 - жене:108; 45 - мушкарци: 451; 232 ▪ *Чланови ПГ* 758; 315 - жене: 449;186 - мушкарци: 309; 128 ▪ *Породична радна снага:* 1.317; 592 - жене: 558; 231 - мушкарци: 760; 361 ▪ *Непородична радна снага:* 20; 17 - жене: 4; 4 - мушкарци: 15; 14	2018	*Извор:* Анкета о структури пољопривредних газдинстава 2018, РЗС

непородична радна снага				
13.2. Сезонска радна снага (само ГРЈ)	ГРЈ (000)	37	2018	
14. Старосна структура управника пољопривредних газдинстава				
14.1. Укупан број управника пољопривредних газдинстава	број управника ПГ (000)	565	2018	*Извор:* Анкета о структури пољопривредних газдинстава 2018, РЗС
14.2. Број и учешће управника пољопривредних газдинстава према старосној групи	број управника ПГ (000); %	▪ ≤ 24 година: 2; 0,3 ▪ 25-34 година: 17; 3,0 ▪ 35-39 година: 21; 3,6 ▪ 40-44 година: 32; 5,7 ▪ 45-54 година: 109; 19,3 ▪ 55-64 година: 164; 29,0 ▪ 65 година и више: 220; 39,1	2018	
14.3. Однос младих управника пољопривредних газдинстава (старости испод 40 година) и управника пољопривредних газдинстава од 55 година или старијих	млади управници ПГ (до 40 година)/ управници ПГ од 55 година и старији	0,1	2018	
15. Пољопривредна обука управника пољопривредних газдинстава				
15.1. Број и учешће управника пољопривредних газдинстава према нивоу пољопривредне обуке				*Извор:* Анкета о структури пољопривредних газдинстава 2018, РЗС
- само практично пољопривредно искуство	број управника ПГ и %	537.795; 95,3	2018	
- основна пољопривредна обука	број управника ПГ и %	19.463; 3,4	2018	
- потпуна пољопривредна обука	број управника ПГ и %	7.283; 1,3	2018	
15.2. Број и учешће управника пољопривредних газдинстава према старосној групи и нивоу пољопривредне обуке				*Извор:* Анкета о структури пољопривредних газдинстава 2018, РЗС

- само практично пољопривредно искуство	број управника ПГ и %	▪ ≤ 24 година: 1.434; 0,3 ▪ 25-34 година: 14.944; 2,8 ▪ 35-39 година: 18.899; 3,5 ▪ 40-44 година: 29.997; 5,6 ▪ 45-54 година: 100.719; 18,7 ▪ 55-64 година: 156.993; 29,2 ▪ 65 година и више: 214.810; 39,9	2018	
- основна пољопривредна обука	број управника ПГ и %	▪ ≤ 24 година: 263; 1,4 ▪ 25-34 година: 1.415; 7,3 ▪ 35-39 година: 1.175; 6,0 ▪ 40-44 година: 1.819; 9,3 ▪ 45-54 година: 6.303; 32,4 ▪ 55-64 година: 4.879; 25,1 ▪ 65 година и више: 3.609; 18,5	2018	
- потпуна пољопривредна обука	број управника ПГ и %	▪ ≤ 24 година: 16; 0,2 ▪ 25-34 година: 531; 7,3 ▪ 35-39 година: 464; 6,4 ▪ 40-44 година: 610; 8,4 ▪ 45-54 година: 1.668; 22,9 ▪ 55-64 година: 1.954; 26,8 ▪ 65 година и више: 2.040; 28,0	2018	
16. Нови управници пољопривредних газдинстава и нови млади управници пољопривредних газдинстава				
16.1. Број нових управника пољопривредних газдинстава	број нових управника ПГ	н/п		
16.2. Број нових младих управника пољопривредних газдинстава	број нових младих управника ПГ	н/п		
Пољопривредно земљиште				
17. Пољопривредна површина				
17.1. Укупно коришћено пољопривредно земљиште (КПЗ)	ha (000)	3.476	2018	*Извор:* Анкета о структури пољопривредних газдинстава 2018, РЗС
17.2. Категорије КПЗ земљишног покривача, укупно и учешће у укупном КПЗ Према дефиницији примењеној у бази података Евростата, категорије коришћења земљишта су следеће: обрадиво земљиште; сталне травнате површине; стални засади; остало	ha (000); %	▪ Обрадиво земљиште: 2.572; 74,0 ▪ Сталне травнате површине: 677; 19,5 ▪ Стални засади: 205; 5,9 ▪ Остало: 22; 0,6	2018	

18. Наводњавана површина				
18.1. Укупна наводњавана површина	ha	437.985	2018	*Извор:* Анкета о структури пољопривредних газдинстава 2018, РЗС
18.2. Учешће наводњаване површине у коришћеном пољопривредном земљишту (КПЗ)	%	12,6	2018	
Сточарство				
19. Број условних грла стоке				
19.1. Укупан број условних грла стоке	број УГ	1.933.840	2018	*Коментар:* Према Уредби (ЕК) бр.1166/2008 у израчунавање броја условних грла укључени су и копитари и зечеви, приплодне женке. *Извор:* Анкета о структури пољопривредних газдинстава 2018, РЗС
19.2. Укупан број и учешће броја условних грла стоке према врстама стоке Према дефиницији примењеној у бази података Евростата категорије условних грла стоке су следеће: говеда; овце; живина; свиње.	број УГ; %	▪ Говеда: 677.743; 35,0 ▪ Овце и козе: 201.821; 10,4 ▪ Живина: 282.106; 14,6 ▪ Свиње: 755.705; 39,1 ▪ Копитари и зечеви, приплодне женке: 16.465; 0,9	2018	
20. Густина сточног фонда				
20.1. Укупна густина сточног фонда: број условних грла стоке/ha коришћеног пољопривредног земљишта (КПЗ) Сточни фонд (говеда, овце, козе, копитаре, свиње, живину и зечеве) прерачунато у број условних грла стоке (УГ) по ha коришћеног пољопривредног земљишта (КПЗ).	број УГ/ha	0,6	2018	*Извор:* Анкета о структури пољопривредних газдинстава 2018, РЗС
20.2. Густина сточног фонда на испаши: број условних грла стоке/ha крмне површине Сточни фонд животиња на испаши	број УГ/ha	0,2	2018	

(говеда, овце, козе и копитари) по крмној површини (која се састоји од крмних усева узгајаних на обрадивим површинама, као и сталних травнатих површина). То је однос броја условних грла стоке (УГ) прерачунато из броја животиња користећи стандардне коефицијенте које је објавио Евростат, по хектару крмне површине.				
Приход од пољопривреде и приход пољопривредних газдинстава				
21. Приход пољопривредних газдинстава према типу производње, региону, величини газдинства и у подручјима која се суочавају са природним и другим специфичним ограничењима				
21.1. Нето додата вредност према типу производње	EUR/ГРЈ	▪ Ратарски усеви: 9.758 ▪ Хортикултура у заштићеном простору: 8.111 ▪ Хортикултура на отвореном: 14.313 ▪ Виноградарство: 6.048 ▪ Воћарство: 6.885 ▪ Млечно говедарство: 9.254 ▪ Свињарство: 11.076 ▪ Живинарство: 28.079 ▪ Остала стока на испаши: 9.408 ▪ Мешовита производња: 7.501	2019	*Коментар:* Национални *FADN* Одбор усвојио је критеријуме за област истраживања *FADN:* праг економске величине ПГ је 4.000 EUR; осам типова пољопривредне производње који се користе у *FADN* систему ЕУ су прилагођени у оквиру десет типова ољопривредне производње у публици Србији. .4. Приход пољопривредних адинстава у областима које се очавају са природним и другим ецифичним ограничењима према ционалној еквивалентној дефиницији је 5.717 EUR по ГРЈ у 2019. години. *Извор: FADN* база података.
21.2. Нето додата вредност према региону	EUR/ГРЈ	▪ Србија - север: 171.143 ▪ Србија - југ: 86.708	2019	
21.3. Нето додата вредност према економској величини газдинства	EUR/ГРЈ	▪ 4.000 - < 8.000 EUR: 4.423 ▪ 8.000 - < 25.000 EUR: 9.914 ▪ 25.000 - < 100.000 EUR: 19.238 ▪ 100.000 - < 250.000 EUR: 28.270	2019	
21.4. Приход пољопривредних газдинстава у подручјима која се суочавају са природним и другим специфичним ограничењима	EUR/ГРЈ	н/п		
22. Бруто инвестиције у основна средства у пољопривреди				

22.1. Бруто инвестиције у основна средства у пољопривреди (*GFCF*)	мил. EUR (у текућим ценама)	242,3	2019	*Коментар:* Као замена за овај показатељ користе се улагања у основна средства у пољопривреди добијена по методологији националних рачуна. Обрачун овог показатеља према методологији економских рачуна у пољопривреди очекује се након Пописа пољопривреде 2023. године. *Извор:* РЗС
22.2. Учешће бруто додате вредности (БДВ) пољопривреде	%	8,9	2019	
Пољопривредна продуктивност				
23. Продуктивност рада у пољопривреди, шумарству и прехрамбеној индустрији				
23.1. Продуктивност рада у пољопривреди	мил. EUR/ број лица (000)	н/п		*Коментар:* Показатељи продуктивности рада у овом тренутку нису доступни јер се подаци из АРС о укупној запослености (запослени + самозапослени) објављују само на збирном нивоу класификације делатности *NACE A*10*. Рад на дезагрегацији запослености је у току. *Извор:* РЗС
23.2. Продуктивност рада у шумарству	мил. EUR/ број лица (000)	н/п		
23.3. Продуктивност рада у прехрамбеној индустрији	мил. EUR/ број лица (000)	н/п		
Пољопривредна трговина				
24. Пољопривредни увоз и извоз				
24.1. Укупна вредност спољнотрговинске размене пољопривредно-прехрамбених производа (увоз + извоз)	млрд. EUR	5,7	2020	*Коментар:* Пољопривредно-прехрамбени производи обухватају секторе 0 и 1 и секције: 21, 22, 29, 41, 42, 43 према стандардној међународној трговинској класификацији. *Извор:* РЗС
24.2. Спољнотрговински биланс пољопривредно-прехрамбених производа	млрд. EUR	Укупно: 1,6	2020	
24.3. Извоз пољопривредно-прехрамбених производа	млрд. EUR	Укупно: 3,6	2020	
24.4. Увоз пољопривредно-прехрамбених производа	млрд. EUR	Укупно: 2,0	2020	
Остале привредне активности				
25. Туристичка инфраструктура				

25.1. Број лежајева у смештајним објектима	број лежајева	1. Градска: 82.507 2. Остала: 28.936	2020	
25.2. Учешће укупних лежајева према степену урбанизације Од 2012. године подаци се прикупљају на нивоу *NUTS* 2, у складу са Уредбом (ЕУ) бр. 692/2011 о европској статистици туризма и стављању ван снаге Директиве Савета 95/57/ЕК. Према овој уредби, подаци се прикупљају према следећим степенима урбанизације: 1. Густо насељено подручје (градови/велико урбано подручје); 2. Средње урбанизовано подручје (градови и приградска насеља/мала урбана зона); 3. Ретко насељено подручје (рурално подручје).	%	1. Градска: 74,0 2. Остала: 26,0	2020	*Коментар:* Тип насеља према националној методологији РЗС обухвата следеће категорије насеља: 1. Градска 2. Остала. Подаци се односе на сталне лежајеве. *Извор:* РЗС
Пољопривредне праксе				
26. Пољопривредна површина под органском пољопривредом				
26.1. Број хектара под органском пољопривредом	ha	21.266	2019	
26.2. Учешће површина под органском пољопривредом у укупном коришћеном пољопривредном земљишту (КПЗ)	%	0,6	2019	*Извор:* МПШВ
Вода				
27. Коришћење воде у пољопривреди				
27.1. Коришћење воде у пољопривреди се процењује помоћу	%	0,41	2019	*Коментар:* Подаци се односе на *WEI*. *Извор:* РЗС

Индекса експлоатације воде ПЛУС (*WEI+*), који даје процењену меру укупног коришћења воде као процента обновљивих слатководних ресурса (подземне и површинске воде) за дату територију и временски период				
28. Квалитет воде				
28.1. Бруто биланс хранљивих материја: азот	kg N/ ha/ годишње	н/п		*Коментар:* 28.1. и 28.2: Подаци су доступни у складу са националном методологијом на основу праћења садржаја азота и фосфора у КПЗ од стране акредитованих лабораторија (стандард *SRPS ISO/IEC* 17025). Јединица мере за садржај азота у земљишту је %, а за фосфор је mg/100 g земљишта. За израчунавање садржаја азота коришћена је Коцманова методологија, а за израчунавање садржаја фосфора Енгенрова и Ријемова методологија: - Добар ниво садржаја азота: 0,2-0,1% за 63,5% узорка КПЗ за Војводину и за 65% узорка КПЗ за Централну Србију; - Средњи и оптимални ниво садржаја фосфора: 10-25 mg/100 g земљишта за 50,7% узорка КПЗ за Војводину и веома висок ниво садржаја фосфора: 40-50 mg/100 g земљишта за 30% узорка КПЗ за Централну Србију. *Извор:* 28.1 и 28.2: МПШВ, АПВ; 28.3: Агенција за заштиту животне средине.
28.2. Бруто биланс хранљивих материја: фосфор	kg P/ ha/ годишње	н/п		
28.3. Нитрати у подземним водама	% станица подземних вода изнад концентрацијског прага (50 mg NO_3/l)	6,5	2019	
Земљиште				
29. Органски угљеник у пољопривредном земљишту				
29.1. Процена укупног садржаја органског угљеника у пољопривредном земљишту земаља чланица ЕУ (са рашчлањивањем по обрадивим површинама,	мегатона C	11,8	2015	*Извор:* 29.1. *agridata.ec.europa.eu*; *Извор:* 29.2. Извештај о стању земљишта у Републици Србији за 2018-2019 и 2020. годину. Дубина 0-30 cm Zemljiste_18_19.pdf, Агенција за заштиту животне средине

травњацима и сталним засадима)				
29.2. Средњи садржај органског угљеника у пољопривредном земљишту	g C / kg	18,2	2019	
29.3. Процена промене органског угљеника у земљишту током времена	%	н/п		
30. Ерозија земљишта водом				
30.1. Процењена стопа губитка земљишта водном ерозијом	t/ha/ годишње	н/п		*Коментар:* Процењена стопа губитка земљишта водном ерозијом (t/ha/ годишње) изражена је у km^2 због другачије статистичке методе која се примењује у Републици Србији у односу на методологију која се примењује у ЕУ. Последњи доступни податак за „површину земљишта захваћеног ерозијом" је 3.864 km^2 (2020). *Извор*: Заштита од штетног дејства вода, 2020, РЗС
30.2. Проценат пољопривредног земљишта под ризиком од умерене и тешке ерозије земљишта	%	н/п		
Енергија				
31. Одржива производња обновљиве енергије из пољопривреде и шумарства				
31.1. Производња обновљиве енергије из пољопривредне биомасе	ktoe	▪ Производња биогаса: 28,422 ▪ Биогас који се користи као инпут за производњу електричне и топлотне енергије: 18,097 ▪ Електрична енергија произведена из биогаса: 10,897	2019	*Коментар:* Приказани подаци су из националних енергетских биланса и пет заједничких годишњих упитника који се шаљу Евростату, *IEA* и УН. Енергетски биланси се састављају у складу са Уредбом 1099/2008 и свим њеним изменама. Финална потрошња биомасе преузима се од Министарства рударства и енергетике. *Извор:* РЗС
31.2. Производња обновљиве енергије из шумске биомасе	ktoe	▪ Производња огревног дрвета, дрвних остатака и сечке: 1.173,951 ▪ Огревно дрво, дрвни остаци и дрвна сечка као инпут за производњу електричне и топлотне енергије: 7,461 ▪ Електрична енергија произведена из чврстих биогорива: 0,980 ▪ Топлота произведена из чврстих биогорива: 7,231	2019	
31.3. Производња обновљиве енергије из пољопривреде и шумарства	ktoe	28,422+1.173,951=1.202,373	2019	

31.4. Учешће комбиноване производње обновљиве енергије из пољопривредне и шумске биомасе у укупној производњи примарне енергије из обновљивих извора енергије	%	Укупна производња примарне енергије из обновљивих извора енергије: 2.219,452 1.202,373 / 2.219,452 =54,174%	2019	
Клима				
32. Емисије гасова са ефектом стаклене баште из пољопривреде				
32.1. Емисије гасова са ефектом стаклене баште из пољопривреде	еквивалент тона (мегатона) CO_2 годишње за апсолутну вредност и % за промену у поређењу са базном годином	4,624 Mt -19 %	2019	*Коментар:* Подаци су доступни на основу методологије *IPCC* 2006 и унапређене верзије из 2019. године. *Извор: GHG* Инвентар (у складу са Оквирном конвенцијом УН о климатским променама); Агенција за заштиту животне средине.
Ваздух				
33. Емисије амонијака из пољопривреде				
33.1. Емисије амонијака из пољопривреде	килотона NH_3 годишње	69		*Коментар:* Подаци су доступни на основу методологије *EMEP/EEA* 2019. *Извор: CLRTAP* Инвентар (у складу са Конвенцијом о далекосежном прекограничном загађењу ваздуха); Агенција за заштиту животне средине.
Здравље				
34. Продаја/употреба антимикробних средстава за животиње за производњу хране				
34.1. Продаја антимикробних средстава за животиње за производњу хране	Продаја антимикробних супстанци (на нивоу паковања производа), коригована јединицом за популациону корекцију (*PCU*).	64.905 kg	2019	*Коментар:* Подаци о укупној продаји антимикробних средстава доступни су за све животињске врсте, није могуће приказати податке само за животиње за производњу хране. *Извор:* Агенција за лекове и медицинска средства Србије.
35. Ризик, употреба и утицаји пестицида				
35.1. Ризик и утицаји пестицида	Индекс заснован на	117,1	2020	*Коментар:*

	годишњим количинама активних супстанци које се стављају у промет помножене са релевантним тежинама (100 = просек за период 2011 - 2013).			Индекс је обрачунат на основу произведених и увезених количина (t) пестицида и других хемикалија за пољопривреду. *Извор:* МПШВ, РЗС.
Модернизација				
36. Учешће ИПАРД буџета за размену знања и иновације				
36.1. Учешће ИПАРД буџета за размену знања и иновације	%	0	2020	*Извор:* МПШВ

4. *SWOT* – САЖЕТАК ОПИСАНИХ СЕКТОРСКИХ АНАЛИЗА

4.1. Пољопривреда, шумарство и прехрамбена индустрија (укључујући и посебну табелу за сваки од одабраних сектора) – А1

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
A1.S1 - Значајан број образовних и научних институција;	*A1.W1* - Мала газдинства и висок удео самоодрживих газдинстава;
A1.S2 - Довољне количине произведене сточне хране;	*A1.W2* - Низак степен специјализације производње;
A1.S3 - Конкурентна производња индустријског биља, воћа и поврћа;	*A1.W3* - Недостатак вештина управљања газдинством и низак ниво општих компетенција;
A1.S4 – Развијена домаћа селекција семена (житарице, индустријско биље, поврће);	*A1.W4* - Неповољан демографски састав у руралним подручјима;
A1.S5 - Доступност сировина за прерађиваче хране;	*A1.W5* - Отежан приступ кредитима (Централна Србија);
A1.S6 – Добра регионална распрострањеност саветодавних служби.	*A1.W6* - Низак ниво знања о стандардима ЕУ;
	A1.W7 - Застареле машине и опрема;
	A1.W8 - Низак ниво трансфера знања и инвестиција у истраживање и развој пољопривредно-прехрамбеног сектора;

	A1.W9 - Низак ниво дигитализације и коришћења информационих технологија;
	A1.W10 - Изузетно низак удео наводњаваног пољопривредног земљишта;
	A1.W11 - Низак удео производње у пластеницима;
	A1.W12 – Неразвијени одгајивачки програми и недовољно унапређење генетског потенцијала сточног фонда;
	A1.W13 - Неразвијена подршка информационим технологијама у пољопривреди (*LPIS, IACS*);
	A1.W14 - Недовршен процес реституције земљишта;
	A1.W15 - Низак ниво вертикалне и хоризонталне интеграције и сарадње;
	A1.W16 - Значајни регионални диспаритети;
	A1.W17 - Већина произвођача има само практично искуство у пољопривреди.
МОГУЋНОСТИ	**ПРЕТЊЕ**
A1.O1 - Повољан стратешки и финансијски оквир ЕУ;	*A1.T1* - Флуктуације цена;
A1.O2 - Повећане могућности извоза због усклађивања са *Acquis Communautaire*;	*A1.T2* - Даље погоршање демографских трендова у руралним подручјима;
A1.O3 - Повећана свест потрошача и потражња за локалном храном и кратким ланцима снабдевања.	*A1.T3* - Повећан притисак на пољопривреду услед климатских промена и неповољних климатских догађаја;
	A1.T4 – Будуће пандемијске кризе;
	A1.T5 - Негативни демографски трендови (миграције, неповољна старосна структура).

SWOT анализа сектора млека (A1.1)

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
A1.1.S1 - Повољни услови за производњу сточне хране у Републици Србији;	*A1.1.W1* - Мала просечна величина стада;
A1.1.S2 - Традиција сточарства и узгоја стоке, прераде млека и других млечних производа;	*A1.1.W2* - Ниска млечност по грлу;
A1.1.S3 - Самоодрживост производње млека;	*A1.1.W3* - Лоша хигијена муже;

A1.1.S4 - Позитиван трговински биланс за већину производа и са већином земаља.	*A1.1.W4* - Застарела опрема и објекти;
	A1.1.W5 - Ниска ефикасност производње;
	A1.1.W6 - Недовољно развијени одгајивачки програми и недовољно унапређен генетски потенцијал сточног фонда;
	A1.1.W7 - Недостатак стручне подршке произвођачима млека, посебно прерађивачима;
	A1.1.W8 - Низак ниво примене стандарда;
	A1.1.W9 – Различитост региона по свим параметрима;
	A1.1.W10 – Недовољан број објеката за складиштење стајњака и управљање стајњаком;
	A1.1.W11 - Недовољна хоризонтална и вертикална повезаност и сарадња;
	A1.1.W12 - Висока концентрација прераде у оквиру малог броја субјеката.
МОГУЋНОСТИ	**ПРЕТЊЕ**
A1.1.O1 - Потенцијал преласка на органску производњу;	*A1.1.T1* - Општи трендови смањења потрошње млека;
A1.1.O2 - Повећана тражња за прерађеним производима у односу на сирово млеко;	*A1.1.T2* - Флуктуације цена сировина и производа.
A1.1.O3 - Добар правни и стратешки оквир за успостављање произвођачких организација;	
A1.1.O4 - Диверзификација прихода;	
A1.1.O5 - Повећана тражња потрошача за производима домаће радиности;	
A1.1.O6 - Преференцијални трговински споразуми са ЕУ, Руском Федерацијом и *CEFTA* земљама.	

SWOT анализа сектора меса (A1.2)

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
A1.2.S1 - Довољна производња сточне хране;	*A1.2.W1* - Низак финансијски капацитет сектора;
A1.2.S2 - Задовољавајући број радне снаге;	*A1.2.W2* - Уситењена производња и мале производне јединице;

A1.2.S3 - Постојање великог броја образовних и научних институција;	*A1.2.W3* - Недовољна едукација произвођача и малих прерађивача меса;
A1.2.S4 - Добра регионална заступљеност саветодавних служби.	*A1.2.W4* - Недовољан ниво усклађености са стандардима (добробит животиња, безбедност хране и заштита животне средине);
	A1.2.W5 - Застарела технологија, објекти, машине и опрема;
	A1.2.W6 - Слабе вештине управљања фармом;
	A1.2.W7 - Недостатак ефикасног система за одлагање животињског отпада и биосигурности;
	A1.2.W8 - Недовољно коришћење обновљивих изора енергије;
	A1.2.W9 - Недостатак адекватне саветодавне подршке и обука;
	A1.2.W10 - Слаб трансфер технологије и низак ниво истраживања и развоја.
МОГУЋНОСТИ	**ПРЕТЊЕ**
A1.2.O1 - Добро стратешко и финансијско окружење на националном и нивоу ЕУ;	*A1.2.T1* - Честа појава епизоотских болести;
A1.2.O2 - Повећана тражња потрошача за локалним производима и кратким ланцима вредности.	*A1.2.T2* - Промена цена на тржишту.

SWOT анализа сектора воћа (A1.3)

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
A1.3.S1 - Конкурентна производња коштичавог и јагодичастог воћа;	*A1.3.W1* – Низак капацитет пољопривредника за иновације;
A1.3.S2 - Одличан капацитет хладњача;	*A1.3.W2* - Недостатак трансфера технологија и инвестиција у истраживање и развој;
A1.3.S3 - Конкурентна производња садног материјала;	*A1.3.W3* - Недостатак радне снаге;
A1.3.S4 - Прерађивачка индустрија углавном је усклађена са стандардима ЕУ.	*A1.3.W4* – Слабо развијене мере адаптације на климатске промене (противградна заштита, заштита од мраза, наводњавање);
	A1.3.W5 – Мали број газдинстава са стандардима квалитета (нпр. *Global GAP*, *ISO* или други специфични малопродајни стандарди);
	A1.3.W6 - Мале производне јединице и недостатак произвођачких организација;
	A1.3.W7 - Лоша вертикална и хоризонтална повезаност у производном ланцу.

МОГУЋНОСТИ	ПРЕТЊЕ
A1.3.O1 - Повољни трговински споразуми са ЕУ, Руском Федерацијом и *CEFTA* земљама;	*A1.3.T1* - Растући захтеви у погледу фитосанитарних и свеукупних стандарда;
A1.3.O2 - Добра финансијска перспектива за мере прилагођавања климатским променама;	*A1.3.T2* - Негативни демографски трендови (миграције, неповољна старосна структура).
A1.3.O3 - Повећана тражња за локалним производима (кратки ланци снабдевања).	

SWOT анализа сектора поврћа (A1.4)

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
A1.4.S1 - Прилагодљивост произвођача тржишним условима;	*A1.4.W1* - Уситњена производња и мале производне јединице;
A1.4.S2 - Доступност канала продаје;	*A1.4.W2* - Неадекватни објекти за складиштење и руковање полукварљивим поврћем;
A1.4.S3 - Доминантна позиција у региону великог броја произвођача поврћа;	*A1.4.W3* - Тржиштем доминира мали број великих произвођача;
A1.4.S4 - Доступност сировина;	*A1.4.W4* - Недостатак радне снаге.
A1.4.S5 - Добра регионална распрострањеност саветодавних служби;	
A1.4.S6 - Квалитетна складишта за некварљиво поврће.	
МОГУЋНОСТИ	**ПРЕТЊЕ**
A1.4.O1 - Повољни трговински споразуми са ЕУ, Руском Федерацијом и *CEFTA* земљама;	*A1.4.T1* - Растући захтеви у погледу фитосанитарних и свеукупних стандарда;
A1.4.O2 - Добри финансијски изгледи за спровођење мера прилагођавања климатским променама;	*A1.4.T2* - Недостатак радне снаге.
A1.4.O3 - Повећана тражња за локалним производима (кратки ланци снабдевања).	

SWOT анализа за сектор житарица и индустријског биља (A1.5)

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
A1.5.C1 – Повољна селекција прилагођених сорти;	*A1.5.W1* - Застареле машине и опрема;
A1.5.C2 - Велики број прерађивача и извозника;	*A1.5.W2* - Конкуренција узгајивача стоке за закуп пољопривредног земљишта;
A1.5.C3 - Добра вертикална и хоризонтална повезаност.	*A1.5.W3* - Низак ниво разумевања и познавања праксе одрживог управљања;
	A1.5.W4 - Мали број висококвалитетних објеката за складиштење.

МОГУЋНОСТИ	ПРЕТЊЕ
A1.5.O1 - Повољни трговински споразуми са ЕУ, Руском Федерацијом и *CEFTA* земљама;	*A1.5.T1* - Растући захтеви у погледу фитосанитарних и свеукупних стандарда;
A1.5.O2 - Добри финансијски изгледи за спровођење мера прилагођавања климатским променама.	*A1.5.T2* - Непоштене трговинске праксе.

SWOT анализа за сектор јаја (A1.6)

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
A1.6.S1 - Количина и квалитет сточне хране;	*A1.6.W1* - Недовољна усклађеност са стандардима добробити животиња, хигијене и стандардима животне средине;
A1.6.S2 - Традиција и добро позната технологија производње.	*A1.6.W2* - Старије становништво у руралним подручјима;
	A1.6.W3 - Уситњена производња и мале производне јединице;
	A1.6.W4 - Недостатак биосигурносних мера у екстензивној производњи.
МОГУЋНОСТИ	**ПРЕТЊЕ**
A1.6.O1 - Повећање тражње потрошача за производима из одрживе производње;	*A1.6.T1* – Појава епизоотских болести;
A1.6.O2 - Повољни финансијски изгледи за одрживе производне системе.	*A1.6.T2* – Недовољни капацитети за достизање стандарда у области добробити животиња.

SWOT анализа за сектор виноградарства и винарства (A1.7)

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
A1.7.S1 - Традиција у производњи;	*A1.7.W1* - Уситњена производња и мале производне јединице;
A1.7.S2 - Повећање интересовања за производњу од стране пољопривредника;	*A1.7.W2* - Непостојање произвођачких организација;
A1.7.S3 - Постојање локалних сорти.	*A1.7.W3* - Недостатак сертификованог садног материјала (аутохтоне сорте);
	A1.7.W4 - Низак степен технологије заступљен у виноградима;
	A1.7.W5 – Строже националне процедуре за заштиту географских ознака вина од захтева ЕУ;
	A1.7.W6 - Високи трошкови производње.

МОГУЋНОСТИ	ПРЕТЊЕ
A1.7.O1 - Добри финансијски изгледи за спровођење мера прилагођавања климатским променама;	*A1.7.T1* - Растући захтеви у погледу фитосанитарних и свеукупних стандарда;
A1.7.O2 - Повећање тражње потрошача за домаћим производима.	*A1.7.T2* - Недостатак радне снаге.

SWOT анализа сектора рибарства (A1.8)

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
A1.8.S1 - Дуга традиција у узгоју рибе;	*A1.8.W1* - Мали број гајених врста;
A1.8.S2 - Постојање капацитета за производњу екструдиране рибље хране;	*A1.8.W2* - Високи трошкови производње;
A1.8.S3 - Постојање савремених програма селекције рибе;	*A1.8.W3* - Велики број нерегистрованих рибњака малог капацитета;
A1.8.S4 - Традиција излова рибе;	*A1.8.W4* - Недостатак финансијских средстава (обртни капитал);
A1.8.S5 - Традиција једноставних метода прераде.	*A1.8.W5* - Недостатак радне снаге;
	A1.8.W6 - Мали број стручњака у аквакултури;
	A1.8.W7 - Недостатак опреме;
	A1.8.W8 - Недостатак удружења произвођача;
	A1.8.W9 - Велики губици због птица грабљивица и недостатак компензационих механизама;
	A1.8.W10 – Не постоје стандарди квалитета за производе рибарства;
	A1.8.W11 - Лоша опрема и пловила;
	A1.8.W12 - Одсуство савремених метода управљања;
	A1.8.W13 - Нема откупних центара за професионалне риболовце;
	A1.8.W14 - Стални сукоби са рекреативним риболовцима;
	A1.8.W15 - Прерађивачка индустрија је концентрисана на морску рибу, а не на аквакултуру;
	A1.8.W16 – Недостатак брендова у индустрији прераде рибе;

	A1.8.W17 - Ограничени иновативни капацитети и инвестиције у истраживање и развој.
МОГУЋНОСТИ	**ПРЕТЊЕ**
A1.8.O1 - Диверзификација производње;	*A1.8.T1* - Загађење водених екосистема;
A1.8.O2 - Подизање интересовања потрошача за рибље производе у односу на месо.	*A1.8.T2* - Епизоотске болести;
	A1.8.T3 - Повећање трошкова енергије;
	A1.8.T4 - Повећана конкуренција у земљама чланицама ЕУ.

4.2. *SWOT* анализа: Животна средина и управљање земљиштем (Е1)

СНАГЕ	**СЛАБОСТИ**
E1.S1 - Богата биолошка разноврсност;	*E1.W1* - Низак ниво производње енергије из пољопривреде;
E1.S2 – Добро стање и квалитет водних ресурса;	*E1.W2* - Неусклађеност са Нитратном директивом;
E1.S3 - Добра регионална покривеност и знање саветодавних служби;	*E1.W3* - Неспровођење *GAEC* (Добрих пољопривредних и еколошких услова) и *SMR* (Обавезних захтева за управљање газдинством);
E1.S4 - Успостављен систем за очување пољопривредних биљних и животињских генетских ресурса;	*E1.W4* - Недостатак складишних капацитета за стајњак и неадекватно управљање стајњаком;
E1.S5 - Успостављен систем контроле органске производње;	*E1.W5* - Неадекватна контрола коришћења хемијских средстава и пестицида;
E1.S6 - Низак ниво емисије гасова са ефектом стаклене баште.	*E1.W6* - Низак ниво интересовања произвођача за питања животне средине;
	E1.W7 - Велика заступљеност изданачких шума;
	E1.W8 - Фрагментираност шума у приватном власништву;
	E1.W9 – Напуштање и деоба наслеђеног земљишта.
МОГУЋНОСТИ	**ПРЕТЊЕ**
E1.O1 - Повећање површина под органском производњом;	*E1.T1* - Даље нарушавање животне средине услед притиска других сектора;
E1.O2 - Повећана свесност шире јавности о питањима животне средине;	*E1.T2* - Старење становништва у руралним подручјима;

E1.O3 - Добра стратешка и законодавна уређеност у погледу заштите животне средине на нивоу ЕУ;	*E1.T3* - Повећани притисак на пољопривредне произвођаче у процесу прилагођавања климатским променама;
E1.O4 - Потенцијал за развој биоекономије, циркуларне економије и кратких ланаца снадбевања;	*E1.T4* - Шумски пожари и неповољне климатске прилике;
E1.O5 - Потенцијал за боље управљање специфичним подручјима.	*E1.T5* - Недовољна видљивост мера ублажавања и прилагођавања климатским променама.

4.3. *SWOT* анализа: Рурална економија и квалитет живота (*Q1*)

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
Q1.S1 - Расположива радна снага на пољопривредном газдинству;	*Q1.W1* - Неповољни демографски тредови у руралним подручјима;
Q2.S2 - Дуга традиција и добро организована локална управа;	*Q1.W2* - Низак ниво општих услуга у руралним подручјима;
Q1.S3 - Добра кординација ЈЛС кроз Сталну конференцију градова и општина;	*Q1.W3* - Висока зависност од пољопривредних активности у руралним подручјима;
Q1.S4 – Задовољавајући ниво знања у вези са јавним набавкама;	*Q1.W4* - Низак степен обухваћености становништва системом водоснабдевања и канализације;
Q1.S5 - Одговарајући правни оквир за извршавање надлежности општина;	*Q1.W5* - Низак ниво планирања политика на локалном нивоу;
Q1.S6 - Одоварајуће искуство стечено на програмима прекограничне сарадње.	*Q1.W6* - Недовољан капацитет локалне управе и кашњење у издавању дозвола;
	Q1.W7 - Низак ниво идентификације и промоције локалних производа и тржишта;
	Q1.W8 – Лоше стање некласификованих и сеоских локалних путева.
МОГУЋНОСТИ	**ПРЕТЊЕ**
Q1.O1 - Туристички потенцијал руралних подручја и повећана тражња;	*Q1.T1* - Континуиран негативни демографски тренд;
Q1.O2 - Добро стратешко окружење на националном и на нивоу ЕУ;	*Q1.T2* - Климатске промене и неповољне климатске прилике;
Q1.O3 - Повећана свест јавности о питањима животне средине;	*Q1.T3* - Дуг претприступни период и раст евроскептицизма;
Q1.O4 - Инвестиција у Трансевропску транспортну мрежу.	*Q1.T4* – Могућност нових пандемија или природних катастрофа.

4.4. *SWOT* анализа: Припрема и спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* (*L1*)

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
L1.S1 - LEADER-like иницијативе су присутне у Републици Србији још од 2007. године;	*L1.W1* - Ограничени капацитети потенцијалних ЛАГ-ова (недостатак људских ресурса, недостатак вештина за припрему и управљање пројектима итд.);
L1.S2 - Добра сарадња између потенцијалних ЛАГ-ова, локалних власти и МПШВ у претходном периоду;	*L1.W2* - Низак ниво укључивања локалног становништва;
L1.S3 - Сарадња потенцијалних ЛАГ-ова са регионалним ЛАГ-овима земаља чланица ЕУ;	*L1.W3* - Ограничена финансијска средства на националном нивоу;
L1.S4 - Значајан број представника цивилног сектора који се баве руралним развојем;	*L1.W4* - Неизвесност у исплати средстава намењених одабраним потенцијалним ЛАГ-овима;
L1.S5 - Постојање стратегија локалног руралног развоја на нивоу општина.	*L1.W5* - Неповољни демографски трендови;
	L1.W6 - Недостатак структурног приступа „одоздо према горе" и укључивања локалног становништва;
	L1.W7 - Непостојање Националне руралне мреже (у складу са захтевима ЕУ).
МОГУЋНОСТИ	**ПРЕТЊЕ**
L1.O1 - Повећање свести о локалним иницијативама;	*L1.T1* - Могућност нових пандемија или природних катастрофа;
L1.O2 - Добар финансијски портфолио доступан за локалне иницијативе;	*L1.T2* – Континуирано занемаривање Локалног развоја вођеног од стране заједнице (*CLLD*);
L1.O3 - Добро стратешко окружење за управљање на више нивоа;	*L1.T3* – Даља депопулација руралних подручја.
L1.O4 - Могућности понуђене кроз Стратегије паметних села (*Smart Villages Strategies*).	

5. ГЛАВНИ РЕЗУЛТАТИ ПРЕТХОДНИХ ИНТЕРВЕНЦИЈА

5.1. Главни резултати претходне националне интервенције; опредељени износи, резиме вредновања или научене лекције

Спровођење субвенција у пољопривреди и руралном развоју заснива се на релевантним подзаконским актима. У периоду спровођења ИПАРД II програма (2015 – 2020.), национална подршка реализована је кроз директна плаћања, мере руралног развоја, кредитну подршку, посебне подстицаје и друге мере. Све националне мере за рурални

развој комплементарне су мерама ИПАРД II програма, уз обезбеђено разграничење између националних и ИПАРД II мера.

У погледу буџетских издвајања, директна плаћања су најзначајнији вид субвенција (70,4% од укупног буџета за пољопривреду и рурални развој), а реализују се кроз премије, подстицаје за призводњу и регрес.

Једина врста премије била је премија за млеко у износу од 7 RSD (0,06 EUR) по литру крављег, овчијег и козјег млека, испорученог у претходном кварталу. Да би остварио право на премију за кравље млеко, било је неопходно да корисник премије испоручи млекарама најмање 3.000 литара крављег млека квартално, односно најмање 1.500 литара у подручјима са отежаним условима рада у пољопривреди (ПОУРП).

Подстицаји за биљну производњу реализују се као основни подстицаји за биљну производњу (плаћање по хектару), док се подстицаји у сточарству реализују кроз подстицаје за: квалитетна приплодна грла, животиње за тов, краве дојиље, пчелиње кошнице, краве за узгој телади за тов и производња конзумне рибе.

Једини тип регреса био је намењен за трошкове складиштења у јавним складиштима, са нивоом подршке до 40% износа трошкова складиштења.

Учешће мера руралног развоја у укупном буџету за пољопривреду и рурални развој је 26,7%, што обухвата:

1. Подстицаје за унапређење конкурентности који се реализују кроз:

– *Подршку инвестицијама у физичку имовину пољопривредних газдинстава*, са циљем унапређења производне структуре газдинстава кроз мере за подизање нових вишегодишњих засада воћа, винове лозе и хмеља и подршку унапређењу примарне пољопривредне производње;

– *Подршку инвестицијама у прераду и маркетинг пољопривредних и прехрамбених производа и производа рибарства,* са циљем унапређења квалитета вина и јаких алкохолних пића и пољопривредно-прехрамбених производа, затим набавку контролних и регистрационих маркица за пољопривредно-прехрамбене производе и вино, као и набавку опреме у сектору меса, млека, вина, алкохолних пића и пива;

– *Мера управљања ризиком* заснива се на регресирању дела трошкова премија осигурања усева, воћа, вишегодишњих засада, расадника и животиња;

2. Подстицаје за очување и унапређење животне средине и природних ресурса које укључују агроеколошке мере, меру органске производње, као и мере за ублажавање климатских промена и заштиту пољопривредног земљишта и вода.

3. Подстицаје за диверзификацију дохотка и унапређење квалитета живота у руралним подручјима, обухватајући мере за подршку непољопривредним активностима, које се односе на побољшање квалитета живота на селу. Крајњи циљ ових подстицаја је

диверзификација руралне привреде, кроз развој пословних и привредних активности у руралним подручјима.

Национална мера за унапређење економских активности на селу кроз подршку непољопривредним активностима спроведена је 2019. године, са циљем пружања подршке кроз улагања у аутентичне/традиционалне објекте, у циљу очувања локалне културе и традиције.

4. Подстицаје за припрему и спровођење локалних стратегија руралног развоја.
5. Подстицаје за унапређење система креирања и преноса знања укључујући подршку развоја техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју, као и подршку пружању савета и информација пољопривредним произвођачима, удружењима, задругама и другим правним лицима у пољопривреди и руралном развоју. Ови подстицаји се реализују као вид подршке пољопривредним саветодавним службама, са циљем унапређења саветодавних активности у пољопривреди и руралном развоју.

Посебни подстицаји индиректно утичу на пољопривредну производњу кроз финансирање активности које се односе на унапређење квалитета производње и промотивне активности. Обухватају подстицаје за спровођење одгајивачких програма – мере селекције, подстицаје за промотивне активности у пољопривреди и руралном развоју (мере и акције у пољопривреди), подстицаје за производњу и сертификацију садног материјала и клонску селекцију.

Кредитна подршка се заснива на субвенционисању дела камате кредита и може се добити за улагање у сточарство, ратарство, воћарство, виноградарство, повртарство и цвећарство, улагање у пољопривредну механизацију и опрему, као и за набавку сточне хране. Већи интензитет помоћи остварују пољопривредна газдинства у подручјима са отежаним условима рада у пољопривреди, пољопривредни произвођачи до 40 година старости и особе женског пола.

По групама мера, највећи део (71,6%) средстава утрошен је на подстицаје за инвестиције за унапређење конкурентности, 15,2% на диверзификацију дохотка и унапређење квалитета живота у руралним подручјима, 6,9% на очување и унапређење животне средине и природних ресурса, док је 6,3% утрошено на трансфер знања (*Табела 36*).

Табела 36: *Подршка пољопривреди и руралном развоју, 2015 - 2019. година (000 EUR)*

Подстицаји/мера*	МПШВ	ПСПВШ	ЈЛС	УКУПНО
Укупно	**1,149,179**	**37,935**	**57,932**	**1,245,046**
Директна плаћања	876,008	0	4,784	880,792
Кредитна подршка	22,635	0	2,090	24,725
Друге мере	0	549	1,311	1,860
Посебни подстицаји	6,426	1,080	1,543	9,049

Рурални развој	244,110	35,533	48,204	327,847
А. Подстицаји за унапређење конкурентности	179,084	15,499	38,621	233,204
101 – Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава	150,655	13,877	33,469	198.001
102 – Оснивање и јачање удружења у пољопривреди	0	0	1,189	1,189
103 – Инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних и прехрамбених производа и производа рибарства	6,750	1,621	155	8,526
104 – Управљање ризицима	21,680	0	3,809	25,489
Б. Подстицаји за очување и унапређење животне средине и природних ресурса	17,443	4,065	1,432	22,940
201.1. Одрживо коришћење пољопривредног земљишта	4,371	3,214	1,030	8,615
201.2. Одрживо коришћење шумских ресурса	5,138	706	225	6,069
201.3. Органска производња	4,292	14	138	4,444
201.4. Очување биљних и животињских генетичких ресурса	3,640	0	6	3,646
201.5. Очување пољопривредних и осталих подручја високе природне вредности	0	0	4	4
201.6. Подршка агроеколошким мерама, доброј пољопривредној пракси и другим политикама заштите и очувања животне средине	0	0	29	29
В. Подстицаји за диверзификацију дохотка и унапређење квалитета живота у руралним подручјима	29,520	13,965	7,170	50,655
301. Инвестиције за унапређење и развој руралне инфраструктуре	16,765	8,773	6,097	31,635
302. Унапређење економских активности на селу кроз подршку непољопривредним активностима	134	0	77	211
303. Подршка младима у руралним подручјима	11,981	4,537	488	17,006
304. Спровођење активности у циљу подизања конкурентности у смислу додавања вредности кроз прераду, као и на увођење и сертификацију система квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла на газдинствима	640	655	509	1,804
Трансфер знања	18,049	1,182	980	20,211
305. Подстицаји за развој техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју	1,915	267	980	3,162
306. Подстицаји за пружање савета и информација пољопривредним произвођачима, удружењима, задругама и другим правним лицима у пољопривреди	16,134	915	0	17,049
Г. Подстицаји за припрему и спровођење локалних стратегија руралног развоја	13	50	0	63
Д. Унапређење система креирања и преноса знања	0	0	773	773

Извор: МПШВ

* Мере руралног развоја представљене у овој табели су класификоване и приказане на начин предвиђен Правилником о обрасцу и садржини програма подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја и обрасцу извештаја о спровођењу мера пољопривредне политике и политике руралног развоја.

Национални буџет намењен мерама руралног развоја у периоду од 2015. до 2019. године у

просеку је износио 48,2 милиона EUR годишње. Износи финансирања су значајно порасли од 2015. до 2019. године (за 211,1%), док је распон мера подршке и прихватљивих инвестиција проширен.

5.2. Главни резултати помоћи ЕУ, опредељени износи, резиме вредновања или научене лекције

Планирани и реализовани ИПА пројекти у програмском периоду 2014 - 2020. година су:

Уговор о набавци ИПА 2013: *„Даља подршка контроли/искорењивању класичне куге свиња и беснила"* обухватио је набавку вакцина против беснила и њихову диструбуцију као и набавку вакцина против класичне куге свиња. Од јесени 2015. до пролећа 2017. године спроведене су четири акције вакцинације против беснила у вредности од 3 мил. EUR. Набављене су вакцине против класичне свињске куге у вредности од 67.800 EUR. Резултат: набавка и дистрибуција вакцина против беснила и класичне свињске куге и лабораторијске опреме.

ИПА 2013 Твининг пројекат: *„Јачање капацитета српских надлежних органа у области сузбијања зооноза и других заразних болести животиња"* спроводио је мађарско-француски конзорцијум. Укупна вредност пројекта износила је 998.027 EUR, а циљ му је била изградња капацитета надлежних институција Републике Србије кроз преношење знања и најбоље праксе земаља ЕУ. Пројекат је завршен 20. фебруара 2019. године, а завршна конференција одржана је 21. фебруара 2019. године.

ИПА 2013 пројекат: *„Подршка ИПАРД Оперативној структури"* са циљем јачања капацитета Управљачког тела (Сектор за рурални развој), ИПАРД Агенције (Управа за аграрна плаћања) и Групе за саветодавне услуге у МПШВ, за спровођење ИПАРД II програма у Републици Србији. Укупна вредност пројекта износила је 1.358.397 EUR. Пројекат је био фокусиран на даље оспособљавање оперативне структуре, укључујући техничка тела, за спровођење ИПАРД II програма. Пројекат је реализован у периоду од 2017. до 2019. године.

ИПА 2013 Твининг лајт пројекат: *„Идентификација неопходних корака у процесу успостављања система класификације трупова у складу са захтевима ЕУ"* реализован је 2017. године. Укупна вредност пројекта износила је 249.999 EUR. Резултат: утврђена основа за успостављање система класификације трупова и система извештавања о ценама у складу са законодавством ЕУ.

ИПА 2013 Твининг пројекат: *„Даља изградња капацитета у области производа за заштиту биља и резидуа пестицида"* реализована је у Управи за заштиту биља, МПШВ, у периоду од 2016. до 2018. године. Укупна вредност пројекта износила је 900.000 EUR. У пројекту су коришћена искуства држава чланица које су пружиле помоћ институцијама Републике Србије у усклађивању националног законодавства са *acquis communautaire* у области средстава за заштиту биља и резидуа пестицида. Резултат: Обука запослених.

ИПА 2014 Твининг лајт пројекат: „*Развој законодавног и институционалног оквира за ефикасно усклађивање и имплементацију acquis у области рибарства у Републици Србији"* реализован је у 2019. години. Укупна вредност пројекта износила је 243.629 EUR. Резултат: уведени тржишни стандарди за производе од рибе, појачана контрола производа рибарства на тржишту, успостављена основа за националну шему сертификације улова у складу са захтевима ЕУ.

ИПА 2014 Твининг пројекат: *„Јачање капацитета за имплементацију и даљи развој законодавног оквира у области органске производње и политике квалитета хране"* имао је за циљ јачање капацитета МПШВ у области органске производње и политике квалитета хране производа са географском ознаком. Укупна вредност пројекта износила је 1.139.971 EUR. Резултат: Унапређење знања и подизање свести.

ИПА 2014 Твининг пројекат: *„Јачање капацитета фитосанитарног сектора у области признавања биљних сорти, укључујући унапређење овлашћених организација за тестирање"* реализован је у периоду од 2017. до 2019. године. Укупна вредност пројекта износила је 800.000 EUR. Пројекат је имао директан утицај на усклађивање правног и институционалног оквира и процедура за регистрацију биљних сорти са захтевима ЕУ и међународним стандардима. Остали важни резултати: Обука запослених и базе података.

ИПА 2015 пројекат: *„Јачање капацитета за планирање и имплементацију пољопривредне политике у Србији у складу са заједничком пољопривредном политиком Европске уније"* у циљу подршке преговорима у Поглављима 11 и 12. Спровођење пројекта почело је у јануару 2019. године. Очекује се да ће период спровођења бити продужен до краја 2021. године. Званичници ЕУ су као додатну активност у оквиру овог пројекта одобрили средства за финансирање вакцинације против беснила, која је успешно завршена у јануару 2020. године, чиме је укупан буџет пројекта повећан на 3.200.000 EUR.

ИПА 2016 Твининг пројекат: *„Унапређење управљања шумама у Србији као допринос прилагођавању и ублажавању климатских промена"*- дужина трајања пројекта је две године. Пројекат је у потпуности финансиран у оквиру ИПА 2016 у износу од 1.000.000 EUR. Општи циљ је унапређење управљања шумама у Републици Србији, у складу са стандардима и захтевима ЕУ.

ИПА 2016 пројекат: *„Побољшање здравља и добробити животиња"* – период спровођења од 2019. до 2021. године. Укупна вредност пројекта износи 378.145 EUR. Резултат: побољшани стандарди добробити животиња у складу са законодавством и праксом ЕУ; повећан капацитет за бригу о псима луталицама; побољшани административни и структурни капацитети за добробит животиња. Задатак пројекта, у делу који се односи на здравље животиња, треба да унапреди политику контроле болести животиња у складу са законодавством ЕУ, као и да додатно унапреди биолошку сигурност на фармама и обезбеди подршку одрживости здравља и доборобити животња.

ИПА 2017 Уговор о услугама: *„Подршка ИПАРД Оперативној структури (УТ и ИА)”*. Почетак спровођења пројекта је октобар 2021. године и трајаће 12 месеци. Вредност пројекта износи 678.940 EUR. Пројекат представља продужетак директног уговора са Делегацијом ЕУ (ИПА 2018, наведен је даље у тексту). Прва компонента се односи на изградњу капацитета УТ за спровођење ИПАРД III, а друга на јачање капацитета ИА (УАП) за имплементацију ИПАРД II и припрему за имплементацију ИПАРД III програма.

ИПА 2018 пројекат Оквирни уговор: *„Подршка ИПАРД Оперативној структури (УТ и ИА)”*. Пројекат је намењен подршци спровођењу ИПАРД Мере 7 и Мере 9, изради ИПАРД III програма и развоју дела софтвера за рурални развој. Укупна вредност пројекта износи 299.000 EUR. Пројекат је почео у октобру 2020. године и трајао је девет месеци. Резултат: Подршка УТ у финалној фази акредитације и у почетној (иницијалној) фази спровођења ИПАРД II Мере 7 и Мере 9; подршка ИА у спровођењу Мере 7 и Мере 9; Развијено ИТ решење за РР, итд.

ИПА 2018 Твининг уговор: *„Јачање и прилагођавање административних капацитета за увођење Организације пољопривредних тржишта”* одобрен је у октобру 2020. године. Пројекат је у фази израде Пројектног задатка. Вредност пројекта износи 1.800.000 EUR без националног суфинансирања. Трајање пројекта је две године.

ИПА 2018: *„Подршка првој фази успостављања функционалног Интегрисаног административног система контроле плаћања (IACS)”* састоји се од два уговора: техничка помоћ намењена за обуку запослених у ИА (УАП) и развој одговарајућег софтвера. Вредност пројекта износи 2.900.000 EUR, без националног кофинансирања. Предвиђено време трајања пројекта је две године и три месеца.

ИПА 2018 набавка: Набавка хардверске опреме у вредности од 890.000 EUR, без националног суфинансирања. Предвиђено време трајања пројекта је девет месеци.

ИПА 2019 пројекат: *„Подршка смањењу ризика од катастрофа и пољопривреди отпорној на климатске промене”* – укупна вредност пројекта износи 2.500.000 EUR. Пројекат спроводи *FAO* у оквиру директног уговора Делегације ЕУ. Предвиђено време трајања пројекта је четири године, до 2025. године. Циљ пројекта: јачање пољопривредних стручних служби, обуке запослених на локалном и централном нивоу, пружање подршке пољопривредним произвођачима, итд.

ИПАРД II програм Републике Србије одобриле су све чланице ЕУ у јануару 2015. године. Спровођење ИПАРД II програма започело је у децембру 2017. године и током периода спровођења Програма акредитоване су четири мере (Мера 1, Мера 3, Мера 7 и Мера 9). До краја октобра 2021. године затворено је 11 јавних позива (шест за Меру 1, четири за Меру 3 и један за Меру 7), а укупно је поднето је 2.228 захтева. Од укупно опредељених средстава ЕУ за период 2014 – 2020. године (175 мил. EUR), до краја октобра 2021. године уговорено је 31,7% (допринос ЕУ 55,5 мил. EUR), док је за све мере корисницима исплаћено 10,7% (допринос ЕУ 18,7 мил. EUR). Од укупно исплаћеног износа доприноса ЕУ (18,7 мил. EUR),

14,0 % односило се на Меру 1 и 10,1% на Меру 3 (424 исплаћена захтева у оквиру Мере 1 и 34 исплаћена захтева у оквиру Мере 3).

Током спровођења ИПАРД II програма уочен је изузетно слаб одзив произвођача млека у оквиру Мере 1. Према подацима Мониторинг табела из августа 2021. године, од 1.235 захтева у оквиру Мере 1, само 47 (3,8%) захтева поднето је у оквиру сектора млека. На основу пројеката и пословних планова уочено је да 70% подносилаца захтева из сектора млека има између 50 и 300 крава. Свега 12 захтева у сектору млека поднето је од стране произвођача који имају од 20 до 50 крава. Уочено је да је доња граница од 20 млечних грла, као специфичан критеријум у сектору млека ИПАРД II програма, ниска и да је овај специфични критеријум потребно повећати са 20 на 30 крава, како би се повећала апсорпција средстава у сектору млека. Произвођачи са 20 до 30 крава нису у могућности да испуне услове у погледу националних стандарда и нису финансијски способни да инвестирају у складу са ИПАРД II програмом.

У 2020. години спроведено је текуће (*ongoing*) вредновање ИПАРД II програма за период 2017 - 2019. година, које се односи на вредновање остварених резултата, испуњеност планираних циљева дефинисаних претходним (*ex-ante*) вредновањем, као и степен и обим оствареності краткорочних циљева ИПАРД II програма. Током текућег вредновања спроведене су две активности. Прва активност односила се на процену доступности заједничких контекст показатеља, слабости и недостатака у процесу њиховог прикупљања за праћење ефективности спровођења ИПАРД II програма, док се друга активност односила на административно поједностављење обраде поднетих захтева.

Научене лекције

У погледу научених лекција у периоду спровођења ИПАРД II програма, идентификоване су потешкоће које су се огледале у ограниченом нивоу потрошње средстава доступних у оквиру ИПАРД II програма, као што су недовољни административни капацитети ИПАРД структуре, спора обрада захтева, подношење непотпуних захтева, сложена административна процедура, итд.

У циљу превазилажења потешкоћа и ефикасније апсорпције ИПАРД средстава, УТ је у сарадњи са ИА припремило Акциони план за унапређење апсорпције ИПАРД средстава са идентификованим активностима подељеним у четири групе. Опште активности односе се на запошљавање новог кадра, поједностављење процедура ИА, увођење ИТ решења у обради захтева, недељно праћење Плана обраде захтева на нивоу извршиоца и руководиоца, одржавање редовних састанака ИА и УТ. Друга група активности односи се на континуирану промоцију ИПАРД програма путем ТВ и *on-line* кампање, објављивање двомесечног ИПАРД билтена „ИПАРД на длану” и комуникација путем друштвених мрежа (*Facebook и Instagram* профила УТ). Трећа група активности подразумева едукацију и односи се на континуирану обуку саветодаваца ПСС, обуку запослених и потенцијалних корисника, као и реализацију радионица за консултанте. Четврта група активности обухвата

реализацију састанака са релевантним институцијама у циљу благовременог издавања потребних дозвола, сертификата за ИПАРД кориснике и др.

5.3. Главни резултати спроведене билатералне и мултилатералне помоћи, опредељени износи, вредновање или научене лекције

Пројекат Светске банке: *„Јачање капацитета пољопривредног сектора за доношење политика на основу података"* има за циље јачања децентрализованих капацитета служби МПШВ укључених у систем праћења и вредновања за стратешко планирање на основу података у области пољопривреде и руралног развоја. Почетка спровођења пројекта је фебруар 2020. године. Дужина трајања пројекта је 3 године. Укупна вредност пројекта износи 1,8 мил. USD (1,5 мил. EUR).

***УНДП пројекат*:** *„Јачање руралне конкурентности и продуктивности у агробизнис сектору"* има за циљ да допринe руралној конкурентности и већој продуктивности циљаних региона и убрза коришћење опредењених ресурса у склопу постојећих финансијских инструмената. Опредељена национална средства пројекта износе 93.634,21 USD (78.871 EUR), док је износ суфинансирања Швајцарске агенције за сарадњу 251.523,32 USD (211.897 EUR). Период трајања пројекта је од фебруара до децембра 2020. године.

FAO: CPF - Country Programming Framework је документ који потписују представници *FAO* у име Организације у форми споразума са појединим земљама чланицама који служи као оквирни документ за спровођење пројеката које финансира *FAO*. Програмски оквир Републике Србије 2019 – 2022. године идентификује три приоритетне области које ће *FAO* подржати у износу од 1 мил. USD (842.455 EUR), за период од 4 године, и то: 1. Развој пољопривредне производње малих, породичних газдинстава, унапређење животног стандарда у руралним подручјима за жене и мушкарце и стварање подстицајног окружења за одрживу пољопривредну производњу, 2. Јачање отпорности на природне катастрофе и климатске промене и унапређење одрживог управљања природним ресурсима и 3. Повећање конкурентности сектора пољопривреде и производње хране модернизацијом тржишних ланаца.

FAO регионални пројекат техничке сарадње: *„Афричка куга свиња у случају ургентних ситуација на Балкану"* реализује се у сарадњи са Управом за ветерину, МПШВ. Укупна вредност пројекта износи 500.000 USD (421.227 EUR).

FAO пројекат Техничке сарадње: *„Јачање капацитета за усклађивање са правним тековинама у области пољопривреде, руралног развоја, безбедности хране, ветеринарске и фитосанитарне политике"* је току. Укупна вредност пројекта износи 50.000 USD (42.130 EUR).

FAO развојни пројекат: *„Помоћ у изградњи капацитета и услуга за подрушку органске пољопривреде у Србији"* који има за циљ унапређење капацитета за органску

пољопривреду у Републици Србији је у току. Укупна вредност пројекта износи 300.000 USD (252.781 EUR).

FAO пројекат: *„Процена стања и идентификовање потреба запослених у Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде за развој родно осетљивних политика”.* Активности пројекта су завршене. Укупна вредност пројекта износила је 50.000 EUR.

FAO пројекат техничке сарадње: у циљу смањења ризика од природних катастрофа у пољопривреди и пољопривреди отпорној на климатске промене је у току. Укупна вредност пројекта износи 350.000 USD (294.911 EUR).

FAO пројекат: *„Очување генетичких ресурса Буше на Старој планини”* очекује се почетак спровођења пројекта. Укупна вредност пројекта износи 65.000 USD (54.769 EUR).

Најважнији пројекти засновани на сарадњи МПШВ и *EBRD*/*FAO* су:

1. Пројекат: „Увођење система јавних складишта у Србији” - Циљ пројекта је да се малим и средњим правним лицима олакша приступ финансијама у агробизнису и промовише употреба евиденције робе. Инвестициони оквир за ову намену износи приближно 60 мил. EUR.

2. Пројекат: „Успостављање финансирања у пољопривреди пре жетве” – Резултат пројекта је увођење новог система финансирања пољопривреде у Републици Србији. Овај систем олакшава приступ финансирању пољопривредним произвођачима на основу предфинансирања пољопривредне производње и коришћења залога за будуће пољопривредне производе.

3. Пројекат: „Политички дијалог између јавног и приватног сектора у области унапређења сектора производње и прераде меса и млека” – Наведени сектори изабрани су као приоритет због великих производних и извозних потенцијала. Политички дијалог обухвата све аспекте сектора, односно све елементе ланца снабдевања, као што су добробит животиња, захтеви и стандарди ЕУ, значај сектора у погледу извозног потенцијала и друго.

4. Пројекат: „Ознаке географског порекла” - Имајући у виду потенцијал српских пољопривредних производа у циљу постизања веће препознатљивости на тржишту, као и веће додате вредности, *EBRD*/*FAO* је подржао пројекат који има за циљ увођење географских ознака за два производа у Републици Србији. „Облачинка из Облачине” и „Копаонички ајвар” се као производи са високим потенцијалом за пласман на тржиште предлажу за ознаку географског порекла. Овај пројекат има за циљ да помогне домаћим произвођачима и прерађивачима у унапређењу производних и прерађивачких капацитета, као и позиционирању на тржишту.

5. *Источна пољопривредна конференција у Београду* - Велики део својих активности *EBRD* спроводи у сарадњи са *FAO* и Светском банком, што је резултирало успостављањем Источне пољопривредне мреже приватних и државних институција у области агробизниса за Централну и Источну Европу. Источна пољопривредна конференција у Београду је

неформална платформа за размену информација, добрих пракси и искустава у области пољопривреде и агробизниса између кључних актера. Резултат ових активности су иновативнији приступи у области улагања у пољопривреду и агробизнис међународних финансијских институција и приватних банака које послују у региону.

6. ОПИС СТРАТЕГИЈЕ И ЦИЉЕВА ПРОГРАМА

6.1. Опис постојеће националне стратегије руралног развоја

Национална стратегија пољопривреде и руралног развоја (*NARDS)* за период 2014 - 2024. године[73] усвојена је 31. јула 2014. године. Национална стратегија заснована је на визији за развој пољопривреде и руралних подручја, а односи се на ефикасан и иновативан пољопривредно-прехрамбени сектор заснован на знању, модерним технологијама и стандардима, нуди производе високог квалитета на домаћем и страном тржишту, као и одрживи развој природних ресурса, животне средине и културног наслеђа руралних подручја, обезбеђујући економске активности и могућности запошљавања, као и квалитет живота за младе и друго становништво руралних подручја.

У складу са овом визијом, дефинисани су следећи циљеви стратешког развоја:

- повећање раста производње и стабилност прихода произвођача;
- побољшање конкурентности уз прилагођавање захтевима домаћих и страних тржишта и уз технолошко и техничко унапређење сектора;
- одрживо управљање ресурсима и заштита животне средине;
- бољи квалитет живота у руралним подручјима и смањење сиромаштва;
- ефикасно управљање јавном политиком и побољшан институционални оквир за развој пољопривреде и руралних подручја.

Као резултат анализе стања и сагледаних унутрашњих и спољашњих изазова са којима је суочен сектор, одређени су следећи секторски приоритети:

- стабилизација прихода у пољопривреди;
- повећано финансирање пољопривреде и руралног развоја и управљање ризицима;
- ефикасно управљање земљиштем и унапређење расположивости земљишних ресурса;
- унапређење физичких ресурса;
- унапређење система преноса знања и развој људских ресурса;
- ублажавање ефеката климатских промена и прилагођавање истим;
- развој технологије и модернизација пољопривредне производње и прераде;
- развој трговинских ланаца и логистичка подршка сектору;

[73] Национална стратегија пољопривреде и руралног развоја (*NARDS*) за Републику Србију за период 2014 – 2024. године

- заштита и унапређење животне средине и очување природних ресурса;
- очување пољопривреде, људских и природних ресурса у подручјима са отежаним условима рада у пољопривреди;
- диверзификација руралне економије и очување културног и природног наслеђа;
- побољшање друштвене структуре и јачање друштвеног капитала;
- модернизација и прилагођавање институција и правног оквира;
- побољшање квалитета и безбедности производа.

Горенаведени приоритети Националне стратегије пољопривреде и руралног развоја (*NARDS)* за период 2014 - 2024. године не реализују се кроз ИПАРД програм, али се испуњавају кроз националне програме. Стабилизацијом прихода у пољопривреди бави се Национални програм за пољопривреду, док се Национални програм руралног развоја (НПРР) бави приоритетима који се односе на повећање финансирања пољопривреде и руралног развоја и ризика, управљање ризиком, ефикасно управљање земљиштем и побољшаном доступности земљишних ресурса, унапређењем система преноса знања и развојем људских ресурса и очувањем културног и природног наслеђа.

Национални програм за пољопривреду и НПРР баве се очувањем пољопривреде, људских и природних ресурса у подручјима са отежаним условима рада у пољопривреди. Модернизацијом и прилагођавањем институција и правног оквира бави се ИПА програмски оквир.

У циљу постизања стратешких циљева дефинисане су следеће интервенције у одређеним областима:

1) директна плаћања и интервенције подршке тржишту и ценама, у вези са подршком прихода пољопривредника;
2) интервенције у области руралног развоја, финансиране кроз ИПАРД програм и националне шеме финансирања;
3) подршка општим услугама, укључујући ветерину и заштиту биља;
4) институционални развој и изградња капацитета.

6.2. Утврђивање потреба и резиме целокупне стратегије

Утврђене потребе:

1. Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ

Конкурентност пољопривредно-прехрамбеног сектора у Републици Србији је генерално ниска са неколико изузетака (коштичаво и јагодичасто воће и индустријско биље) због ниског технолошког напретка, застареле механизације и опреме, као и прилично ниске заступљености нових технологија посредством институција за подршку (иако је њихова регионална дистрибуција и покривеност прилично добро избалансирана). Произвођачи

имају изазове у приступу кредитима, као и у приступу информацијама о стандардима ЕУ. Приступ прилично повољном финансијском портфолију ЕУ и задовољавање стандарда ЕУ утицаће на повећање конкурентности на домаћем и ЕУ тржишту. Како стандарди ЕУ прате Зелену агенду, њихово достизање додатно ће умањити утицај климатских промена кроз различите мере прилагођавања и смањити угљенични отисак пољопривреде.

2. Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности

Дигитализација пољопривреде један је од кључних изазова како за ЕУ тако и за Републику Србију. Република Србија има резултате испод просека ЕУ када је у питању укупна дигитализација (Индекс дигиталне економије и друштва - *DESI* индекс и полуупоредиви „Мониторинг дигиталне економије и услуга електронских комуникација на Западном Балкану и Турској”). Дигитализација је кључна за превазилажење проблема недостатка радне снаге у пољопривреди, али и за повећање продуктивности и смањење утицаја на животну средину кроз праксе попут „прецизне пољопривреде”. Стога ће активности усмерене на улагање у нове, дигиталне технологије, бити подржане у оквиру ИПАРД III програма.

3. Смањење утицаја климатских промена кроз мере прилагођавања

Климатске промене имају озбиљан негативан утицај на пољопривредну производњу. Пољопривреда је трећи највећи емитер гасова са ефектом стаклене баште (*GHG)* и доприноси повећаном утицају на климатске промене. Пољопривреда Републике Србије није изузета и трпи велике штете (поплаве, суше, град, касни мраз) у сектору воћа и поврћа, као и у сектору виноградарства, који је највише погођен овим климатским приликама. У циљу повећања отпорности посебно осетљиве производње (воћа, поврћа и грожђа), треба предузети одређене мере, с обзиром на то да притисак климатских промена вероватно неће опасти. Ово би се могло постићи кроз подршку инвестицијама у паметне системе за наводњавање, системе заштите од мраза и града, као и производњу у заштићеном простору где је то могуће и примењиво.

4. Повећање општег нивоа пољопривредних вештина, технолошког трансфера и улагања у истраживање и развој

Иако постоји велики број разноврсних научно-истраживачких институција и добра регионална распоређеност пољопривредних саветодавних служби (ПСС), пољопривреда Републике Србије заостаје у улагањима у истраживање и развој. Штавише, већина произвођача има само практично искуство у пољопривреди. Такође, у Републици Србији неповољан је и демографски састав у погледу старосне структуре, уз негативне трендове миграције становништва. Један од хоризонталних или унакрсних циљева ЗПП након 2020. године је функционалан *AKIS* и сходно томе, Република Србија би требало да унапреди повезивање и међусобну сарадњу постојећих институција и промовише трансфер знања, посебно међу младим пољопривредницима, који се лакше прилагођавају на промене и нове технологије и могу се користити као промотери.

5. Боља интеграција у ланцу снабдевања и ублажавање нефер трговинских пракси

Пољопривредно-прехрамбени сектор игра значајну улогу у економским рачунима и запослености Републике Србије, а карактерише га велики број малих произвођача и просечно ниска искоришћеност пољопривредног земљишта по газдинству. Мала, технички неоспособљена и неефикасна газдинства негативно утичу на приходе произвођача, као и на демографска кретања. Пољопривредно-прехрамбени сектор треба да има доминантан утицај за одржавање егзистенције руралних подручја, међутим негативан ефекат малих и неефикасних газдинстава повећава стопу сиромаштва и депопулације. Да би се ово ублажило, произвођаче треба подстицати на унапређење хоризонталне (међу собом) и вертикалне (горе и доле у производном ланцу) сарадње, како би се повећала ефикасност производње и оснажило њихово заједничко присуство на тржишту. У супротном, подложнији су нефер трговинским праксама, па чак и немогућности да приступе тржишту. Историјски гледано, задруге имају негативну друштвену конотацију уз општи ниво неповерења. Стога, значај и улогу хоризонталне интеграције треба даље промовисати кроз ПСС, користећи најбоље домаће или праксе ЕУ, као и оријентацију ЕУ представљену кроз стратегију „Од фарме до виљушке”. Поред наведеног, системи квалитета (национални и ЕУ) треба да допринесу решавању ове потребе, што ће унапредити улогу произвођача кроз примену различитих стандарда квалитета.

Повећање тражње за локалним производима, подржано растућим туристичким сектором, треба искористити у циљу промовисања кратких ланаца снабдевања.

6. Унапређење управљања и ефикасно коришћење природних ресурса

Степен заштите природе у Републици Србији је знатно нижи него у просеку ЕУ-27, а стање земљишта, ваздуха и воде није на задовољавајућем нивоу. Као што је наведено, пољопривреда значајно доприноси емисији гасова са ефектом стаклене баште, како у Републици Србији тако и у ЕУ, те сходно томе треба промовисати ефикасно коришћење природних ресурса. Укупни позитивни трендови повећања површина под органском производњом – иако и даље знатно испод просека ЕУ – представљају потенцијал који треба искористити како би се достигао жељени ниво ЕУ (25%). Поред тога, употреба хемијских средстава у пољопривреди представља сталну претњу за животну средину, стога је потребно уложити више напора у обуку пољопривредних произвођача путем добро регионално распоређених ПСС.

7. Одржавање биодиверзитета и еколошке вредности пољопривредних подручја и пољопривредних система и одржавање квалитета водних ресурса

Губитак биодиверзитета, као резултат претежно људских активности, има значајан утицај на пољопривредну производњу. Што је пољопривредна производња интензивнија, то је губитак биодиверзитета већи. Колико год да је богат биодиверзитет Републике Србије, интензивна пољопривредна производња је и даље доминантан фактор њеног губитка. С друге стране, неке регионе карактерише екстензивна пољопривреда, како у сточарству, тако

и у производњи воћа и поврћа, коју треба даље промовисати и унапређивати. Подручја које се на националном нивоу сматрају пољопривредним подручјима високе природне вредности (*HNVF)* морају се додатно очувати и обогатити. Целокупна агенда ЕУ, представљена кроз Стратегију биодиверзитета ЕУ, мора бити укључена у систем Републике Србије, како би се постигли циљеви стратегије. Примарну улогу треба поверити ПСС, како би се подигао ниво свести пољопривредних произвођача о значају биодиверзитета за њихову добробит.

8. Повећање производње енергије из пољопривреде и промовисање биоекономије и услуге екосистема

Република Србија поседује велики неискоришћени потенцијал за производњу енергије из пољопривреде, како коришћењем жетвених и резидбених остатака, тако и из сточарске производње. Производња енергетских култура је потенцијал са двоструком наменом: ефикасније управљање неискоришћеним пољопривредним земљиштем и производња енергије. Шумарство, којим се углавном управља у складу са одрживим праксама, једна је од главних услуга екосистема коју треба даље промовисати и унапређивати. Са климатским променама, као трајном претњом, биоекономија је једна од мера ублажавања обезбеђивањем секвестрације угљеника кроз повећање пошумљених површина.

9. Унапређење атрактивности руралних подручја кроз повећање нивоа основних услуга у руралним подручјима

Један од главних разлога негативне нето миграције у руралним подручјима је недостатак основне инфраструктуре. Значајни проблеми у руралним подручјима односе се на квалитет и количину испоручене воде, прикључење домаћинстава на систем јавне канализације, пречишћавање отпадних вода, сакупљање отпада и дивље депоније, неразвијену мрежу локалних путева или неадекватно одржавање постојећих путева, бригу о деци предшколског узраста, здравствену заштиту и могућности друштвеног и културног живота. У циљу промене негативних трендова (посебно миграције младих), услуге које се нуде у руралним срединама треба да буду на истом нивоу као и оне у урбаним срединама.

10. Промовисање локалног развоја вођеног од стране заједнице

Промовисање локалног развоја вођеног од стране заједнице, са више од 20 потенцијалних ЛАГ-ова успостављених на целој територији, није новина у Републици Србији. Укупна покривеност руралног становништва, обухваћеног Локалним стратегијама руралног развоја, још увек је значајно нижа од просека ЕУ. Иако су основани, потенцијални ЛАГ-ови се суочавају са проблемима у финансирању што доводи до немогућности да обављају већину својих активности анимације. Те активности су најважније акције које треба предузети како би локалне заједнице разумеле значај и улогу приступа „одоздо према горе". Тренутно постоји велики број организација цивилног друштва активних у руралним подручјима. Оне се баве различитим темама и поседују релевантно искуство у анимирању локалног становништва и припреми Локалних стратегија руралног развоја. Промовисање

локалног развоја вођеног од стране заједнице кроз организације цивилног друштва има за циљ да окупи све заинтересоване стране из руралних подручја како би се бавили решавањем изазова на локалном нивоу. Штавише, посебан значај треба ставити на правовремену реакцију са националног нивоа, како би се ублажио недостатак финансијских средстава за функционисање ЛАГ-ова. С обзиром да не постоји Национална рурална мрежа, формирана у складу са правилима ЕУ, посебно је важно уложити напоре у успостављању функционалне мреже како би се олакшао рад и ЛАГ-ова и УТ.

11. Отварање радних места у руралним подручјима кроз непољопривредне активности

Повећана продуктивност, дигитализација и нове технологије у пољопривреди стварају вишак радне снаге. Такође, присутна је недовољно искоришћена радна снага у руралним подручјима, посебно на малим пољопривредним газдинствима. Руралним подручјима, поред недостатка основне инфраструктуре, недостају разне друге услуге мањег обима које позитивно утичу на квалитет живота у руралним подручјима (поправка пољопривредних и шумарских алата, машина и механизације, моторних возила, мотоцикала, бицикала; поправка рачунара и опреме за комуникацију, као и предмета и апарата за личну и кућну употребу; прање и хемијско чишћење; услуге изнајмљивања рачунара; образовне услуге, фризерске/козметичке услуге, итд.). Поред тога, због повећања тражње потрошача за локалним производима и присуства кратких ланаца снабдевања, треба подржати потенцијал понуде туристичких активности заједно са доступном радном снагом.

Одређивање приоритета потреба

За рангирање потреба узето је у обзир неколико елемената, и то: прво - национални значај; друго - искуство у спровођењу мера за задовољење потреба и треће - да ли се задовољење потреба остварује и кроз друге потребе (нпр. мере прилагођавања климатским променама делимично се решавају кроз мере унапређења конкурентности). На основу анализе ситуације препознато је 11 потреба. У поређењу са ЕУ, Република Србија има лошије резултате, када су у питању конкурентност, дигитализација и продуктивност, потребе за решавањем ових питања (потребе 1, 2, 4 и 5) су највише рангиране. Уважавајући Зелену агенду ЕУ, потребе које се односе на ублажавање и прилагођавање климатским променама, биодиверзитет и заштиту животне средине (потребе 3, 6, 7 и 8) имају висок приоритет у Републици Србији и налазе се на другом месту по степену приоритета. Потребе 9, 10 и 11, које се баве социјалном димензијом руралних подручја, рангиране су на трећем месту, с обзиром на то да је потребно време за изградњу капацитета (ЛАГ и ЛСРР) кроз активности анимације.

Табела 37: Одређивање приоритета потреба у ИПАРД III програму

Бр.	Утврђене потребе	Важност	Искуство	Статус (1- решено; 5-није решено)	УКУПНО
1	Унапређење конкурентности пољопривредно – прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ	5	5	5	15
2	Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности	5	5	5	15
3	Смањење утицаја климатских промена кроз мере прилагођавања	5	3	3	11
4	Повећање општег нивоа пољопривредних вештина, технолошког трансфера и улагања у истраживање и развој	5	5	3	13
5	Боља интеграција у ланцу снабдевања и ублажавање нефер трговинских пракси	5	5	3	13
6	Унапређење управљања и ефикасно коришћење природних ресурса	5	3	3	11
7	Одржавање биодиверзитета и еколошке вредности пољопривредних подручја и пољопривредних система и одржавање квалитета водних ресурса	5	3	3	11
8	Повећање производње енергије из пољопривреде и промовисање биоекономије и услуге екосистема	3	3	3	9
9	Унапређење атрактивности руралних подручја кроз повећање нивоа основних услуга у руралним подручјима	3	2	5	10
10	Промовисање локалног развоја вођеног од стране заједнице	3	3	5	11
11	Отварање радних места у руралним подручјима кроз непољопривредне активности	3	5	5	13

Табела 38: Збирна табела која представља главне потребе руралног развоја и мере којима су обухваћене потребе

Утврђене потребе	ИПАРД	ИПА	Остала донаторска – мултилатерална помоћ	Национална подршка
Потреба 1: Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стнадарда ЕУ	• М1 - Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава • М3 - Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства	✓	✓	✓
Потреба 2: Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности	• М1 - Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава • М3 - Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства	✓	✓	✓

Потреба 3: Смањење утицаја климатских промена кроз мере прилагођавања	• М1 - Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава • М3 - Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства • М4 – Агро-еколошко-климатска мера и органска производња • М7 – Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања	✓	✓	✓
Потреба 4: Повећање општег нивоа пољопривредних вештина, технолошког трансфера и улагања у истраживање и развој	• М9 – Техничка помоћ		✓	✓
Потреба 5: Боља интеграција у ланцу снабдевања и ублажавање нефер трговинских пракси	• М1 - Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава • М3 - Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства	✓	✓	✓
Потреба 6: Унапређење управљања и ефикасно коришћење природних ресурса	• М1 - Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава • М3 - Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства • М4 – Агро-еколошко-климатска мера и органска производња • М7 - Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања	✓	✓	✓
Потреба 7: Одржавање биодиверзитета и еколошке вредности пољопривредних подручја и пољопривредних система и одржавање квалитета водних ресурса	• М1 - Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава • М3 - Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства • М4 – Агро-еколошко-климатска мера и органска производња • М6 – Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру	✓	✓	✓
Потреба 8:	• М1 - Инвестиције у физичку имовину	✓	✓	✓

Повећање производње енергије из пољопривреде и промовисање биоекономије и услуге екосистема	пољопривредних газдинстава • М3 - Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства • М4 – Агро-еколошко-климатска мера и органска производња • М7 - Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања			
Потреба 9: Унапређење атрактивности руралних подручја кроз повећање нивоа основних услуга у руралним подручјима	• М5 - Спровођење локалних стратегија руралног развоја - *LEADER* приступ • М6 – Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру • М7 - Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања	✓	✓	✓
Потреба 10: Промовисање локалног развоја вођеног од стране заједнице	• М5 - Спровођење локалних стратегија руралног развоја - *LEADER* приступ • М9 – Техничка помоћ	✓		✓
Потреба 11: Отварање радних места у руралним подручјима кроз непољопривредне активности	• М5 - Спровођење локалних стратегија руралног развоја - *LEADER* приступ • М6 - Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру • М7 - Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања	✓	✓	✓

6.3. Циљеви програма

ИПАРД III подршка биће обезбеђена као стратешки одговор на циљеве Програмског оквира ИПА III. Спровођење ће бити у облику вишегодишњег програма руралног развоја, који се креира на националном нивоу и обухвата цео период спровођења ИПА III. Могућности финансирања ИПАРД III програма ће допринети достизању тематског приоритета „Допринос сигурности и безбедности снабдевања храном и одржавању разноврсних и одрживих пољопривредних система у живописним руралним заједницама и на селу”.

ИПАРД III програм ће допринети достизању следећих циљева:

1. Повећање конкурентности пољопривредно-прехрамбеног сектора, побољшање ефикасности и одрживости производње на пољопривредним газдинствима, што ће омогућити бољи одговор на захтеве друштва за безбедном, одрживом и храном високе нутритивне вредности;

2. Стимулисање развоја пословања, раста и запошљавања у руралним подручјима, побољшање положаја пољопривредних произвођача у ланцу вредности и привлачење младих у пољопривреду;
3. Допринос ублажавању климатских промена и подстицање одрживог управљања природним ресурсима;
4. Унапређење развоја заједнице и друштвеног капитала у руралним подручјима;
5. Изградња модерне, ефикасне и транспарентне јавне управе за пољопривреду и рурални развој.

Циљеви би требало да буду остварени развојем људског и физичког капитала, повећањем безбедности хране и способности пољопривредно-прехрамбеног сектора да се носи са притиском конкуренције, као и прогресивним усклађивањем сектора са стандардима ЕУ, посебно онима који се тичу хигијене и животне средине, водећи рачуна о уравнотеженом територијалном развоју руралних подручја.

Штавише, циљана инвестициона подршка ће се обезбедити кроз системе управљања и контроле, који су усклађени са стандардима доброг управљања модерне јавне управе и где структуре Републике Србије примењују стандарде једнаке онима у институцијама у земљама чланицама ЕУ. Наменско коришћење средстава обезбедиће се кроз благовремено информисање свих потенцијалних корисника, јасно прописан и спроведен процес контроле, рангирање и одобравање пројеката, као и објављивање листе корисника ИПАРД средстава, уважавајући транспарентност процедура.

6.4. Усклађеност предложене ИПАРД интервенције и ИПА III Програмског оквира и Стратешког одговора

ИПАРД III програм је припремљен узимајући у обзир ИПА III Програмски оквир и ИПА III Стратешки одговор. ИПАРД програм је комплементаран са свим приоритетима дефинисаним ИПА III Програмским оквиром, док ресурси додељени појединачним мерама одговарају потребама идентификованим у примарној производњи и пољопривредно-прехрамбеном сектору и потреби за увођењем савремених технологија и стандарда уз заштиту животне средине и пружање могућности за унапређење живота у руралним подручјима, посебно младих и жена.

Дефинисане мере усклађене су са следећим приоритетима постављеним у ИПА III програмским документима:

- Обезбеђивање сигурности хране у региону (подржано кроз Меру 1 и Меру 3);
- Унапређење живота становништва у руралним подручјима кроз економски и социјални развој руралних подручја и јачање отпорности на негативне ефекте климатских промена (подржано кроз Меру 4, Меру 6 и Меру 7 и индиректно кроз Меру 1 и Меру 3);

- Унапређење тржишне оријентације и конкурентности пољопривредно-прехрамбеног сектора (подржано кроз Меру 1 и Меру 3);
- Побољшање одговора сектора на друштвене захтеве за безбедном, здравом, храном високе нутритивне вредности и добробит животиња и јачање положаја пољопривредника у прехрамбеном ланцу (подржано кроз Меру 1, Меру 3, Меру 4 и Меру 7);
- Инвестирање у пољопривредне објекте и технологије, прераду и маркетинг у циљу достизања стандарда ЕУ у области безбедности хране, добробити животиња и заштите животне средине (подржано кроз Меру 1 и Меру 3);
- Диверзификација активности и развој руралног пословања у циљу подстицања ангажовања жена из руралних подручја (подржано кроз Меру 4, Меру 6 и Меру 7 и индиректно кроз Меру 1 и Меру 3);
- Олакшавање развоја пословања и запошљавања у руралним подручјима и охрабривање младих пољопривредника (подржано кроз Меру 1, Меру 5 и Меру 7);
- Допринос прилагођавању пољопривредне производње ефектима климатских промена и одрживој и обновљивој производњи енергије, унапређујући отпорност сектора као одговор на негативне ефекте климатских промена, као и одрживо интегрисано управљање земљиштем, водом и ваздухом (подржано кроз Меру 4 и индиректно кроз Меру 1 и Меру 3);
- Јачање друштвеног капитала у руралним подручјима (подржано кроз Меру 5 и Меру 7 и индиректно кроз Меру 6);
- Обезбеђење примене стандарда доброг управљања модерне јавне управе у структурама за пољопривреду и рурални развој (подржано кроз Меру 9);
- Допринос остваривању потенцијала сектора у циљу смањења емисије гасова са ефектом стаклене баште и секвестрацији угљеника на одржив начин (подржано кроз Меру 5 и Меру 7 и индиректно кроз Меру 6).

Имајући у виду потребе пољопривредног и прехрамбеног сектора, приоритети, који се односе на прогресивно усклађивање са стандардима ЕУ, јачање положаја пољопривредника у прехрамбеном ланцу и повећање конкурентности сектора, као и побољшање економског развоја у руралним подручјима, чине 69% доприноса ЕУ у оквиру три мере (Мера 1, Мера 3 и Мера7).

ИПАРД мере су у складу са свеукупним стратешким приоритетима утврђеним у Зеленом договору ЕУ и Смерницама за спровођење Зелене агенде за Западни Балкан, што наводи на усклађивање пољопривредно-прехрамбеног и сектора примарне производње са стандардима ЕУ у области безбедности хране, здравља и добробити биљака и животиња и промоцију еколошке и органске пољопривреде и смањење синтетичких хемијских

производа који се користе у производњи хране: пестициди, ветеринарски лекови и ђубрива. Мера 4 ИПАРД III програма директно доприноси остваривању ових еколошких циљева. Мера 6 ће пружити подршку руралном становништву и реконструкцији јавне инфраструктуре, чији део ће бити посвећен побољшању воде и управљању отпадом, директно доприносећи очувању животне средине у руралним подручјима и повећању атрактивности села кроз побољшање квалитета живота. Мера 4 и Мера 6 чине 23% доприноса ЕУ.

Треба истаћи да очување животне средине и пејзажа, такође, представља један од приоритета за све мере дефинисане у ИПАРД III програму. У том смислу, Мера 1 и Мера 3 доприносе очувању и заштити земљишта, воде и ваздуха. Ове две мере пружају подршку пољопривредницима за модернизацију пољопривредне производње у сврху прилагођавања климатским променама и инвестирању у изградњу енергетски ефикасних објеката, куповину нове опреме која доприноси смањењу емисије гасова са ефектом стаклене баште, као и ублажавању негативних ефеката климатских промена.

LEADER приступ у оквиру Мере 5 треба да допринесе јачању друштвеног капитала и развоју заједнице ангажовањем широког спектра мултисекторских приватних и јавних партнера у припреми локалних стратегија руралног развоја, које доприносе економском, социјалном, културном и еколошком унапређењу локалних подручја. За Меру 5 опредељено је 5% доприноса ЕУ.

Мером 9 предвиђена је подршка изградњи модерне јавне управе за пољопривреду и рурални развој поштујући принципе доброг управљања и унапређење развоја заједнице и друштвеног капитала у руралним подручјима. За Меру 9 опредељено је 3% доприноса ЕУ.

Усклађеност политика руралног развоја са мерама одабраним у оквиру ИПАРД III програма добро је повезана са другим врстама интервенција предвиђених истим ИПА прозором, али такође допуњује активности у оквиру осталих ИПА прозора. Механизми разграничења између активности подржаних различитим активностима ИПА III разрађени су у ИПАРД III програму (погледати Поглавље 10.1.).

У оквиру Прозора 4, *Тематски приоритет 1: Образовање, запошљавање, политика социјалне заштите и инклузије и здравство*, ИПА III предвиђа побољшане могућности запошљавања жена, младих и особа са инвалидитетом, укључујући финансијску помоћ која се односи на потребе заједница у удаљеним или мање економски развијеним регионима и периферним руралним подручјима. Мера 1, Мера 3 и Мера 7 имају интегрисане начине спровођења дајући предност женама, младима и особама са инвалидитетом.

Тематски приоритет 2: Развој приватног сектора, трговина, истраживање и иновације у истом прозору предвиђа подршку интеграцији МСП у глобалне ланце вредности и повећање њихове конкурентности и способности да ојачају извозни потенцијал. Улагања у модернизацију опреме и основног капитала за МСП која се баве прерадом хране подржана кроз Меру 3 директно доприносе горепоменутим напорима у оквиру овог тематског

приоритета. Мера 1, Мера 3 и Мера 4 директно доприносе спровођењу Стратегије паметне специјализације у Србији, која препознаје област „Храна за будућност" као један од темеља Стратегије, а предвиђа улагања у високотехнолошку пољопривреду производњу, прехрамбене производе додате вредности и одрживи ланац производње хране.

Прозор 3: *Приоритети Зелене агенде и одрживе повезаности* главне су теме већине мера дефинисаних ИПАРД III програмом, стварајући тако синергијски ефекат у читавом спектру приоритета. Инвестиције у обновљиву енергију сматрају се специфичним циљем улагања предвиђених Мером 1, Мером 3 и Мером 7. Подизање свести о заштити животне средине у пољопривредној пракси обухваћено је свим мерама усмереним на пољопривредна газдинства у Републици Србији и подржано је ИПАРД III програмом.

Инвестиције у јавну инфраструктуру у руралним подручјима допуњују улагања у управљање отпадом и водама, доприносећи укупном побољшању ове две области, али уз поштовање разграничења. Исто ће се применити и на улагања у другу инфраструктуру, попут локалних путева, која би требало бити повезана са регионалном и државном мрежом путева у складу са националним законодавством.

Учествовање у макро-регионалној стратегији ЕУ и програмима међурегионалне сарадње

Република Србија учествује у спровођењу Стратегије ЕУ за Дунавски регион (ЕУСДР) и ЕУ стратегије за јадранско-јонски регион (ЕУСАИР). С обзиром на то да се макро-регионалне стратегије спроводе без додатног финансирања, кроз постојећа средства финансирања и ограничена средства доступна путем ИПАРД III програма, допринос постизању њихових циљева кроз ИПАРД III програм је такође ограничен.

Упркос томе, постоји неколико области у којима би ИПАРД III програм могао допринети, нарочито у оквиру другог стуба ЕУСДР (Заштита животне средине у Дунавском региону). Република Србија ће по први пут спроводити Меру 4 ИПАРД III Програма, што ће допринети активности 6: „Очување биодиверзитета, пејзажа и квалитета ваздуха и земљишта". Поред тога, минимални допринос може се очекивати у оквиру трећег стуба „Изградња просперитета у Дунавском региону", активност 8 „Подршка конкурентности предузећа" кроз спровођење Мере 1 и Мере 3, док ће Мера 7 ИПАРД III програма допринети активности 9 „Улагање у људске ресурсе и вештине".

С обзиром на географске карактеристике Републике Србије, допринос ИПАРД III програма у постизању циљева ЕУСАИР је ограничен, али се мањи допринос може очекивати у оквиру првог стуба „Плави раст", теме 2 „Рибарство и аквакултура", кроз Мере 3 ИПАРД III програма која подржава аквакултуру.

Министарство за европске интеграције (МЕИ) усклађује ЕУСАИР и ЕУСДР. Наведено министарство истовремено обавља и функцију националног ИПА координатора (НИПАК), чиме обезбеђује снажну националну координацију ИПА финансирања и поменутих стратегија.

Имајући у виду да Република Србија учествује у четири Интеррег ИПА програма (Хрватска – Србија, Мађарска – Србија, Румунија – Србија, Бугарска – Србија), као и у три ИПА-ИПА програма (Србија – Северна Македонија, Србија – Црна Гора, Србија – Босна и Херцеговина), територијална сарадња, посебно прекогранична, је од великог значаја. Услед ограниченог финансирања, минималан је допринос који би ИПАРД III програм могао да има у овим програмима. У вези са тим, МЕИ ће, као тело надлежно за координацију учешћа Републике Србије у овим програмима укључити, тамо где је могуће, ИПАРД Управљачко тело у спровођење ових програма, кроз одборе за праћење или на други одговарајући начин. Значај прекограничне сарадње је изузетно велики, с обзиром на то да се одређена питања не могу решити на националном нивоу. Пример за то је ИПА програм прекограничне сарадње Хрватска – Србија 2007 – 2013, кроз који је финансиран пројекат о класичној свињској куги, а који је допринео ублажавању проблема ове заразне болести. Ове врсте пројеката имају велики значај, нарочито у подручјима током и након пандемије *COVID*. Овакви пројекти усклађени су са националним и ИПА приоритетима.

6.5. Усклађеност одабраних мера и критеријума селекције са кључним елементима Зеленог договора ЕУ и Зелене агенде за Западни Балкан

Лидери земаља Западног Балкана су се на Самиту земаља Западног Балкана, који је одржан у Софији 10. новембра 2020. године, сагласили да у потпуности прихватају Зелену агенду за Западни Балкан и изразили су своју посвећеност спровођењу активности у свих пет кључних области Зеленог договора.

ИПАРД програм представља један од инструмената који се може користити за остваривање циљева из Зеленог договора ЕУ и Зелене агенде за Западни Балкан, а све одабране мере у оквиру ИПАРД III програма су припремљене у складу са овим документима.

Будући да одржива пољопривреда и производња хране представљају срж ИПАРД програма, у наредном периоду биће обезбеђена подршка за обнову и модернизацију физичке имовине у пољопривредно-прехрамбеном сектору у складу са стандардима ЕУ, што ће допринети бољем коришћењу и заштити природних ресурса, бољем управљању стајњаком итд. Поред тога, подршка ће бити обезбеђена за диверзификацију пословања и унапређење руралне инфраструктуре, спровођење *LEADER* приступа и агро-еколошко-климатске мере, што ће допринети остваривању циљева Зеленог договора ЕУ и Зелене агенде за Западни Балкан.

У секторима примарне пољопривредне производње и прераде нарочито је неопходно повећати учешће обновљивих извора енергије и обезбедити потребне услове за инвестирање, а све у складу с правним тековинама и циљевима ЕУ и Енергетске заједнице.

ИПАРД програм, такође треба да помогне сеоским заједницама да искористе могућности циркуларне економије, што подразумева ефикасност у коришћењу ресурса, смањење отпада и поновно коришћење сировина, нарочито кроз подршку кратким ланцима снабдевања и заједничким инвестицијама.

Све ове активности ће руралне економије региона учинити отпорнијим на потенцијалне утицаје климатских промена, рурална подручја живописнијим за становништво Западног Балкана и атрактивнијим за инвестиције и туризам.

6.6. Табела са сажетим приказом логике интервенције у којој су наведене мере одабране за ИПАРД и квантификоване циљне вредности

Табела 39: Табела са сажетим приказом логике интервенције у којој су наведене одабране мере и квантификоване циљне вредности

Мере	Квантификовани циљеви		Програмски циљеви (укупно и као комбинација показатеља на нивоу мере)	
Мера 1 Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава	Број газдинстава и привредних друштава за прераду пољопривредно-прехрамбених производа, која су модернизовала производњу кроз ИПАРД подршку	600	Укупан износ инвестиција добијених кроз ИПА за пољопривредно-прехрамбени сектор и рурални развој (EUR)	537.600.000
	Укупна вредност улагања у модернизацију на газдинствима и у пољопривредно-прехрамбени сектор	192.000.000	Број корисника који спроводе пројекте за модернизацију у пољопривредно-прехрамбеном сектору	820
	Број газдинстава и привредних друштава за прераду који користе ИПАРД подршку како би се постепено усклађивали са стандардима ЕУ у области хигијене и добробити животиња	84	Број корисника који прогресивно напредују ка достизању стандарда ЕУ	114
	Број новоотворених радних места	80	Број новоотворених радних места	305
	Број младих пољопривредника који користе ИПАРД подршку	120	Број корисника који инвестирају у промовисање ресурсне ефикасности и подржавају напредак ка ниској емисији угљеника, као и економију отпорну	224
	Број подржаних произвођачких група/организација	0		
	Број пољопривредника који учествују у подржаним произвођачким групама, произвођачким организацијама, локалним тржиштима, кратким ланацима снабдевања и шемама	0		

	квалитета Број заједничких инвестиција Број ИПАРД корисника подржаних кроз инвестиције које се односе на заштиту животне средине или климатске промене Број ИПАРД корисника подржаних кроз инвестиције које се односе на управљање стајњаком Број ИПАРД корисника подржаних кроз инвестиције које се односе на третман или управљање отпадом Број ИПАРД корисника подржаних кроз инвестиције у производњу енергије из обновљивих извора Број пројеката у инвестиције које се односе на циркуларну економију	 0 0 84 15 30 0	на климатске промене у пољопривредном, прехрамбеном и сектору шумарства	
Мера 3 Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства	Број газдинстава и привредних друштава за прераду пољоприведно-прехрамбених производа, која су модернизовала производњу кроз ИПАРД подршку Укупна вредност улагања у модернизацију на газдинствима и у пољопривредно-прехрамбени сектор Број газдинстава и привредних друштава за прераду који користе ИПАРД подршку како би се постепено усклађивали са стандардима ЕУ у области хигијене и добробити животиња Број новоотворених радних	220 161.280.000 30 110		

	места Број подржаних произвођачких група/организација Број пољопривредника који учествују у подржаним произвођачким групама, произвођачким организацијама, локалним тржиштима, кратким ланацима снабдевања и шемама квалитета Број заједничких инвестиција Број ИПАРД корисника подржаних кроз инвестиције које се односе на заштиту животне средине или климатске промене Број ИПАРД корисника подржаних кроз инвестиције које се односе на третман или управљање отпадом Број ИПАРД корисника подржаних кроз инвестиције у производњу енергије из обновљивих извора Број пројеката у инвестиције које се односе на циркуларну економију	 0 0 0 0 20 20 0		
Мера 4 Агро-еколошко—климатска мера и органска производња	Број уговора Укупно пољопривредно земљиште (ha) према еколошким или/и климатским уговорима Укупна површина (ha) према типу операције за управљање инпутима (укључујући интегралну производњу, смањење употребе ђубрива и употребе пестицида, прецизну пољопривреду, управљање	560 3.500 0		

	стајњаком, итд.)			
	Укупна површина (ha) према типу операције за праксе обраде земљишта (укључујући плодоред, диверзификацију усева, управљање земљиштем кроз конзервацијску обраду или без обраде земљишта, покривач земљишта, итд.)	2.750		
	Укупна површина (ha) према типу операције за управљање пејзажом, стаништима, травњацима (укључујући постављање и управљање карактеристикама пејзажа, укључујући мочваре и тресетишта, очување врста, екстензивно управљање травњацима, итд.)	750		
	Укупна површина (ha) према типу операције за органску производњу	0		
	Број подржаних врста угрожених животиња	0		
	Број подржаних животиња угрожених раса	0		
	Укупна површина за подржане сорте угрожених биљних сорти	0		
	Број подржаних газдинстава за конверзију у органску производњу	0		
	Број подржаних газдинстава за одржавање органске производње	0		
	Укупна површина на којој је подржана конверзија у органску производњу	0		
	Укупна површина на којој је	0		

	подржано одржавање органске производње			
Мера 5 Спровођење локалних стратегија руралног развоја - *LEADER* приступ	Број локалних стратегија руралног развоја (*LEADER*) Број новоотворених радних места Број ИПАРД корисника подржаних кроз инвестиције у производњу енергије из обновљивих извора Становништво које је обухваћено ЛАГ-овима Број исплаћених малих пројеката	30 30 0 1.200.000 600		
Мера 6 Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру	Укупне инвестиције у руралну диверзификацију, развој пословања и инфраструктуру (EUR) Број новоотворених радних места Број подржаних пројеката локалне инфраструктуре Број ИПАРД корисника подржаних кроз инвестиције које се односе на заштиту животне средине или климатске промене	69.120.000 5 30 5		
Мера 7 Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања	Број газдинстава и привредних друштава за прераду пољопривредно-прехрамбених производа, која су модернизовала производњу кроз ИПАРД подршку Укупна вредност улагања у модернизацију на газдинствима и у пољопривредно-прехрамбени сектор Број корисника ИПАРД подршке за инвестиције у	0 0 400		

	руралну диверзификацију и развој пословања			
	Укупна улагања у руралну диверзификацију, развој пословања и инфраструктуру (EUR)	115.200.000		
	Број новоотворених радних места	80		
	Број младих пољопривредника који користе ИПАРД подршку	120		
	Број подржаних произвођачких група/организација	0		
	Број пољопривредника који учествују у подржаним произвођачким групама, произвођачким организацијама, локалним тржиштима, кратким ланацима снабдевања и шемама квалитета	0		
	Број заједничких инвестиција	0		
	Број ИПАРД корисника подржаних кроз инвестиције које се односе на заштиту животне средине или климатске промене	0		
	Број ИПАРД корисника подржаних кроз инвестиције које се односе на третман или управљање отпадом	20		
	Број ИПАРД корисника подржаних кроз инвестиције у производњу енергије из обновљивих извора	30		
	Број газдинстава која се баве органском производњом, са ИПАРД подршком инвестицијама	0		

	Број пројеката у инвестиције које се односе на циркуларну економију	0		
Мера 9 **Техничка помоћ**	Број подржаних Националних мрежа за рурални развој	0		
	Број промотивних материјала за опште информисање свих заинтересованих страна (леци, брошуре, итд.)	15.000		
	Број промотивних кампања	7		
	Број подржаних експертских задатака	20		
	Број обука, радионица, конференција, семинара	70		
	Број састанака одбора за праћење	10		
	Број студија о изради и спровођењу програмских мера	10		
	Број извештаја о вредновању програма	6		
	Број подржаних активности руралног умрежавања	20		
	Број подржаних потенцијалних ЛАГ-ова	15		

7. СВЕОБУХВАТНА ФИНАНСИЈСКА ТАБЕЛА

7.1. Максималан допринос ЕУ за ИПАРД средства у EUR по годинама, 2021 - 2027								
Година	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2021 - 2027
Укупно	**20.000.000,00**	**25.000.000,00**	**31.000.000,00**	**43.000.000,00**	**54.000.000,00**	**57.000.000,00**	**58.000.000,00**	**288.000.000,00**

7.2. Финансијски план по мерама у EUR, 2021 - 2027	Укупна јавна помоћ	Допринос ЕУ	Стопа доприноса ЕУ (%)	Национални допринос	Стопа националног доприноса (%)
Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава	115.200.000,00	86.400.000,00	75	28.800.000,00	25
Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства	80.640.000,00	60.480.000,00	75	20.160.000,00	25
Агро-еколошко-климатска мера и органска производња	16.941.176,47	14.400.000,00	85	2.541.176,47	15
Спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ	16.000.000,00	14.400.000,00	90	1.600.000,00	10
Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру	69.120.000,00	51.840.000,00	75	17.280.000,00	25
Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања	69.120.000,00	51.840.000,00	75	17.280.000,00	25
Техничка помоћ	10.164.705,88	8.640.000,00	85	1.524.705,88	15
Укупно	**377.185.882,35**	**288.000.000,00**		**89.185.882,35**	

7.3. Индикативни финансијски план по мерама у EUR, 2021 - 2027	**Укупна јавна помоћ**	**Допринос корисника**	**Укупни расходи**
Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава	115.200.000,00	76.800.000,00	192.000.000,00
Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства	80.640.000,00	80.640.000,00	161.280.000,00
Агро-еколошко-климатска мера и органска производња	16.941.176,47	-	16.941.176,47
Спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ	16.000.000,00	-	16.000.000,00
Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру	69.120.000,00	-	69.120.000,00
Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања	69.120.000,00	46.080.000,00	115.200.000,00
Техничка помоћ	10.164.705,88	-	10.164.705,88
Укупно	**377.185.882,35**	**203.520.000,00**	**580.705.882,35**

7.4. Индикативни буџет доприноса ЕУ по мерама у EUR, 2021 - 2027	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2021 - 2027	
								EUR	%
Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава	8.500.000,00	11.000.000,00	11.300.000,00	12.900.000,00	15.200.000,00	15.190.000,00	12.310.000,00	**86.400.000,00**	**30**
Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства	5.000.000,00	7.500.000,00	8.590.000,00	8.750.000,00	11.000.000,00	10.000.000,00	9.640.000,00	**60.480.000,00**	**21**
Агро-еколошко-климатска мера и органска производња	0,00	0,00	2.180.000,00	2.320.000,00	3.300.000,00	3.300.000,00	3.300.000,00	**14.400.000,00**	**5**
Спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ	0,00	0,00	2.000.000,00	2.600.000,00	3.200.000,00	3.300.000,00	3.300.000,00	**14.400.000,00**	**5**
Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру	0,00	0,00	0,00	8.390.000,00	11.340.000,00	14.380.000,00	17.730.000,00	**51.840.000,00**	**18**
Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања	6.000.000,00	6.000.000,00	6.000.000,00	6.750.000,00	8.090.000,00	9.120.000,00	9.880.000,00	**51.840.000,00**	**18**
Техничка помоћ	500.000,00	500.000,00	930.000,00	1.290.000,00	1.870.000,00	1.710.000,00	1.840.000,00	**8.640.000,00**	**3**
Укупно	**20.000.000,00**	**25.000.000,00**	**31.000.000,00**	**43.000.000,00**	**54.000.000,00**	**57.000.000,00**	**58.000.000,00**	**288.000.000,00**	**100**

7.5. Допринос ЕУ по мерама 2021 - 2027 (%)	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава	42,50	44,00	36,45	30,00	28,15	26,65	21,22
Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства	25,00	30,00	27,71	20,35	20,37	17,54	16,62
Агро-еколошко-климатска мера и органска производња	0,00	0,00	7,03	5,40	6,11	5,79	5,69
Спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ	0,00	0,00	6,45	6,05	5,93	5,79	5,69
Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру	0,00	0,00	0,00	19,51	21,00	25,23	30,57
Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања	30,00	24,00	19,35	15,70	14,98	16,00	17,03
Техничка помоћ	2,50	2,00	3,00	3,00	3,46	3,00	3,17
Укупно	**100,00**	**100,00**	**100,00**	**100,00**	**100,00**	**100,00**	**100,00**

8. ОПИС СВАКЕ ОД ОДАБРАНИХ МЕРА

8.1. Захтеви који се односе на све или поједине мере

Општи захтеви обухватају: националне минималне стандарде; прихватљиве кориснике; прихватљиве трошкове; неприхватљиве трошкове; правила о пореклу прихватљивих трошкова; инвестиције у постројења за обновљиве изворе енергије; авансно плаћање и плаћање у ратама, као и одабране мере. Специфични детаљи описани су у оквиру сваке мере.

Релевантни национални стандарди за ИПАРД програм и усклађеност са стандардима ЕУ

Корисници који су подржани у оквиру ИПАРД III програма треба да испуне релевантне националне стандарде у погледу регистровања пољопривредног газдинства, добробити животиња и заштите животне средине, здравствене безбедности хране и хране за животиње, као и начина обележавања и регистровања животиња. Детаљна листа ових стандарда налази се у Прилогу 18.5. Листа релевантних минималних националних стандарда и доступна је свим корисницима.

Пољопривредно газдинство мора испуњавати националне стандарде који се односе на сектор улагања најкасније до коначне исплате одобрене инвестиције (као што је наведено у СС). Национални прописи са којима пољопривредно газдинство мора бити усклађено, а који се примењују у секторима улагања, налазе се у Прилогу 18.5. Листа релевантних минималних националних стандарда.

За Меру 1 предмет инвестиције мора да буде усклађен са релевантним стандардима ЕУ у области заштите животне средине и добробити животиња, док за Меру 3 предмет инвестиције мора бити усклађен са релевантним стандардима ЕУ у области заштите животне средине, јавног здравља, добробити животиња и безбедности на раду. Посебним правилницима биће дефинисани релевантни стандарди ЕУ, оцена степена усаглашености и који стандарди (национални или ЕУ) треба да буду испуњени.

У случају да се ради о заједничким инвестицијама које спроводи правно основани субјект у име својих чланова, националне стандарде мора да испуњава основани субјект, а не сваки члан.

Прихватљиви трошкови

Трошкови који се сматрају прихватљивим, у складу са чланом 33. Секторског споразума, су:

а) изградња или унапређење непокретне имовине, до њене тржишне вредности, у складу са чл. 11(2)(ф) и 11(3)(д);

б) куповина нових машина и опреме, укључујући компјутерски хардвер и софтвер, до износа њихове тржишне вредности, у складу са чл. 11(2)(ф) и 11(3)(д);

в) опште трошкове у вези са заједничким пројектима који укључују студије, маркетинг и развој производа, као и трошкове анимације (детаљно ће бити наведено у Листи прихватљивих трошкова (ЛПТ)) и опште трошкове везане за трошкове описане у тачкама (а) и (б) као што су накнаде за архитекте, инжењере и друге консултантске накнаде и студије изводљивости, који ће бити прихватљиви до 10% износа трошкова који се односе на наведено у тачкама (а) и (б), према следећим условима:

1) прихватљив износ општих трошкова не прелази разуман трошак дефинисан у складу са чл. 11(2)(ф) и 11(3)(д),

2) за пројекте, са прихватљивим инвестицијама из тачака (а) и (б), веће од 3.000.000 EUR, трошкови припреме пословног плана не могу бити већи од 3% прихватљивих трошкова инвестиције;

3) за пројекте, са прихватљивим инвестицијама из тачака (а) и (б), у износу од 1.000.000 до 3.000.000 EUR, трошкови припреме пословног плана не могу бити већи од 4% прихватљивих трошкова инвестиције;

4) за пројекте, са прихватљивим инвестиција из тачака (а) и (б), у износу мањем од 1.000.000 EUR, трошкови припреме пословног плана не могу бити већи од 5% прихватљивих трошкова инвестиције.

Комплетна Листа прихватљивих трошкова биће припремљена за сваку меру у оквиру ИПАРД III програма, уз претходну сагласност ЕК. Инвестиције у производњу и/или прераду и/или маркетинг производа које су предмет подршке (Мере 1 и Мере 3) морају бити обухваћене Прилогом I Уговора о функционисању ЕУ. Овај услов се односи и на производе рибарства и/или развој нових производа, процеса и технологија у вези са производима обухваћеним Прилогом I Уговора о функционисању ЕУ. Резултат производног процеса може бити производ који није обухваћен наведеним Прилогом.

Пре потписивања Финансијског споразума, у оквиру ИПАРД III програма, за финансирање неће бити прихватљиви потписани уговори и анекси уговора, трошкови настали од стране корисника, као и плаћања од стране државе. Овај принцип се не примењује на активности у оквиру Мере 9 - Техничка помоћ, као и на опште трошкове који су настали од стране корисника након 1. јануара 2021. године.

За остале мере, трошкови се сматрају прихватљивим за суфинансирање ако су настали након доношења решења, односно закључења уговора о суфинансирању пројекта између корисника и ИПАРД агенције.

Општи трошкови су прихватљиви за суфинансирање само уколико је подносилац захтева затражио повраћај општих трошкове, уз приложену детаљну документацију којом доказује оправданост ових трошкова, као и ако је пројекат на који се односе општи трошкови

одобрен од стране ИПАРД агенције. ИПАРД агенција је у обавези да у Водичу за кориснике наведе услове и документацију неопходну за правдање трошкова од стране подносиоца захтева/корисника. Уз захтев за исплату, који се подноси ИПАРД агенцији, корисник мора да достави детаљну документацију којом се доказује оправданост трошкова. ИПАРД агенција је одговорна да провери да ли су настали трошкови реални и стварни.

Обавезе корисника подстицаја

Инвестиција за коју је корисник остварио ИПАРД подршку не сме бити суштински измењена у року од 5 година од дана коначне исплате подршке. Суштинске измене инвестиције су оне које за резултат имају:

- престанак или премештање предмета инвестиције изван подручја које је обухваћено ИПАРД III програмом Републике Србије,
- промене у власништву дела инфраструктуре која даје привредном друштву или јавном органу неоправдану предност, или
- утицај на природу, циљеве или услове спровођења пројекта које за резултат имају нарушавање/измену његових првобитних циљева.

У случају да инвестиција буде под утицајем неке од изузетних ситуација (нпр. пожар или поплава) или „више силе" (нпр. пандемија), корисник о томе мора да обавести ИПАРД агенцију у роковима прописаним Секторским споразумом.

Корисници су у обавези да чувају сву документацију и рачуноводствену евиденцију најмање 7 година након реализације инвестиције, као и да доставе све тражене информације службеницима МПШВ, ИПАРД агенције, Европске комисије и Европског ревизорског суда овлашћеног за контролу и ревизију спровођења пројекта, као и НАО/НФ и Канцеларији за ревизију система управљања средствима Европске уније и другим овлашћеним организацијама и институцијама на захтев ИПАРД агенције.

Неприхватљиви трошкови

У складу са чланом 33. Секторског споразума, следећи трошкови неће бити прихватљиви у оквиру ИПАРД III програма:

(а) порези, укључујући порез на додату вредност, царине и увозне дажбине или неке друге дажбине са истим дејством, како је предвиђено чланом 28. *FFPA*;

(б) царине и увозне дажбине или неке друге дажбине са истим дејством;

(ц) куповина, закуп или лизинг земљишта и постојећих објеката, без обзира на то да ли ће лизинг резултирати променом власништва, осим ако одредбама ИПАРД III програма није другачије дефинисано;

(д) казне, финансијски пенали и трошкови судског поступка;

(е) трошкови пословања, осим када је то оправдано природом мере ИПАРД III програма или у случају више силе или изузетних околности;

(ф) половна механизација и опрема;

(г) банкарски трошкови, трошкови гаранција и слични трошкови;

(х) трошкови конверзије, накнаде и губици у погледу курсне разлике у вези са ИПАРД наменским рачуном, као и други чисто финансијски трошкови;

(и) доприноси у натури, укључујући сопствене трошкове рада;

(ј) куповина права у вези са пољопривредном производњом, набавка животиња, једногодишњих биљака и њихова садња;

(к) било какви трошкови одржавања, амортизације и закупа, осим у случајевима када то оправдава природа мере ИПАРД III програма или у случају више силе или изузетних околности;

(л) било какав трошак и било каква плаћања настала од стране државне администрације приликом управљања и спровођења помоћи, укључујући и оне за управљачку и оперативну структуру, режијски трошкови, трошкови закупнине и плате за запослене у оквиру активности управљања, спровођења, праћења и контроле, осим у случајевима када то оправдава природа мере ИПАРД III програма.

Уколико ЕК јасно и изричито не одлучи другачије, следећи трошкови ће се сматрати неприхватљивим:

(а) трошкови пројеката који су пре завршетка наплаћени корисницима или учесницима, осим уколико примљене надокнаде нису одузете од трошкова који се потражују;

(б) промотивни трошкови, осим оних који су од заједничког интереса;

(ц) трошкови корисника који у структури власништва има више од 25% јавног капитала, осим уколико ЕК другачије не одлучи у специфичним случајевима, а на основу оправданог захтева поднетог од стране Републике Србије. ЕК ће о томе одлучити у року од три месеца након пријема захтева. Ово изузеће се не односи на трошкове у оквиру мера за руралну јавну инфраструктуру, *LEADER* приступ, успостављање и заштиту шума или људски капитал.

Економска одрживост

Економска одрживост корисника је услов прихватљивости за Меру 1, Меру 3 и Меру 7.

Одрживост треба да се докаже пословним планом у фази подношења захтева за одобравање пројекта, за сваког корисника који је правни и економски субјект. У супротном, корисник није прихватљив. Право на подршку имају корисници који докажу економску одрживост на крају реализације инвестиције. Детаљне информације дате су у описима Мере 1, Мере 3 и Мере 7.

Сврха процене одрживости је да инвестиција може да буде финансирана од стране корисника, као и да покаже да корисник може да одржи економску активност у вези са подржаном инвестицијом током целог животног века пројекта (најмање 5 година од дана коначне исплате).

Главни критеријуми које ће ИПАРД агенција користити за процену пословних планова, као што су веродостојност претпоставки и процена финансијске ситуације и, тамо где је неопходно, анализа студија изводљивости, налазе се у Прилогу 18.2. Опис методологије за процену економске одрживости корисника ИПАРД програма.

ИПАРД средства која ће бити додељена кориниску морају се узети у обзир приликом израчунавања економске одрживости корисника.

Накнадна (*ex-post)* контрола спроводи се за одобрене пројекте како би се проверило да ли је дошло до суштинских измена одобрених инвестиција. Током провере, утврђује се да ли је предмет инвестиције у функцији или није.

Правила за авансну исплату и плаћање у ратама

Прихватљиве активности у вези са инвестицијама морају се спровести након што ИПАРД агенција донесе решење о одобрењу пројекта или закључи уговор. Исплата јавне подршке се реализује на основу поднетог захтева за исплату и прописане документатације којом се доказује реализација активности и њихова прихватљивост. Форму захтева за исплату одређује ИПАРД агенција.

Приликом набавке механизације и опреме, подршка ће се реализовати као једнократна исплата након реализације инвестиције. За приватне инвестиције, које обухватају изградњу, плаћање се може извршити у највише две рате које су утврђене решењем о одобрењу пројекта или закљученим уговором, а све у складу са захтевом корисника. У овом случају, прва рата се исплаћује по завршетку радова на изградњи или реконструкцији, а друга рата након уградње опреме, односно након реализације инвестиције.

У случају јавних инвестиција у оквиру Мере 6 - Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру, коју спроводи корисник из јавног сектора (ЈЛС), број рата може бити већи, у складу са бројем фаза изградње које су дефинисане решењем о одобрењу пројекта или закљученим уговором, а све у складу са захтевом корисника из јавног сектора.

Авансне исплате корисницима обезбеђују се буџетом ИПАРД програма, према правилима и условима исплате аванса, који су дефинисани СС. Авансне исплате представљају прихватљиве трошкове у износу до 50% јавне подршке за предмет инвестиције уз достављену банкарску гаранцију или еквивалентну гаранцију која одговара износу од 110% вредности аванса.

Deadweight (Инвестиције које би се реализовале и без ИПАРД подршке)

Deadweight термин означава да је корисник добио подстицај за пројекат који би се реализовао и без подстицаја. Ова врста корисника треба да буде искључена из подршке, усмеравањем ИПАРД програма на секторе и подручја са структурним недостацима, која за резултат имају недовољно нових инвестиција и спору или негативну стопу раста. Дакле, ресурси ИПАРД програма треба да буду усмерени на инвестиције које се не би реализовале без јавне подршке.

Како би се додатно смањио ризик од *deadweight*-а, у неким од одабраних сектора, приоритет ће имати инвестиције у производњу енергије из обновљивих извора.

Инвестиције у постројења за производњу енергије из обновљивих извора

У оквиру ове врсте инвестиционе подршке, предаја електричне енергије у мрежу је дозвољена уколико се поштује граница „сопствене потрошње" (тј. ако је електрична енергија која је предата у мрежу једнака електричној енергији која је током године преузета из мреже), осим за Меру 6 и Меру 7. Ово се оправдава чињеницом да, ако се електрична енергија не може складиштити, мора се, осим ако се не потроши, предати у мрежу; мрежа се може посматрати као складиште електричне енергије, где се она уноси и повлачи током године, у сличној количини а другачијем распореду. Концепт „сопствене потрошње" треба проверити у фази у којој се пројекат подноси/оцењује. Инвестиција се сматра прихватљивом када (теоретски) капацитет објекта за производњу енергије из обновљивих извора („инвестиција") не прелази 120% трогодишњег просека газдинства („самопотрошња"). У случају нових газдинстава или газдинстава која су значајно променила величину свог пословања у последње три године, очекивану потрошњу треба да процени ИПАРД агенција. Исто се односи и на очекивано повећање потрошње електричне енергије због нових инвестиција које ће потенцијални корисник реализивати у оквиру истог захтева.

Одабир мера

Одабир мера спроведен је кроз:

- Критеријуме прихватљивости који ограничавају подршку на приоритетне секторе и циљне групе. Циљне групе се одређују на основу: потребе достизања стандарда ЕУ, нивоа производње, одрживости производње и величине корисника;
- Критеријуме селекције који усмеравају подршку ка испуњавању приоритете ИПАРД III програма и циљеве мера.

8.2. Административна процедура

Потенцијални корисници подносе ИПАРД агенцији Захтев за одобрење пројекта са прописаном пратећом документацијом у одређеном временском периоду. Административна контрола достављених захтева спроводи се у следећим фазама: провера

благовремености и комплетности, провера испуњеностих општих и специфичних критеријума, провера оправданости трошкова и њихове прихватљивости и обрачун подршке укључујући национални и допринос ЕУ. Административна провера се документује детаљним контролним листама.

Пристигли захтеви који су потпуни, благовремени и у складу са одредбама правилника и јавног позива разматрају се по редоследу достављања. Након обраде Захтева за одобравање пројеката од стране ИПАРД агенције, формира се ранг-листа према критеријумима рангирања. Након сваког јавног позива врши се одабир пројеката и саставља ранг-листа. У случају да има више пројеката са истим бројем бодова додељених по критеријумима рангирања, предност имају они пројекти са ранијим датумом подношења комплетних захтева. У случају када је број комплетних и прихватљивих захтева мањи од расположивих средстава за подршку, поступак рангирања се не спроводи.

Провера трошкова, прихватљивости и процена економске и финансијске одрживости

ИПАРД агенција примењује двоструки ниво контроле како би се обухватили кључни захтеви у сврху провере оправданости трошкова. Први ниво контроле представља метод три понуде који се примењује за инвестиције и трошкове са ЛПТ. Други ниво контроле заснован је на провери референтне цене.

За проверу оправданости трошкова ИПАРД агенција користи методологију за обрачун оправданости трошкова која обухвата Извештај о референтној цени и принцип три понуде. Референтна цена је цена инвестиције или дела инвестиције која се утврђује на основу тржишне цене и служи за утврђивање основице за обрачун ИПАРД подстицаја.

Формирање референтне цене иницира се прикупљањем цена за сваку ставку инвестиције из различитих извора: предрачуни, каталози цена, односно каталози добијени током истраживања тржишта. Када се прикупи довољан број извора цена за добијање три прихватљиве цене за сваку ставку инвестиције, примењује се методологија обрачуна, при чему се искључују екстремни износи (највиши и најнижи). Аритметичка средина од најмање три прихватљива износа, односно цене из понуда, представља референтну цену конкретне инвестиције за коју се тражи референтна цена.

ИПАРД агенција успоставља и води базу референтних цена у складу са посебним прописима.

Такође, ИПАРД агенција врши оцену пословног плана, кроз анализу економских показатеља. Провера обрачуна прихватљивих трошкова и оцена пословног плана врши се применом принципа контроле „четири ока”.

Одбијање пројеката

Уколико након провере потпуности и прихватљивости пројекта за остваривање права на ИПАРД подршку, захтев не испуњава прописане услове, ИПАРД агенција доноси решење о одбијању захтева по принципу контроле „четири ока”.

Спровођење пројеката

У складу са Секторским споразумом, ИПАРД агенција прати напредак у реализацији инвестиција, како би се уверила да корисници испуњавају обавезе утврђене решењем о одобравању пројекта или закљученим уговором.

Корисник се обавезује да ће доставити релевантне извештаје о реализацији инвестиције на тромесечном нивоу и у року наведеном у решењу о одобравању пројекта или закљученом уговору.

Контрола на лицу места спроводи се код прихватљивих потенцијалних корисника, на основу ранг-листе, у складу са расположивим средствима из јавног позива. Током контроле на лицу места саставља се извештај о контроли са детаљима о извршеним проверама. За мере код којих није примењива ранг-листа или није потребна, контрола на лицу места врши се код свих прихватљивих потенцијалних корисника.

Уколико провере захтева за одобрење пројекта потврде његову прихватљивост и усклађеност са захтевима ИПАРД програма и националног правног оквира, ИПАРД агенција издаје Решење о одобравању пројекта или закључује уговор са корисником.

По завршетку инвестиције корисник подноси Захтев за исплату са прописаном документацијом, укључујући и оригиналне рачуне, у року наведеном у Решењу о одобрењу пројекта или закљученом уговору. Административна провера захтева за исплату врши се у следећим фазама: провера комплетности, провера општих и специфичних критеријума, провера прихватљивости трошкова и обрачун подршке укључујући национални и допринос ЕУ. Административна провера се документује детаљним контролним листама. Техничка тела проверавају испуњеност националних и стандарда ЕУ, тамо где се она захтева, прописаним одредбама ИПАРД програма. Наведене провере врше се на основу закључених споразума између ИПАРД агенције и техничких тела.

Контроле на лицу места спроводе се код свих прихватљивих захтева за исплату. Током контроле на лицу места, саставља се извештај о контроли са детаљима о извршеним проверама.

Уколико провере захтева за исплату потврде његову прихватљивост и усклађеност са захтевима ИПАРД програма и националног правног оквира, ИПАРД агенција издаје Решење о одобравању захтева за исплату.

Исплата се врши на наменски рачун корисника. Обавеза вођења књиговодства, обавеза, исплате, дужника и повраћаја укључујући и припрему финансијских извештаја врши се у складу са процедурама ИПАРД агенције.

Тамо где је примењиво, врши се контрола на лицу места након исплате (*ex-post*) у року од 5 година од датума коначне исплате. У зависности од природе мере, контроле на лицу места могу се обављати на основу узорка, ако их одобри НАО, а у неким изузетним ситуацијама и ЕК.

Горе наведене административне процедуре нису у потпуности примењиве на Меру 9.

Јавне набавке за све пројекте у оквиру Мере 6 и Мере 9 спроводе се у складу са правилима за спољну помоћ ЕК садржаним у Финансијској Уредби и Практичном водичу за уговорне поступке за екстерне активности ЕК (ПРАГ).

Све мере спроводе се у складу са писаним процедурама које припрема ИПАРД агенција. Осим тога, ИПАРД агенција припрема Водиче за кориснике који, између осталог, укључује опис административног поступка. Све наведено у поглављу 8.2. Административна процедура предмет је акредитације ИПАРД агенције.

8.3. Описи по мерама

8.3.1. ИНВЕСТИЦИЈЕ У ФИЗИЧКУ ИМОВИНУ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА

8.3.1.1. Правни основ

- Члан 3 Уредбе (ЕУ) бр. 2021/1529 Европског парламента и Савета од 15. септембра 2021. године о успостављању Инструмента за претприступну помоћ (ИПА III)
- Члан 27 1 (1) Секторског споразума
- Анекс 4 Секторског споразума

8.3.1.2. Образложење

Тренутно стање техничке опремљености у пољопривредно-прехрамбеном сектору захтева значајна улагања у јачање производног ланца кроз модернизацију физичких средстава и увођење нових технологија. У складу са Националном стратегијом пољопривреде и руралног развоја, корисницима треба обезбедити подршку за повећање продуктивности и конкурентности пољопривредне производње и достизање стандарда ЕУ у области добробити животиња и заштите животне средине.

Резултати Анкете о структури пољопривредних газдинстава (2018) показују да је пољопривредна механизација застарела. Просечна старост трактора и прикључних машина је веома неповољна. Највећи број пољопривредних газдинстава (86%) поседује тракторе и прикључне машине старије од 20 година, што поткрепљује чињеницу да у Републици Србији доминирају пољопривредна газдинства мале економске снаге. У Републици Србији само 2.097 пољопривредних газдинстава (0,5%) поседује тракторе старости мање од годину дана. Када је реч о старости комбајна, највећи број пољопривредних газдинстава (82,2%) поседује комбајне старије од 20 година, док само 0,3% пољопривредних газдинстава поседује комбајне млађе од годину дана. Неопходно је модернизовати производну инфраструктуру и опрему, како би се постигла боља одрживост и конкурентност, а што би уједно допринело заштити животне средине. Унапређени складишни капацитети доприносе повећању обима производње и побољшању квалитета производа на тржишту. Поред тога,

greenfield инвестиције ће омогућити боље позиционирање производа на домаћем тржишту и допринети повећању извоза, а такође ће допринети смањењу незапослености.

Без адекватних финансијских средстава већи број пољопривредних произвођача неће моћи да испуни захтеве нових националних прописа који су усклађени са прописима ЕУ. Кроз подршку за набавку нове механизације и технологије, мера ће такође допринети ублажавању утицаја климатских промена на пољопривредни сектор.

Инвестиције у обновљиве изворе енергије на пољопривредним газдинствима могле би значајно да допринесу смањењу сиромаштва кроз смањене трошкове електричне енергије. Умањени рачуни за електричну енергију омогућавају повећање расположивих прихода за домаћинства и привредна друштава. Поред тога, улагања у енергетску ефикасност су важан део Владиних стратегија зеленог раста који доприноси смањењу емисије гасова са ефектом стаклене баште и ублажавању климатских промена.

8.3.1.3. Општи и специфични циљеви

Општи циљеви

- Повећање ефикасности, конкурентности и одрживости пољопривредне производње у пољопривредно-прехрамбеном сектору, нпр. кроз прогресивно усклађивање са стандардима ЕУ, јачање положаја пољопривредника у прехрамбеном ланцу и пружање подршке младим пољопривредницима;
- Побољшање одговора пољопривредно-прехрамбеног сектора на јавну потражњу за висококвалитетном, безбедном, храном високе нутритивне вредности и одрживом храном, као и добробити животиња;
- Допринос ублажавању климатских промена, као и одрживој енергији и подстицање одрживог управљања природним ресурсима, као што су вода, земљиште и ваздух.

Специфични циљеви

Сектор 1: Млеко

Специфични циљеви у оквиру ове мере за сектор млека су:

- Унапређење конкурентности и одрживости малих, средњих, али и већих одрживих фарми за производњу млека у испуњавању стандарда квалитета производње млека, добробити животиња и заштите животне средине кроз улагања у инфраструктуру и опрему;
- Побољшање одрживог и безбедног руковања и складиштења стајњака и/или отпада и/или отпадних вода, у складу са стандардима, на већим, специјализованим фармама за производњу млека.

Сектор 2: Месо

Специфични циљеви у оквиру ове мере за сектор меса су:

- Унапређење стандарда заштите животне средине, производне инфраструктуре и опреме, у циљу достизања одрживости и конкурентности на тржишту ЕУ;
- Повећање вредности пољопривредне производње додавањем вредности примарним производима кроз подршку виших фаза прераде на газдинствима;
- Повећање подршке већим специјализованим газдинствима за инвестиције у вези са биолошком безбедношћу ЕУ, добробити животиња, управљањем и складиштењем стајњака и/или отпада и/или стандардима за складиштење и управљање отпадним водама;
- Побољшање хоризонталног повезивања пољопривредних произвођача.

Сектор 3: Воће

Специфични циљеви у оквиру ове мере за сектор воћа су:

- Унапређење конкурентности произвођача кроз подршку за подизање нових засада и увођење нових технологија у постојеће засаде;
- Повећање складишних и расхладних капацитета, као и унапређење опреме за прикупљање, сортирање и паковање;
- Побољшање добре пољопривредне праксе и стандарда безбедности и квалитета хране, као и јачање фитосанитарних система и система безбедности хране;
- Повећање диверзификације тржишта за извоз воћа и поврћа.

Сектор 4: Поврће

Специфични циљеви у оквиру ове мере за сектор поврћа су:

- Успостављање нових производних линија, обнова постојеће производње и увођење производње у затвореном простору;
- Унапређење машина и опреме, како би се смањили губици након бербе и побољшао производни процес кроз читав производни ланац;
- Побољшање складишних капацитета за поврће;
- Повећање укупног извоза и повећање вредности извоза по јединици обрадивог земљишта кроз интензивирање производње и додавање вредности производима;
- Повећање приноса код већине комерцијалних произвођача.

Сектор 5: Житарице и индустријско биље

Специфични циљеви у оквиру ове мере за сектор житарица и индустријског биља су:

- Унапређење конкурентности малих и средњих произвођача кроз подршку инвестицијама за унапређење производње и складиштења;
- Повећање и унапређење квалитета складишних капацитета кроз изградњу, проширење,

обнову, модернизацију и опремање;

- Промоција прецизне пољопривреде и очување квалитета земљишта.

Сектор 6: Јаја

Специфични циљеви у оквиру ове мере за сектор јаја су:

- Унапређење конкурентности и продуктивности пољопривредних газдинстава која се баве производњом јаја кроз улагања у изградњу објеката и набавку опреме;
- Достизање стандарда ЕУ у погледу безбедности и квалитета јаја, добробити животиња и заштите животне средине, кроз улагања у изградњу објеката и набавку опреме за држање (узгој) кокошака носиља, складиштење и управљање стајњаком, као и производњу енергије из обновљивих извора на пољопривредном газдинству.

Сектор 7: Виноградарство

Специфични циљеви у оквиру ове мере за сектор виноградарства су:

- Унапређење механизације и машина, као и увођење истих у прилагођену модерну виноградарску производњу са великим бројем биљака винове лозе по хектару;
- Повећање површина винограда који се наводњавају и оних који имају системе за противградну заштиту;
- Повећање површина винограда са високим квалитетом грожђа намењеног производњи вина са географским ознакама;
- Побољшање капацитета за складиштење стоног грожђа.

Сектор 8: Рибарство

Специфични циљеви у оквиру ове мере за сектор рибарства су:

- Унапређење конкурентности и продуктивности пољопривредних газдинстава која се баве производњом рибе, кроз реконструкцију постојећих објеката, изградњу потпуно нових објеката аквакултуре и набавку опреме која се користи на рибњаку;
- Достизање стандарда ЕУ за биолошку безбедност и заштиту животне средине у погледу безбедности и квалитета производње рибе и добробити животиња, кроз инвестиције у изградњу објеката и набавку опреме;
- Унапређење инфраструктуре (путна мрежа, снабдевање водом, електрична мрежа и дистрибуција) на рибњацима (свих врста) како би се побољшала одрживост и конкурентност на тржишту ЕУ.

8.3.1.4. Повезаност са другим мерама ИПАРД програма и националним мерама

Ова мера је повезана са Мером 3 на начин да унапређење прерађивачких капацитета такође доприноси побољшању квалитета у производњи примарних пољопривредних производа. Произвођачи се подстичу да производе веће количине квалитетних примарних производа који се користе у процесу прераде и тако јачају ланац вредности. Разграничење између мера

обезбеђено је према типу корисника. Корисници у Мери 1 су пољопривредна газдинства која се баве примарном производњом, док су у Мери 3 корисници комерцијална привредна друштва која се баве прерадом.

Кроз Национални програм руралног развоја омогућена је подршка за инвестиције мањег обима. Корисници су пољопривредни произвођачи који улажу у унапређење физичке имовине на својим газдинствима. Јасно разграничење између корисника ИПАРД подршке и националних мера подршке руралном развоју представљено је у Поглављу 10.3. Критеријуми за разграничење и комплементарност ИПАРД мера и државне политике.

8.3.1.5. Корисници

Корисници ове мере су пољопривредници, било да су физичка или правна лица[74] (микро, мала и средња приватна привредна друштва, задруге и др.), који реализују и финансирају инвестиције на пољопривредним газдинствима. Сви корисници морају бити уписани у Регистар пољопривредних газдинстава.

8.3.1.6. Општи критеријуми прихватљивости

Типови прихватљивих газдинстава

- У случају када корисник није власник пољопривредног газдинства на коме се реализује инвестиција, корисник и власник треба да закључе уговор који укључује одредбе које омогућавају структурне ефекте пројекта најмање 10 година након подношења захтева за одобравање пројекта;
- Пољопривредно газдинство које у тренутку подношења захтева за одобравање пројекта, односно захтева за одобравање исплате, нема неизмирених пореза или обавеза за социјално осигурање према држави;
- Пољопривредно газдинство које за предметну инвестицију не користи подстицаје по неком другом основу, односно да иста инвестиција није предмет другог поступка за коришћење подстицаја (субвенције, подстицаји, донације);
- Пољопривредно газдинство које нема евидентираних доспелих неизмирених дуговања према МПШВ;
- У случају када је корисник правно лице, корисник треба да докаже да његови рачуни нису блокирани у тренутку подношења захтева, као и да нису били блокирани више од 30 дана, у року од 12 месеци пре подношења захтева;
- Корисници морају да имају у структури власништва мање од 25% свог капитала или гласачких права јавних органа, као и да буду регистровани у Регистру пољопривредних газдинстава.

[74] Прилог 18.1 Дефиниција малих и средњих предузећа

Економска одрживост корисника

Економска одрживост корисника приказује се путем пословног плана. Пословни план укључује кратак опис пословања, обртна средства и обавезе, људске ресурсе, опис предметне инвестиције, њено финансирање и пројекције о будућем економском пословању (укључујући маркетинг).

Критеријуми које ће ИПАРД агенција користити за процену будуће економске одрживости пољопривредног газдинства представљени су у Прилогу 18.2 Опис методологије за процену економске одрживости корисника.

Пословни план треба да буде на обрасцу који је припремила ИПАРД агенција као прилог правилника за спровођење ове мере. За инвестиције веће од 50.000 EUR, потребно је доставити сложени пословни план, док је за инвестиције испод 50.000 EUR потребно доставити једноставан пословни план.

Економска одрживост је дефинисана као коришћење свих ресурса пољопривредног газдинства у оптималном обиму. Пољопривредно газдинство треба да покаже да ће моћи редовно да измирује своје обавезе, не доводећи у ризик обављање текућих послова на пољопривредном газдинству. Сврха провере одрживости јесте да се докаже да корисник може да финансира инвестицију, као и да је у стању да одржи економску активност у вези са предметном инвестицијом током трајања пројекта.

Национални стандарди/стандарди ЕУ

Корисници подржани у оквиру ИПАРД III програма треба да испуњавају релевантне националне стандарде у погледу регистрације газдинства, оснивања задруга, добробити животиња и заштите животне средине, хигијене хране и исхране животиња, као и идентификације и регистрације животиња.

Ако су национални стандарди слични стандардима ЕУ, у оправданим случајевима ЕК може одобрити одступање од овог правила. Испуњавање минимума одговарајућих националних стандарда за пољопривредна газдинства до 15 ha у сектору житарица и индустријског биља, воћа, поврћа и виноградарства проверава се само у оквиру сектора у којем корисник подноси захтев, а не и на целом пољопривредном газдинству.

Најкасније пре коначне исплате за предметну инвестицију, цело газдинство мора да испуни одговарајуће важеће националне стандарде у погледу заштите животне средине, добробити животиња, хигијене хране и исхране животиња, као и идентификације и регистрације животиња.

Комплетна листа ових стандарда дата је у Прилогу 18.5. Листа релевантних минималних националних стандарда и биће доступна подносиоцима захтева уз документацију која је наведена у оквиру јавног позива.

Инвестиција, која је реализована, мора испуњавати релевантне стандарде ЕУ у погледу заштите животне средине и добробити животиња.

У случају да је заједничка инвестиција реализована од стране правног лица, у име његових чланова, национални стандарди се примењују на имовину правног лица, а не на појединачну имовину сваког члана тог правног лица.

Најкасније пре коначне исплате, ако је релевантно, надлежни државни органи у области ветерине и екологије морају проценити да ли су испуњени одговарајући национални и стандарди ЕУ. У овом случају, наведени органи треба да издају документ који потврђује горенаведено.

Остали критеријуми прихватљивости

Инвестиција мора да се односи на производњу производа који су обухваћени Анексом I Уговора о функционисању ЕУ, укључујући производе рибарства, и/или стварање нових производа, процеса и технологија у вези са производима обухваћеним Анексом I Уговора о функционисању ЕУ, укључујући производе рибарства. Резултат производног процеса може бити производ који није обухваћен Анексом.

У тренутку подношења захтева за подршку, корисници треба да докажу да имају искуство у пољопривреди, као и компетенције у једној од следећих категорија:

- средњу стручну спрему у области пољопривреде или
- најмање три године искуства у пољопривреди (доказује се потврдом коју издаје послодавац или статусом регистрованог газдинства у том периоду у Регистру пољопривредних газдинстава) или
- високу стручну спрему или
- основно или средњошколско образовање и изјава у писаном облику да ће похађати обуку у минималном трајању од 50 часова предавања у одговарајућем сектору, пре него што поднесу захтев за коначну исплату.

У случају правних лица, горенаведени услови важе за стручно лице одговорно за управљање процесом производње.

Само инвестиције остварене након што је издато решење о одобравању пројекта/потписан уговор, могу се сматрати прихватљивим за подршку од стране ИПАРД агенције, осим за опште трошкове, као што су студије изводљивости и други консултантски трошкови у вези са припремом захтева. Општи трошкови могу настати пре закључења уговора за суфинансирање између корисника и ИПАРД агенције, односно, пре доношења решења о одобравању пројекта, али не пре 1. јануара 2021. године.

Корисници ИПАРД подршке могу остварити подршку за набавку само једног трактора, са максималном снагом (не већом од 100 kW) одређеном на основу обима и природе активности коју обављају. За набавку трактора може бити потрошено највише 20% од укупног износа додељених средстава ЕУ у оквиру мере Инвестиције у физичку имовину

пољопривредних газдинстава. У случају инвестиција које се односе на набавку трактора и опреме на газдинству, инвестиције треба да буду у складу са релевантним законодавством ЕУ у погледу заштите животне средине[75], посебно у погледу ограничења емисије загађивача у форми гасова и честица[76,77].

Корисник је обавезан да, пет година након коначне исплате од стране ИПАРД агенције, наменски користи инвестицију, без измена које значајно утичу на њену природу или на услове у спровођењу исте, или давањем нефер предности привредном друштву или јавном органу, и/или резултирају променом природе власништва над компонентом инфраструктуре предметне инвестиције, или прекидом или измештањем једне производне активности која је кофинансирана.

Корисници су дужни да чувају сву рачуноводствену документацију најмање седам година након реализације инвестиције, као и да сарађују и пруже све тражене информације службеницима МПШВ, ИПАРД агенције, Европске комисије и Европског ревизорског суда, овлашћеним за контролу и ревизију спровођење пројекта, као и НАО/Тела за рачуноводство и Ревизорског тела, као и другим овлашћеним организацијама и институцијама на захтев ИПАРД агенције.

Инвестиције у постројења за производњу енергије из обновљивих извора

Под овом инвестиционом подршком дозвољена је продаја електричне енергије у мрежу уколико се поштује граница „за сопствену потрошњу" (тј. електрична енергија продата мрежи једнака је просеку електричне енергије која је узета из мреже током године). То је оправдано чињеницом да се електрична енергија не може складиштити, као и да, уколико се не троши, мора да се прода у мрежу. Електрична мрежа може да се замисли као место за складиштење електричне енергије, где се електрична енергија уноси и повлачи током године, у сличној количини и у другачијем обиму.

Концепт „сопствене потрошење" проверава се у фази подношења/обраде захтева за пројекат. Инвестиција се сматра прихватљивом када (теоријски) капацитет енергетског постројења обновљиве енергије („инвестиција") не прелази вредност од 120% трогодишњег просека (сопствене) потрошње на газдинству.

Код нових газдинстава или газдинстава која су у последње три године значајно променила обим пословања, ИПАРД агенција процењује очекивану потрошњу. Такође, ово се односи и на очекивано повећање потрошње енергије, које може настати због нових инвестиција, а које ће потенцијални корисник реализовати у оквиру истог захтева за подршку.

---

[75] Специфична секција за аутомобилску индустрију која се односи на тракторе налази се на веб-страници :https://ec.europa.eu/growth/sectors/automotive/legislation/tractors_en

[76] Уредба (ЕУ) бр. 167/2013 Европског парламента и Савета од 5. фебруара 2013. године о одобрењу и тржишном надзору пољопривредних и шумских возила, а којом је делегирана Уредба Комисије (ЕУ) 2018/985, којом се допуњава Уредба (ЕУ) бр. 167/2013 Европског парламента и Савета у вези са захтевима који се тичу заштите животне средине, перформанси погонских јединица за пољопривредна и шумска возила и њихове моторе, ставља ван снаге Делегирану Уредбу Комисије (ЕУ) 2015/96.

[77] У складу са упутствима Генералног директората за пољопривреду *Ares* (2019)6933835-08/11/2019

8.3.1.7. Специфични критеријуми прихватљивости (по сектору)

Сектор 1: Млеко

Пољопривредна газдинства са минимум 30 и максимум 300 крава на крају инвестиције прихватљива су за:

- Инвестиције у изградњу и/или реконструкцију и/или опремање објеката или штала за музне краве, укључујући опрему за објекте за производњу млека попут машина за мужу, хлађење млека на газдинству и складишне капацитете на газдинству; у објекте и опрему за управљање отпадом, третман отпадних вода, мере за спречавање загађења ваздуха, у изградњу и/или реконструкцију капацитета за складиштење стајњака, укључујући специфичну опрему објеката за манипулацију и коришћење сточне хране и стајњака, попут резервоара за стајњак, специјализоване опреме за транспорт стајњака;
- Инвестиције у пољопривредну механизацију (укључујући тракторе до 100 kW) и опрему;
- Инвестиције у производњу енергије из обновљивих извора на газдинству.

Пољопривредна газдинства са више од 300 крава на почетку инвестиције прихватљива су за:

- Инвестиције у изградњу и/или реконструкцију складишних капацитета за стајњак и/или у специфичну опрему и механизацију објеката за манипулацију и коришћење стајњака;
- Инвестиције у производњу енергије из обновљивих извора на газдинству;
- Инвестиције у побољшање биосигурноисних мера.

Сектор 2: Месо

Пољопривредна газдинства са укупним капацитетом од минимум 30 и максимум 1.000 говеда и/или минимум 200 и максимум 1.000 оваца и/или коза и/или минимум 30 и максимум 400 крмача, и/или минимум 200 и максимум 10.000 товних свиња и/или минимум 1.000 и максимум 10.000 ћурки и/или минимум 300 и максимум 3.000 гуски и/или минимум 5.000 и максимум 50.000 бројлера по турнусу, односно уписаним објектом за производњу родитељског јата кокошака тешког типа, на крају инвестиције, прихватљива су за:

- Инвестиције у изградњу и/или реконструкцију и/или опремање објеката или штала, објекте и опрему за биосигурност на газдинству, у објекте и опрему за управљање отпадом, третман отпадних вода, мере за спречавање загађења ваздуха, у изградњу и/или реконструкцију капацитета за складиштење стајњака, укључујући специфичну опрему за манипулацију и употребу сточне хране и стајњака, попут резервоара за стајњак, специјализоване опреме за транспорт стајњака;
- Инвестиције у пољопривредну механизацију (укључујући тракторе до 100 kW) и опрему;
- Инвестиције у производњу енергије из обновљивих извора на газдинству.

Пољопривредна газдинства са капацитетом објекта већим од 1.000 говеда и/или већим од 1.000 оваца и/или коза и/или већим од 400 крмача и/или већим од 10.000 свиња и/или већим од 10.000 ћурки и/или већим од 3.000 гуски и/или већим од 50.000 бројлера по турнусу, на почетку инвестиције прихватљива су за:

- Инвестиције у изградњу и/или реконструкцију складишних капацитета за стајњак и/или специфичну опрему и механизацију у објектима за манипулацију и коришћење стајњака;
- Инвестиције у производњу енергије из обновљивих извора на газдинству;
- Инвестиције у побољшање биосигурносних мера.

Сектор 3: Воће

Пољопривредна газдинства са прихватљивим инвестицијама већим од 50.000 EUR прихватљива су за:

- Набавку трактора (до 100 kW), машина и опреме;
- Изградњу/проширење/реновирање/модернизацију заштићеног простора (покривеног стаклом и/или пластиком), као и набавку опреме и/или материјала за производњу воћа и расадничку производњу;
- Инвестиције у системе противградне заштите на газдинству за воћњаке (укључујући рачунарску опрему);
- Инвестиције у системе за наводњавање на газдинству користећи подземне воде (извори, бунари) и површинске воде (реке, језера и резервоари) и изградњу система за наводњавање, укључујући пумпе, цеви, вентиле и прскалице који ће заменити старе неефикасне системе и допринети уштеди у количини потрошене воде;
- Инвестиције у подизање и обнављање засада воћа (набавка вишегодишњег садног материјала – осим једногодишњих биљака), укључујући припрему земљишта;
- Инвестиције у изградњу и/или реконструкцију и/или опремање складишних капацитета за воће, укључујући УЛО капацитете.

Пољопривредна газдинства уписана у Регистар произвођача садног материјала воћака, винове лозе и хмеља, који је у складу са Законом о садном материјалу воћака, винове лозе и хмеља („Службени гласник РС”, бр. 18/05 и 30/10) са прихватљивим инвестицијама већим од 50.000 EUR, прихватљива су за:

- Инвестиције у системе за наводњавање на газдинству користећи подземне воде (извори, бунари) и површинске воде (реке, језера и резервоари) и изградњу система за наводњавање, укључујући пумпе, цеви, вентиле и прскалице које доприносе уштеди у количини потрошене воде;
- Подизање нових матичних засада виших фитосанитарних категорија садног материјала;

- Изградњу објеката за конзервацију и мултипликацију садног материјала и набавку опреме/уређаја/материјала (укључујући биљни материјал) за расадничку производњу, као и складишних капацитета за чување садног материјала.

Сектор 4: Поврће

Пољопривредна газдинства са прихватљивим инвестицијама већим од 50.000 EUR прихватљива су за:

- Набавку трактора (до 100 kW), машина и опреме;
- Изградњу/проширење/реновирање/модернизацију заштићеног простора (покривеног стаклом и/или пластиком), као и набавку опреме и/или материјала за производњу поврћа, бербу поврћа и расадничку производњу;
- Инвестирање у системе за наводњавање поврћа, користећи подземне воде (извори, бунари) и површинске воде (реке, језера и резервоари) и изградњу система за наводњавање, укључујући пумпе, цеви, вентиле и прскалице;
- Инвестиције у изградњу и/или реконструкцију и/или опремање складишних капацитета за поврће, укључујући УЛО капацитете;
- Инвестиције у производњу енергије из обновљивих извора на газдинству.

Сектор 5: Житарице и индустријско биље

Пољопривредна газдинства од 50 до 100 ha земљишта под житарицама и индустријским биљем на крају инвестиције, прихватљива су за инвестиције у:

- Набавку трактора (до 100 kW);
- Набавку механизације и машина (осим комбајна) за пољопривредну производњу;
- Изградњу складишних капацитета и опремање.

Пољопривредна газдинства која имају минимум 2 и максимум 100 ha земљишта под хмељом на крају инвестиције прихватљива су за инвестиције у:

- Набавку трактора (до 100 kW);
- Набавку механизације и машина (осим комбајна) за пољопривредну производњу;
- Изградњу складишних капацитета и опремање.

Пољопривредна газдинства која имају више од 100 ha земљишта под житарицама и индустријским биљем на почетку инвестиције прихватљива су за инвестиције у:

- Изградњу, проширење, реновирање, модернизацију и опремање објеката за складиштење, набавку механизације и машина за конзервацију и обраду земљишта.

Сектор 6: Јаја

Пољопривредна газдинства са укупним капацитетом објекта од минимум 5.000 и максимум 200.000 кокошака носиља у експлоатацији, односно пољопривредна газдинства која имају

уписан објекат за производњу родитељског јата кокошака лаког типа, односно одгој кокошака носиља, на крају инвестиције, прихватљива су за:

- Инвестиције у изградњу и/или опремање објеката за узгој кокошака носиља, производњу и складиштење јаја, као и хране за животиње; објекте за управљање отпадом, третман отпадних вода, спречавање загађења ваздуха, изградњу објеката за складиштење стајњака;
- Инвестиције у пољопривредну механизацију (укључујући тракторе до 100 kW) и опрему;
- Инвестиције у производњу енергије из обновљивих извора на газдинству.

Пољопривредна газдинства са капацитетом објекта већим од 200.000 кокошака носиља, на почетку инвестиције прихватљива су за:

- Инвестиције у реконструкцију које се односе на замену старих необогаћених кавеза и/или опреме ради испуњења стандарда ЕУ у вези са добробити животиња, објекте за управљање отпадом, третманом отпадних вода, спречавања загађења ваздуха, изградњу објеката за складиштење стајњака;
- Инвестиције у производњу енергије из обновљивих извора на газдинству;
- Инвестиције у побољшање биосигурносних мера.

Сектор 7: Виноградарство

Пољопривредна газдинства уписана у Виноградарски регистар у складу са Законом о вину („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 93/12) са минимум 2 ha и максимум 100 ha винограда на крају инвестиције, прихватљива су за:

- Набавку воћарско-виноградарских трактора (до 100 kW), машина за заштиту биља, резидбу, тарупирање, бербу и обављање других агротехничких и ампелотехничких мера и опреме;
- Инвестиције у системе противградне заштите на газдинству за винограде (укључујући рачунарску опрему);
- Инвестиције у системе за наводњавање на газдинству користећи подземне воде (извори, бунари) и површинске воде (реке, језера и резервоари) и изградњу система за наводњавање, укључујући пумпе, цеви, вентиле и прскалице који ће заменити старе неефикасне системе и допринети уштеди у количини потрошене воде;
- Изградњу и/или реконструкцију и/или опремање складишних капацитета за стоно грожђе, укључујући УЛО капацитете.

Пољопривредна газдинства уписана у Регистар произвођача садног материјала воћака, винове лозе и хмеља у складу са Законом о садном материјалу воћака, винове лозе и хмеља („Службени гласник РС”, бр. 18/05 и 30/10) са прихватљивим инвестицијама већим од 50.000 EUR, на крају инвестиције, прихватљива су за:

- Инвестиције у системе противградне заштите на газдинству за матичне засаде, расаднике, винограде и друго (укључујући рачунарску опрему);
- Иинвестиције у системе за наводњавање на газдинству користећи подземне воде (извори, бунари) и површинске воде (реке, језера и резервоари) и изградњу система за наводњавање, укључујући пумпе, цеви, вентиле и прскалице који ће допринети уштеди у количини потрошене воде;
- Подизање нових матичних засада виших фитосанитарних категорија садног материјала;
- Изградњу/проширење/адаптацију објеката за конзервацију и мултипликацију садног материјала и набавку опреме/уређаја/материјала (укључујући биљни материјал) за расадничку производњу, као и складишних капацитета за чување садног материјала.

Сектор 8: Рибарство

Пољопривредна газдинства са укупним капацитетом објекта од најмање 10 тона рибе годишње, на крају инвестиције, прихватљива су за:

- Инвестиције у изградњу нових производних објеката за аквакултуру и реконструкцију постојећих објеката, укључујући инвестиције у инфраструктуру (путна мрежа, водовод, електрична мрежа и дистрибуција) на рибњацима (свих врста);
- Инвестиције у нову опрему која ће се користити за узгој и транспорт рибе, поштујући стандарде биосигурности и заштите животне средине;
- Инвестиције у обновљиве изворе енергије (изградња инсталација и опреме) за сопствене потребе.

8.3.1.8. Прихватљиви трошкови

- Подржане инвестиције морају бити обухваћене Анексом I Уговора о функционисању ЕУ.
- Општи трошкови могу се сматрати прихватљивим за кофинансирање само ако је подносилац захтева затражио подршку за опште трошкове у захтеву који садржи детаљну документацију, а која оправдава стварност и валидност трошкова, као и ако је пројекат на који се односе општи трошкови одабран и одобрен од стране ИПАРД агенције.
- Трошкови који се односе на активности информисања и промоције на нивоу пројекта, за које су одговорни корисници, сматраће се прихватљивим за кофинансирање ако су активности у складу са правилима информисања и промоције која се примењују у Програму.
- Корисик мора да достави детаљну документацију која оправдава стварност и валидност трошкова уз захтев за исплату који се подноси ИПАРД агенцији. ИПАРД агенција је одговорна за контролу стварности и валидности трошкова, као и за објављивање скупа захтева и докумената, који су потребни да би се оправдали трошкови од стране подносиоца захтева/корисника, у водичима за кориснике.

8.3.1.9. Критеријуми селекције/Принципи у вези са критеријумима селекције

Табела 40: Критеријуми селекције за Меру 1

Врста критеријума селекције	Одговор	Бодови
Инвестиција се налази у подручјима са отежаним условима рада у пољопривреди [78]	да/не	15/0
Инвестиције у складиштење стајњака, третман и управљање отпадним водама	да/не	13/0
Подносилац захтева је физичко лице, млађе од 40 година на дан подношења захтева за одобравање пројекта	да/не	12/0
Подносилац захтева је жена	да/не	12/0
Инвестиције у производњу енергије из обновљивих извора и технологије	да/не	11/0
Подносилац захтева је сертификован за органску производњу и/или је корисник Мере 4	да/не	11/0
Физичко лице које води књиговодство на пољопривредном газдинству	да/не	8/0
Пројекат је резултат сарадње са научно-истраживачким организацијама акредитованим у Републици Србији	да/не	7/0
Подносилац захтева још увек није регистрован као корисник ИПАРД подршке	да/не	6/0
Подносилац захтева је члан земљорадничке задруге или земљорадничка задруга или произвођачка организација	да/не	5/0

8.3.1.10. Интензитет помоћи и стопа доприноса ЕУ

Јавна подршка у оквиру ове мере износи до 60% укупних прихватљивих трошкова инвестиције. Подршка се може увећати до:

- 65% за инвестиције у планинским подручјима,
- 70% за подносиоце захтева које су сертификовани за органску производњу и/или млади пољопривредници (пољопривредник који је физичко лице, млађе од 40 година на дан подношења захтева за одобравање пројекта и који поседује одговарајуће професионалне вештине и компетенције).

Додатних 10% подршке, под условом да кумулативна комбинована подршка не прелази 75%, додељује се за:

- инвестиције у вези са отпадним водама и управљањем отпадом и обновљивом енергијом;
- заједничке инвестиције.

Стопа кофинансирања ЕУ је 75% од износа укупне јавне помоћи.

[78] Подручја са отежаним условима рада у пољопривреди укључују списак насеља у планинским подручјима која су дефинисана Правилником о одређивању подручја са отежаним условима рада у пољопривреди („Службени гласник РС”, број 102/18)

Корисник може захтевати подршку, без обзира на укупну вредност инвестиције, за прихватљиве трошкове у оквиру следећих граница:

- Минимално 20.000 EUR;
- Максимално 1.000.000 EUR.

Корисник може да прими укупну подршку до максималног износа од 2.000.000 EUR јавне подршке у оквиру ове мере кроз целокупан ИПАРД III програмски период.

Корисник може да поднесе следећи захтев за одобравање пројекта тек након подношења захтева за исплату одобреног пројекта или након одустајања од претходно одобреног пројекта.

8.3.1.11. Индикативни буџет за меру

Табела 41: Индикативни буџет за период од 2021. до 2027. године за Меру 1

Година	Укупан прихватљив трошак	Јавни трошкови						Допринос корисника	
		Укупно		Допринос ЕУ		Национални допринос			
		EUR	%	EUR	%	EUR	%	EUR	%
1	2=3+9	3=5+7	4=3/2	5	6	7	8	9	10=9/2
2021	18.888.888,89	11.333.333,33	60	8.500.000,00	75	2.833.333,33	25	7.555.555,56	**40**
2022	24.444.444,44	14.666.666,67	60	11.000.000,00	75	3.666.666,67	25	9.777.777,78	**40**
2023	25.111.111,11	15.066.666,67	60	11.300.000,00	75	3.766.666,67	25	10.044.444,44	**40**
2024	28.666.666,67	17.200.000,00	60	12.900.000,00	75	4.300.000,00	25	11.466.666,67	**40**
2025	33.777.777,78	20.266.666,67	60	15.200.000,00	75	5.066.666,67	25	13.511.111,11	**40**
2026	33.755.555,56	20.253.333,33	60	15.190.000,00	75	5.063.333,33	25	13.502.222,22	**40**
2027	27.355.555,56	16.413.333,33	60	12.310.000,00	75	4.103.333,33	25	10.942.222,22	**40**
Укупно	**192.000,000,00**	**115,200,000,00**		**86.400.000,00**		**28.800.000,00**		**76.800.000,00**	

8.3.1.12. Показатељи и циљеви који ће се користити у програму

Табела 42: Показатељи и циљеви за Меру 1

Показатељи за Меру 1 – Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава	Циљана вредност до 2027. године
Број газдинстава и привредних друштава за прераду пољопривредно-прехрамбених производа, која су модернизовала производњу кроз ИПАРД подршку	600
Укупна вредност улагања у модернизацију на газдинствима и у пољопривредно-прехрамбени сектор	192.000.000
Број газдинстава и привредних друштава за прераду који користе ИПАРД подршку како би се постепено усклађивали са стандардима ЕУ у области хигијене и добробити животиња	84
Број новоотворених радних места	80

Број младих пољопривредника који користе ИПАРД подршку	120
Број подржаних произвођачких група/организација	0
Број пољопривредника који учествују у подржаним произвођачким групама, произвођачким организацијама, локалним тржиштима, кратким ланацима снабдевања и шемама квалитета	0
Број заједничких инвестиција	0
Број ИПАРД корисника подржаних кроз инвестиције које се односе на заштиту животне средине или климатске промене	0
Број ИПАРД корисника подржаних кроз инвестиције које се односе на управљање стајњаком	84
Број ИПАРД корисника подржаних кроз инвестиције које се односе на третман или управљање отпадом	15
Број ИПАРД корисника подржаних кроз инвестиције у производњу енергије из обновљивих извора	30
Број пројеката у инвестиције које се односе на циркуларну економију	0

8.3.1.13. Административна процедура

Индикативне активности административне процедуре за спровођење мере представљене су у Поглављу 8.2. Административна процедура.

Мера ће се спроводити у складу са писменим процедурама о унутрашњој контроли које је припремила ИПАРД агенција, а које су акредитоване од стране НАО и одобрене од стране Европске комисије. Поред тога, ИПАРД агенција треба да припреми Водич за кориснике који ће, између осталог, садржати и детаљан опис административне процедуре.

8.3.1.14. Географски обим мере

Мера се примењује на области дефинисане у Поглављу 2.1. Географско подручје обухваћено ИПАРД III програмом.

8.3.1.15. Остале информације специфичне за меру

Н/П

8.3.2. ИНВЕСТИЦИЈЕ У ФИЗИЧКУ ИМОВИНУ КОЈЕ СЕ ТИЧУ ПРЕРАДЕ И МАРКЕТИНГА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ПРОИЗВОДА И ПРОИЗВОДА РИБАРСТВА

8.3.2.1. Правни основ

- Члан 3 Уредбе (ЕУ) бр. 2021/1529 Европског парламента и Савета од 15. септембра 2021. године о успостављању Инструмента за претприступну помоћ (ИПА III)
- Члан 27 1 (3) Секторског споразума
- Анекс 4 Секторског споразума

8.3.2.2. Образложење

Према подацима добијеним секторским анализама, а који су представљени у Поглављу 3, сектору прераде и маркетинга пољопривредних производа у Републици Србији потребна је значајна подршка у модернизацију технологије, повећање асортимана производа, јачање тржишних ланаца и унапређење ефикасности производње и квалитета производа.

Инвестиције у модернизацију прерађивачких капацитета у секторима млека и млечних производа, меса, воћа, поврћа, житарица и индустријског биља, јаја, вина и рибарства повећаће продуктивност, конкурентност и укупне перформансе ових сектора и допринеће достизању стандарда ЕУ. Стога, ове инвестиције треба да омогуће боље позиционирање производа на тржишту и повећање извоза.

Користи од улагања у унапређење енергетске ефикасности, за привредна друштва, укључују смањење употребе ресурса и смањење загађења, унапређену производњу и коришћење капацитета, смањен број операција и лакше одржавање, што води ка већој продуктивности и конкурентности. Поред тога, улагања у енергетску ефикасност су важан део Владиних стратегија зеленог раста који доприноси смањењу емисије гасова са ефектом стаклене баште и ублажавању климатских промена.

Унапређени складишни и прерађивачки капацитети доприносе повећању обима производње и побољшању квалитета производа на тржишту. Поред тога, *greenfield* инвестиције треба да олакшају боље позиционирање производа на домаћем тржишту и допринесу повећаном извозу, као и смањењу незапослености. Без ИПАРД подршке, велики број прерађивача неће бити у могућности да испуни захтеве за достизање стандарда ЕУ.

8.3.2.3. Општи и специфични циљеви

Општи циљеви

Ова мера ће повећати конкурентност пољопривредно-прехрамбеног сектора, побољшати ефикасност и одрживост прехрамбене индустрије, пружајући бољи одговор прехрамбеног сектора на друштвене захтеве за здравом храном, укључујући храну која је безбедна, високе нутритивне вредности и одржива, улагањем у физичку инфраструктуру у складу са релевантним стандардима ЕУ.

Такође, ова мера ће помоћи у решавању изазова насталих утицајем климатских промена, подстицањем производње енергије из обновљивих извора и циркуларне економије.

Део активности, у оквиру ове мере, допринеће јачању положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.

Специфични циљеви

Сектор 1: Сектор прераде млека и маркетинг

Специфични циљеви за сектор прераде млека и маркетинг су:

- Повећање конкурентности капацитета за прераду млека на тржишту кроз увођење нових технологија, унапређење технолошких процеса и спецификације нових производа, у циљу бољег позиционирања на домаћем и међународном тржишту;
- Унапређење снабдевања млеком, унапређење квалитета и микробиолошке безбедности млека увођењем система безбедности и квалитета хране, дигитализације, унапређење енергетске ефикасности и производње енергије из обновљивих извора;
- Увођење система безбедности и квалитета хране (*GHP, GMP, HACCP* и *ISO*) ради унапређења конкурентности на тржишту.

Сектор 2: Сектор прераде меса и маркетинг

Специфични циљеви за сектор прераде меса и маркетинг су:

- Унапређење објеката за клање, сечење и прераду меса, како би се ускладили са стандардима ЕУ;
- Увођење нових технологија, побољшање процеса производње и производа, у циљу бољег позиционирања на домаћем и међународном тржишту;
- Увођење система безбедности и квалитета хране (*GHP, GMP, HACCP* и *ISO*), ради праћења, контроле и управљања производњом;
- Унапређење управљања отпадом и отпадним водама, као и обновљивим изворима енергије.

Сектор 3: Сектор прераде воћа и маркетинг

Специфични циљеви за сектор прераде воћа и маркетинг су:

- Повећање подршке микро, малим и средњим привредним друштвима/предузетницима за прераду воћа;
- Унапређење сектора прераде воћа у складу са стандардима ЕУ;
- Унапређење производних техника и технологија;
- Увођење система безбедности и квалитета хране;
- Унапређење маркетинга производа од воћа;
- Увођење нових технологија и опреме, у циљу бољег позиционирања на домаћем и међународном тржишту.

Сектор 4: Сектор прераде поврћа и маркетинг

Специфични циљеви за сектор прераде поврћа и маркетинг су:

- Повећање подршке микро, малим и средњим привредним друштвима/предузетницима за прераду поврћа;
- Унапређење сектора прераде поврћа у складу са стандардима ЕУ;
- Унапређење производних техника и технологија;
- Увођење система безбедности и квалитета хране;
- Унапређење маркетинга производа од поврћа;
- Увођење нових технологија и опреме, у циљу бољег позиционирања на домаћем и међународном тржишту.

Сектор 5: Сектор прераде јаја и маркетинг

Специфични циљеви сектора прераде јаја и маркетинг су:

- Унапређење нових и постојећих прерађивачких капацитета, како би се ускладили са стандардима ЕУ, као и повећање конкурентности и продуктивности;
- Увођење нових технологија и побољшање процеса производње и производа, у циљу бољег позиционирања на домаћем и међународном тржишту;
- Увођење система безбедности и квалитета хране (*GHP, GMP, HACCP* и *ISO*);
- Побољшање третирања и управљања отпадом.

Сектор 6: Сектор прераде грожђа и маркетинг

Специфични циљеви сектора прераде грожђа и маркетинг су:

- Повећање подршке микро, малим и средњим привредним друштвима/предузетницима који производе вино/винске производе и ароматизоване производе на бази вина;
- Унапређење конкурентности сектора и достизање стандарда ЕУ;
- Унапређење техника и технологија производње;
- Увођење шема квалитета, односно производње производа са додатом вредношћу;
- Унапређење препознатљивости производа од грожђа са ознаком географског порекла на домаћем и страном тржишту.

Сектор 7: Сектор прераде житарица и индустријског биља и маркетинг:

Специфични циљеви сектора прераде житарица и индустријског биља и маркетинг су:

- Побољшање вредности примарних производа кроз повећање степена прераде;

- Унапређење конкурентности новооснованих или постојећих прерађивачких капацитета житарица и индустријског биља кроз ширење обима прераде, побољшање технологије прераде, увођење стандарда и повећање квалитета производа и ефикасности производње;
- Побољшање квалитета семена кроз улагања у центре за прераду семена;
- Повећање вредности извоза по хектару додавањем вредности производа кроз прераду.

Сектор 8: Сектор прераде рибе и маркетинг:

Специфичини циљеви сектора прераде рибе и маркетинг су:

- Повећање подршке за изградњу нових постројења за прераду;
- Увођење производње са новим технологијама и побољшање постојећих технолошких процеса и производа, у циљу бољег позиционирања на домаћем и међународном тржишту;
- Унапређење разноврсности производа од рибе и паковања;
- Увођење система безбедности хране и стандарда за процену квалитета (*GHP, GMP, HACCP* и *ISO* - 9001, 22000);
- Побољшање третмана и управљање нуспроизводима животињског порекла.

8.3.2.4. Повезаност са другим мерама ИПАРД програма и националним мерама

Ова мера је повезана са Мером 1: Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава, кроз коју се обезбеђује снабдевање сировинама. Унапређење прерађивачких капацитета доприноси побољшању квалитета у производњи примарних пољопривредних производа. Произвођачи се подстичу да производе веће количине квалитетних примарних производа који се користе у процесу прераде и на тај начин јачају ланац вредности.

Разграничење између мера је обезбеђено на основу типа корисника, у овој мери то су привредна друштва/предузетници који се баве прерадом и маркетингом, док су у Мери 1 корисници пољопривредна газдинства која се баве примарном производњом.

Кроз Национални програм руралног развоја омогућена је подршка за инвестиције мањег обима. Корисници су пољопривредни произвођачи који улажу у унапређење физичке имовине за прераду на својим газдинствима. Јасно разграничење између корисника ИПАРД подршке и националних мера подршке руралном развоју представљено је у Поглављу 10.3. Критеријуми за разграничење и комплементарност ИПАРД мера и државне политике.

8.3.2.5. Корисници

Корисници су предузетници и правна лица/привредна друштва/задруге, која у структури власништва имају мање од 25% јавног капитала или гласачких права јавних органа.

Привредно друштво може да чини једна или више пословних јединица (производних огранака).

Корисници подстицаја морају да буду регистровани у Агенцији за привредне регистре и морају бити у активном стастусу.

8.3.2.6. Општи критеријуми прихватљивости

Врсте подржаних правних лица

Прихватљиви корисници су микро, мала и средња правна лица (Прилог 18.1 Дефиниција малих и средњих предузећа).

Правна лица која нису обухваћена дефиницијом микро, малих и средњих предузећа, а имају мање од 750 запослених или годишњи промет који не прелази 200 милиона EUR, такође могу бити прихватљива, али само у случају да се подршка односи на инвестиције које су намењене како би се цело предузеће у потпуности ускладило са релевантним стандардима ЕУ.

Европска комисија може, на основу прописно образложеног захтева земље кориснице, да одлучи да ли ће подршку пружити и другим правним лицима, осим горепоменутих, само за улагања која су неопходна за испуњавање одређених стандарда ЕУ, која нарочито укључују високовредне инвестиције.

Таква подршка може бити одобрена само код правних лица која су идентификована у Националном плану за достизање стандарда ЕУ и то за инвестиције које су намењене како би се целокупно предузеће ускладило са релевантним стандардима ЕУ.

Када корисник није власник, потребно је да закључи уговор који укључује одбредбе које омогућавају трајање структурних ефеката пројекта током најмање 10 година од дана подношења захтева за одобравање пројекта.

Корисници треба да:

- Докажу да немају неизмирени порез или обавезе за социјално осигурање према држави у тренутку подношења захтева за одобравање пројкта/захтева за одобравање исплате;
- Докажу да рачун није блокиран у тренутку подношења захтева и да није био у блокади дуже од 30 дана, у периоду од 12 месеци пре подношења захтева.

Објекти наведени на веб-сајту ЕУ (*DG SANTE*), као и објекти трећих земаља који су одобрени од стране ЕУ за извоз, нису прихватљиви за подршку у већ одобреним производним подсекторима за извоз у ЕУ, већ само за инвестиције у оне објекте који нису одобрени од стране ЕУ.

Објекти који су већ на *DG SANTE* листи објеката ван ЕУ и који су одобрени за извоз хране животињског порекла у ЕУ, прихватљиви су за инвестиције у обновљиве изворе енергије или циркуларну економију без обзира на национални план.

Економска одрживост корисника

Економска одрживост корисника приказује се путем пословног плана. Пословни план укључује кратак опис пословања, текућу активу и пасиву, људске ресурсе, опис предметне инвестиције, финансирање предметне инвестиције и пројекције о будућем економском пословању (укључујући маркетинг).

Критеријуми које ће ИПАРД агенција користити за процену економске одрживости корисника представљени су у Прилогу 18.2. Опис методологије за процену економске одрживости корисника. Пословни план треба да буде усклађен са обрасцем који је припремила ИПАРД агенција, као прилог правилника за спровођење ове мере. За инвестиције веће од 50.000 EUR, потребан је сложен пословни план, а за инвестиције испод 50.000 EUR, потребан је једноставан пословни план, како је дефинисано у захтеву за одобравање пројеката.

Економска одрживост представља потпуно коришћење ресурса подносиоца захтева (предузетника/привредног друштва/задруге) у оптималном обиму. Корисник треба да покаже да може редовно да измирује своје обавезе, не доводећи у ризик обављање текућих послова. Сврха провере одрживости је да се покаже да корисник може да финансира инвестицију и да је у стању да одржи економску активност у вези са предметном инвестицијом током трајања пројекта (обично најмање пет година након коначне исплате).

Национални стандарди/стандарди ЕУ

- Најкасније до момента коначне исплате, корисник – правно лице у целини (предузетник/привредно друштво/задруга) мора бити у складу са релевантним националним стандардима који су на снази у вези са заштитом животне средине, јавног здравља (са аспекта безбедности хране), добробити животиња и безбедности на раду (Прилог 18.5. Листа релевантних минималних националних стандарда);
- Најкасније пре коначне исплате, подржана инвестиција мора бити у складу са релевантним стандардима ЕУ;
- Најкасније пре коначне исплате, корисник мора да приложи као обавезан део коначног захтева за исплату, потврду издату од стране органа за заштиту животне средине, јавног здравља, добробити животиња и заштите на раду, која потврђује да је корисник испоштовао све важеће националне стандарде и да је инвестициони пројекат у складу са стандардима ЕУ. У том случају, надлежни органи треба да издају документ који потврђује горенаведено. Наведени документ је потребно доставити ИПАРД агенцији пре коначне исплате.

Комплетна листа ових стандарда дата је у Прилогу 18.5. Листа релевантних минималних националних стандарда и биће доступна подносиоцима захтева уз документацију у оквиру јавног позива за подношење захтева за одобравање пројекта.

У случају да заједничке инвестиције спроводи правно лице у име својих чланова, национални стандарди се примењују на имовину правног лица, а не на имовину у власништву сваког члана тог правног лица.

Остали критеријуми прихватљивости

Инвестиција мора да се односи на прераду и/или маркетинг производа који су обухваћени Анексом I Уговора о функционисању ЕУ, укључујући производе рибарства и/или развој нових производа, процеса и технологија повезаних са производима у склопу Анекса I Уговора о функционисању ЕУ, укључујући производе рибарства. Резултат производног процеса може бити производ који није обухваћен Анексом.

Корисници су дужни да чувају сву рачуноводствену документацију најмање седам година након реализације инвестиције, као и да сарађују и пруже све тражене информације службеницима МПШВ, ИПАРД агенције, Европске комисије и Европског ревизорског суда, овлашћених за контролу и ревизију спровођења пројекта, као и НАО/Тела за рачуноводство и Ревизорског тела, као и другим овлашћеним организацијама и институцијама на захтев ИПАРД агенције.

8.3.2.7. Специфични критеријуми прихватљивости (по сектору)

Сектор 1: Прерада млека и маркетинг

- Корисник мора бити уписан у Регистар објеката, односно Регистар одобрених објеката у складу са Законом о ветеринарству („Службени гласник РС”, бр. 91/05, 30/10, 93/12 и 17/19) на крају инвестиције;
- Мора имати просечан дневни капацитет прикупљеног млека од 3.000 - 100.000 l на крају инвестиције.

Сектор 2: Прерада меса и маркетинг

- Корисник мора бити уписан у Регистар објеката, односно Регистар одобрених објеката у складу са Законом о ветеринарству („Службени гласник РС”, бр. 91/05, 30/10, 93/12 и 17/19) на крају инвестиције;
- У случају кланица, прихватљиви су корисници са минималним капацитетом за: 10 говеда или 50 свиња или 50 оваца и коза или 500 ћурки и гусака или 5.000 јединки живине дневно на крају инвестиције;
- У случају постројења за сечење и/или прераду меса, прихватљиви су корисници са минималним капацитетом сечења или прераде од 500 kg дневно на крају инвестиције.

Сектор 3: Прерада воћа и маркетинг

- Прихватљиви корисници су микро, мала и средња правна лица, која су дефинисана у складу са Препоруком ЕК 2003/361 о малим и средњим предузећима (МСП).

Дефиниција ЕУ микро, малих и средњих правних лица дата је у Прилогу 18.1. Дефиниција малих и средњих предузећа.

- Прихватљиви корисници су правна лица са прихватљивим инвестицијама већим од 50.000 EUR.

Сектор 4: Прерада поврћа и маркетинг

- Прихватљиви корисници су микро, мала и средња предузећа, која су дефинисана у складу са Препоруком ЕК 2003/361 о малим и средњим предузећима (МСП). Дефиниција ЕУ микро, малих и средњих правних лица дата је у Прилогу 18.1. Дефиниција малих и средњих предузећа.
- Прихватљиви корисници су правна лица са прихватљивим инвестицијама већим од 50.000 EUR.

Сектор 5: Прерада јаја и маркетинг

Прихватљиви корисници су микро, мала и средња предузећа, која су дефинисана у складу са Препоруком ЕК 2003/361 о малим и средњим предузећима (МСП). Дефиниција ЕУ микро, малих и средњих предузећа дата је у Прилогу 18.1. Дефиниција малих и средњих предузећа.

Сектор 6: Прерада грожђа и маркетинг

Корисници морају бити уписани у Виноградарски регистар у складу са Законом о вину („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 93/12) са максимално могућим годишњим капацитетом производње вина од 20.000 до 1.000.000 l на крају инвестиције, који је уписан у Винарски регистар у складу са Законом о вину („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 93/12).

Сектор 7: Прерада житарица и индустријског биља и маркетинг

- Прихватљиви корисници су микро, мала и средња правна лица, која су дефинисана у складу са Препоруком ЕК 2003/361 о малим и средњим предузећима (МСП). Дефиниција ЕУ микро, малих и средњих предузећа дата је у Прилогу 18.1. Дефиниција малих и средњих предузећа.
- У случају прерађивача семена, прихватиљиви корисници су правна лица уписана у Регистар дорађивача семена у складу са Законом о семену („Службени гласник РС”, бр. 45/05 и 30/10).
- Прихватљиви корисници су правна лица са прихватљивим инвестицијама већим од 50.000 EUR.

Сектор 8: Прерада рибе и маркетинг

Корисник мора бити уписан у Регистар објеката, односно Регистар одобрених објеката, у складу са Законом о ветеринарству („Службени гласник РС”, бр. 91/05, 30/10, 93/12 и 17/19) са дневним капацитетом за прераду рибе већим од 200 kg на крају инвестиције.

8.3.2.8. Прихватљиви трошкови

- Подржане инвестиције морају бити обухваћене Анексом I Уговора о функционисању ЕУ.
- Трошкови активности информисања и промоције на нивоу пројекта, за које су одговорни корисници, сматраће се прихватљивим за кофинансирање, ако су активности у складу са правилима информисања и промоције која се примењују у Програму.
- Корисник мора да достави детаљну документацију која оправдава стварност и валидност трошкова уз захтев(е) за исплату, који се подноси ИПАРД агенцији. ИПАРД агенција је одговорна за контролу стварности и валидности трошкова, као и за објављивање скупа услова које је потребно испунити и докумената који су потребни како би се оправдали трошкови од стране подносиоца захтева/корисника.

Инвестиције у постројења за производњу енергије из обновљивих извора

Под овом инвестиционом подршком дозвољена је продаја електричне енергије у мрежу уколико се поштује граница „за сопствену потрошњу” (тј. електрична енергија продата мрежи једнака је просеку електричне енергије која је узета из мреже током године). То је оправдано чињеницом да се електрична енергија не може складиштити, као и да уколико се не троши, мора се продати у мрежу. Електрична мрежа може да се замисли као место за складиштење електричне енергије, где се електрична енергија уноси и повлачи током године, у сличној количини и у другачијем интензитету. Концепт „сопствене потрошње” проверава се у фази подношења пројекта. Инвестиција се сматра прихватљивом када (теоријски) капацитет енергетског постројења за обновљиву енергију („инвестиција”) не прелази вредност од 120% трогодишњег просека („сопствене потрошење”) на газдинству.

Код новооснованих пољопривредних газдинстава (предузетници и правна лица/привредна друштва/задруге) или пољопривредних газдинстава која су у последње три године значајно променила обим пословања, ИПАРД агенција процењује очекивану потрошњу. Такође, ово се односи и на очекивано повећање потрошње енергије, које може настати због нових инвестиција, а које ће потенцијални корисник реализовати у оквиру истог захтева за подршку.

8.3.2.9. Критеријуми селекције/Принципи у вези са критеријумима селекције

Табела 43: Критеријуми селекције за Меру 3

Врста критеријума селекције	Одговор	Бодови
Инвестиција се налази у подручјима са отежаним условима рада у пољопривреди[79]	да/не	17/0
Инвестиција у третман отпадних вода и управљање отпадом	да/не	17/0
Подносилац захтева има испуњене стандарде за систем безбедности хране и/или квалитета хране	да/не	15/0
Инвестиција у производњу енергије из обновљивих извора и технологија	да/не	13/0
Подносилац захтева је сертификован за органску производњу и/или је корисник Мере 4	да/не	11/0
Пројекат је резултат сарадње са научно-истраживачким организацијама акредитованим у Републици Србији	да/не	11/0
Пројекат спроводи земљорадничка задруга или произвођачка организација	да/не	10/0
Подносилац захтева још увек није регистрован као корисник ИПАРД подршке	да/не	6/0

8.3.2.10. Интензитет помоћи и стопа доприноса ЕУ

Јавна подршка у оквиру ове мере износи максимално до 50% укупних прихватљивих трошкова. За инвестиције које се односе на третман отпадних вода и управљање отпадом, циркуларну економију и обновљиву енергију, максимални интензитет помоћи се може повећати за 10%. Максимални ниво помоћи за заједничке инвестиције је 70%.

Стопа кофинансирања ЕУ је 75% од укупне јавне помоћи.

Корисник може захтевати подршку, без обзира на укупну вредност инвестиције, за прихватљиве трошкове у оквиру следећих граница:

- Минимално 20.000 EUR;
- Максимално 1.300.000 EUR.

Корисник може да прими укупну подршку до максималног износа од 2.500.000 EUR јавне подршке у оквиру ове мере кроз ИПАРД III програмски период.

Корисник може да поднесе следећи захтев за одобравање пројекта тек након подношења захтева за исплату одобреног пројекта или након одустајања од претходно одобреног пројекта.

[79] Подручја са отежаним условима рада у пољопривреди укључују списак насеља у планинским подручјима која су дефинисана Правилником о одређивању подручја са отежаним условима рада у пољопривреди („Службени гласник РС”, број 102/18)

8.3.2.11. Индикативни буџет за меру

Табела 44: Индикативни буџет за период од 2021. до 2027. године за Меру 3

Година	Укупан прихватљив трошак	Јавни трошкови						Допринос корисника	
		Укупно		Допринос ЕУ		Национални допринос			
		EUR	%	EUR	%	EUR	%	EUR	%
1	2=3+9	3=5+7	4=3/2	5	6	7	8	9	10=9/2
2021	13.333.333,33	6.666.666,67	50	5.000.000,00	75	1.666.666,67	25	6.666.666,67	50
2022	20.000.000,00	10.000.000,00	50	7.500.000,00	75	2.500.000,00	25	10.000.000,00	50
2023	22.906.666,67	11.453.333,33	50	8.590.000,00	75	2.863.333,33	25	11.453.333,33	50
2024	23.333.333,33	11.666.666,67	50	8.750.000,00	75	2.916.666,67	25	11.666.666,67	50
2025	29.333.333,33	14.666.666,67	50	11.000.000,00	75	3.666.666,67	25	14.666.666,67	50
2026	26.666.666,67	13.333.333,33	50	10.000.000,00	75	3.333.333,33	25	13.333.333,33	50
2027	25.706.666,67	12.853.333,33	50	9.640.000,00	75	3.213.333,33	25	12.853.333,33	50
Укупно	**161.280.000,00**	**80.640.000.00**		**60.480.000,00**		**20.160.000,00**		**80.640.000,00**	

8.3.2.12. Показатељи и циљеви који ће се користити у програму

Табела 45: Показатељи и циљеви за Меру 3

Показатељи за Меру 3 - Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства	**Циљана вредност до 2027. године**
Број газдинстава и привредних друштава за прераду пољоприведно-прехрамбених производа, која су модернизовала производњу кроз ИПАРД подршку	220
Укупна вредност улагања у модернизацију на газдинствима и у пољопривредно-прехрамбени сектор	161.280.000
Број газдинстава и привредних друштава за прераду који користе ИПАРД подршку како би се постепено усклађивали са стандардима ЕУ у области хигијене и добробити животиња	30
Број новоотворених радних места	110
Број подржаних произвођачких група/организација	0
Број пољопривредника који учествују у подржаним произвођачким групама, произвођачким организацијама, локалним тржиштима, кратким ланацима снабдевања и шемама квалитета	0
Број заједничких инвестиција	0
Број ИПАРД корисника подржаних кроз инвестиције које се односе на заштиту животне средине или климатске промене	0
Број ИПАРД корисника подржаних кроз инвестиције које се односе на третман или управљање отпадом	20
Број ИПАРД корисника подржаних кроз инвестиције у производњу енергије из обновљивих извора	20
Број пројеката у инвестиције које се односе на циркуларну економију	0

8.3.2.13. Административна процедура

Индикативне активности административне процедуре за спровођење мере представљене су у Поглављу 8.2. Административна процедура.

Мера ће се спроводити у складу са писаним процедурама о унутрашњој контроли које је припремила ИПАРД агенција, а које су акредитоване од стране НАО и одобрене од Европске комисије. Поред тога, ИПАРД агенција треба да припреми Водич за кориснике који ће, између осталог, садржати и детаљан опис административне процедуре.

8.3.2.14. Географски обим мере

Мера се примењује на области дефинисане у Поглављу 2.1. Географско подручје обухваћено ИПАРД III програмом.

8.3.2.15. Остале информације специфичне за меру

Н/П

8.3.3. АГРО-ЕКОЛОШКО-КЛИМАТСКА МЕРА И ОРГАНСКА ПРОИЗВОДЊА

8.3.3.1. Правни основ

- Члан 3 Уредбе (ЕУ) бр. 2021/1529 Европског парламента и Савета од 15. септембра 2021. године којим се успоставља инструменат за претприступну помоћ (ИПА III).
- Члан 27 (1) (4) Секторског споразума
- Анекс 4 Секторског споразума

8.3.3.2. Образложење

Мера 4 - Агро-еколошко-климатска мера и органска производња креирана је са циљем да охрабри пољопривредне произвођаче да заштите и побољшају животну средину на земљишту којим управљају. Пољопривредним произвођачима се обезбеђује надокнада за спровођење мере, која представља вишегодишњу обавезу поштовања прописаних агро-еколошких пракси, током најмање пет година. Агро-еколошко-климатска мера за Републику Србију састоји се од четири операције које имају за циљ да унапреде производне методе које су прилагођене животној средини и карактеристикама земљишта, као и да унапреде биодиверзитет и услуге екосистема Републике Србије, промовишу очување вода и побољшање квалитета вода и допринесу прилагођавању климатским променама и њиховом ублажавању, и то првенствено кроз одрживо коришћење инпута и унапређено управљање земљиштем. Подршка одрживом управљању пољопривредним земљиштем у руралним подручјима допринеће унапређењу јавних добара кроз очување природних предела и животне средине.

Четири операције у оквиру ове мере су:

- Операција 1 – Плодоред на обрадивим површинама;
- Операција 2 – Затрављивање међуредног простора у вишегодишњим засадима;
- Операција 3 – Успостављање и одржавање полинаторских трака;
- Операција 4 – Одрживо управљање ливадама и пашњацима.

Операције предвиђене овом мером су резултат опсежне процене потреба и *SWOT* анализе о питањима управљања животном средином и земљиштем у Републици Србији, који су представљени на свеобухватан начин у овом Програму.

Такође, ове операције су релевантне за остваривање визије и стратешких циљева Стратегије пољопривреде и руралног развоја Републике Србије, која наглашава значај одговорнијег коришћења ресурса и одрживих пољопривредних пракси.

Поред тога, операције су релевантне и комплементарне са пет стубова Зелене агенде за Западни Балкан, посебно са стубом 3 - Борба против загађења ваздуха, воде и тла; стубом 4 - Одрживи прехрамбени системи и рурална подручја и стубом 5 - Биодиверзитет, чији је циљ заштита и обнављање природног богатства региона.

Предложене операције ће покрити све кључне циљеве ове мере, а посебно ће се бавити: контаминацијом земљишта и воде неефикасном употребом нутријената, лошим квалитетом земљишта и воде због неефикасне употребе пестицида, неадекватне пољопривредне праксе која води нижем квалитету земљишта (влага, органска материја, структура, биодиверзитет земљишта) и неефикасне употребе воде за наводњавање, као и смањењем броја опрашивача због неодрживе примене метода сузбијања штеточина и губитка станишта.

8.3.3.3. Општи и специфични циљеви

Општи циљеви

Општи циљеви Мере 4 су:

- допринос одрживом управљању природним ресурсима и прилагођавању климатским променама и њиховом ублажавању применом метода пољопривредне производње које су у складу са заштитом и побољшањем животне средине, природних ресурса, укључујући воду, ваздух, земљиште, биодиверзитет, пејзаж и његове карактеристике, које превазилазе релевантне обавезне стандарде;
- унапређење образовања пољопривредних произвођача о примени агро-еколошко пољопривредних пракси и подизање њихове свести о значају заштите животне средине;
- допринос припреми Републике Србије за будућу примену агро-еколошко климатске мере у оквиру Програма руралног развоја након приступања ЕУ.

Специфични циљеви

Специфични циљеви Мере 4 су:

- унапређење квалитета земљишта применом одрживих пољопривредних метода и алтернативних метода управљања коровом, као и спречавање губитка земљишта ерозијом;
- унапређење квалитета воде и расположивог водног капацитета;
- заштита и одржавање биодиверзитета и унапређење станишта за богатији биодиверзитет;
- прилагођавање климатским променама и њихово ублажавање.

8.3.3.4. Повезаност са другим мерама ИПАРД програма и националним мерама

Ова мера повезана је са Мером 1 која подржава инвестиције у изградњу и опремање складишта за стајњак и у својим критеријумима селекције даје додатне бодове за инвестиционе пројекте сертификованих произвођача органских производа и улагања у производњу и технологије обновљиве енергије и на тај начин доприноси општим циљевима Мере 4.

Повезаност са Мером 3 огледа се кроз подршку инвестицијама у физичку имовину за примарну производњу и прераду како би се корисницима обезбедила потребна опрема и алати за правилно управљање природним ресурсима, што ће помоћи у примени еколошки прихватљивих пракси.

Мера 4 је такође повезана са Мером 7 која подржава инвестиције у изградњу и опрему за објекте обновљивих извора енергије и на тај начин доприноси смањењу емисије гасова са ефектом стаклене баште из пољопривредног сектора.

Такође, Мера 9 ће се користи од стране ИПАРД Управљачког тела и ИПАРД агенције за додатну обуку запослених, ангажовање стручњака у сврху праћења, подизања свести и промотивне активности и друге потребе, које су значајне за ефикасно и ефективно спровођење Мере 4.

Мере у оквиру Националног програма руралног развоја и Националног програма за пољопривреду обезбеђују подршку органској производњи и очувању биљних и животињских генетичких ресурса, док ће ИПАРД Мера 4 подржати спровођење другачијег сета агро-еколошко-климатских пракси.

8.3.3.5. Корисници

Корисници у оквиру ове мере су пољопривредна газдинства, и то физичка и правна лица, укључујући предузетнике, уписана у Регистар пољопривредних газдинстава.

8.3.3.6. Општи критеријуми прихватљивости

8.3.3.6.1. Општи критеријуми прихватљивости за све операције

- Агро-еколошко-климатска плаћања намењена су корисницима који се добровољно обавежу да се, у периоду од најмање пет година, придржавају агро-еколошко-климатских обавеза, које превазилазе дефинисану полазну основу.
- Корисник мора похађати обавезну обуку из агро-еколошко-климатских области у трајању од шест сати, коју спроводи Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде или надлежно тело овлашћено од стране МПШВ. Потврда о похађању обуке мора се обезбедити пре почетка периода обавеза.
- Корисник мора имати власништво или право на коришћење парцела на којима ће спроводити обавезе, за период од најмање седам година, који мора обухватати цео период трајања преузетих обавеза.
- Пољопривредно газдинство мора бити уписано у Регистар пољопривредних газдинстава, што потврђује да се земљиште користи као обрадиво земљиште, вишегодишњи засад (воћњак и виноград) и/или ливада и пашњак.
- Корисник мора да се придржава релевантних националних стандарда и обавеза наведених у свакој операцији.
- Корисник мора на газдинству да води евиденцију која садржи информације о свим пољопривредним активностима извршеним на газдинству, које су релевантне за обавезу, током целог петогодишњег периода обавезивања.
- Минимална површина пољопривредног земљишта која се може пријавити за одобрани тип операције је за:
  - Обрадиве површине – 1 ha
  - Воћњаке – 0,5 ha
  - Винограде – 0,3 ha
  - Ливаде и пашњаке – 1 ha.
- Површина пољопривредног земљишта на којој ће се спроводити одабрана операција, може бити састављена од једне или више парцела, која је једнака или већа од горепоменутих минимума површине, што ће бити ближе уређено Правилником за Меру 4.
- Оне парцеле које садрже структуре и/или елементе који доминирају у коришћењу, као што су путеви, пољопривредни објекти, баре, језера, одлагалишта, напуштено земљиште или водотокови, сматраће се неприхватљивим.

- Парцела која садржи ограничен број пејзажних обележја и дрвеће, које је насумично распоређено по парцели, што подразумева да се не заузима већи део површине обухваћене обавезом и дозвољава да се пољопривредне активности спроводе на сличан начин као на парцелама без таквих пејзажних обележја и дрвећа у истој области, је прихватљива, јер се сматра да таква обележја не представљају препреку за примену прихваћених обавеза.
- Корисник треба јасно да назначи парцелу или парцеле обухваћене обавезом на мапи са националне дигиталне платформе „ГЕОСРБИЈА" или на копији плана катастарске парцеле из Катастра непокретности.
- Појединачни тип операције спроводиће се на истим парцелама током целокупног трајања периода обавезе.
- Парцеле могу бити везане само за једну операцију у оквиру ове мере.

8.3.3.6.2. Полазна основа

Корисник ће поштовати обавезне стандарде, који су утврђени националним законодавством који се односе на одређену агро-еколошку-климатску меру. Обавезни стандарди су национална правила која одговарају релевантним стандардима и условима ЕУ (*SMR* и *GAEC*) који се односе на земљиште, воду, управљање пејзажима и релевантним минималним захтевима за ђубрива и средства за заштиту биља.

Списак релевантних националних стандарда за Меру 4 дат је у Прилогу 18.5. Листа релевантних минималних националних стандарда.

Однос између агро-еколошко-климатских обавеза и релевантних елемената полазне основе и уобичајне методе пољопривредне производње представљени су у оквиру сваке операције.

8.3.3.6.3. Одговарајуће знање

Сви подносиоци захтева мораће да докажу да поседују знање и информације релевантне за ову меру, које ће осигурати правилно спровођење операција и поштовање обавеза. Предуслов за укључивање произвођача у меру је похађање обуке у трајању од шест сати, коју ће МПШВ омогућити свим подносиоцима захтева. Обука је обавезна и сваком полазнику биће издат сертификат о завршеној обуци. ИПАРД агеницијa ће захтевати овај сертификат пре почетка обавезе.

Такође, у циљу ефикасног спровођења операције, мера захтева да сви корисници подршке добију савет/обуку од овлашћеног саветодавца до краја треће године периода обавезивања. Сврха усмеравања корисника подршке је да се осигура испуњавање свих обавеза на правилан начин, како би се избегле било какве неправилности које могу довести до финансијских пенала, а тиме и до прекршаја у спровођењу ове мере.

8.3.3.7. Специфични критеријуми прихватљивости (по операцијама)

Поред општих критеријума прихватљивости, предвиђени су следећи специфични критеријуми прихватљивости:

Операција 1 – Плодоред на обрадивим површинама

- Пластеници и други облици производње у заштићеном простору су искључени из ове мере;
- Парцеле за које се подноси захтев треба да се недвосмислено налазе на локацији са јасно дефинисаним границама. Границе се не могу дефинисати према врсти усева и стога цела парцела мора бити везана за обавезу;
- План плодореда мора припремити овлашћени пружалац саветодавних услуга. Морају се навести детаљи о: врстама усева који ће се користити (време сетве, жетве и планираних агротехничких операција), редоследу смењивања усева, врстама ротација које ће се примењивати и осталим релевантним захтевима у складу са обавезама у оквиру операције.

Операција 2 - Затрављивање међуредног простора у вишегодишњим засадима

- Парцеле са виноградом морају бити регистроване у Виноградарском регистру у складу са законом којим се уређује вино;
- Укупна површина која се обрађује може се састојати од једне врсте усева или њихове комбинације;
- План усева мора припремити овлашћени саветодавац. Морају се навести детаљи о: врстама прихватљивих покровних усева, начину одржавања травног покривача, методама механичког уклањања корова унутар редова и осталим релевантним захтевима у складу са обавезама у оквиру операције;
- Воћњаци и виногради морају бити плантажног типа.

Операција 3 - Успостављање и одржавање цветних трака

- Пластеници и други облици производње у заштићеном простору су искључени из ове мере, уколико су обавезе везане за обрадиве површине;
- Парцеле са виноградом морају бити регистроване у Виноградарском регистру у складу са законом којим се уређује вино;
- Површина која ће бити везана за обавезу треба бити или обрадиво земљиште или вишегодишњи засад;
- План усева мора припремити овлашћени саветодавац. Морају се навести детаљи о: врстама и мешавинама предложених цветних усева, времену садње, плану садње,

месту, локацији и методама одржавања полинаторских трака и заштитне зоне у складу са прихватљивим операцијама.

- Место на коме треба да се успостави полинаторска трака и величина исте морају да буду јасно назначени од стране подносиоца захтева у време подношења захтева и не могу се накнадно мењати, осим ако не дође до повећања у површини.

Операција 4 - Одрживо управљање ливадама и пашњацима

- План управљања мора припремити овлашћени саветодавац. Морају се навести детаљи о: густини стоке, избору и комбинацији различитих врста и раса домаћих животиња, одговарајућим техникама и праксама управљања испашом и/или времену кошења и осталим релевантним захтевима у складу са обавезама у оквиру операције.

8.3.3.8. Прихватљиви трошкови

Корисници ће добити накнаду за настале трошкове и изгубљени приход који произилазе из обавеза преузетих у оквиру одабране врсте операција.

Трошкови који настану укључиваће трошкове који се односе на закуп опреме или тражене услуге, рад, време, инпуте и остале потребне трансакционе трошкове. Трансакциони трошкови обухватају, између осталог, услуге овлашћених саветодаваца за израду плана усева и других планова управљања потребних за спровођење активности, као и трошкове пружања савета/обука за мере одржавања ефикасног спровођења.

У случају изгубљеног прихода, исти ће се израчунавати као губитак потенцијалног прихода који произилази из примене обавезе за подручје или део газдинства у поређењу са оним подручјем које се користи за производњу у уобичајним околностима.

Детаљна методологија за израчунавање трошкова дата је у Анексу 18.4. Методологија за израчунавање нивоа плаћања за активности везане за Агро-еколошко-климатску меру, органску производњу и шумарство.

8.3.2.9. Критеријуми селекције/Принципи у вези са критеријумима селекције

Н/П

8.3.3.10. Интензитет помоћи и стопа доприноса ЕУ

Интензитет помоћи биће 100% јавни допринос.

Стопа доприноса ЕУ износиће 85% јавних трошкова, а преосталих 15% биће обезбеђено из националног буџета Републике Србије.

Корисницима ће се додељивати годишње исплате за надокнаду насталих трошкова и изгубљеног прихода који су резултат спровођења агро-еколошко-климатских активности и

обавеза, у поређењу са праксом полазне основе и уобичајеним методама пољопривредне производње.

Јединица за плаћање је хектар (ha) прихватљивог земљишта на коме се спроводе операције.

Индикативни буџет мере

Табела 46: Индикативни буџет за период од 2021. до 2027. године за Меру 4

Година	Укупан прихватљив трошак	Јавни трошкови						Приватни допринос	
		Укупно		Допринос ЕУ		Национални допринос			
		EUR	%	EUR	%	EUR	%	EUR	%
1	2 = 3 + 9	3 = 5 + 7	4 = 3/2	5	6	7	8	9	10 = 9/2
2021.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2022.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2023.	2.564.705,88	2.564.705,88	100	2.180.000,00	85	384.705,88	15	-	-
2024.	2.729.411,76	2.729.411,76	100	2.320.000,00	85	409.411,76	15	-	-
2025.	3.882.352,94	3.882.352,94	100	3.300.000,00	85	582.352,94	15	-	-
2026.	3.882.352,94	3.882.352,94	100	3.300.000,00	85	582.352,94	15	-	-
2027.	3.882.352,94	3.882.352,94	100	3.300.000,00	85	582.352,94	15	-	-
Укупно	**16.941.176,47**	**16.941.176,47**		**14.400.000,00**		**2.541.176,47**		-	

8.3.3.12. Показатељи и циљеви који ће се користити у програму

Табела 47: Показатељи и циљеви за Меру - Агро-еколошко-климатска мера и мера органска производња

Показатељи за Меру 4 – Агро-еколошко-климатска мера и мера органске производње	Циљна вредност до 2027. године
Број уговора	560
Укупно пољопривредно земљиште (ha) према еколошким или/и климатским уговорима	3.500
Укупна површина (ha) према типу операције за управљање инпутима (укључујући интегралну производњу, смањење употребе ђубрива и употребе пестицида, прецизну пољопривреду, управљање стајњаком, итд.)	0
Укупна површина (ha) према типу операција за праксе обраде земљишта (укључујући плодоред, диверзификацију усева, управљање земљиштем кроз конзервацијску обраду или без обраде земљишта, покривач земљишта, итд.)	2.750

Укупна површина (ha) према типу операције за управљање пејзажом, стаништима, травњацима (укључујући постављање и управљање карактеристикама пејзажа, укључујући мочваре и тресетишта, очување врста, екстензивно управљање травњацима, итд.)	750
Укупна површина (ha) према типу операције за органску производњу	0
Број подржаних врста угрожених животиња	0
Број подржаних животиња угрожених раса	0
Укупна површина за подржане сорте угрожених биљних сорти	0
Број подржаних газдинстава за конверзију у органску производњу	0
Број подржаних газдинстава за одржавање органске производње	0
Укупна површина на којој је подржана конверзија у органску производњу	0
Укупна површина на којој је подржано одржавање органске производње	0

8.3.3.13. Административна процедура

Индикативни задаци административног поступка за извршење мере представљени су у Поглављу 8.2.

Мера треба да се спроводи у складу са писаним процедурама о унутрашњој контроли које је припремила ИПАРД агенција, акредитовао Национални службеник за одобравање, а одобрила Европска комисија. Писане процедуре за спровођење ове мере (уговарање, спровођење, исплата), укључују идентификацију одговарајућег начина контроле којим се преузете обавезе могу контролисати и проверити.

Систем санкција због непоштовања обавеза у оквиру врсте операције и критеријума прихватљивости биће развијен и описан у Правилнику о Мери 4.

Поред тога, ИПАРД агенција ће припремити Водич за кориснике који ће, између осталих одредаба, садржати и опис административног поступка, провере које треба спровести и казне за кршење обавеза.

8.3.3.14. Географски обим мере

Ова мера се примењује на подручја дефинисана у Поглављу 2.1 Програма.

8.3.3.15. Остале информације специфичне за меру (у случају да је дефинисано нацртом мере)

8.3.3.15.1. Операција 1 - Плодоред на обрадивим површинама

8.3.3.15.1.1. Опис врсте операције

Плодоред (ротација усева) је пракса сетве различитих усева узастопно на истој парцели ради побољшања здравља, диверзитета и плодности земљишта, оптимизације коришћења биљних хранива у земљишту и борбе против штеточина и корова. Пракса ротације усева је једна од најефикаснијих пољопривредних стратегија контроле производње, јер има бројне предности које су веома важне за смањење употребе хемикалија на пољопривредном земљишту, истовремено подржавајући дугорочну плодност земљишта и одрживост у коришћењу природних ресурса. У протеклом периоду, Република Србија је забележила значајну промену у начину коришћења земљишта, порастом пољопривредног земљишта експлоатисаног за комерцијалну ратарску производњу и одустајањем од традиционалне пољопривредне праксе, која укључује пољопривреду са ниским улагањима. У традиционалној пољопривреди у Републици Србији, правилна ротација усева је представљала темељ биљне производње, али је применом механизације и агрохемикалија она занемарена, што је довело до интензивне производње и монокултуре.

Сетва различитих усева представља саставни део одржавања плодности земљишта, што зависи од сложених интеракција између биолошких, хемијских и физичких својстава земљишта. Из тог разлога, смењивање различитих група усева је кључно за искоришћавање одређених својстава биљака, као што су смањена потреба за хранљивим састојцима кроз фиксирање азота у случају махунарки, затим обезбеђивање станишта за опрашиваче кроз цветне усеве, смањење вероватноће појаве одређених болести и штеточина, тако да се на тај начин минимизује употреба средстава за заштиту биља и повећавава садржај хумуса у земљишту и контролише ерозија земљишта кроз повећање површина под покровним усевом.

Приликом састављања плодреда, у оквиру ове операције, примењује се основни принцип полодосмене, односно смене главних усева који припадају следећим групама усева: а) окопавине, б) легуминозе, в) жита. Поред плодосмене главних усева, у току петогодишњег периода обавезе треба гајити и међуусеве и то најмање 2 пута, обезбеђујући при томе да се усеви из исте ботаничке фамилије међусобно не смењују. Плодоред треба да обухвата и одмор земљишта у једној години, и то као зелени угар (заснивање усева у циљу зеленишног ђубрења).

8.3.3.15.1.2. Обавезе

1) План плодореда обухвата најмање три различита главна усева који се међусобно смењују, поштујући основни принцип плодосмене (окопавине – легуминозе – жита). Током једне године петогодишњег периода обавезе примењује се одмор земљишта, и то као зелени угар (заснивање усева у циљу зеленишног ђубрења). Усев се мора заорати док је још зелен. Испаша усева није дозвољена. Усеви који су прихватљиви за зелени угар могу бити из групе легуминоза (нпр. грашак, грахорица, лупина, црвена детелина и сл.), нелегуминозне биљке (овас, уљана репица, слачица, хељда), или легуминозно-травне смеше.

После одмора земљишта могу се гајити главни усеви у складу са основним принципом плодосмене за ову операцију.

2) План плодореда обухвата најмање два међуусева у току петогодишњег периода обавезе, обезбеђујући при томе да се усеви из исте ботаничке фамилије међусобно не смењују и да се не нарушава основни принцип плодосмене за ову операцију.

   Међуусеви су чисти усеви или њихова мешавина, чија се вегетација не поклапа са главним усевом и који су уметнути између њих током периода године током којег би парцела била незасејана. Они се могу заснивати у лето или у јесен. Према намени могу бити: крмни усеви и међусеви за људску исхрану (просо, хељда, купус, и сл.).

3) Пољопривредници не смеју користити хербициде на парцелама које су предмет обавезе током целог трајања обавезе, а коров могу сузбијати механичким путем, кошењем, обрађивањем или орањем.

4) Пољопривредници неће користити минерална ђубрива и само је органско ђубриво, укључујући стајско ђубриво, дозвољено до 160 kg/N/ha/годишње током трајања периода обавезе.

5) Пољопривредници морају да воде евиденцију о куповини и употреби хербицида и ђубрива за цело газдинство и евиденцију о спроведеним активностима везаним за обавезе ове операције.

6) Пољопривредници морају да заврше додатну обуку или приме саветодавне услуге о питањима од директног значаја за ову операцију и преузете обавезе, до краја треће године обавеза.

8.3.3.15.1.3. Релевантни елементи полазне основе

Обавезе у оквиру ове операције	Релевантна полазна основа	Правни основ	Поређење обавезе са полазном основом и уобичајним производним методама
План плодореда обухвата најмање три различита главна усева који се међусобно смењују поштујући основни принцип плодосмене (окопавине – легуминозе – жита). Током једне године петогодишњег периода обавезе примењује се одмор земљишта, и то као зелени угар (заснивање усева у циљу зеленишног	Чл. 18. и 19. обавезују пољопривреднике који активности спроводе на терену, који је близу бујичних токова и у зонама склоним ерозији, да примењују анти-ерозионе методе које укључују увођење плодосмене. Члан 62. обавезује закупца пољопривредног земљишта у државном власништву да	Закон о пољопривредном земљишту - („Службени гласник РС”, бр. 62/06, 65/08 – др. закон, 41/09, 112/15, 80/17 и 95/18-др. закон)	Не постоји законски услов који обавезује пољопривреднике који управљају обрадивим земљиштем да примењују плодоред са најмање три главна усева и два међуусева у периоду од пет година. Једини важећи услов постоји за државно земљиште, али без прописаних минималних захтева. Уобичајена пољопривредна пракса је ротација два усева, који ретко укључује легуминозе. Поред тога, не постоји ниједан услов који обавезује пољопривреднике да узгајају усеве из различитих ботаничких фамилија током две узастопне године и да током

ђубрења који треба да се уграде у тло без допуштања испаше). План плодореда обухвата заснивање најмање два међуусева у току петогодишњег периода обавезе.	успостави плодоред. Релевантни подзаконски акти нису донети.		једне године примењују одмор земљишта са зеленим угаром. Примена петогодишње ротације усева није уобичајена пољопривредна пракса и превазилази све друге законске обавезе што има више користи за животну средину. Као резултат тога, операција је изнад свих минималних услова.
Пољопривредници не смеју користити хербициде на парцелама које су предмет обавезе током трајања периода обавезе, а коров могу сузбијати механичким путем, кошењем, обрађивањем или орањем.	Члан 97. - Забрањено је коришћење ђубрива или средстава за заштиту биља (пестициди и други слични хемијски производи у ту сврху) у приобалном појасу до 5 m. Члан 44. - Средства за заштиту биља морају се примењивати у складу са одлуком о регистрацији и упутством за употребу. Члан 45., тачка 7) – Употреба средстава за заштиту биља која су токсична за пчеле је забрањена.	Закон о водама („Службени гласник РС”, бр. 30/10, 93/12, 101/16, 95/18 и 95/18-др. закон) Закон о средствима за заштиту биља („Службени гласник РС”, бр. 41/09, 17/19)	Уобичајена је пракса да пољопривредници користе хербициде пре ницања корова, а потом контактне и системске хербициде за сузбијање једногодишњих корова. Не постоји обавеза која забрањује њихову употребу на целом имању, јер се ограничења односе само на тампон зону дуж водених токова. Ограничења у примени средстава за заштиту биља која су токсична за пчеле примњују се само током цветања биљака. Поред тога, пољопривредници нису у обавези да држе под контролом коров применом искључиво механичких/ мануелних радњи. Дакле, забраном употребе хербицида током целе године током читавог петогодишњег периода и ограничавањем сузбијања корова само механичким средствима, ова обавеза превазилази минималне услове.
Пољопривредници неће користити минерална ђубрива и само је органско ђубриво, укључујући стајско ђубриво, дозвољено до 160 kg/N/ha/годишње током целог трајања обавезе.	Члан 97. - Забрањено је коришћење ђубрива или средстава за заштиту биља (пестициди и други слични хемијски производи у ту сврху) у приобалном појасу до 5 m.	Закон о водама („Службени гласник РС” бр. 30/10, 93/12, 101/16, 95/18 и 95/18-др. закон)	Не постоји законски услов који забрањује пољопривредницима употребу минералних ђубрива. Обавеза је да се ограничи његова употреба, доза и учесталост, као и да се избегне примена у близини водотокова, тампон зона и других рањивих зона. Такође, не постоји законска обавеза да пољопривредници морају користити органска ђубрива. Граница је постављена тако да буде испод прагова који су утврђени Нитратном директивом Европске уније. То значи да је обавеза изнад минималних стандарда и обавеза.
Пољопривредници морају да воде евиденцију о куповини и употреби хербицида и ђубрива за цело газдинство, као и евиденцију о спроведеним активностима везаним	Члан 21. - прописује основне захтеве за власника или корисника пољопривредног земљишта да води евиденцију о количини употребљених минералних ђубрива и пестицида.	Закон о пољопривредном земљишту - („Службени гласник РС”, бр. 62/06, 65/08 - други закон, 41/09, 112/15, 80/17 и 95/18 – др. закон).	Пољопривредници немају обичај да воде евиденцију, међутим то је услов у случају употребе хербицида и ђубрива. У оквиру ове операције, пољопривредник такође мора водити евиденцију свих активности релевантних за ову операцију. Из тог разлога, ова обавеза се неће узимати у обзир као део накнаде

за обавезе ове операције.	Члан 62. - прописује основне захтеве за све управнике пољопривредног земљишта у државном власништву да воде књигу поља за биљну производњу, чију контролу врши дипломирани инжењер пољопривреде. Члан 28. – Произвођач биља је дужан да води евиденцију о употреби средстава за исхрану биља и да ту евиденцију стави на увид.	Закон о средствима за исхрану биља и оплемењивачима земљишта („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 17/19).	пољопривредницима у оквиру ове мере, јер је то обавеза.
Пољопривредници морају да заврше додатну обуку или приме саветодавне услуге о питањима од директног значаја за ову операцију и преузете обавезе, до краја треће године обавеза.	Нема законске обавезе	Нема законске обавезе	Не постоји законски услов који обавезује пољопривреднике, који обрађују земљиште, да користе саветодавне услуге или да похађају обуку, што доводи до неколико погодности у смислу боље едукације пољопривредника.

8.3.3.15.1.4. Врста и износ подршке

Прорачуне за ову операцију извршио је Пољопривредни факултет Универзитета у Београду, који је ангажован као независно тело надлежно за спровођење прорачуна. Пољопривредни факултет Универзитета у Београду издао је Изјаву о адекватности и тачности прорачуна, која је дата у Прилогу 18.11. Програма.

Основна стопа подршке за ову операцију израчунава се на основу додатних трошкова рада, повезаних са механичким уклањањем корова, трошкова за сетву покровног усева током године одмора земљишта и изгубљеног прихода заснованог на уобичајном начину обраде ораница, губитка производње током године одмора земљишта и додатне трансакционе трошкове повезане са припремом плана ротације усева и примљеним саветодавним услугама.

Износ подршке

Ниво подршке за ову операцију износи 436,16 EUR/ha годишње.

8.3.3.15.2. Операција 2 – Затрављивање међуредног простора у вишегодишњим засадима

8.3.3.15.2.1. Опис врсте операције

Циљ ове операције је да понуди еколошки одрживу алтернативу пољопривредницима који се баве конвенционалном производњом и који се ослањају на синтетичка ђубрива и хемијске хербициде, како би се хранљиве материје вратиле у земљиште у циљу борбе против корова. Намера је да се уведу методе које се баве последицама, укључујући загађење воде, ерозију земљишта и губитак богатог биодиверзитета који произилазе из примене постојећих пракси.

Пракса примене хербицида за сузбијање корова који се надмећу са гајеним усевима за хранљиве састојке и воду и корова који скривају штеточине, доводи до тога да земљиште остаје голо, без икаквог покривача у периодима када је ерозија због кише и ветра појачана, као и до повећаних губитака воде у земљишту испаравањем у топлим периодима због недостатка покривача. Стога је важно да пољопривредници почну да користе травне усеве као покриваче земљишта који могу спречити претходно наведено, док истовремено омогућавају фиксирање хранљивих састојака и побољшавају структуру земљишта.

Травни усеви се сеју између редова у воћњацима и виноградима који би иначе остали непокривени након обраде земљишта, кошења или хемијских третирања, ради заштите земљишта од ерозије и губитка хранљивих састојака. Усеви трава такође помажу истребљењу корова, сузбијању штеточина и болести, повећавају расположиви водни капацитет и повећавају органску материју и биодиверзитет земљишта на газдинству.

Такође, ова операција је осмишљена да се корови сузбијају користећи само механичка средства током месеци у којима је сузбијање корова изузетно потребно. У случају амброзије (*Ambrosia artemisiifolia L. (spp.))*, која се у последњих 60 година агресивно проширила по целој територији Републике Србије, уклањање применом механичких мера може бити недовољно и без задовољавајућих резултата, што може довести до тога да она постане доминантна коровска врста, покривајући велике површине у вишегодишњем засаду. Врло лако заузима простор и узима све хранљиве материје из земљишта, па утиче на принос и квалитет усева. Само у тим изузетним случајевима, употреба циљане хемијске контроле може бити захтевана и оправдана од стране овлашћеног саветодавца, који припрема план усева за ову операцију.

8.3.3.15.2.2. Обавезе

1) Пољопривредници морају да посеју, између редова дрвећа, винове лозе или бобичастог воћа, травни усев који ће бити прописан Правилником о Мери 4.

   Различити усеви са листе прихватљивих травних усева могу се користити као мешавина, на различитим парцелама. Сви редови на парцели, на коју се односи обавеза, морају имати травни покривач, а травни усеви морају се сејати у првој сезони сетве, од почетка трајања обавезе.

2) Травни усеви морају се косити најмање пет пута годишње и правилно одржавати током трајања обавезе. То подразумева сетву на огољеним деловима травног покривача.
3) Употреба хербицида је забрањена током читавог периода обавезе. Корове који расту унутар редова и у близини воћака, винове лозе или жбуна бобичастог воћа, потребно је сузбијати ручно и механички у истој учесталости као и кошење траве.

   Само уколико је потребно и одобрено од стране овлашћеног саветодавца, као део плана усева за ову операцију, пољопривредник може користити хербициде за сузбијање амброзије (*Ambrosia artemisiifolia L. (spp.)*). Морају се водити евиденције о употребљеном хербициду, парцели на којој је примењен хербицид и време примене.

4) Пољопривредници морају да воде евиденцију о куповини и употреби хербицида на целом газдинству, као и евиденцију о спроведеним активностима везаним за обавезе ове операције.
5) Пољопривредници морају да заврше додатну обуку или приме саветодавне услуге о питањима од директног значаја за ову операцију и преузете обавезе, до краја треће године обавеза.

8.3.3.15.2.3. Релевантни елементи полазне основе

Обавезе у оквиру ове операције	Релевантна полазна основа	Правни основ	Поређење обавезе са полазном основом и уобичајним производним методама
Пољопривредници морају између редова дрвећа, винове лозе или бобичастог воћа да посеју травни усев који ће бити прописан Правилником о Мери 4. Сви редови на парцели, на коју се односи обавеза, морају садржавати травни покривач, а травни усеви морају се сејати у првој сезони сетве, од почетка трајања обавезе.	Члан 18. и 19. - прописују мере које су корисници пољопривредног земљишта дужни да примењују: земљиште са нагибом већим од 10% треба обрађивати паралелно са изохипсама, тако да се на таквим теренима и у сливовима појединих бујица структуром сетве обезбеди да најмање трећина укупне површине буде засејана или засађена вишегодишњим засадима и терене са нагибом већим од 25% не треба користити као оранице.	Закон о пољопривредном земљишту - („Службени гласник РС”, бр. 62/06, 65/08 – др. закон, 41/09, 112/15, 80/17 и 95/18-др. закон).	Предложене обавезе укључују употребу међуредних травних усева на читавој парцели, без обзира на ниво нагиба и ниво ризика од ерозије тла. Дакле, обавезе обухваћене овом операцијом иду изнад минималних захтева.

Травни усеви морају се косити најмање пет пута годишње и правилно одржавати током трајања обавезе. То подразумева сетву на огољеним деловима травног покривача.	Члан 28. - У циљу одржавања нивоа органске материје, забрањују се активности које доводе до смањења продуктивности, структуре и слојева пољопривредног земљишта, као свако друго оштећење на пољопривредном земљишту. Из истог разлога забрањено је спаљивање жетвених остатака након жетве усева на пољопривредном земљишту. Члан 2. тачка 4) - примена биолошких, физичких, агротехничких, механичких и других нехемијских мера, које имају предност у односу на хемијске мере, ако постигну задовољавајуће резултате у сузбијању штетних организама.	Закон о пољопривредном земљишту - („Службени гласник РС”, бр. 62/06, 65/08 – др. закон, 41/09, 112/15, 80/17 и 95/18-др. закон) Правилник о елементима интегралног управљања штетним организмима („Службени гласник РС”, број 126/20)	Уобичајена пољопривредна пракса је да нема травних усева између редова воћака, винове лозе или жбунова бобчастог воћа. У пракси пољопривредници третирају или обрађују земљу како би ограничили самониклу траву која расте на овим подручјима. Обавеза одржавања зеленог покривача на земљишту ограничена је на подручја са већим ризиком од ерозије и са одређеним нагибом. Такође, захтеви према правилима интегрисаног управљања штеточинама ограничени су само на контролу штетних организама. Пракса редовног кошења заправо је превентивна мера за ограничавање сваке појаве таквих организама која може довести до додатних мера (укључујући хемијске), како је дефинисано у правилнику. Дакле, обавеза превазилази минималне стандарде и обавезе.
Употреба хербицида је забрањена током читавог периода. Корове који расту унутар редова и у близини воћака, винове лозе или жбуна бобичастог воћа, потребно је сузбијати механички у истој учесталости као и кошење траве. Само уколико је потребно и одобрено од стране овлашћеног саветодавца као део плана усева за ову операцију, пољопривредник може користити хербициде за сузбијање амброзије (Ambrosia artemisiifolia L. (spp.)). Морају се	Члан 97 - Забрањено је коришћење ђубрива или средстава за заштиту биља (пестициди и други слични хемијски производи у ту сврху) у приобалном појасу до 5m Члан 44. - Средства за заштиту биља морају се примењивати у складу са одлуком о регистрацији и упутством за употребу Члан 45., тачка 7) – Употреба средстава за заштиту биља која су токсична за пчеле је забрањена. Члан 2. Тачка 1) спречавање појаве и / или сузбијање штетних организама, које се	Закон о водама („Службени гласник РС”, бр. 30/10, 93/12, 101/16, 95/18 и 95/18-др. закон) Закон о средствима за заштити биља („Службени гласник РС”, бр. 41/09, 17/19) Правилник о елементима интегралног управљања	Употреба механичких и ручних метода за сузбијање корова у вишегодишњим засадима је неуобичајена и већина пољопривредника користи хербициде за њихово сузбијање. Стога забрана употребе хербицида и замена механичким и ручним средствима не представља уобичајну пољопривредну праксу и превазилази минималне захтеве. Употреба хербицида је раширена и одобрена у контроли корова. Ограничења у примени средстава за заштиту биља која су токсична за пчеле примењују се само током цветања биљака. Према томе, услов да се не користе хербициди превазилази минималне захтеве. Елементи интегрисаног сузбијања штеточина не укључују обавезу примене механичког уклањања корова. Уредба о сузбијању амброзије захтева од пољопривредника примену

водити евиденције о употребљеном хербициду, парцели на којој је примењен хербицид и времену примене.	постиже: (2) применом одговарајућих поступака гајења, као што су сузбијање корова пре сетве или садње без додатне обраде земљишта, правилан избор рока и густине сетве или садње, избор предусева, орезивање, конзервацијска обрада земљишта Члан 3. Власници и корисници пољопривредног земљишта дужни су сузбити и уништити амброзију током вегетацијске сезоне, применом агротехничких, механичких и хемијских мера	штетним организмима („Службени гласник РС”, број 126/20) Уредба о мерама за сузбијање и уништавање коровске биљке амброзија – Ambrosia artemisiifolia l. (spp.) („Службени гласник РС”, број 69/06)	агротехничких и механичких мера, као и употребе хербицида за њено сузбијање. Операција захтева употребу само ручних или механичких средстава, уз оправдане изузетке у коришћењу хемијских средстава, само у случају амброзије. Из тог разлога, ова обавеза се неће узети у обзир као део обрачуна надокнаде јер је то обавеза по прописима
Пољопривредници морају да воде евиденцију о куповини и употреби хербицида на целом газдинству, као и евиденцију о спроведеним активирањима везаним за обавезе ове операције.	Члан 21. - прописује основне захтеве за власника или корисника пољопривредног земљишта да води евиденцију о количини употребљених минералних ђубрива и пестицида. Члан 62. - прописује основне захтеве за све управнике пољопривредног земљишта у државном власништву да воде књигу поља за биљну производњу, чију контролу врши дипломирани инжењер пољопривреде.	Закон о пољопривредном земљишту - („Службени гласник РС”, бр. 62/06, 65/08 – др. закон, 41/09, 112/15, 80/17 и 95/18-др. закон).	Пољопривредници немају обичај да воде евиденцију, међутим то је услов и обавеза. Из тог разлога, ова обавеза се неће узимати у обзир као део накнаде пољопривредницима у оквиру ове мере.
Пољопривредници морају да заврше додатну обуку или приме саветодавне услуге о питањима од директног значаја за ову операцију и преузете обавезе, до краја треће године обавеза.	Нема законске обавезе	Нема законске обавезе	Не постоји законски услов који обавезује пољопривреднике који обрађују вишегодишње засаде да користе саветодавне услуге или да похађају обуку, што доводи до неколико погодности у смислу боље едукације пољопривредника.

8.3.3.15.2.4. Врста и износ подршке

Прорачуне за ову операцију извршио је Пољопривредни факултет Универзитета у Београду, који је ангажован као независно тело надлежно за спровођење прорачуна. Пољопривредни факултет Универзитета у Београду издао је Изјаву о адекватности и тачности прорачуна, која је дата у Прилогу 18.11. Програма.

Подршка се заснива на насталим додатним трошковима. Ова операција углавном укључује додатне трошкове који проистичу из куповине семена, сетве, кошња, трошкова рада за механичко уклањање корова, трошкова горива и трансакционих трошкова за припрему плана усева и примљене саветодавне услуге.

Износ подршке

Ниво подршке за ову операцију износи 332,40 EUR/ha годишње.

8.3.3.15.3. Операција 3 - Успостављање и одржавање цветних трака

8.3.3.15.3.1. Опис врсте операције

Услед интензивирања пољопривредне производње, угрожена је разноликост и бројност инсеката опрашивача, што утиче на смањење потенцијалне услуге екосистема опрашивања дивљих и култивисаних биљака. Ова операција има за циљ стварање и одржавање нових станишта која подржавају и чувају биодиверзитет на пољопривредним земљиштима, која се обично користе за гајење ратарских култура и вишегодишњих усева. Ова операција ће довести до повећања броја и разноликости инсеката опрашивача. Полинаторске траке обезбедиће храну и станиште опрашивачима, углавном током периода када нема довољно хране, и на тај начин подржати опрашивање.

Показало се да ова пракса погодује птицама, пчелама и биљкама тако што повећава број јединки и врста. То ће се постићи сетвом, садњом и одржавањем цветних мешавина. Даље, стварање и очување станишта опрашивача може побољшати укупни биодиверзитет и функције које пружа екосистем (укључујући смањење популације штеточина), заштитити квалитет земљишта и воде ублажавањем њеног отицања и заштитом од ерозије земљишта, док истовремено побољшава рурални амбијент. Заштитна зона је неопходна да би се спречило потенцијално преношење пестицида са других парцела које може настати и које би могло утицати на опрашиваче који се хране на полинаторској траци.

8.3.3.15.3.2. Обавезе

Обавезе које корисници морају да испуне у овој врсти операције су:

1) Пољопривредници морају на свом газдинству успоставити полинаторску траку која покрива најмање 1% укупне површине обрадивог земљишта или вишегодишњег

засада. Локација и облик траке нису унапред дефинисани, али то мора бити описано у плану усева, који припрема овлашћени саветодавац.
Уколико површина земљишта које је вазано за ову операцију износи мање од 1 ha, тада минимална површина мора бити 100 m^2.

2) Полинаторска трака мора бити састављена од прихватљивих биљних врста које ће бити прописане Правилником о Мери 4. Трака се мора састојати од мешавине пет различитих биљних врста (могу бити семе, луковице, биљке, грмље, дрвеће, итд.) које су прилагођене локацији, како би се продужила сезона цветања током целе године.
Правилно одржавање полинаторске траке подразумева сетву, садњу, кошење и/или замену и/или уклањање увенулих, болесних и сломљених биљака.
3) Заштитна зона ширине 5m, мора се успоставити око полинаторске траке, окренута према усеву, на којој се не могу користити пестициди и ђубрива, а кошењем се одржава дивља вегетација. Кошење заштитне зоне се мора обављати пет пута годишње током трајања обавезе.
4) Употреба пестицида је забрањена, током читавог периода обавезивања, на полинаторској траци и заштитној зони.
5) Употреба ђубрива је забрањена, током читавог периода обавезивања, на полинаторској траци и заштитној зони.
6) Пољопривредници морају водити евиденцију о свим релевантним активностима које се односе на ову операцију.
7) Пољопривредници морају да заврше додатну обуку или приме саветодавне услуге о питањима од директног значаја за ову операцију и преузете обавезе, до краја треће године обавеза.

8.3.3.15.3.3. Релевантни елементи полазне основе

Обавезе у оквиру ове операције	Релевантна полазна основа	Правни основ	Поређење обавезе са полазном основом и уобичајним производним методама
Пољопривредници морају на свом газдинству успоставити полинаторску траку, која покрива најмање 1% укупне површине обрадивог земљишта и/или вишегодишњег засада. Локација и облик траке нису унапред дефинисани, али то мора бити описано у плану	Члан 32. - У заштићеним стаништима забрањене су активности и поступци који угрожавају или оштећују један или више типова станишта.	Закон о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 91/10-исправка, 14/16 и 95/18-др.закон)	Законом је прописана обавеза заштите постојећих станишта, али пољопривредницима се не намећу обавезе да успоставе нова станишта на свом пољопривредном земљишту. Дакле, успостављање таквих површина на газдинству превазилази било какве минималне захтеве

усева који припрема овлашћени саветодавац. Уколико површина земљишта, које је везано за ову операцију, износи мање од 1 ha, тада минимална површина мора бити 100 m^2.			
Полинаторска трака мора бити састављена од прихватљивих врста биљака, које ће бити прописане Правилником о Мери 4. Трака се мора састојати од мешавине пет различитих биљних врста (могу бити семе, луковице, биљке, грмље, дрвеће, итд.) које су прилагођене локацији, како би се продужила сезона цветања током целе године. Правилно одржавање полинаторске траке подразумева сетву, садњу, кошење и/или замену и/или уклањање увенулих, болесних и сломљених биљака.	Члан 32. - У заштићеним стаништима забрањене су активности и поступци који угрожавају или оштећују један или више типова станишта.	Закон о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 91/10-исправка, 14/16 и 95/18-др.закон)	Законом је прописана обавеза заштите постојећих станишта, али пољопривредницима се не намећу никакве обавезе да успоставе нова станишта на свом пољопривредном земљишту. Дакле, успостављање таквих површина на газдинству и њихово правилно одржавање превазилазе било какве минималне захтеве
Заштитна зона ширине 5 m, мора се успоставити око полинаторске траке, окренута према усеву, на којој се не могу користити пестициди и ђубрива, а кошењем се одржава дивља вегетација. Кошење заштитне зоне се мора обављати најмање пет пута годишње током трајања обавезе.	Члан 28. - Средства за исхрану биљака примењују се у складу са добром пољопривредном праксом, у количини која је у складу са плодношћу земљишта и потребама биљака, узимајући у обзир климатске услове подручја и услове сетве и садње. Члан 97 - Забрањено је коришћење ђубрива или средстава за заштиту биља у приобалном појасу до 5m.	Закон о средствима за исхрану биља и оплемењивачима земљишта („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 17/19) Закон о водама („Службени гласник РС”, бр. 30/10, 93/12, 101/16, 95/18 и 95/18-др. закон)	Не постоје обавезе за успостављање заштитне зоне дуж полинаторске траке. Обавеза је ограничена само на подручја у близини водотока. Ово је од суштинског значаја за спречавање преношења пестицида, које може утицати на опрашиваче. Ова обавеза превазилази захтеве постављене у одговарајућој полазној основи. Ова обавеза превазилази захтеве постављене у релевантној полазној основи.
Употреба пестицида је забрањена током читавог периода обавезивања на полинаторској траци и заштитној зони.	Члан 44. Средства за заштиту биља морају се примењивати у складу са одлуком о регистрацији и упутством за употребу.	Закон о средствима за заштиту биља („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 14/19)	Употреба пестицида је широко распрострањена и дозвољена за сузбијање корова, штеточина и одређених болести. Ограничења у примени средстава за заштиту

	Члан 45., тачка 7) – Употреба средстава за заштиту биља, која су токсична за пчеле током цветања биљака, је забрањена.		биља, која су токсична за пчеле, примењују се само током цветања биљака. Према томе, услов да се на полинаторској траци и заштитној зони не користи никакав пестицид превазилазе минималне услове прописане законом.
Употреба ђубрива је забрањена током читавог периода обавезовања на полинаторској траци и заштитној зони.	Члан 28. - средства за исхрану биља примењују се у складу са добром пољопривредном праксом, у количини која је у складу са плодношћу тла и потребама биљака, узимајући у обзир климатске услове подручја и услове сетве и садње.	Закон о средствима за исхрану биља и оплемењивачима земљишта („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 17/19)	Уобичајена је пракса да се органско или минерално ђубриво примењује пре сетве и током гајења усева. У том погледу, захтеви везани за ову операцију захтевају од пољопривредника да не користе никакво ђубриво на полинаторској траци и заштитној зони. Ова обавеза превазилази захтеве постављене у релевантној полазној основи.
Пољопривредници морају водити евиденцију о свим релевантним активностима које се односе на ову операцију.	Члан 21. - прописује основне услове за власника или корисника пољопривредног земљишта да води евиденцију о количини употребљених минералних ђубрива и пестицида. Члан 62. - прописује основне захтеве за све управнике пољопривредног земљишта у државном власништву да воде књигу за биљну производњу, чију контролу врши дипломирани инжењер пољопривреде. Члан 28. - Произвођач биљака је дужан да води евиденцију о употреби средстава за исхрану биља и да је стави на увид.	Закон о пољопривредном земљишту - („Службени гласник РС”, бр. 62/06, 65/08 – др. закон, 41/09, 112/15, 80/17 и 95/18- др. закон) Закон о средствима за исхрану биља и оплемењивачима земљишта („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 17/19)	Пољопривредници немају обичај да воде евиденцију, међутим то је услов и обавеза. Из тог разлога, ова обавеза се неће узимати у обзир као део накнаде пољопривредницима у оквиру ове мере.
Пољопривредници морају да заврше додатну обуку или приме саветодавне услуге о питањима од директног значаја за ову	Нема законске обавезе.	Нема законске обавезе.	Не постоји законски услов који обавезује пољопривреднике који обрађују пољопривредно земљиште да користе саветодавне услуге или да

операцију и преузете обавезе до краја треће године обавеза.			похађају обуку, што доводи до неколико погодности у смислу боље едукације пољопривредника.

8.3.3.15.3.4. Врста и износ подршке

Прорачуне за ову операцију извршио је Пољопривредни факултет Универзитета у Београду који је ангажован као независно тело надлежно за спровођење прорачуна. Пољопривредни факултет Универзитета у Београду издао је Изјаву о адекватности и тачности прорачуна која је дата у Прилогу 18.11. Програма.

Подршка се заснива на изгубљеној добити и насталим додатним трошковима. То углавном укључује додатне трошкове који проистичу из рада, трошкове куповине семена и садног материјала, њихове сетве или садње и одржавања површине. Такође, прорачуни узимају у обзир изгубљену добит која произлази из површина које се користе као заштитна зона и полинаторска трака.

Износ подршке

У оквиру ове операције нуде се два нивоа подршке који произилазе из диференцијације у прорачунима за обрадиво земљиште у односу на вишегодишње засаде.

1) за обавезе на обрадивом земљишту износ подршке износи 264,65 EUR/ha годишње.
2) за обавезе у вишегодишњем засаду износ подршке износи 333,77 EUR/ha годишње.

8.3.3.15.4. Операција 4 - Одрживо управљање ливадама и пашњацима

8.3.3.15.4.1. Опис врсте операције

Одавно је препознато да управљање травњацима, било због очувања природе или из естетских разлога, има велики утицај, не само на структуру природних станишта, већ и на биљни и животињски биодиверзитет који тамо постоји, као и на секвестрацију угљеника. У Републици Србији се ливадама и пашњацима не управља правилно и не одржавају се, а често су или опустошени или напуштени, што доводи до поремећаја земљишта током еколошки осетљивих сезона размножавања птица, инсеката и дивљих животиња, повећаног ризика од пожара дивље флоре и појаве штеточина и болести који утичу на суседне оранице и воћњаке.

Из тог разлога, нагласак је на унапређењу биодиверзитета кроз испашу ниског интезитета домаћих животиња током целе године, укључујући и сезону разножавања диљих животиња и птица. У том смислу, ова операција је веома важна за очување и побољшање биодиверзитета, јер ливаде и пашњаци у Србији представљају важно место за размножавање многим птицама које се гнезде на земљи, попут сиве јаребице *(Perdix perdix),*

јаребице камењарке (*Alectoris graeca*) и обичне препелице (*Coturnix coturnix*), као и дивљих животиња као што су јелен, лисице, вукови, дивље свиње, кунићи и фазани. Испаша ниског интезитета створиће и оптималне услове за природне предаторске инсекте који су корисни на пољопривредним површинама. Такви инсекти укључују бубамаре, паукове, осе, лептире итд., који ограничавају штету коју чине ваши, бубе, пужеви и други. Ови природни непријатељи често чине прву линију одбране од напада штеточина и самим тим смањују потребу за применом инсектицида. Ови инсекти се проређују због низа фактора, укључујући климатске промене, инвазивне врсте, употребу агрохемијских средстава и губитак природних станишта.

Ова операција такође треба да промовише касну косидбу травњака, чиме се, поред заштите флоре и фауне, обезбеђује обнављање широколисних биљних врста и заштита природног флористичког састава травњака. Још један важан елемент ове операције је одржавање минималне и максималне густине стоке, како би се обезбедило да се ливаде и пашњаци одржавају у добром еколошком стању. Ово би требало да обезбеди одрживо управљање успостављањем равнотеже између травњаке са недовољном испашом и/или ливаде и пашњаке са прекомерном испашом. Наставак ових традиционалних метода пољопривреде ниског интензитета, од суштинског је значаја за очување биодиверзитета, како у планинским, тако и у низинским подручјима, што ће такође одржати карактеристике руралних пејзажа.

8.3.3.15.4.2. Обавезе

1) Пољопривредници ће одржавати минималну и максималну густину стоке, тако да оптерећење травњака који се користе за испашу у оквиру ове операције буде најмање 0,3 условног грла по хектару (LU/ha) и ограничено на највише 1 LU/ha током целе године.
2) Пољопривредници не смеју палити или јако реметити земљиште, попут дубоког орања, током читавог периода трајања обавезе.
3) Травњаци се не могу косити од 1. маја до 30. јуна.
4) Употреба пестицида је забрањена током читавог периода трајања обавезе.
5) Употреба минералних ђубрива је забрањена током читавог периода трајања обавезе, искључујући стајњак који остаје на травњаку од животиња које пасу.
6) Пољопривредници морају водити евиденцију о свим релевантним активностима које се односе на ову операцију.
7) Пољопривредници морају да заврше додатну обуку или приме саветодавне услуге о питањима од директног значаја за ову операцију и преузете обавезе, до краја треће године обавеза.

8.3.3.15.4.3. Релевантни елементи полазне основе

Обавезе у оквиру ове операције	Релевантна полазна основа	Правни основ	Поређење обавезе за полазном основом и уобичајним производним методама
Пољопривредници ће одржавати минималну и максималну густину стоке, тако да оптерећење травњака који се користе за испашу у оквиру ове операције буде најмање 0,3 условног грла по хектару (LU/ha) и ограничено на највише 1 LU/ha током целе године	Члан 18. - Мере против ерозије забрањују прекомерну испашу у одређеном периоду или ограничавају број грла која могу бити пуштена на одређеним подручјима. Релевантни подзаконски акти за спровођење нису предвиђени и није дефинисан временски период и број грла. Члан 74. Власник или корисник пашњака дужан је да утврди услове и начин коришћења пашњака (површина, принос, капацитет коришћења за поједине врсте стоке, коришћење воде, мере за унапређење производње и потребна средства). Власник, односно корисник пашњака, дужан је да, пре почетка коришћења пашњака, о условима и начину коришћења пашњака обавести лица чија се стока напаса на пашњаку. Лица чија стока се напаса на пашњацима дужна су да се придржавају начина и времена испаше стоке, који су одређени условима и начином коришћења пашњака.	Закон о пољопривредном земљишту - („Службени гласник РС”, бр. 62/2006, 65/2008 – др. закон, 41/09, 112/15, 80/17 и 95/18 - др. закон)	Осигурање правилне равнотеже стоке на датој површини и у одређеном времену од кључне је важности за заштиту квалитета травњака, земљишта, флоре и фауне који га насељавају. Узимајући у обзир да постоји општа одредба о броју животиња на травњацима у подручјима склоним ерозији, али ограничење није прописано, може се сматрати да ова обавеза прелази минималне захтеве.
Пољопривредници не смеју палити или јако реметити земљиште, попут дубоког орања, током читавог	Члан 18. - Мере заштите земљишта обухватају забрану и/или ограничење обављања делатности са циљем спречавања	Закон о заштити земљишта („Службени гласник РС” бр. 112/15)	Овај захтев је минимални законски услов, па стога, иако је обавеза, неће се узети у обзир приликом обрачуна накнаде за подршку у оквиру ове операције.

периода трајања обавезе.	непланираних и/или неконтролисаних промена у коришћењу пољопривредног земљишта. Први режим заштите забрањује употребу природних ресурса. Други степен режима заштите ограничава довођење врста које су стране за биљке и животиње у региону, у коме се налази заштићено подручје. Члан 15. Заштита птица и миграторних врста постиже се применом мера неопходних за очување, одржавање и обнављање довољне разноврсности и распореда њихових станишта, избегавање загађења или погоршања квалитета станишта и подстицање истраживања и управљања. Члан 18 - Очување биолошке и предеоне разноликости станишта у агроекосистемима и другим неаутономним и полуаутономним екосистемима спроводиће се углавном кроз очување и заштиту граничних станишта, живе ограде, граница, појединачног дрвећа, група дрвећа, бара и ливадских појасева, као и других екосистема са очуваном или делимично измењеном дрвенастом, жбунастом, ливадском или мочварном вегетацијом. Члан 74 - Забрањено је коришћење, уништавање и предузимање других активности које би	Закон о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 91/10-исправка, 14/16 и 95/18-др. закон)	

	могле угрозити строго заштићене дивље врсте биљака, животиња, укључујући птице и гљиве и њихова станишта. Члан 6 - Заштита заштићених дивљих врста врши се ограничавањем њихове употребе, забраном уништавања и предузимањем других активности које штете врстама и њиховим стаништима.	Правилник о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС”, бр. 5/2010, 47/2011, 32/2016 и 98/2016)	
Травњаци се не могу косити од 1. маја до 30. јуна.	Члан 74. – Заштитне мере за строго заштићене дивље врсте: Забрањено је коришћење, уништавање и предузимање других активности које би могле угрозити строго заштићене дивље врсте биљака, животиња, укључујући птице и гљиве и њихова станишта. У смислу овог члана, забрањено је: -хватање, држање и/или убијање, било којом методом, строго заштићених врста дивљих животиња у свим фазама биолошког циклуса, оштећивање или уништавање њихових развојних облика, јаја чак и када су празна, гнезда и легла, као и подручја њиховог размножавања, и угрожавање или уништавање њихових станишта итд. -значајно узнемиравање, посебно током репродукције, одгоја, миграције и	Закон о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 91/10-исправка, 14/16 и 95/18-др. закон)	Закон ограничава интервенције током сезоне парења и узгајалишта заштићених дивљих врста. Међутим, оно што се предлаже у оквиру ове обавезе, протеже се на заштиту свих врста које се појављују на том пољопривредном земљишту, било оне заштићене или не. Кошење траве није дозвољено током осетљивог периода парења. Такође, нема ограничења за време кошње, па се увођење касне кошње треба посматрати као обавеза која надилази све законске обавезе у смислу управљања ливадама. Из ових разлога, обавезе превазилазе оне предвиђене законом.

	хибернације. Члан 18. - Како би заштитило пољопривредно земљиште од штетних ефеката ерозије и бујица у ерозионом подручју, корисници пољопривредног земљишта су дужни да примене мере против ерозије, као што је привремена или трајна забрана орања ливада и пашњака и других површина ради њиховог претварања у ратарске усеве и друге мере.	Закон о пољопривредном земљишту - („Службени гласник РС”, бр. 62/06, 65/08 – др. закон, 41/09, 112/15, 80/17 и 95/18- др. закон)	
Употреба пестицида је забрањена током читавог периода трајања обавезе.	Члан 44. - Средства за заштиту биља морају се примењивати у складу са одлуком о регистрацији и упутством за употребу	Закон о средствима за заштиту биља („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 14/19)	Употреба пестицида је уобичајена и дозвољена за сузбијање корова, штеточина и одређених болести. Дакле, услов да се не употребљавају пестициди на целој ливади или пашњаку ни у једном тренутку током периода од пет година превазилази било који минимални захтев прописан законом.
Употреба минералних ђубрива је забрањена током читавог периода трајања обавезе, искучујући стајњак који остаје на травњаку од животиња које пасу.	Члан 28. - средства за исхрану биља примењују се у складу са добром пољопривредном праксом, у количини која је у складу са плодношћу земљишта и потребама биљака, узимајући у обзир климатске услове подручја и услове сетве и садње	Закон о средствима за исхрану биља и оплемењивачима земљишта(„Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 17/19).	Не постоје законска ограничења за пољоприреднике за коришћење органских или минералних ђубрива. У том смислу, условљеност везана за ову операцију захтева од пољопривредника да не користи никакво ђубриво. Из тог разлога, ова обавеза превазилази захтеве постављене у релевантној полазној основи.
Пољопривредници морају водити евиденцију о свим релевантним активностима које се односе на ову операцију.	Члан 21 - прописује основне захтеве за власника или корисника пољопривредног земљишта да воде евиденцију о количини употребљених минералних ђубрива и пестицида.	Закон о пољопривредном земљишту - („Службени гласник РС”, бр. 62/06, 65/08 – др. закон, 41/09, 112/15, 80/17 и 95/18- др. закон).	Пољопривредници немају обичај да воде евиденцију, међутим то је услов и обавеза. Из тог разлога, ова обавеза се неће узимати у обзир приликом обрачуна накнаде пољопривредницима у оквиру ове мере.

	Члан 62 - прописује основне захтеве за све управнике пољопривредног земљишта у државном власништву да воде књигу поља за биљну производњу, чију контролу врши дипломирани инжењер пољопривреде. Члан 28 - Произвођач биљака је дужан да води евиденцију о употреби средстава за исхрану биља и да је стави на увид.	Закон о средствима за исхрану биља и оплемењивачима земљишта („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 17/19).	
Пољопривредници морају да заврше додатну обуку или приме саветодавне услуге о питањима од директног значаја за ову операцију и преузете обавезе, до краја треће године обавеза.	Нема законске обавезе	Нема законске обавезе	Не постоји законски услов који обавезује пољопривреднике који управљају пашњацима и ливадама да користе саветодавне услуге или да похађају обуку, што доводи до неколико погодности у смислу боље едукације пољопривредника.

8.3.3.15.4.4. Врста и износ подршке

Прорачуне за ову операцију извршио је Пољопривредни факултет Универзитета у Београду који је ангажован као независно тело надлежно за спровођење прорачуна. Пољопривредни факултет Универзитета у Београду издао је Изјаву о адекватности и тачности прорачуна која је дата у Прилогу 18.11. Програма.

Подршка се заснива на изгубљеној добити и насталим додатним трошковима. Изгубљена добит израчунаваће се на основу смањеног броја стоке у односу на слично подручје под уобичајним нивоом производње и губитка сточне хране услед употребе травњака са ниским интензитетом и некоришћења вештачких ђубрива. У смислу додатних насталих трошкова, ово ће бити повезано са трошковима рада у вези са додатним премештањем стоке и трошковима концентроване хране као замене за зелену сточну храну током еколошки осетљивог периода.

Износ подршке

Ниво подршке за ову операцију износи 312,52 EUR/ha годишње.

8.3.4. СПРОВОЂЕЊЕ ЛОКАЛНИХ СТРАТЕГИЈА РУРАЛНОГ РАЗВОЈА – *LEADER* ПРИСТУП

8.3.4.1. Правни основ

- *Члан 3 Уредбе (ЕУ) бр. 2021/1529 Европског парламента и Савета од 15. септембра 2021. године о успостављању Инструмента за претприступну помоћ (ИПА III)*
- *Члан 27 1 (5) Секторског споразума*
- *Прилог 4 Секторског споразума*

8.3.4.2. Образложење

Локалне иницијативе најбоље приказују интерес и потенцијал малих заједница у руралним подручјима, приближавајући се њиховим социјалним, економским и еколошким проблемима. Улога Локалне акционе групе, као аниматора у локалној заједници, олакшава примену локалних стратегија руралног развоја и подстиче развој социјалног капитала у одређеној локалној заједници. *LEADER* приступ има за циљ јачање локалног развоја укључивањем најважнијих јавних и приватних локалних актера кроз суфинансирање локалних пројеката, који су заједно одабрали поменути локални актери. *LEADER* приступ треба да помогне пољопривредницима и широј руралној популацији да истраже нове начине како би постали конкурентни, али и да превазиђу потешкоће као што су: старење становништва, низак ниво понуђених услуга или недостатак могућности за запошљавање.

LEADER приступ је присутан у Републици Србији од 2007. године. Углавном је био подржан путем донаторских пројеката, а делимично и од стране државних институција на територији АП Војводине у периоду од 2010. до 2015. године. У том периоду је у Републици Србији основано и функционисало двадесетак потенцијалних Локалних акционих група за рурални развој. Национална *LEADER* мера усвојена је 2019. године и 21 партнерство је добило статус ЛАГ-а. *LEADER* представља релативно нов приступ развоју руралних подручја у Републици Србији. Стога, неопходна је даља подршка процесу изградње капацитета, учења, анимације, образовања и умрежавања учесника у оквиру *LEADER* приступа.

Квантитативна и квалитативна анализа у области израде програма указује да подршка спровођењу *LEADER* приступа треба да допринесе остварењу сва четири циља ИПАРД III програма, а посебно: олакшавању развоја пословања, раста и запошљавања у руралним подручјима, побољшању положаја пољопривредника у ланцу вредности и привлачењу младих пољопривредника, побољшању развоја заједнице и социјалног капитала у руралним подручјима, као и изградњи модерне јавне управе у области пољопривреде и руралног развоја, уз поштовање принципа доброг управљања.

Постојећа Партнерства (потенцијални ЛАГ-ови), са одобреном ЛСРР, која су основана током спровођења националне „*LEADER like*" мере, биће препозната као ЛАГ-ови, уз обавезу припреме и усвајања ЛСРР за ИПАРД III програмски период.

8.3.4.3. Општи и специфични циљеви

Општи циљеви

Спровођењем *LEADER* приступа унапређује се развој заједнице, повећава социјални капитал и доприноси се унапређењу економских, социјалних, културних и еколошких аспеката на локалном подручју, кроз ангажовање већег броја приватних и јавних партнера из различитих сектора и вредновањем ресурса на локалном нивоу.

Специфични циљеви

Ова мера доприноси следећим специфичним циљевима:

- Унапређење социјалног капитала и локалне управе стварањем приватно-јавних партнерства (ЛАГ - Локалне акционе групе), које припремају и спроводе Локалне стратегије руралног развоја (ЛСРР);
- Анимација становништва на одређеном подручју и јачање капацитета локалног становништва и Локалних акционих група;
- Допринос руралној економији, руралном туризму, унапређење културног и социјалног живота заједнице, јавних простора у селима, побољшање еколошких стандарда на подручју ЛАГ-ова, као главним темама у вези са припремом Локалних стратегија руралног развоја;
- Повезивање са другим ЛАГ-овима, размена најбоље праксе, ширење информација у вези са ИПАРД програмом и учење о новим приступима руралног развоја на националном нивоу, као и повезивање са другим земљама кандидатима и државама чланицама.

8.3.4.4. Повезаност са другим мерама ИПАРД програма и националним мерама

Ова мера је повезана са Мером 9, у оквиру које су прихватљиви трошкови сврстани у категорију ф): Трошкови у вези са „стицањем вештина" за припрему потенцијалних ЛАГ-ова за спровођење мере „Спровођење локалних стратегија руралног развоја - *LEADER* приступ". Кроз меру Техничка помоћ омогућена је подршка потенцијалним ЛАГ-овима да се припреме за *LEADER* меру. Такође, умрежавање ЛАГ-ова подржано је кроз ИПАРД Меру 9 - Техничка помоћ. Ова мера је повезана и са Мером 1, Мером 3 и Мером 7, нарочито код оних пројеката који се спроводе у складу ЛСРР.

МПШВ спроводи националну „*LEADER like*" меру од 2019. године. Ова мера омогућава јачање капацитета већ основаних Партнерстава (потенцијалних ЛАГ-ова) и спровођење

њихових ЛСРР кроз реализацију малих пројеката. „*LEADER like*” мера се неће спроводити на националном нивоу када почне имплементација *LEADER* мере кроз ИПАРД програм. Постојећа Партнерства су углавном основана у складу са критеријумима прихватљивости и критеријумима селекције ИПАРД II програма. Потенцијални ЛАГ-ови, основани током спровођења националне „*LEADER like*” мере, биће препознати као ЛАГ-ови, са обавезом да припреме и усвоје ЛСРР, као и да прилагоде Партнерства за ИПАРД III програмски период.

8.3.4.5. Корисници

Прихватљиви корисници су Локалне акционе групе, регистроване у складу са Законом о удружењима, а које су одабране и уговорене од стране ИПАРД агенције.

8.3.4.6. Општи критеријуми прихватљивости

LEADER приступ на програмском нивоу треба да садржи најмање следеће елементе:

а) Локалне стратегије руралног развоја које су засноване на подручју, а намењене добро идентификованим субрегионалним руралним подручјима;

б) Локална јавно-приватна партнерства (Локалне акционе групе);

в) Приступ „одоздо према горе” са којим ће Локалне акционе групе имати овлашћење да доносе одлуке у вези са припремом и спровођењем Локалних стратегија руралног развоја;

г) Мултисекторски приступ и спровођење ЛСРР засноване на повезивању учесника и спровођењу пројеката из различитих сектора локалне економије;

д) Умрежавање локалних партнерстава;

ђ) Примена иновативних приступа.

Локалне стратегије руралног развоја садржаће активности повезане са најмање једном од приоритетних тема, а то су:

- **Рурална економија:** развој кратких ланаца снабдевања и производа са додатом вредношћу, укључујући квалитетне производе, различите занате и друге активности у вези са диверзификацијом руралне економије;
- **Рурални туризам:** развој производа руралног туризма који се заснивају на коришћењу локалних, природних и културних ресурса;
- **Заједница:** јачање културног и социјалног живота заједнице и подржавање заједничких организација локалних учесника, удружења и невладиних организација;
- **Јавни простори:** побољшање јавног простора у селима;
- **Околина:** побољшање еколошких стандарда на подручју ЛАГ-ова и промоција коришћења обновљиве енергије од стране локалне заједнице;

- **Умрежавање:** умрежавање ЛАГ-ова, размена најбоље праксе, ширење иформација у вези са ИПАРД програмом и учење о новим приступима руралног развоја.

Спровођење Локалне стратегије руралног развоја обухвата: активности анимације и изградње капацитета, мале пројекте и текуће трошкове ЛАГ-а. Активности морају бити повезане са горе наведеним одабраним приоритетним темама.

Локалне акционе групе морају да испуњавају следеће услове:

- Морају да предложе интегрисану Локалну стратегију руралног развоја засновану на *LEADER* карактеристикама, како је дефинисано у Поглављу 8.3.4.6.1 (а) до (ђ);
- Морају да се састоје од групе локалних партнера из различитих социо-економских сектора са истог подручја. Треба да осигурају родну равноправност учешћем жена и младих на нивоима доношења одлука у ЛАГ-у;
- Морају да покажу способност да дефинишу и спроводе ЛСРР на подручју ЛАГ-а;
- Локалне акционе групе морају бити удружења регистрована у складу са Законом о удружењима;
- ЛАГ мора да има способност да управља јавним средствима - ангажовањем административног и финансијског сарадника који је у стању да управља јавним средствима и обезбеди функционисање партнерства. Одређене активности, попут вођења рачуноводства, ако их члан ЛАГ-а не може спровести, могу бити поверене некоме ко није члан ЛАГ-а.

Захтеви за подручја ЛАГ-а која су обухваћена Локалном стратегијом руралног развоја:

- Подручје ЛАГ-а мора бити кохерентно и имати довољну критичну масу у погледу људских, финансијских и економских ресурса за подршку одрживој стратегији развоја;
- Подручје ЛАГ-а мора имати више од 10.000 становника, а највише 150.000 становника. Насељено место у оквиру ЛАГ-а не може имати више од 25.000 становника;
- Исто подручје не сме припадати више од једном ЛАГ-у, што значи да једно партнерство може имати једну стратегију и једну територију.

Минимална садржина Локалне стратегије руралног развоја обухвата:

- Дефиницију подручја и становништва обухваћених ЛСРР, укључујући опис кохерентности и довољну критичну масу у погледу људских, финансијских и економских ресурса;
- Анализу развојних потреба и потенцијала подручја, укључујући анализу снага, слабости, могућности и претњи (*SWOT* анализа). У ту сврху, ЛАГ-ови би требало да узму у обзир не само статистику, већ и ставове локалних учесника.

- Опис стратегије и њених циљева. У ту сврху, ЛАГ-ови дефинишу визију и циљеве у складу са приоритетним темама из ИПАРД програма.
- Опис процеса укључивања заједнице у припрему стратегије, структуре партнерства и интерних правила одлучивања.
    - Акциони план, који је један од најважнијих делова ЛСРР. Обавезно је да све предложене активности буду повезане са одабраним приоритетним темама. Акциони план утврђује минимални (обавезујући) ниво активности (минимални ниво циљева). Касније, Акциони план мора бити преточен у детаљније разрађене Годишње планове. ЛАГ-ови морају да дефинишу критеријуме за одабир активности у оквиру Годишњих планова.
    - Финансијски план са индикативним буџетом за период трајања ЛСРР, треба да буде подељен на: текуће трошкове ЛАГ-а, анимацију/јачање капацитета и мале пројекте.

Детаљни захтеви у вези са ЛСРР биће наведени у Правилнику за спровођење *LEADER* мере.

8.3.4.7. Специфични критеријуми прихватљивости

Критеријуми прихватљивости односе се на: територију покривену ЛСРР, састав ЛАГ-а, правну форму ЛАГ-а и презентацију ЛСРР.

Територија:

- Кохерентна територија руралног подручја са довољном критичном масом, односно територија која има од 10.000 до 150.000 становника, а која укључује насељена места са популацијом мањом од 25.000 становника.
- Иста општина/насељено место припада само једном ЛАГ-у. Није дозвољено преклапање територија, што значи: „једно партнерство, једна стратегија, једна територија”.

Правни облик:

- Локалне акционе групе су удружења регистрована у складу са Законом о удружењима. Статут ЛАГ-а јасно описује улоге и одговорности чланова ЛАГ-а који се обавезују на развој територије ЛАГ-а и спровођење Локалне стратегије руралног развоја.

Партнерство:

Састоји се од групе која представља партнере из различитих социо-економских сектора на одређеној територији, и то:

а) цивилног сектора: интересна удружења (нпр. из области: спорта, културе, животне средине, итд.); фондације; становници; физичка лица и организације цивилног друштва (млади, жене из руралних подручја, итд);

б) привредног сектора: пољопривредници, организације произвођача, предузећа, компаније, предузетници ангажовани у различитим секторима привреде;

в) јавног сектора (нпр. ЈЛС, јавне институције, институције културе и пружаоци јавних услуга, итд.).

Ниво одлучивања у ЛАГ-у:

- Органи јавне власти или било која појединачна интересна група не сме да има више од 50% гласачких права;
- Сектор цивилног друштва, који се састоји од цивилног и привредног сектора, треба да има више од 50% гласачких права;
- Локалне власти треба да имају најмање 20% гласачких права;
- Жене из руралних подручја треба да буду заступљене са најмање једним правом гласа;
- Млади треба да буду заступљени са најмање једним правом гласа.

Локална стратегија руралног развоја:

- ЛАГ мора да предложи интегрисану Локалну стратегију руралног развоја, која укључује минималне елементе и приоритетне теме, као што је наведено у Поглављу 8.3.4.6.

8.3.4.8. Прихватљиви трошкови

Прихватљиве активности

Ова мера ће обухватати следеће активности повезане са приоритетним темама дефинисаним у ЛСРР:

1. „Стицање вештина, анимирање становништва ЛАГ територија” за изградњу капацитета и анимацију одабраних ЛАГ-ова;
2. „Текући трошкови” - за функционисање изабраних ЛАГ-ова;
3. Спровођење „малих пројеката”;
4. „Пројекти сарадње” за међу-територијалне (унутар земље) или транснационалне пројекте (између земаља). Ова активност ће бити прихватљива у каснијој фази спровођења ИПАРД III програма.

1. Стицање вештина, анимирање становништва ЛАГ територија за изградњу капацитета и анимацију одабраних ЛАГ-ова

Прихватљиве активности, у оквиру активности „Стицања вештина, анимирања становништва ЛАГ територија”, јесу оне које се односе на изградњу капацитета запослених у ЛАГ-у, чланова ЛАГ-а и становништва ЛАГ-а, као и анимација чланова ЛАГ-а и становништва ЛАГ-а, и то:

- Анимација, организација информативних и промотивних догађаја, укључујући припрему промотивних материјала (нпр. семинари, радионице, састанци итд.);

- Обука и едукација (нпр. припрема пословних планова, припрема пројектних пријава, рачуноводство итд.);
- Припрема релевантних студија подручја ЛАГ-а за будући развој (нпр. социо-економских, регионалних, маркетиншких, итд.);
- Умрежавање и учешће на националним и међународним семинарима, радионицама, састанцима, студијским посетама, укључујући догађаје националне и Европске мреже за рурални развој.

Различити трошкови су прихватљиви у погледу стицања вештина и анимације, а посебно:

- тошкови ангажовања експерта;
- трошкови услуга превођења и тумачења;
- трошкови у вези са учешћем запослених у ЛАГ-у, чланова ЛАГ-а и становништва ЛАГ-а на студијским посетама, обукама, састанцима и умрежавању у РС и иностранству (нпр. путни трошкови, трошкови осигурања, дневнице, накнаде за конференције/семинаре, изнајмљивање возила и трошкови горива);
- трошкови у вези са организацијом састанака и обука за запослене у ЛАГ-у, чланове ЛАГ-а и становништво ЛАГ-а (нпр. закуп простора и опреме, трошкови хране и пића);
- трошкови у вези анимације, промотивне и информативне кампање за ЛАГ.

Детаљна листа прихватљивих трошкова, у вези са стицањем вештина и анимацијом, биће наведена у Правилнику за спровођење *LEADER* мере.

2. Текући трошкови Локалних акционих група

Прихватљиве активности које се односе на „Текуће трошкове” су оне које су повезане са редовним радом ЛАГ-а. Прихватљиве активности ЛАГ-а односе се на:

- Опремање и рад канцеларије (нпр. намештај, закуп простора, *IT* услуг*е,* итд.);
- Трошкови запослених (нпр. плате, осигурање, трошкови превоза, итд.);
- Спољне услуге (нпр. рачуноводство, веб-хостинг, *IT* услуге, итд.).

Када је реч о Текућим трошковима прихватљиви су различити трошкови, а нарочито оперативни трошкови и трошкови запослених, као и трошкови повезани са комуникацијом и односима с јавношћу, као што су:

- плате (суфинансирање) за менаџера ЛАГ-а и/или друге запослене у ЛАГ-у;
- закуп канцеларије и режијски трошкови;
- канцеларијски материјал (нпр. прибор за писање итд.);
- набавка опреме, укључујући *IT* опрему;
- намештај;

- трошкови у вези са комуникацијом (нпр. веб-странице);
- чланарине и претплате (мреже на локалном, регионалном или националном и на европском нивоу - нпр. Европска *LEADER* асоцијација за рурални развој - *ELARD*).
- услуге (*IT* стручњаци, рачуновође, *PR*, итд.).

Детаљна листа прихватљивих трошкова, у вези са текућим трошковима, биће наведена у Правилнику за спровођење *LEADER* мере.

3. Мали пројекти

Мали пројекти су:

- повезани са једном од приоритетних тема, како је дефинисано у Поглављу 8.3.4.6, нпр. локални маркетинг и кратки ланци снабдевања; организација догађаја (сајмови, сеоски фестивали, такмичења, итд.); учешће на сајмовима и сличним догађајима; мање интервенције за реновирање зграда унутар заједнице; побољшање јавних простора мањих размера; туристичка инфраструктура мањег обима; рестаурација мањих сеоских споменика; израда и одржавање веб-страница;
- дефинисани у ЛСРР као прихватљиви за ИПАРД подршку;
- они чији је поступак избора описан у ЛСРР;
- изабрани и спроведени од стране ЛАГ-а;
- заједничке природе и имају корист за локалну заједницу.

Пројекти који доносе корист физичким лицима или појединачним предузећима нису прихватљиви.

Мали пројекти могу добити подршку до 5.000 EUR, без обзира на укупну вредност пројекта (прихватљиви и неприхватљиви трошкови).

Преглед малих пројеката који су планирани за одређену годину представљени су у Годишњем плану ЛАГ-а.

Када је реч о малим пројектима, различити трошкови су прихватљиви, укључујући инвестиционе и оперативне трошкове. Детаљна листа прихватљивих трошкова биће наведена у Правилнику за спровођење *LEADER* мере.

8.3.4.9. Критеријуми селекције/Принципи у вези са критеријумима селекције

За процену ЛСРР ће се користити следећи критеријуми, и то:

- квалитет партнерства;
- кохерентност територије ЛАГ-а и процена критичне масе у погледу људских, финансијских и економских ресурса;
- учешће заинтересованих страна у припреми ЛСРР;

- способност ЛАГ-а да спроводи ЛСРР;
- извори финансирања активности које су предвиђене у ЛСРР;
- квалитет интервенцијске логике ЛСРР;
- усклађеност ЛСРР са циљевима ИПАРД програма и приоритетним темама.

Узимаће се у обзир само ЛСРР који испуњавају минималне услове. Детаљана листа за оцену ЛСРР дата је у Анексу 18.9 – Елементи бодовања за оцену квалитета Локалне стратегије руралног развоја ИПАРД програма.

Процедура за одабир Локалних акционих група

ЛАГ-ови ће бити изабрани на основу јавног позива, који ће бити расписан за сва рурална подручја, како би се осигурала конкуренција између Локалних акционих група које достављају ЛСРР.

Поступак одабира ЛАГ-ова састоји се од две фазе, а то су:

- провера прихватљивости ЛАГ-а од стране ИПАРД агенције и
- процена ЛСРР прихватљивих ЛАГ-ова према критеријумима за одабир које је дефинисала Евалуациона комисија.

Евалуациону комисију чине представници Управљачког тела и други релевантни актери у области руралног развоја, као и невладине организације које се баве руралним развојем. Чланове Евалуационе комисије именује министар, на предлог Управљачког тела.

Детаљна процедура за избор ЛАГ-ова биће дата у Правилнику за спровођење *LEADER* мере.

Кораци у спровођењу *LEADER* мере описани су у Табели 48.

Табела 48: Кораци у спровођењу LEADER мере

Корак	ИПАРД агенција	ЛАГ-ови	Управљачко тело
1 - Одабир ЛАГ-ова			
1.1	Објављује Позив за одабир ЛАГ-ова, на основу Правилника за спровођење *LEADER* мере;		
1.2		ИПАРД агенцији подноси Пријаву за одабир, заједно са ЛСРР;	
1.3	Врши проверу прихватљивости потенцијалних корисника (критеријуми прихватљивости) и доставља ЛСРР Евалуационој комисији;		
1.4			Евалуациона комисија: -врши оцену ЛСРР

			-примењује критеријуме за одабир на ЛАГ-овима -рангира ЛАГ-ове
1.5	Објављује листу одабраних ЛАГ-ова;		
1.6	Потписује уговор о правима и обавезама са одабраним ЛАГ-овима		
2 - Спровођење ЛСРР			
2.1		Одабрани ЛАГ-ови подносе ИПАРД агенцији Годишњи план рада за спровођење активности 1, 2 и 3	
2.2	Одобрава Годишње планове рада		
2.3		-Одабрани ЛАГ-ови спроводе активности наведене у Годишњем плану рада (ЛАГ-ови треба формално да одаберу мале пројекте и пројекте сарадње) -Подносе захтеве за исплату ИПАРД агенцији -Анимирају локално подручје -Обезбеђују обуке	
2.4	Проверава пријаве и врши исплате одабраним ЛАГ-овима;		
2.5	Контролише ЛАГ-ове у вези са уговорним обавезама		

8.3.4.10. Интензитет помоћи и стопа доприноса ЕУ

Интензитет помоћи, изражен као удео јавне подршке у прихватљивим трошковима, износи до 100%, где је стопа доприноса ЕУ 90%.

Максимални износ годишње јавне подршке по кориснику (одабрани ЛАГ) и по активности биће прописан Правилником за спровођење *LEADER* мере. Најмање 30% годишњег буџета ЛАГ-а треба да буде издвојено за активности које се односе на Стицање вештина и анимирање становника територије ЛАГ-а.

Уговорени ЛАГ-ови могу авансно добити средства за почетне активности из националног буџета, али то се ни у ком случају не сматра трошковима које ће Европска комисија надокнадити из ИПАРД фонда. Износ аванса не сме бити већи од 10% уговореног износа за време трајања ЛСРР.

8.3.4.11. Индикативни буџет за меру

Табела 49: Индикативни буџет за период 2021. до 2027. године за Меру 5

Година	Укупан прихватљив трошак	Јавни трошкови						Приватно учешће	
		Укупно		Учешће ЕУ		Национално учешће			
		EUR	%	EUR	%	EUR	%	EUR	%
1	2=3+9	3=5+7	4=3/2	5	6	7	8	9	10=9/2
2021	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2022	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2023	2.222.222,22	2.222.222,22	100	2.000.000,00	90	222.222,22	10	-	-
2024	2.888.888,89	2.888.888,89	100	2.600.000,00	90	288.888,89	10	-	-
2025	3.555.555,56	3.555.555,56	100	3.200.000,00	90	355.555,56	10	-	-
2026	3.666.666,67	3.666.666,67	100	3.300.000,00	90	366.666,67	10	-	-
2027	3.666.666,67	3.666.666,67	100	3.300.000,00	90	366.666,67	10	-	-
Укупно	16.000.000,00	16.000.000,00		14.400.000,00		1.600.000,00		-	

Узимајући у обзир процену да ће се током спровођења ИПАРД програма, у периоду од пет година, финансирати 30 ЛАГ-ова, годишње ће бити исплаћено 88.000 EUR сваком ЛАГ-у.

8.3.4.12. Показатељи и циљеви који ће се користити у програму

Табела 50: Показатељи и циљеви за Меру 5

Показатељи за Меру 5 - Спровођење локалних стратегија руралног развоја - *LEADER* приступ	Циљна вредност до 2027. године
Број Локалних стратегија руралног развоја (*LEADER)*	30
Број отворених радних места	30
Број ИПАРД корисника којима су подржане инвестиције у обновљиве изворе енергије	0
Становништво које је обухваћено ЛАГ-овима	1.200.000
Број исплаћених малих пројеката	600

8.3.4.13. Административна процедура

ИПАРД агенција објављује позив и врши одабир ЛАГ-ова на основу провере прихватљивости од стране ИПАРД агенције и процене Евалуационе комисије, која је формирана на предлог Управљачког тела. Уговор се потписује између ИПАРД агенције и одабраних ЛАГ-ова за спровођење ЛСРР. ИПАРД агенција врши исплату аванса ЛАГ-у.

Сваке године, ЛАГ-ови достављају Годишњи план (који детаљно описује Акциони план из ЛСРР) ИПАРД агенцији и Управљачком телу.

Сваки ЛАГ спроводи анимацију, изградњу капацитета и мале пројекте у складу са Годишњим планом. Такође, ЛАГ треба да осигура да су цене прихватљиве, као и да избор добављача буде непристрасан.

Сваки ЛАГ редовно подноси (нпр. сваког месеца, сваког тромесечја) захтев за исплату за надокнаду трошкова изградње капацитета, текућих трошкова и трошкова реализованих малих пројеката. Сваки захтев за исплату мора бити јасно повезан са Годишњим планом (као у и Локалној стратегији руралног развоја). ИПАРД агенција ће извршити проверу ЛАГ у складу са уговорним обавезама (административна контрола и контрола на лицу места, укључујући оправданост цене трошкова). ИПАРД агенција врши плаћања ЛАГ-у на основу одобреног захтева за исплату.

8.3.4.14. Географски обим мере

Мера се примењује на области дефинисане у Поглављу 2.1.

8.3.4.15. Остале информације специфичне за меру

Н/П

8.3.5. ИНВЕСТИЦИЈЕ У РУРАЛНУ ЈАВНУ ИНФРАСТРУКТУРУ

8.3.5.1. Правни основ

- Члан 3 Уредбе (ЕУ) бр. 2021/1529 Европског парламента и Савета од 15. септембра 2021. године о успостављању Инструмента за претприступну помоћ (ИПА III)
- Члан 27 1 (6) Секторског споразума
- Анекс 4 Секторског споразума

8.3.5.2. Образложење

Главни изазов који би требало решити у руралним подручјима су системи водоснабдевања, односно „легализација” водоснабдевања и превођење водоснабдевања у надлежност општина, имајући у виду да је реч о системима који не испуњавају прописане услове квалитета воде за пиће. Према извештајима Института за јавно здравље „Батут”, примена одредби о хигијенској исправности воде за пиће у 2017. години представља изазов, посебно у руралним подручјима. Инвестицијама у водоснабдевање обезбедиће се снабдевање квалитетном водом за пиће и повећаће се стопа прикључења становништва на систем јавног снабдевања водом за пиће. Такође, ове инвестиције су усмерене ка повећању ефикасности јавног система водоснабдевања и треба да допринесу смањењу губитака воде и откривању и отклањању проблема који могу настати на водоводној мрежи.

Још је неповољнија ситуација у вези са пречишћавањем отпадних вода. У Републици Србији готово да не постоји инфраструктура за пречишћавање отпадних вода које долазе из

домаћинстава. Око 40% становништва користи септичке јаме за одлагање отпадних вода, док око 7% користи компостирање и ненаменске инсталације за одлагање отпадних вода. Изражена је значајна разлика и у степену прикључености становништва на канализациону мрежу, у односу на прикључке на водовод, посебно у насељима са мање од 50.000 становника, што представља посебну претњу за загађење подземних вода. Покривеност пречишћавања свих отпадних вода у 2017. години износи свега 13,85%, што као последицу има директно испуштање отпадних вода у реке, загађење животне средине и угрожавање здравља становништва. Инвестиције у канализационе системе треба да повећаћају стопу повезаности становништва на јавну канализациону мрежу. Инвестиције у изградњу и/или реконструкцију постројења за пречишћавање отпадних вода, као и мањих објеката за пречишћавање воде и септичких јама треба да допринесу смањењу последица насталих од испуштања отпадних вода у животну средину.

Насеља у руралним подручјима готово да су изостављена из система организованог сакупљања отпада, што за последицу има појаву дивљих депонија у земљи. Проценат становништва обухваћеног организованим сакупљањем отпада показује благи пораст, што указује на позитивне тенденције смањења неуређених депонија и одлагалишта отпада. Најмање становника обухваћених организованим сакупљањем отпада је у општинама на југу Србије (20-25%).

Посебан изазов за унапређење јавне инфраструктуре је положај многих мањих насеља која се налазе на широком географском подручју. Социјална инклузија и локални развој постиже се и изградњом и реконструкцијом некатегорисаних путева у циљу боље саобраћајне повезаности мањих сеоских насеља са општинским путевима. Изградња, реконструкција и увођење јавне расвете општинских или некатегорисаних путева допринеће бољој саобраћајној повезаности сеоских насеља, али ће и побољшати социјалну инклузију и ојачати социјално-економску структуру руралних подручја.

Стратегија развоја енергетике Републике Србије до 2025. године, са пројекцијама до 2030. године, наглашава подршку у области обновљивих извора енергије. Јединице локалне самоуправе су у процесу усвајања својих Програма енергетске ефикасности, који укључују процењену вредност инвестиције у производњу и дистрибуцију енергије из обновљивих извора енергије. Програми су у складу са Законом о енергетској ефикасности и рационалној употреби енергије. Циљ Закона је да осигура уштеду енергије и сигурност снабдевања енергијом, смањи утицај енергетског сектора на животну средину и климатске промене и допринесе одрживом коришћењу природних и других ресурса.

8.3.5.3. Општи и специфични циљеви

Општи циљеви

Општи циљ је подршка економском, социјалном и територијалном развоју, који води паметном, одрживом и инклузивном расту кроз развој физичке инфраструктуре у

Републици Србији и олакшавање развоја, раста и запошљавања у заједници у руралним подручјима.

Специфични циљеви

- Обезбеђивање инфраструктуре потребне за развој активних руралних подручја, могућности динамичног развоја пословања, као и функционалног сектора услуга;
- Допринос побољшању животног стандарда и социјално-економске структуре руралних подручја;
- Подршка јавним инвестицијама неопходним за постизање одрживог развоја;
- Повећање атрактивности руралних подручја и смањење депопулације руралних подручја.

Ове специфичне циљеве би требало постићи кроз побољшање водоснабдевања, канализационог система и третмана отпадних вода, одлагања отпада, локалних/ некатегорисаних путева и снабдевања енергијом.

8.3.5.4. Повезаност са осталим ИПАРД мерама у програму и националним мерама

Ова мера је повезана са Мером 1 - Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава. Развој инфраструктуре доприноси расту производње у примарној пољопривредној производњи. Мера је такође повезана са Мером 3 - Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства. Побољшање прерађивачких капацитета могуће је уз развијену инфраструктуру. Развој инфраструктуре у руралним подручјима такође је повезан са Мером 7 - Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања. Да би се развило пословање у руралним подручјима, неопходно је обезбедити пратећу инфраструктуру. Постоји повезаност и са Мером 5 - Спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ. Основна инфраструктура је један од предуслова за развој уравнотежене економске делатности у руралним подручјима и за побољшање социјално-економских услова живота руралног становништва.

8.3.5.5. Корисници

Корисници ове мере су јединице локалне самоуправе за пројекте који се спроводе у насељеним местима која имају до 10.000 становника.

8.3.5.6. Општи критеријуми прихватљивости

Корисници Мере 6 морају да испуне опште критеријуме прихватљивости, и то:

- Инвестиција треба да буде у складу са плановима за развој јединица локалне самоуправе, прописаним Законом о планском систему Републике Србије („Службени гласник РС”, број 30/18);
- Инвестиције се морају спроводити у складу са законским одредбама које се односе на изградњу/реконструкцију;
- У циљу постизања максималне ефикасности ове подршке, корисници морају да докажу капацитет да редовно одржавају инвестицију, најмање пет година након коначне исплате;
- Пројекат се мора односити на инфраструктуру потребну за развој руралних подручја у насељима која имају до 10.000 становника;
- Ако се предмет инвестиције реализује у неколико насељених места, свако од њих мора да испуни услов да нема више од 10.000 становника;
- Сви пројекти морају бити реализовани у складу са правилима за спољну помоћ Европске комисије садржаним у Финансијској уредби и Практичном водичу за уговорне поступке за екстерне активности ЕК - ПРАГ процедуре;
- Сваки пројекат мора да буде у складу са релевантним националним правним стандардима и релевантним стандардима Европске уније који су на снази пре коначне исплате инвестиције од стране ИПАРД агенције;
- Корисник мора да обезбеди средства за одржавање инвестиције у функцији најмање пет година након коначне исплате пројекта. Трошкови одржавања нису прихватљиви за кофинансирање од стране ЕУ;
- Рачуни корисника не могу бити у блокади, нити је дозвољено да су били блокирани дуже од 30 дана у периоду од 12 месеци пре подношења захтева;
- Корисници су предузели све мере како би избегли двоструко финансирање инвестиције и нису се пријавили за исту инвестицију према другом извору јавних средстава или субвенција. У складу са законским решењима, инвестицијом управља оператер, а јединице локалне самоуправе морају оператеру да пренесу управљање на крају инвестиције.

8.3.5.7. Специфични критеријуми прихватљивости (по секторима)

За инвестиције у општинске/некатегорисане путеве, корисници морају да испуне специфичне критеријуме прихватљивости:

- Инвестиције морају бити део просторног плана јединице локалне самоуправе и годишњег програма радова на изградњи и реконструкцији општинских и некатегорисаних јавних путева.

За инвестиције у управљање отпадом корисници морају испунити специфичне критеријуме прихватљивости:

- Инвестиције морају бити у складу са локалним планом управљања комуналним отпадом.

8.3.5.8. Прихватљиви трошкови

Прихватљиве инвестиције су ограничене на:

- Изградњу/реконструкцију/уградњу фиксне опреме непокретне инфраструктуре;
- Општи трошкови повезани са трошковима, као што су накнаде за архитекте, инжењере и консултанте, као и трошкови припреме студија изводљивости су прихватљиви. Максимални прихватљиви износ за опште трошкове не сме бити већи од 10% укупних трошкова. Општи трошкови могу настати пре закључења уговора и могу се сматрати прихватљивим само ако се односе на пројекат који је одабрала и одобрила ИПАРД агенција, али не пре 1. јануара 2021. године.
- Кофинансирање од стране ЕУ не покрива редовно инвестиционо одржавање.

Разграничење помоћи

Инвестиције у руралну инфраструктуру су прихватљиве за подршку у оквиру националног буџета МПШВ, ако је минимална вредност подршке по пројекту мања од дефинисаног износа у Поглављу 8.3.5.10. Интензитет помоћи и стопа доприноса ЕУ.

Инвестиције у руралну инфраструктуру које нису обухваћене ИПАРД III програмом прихватљиве су за финансирање у оквиру националног буџета МПШВ.

Примери прихватљивих инвестиција:

<u>Инвестиције у управљање водама:</u> изградња и/или реконструкција система за снабдевање водом, постројења и сличних објеката (нпр. за пречишћавање, филтрирање, итд.).

<u>Инвестиције у систем јавне канализације и третман отпадних вода:</u> сеоска канализациона постројења, канализациони системи, постројења за пречишћавање отпадних вода, укључујући и припадајућу опрему.

<u>Инвестиције у управљање отпадом:</u> изградња (мобилне) станице за одлагање отпада, опрема за одлагање отпада, укључујући возила и контејнере за домаћинства (укључујући примарну селекцију тамо где је успостављена), депоније које испуњавају све еколошке захтеве, места за сакупљање отпада.

<u>Путеви:</u> изградња и/или реконструкција путева који повезују локалне путеве/инфраструктуру са главним путевима, сеоским обилазницама, сеоским путевима, јавним приступним путевима до газдинстава и парцела, укључујући и изградњу саобраћајних знакова, пешачке зоне, јавну расвету, стајалишта за јавни превоз, мостове, тротоаре итд. Путеви који се налазе у оквиру газдинства су већ подржани кроз Меру 1, те стога нису прихватљиви у оквиру ове мере.

Снабдевање енергијом: снабдевање села и пољопривредних газдинстава енергијом и изградња обновљивих извора енергије/топлотних постројења и инсталација.

8.3.5.9. Критеријуми селекције/ Принципи у вези са критеријумима селекције

Критеријуми селекције биће детаљно разрађени на основу следећих принципа:

- Врста инвестиција;
- Број становника у насељу где је предвиђена инвестиција;
- Степен развијености јединица локалне самопураве;
- Инвестиција је у планинским подручјима или подручјима са отежаним условима рада у пољопривреди;
- Енергетска ефикасност, употреба обновљивих извора енергије;
- Место инвестиције се налази у насељеном месту где постоји најмање једна реализована инвестиција у оквиру ИПАРД програма.

Детаљан списак критеријума припрема ИПАРД Управљачко тело, а одобрава ИПАРД Одбор за праћење. Комплетна листа критеријума селекције са предложеном расподелом бодова биће део Правилника за Меру 6.

8.3.5.10. Интензитет помоћи и стопа доприноса ЕУ

Интензитет помоћи се изражава као удео јавне помоћи у оквиру прихватљивог трошка износа инвестиције:

- До 100% (75% допринос ЕУ, 25% национални допринос) за прихватљиве инвестиције које по природи нису такве да стварају значајан нето приход;
- До 50% (75% допринос ЕУ, 25% национални допринос) за остале прихватљиве инвестиције у руралну инфраструктуру.

Корисник може тражити подршку, без обзира на укупну вредност инвестиције, за прихватљиве трошкове у оквиру следећих максималних износа:

Минимална вредност подршке по пројекту за водоснабдевање, управљање отпадним водама, одлагање отпада, изградњу путева и производњу енергије износи 300.000 EUR. Максимална вредност подршке по пројекту је 4.000.000 EUR.

Корисник може добити укупну подршку од највише 5.000.000 EUR јавне подршке током целог ИПАРД III програмског периода.

Авансне исплате су дозвољене у Мери 6.

Корисник може да поднесе следећи захтев за подршку након подношења захтева за исплату одобреног пројекта или након одустанка од претходно одобреног пројекта.

8.3.5.11. Индикативни буџет за меру

Табела 51:Индикативни буџет за период 2021. до 2027. године за Меру 6

Година	Укупан прихватљив трошак	Јавни трошкови						Допринос корисника	
		Укупно		Допринос ЕУ		Национални допринос			
		EUR	%	EUR	%	EUR	%	EUR	%
1	2=3+9	3=5+7	4=3/2	5	6	7	8	9	10=9/2
2021.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2022.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2023.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2024.	11.186.666,67	11.186.666,67	100	8.390.000,00	75	2.796.666,67	25	-	-
2025.	15.120.000,00	15.120.000,00	100	11.340.000,00	75	3.780.000,00	25	-	-
2026.	19.173.333,33	19.173.333,33	100	14.380.000,00	75	4.793.333,33	25	-	-
2027.	23.640.000,00	23.640.000,00	100	17.730.000,00	75	5.910.000,00	25	-	-
Укупно	**69.120.000,00**	**69.120.000,00**		**51.840.000,00**		**17.280.000,00**		**-**	

8.3.5.12. Показатељи и циљеви који ће се користити у програму

Табела 52: Показатељи и циљеви за Меру 6

Показатељи за Меру 6 – Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру	**Циљна вредност до 2027. године**
Укупне инвестиције у руралну диверзификацију, развој пословања и инфраструктуру (EUR)	69.120.000,00
Број новоотворених радих места	5
Број подржаних пројеката локалне инфраструктуре	30
Број ИПАРД корисника подржаних кроз инвестиције које се односе на заштиту животне средине или климатске промене	5

8.3.5.13. Административна процедура

Индикативне активности админстративне процедуре за спровођење ове мере представљени су у Поглављу 8.2. Административна процедура.

Мера ће се спроводити у складу са писаним процедурама о унутрашњој контроли које је припремила ИПАРД агенција, а које су акредитоване од стране НАО и одобрене од Европске комисије. Поред тога, ИПАРД агенција треба да припреми Водич за кориснике који ће, између осталог, садржати и детаљан опис административне процедуре.

Јавне набавке за све пројекте у оквиру ове мере требало би извршити у складу са правилима за спољну помоћ Европске комисије садржаним у Финансијској уредби и Практичном водичу за уговорне поступке за екстерне активности ЕК - ПРАГ процедуре.

8.3.5.14. Географски обим мере

Мера се примењује на области дефинисане у Поглављу 2.1. Географско подручје обухваћено ИПАРД III програмом.

8.3.5.15. Остале информације специфичне за меру

Н/П

8.3.6. ДИВЕРЗИФИКАЦИЈА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА И РАЗВОЈ ПОСЛОВАЊА

8.3.6.1. Правни основ

- Члан 3 Уредбе (ЕУ) бр. 2021/1529 Европског парламента и Савета од 15. септембра 2021. године којим се утврђује инструмент за претприступну помоћ (ИПА III)
- Члан 27 1 (7) Секторског споразума
- Анекс 4 Секторског споразума

8.3.6.2. Образложење

Улагања у непољопривредне активности, као и оснивање нових предузећа, од суштинског су значаја за развој и конкурентност руралних подручја. Жене, млади и особе са инвалидитетом су група која је нарочито изложена ризику од миграција из руралних подручја у градска насеља, због врло ограничених могућности у руралним подручјима. Економска диверзификација и диверзификација пољопривредних газдинстава неопходне су за раст, запошљавање и одрживи развој у руралним подручјима. То ће допринети бољој територијалној равнотежи, како у економском, тако и у социјалним смислу, директно повећавајући приход пољопривредних домаћинстава и руралног становништва.

Квантитативна и квалитативна анализа указују на то да би подршка диверзификацији активности пољопривредних газдинстава требало да се односи на потпуније искоришћавање расположивих ресурса газдинства. Са друге стране, подршка развоју руралног пословања односи се на отварање радних места у сектору услуга и стварање алтернативних могућности за остваривање прихода у руралним насељима, чиме би се повећала атрактивност руралних подручја.

Подршка развоју пословања, нарочито за мала и средња предузећа, доступна је на националном, регионалном и локалном нивоу, а финансира се из државног, регионалних или локалних буџета, као и из средстава различитих страних донатора. Бројни програми

нуде подршку диверзификацији економских активности/развоју пословања у виду бесповратних средстава и/или кредита за инвестиције у производњу (за производне објекте, опрему, механизацију) или бесповратних средстава и/или кредита за текуће трошкове (нпр. образовање, обавезно осигурање, режијски трошкови итд.). Иако постоје неки секторски оријентисани или просторно усмерени програми, већина програма циља интервенције у појединим сегментима ланаца вредности, али без интегралног приступа њиховом јачању у целини.

8.3.6.3. Општи и специфични циљеви

Општи циљеви

Општи циљ ове мере је подстицање економског развоја у руралним подручјима кроз диверзификацију пољопривредних активности, оснивање малих предузећа и отварање радних места у руралним подручјима. Такође, мера треба да подстакне на веће коришћење енергије из обновљивих извора и прелазак на руралну економију са ниском емисијом угљен-диоксида, отпорну на климатске промене.

Специфични циљеви

Сектор: Рурални туризам

Специфични циљеви у оквиру ове мере за сектор руралног туризма су:

- Повећана атрактивност руралних подручја кроз повећање туристичке понуде;
- Повећан ниво запослености у руралним подручјима;
- Подршка производњи енергије из обновљивих извора.

Сектор: Директни пласман производа

Специфични циљеви у оквиру ове мере за сектор директног пласмана производа су:

- Повећан приход пољопривредних произвођача кроз могућност директне продаје;
- Подршка производњи енергије из обновљивих извора.

Сектор: Услуге малог обима

Специфични циљеви у оквиру ове мере за сектор услуга малог обима су:

- Повећање нивоа запослености у руралним подручјима;
- Повећање општег нивоа услуга у руралним подручјима;
- Подршка производњи енергије из обновљивих извора.

8.3.6.4. Повезаност са другим мерама ИПАРД програма и националним мерама

Мера 7 је уско повезана са следећим ИПАРД мерама:

- *Мера 1 – Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава* - Ова мера се фокусира на развој примарне пољопривредне производње и повећање конкурентности пољопривредних газдинстава, док Мера 7 има за циљ диверзификацију прихода пољопривредних газдинстава кроз јачање кратких ланаца снабдевања и директан пласман пољопривредних производа;
- *Мера 3 – Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства* - Акценат Мере 3 је развој прераде пољопривредних производа и повећање конкурентности прехрамбено-прерађивачке индустрије, док Мера 7 има за циљ диверзификацију прихода пољопривредних газдинстава кроз јачање кратких ланаца снабдевања и директан пласман пољопривредних производа;
- *Мера 5 – Спровођење локалних стратегија руралног развоја - LEADER приступ* - Ова мера фокусирана је на диверзификацију, оснивање и развој нових малих предузећа, отварање радних места и у извесној мери развој социјалне и физичке инфраструктуре у руралним подручјима применом приступа „одоздо нагоре”, док Мера 7 подстиче економски развој у руралним подручјима кроз диверзификацију делатности пољопривредних газдинстава, оснивање микро и малих предузећа и отварање радних места применом приступа „одозго надоле”.
- *Мера 6 – Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру* - Циљ Мере 6 је развој јавне инфраструктуре у руралним подручјима, која је неопходна за оснивање малих предузећа и стварање радних места, што се подржава Мером 7;
- *Национална мера за унапређење економских активности на селу кроз подршку непољопривредних активности* - Ова мера има за циљ да подржи мање инвестиције у аутентичне/традиционалне објекте у сектору руралног туризма, као и опремање занатских и уметничких радионица, у циљу очувања локалне културе и традиције. Мера је значајна за оне потенцијалне кориснике који немају довољан финансијски капацитет за улагање кроз ИПАРД подршку или за оне који само желе да опреме/изграде аутентични објекат (нпр. уређење дворишта, изградња санитарних

просторија, итд.) путем инвестиције за коју је износ подршке мањи од минималне јавне подршке из ИПАРД мере. У циљу разграничења националне мере са ИПАРД Мером 7, максимални износ подстицаја из националног буџета је нижи од минималног износа ИПАРД Мере 7.

8.3.6.5. Корисници

Корисници Мере 7 су:

1. Физичка лица – носиоци или чланови породичних пољопривредних газдинстава, која су уписана у Регистар пољопривредних газдинстава, без обзира на то да ли се она налазе у урбаном или руралном подручју;
2. Правна лица - предузетници и привредна друштва у рангу микро и малих предузећа, у складу са Законом о рачуноводству, чија пољопривредна газдинства се налазе у руралном подручју и уписана су у Регистар пољопривредних газдинстава.

8.3.6.6. Општи критеријуми прихватљивости

Корисници Мере 7 морају да испуне следеће опште критеријуме прихватљивости:

- Предузетници и привредна друштва, регистрована пољопривредна газдинства, као и инвестиција, налазе се у руралном подручју;
- У случају да је капитал правног лица у власништву једног или више органа јавне власти, корисник треба да докаже да проценат тог власништва не прелази 25%;
- Инвестиција на крају реализације мора бити у складу са релевантним националним стандардима и захтевима који су наведени у Прилогу 18.5. Листа релевантних минималних националних стандарда;
- Подносилац захтева мора да докаже економску одрживост кроз пословни план, на крају инвестиционог периода. Пословни план треба да буде усклађен са обрасцем који је припремила ИПАРД агенција. За инвестиције које прелазе 50.000 EUR, потребан је сложен пословни план, док је за инвестиције ниже вредности (испод 50.000 EUR), потребан једноставан пословни план. Критеријуми које ће ИПАРД агенција користити за процену економске одрживости корисника представљени су у Прилогу 18.2. Опис методологије за процену економске одрживости корисника;
- Подносилац захтева мора да докаже да у тренутку подношења захтева за одобравање пројекта, односно захтева за одобравање исплате, нема неизмирених пореза или обавеза за социјално осигурање према држави. Подносилац доставља потписану изјаву да не постоји пријава за исту инвестицију из другог јавног фонда или шема подршке;

- Двоструко финансирање инвестиције из било ког јавног извора подршке није дозвољено;
- Ако се инвестиција односи на реконструкцију и опрему, корисник треба да обезбеди документацију о власништву/дугорочном закупу објекта који ће бити реконструисан/опремљен. Период закупа не сме да буде краћи од 10 година, од датума подношења зхтева за одобравање пројекта;
- Корисник је обавезан да пет година након коначне исплате од стране ИПАРД агенције, наменски користи инвестицију, без измена које значајно утичу на њену природу или на услове њене употребе, или на давање неоправдане предно2сти предузећу или јавном органу и/или резултирају променом природе власништва над делом инфраструктуре, или прекидом, или измештањем активности која је кофинансирана.

Општи критеријуми прихватљивости биће ближе прописани Правилником за Меру 7.

8.3.6.7. Специфични критеријуми прихватљивости (по секторима)

Сектор: Рурални туризам

Подржана инвестиција треба да се реализује у насељеним местима која се налазе у руралним подручјима.

Максималан капацитет у броју лежајева у категорисаним смештајним објектима износи до 30 индивидуалних лежајева, по кориснику.

Сектор: Директни пласман производа

Инвестирање се може спроводити у насељеним местима која се налазе у урбаном или руралном подручју.

8.3.6.8. Прихватљиви трошкови

Прихватљиви трошкови у секторима Мере 7 односе се на улагања у физичку имовину, и то на следећи начин:

Директни пласман пољопривредно – прехрамбених производа и производа домаће радиности (храна, одећа, козметички и хигијенски производи, уметнички предмети и сл.), у складу са посебним прописима, и то: изградња/реконструкција/опремање објеката за складиштење и продају на пољопривредном газдинству, као и путем интернета, на пијацама, сајмовима и у локалним продавницама (нпр. штандови, киосци, клупе, полице, столови и опрема за паковање и означавање производа; опрема за чување хране; ИТ хардвер и опрема, укључујући софтвер; мобилне продавнице - возило са одговарајућом опремом и др.).

Рурални туризам: изградња/реконструкција/опремање смештајних објеката (нпр. соба, апартмана, кућа, пансиона, кампова, хотела, итд.), као и пратећих угоститељских објеката (нпр. објекти у којима се служи храна за конзумирање ван смештајног објекта; објекат/простор за дегустацију хране и пића; објекти мањег обима, за пружање додатних услуга руралног туризма - спорт, рекреација, разонода, велнес и едукација; објекти и изложбени простори који изражавају традиционалне, историјске, образовне и друге садржаје руралног подручја, као и ботаничке баште и зоолошке вртове.

Услуге мањег обима за локално становништво и туристе: изградња/реконструкција/опремање објеката (укључујући набавку и/или опремање возила) за пружање непољопривредних услуга у руралним подручјима (нпр. поправка пољопривредних и шумарских алата, машина и механизације, моторних возила, мотоцикала, бицикала; поправка рачунара и комуникационе опреме, као и предмета и апарата за личну употребу и апарата за употребу у домаћинству; изнајмљивање пољопривредне механизације, машина и опреме; услуге прања и хемијског чишћења; едукативне услуге, услуге неге кућних љубимаца, ветеринарске услуге, фризерско/козметичке услуге и др.).

Један захтев за одобравање пројекта може да обухвати више од једног сектора.

Прихватљиви трошкови односе се на:

а. Изградњу/реконструкцију објеката у оквиру сва три сектора, као и постројења за производњу енергије из обновљивих извора, у складу са посебним прописом;

б. Куповину нове опреме (укључујући монтажу), и то: машина, механизације, алата и друге опреме, обухватајући опрему за производњу енергије из обновљивих извора, ИТ хардвер и софтвер, у оквиру свих сектора;

в. Општи трошкови у вези са припремом пројектне документације (нпр. накнаде за ангажовање архитеката, инжењера и других консултаната и обавезне студије изводљивости) су прихватљиви до горње границе од 10% прихватљивих трошкова из тачака а. и б. Трошкови припреме пословног плана не могу прећи 5% вредности прихватљивих трошкова из тачака а. и б.;

г. Куповину нових возила за обављање делатности у оквиру свих сектора и/или возила за обављање угоститељско–туристичке делатности (за разоноду, у оквиру сектора руралног туризма). Набавка возила не сме прећи 30% прихватљивих трошкова из тачака а. и б. Сва возила морају одговарати националним стандардима и бити након набавке регистрована у складу са важећим прописима.

Инвестиција у постројења и опрему за производњу енергије из обновљивих извора прихватљива је за финансирање само као саставни део пројекта у оквиру свих сектора (нпр: соларни панели у сектору руралног туризма или другим секторима). Ограничење које се

односи на „сопствену потрошњу” није релевантно за Меру 7 и није га потребно проверавати.

8.3.6.9. Критеријуми селекције/Принципи у вези са критеријумима селекције

Критеријуми селекције биће детаљно разрађени у Правилнику за Меру 7, на основу следећих принципа:

- Статус корисника: (нпр. физичко лице – носилац, регистровано породично пољопривредно газдинство, образовање, професионални статус; Листа није коначна);
- Категорија корисника (нпр. жене, особе са и инвалидитетом, самозапослени; Листа није коначна);
- Допринос одрживом економском развоју (нпр. креирање могућности за запошљавање, производња енергије из обновљивих извора, ефикасно коришћење воде; Листа није коначна).

8.3.6.10. Интензитет помоћи и стопа доприноса ЕУ

Подршка ће бити додељена у виду бесповратних средстава. Интензитет подршке из јавних извора износи до 60% прихватљивих трошкова инвестиције. Подршка из јавних извора може бити повећана на највише 70% за: инвестиције младих пољопривредника и произвођача сертификованих органских производа.

Додатних 10% може се одобрити за инвестиције које се односе на управљање отпадним водама и отпадом, коришћење енергије из обновљивих извора или инвестиције у циркуларну економију (ефикасно коришћење отпадног материјала). Максимални интезитет помоћи не сме прећи 75%.

Допринос ЕУ у укупној јавној помоћи износи 75%.

Минималне и максималне вредности јавне продршке по пројекту (у једном јавном позиву) су следеће:

Сектор руралног туризма: минимум 20.000 EUR и максимум 300.000 EUR;

Сектор директног пласмана производа, за инвестиције у:

- Изградњу/реконструкцију или изградњу/реконструкцију са опремањем: минимум 5.000 EUR и максимум 300.000 EUR;
- Пројекте који се односе само на опремање: минимум 5.000 EUR и максимум 100.000 EUR.

Сектор услуга малог обима за инвестиције у:

- Изградњу/реконструкцију или изградњу/реконструкцију са опремањем: минимум 5.000 EUR и максимум 300.000 EUR;
- Пројекте који се односе само на опремање: минимум 5.000 EUR и максимум 200.000 EUR.

У случају када пројекат обухвата инвестирање у више од једног сектора, минимална вредност јавне подршке биће 20.000 EUR, а максимална 300.000 EUR.

Корисник може да прими укупну подршку до максималног износа од 600.000 EUR јавне подршке у оквиру ове мере кроз ИПАРД III програмски период. Корисник може да поднесе следећи захтев за одобравање пројекта тек након подношења захтева за исплату одобреног пројекта или након одустајања од претходно одобреног пројекта.

8.3.6.11. Индикативни буџет за меру

Табела 53: Индикативни буџет за период од 2021. до 2027. године за Меру 7

Година	Укупни прихватљиви трошкови	Јавни трошкови						Допринос корисника	
		Укупни допринос		Допринос ЕУ		Национални допринос			
		EUR	%	EUR	%	EUR	%	EUR	%
1	2=3+9	3=5+7	4=3/2	5	6	7	8	9	10=9/2
2021.	13.333.333,33	8.000.000,00	60	6.000.000,00	75	2.000.000,00	25	5.333.333,33	40
2022.	13.333.333,33	8.000.000,00	60	6.000.000,00	75	2.000.000,00	25	5.333.333,33	40
2023.	13.333.333,33	8.000.000,00	60	6.000.000,00	75	2.000.000,00	25	5.333.333,33	40
2024.	15.000.000,00	9.000.000,00	60	6.750.000,00	75	2.250.000,00	25	6.000.000,00	40
2025.	17.977.777,78	10.786.666,67	60	8.090.000,00	75	2.696.666,67	25	7.191.111,11	40
2026.	20.266.666,67	12.160.000,00	60	9.120.000,00	75	3.040.000,00	25	8.106.666,67	40
2027.	21.955.555,56	13.173.333,33	60	9.880.000,00	75	3.293.333,33	25	8.782.222,22	40
Укупно	**115.200.000,00**	**69.120.000,00**		**51.840.000,00**		**17.280.000,00**		**46.080.000,00**	

8.3.6.12. Показатељи и циљеви који ће се користити у програму

Табела 54: Показатељи и циљеви за Меру 7

Показатељи за Меру 7 - Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања	Циљна вредност до 2027. године
Број газдинстава и привредних друштава за прераду пољопривредно-прехрамбених производа, која су модернизовала производњу кроз ИПАРД подршку	0
Укупна вредност улагања у модернизацију на газдинствима и у пољопривредно-прехрамбени сектор	0

Број корисника ИПАРД подршке за инвестиције у руралну диверзификацију и развој пословања	400
Укупна улагања у руралну диверзификацију, развој пословања и инфраструктуру (EUR)	115.200.000
Број новоотворених радних места	80
Број младих пољопривредника који користе ИПАРД подршку	120
Број подржаних произвођачких група/организација	0
Број пољопривредника који учествују у подржаним произвођачким групама, произвођачким организацијама, локалним тржиштима, кратким ланацима снабдевања и шемама квалитета	0
Број заједничких инвестиција	0
Број ИПАРД корисника подржаних кроз инвестиције које се односе на заштиту животне средине или климатске промене	0
Број ИПАРД корисника подржаних кроз инвестиције које се односе на третман или управљање отпадом	20
Број ИПАРД корисника подржаних кроз инвестиције у производњу енергије из обновљивих извора	30
Број газдинстава која се баве органском производњом, са ИПАРД подршком инвестицијама	0
Број пројеката у инвестиције које се односе на циркуларну економију	0

8.3.6.13. Административна процедура

Административни поступак који се примењује на Меру 7 описан је у Поглављу 8.2. Административна процедура.

8.3.6.14. Географски обим мере

Мера 7 ће се спроводити у руралним подручјима, изузев сектора директног пласмана производа, који ће се спроводити и у руралним и у урбаним подручјима. Листа насељених места која не спадају у рурална утврђена су у Прилогу 18.10. Листа насељених места изван руралних подручја.

Физичка лица (носиоци пољопривредних газдинстава или чланови њихових домаћинстава, који диверзификују активности) су прихватљиви корисници подстицаја, без обзира на то да ли се њихова газдинства налазе у урбаном или руралном подручју.

8.3.6.15. Остале информације специфичне за меру

Н/П

8.3.7. ТЕХНИЧКА ПОМОЋ

8.3.7.1. Правни основ

- Члан 3 Уредбе (ЕУ) 2021/1529 Европског парламента и Савета од 15. септембра 2021. године о успостављању Инструмента за претприступну помоћ (ИПА III)
- Члан 27 1 (9) Секторског споразума
- Анекс 4 Секторског споразума

8.3.7.2. Образложење

Мера 9 - Техничка помоћ обухвата пружање техничке помоћи и трошкове подршке у вези са спровођењем ИПАРД програма. Активности су усмерене на припрему, управљање, праћење и вредновање, информисање, комуникацију, координацију и активности умрежавања, као и на функције контроле и ревизије ИПАРД програма. Мера 9 такође подржава јачање капацитета државних органа Републике Србије и корисника у циљу ефективног и ефикасног управљања и коришћења средстава ИПАРД програма. Ова мера се користи за отклањање оперативних ограничавајућих фактора, као и за смањење административног оптерећења за кориснике.

8.3.7.3. Општи и специфични циљеви

Општи циљ Мере 9 је изградња модерне јавне управе за пољопривреду и рурални развој у Републици Србији, уз поштовање принципа доброг управљања, као и унапређење развоја заједнице и друштвеног капитала у руралним подручјима.

Специфични циљеви

Циљ Мере 9 је пружање помоћи, нарочито, у припреми, спровођењу, праћењу, вредновању и промоцији ИПАРД програма и његових могућих измена. С тим у вези, специфични циљеви обухватају:

- подршку праћењу и вредновању ИПАРД програма;
- подршку протоку информација и промовисању ИПАРД програма;
- подршку студијама, обукама, посетама и семинарима у циљу унапређења капацитета ИПАРД администрације и корисника;
- подршку за спољну експертизу;
- подршку успостављању и припреми потенцијалних ЛАГ-ова;
- умрежавање;
- подршку унапређењу капацитета националних ПСС;

- унапређење капацитета локалних ентитета (нпр. општина, регионалних ентитета) који подржавају спровођење ИПАРД програма;
- јачање националне управе која ради на ИПАРД програму.

8.3.7.4. Повезаност са другим мерама ИПАРД програма и националним мерама

Мера 9 обухвата потребе за техничком помоћи за све мере програма, укључујући и мере за које је поверавање послова спровођења буџета/спровођење предвиђено у каснијој фази. Подршка у оквиру Мере 9 посебно је важна за припрему и спровођење Мере 4 – Агро-еколошко-климатска мера и органска производња, Мере 5 - Спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ и Мере 6 - Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру и пре почетка њиховог спровођења.

С обзиром да мере о саветодавним услугама и преносу знања нису предвиђене ИПАРД III програмом, Мера 9 обухвата релевантне активности обуке ПСС (за пружање обавезне обуке/савета за кориснике) и запослених у ИПАРД Управљачком телу/ИПАРД агенцији у вези са Мером 4. Осим тога, ангажовање независног тела за припрему обрачуна премије по одабраној врсти операција за Меру 4 обезбеђено је у оквиру Мере 9.

Мера 9 подржава припрему Мере 5 кроз различите пратеће активности (састанци, семинари, обуке, итд.) за стицање вештина, анимирање становника територија потенцијалних ЛАГ-ова и припрему локалних стратегија руралног развоја, са циљем успостављања ЛАГ-ова и њиховог ефикасног рада.

Мера 9 доприноси припреми Мере 6 у процесу спровођења кроз јачање капацитета ЈЛС стицањем практичног знања за припрему тендерске документације и примену правила јавних набавки ЕУ за спољну помоћ (Практични водич за уговорне поступке за екстерне активности ЕК - ПРАГ).

Обим додељене помоћи у оквиру ове мере неће се преклапати са обимом помоћи додељене у оквиру националног програма подршке пољопривреди и руралном развоју.

8.3.7.5. Корисници

Корисник Мере 9 је ИПАРД Управљачко тело. Остали ИПАРД III ентитети и повезана тела (ИПАРД агенција, Управљачка структура, ПСС, Техничка тела, потенцијални ЛАГ-ови и националне руралне (развојне) мреже) могу остварити подршку кроз активности предвиђене Мером 9, преко ИПАРД Управљачког тела.

8.3.7.6. Општи критеријуми прихватљивости

Сви пројекти морају бити уговорени у складу са правилима спољне помоћи Европске комисије, која су садржана у Финансијској Уредби, као и са националним јавним набавкама. У оквиру процеса усклађивања националног законодавства са законодавством ЕУ, долази

до сталних измена, што ће додатно смањити разлике између националних правила јавних набавки и правила ЕУ, у овом случају ПРАГ правила. У ту сврху, примена ПРАГ правила биће прилагођена законодавству Републике Србије.

Детаљну Листу прихватљивих трошкова разрађује и одобрава ЕК. Што се тиче трошкова запослених и путних трошкова, може се успоставити поједностављени поступак у складу са чланом 68 Уредбе (ЕУ) бр. 1303/2013. У том случају методологија за примену поједностављеног поступка ће бити описана у приручнику о процедурама за Меру Техничка помоћ.

Поједини трошкови (као што су дневнице) биће у складу са условима који се примењују у јавном сектору Републике Србије, а који се тичу сличних активности у којима није укључено кофинансирање од стране ЕУ.

Трошкови у вези са експертима и другим учесницима биће ограничени на оне који потичу из држава чланица ЕУ, као и из потенцијалних земаља кандидата и земаља кандидата.

Прихватљиви трошкови засновани на стварним трошковима, везани за спровођење кофинансиране активности, морају се односити на плаћања која је извршио корисник, уз приложене фактуре или рачуноводствена документа једнаке доказне вредности[80].

Извештај о прихватљивим трошковима представља део Годишњег извештаја о спровођењу ИПАРД програма.

Мера 9 не обухвата активности које се финансирају или су предвиђене да буду финансиране као део *twinning* или других пројеката подржаних у оквиру других ИПА компоненти.

Мера 9 - Техничка помоћ за подршку успостављању система управљања и контроле прихватљива је пре поверавања послова спровођења буџета за нове мере, за трошкове настале у периоду након 1. јануара 2021. године.

8.3.7.7. Специфични критеријуми прихватљивости

Н/П

8.3.7.8. Прихватљиви трошкови

У оквиру ове мере, следеће активности су прихватљиве уколико су обухваћене Годишњим индикативним акционим планом за Меру 9 – Техничка помоћ:

[80] „Рачуноводствени документ једнаке доказне вредности" означава било који документ приложен ради доказивања да унос у рачуноводствене књиге представља истиниту и стварну трансакцију у складу са Законом о рачуноводству који је на снази.

а) Трошкови одржавања састанака Одбора за праћење, укључујући трошкове свих стручњака и осталих учесника, тамо где се њихово присуство сматра неопходним да би се обезбедио ефикасан рад Одбора.

б) Други трошкови неопходни за извршавање обавеза Одбора за праћење који се односе на следеће категорије:

- стручна помоћ за разматрање и преглед полазних основа и показатеља програма;

- стручна помоћ или саветовање Одбора за праћење у погледу спровођења и функционисања система праћења;

- трошкови у вези са састанцима и додатним задацима радних група;

- семинари.

в) Трошкови информативних и јавних кампања, укључујући трошкове присутности на интернету, штампања и дистрибуције штампаног материјала.

г) Трошкови превођења и тумачења докумената наведених у оквирним, секторским и финансијским споразумима, као и оних на захтев Европске комисије.

д) Трошкови у вези са обукама, посетама и семинарима за државне службенике. За семинаре које покрива ова Мера, неопходно је благовремено доставити извештај Одбору за праћење у писаној форми.

ђ) Трошкови у вези са „стицањем вештина" за припрему потенцијалних ЛАГ-ова за спровођење Мере 5.

е) Трошкови у вези са припремом, смањењем административног оптерећења за кориснике или рационализацијом спровођења мера у програму како би се осигурала њихова ефикасност, укључујући пилот пројекте за оне мере за које је поверавање послова спровођења буџета/спровођење предвиђено у каснијој фази.

ж) Трошкови вредновања ИПАРД програма.

з) Трошкови у вези са успостављањем и радом Националне мреже за рурални развој, у складу са правилима ЕУ за земље чланице, укључујући трошкове за јединицу за подршку мреже и трошкове у вези са учешћем у Европској мрежи за рурални развој.

и) Трошкови у вези са куповином ИТ опреме и лиценци за софтвер (до 5% буџета Техничке помоћи) у сврху спровођења ИПАРД програма.

ј) Трошкови у вези са спровођењем одрживе политике људских ресурса у ИПАРД III ентитетима. Увођење ових трошкова може се извршити само након претходног одобрења ЕК и може бити временски ограничено.

к) Трошкови у вези са јачањем капацитета националних саветодавних служби за обављање послова повезаних са спровођењем ИПАРД програма.

л) Трошкови у вези са успостављањем и радом пилот пројеката у успостављању сарадње у кратким ланцима вредности и ланцима вредности за квалитетне производе.

Прихватљиви трошкови ће бити детаљније наведени у Листи прихватљивих трошкова, коју разматра и одобрава ЕК.

Мера 9 - Техничка помоћ се не примењује за активности јачања капацитета које нису повезане са администрацијом и спровођењем ИПАРД програма.

8.3.7.9. Критеријуми селекције/Принципи у вези са критеријумима селекције

Н/П

8.3.7.10. Интензитет помоћи и стопа доприноса ЕУ

Интензитет помоћи, изражен као учешће јавне подршке у прихватљивим трошковима, износи до 100%, при чему је стопа доприноса ЕУ 85%, а национални допринос 15%.

8.3.7.11. Индикативни буџет за меру

Табела 55: Индикативни буџет за период од 2021. до 2027. године за Меру 9

Година	Укупан прихватљив трошак	Јавни трошкови						Допринос корисника	
		Укупно		Допринос ЕУ		Национални допринос			
		EUR	%	EUR	%	EUR	%	EUR	%
1	2=3+9	3=5+7	4=3/2	5	6	7	8	9	10=9/2
2021	588.235,29	588.235,29	100	500.000,00	85	88.235,29	15	-	-
2022	588,.235,29	588.235,29	100	500.000,00	85	88.235,29	15	-	-
2023	1.094.117,65	1.094.117,65	100	930.000,00	85	164.117,65	15	-	-
2024	1.517.647,06	1.517.647,06	100	1.290.000,00	85	227.647,06	15	-	-
2025	2.200.000,00	2.200.000,00	100	1.870.000,00	85	330.000,00	15	-	-
2026	2.011.764,71	2.011.764,71	100	1.710.000,00	85	301.764,71	15	-	-
2027	2.164.705,88	2.164.705,88	100	1.840.000,00	85	324.705,88	15	-	-
Укупно	**10.164.705,88**	**10.164.705,88**		**8.640.000,00**		**1.524.705,88**		**-**	

8.3.7.12. Показатељи и циљеви који ће се користити у програму

Табела 56: Показатељи и циљеви за Меру 9

Показатељи за Меру 9 - Техничка помоћ	Циљна вредност до 2027. године
Број подржаних Националних мрежа за рурални развој	0
Број промотивних материјала за опште информисање свих заинтересованих страна (леци, брошуре, итд.)	15.000

Број промотивних кампања	7
Број подржаних експертских задатака	20
Број обука, радионица, конференција, семинара	70
Број састанака одбора за праћење	10
Број студија о изради и спровођењу програмских мера	10
Број извештаја о вредновању програма	6
Број подржаних активности руралног умрежавања	20
Број подржаних потенцијалних ЛАГ-ова	15

8.3.7.13. Административна процедура

ИПАРД Управљачко тело саставља Индикативни годишњи Акциони план за активности предвиђене Мером 9 - Техничка помоћ, у консултацији са *DG AGRI*, а усваја га ИПАРД Одбор за праћење. ИПАРД Управљачко тело доставља Акциони план ИПАРД агенцији, како би га она објавила на званичној веб-страници. Такође, ИПАРД агенција шаље обавештење ИПАРД Управљачком телу да подношење захтева за одобравање пројекта везаних за спровођење одабраних активности из Акционог плана може почети.

Акциони план садржи минимум врсту трошкова, назив планираних активности са кратким описом, опредељена средства и оквирни распоред спровођења активности.

Свака јавна набавка се спроводи у складу са правилима јавних набавки ЕК за спољну помоћ (ПРАГ правила), поштујући принципе транспарентности, пропорционалности, једнаког третмана, недискриминације и доброг финансијског управљања (вредност за новац).

Ако се захтев за одобравање пројекта, поднет од стране ИПАРД Управљачког тела, састоји од трошкова у износу једнаком или мањем од прага за поступак са једним понуђачем, са или без фиксних трошкова, контрола се врши у следећим фазама: контрола потпуности и прихватљивости захтева за одобравање пројекта, провера референтних цена и оправданости трошкова, контроле на лицу места када су предвиђене процедурама, прорачун прихватљивих трошкова и одобравање/одбијање захтева.

Ако се захтев за одобравање пројекта, поднет од стране ИПАРД Управљачког тела, састоји од трошкова у износу већем од прага за поступак са једним понуђачем, са или без фиксних трошкова, контрола се врши у следећим фазама: контрола потпуности и прихватљивости захтева за одобравање пројекта, *ex-ante* контрола процедура набавке, контроле на лицу места када су предвиђене процедурама, прорачун прихватљивих трошкова и одобравање/одбијање захтева.

Након што захтев за одобравање пројекта буде одобрен, ИПАРД Управљачко тело потписује Уговор са пружаоцем услуга/добављачем и започиње спровођење активности.

Након што се оконча спровођење активности, ИПАРД Управљачко тело подноси захтев за исплату ИПАРД агенцији са документацијом неопходном за проверу трошкова за спроведену активност.

Уколико је примењиво, контроле на лицу места могу се извршити алтернативним начинима, као што су фотографије, видео-записи итд.

У случају када ИПАРД агенција остварује подршку за активности предвиђене Мером 9 - Техничка помоћ, биће обезбеђена расподела дужности приликом одобравања пројекта.

8.3.7.14. Географски обим мере

Н/П

8.3.7.15. Остале информације специфичне за меру

Прелазни аранжмани

Активности техничке помоћи, подржане програмским периодом 2021 – 2027. година, могу се односити на претходни и наредне програмске периоде. С тим у вези, техничка помоћ додељена за програмски период 2021 – 2027. година може се користити за олакшавање, нпр. затварања претходних програмских периода, посебно у погледу *ex-post* вредновања програма за период 2014 – 2020. година или припрема за програмски период након 2027. године.

9. НАЦИОНАЛНА МРЕЖА ЗА РУРАЛНИ РАЗВОЈ

Узимајући у обзир чињеницу да Национална мрежа за рурални развој (НМРР), успостављена у складу са правилима ЕУ, још увек не постоји у Републици Србији, УТ треба да дефинише будуће активности у вези са истом. По завршетку припреме нацрта активности ове мреже, исти ће бити предмет разматрања и усвајања од стране Одбора за праћење, а након претходне консултације са ЕК. Детаљне активности НМРР биће представљене у Годишњем акционом плану за Техничку помоћ.

Међутим, искуство умрежавања кроз активности цивилног друштва присутно је у Републици Србији већ дуже време. Невладина организација „Мрежа за рурални развој Србије” (МРРС) основана је 2010. године, када је била предмет подршке МПШВ за промоцију политике руралног развоја. Данас МРРС броји 16 чланова (Прилог 18.7. Листа чланова „Мреже за рурални развој Србије”), од којих је 13 чланова из цивилног сектора (удружења грађана), док су 3 члана из јавног сектора (регионалне развојне агенције). Чланство нових чланова и сва правила, вредности, циљеви, управљање и деловање МРРС регулисани су Статутом. МРРС укључује следећа тела: Скупштину мреже, председника Скупштине, председника Мреже, Управни и Надзорни одбор мреже. Скупштину чине сви чланови и састаје се најмање једном годишње.

Током периода 2014 - 2020. година, МРРС је спровела пројекте у области промоције зелене економије, циркуларне економије, јачања капацитета НВО, умрежавања и заговарања, пољопривредне диверзификације, запошљавања руралних маргинализованих група, окружења за унапређење пословања, развоја социјалног предузетништва, развоја кратких ланаца вредности, изградње јаког цивилног друштва у руралним подручјима, одрживог социо-економског развоја руралних подручја Западног Балкана и Турске, регионалног развоја и сарадње и изградње партнерства НВО са јавним институцијама.

Кључне активности МРРС у претходном периоду биле су:

- Координација Радне групе Националног конвента за Поглавља 11, 12 и 13;
- Организација 14 обука на следеће теме: *LEADER* приступ, кратки ланци вредности, зелена економија у руралним подручјима, запошљавање младих и жена из руралних подручја кроз диверзификацију економских активности у туризму, управљање пројектима и информисање 30 пољопривредних произвођача и потенцијалних консултаната о критеријумима прихватљивости за ИПАРД програм, као и припреми захтева;
- Организација радионица за новинаре о *LEADER* приступу, зеленој економији у руралним подручјима и ИПАРД II програму;
- Реализација Првог Балканског руралног парламента, три Годишња форума о руралним политикама (2017 - 2019), два Међународна форума о искуствима мрежа ЕУ у руралном развоју, у сарадњи са партнерским организацијама из Балканске мреже за рурални развој и *EU PREPARE* мрежом;
- Учешће представника Мреже на Другом и Трећем Европском руралном парламенту.

Узимајући у обзир умрежавање партнера, ЛАГ-ова и других руралних заинтересованих страна, НВО, владиних институција, пољопривредних саветодавних служби и истраживача, ИПАРД Управљачко тело ће припремити Акциони план за успостављање функционалне НМРР, у складу са правилима ЕУ, с обзиром да иста не постоји у Републици Србији, као што је поменуто на почетку овог Поглавља. Мрежа ће се састојати од чланова мреже, јединице за подршку мрежи (Секретаријат мреже) и Управног одбора. Основа за развој НМРР биће сарадња са тренутним лидерима умрежавања руралних заинтересованих страна, као што су МРРС, организације органских и других пољопривредних произвођача, ЛАГ-ови. Организација и функционисање будуће НМРР треба да повећа учешће свих заинтересованих страна, посебно оних у пољопривреди, шумарству и разноврсним активностима у спровођењу политике руралног развоја; побољша квалитет програма руралног развоја; развије сарадњу стручних саветодавних и истраживачких служби са пољопривредним произвођачима на модернизацији производње кроз иновације и дигитализацију; информише ширу јавност о предностима политике руралног развоја и пружи подршку приликом вредновања програма руралног развоја. Акционим планом

утврдиће се процедура и временски оквир за успостављање НМРР, пружиће се сажет опис главних категорија активности које ће НМРР предузети, у складу са циљевима ИПАРД III програма; утврдиће се расположиви ресурси за успостављање и рад НМРР; задаци Секретаријата мреже; успоставиће се тематске радне групе и механизми за праћење и вредновање активности НМРР и поставиће се основа за учешће у Европској мрежи за рурални развој. Рад Секретаријата мреже и спровођење активности НМРР финансираће се из Мере 9 - Техничка помоћ.

10. ИНФОРМАЦИЈЕ О УСКЛАЂЕНОСТИ ИПАРД МЕРА СА МЕРАМА ФИНАНСИРАНИМ ИЗ ДРУГИХ ИЗВОРА (НАЦИОНАЛНИ ИЛИ МЕЂУНАРОДНИ)

10.1. Критеријуми разграничења ИПАРД подршке од подршке унутар неког другог прозора ИПА III Програмског оквира или унутар истог прозора

Разграничење између ИПАРД и других ИПА III мера постићи ће се кроз неколико аспеката:

- Тип корисника подршке (регистрована ПГ; ЛАГ-ови);
- Место инвестиције (рурална подручја);
- Врста подржаних активности;
- Величина подржаних инвестиција.

Главно разграничење биће постигнуто према типу прихватљивих корисника ИПАРД III програма, који подржава приватне кориснике (пољопривредне произвођаче, МСП из пољопривредно-прехрамбеног сектора, итд.), регистроване у РПГ. Ови критеријуми намењени су Мери 1, Мери 3, Мери 4 и Мери 7. Остали позиви за подршку МСП искључују активности које подржавају пољопривредну производњу, а у неким случајевима чак и прераду. Највећи део ИПА III подршке усмерен је на јавне институције и јавне органе као главне кориснике.

Осим тога, ИПАРД Управљачко тело/ИПАРД агенција за неке од мера посебно дефинише територију прихватљиву за подршку. То је случај са Мером 6 и Мером 7, које дефинишу рурална подручја у складу са подзаконским актима који регулишу спровођење ових мера.

Разграничење руралне јавне инфраструктуре биће прецизније дефинисано, узимајући у обзир прописе који се односе на путну инфраструктуру, врсту инвестиција у водну и комуналну инфраструктуру, јасно разграничавајући сличне инвестиције финансиране кроз националне и ИПА III интервенције.

Разграничење производње енергије из обновљивих извора обезбеђено је типом корисника. Потенцијални корисници таквих интервенција финансираних кроз ИПАРД III програм су пољопривредни произвођачи, као и микро, мала и средња предузећа која се баве прерадом хране.

Главни критеријуми разграничења за интервенције које се односе на пословање и развој људских ресурса, потенцијално финансираних кроз Меру 5 и Меру 9, биће класификовани према циљним групама и типу инвестиција, а уско повезани са спровођењем ИПАРД III мера.

Координација помоћи се додатно постиже редовним радом ИПА Сталне радне групе за пољопривреду и рурални развој. Главни задаци ове групе су побољшање и координација активности у вези са планирањем, програмирањем, спровођењем и праћењем фондова ЕУ и међународне помоћи, као и повећање ефикасности и ефективности развојне помоћи.

Виши ниво координације постиже се редовним састанцима ИПА III Одбора за праћење, који чине релевантни представници ИПАРД и ИПА Оперативне структуре, као и представници ЕК.

10.2. Усклађеност ИПАРД програма са другим финансијским инструментима

Подршка за улагања у машине, опрему и објекте у циљу побољшања конкурентности пољопривредних газдинстава, као и побољшања тржишног ланца кроз подршку откупљивачима и прерађивачима који имају уговоре са пољопривредним произвођачима, доступна је у оквиру Пројекта за конкурентну пољопривреду Србије (*SCAP*), а који је усклађен са ИПАРД програмом.

Споразум о зајму између Владе Републике Србије и Међународне банке за обнову и развој, из децембра 2019. године у оквиру *SCAP*, потписан је и ратификован од стране Скупштине Републике Србије у фебруару 2020. године. Укупна вредност зајма износи 50 милиона USD (48,5 мил. EUR). Пројекат траје пет година, тачније до краја 2024. године.

Од укупног износа зајма, 30,3 мил. EUR намењено је спровођењу грант програма. Бесповратна средства су обезбеђена за примарне произвођаче, као и за субјекте укључене у маркетинг и прераду (откупљивачи/прерађивачи, односно тзв. агрегатори) у секторима млека, меса, воћа и поврћа, грожђа и вина, меда, рибарства, житарица и индустријског биља.

Подносиоци захтева за *SCAP* грантове обезбеђују 10% вредности прихватљивих инвестиција, комерцијалне банке обезбеђују 40% подносиоцима захтева путем комерцијалних кредита, а осталих 50% грантова обезбеђује се из кредита Светске банке. Подршка из *SCAP* грант програма пружа се унапред, слично националној мери руралног развоја за младе пољопривреднике, што ће значајно олакшати улагање малим и средњим, а комерцијално оријентисаним газдинствима.

Будући да је у време припреме *SCAP* грант програма, спровођење ИПАРД II програма већ започето, велика пажња посвећена је постизању јасног разграничења између *SCAP* грант програма и ИПАРД II програма. Разграничење је извршено на основу неколико критеријума:

- Циљна група *SCAP* грант програма су пољопривредни произвођачи мањи од оних

који испуњавају услове за ИПАРД подршку;

- Подршка оним учесницима у тржишном ланцу који не испуњавају услове у оквиру ИПАРД II програма (агрегатори);
- *SCAP* грант програмом предвиђена је подршка појединим секторима, као што су пчеларство и аквакултура, а који нису прихватљиви у ИПАРД II програму.

На пример, у *SCAP* грант програму, прихватљиви корисник може имати највише 19 млечних крава, што представља доњу границу специфичних критеријума прихватљивости ИПАРД II програма. Прихватљиве су инвестиције у сектор овчијег и козјег млека, а које нису дозвољене у ИПАРД програму. Са друге стране, у *SCAP* грант програму нису прихватљива улагања у прераду воћа и поврћа, производњу житарица и индустријског биља, као и улагања у прераду производа аквакултуре.

У случају измена критеријума прихватљивости у ИПАРД III програму, *SCAP* грант програм ће бити усклађен са истим.

Поред тога, Република Србија учествује у спровођењу Стратегије ЕУ за Дунавски регион (ЕУСДР), Стратегије ЕУ за јадранско-јонски регион (ЕУСАИР) и програмима међурегионалне сарадње. Поменуте стратегије и програми се спроводе без додатног финансирања, кроз постојећа средства финансирања и ограничена средства доступна путем ИПАРД III програма, као што је већ описано у Поглављу 6.4. Усклађеност предложене ИПАРД интервенције и ИПА III Програмског оквира и Стратешког одговора.

Када је реч о запошљавању младих у Републици Србији, ИПАРД III програм би могао допринети спровођењу шеме Гаранције за младе, коју тренутно развија Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања. С тим у вези, од посебног значаја су мере „Спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ" и „Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања". МПШВ ће координирати са националним координатором Гаранције за младе из Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и тако допринети раду групе стручњака и Групе заинтересованих страна које развијају План спровођења Гаранције за младе.

10.3. Критеријуми за разграничење и комплементарност ИПАРД мера и државне политике

Република Србија гарантује да су све мере осмишљене у складу са правилима које налаже ИПАРД III програм. Током испитивања прихватљивости и одбира појединачних пројеката од стране ИПАРД агенције, дати критеријуми разграничења ће бити проверени и искључиће се могућности двоструког финансирања.

НПРР (који чека усвајање од стране Владе) ће обезбедити алате и конкретне мере подршке у циљу достизања конкурентности и стандарда квалитета производње и прераде хране, као и побољшања у области очувања и заштите животне средине и добробити животиња.

Разграничење између ИПАРД програма и НПРР (*Табела 57*) биће омогућено кроз различите критеријуме подршке. Разграничење критеријума између ИПАРД програма и НПРР биће успостављено на неколико нивоа, и то на нивоу:

- мера које се спроводе;
- потенцијалних корисника;
- врсте прихватљивих инвестиција;
- ограничења финансијске подршке за одређене инвестиције.

Кроз ИПАРД III програм биће углавном подржана одржива пољопривредна газдинства и приватни корисници (пољопривредни произвођачи, мала и средња привредна друштва из сектора производње хране, итд.), док ће подршка кроз националне мере бити усмерена ка мањим пољопривредним газдинствима, а све у циљу повећања њиховог обима производње и припреме за учешће у подршци кроз ИПАРД програм. Велика привредна друштва нису прихватљиви корисници за подршку кроз националне мере, као ни кроз ИПАРД III програм, осим, потенцијално, у Мери 3.

ИПАРД III програм и НПРР су комплементарни. Спровођење НПРР почеће заједно са спровођењем ИПАРД III програма.

Табела 57: Критеријуми за разграничење између ИПАРД III програма и НПРР

Мера	Сектор	ИПАРД	НПРР
Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава	Сектор млека	• Пољопривредна газдинства са минимум 30 и максимум 300 крава на крају инвестиције; • Пољопривредна газдинства са више од 300 крава на почетку инвестиције (за инвестиције у изградњу и/или реконструкцију складишних капацитета за стајњак и/или у специјализовану опрему и механизацију за објекте за манипулацију стајњака, као и за инвестиције у производњу енергије из обновљивих извора на пољопривредном газдинству).	• Пољопривредна газдинства са максимум 29 крава на крају инвестиције; • Нема посебних критеријума прихватљивости за инвестиције у сектору производње козјег и овчијег млека.
	Сектор меса	• Пољопривредна газдинства која на крају инвестиције имају капацитет од минимум 30 и максимум 1.000 говеда, и/или минимум 200 и максимум 1.000 оваца и/или коза, и/или минимум 30 и максимум 400 крмача, и/или минимум 200 и максимум 10.000 товних свиња, и/или минимум 1.000 и максимум 10.000 ћурки, и/или минимум 300 и максимум 3.000 гусака, и/или минимум 5.000 и максимум 50.000 бројлера по турнусу, и/или уписаним објектом за производњу родитељског јата кокошака тешког типа, на крају инвестиције. • Пољопривредна газдинства са капацитетом објекта већим од 1.000 говеда и/или већим од 1.000 оваца и/или коза, и/или већим од 400 крмача, и/или већим од 10.000 свиња и/или већим од 10.000 ћурки и/или већим од 3.000 гусака, и/или већим од 50.000 бројлера по турнусу, на почетку инвестиције, прихватљива су за инвестиције у изградњу и/или реконструкцију складишних капацитета за стајњак и/или у специфичну опрему и механизацију за објекте за манипулацију стајњака, као и за инвестиције у производњу енергије из обновљивих извора на пољопривредном газдинству и инвестиције у побољшање биосигурносних мера.	• Пољопривредна газдинства која на крају инвестиције имају укупан капацитет од максимум: 29 грла говеда и/или 199 грла оваца и коза и/или 29 крмача и/или 199 товних свиња и/или 999 ћурки и/или 299 гусака и/или 4.999 бројлера по турнусу.
	Сектор воћа	• Пољопривредна газдинства са прихватљивим инвестицијама већим од 50.000 EUR; • Пољопривредна газдинства уписана у Регистар произвођача	• Пољопривредна газдинства са прихватљивим инвестицијама до 49.999 EUR; • Пољопривредна газдинства регистрована у

		садног материјала воћака, винове лозе и хмеља, који је у складу са Законом о садном материјалу воћака, винове лозе и хмеља („Службени гласник РС”, бр. 18/05 и 30/10) са прихватљивим инвестицијама већим од 50.000 EUR на крају инвестиције.	Регистру произвођача садног материјала воћака, винове лозе и хмеља, који је у складу са Законом о садном материјалу воћака, винове лозе и хмеља („Службени гласник РС”, бр. 18/05 и 30/10) са прихватљивим инвестицијама до 49.999 EUR на крају инвестиције.
	Сектор поврћа	• Пољопривредна газдинства са прихватљивим инветицијама већим од 50.000 EUR.	• Пољопривредна газдинства са прихватљивим инвестицијама до 49.999 EUR.
	Житарице и индустријско биље	• Пољопривредна газдинства која имају минимум 50 и максимум 100 ha земљишта под житарицама и индустријским биљем на крају инвестиције; • Пољопривредна газдинства која имају минимум 2 и максимум 100 ha земљишта под хмељом на крају инвестиције; • Пољопривредна газдинства која имају више од 100 ha земљишта под житарицама и индустријским биљем на почетку инвестиције су прихватљива за инвестиције у изградњу, проширење, реновирање, модернизацију и опремање објеката за складиштење, као и за набавку механизације и машина за конзервацију и обраду земљишта.	• Пољопривредна газдинства која имају до 49,99 ha земљишта под житарицама и индустријским биљем; • Пољопривредна газдинства која имају до 1.99 ha земљишта под хмељом.
	Сектор јаја	• Пољопривредна газдинства са укупним капацитетом објекта од минимум 5.000 до максимум 200.000 кокошака носиља у експлоатацији, односно пољопривредна газдинства која имају уписан објекат за производњу родитељског јата кокошака лаког типа, односно одгој кокошака носиља, на крају инвестиције; • Пољопривредна газдинства са капацитетом објекта већим од 200.000 кокошака носиља, на почетку инвестиције су прихватљива за инвестиције у реконструкцију објекта у вези са заменом старих необогаћених кавеза и/или опреме ради испуњења стандарда ЕУ, као и за инвестиције у производњу енергије из обновљивих извора на пољопривредном газдинству.	• Пољопривредна газдинства са укупним капацитетом објекта до 4.999 кокошака носиља у експлоатацији.
	Сектор виноградарства	• Пољопривредна газдинстава уписана у Виноградарски регистар у складу са Законом о вину („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 93/12) са минимум 2 ha и максимум 100 ha винограда уписана у Виноградски регистар на крају инвестиције;	• Пољопривредна газдинства уписана у Виноградарски регистар у складу са Законом о вину („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 93/12) која имају до 1.99 ha винограда на крају

		• Пољопривредна газдинстава уписана у Регистар произвођача садног материјала воћака, винове лозе и хмеља у складу са Законом о садном материјалу воћака, винове лозе и хмеља („Службени гласник РС”, бр. 18/05 и 30/10) са прихватљивим инвестицијавам већим од 50.000 EUR на крају инвестиције.	инвестиције, уписаних у Виноградски регистар; • Пољопривредна газдинства уписана у Виноградарски регистар у складу са Законом о вину („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 93/12) су прихватљива за подизање новог, реконструкцију и конзервацију постојећег винограда; • Пољопривредна газдинства уписана у Регистар произвођача садног материјала воћака, винове лозе и хмеља у складу са Законом о садном материјалу воћака, винове лозе и хмеља („Службени гласник РС”, бр. 18/05 и 30/10) са прихватљивом инвестицијом до 49.999 EUR.
	Рибарство	• Пољопривредна газдинства са укупним капацитетом објекта од минимум 10 тона рибе годишње на крају инвестиције.	• Пољопривредна газдинства са укупним капацитетом објекта од максимум 9,99 тона рибе годишње на крају инвестиције.
Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних прозвода и прозвода рибарства	Сектор прераде млека и маркетинг	• Корисници који су уписани у Регистар објеката (у складу са Законом о ветеринарству „Службени гласник РС”, бр. 91/05, 30/10, 93/12 и 17/19) на крају инвестиције; • Просечан дневни капацитет прикупљеног млека од 3.000 до 100.000 литара на крају инвестиције.	• Корисници који су уписани у Регистар објеката (у складу са Законом о ветеринарству „Службени гласник РС”, бр. 91/05, 30/10, 93/12 и 17/19); • Просечан дневни капацитет прикупљеног млека до 2.999 литара на крају инвестиције.
	Сектор прераде меса и маркетинг	• Корисници који су уписани у Регистар објеката (у складу са Законом о ветеринарству „Службени гласник РС”, бр. 91/05, 30/10, 93/12 и 17/19) на крају инвестиције; • У случају кланица, прихватљиви су корисници са минималним капацитетом клања од: 10 говеда или 50 свиња или 50 оваца и коза или 500 ћурки и гусака или 5.000 јединки живине дневно на крају инвестиције; • У случају постројења за сечење и/или прераду меса, прихватљиви су корисници са минималним капацитетом сечења или прераде од 500 kg прераде дневно на крају инвестиције.	• Корисници који су уписани у Регистар објеката (према Закону о ветеринарству „Службени гласник РС”, бр. 91/05, 30/10, 93/12 и 17/19); • У случају кланица, прихватљиви су корисници са максималним капацитетом клања до: 9 говеда или 49 свиња или 49 оваца и коза или 499 ћурки и гусака или 4.999 јединки живине дневно на крају инвестиције; • У случају постројења за сечење и/или прераду меса, прихватљиви су корисници са максималним капацитетом сечења или прераде

			до 499 kg дневно на крају инвестиције.
	Сектор прераде воћа и маркетинг	• Корисници са прихватљивим инвестицијама већим од 50.000 EUR.	• Корисници са прихватљивим инвестицијама до 49.999 EUR.
	Сектор прераде поврћа и маркетинг	• Корисници са прихватљивим инвестицијама већим од 50.000 EUR.	• Корисници са прихватљивим инвестицијама до 49.999 EUR.
	Сектор прераде јаја и маркетинг	• Микро, мала и средња правна лица, у складу са ЕУ препоруком о малим и средњим предузећима (МСП), прихватљива су на крају инвестиције.	• Подршка корисницима за инвестиције у вези са прерадом и маркетингом јаја ће се спроводити само кроз ИПАРД програм.
	Сектор прераде грожђа и маркетинг	• Корисници који су уписани у Виноградарски регистар у складу са Законом о вину („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 93/12) са максималним могућим годишњим капацитетом производње вина од 20.000 до 1.000.000 литара на крају инвестиције, који је уписан у Винарски регистар складу са Законом о вину („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 93/12).	• Корисници коју су уписани у Виноградарски регистар у складу са Законом о вину („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 93/12) са максималним могућим годишњим капацитетом производње вина до 19.999 литара, који је уписан у Винарски регистар у складу са Законом о вину („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 93/12).
	Сектор прераде житарица и индустријског биља и маркетинг	• Корисници са прихватљивим инвестицијама већим од 50.000 EUR.	• Корисници са прихватљивим инвестицијама до 49.999 EUR.
	Сектор прераде рибе и маркетинг	• Корисници који су уписани у Регистар објекта (у складу са Законом о ветеринарству „Службени гласник РС”, бр. 91/05, 30/10, 93/12 и 17/19) са дневним капацитетом за прераду рибе већим од 200 kg на крају инвестиције.	• Корисници који су уписани у Регистар објекта (у складу са Законом о ветеринарству „Службени гласник РС”, бр. 91/05, 30/10, 93/2012 и 17/2019) са максималним дневним

		капацитетом за прераду рибе до 199 kg.
Спровођење локалних стратегија руалног развоја - *LEADER* приступ	• Након акредитације *LEADER* мере, мера ће се спроводити само кроз ИПАРД програм.	• *LEADER like* мера се спроводи кроз НПРР. Након акредитације LEADER мере у склопу ИПАРД III програма, национална *LEADER like* мера се неће спроводити.
Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру	• Ако се предмет инвестиције реализује у неколико насељених места, свако од њих мора да испуни услов да нема више од 10.000 становника. • Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру са подршком по пројекту већом од 300.000 EUR прихватљиве су у ИПАРД програму за подршку у инвестиције за: водоснабдевање, управљање отпадним водама, изградњу путева и одлагање отпада.	• Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру са максималном подршком по пројекту до 299.999 EUR прихватљиве су за финансирање из буџета МПШВ.
Диверзификација пољопривредних газдинства и развој пословања	Сектор руралног туризма • Прихватљиви корисници: - Физичка лица: носиоци породичних пољопривредних газдинстава или њихови чланови, чија су пољопривредна газдинства регистрована у Регистру пољопривредних газдинстава, без обзира да ли се налазе у урбаном или руралном подручју; - Правна лица - предузетници и правна лица који су разврстани у микро и мала привредна друштва, како је дефинисано Законом о рачуноводству, чија се пољопривредна газдинства налазе у руралном подручју и уписана су у Регистар пољопривредних газдинстава. • Специфични критеријуми прихватљивости: - Инвестиције треба спроводити у насељима која се налазе у руралним подручјима; - Максимални капацитет у броју лежајева у регистрованим смештајним објектима ограничен је на 30 индивидуалних лежајева, по кориснику. • Прихватљиви трошкови односе се на: - Изградњу/реконструкцију: смештајних објеката (собе, апартмани, куће, пансиони, кампови, мали хотели, итд.), као и пратећих објеката (нпр. објеката у којима се храна служи за конзумирање	Мера за унапређење економских активности на селу кроз подршку непољопривредним активностима: Сектор руралног туризма и сектор старих и уметничких заната • Прихватљиви корисници: - Физичка лица (носиоци породичних пољопривредних газдинстава), чији су пољопроивредна газдинства регистрована у Регистру пољопривредних газдинстава; - Предузетници и правна лица, који су разврстани у микро и мала привредна друштва, регистрована у Привредном регистру Републике Србије (у активном статусу) и у Регистру пољопривредних газдинстава; - Земљорадничке задруге које се баве угоститељством. • Прихватљиво подручје: Цела територија Републике Србије. - Максимални капацитет у броју лежајева у регистрованим смештајним објектима ограничен је

	изван смештајног објекта; објеката/ просторија за дегустацију хране и пића; малих објектата за пружање додатних услуга - спорт, рекреација, разонода, велнес и едукација); рурални музеји (објекти и изложбени простори који изражавају традиционалне, историјске, образовне итд. садржаје руралног подручја, као и ботаничке баште и зоолошке вртове). - Куповину нове опреме, и то: машина, механизације, алата и друге опреме, укључујући опрему за производњу енергије из обновљивих извора, возила, ИТ хардвера и софтвера, у свим секторима; Инвестиција у коришћење обновљивих извора енергије прихватљива је за финансирање само као интегрисани део пројекта. • Интензитет помоћи: Минималне и максималне вредности јавне подршке по пројекту (у једном јавном позиву): Минималан износ: 20 000 EUR; Максималан износ: 300.000 EUR. Пријава за следећи инвестициони пројекат може се поднети након финализације (коначне исплате) претходног инвестиционог пројекта.	на 30 индивидуалних лежајева, по кориснику. • Прихватљиви трошкови односе се на: - Изградњу/реконструкцију и опремање традиционалних (аутентичних) објеката категорисаних само као сеоско туристичко домаћинство и домаћа радиност, у циљу очувања локалне културе и традиције; - Промоцију непољопривредних активности (израду и дизајн веб-страница; дизајн и штампање промотивног материјала). • Интензитет помоћи: Национална мера је значајна за оне потенцијалне кориснике који немају довољан финансијски капацитет за улагање путем ИПАРД подршке или за оне који желе само да опреме/ изграде (нпр. партерно уређење дворишта или изградња санитарних чворова, итд.) аутентични објекат путем инвестиције за коју је износ подршке мањи од 19,999 EUR.

11. САЖЕТИ ПРИКАЗ СТРУКТУРА УПРАВЉАЊА И КОНТРОЛЕ

У складу са чланом 7 Уредбе Комисије о спровођењу (ЕУ) бр. 447/2014, Република Србија одредила је све органе који су предвиђени ИПА законодавством.

Табела 58: Структуре и органи, са освртом на тренутно стање у Републици Србији

Тело/орган	Опис према ИПА III законодсвству	Стање у Републици Србији
Национални ИПА координатор (НИПАК)	Националног ИПА координатора (НИПАК) одређује ИПА III корисник. НИПАК је високо рангирани представник Владе или државне управе ИПА III корисника са одговарајућим овлашћењима. Поред функција и одговорности из чл. 6 став (2), 18 став (2), 62 и 78 *FFPA*, када су послови спровођења буџета поверени кориснику инструмента ИПА III, НИПАК: (а) предузима мере како би обезбедио да се циљеви, који су утврђени акцијама или програмима за које су поверени послови спровођења буџета, адекватно извршавају током спровођења ИПА III помоћи. (б) У складу са чланом 60 *FFPA*, координише израду плана вредновања у сарадњи са ЕК, у којем ће бити представљене активности вредновања које је потребно извршити у различитим фазама спровођења у складу са одредбама члана 58 *FFPA*.	Влада Републике Србије је, Закључком бр. 119-3364/2019 од 5. априла 2019. године, именовала министарку за европске интеграције, госпођу Јадранку Јоксимовић, за Националног ИПА координатора (НИПАК) и потврдила улогу Сектора за планирање, програмирање, праћење и извештавање о средствима ЕУ и развојној помоћи у саставу Министарства за европске интеграције, као Техничког секретаријата НИПАК. Улоге и одговорности свих тела у оквиру ИПА структуре утврђени су у *FFPA*. Усвојени *FFPA* је утврђен у виду закона и потврђен од стране Народне скупштине Републике Србије („Службени гласник РС”, бр. 19/14). Специфичности у вези са ИПАРД програмом обрађене су у различитим поглављима, у зависности од предмета конкретног поглавља споразума. Исто важи и за Прилог А, који садржи информације о функцијама и одговорностима органа и тела у оквиру структуре (укључујући НИПАК), у складу са чланом 18 одељка III – Правила о програмирању, ст. 2 и 5 нацрта модела *FFPA*.
Национални службеник за одобравање (НАО)	Националног службеника за одобравање (НАО) одређује ИПА III корисник. НАО је високо рангирани представник Владе или државне управе ИПА III корисника са одговарајућим овлашћењима. НАО сноси свеукупну одговорност за финансијско управљање ИПА III помоћи код ИПА III корисника, као и за обезбеђивање законитости и исправности трошкова. НАО је конкретно одговоран за: (а) управљање ИПА III рачунима и финансијским пословима; (б) ефективно функционисање система унутрашње контроле за спровођење ИПА	Влада Републике Србије је, закључком бр. 119-3364/2019 од 5. априла 2019. године, именовала државног секретара у Министарству финансија за НАО. Меморандум о разумевању ближе описује однос између НАО, ИПАРД Управљачког тела и ИПАРД агенције у вези са институционалним, процедуралним питањима, као и питањима у вези са извештавањем и комуникацијом.

	III помоћи у складу с Прилогом Б *FFPA*. Управљачку структуру чине Тело за рачуноводство и Тело за подршку НАО. Послови и одговорности Тела за рачуноводство и Тела за подршку НАО ће бити на адекватан начин раздвојени.	
Управљачка структура	Управљачку структуру (Сектор за управљање средствима Европске уније у саставу Министарства финансија) чине Одељење за надзор и праћење функционисања система управљања средствима Европске уније (Тело за подршку НАО) и Одељење за Национални фонд за управљање средствима Европске уније (Тело за рачуноводство). Тело за рачуноводство подржава НАО у обављању његових/њених послова, а нарочито оних који се односе на управљање ИПА III рачунима и финансијским пословима из клаузуле 2 став (3) Прилога А *FFPA* и задужен је за послове финансијског управљања ИПА III помоћи, у оквиру надлежности НАО. Тело за подршку НАО ће бити одговорно НАО и пружаће помоћ НАО у испуњавању задатака наведених у клаузули 2(4) и (5) *FFPA*.	Важећи Правилник о унутрашњој организацији и систематизацији радних места у Министарству финансија ступио је на снагу 3. августа 2021. године. У оквиру Сектора за управљање средствима Европске уније функционишу Тело за подршку НАО и Тело за рачуноводство, који је основан директно на нивоу НАО. Сектор за управљање средствима Европске уније у саставу Министарства финансија обавља послове финансијског управљања, контроле и рачуноводства, као и послове извештавања у оквиру система управљања претприступним фондовима ЕУ, као и послове успостављања, надзора, праћења и унапређивања система за управљање претприступним фондовима ЕУ у складу са прописима и споразумима који се односе на спровођење финансијске помоћи Европске заједнице Републици Србији у оквиру Инструмента за претприступну помоћ под непосредном надлежношћу НАО. Број стално запослених у Сектору за управљање срдствима Европске уније тренутно износи 28. Приручник са процедурама Управљачке структуре у вези са ИПАРД програмом је припремљен и усклађен са ИПА III прописима.
ИПАРД Управљачко тело и ИПАРД агенција	Оперативну структуру, која ће бити успостављена у складу са чланом 10 и чланом 55 Спроведбене Уредбе Комисије (ЕУ) бр. 447/2014, чиниће, за потребе програма руралног развоја, следећи засебни органи који блиско сарађују: (а) ИПАРД Управљачко тело, као јавно тело које делује на националном нивоу, задужено за припрему и спровођење програма, укључујући и одабир мера и промоцију, координацију, вредновање, праћење и извештавање о програму, којим управља виши службеник са искључивим одговорностима и	Видети Поглавље 12.1. Опис Оперативне структуре (Управљачко тело и ИПАРД агенција) и њених главних функција.

	(б) ИПАРД агенција, са функцијама сличне природе као Агенција за плаћање у државама чланицама Европске уније, задужена за промоцију, одабир пројеката, као и за одобравање, контролу и обрачун обавеза и плаћања и за извршавање плаћања.	
Ревизорско тело	ИПА III корисник обезбеђује екстерно Ревизорско тело независно од НИПАК, НАО, Управљачке и Оперативне структуре, којем ће бити обезбеђена неопходна финансијска аутономија. Ревизорско тело треба да поштује међународно прихваћене стандарде ревизије. Директора Ревизорског тела именује ИПА III корисник. Он/она поседује адекватне компетенције, знања и искуство у области ревизије за обављање потребних задатака. Ревизорско тело врши ревизије система управљања и контроле у односу на акције, трансакције и годишње рачуне у складу са међународно прихваћеним стандардима ревизије и у складу са стратегијом ревизије. Ти стандарди могу бити допуњени додатним упутствима и дефиницијама од стране ЕК.	Канцеларија за ревизију система управљања средствима Европске уније основана је Уредбом Владе Републике Србије („Службени гласник РС”, бр. 41/11 и 83/11) од 2. јуна 2011. године, на основу члана 31 став 1 Закона о Влади („Службени гласник РС”, бр. 55/05, 71/05 - измена, 101/07, 65/08 и 16/11), која уређује њену организацију и делокруг рада. Делокруг рада Ревизорског тела уређен је Уредбом о одређивању тела за ревизију система управљања програмима претприступне помоћи ЕУ у оквиру Инструмента за претприступну помоћ (ИПА III) („Службени гласник РС”, бр. 86/15).

Табела 59: Именовање свих релевантних органа и сажети опис структуре управљања и контроле (НИПАК, НАО, ИПАРД Управљачко тело, ИПАРД агенција и Ревизорско тело)

Врста органа	Орган, сектор или одељење	Руководилац органа	Адреса	Телефон	Електронска пошта
НАО	Н/П	Државни секретар у Министарству финансија Гојко Станивуковић	Кнеза Милоша 20 11 000 Београд Србија	+381 11 3642 624	gojko.stanivukovic@mfin.gov.rs
НИПАК	Н/П	Министарка за европске интеграције Јадранка Јоксимовић	Немањина 34 11 000 Београд Србија	+381 11 3061 110	office@mei.gov.rs
ИПАРД Управљачко тело	Одељење за управљање ИПАРД програмом	Начелник Одељења Јасмина Миљковић	Булевар краља Александра 84 11 000 Београд Србија	+381 11 3348 048	jasmina.miljkovic@minpolj.gov.rs

ИПАРД агенција	Управа за аграрна плаћања	в.д. директора Марко Кесић	Булевар Михајла Пупина 113а 11 070 Београд Србија	+381 11 3020 164	marko.kesic@minpolj.gov.rs
Ревизорско тело	Канцеларија за ревизију система управљања средствима Европске уније	Директор Канцеларије Љубинко Станојевић	Немањина 4 (и Немањина 11) 11 000 Београд Србија	+381 11 3639 951	kancelarija@aa.gov.rs

12. ОПИС ОПЕРАТИВНЕ СТРУКТУРЕ, УКЉУЧУЈУЋИ ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ

12.1. Опис Оперативне структуре (Управљачко тело и ИПАРД агенција) и њених главних функција

Оперативна структура за ИПАРД III програм успостављена је у складу са захтевима из члана 10 став (1) тачка (в) *FFPA*:

(а) ИПАРД Управљачко тело, као јавно тело које делује на националном нивоу, задужено је за припрему и спровођење програма, укључујући и одабир мера и промоцију, координацију, вредновање, праћење и извештавање о програму, којим управља виши службеник са искључивим одговорностима; и

(б) ИПАРД агенција са функцијама сличне природе као Агенција за плаћање у државама чланицама Европске уније, задужена за промоцију, одабир пројеката, као и за одобравање, контролу и утврђивање/обрачун обавеза и плаћања и за извршавање плаћања.

Одлуком Владе Републике Србије („Службени гласник РС”, број 90/21), МПШВ је одређено за Оперативну структуру за спровођење ИПАРД програма. Одељење за управљање ИПАРД програмом, у саставу МПШВ, именовано је за ИПАРД Управљачко тело, док је Управа за аграрна плаћања именована за ИПАРД агенцију.

Односи између ИПАРД Управљачког тела и ИПАРД агенције уређени су Одлуком о одређивању одговорних лица и тела за управљање програмима претприступне помоћи Европске уније у оквиру инструмента за претприступну помоћ (ИПА II) за период 2014 - 2020. („Службени гласник РС”, бр. 26/19 и 90/21), као и Меморандумом о разумевању који је потписан 31. октобра 2019. године. Сва питања између ИПАРД Управљачког тела и ИПАРД агенције која се односе на спровођење или тумачење Меморандума о разумевању биће предмет консултација између ИПАРД Управљачког тела и ИПАРД агенције.

У случају да није дошло до извршења обавеза садржаних у Меморандуму о разумевању или релевантним инструкцијама и уколико су предузете корективне мере биле недовољне, НАО

може предузети корективне мере у оквиру својих надлежности.

Одредбе билатералних споразума између Владе Републике Србије и ЕК у вези са спровођењем ИПА III примењиваће се на сва питања која нису обухваћена овим Меморандумом о разумевању и превладаће у нерешеним споровима међу странама.

ИПАРД Управљачко тело

Послове ИПАРД Управљачког тела обавља Одељење за управљање ИПАРД програмом у саставу МПШВ. У складу са чланом 10 став (1) *FFPA* и чланом 8 СС, ИПАРД Управљачко тело је одговорно за ефикасно, ефективно и правилно управљање ИПАРД III програмом. Биће му додељене функције и одговорности у складу са Анексом 1 Секторског споразума:

- израда ИПАРД III програма и свих његових измена и допуна, укључујући и оне измене које захтева Комисија;
- контрола и провера мера које треба дефинисати у ИПАРД III програму у сарадњи са ИПАРД агенцијом;
- одабир мера у оквиру сваког позива за подношење захтева у оквиру ИПАРД III програма, услови прихватљивости и додела финансијских средстава по мери, по позиву. Одлука се доноси у договору са ИПАРД агенцијом;
- постојање одговарајућег националног правног основа за спровођење ИПАРД III програма и његово ажурирање по потреби;
- помоћ у раду ИПАРД III Одбора за праћење, као што је наведено у члану 52 СС, посебно обезбеђивањем докумената неопходних за праћење квалитета спровођења ИПАРД III програма;
- ИПАРД Управљачко тело, у складу са Клаузулом 4(3)(а)(и) Анекса А *FFPA*, успоставља систем извештавања и информисања за прикупљање финансијских и статистичких информација о напретку ИПАРД III програма, такође на основу информација које је доставила ИПАРД агенција, и прослеђује те податке ИПАРД III Одбору за праћење, у складу са склопљеним споразумима између Републике Србије и ЕК, користећи, где је то могуће, компјутеризоване системе, који омогућавају размену података са ЕК и повезани су са системом извештавања и информисања који успоставља НАО, у складу са Клаузулом 2(4)(ф) Анекса А *FFPA*;
- систем извештавања и информисања треба да допринесе састављању годишњих и завршних извештаја о спровођењу из члана 59 СС;
- ИПАРД Управљачко тело предлаже измене и допуне ИПАРД III програма ЕК уз достављање копије НИПАК, након консултовања са ИПАРД агенцијом и након одобравања од стране ИПАРД III Одбора за праћење. ИПАРД Управљачко тело одговорно је за обезбеђивање да су релевантни органи обавештени о потреби уношења одговарајућих административних промена, када се такве промене затраже

наконОдлуке ЕК да се измени и допуни ИПАРД III програм;

- ИПАРД Управљачко тело сваке године саставља акциони план за активности предвиђене у оквиру мере Техничка помоћ, који се подноси ИПАРД III Одбору за праћење ради добијања сагласности;
- Као што је наведено у Клаузули 4(3)(а)(ив) Анекса А *FFPA*, ИПАРД Управљачко тело саставља план вредновања у складу са чланом 56 СС. Он се подноси ИПАРД III Одбору за праћење, као што је наведено у члану 52 СС, најкасније годину дана након што ЕК усвоји ИПАРД III програм. ИПАРД Управљачко тело подноси ИПАРД III Одбору за праћење и ЕК извештај о оствареном напретку у спровођењу тог плана;
- ИПАРД Управљачко тело саставља кохерентан план активности видљивости и комуникације, у складу са чланом 24 *FFPA*, који се спроводи према годишњем списку активности и саветује и обавештава ЕК, након саветовања са ИПАРД III Одбором за праћење. План ће посебно приказати иницијативе које су предузете и које ће се предузети у вези са информисањем шире јавности о улози коју има ЕУ у ИПАРД III програму и његовим резултатима;
- Када део својих задатака пренесе другом органу, ИПАРД Управљачко тело задржава потпуну одговорност за управљање и спровођење таквих задатака, у складу са принципом одговорног финансијског управљања.

Графикон 13: *Организациона шема ИПАРД Управљачког тела*

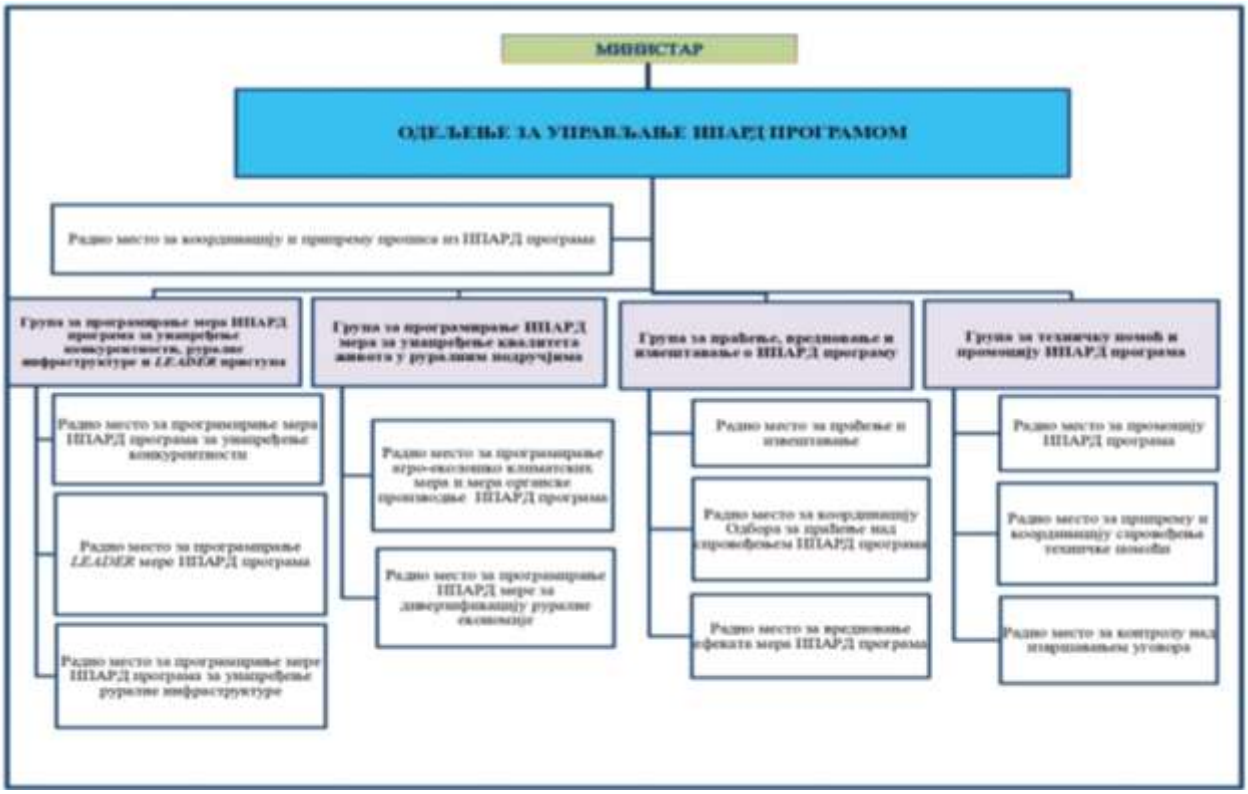

ИПАРД агенција

Послове ИПАРД агенције (ИА) обавља Управа за аграрна плаћања (УАП), која је званично основана у октобру 2009. године. УАП је одговорна за обраду пољопривредних подстицаја и вршење плаћања. Мере руралног развоја, укључујући и захтеве за плаћање, обрађују се непосредно у УАП.

ИПАРД агенцији додељене су функције и одговорности у складу са Анексом 1 СС. У складу са чланом 10 став (1) *FFPA* и чланом 9 СС, одговорна је за:

- давање мишљења ИПАРД Управљачком телу по питању контроле и проверљивости мера ИПАРД III програма;
- објављивање позива за подношење захтева и објављивање одредби и услова прихватљивости, уз претходно обавештавање ИПАРД Управљачког тела у складу са чланом 8(2)(в) СС;
- одабир пројеката за спровођење;
- утврђивање уговорних обавеза у писаном облику између ИПАРД агенције и корисника, укључујући и информације о могућим санкцијама у случају непоштовања тих обавеза и, уколико је потребно, издавање одобрења за започињање са радом.

ИПАРД агенција може наставити да уговара или преузима обавезе у оквиру СС за одређену меру до датума када Република Србија почне са уговарањем или преузимањем обавеза за ову меру у оквиру ИПАРД III програма;

- послове даљег праћења у циљу обезбеђивања напредовања пројеката који се спроводе;
- извештавање о напретку мера које се спроводе у односу на показатеље;
- осигуравање да је корисник упознат са доприносом Европске уније пројекту;
- обезбеђивање извештавања о неправилностима на националном нивоу;
- обезбеђивање да НАО, Управљачка структура и ИПАРД Управљачко тело добију све потребне информације за обављање својих задатака;
- обезбеђивање усклађености са обавезама које се тичу промоције из члана 23 *FFPA*;
- С обзиром на улагања у инфраструктурне пројекте оне врсте од које се обично очекује да створи знатну нето добит, ИПАРД агенција процењује, пре склапања уговора са потенцијалним корисником, да ли је пројекат такве врсте. Ако се може закључити да јесте, ИПАРД агенција осигурава да јавна помоћ из свих извора не прелази 50% укупних трошкова везаних за пројекат и који се сматрају прихватљивим за кофинансирање ЕУ;
- ИПАРД агенција осигурава да за сваки пројекат у оквиру ИПАРД III програма, акумулација јавне помоћи додељене из свих извора не прелази горње границе за јавне трошкове утврђене у члану 32 СС.

Графикон 14: *Организациона шема ИПАРД агенције*

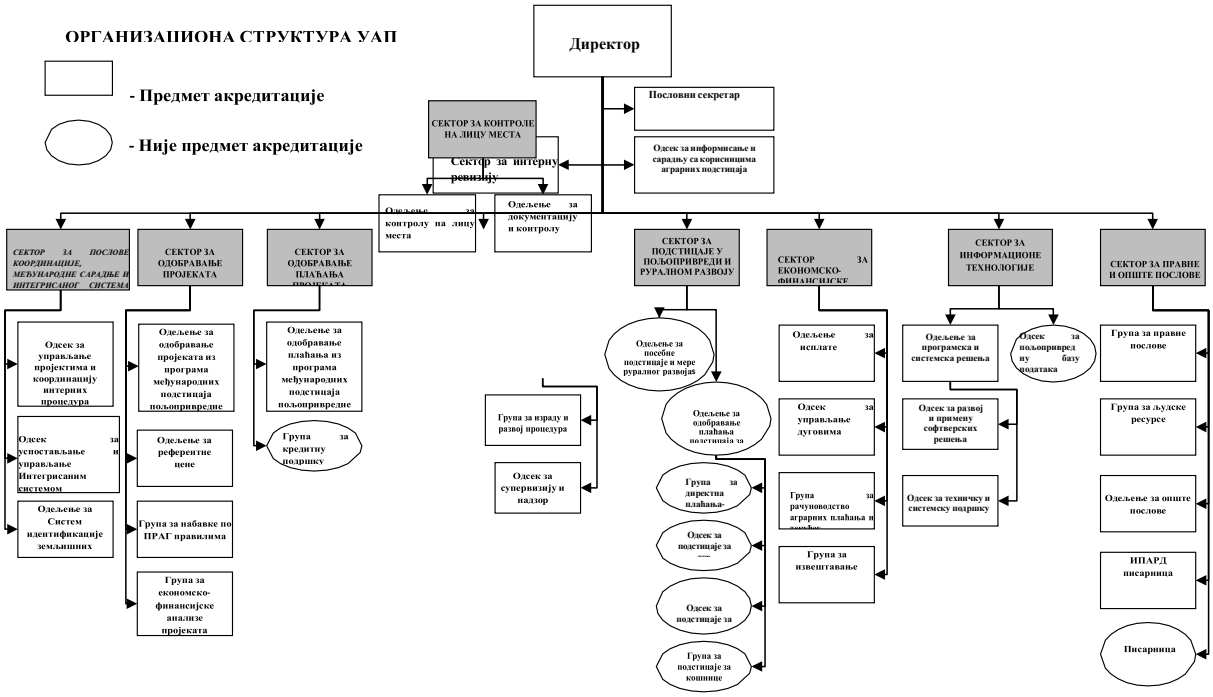

12.2. Опис система праћења и вредновања, укључујући предвиђени састав Одбора за праћење

У складу са одредбама ЕУ за програмирање, функција праћења је институционализована успостављањем система праћења у оквиру ИПАРД Управљачког тела и ИПАРД Одбора за праћење.

ИПАРД Управљачко тело и ИПАРД III Одбор за праћење прате ефективност, ефикасност и квалитет спровођења ИПАРД III програма и подносе извештаје ИПА III Одбору за праћење и Комисији о напредовању мера у оквиру програма у складу са чланом 53 став (2) *FFPA* и чланом 52 СС.

Праћење програма врши се путем показатеља представљених у ИПАРД III програму.

Прикупљање података

ИПАРД агенција обавља послове достављања података за праћење за потребе ИПАРД Управљачког тела и одговорна је за достављање валидних и тачних података, како је дефинисано у табелама за праћење припремљеним од стране ИПАРД Управљачког тела. Табеле су утврђене према показатељима и у складу са табелама за праћење које је препоручила ЕК.

МПШВ је добило грант од Владе Јапана за јачање својих капацитета за праћење и вредновање и за боље доношење одлука заснованих на доказима. Грант од око 1,53 мил. EUR (1,8 мил. USD) започео је 2020. године и трајаће до 2023. године, и у том периоду треба да се изгради заједничка платформа, која обједињује податке из различитих извора, као и да се врши обука запослених. Ова платформа би требало да омогући усклађивање са ЕУ ЗПП ПМЕФ, али и да помогне различитим актерима и заинтересованим странама да могу да анализирају сву доступну пољопривредно-прехрамбену храну у складу са порталом *Agri-data* ЕК. Након изградње платформе, ИПАРД Управљачко тело ће користити ову платформу и за своје активности праћења и вредновања.

За сваку меру се припрема образац за праћење са заједничким показатељима, који се прилаже као обавезан део обрасца захтева за одобравање пројекта и обрасца захтева за коначну исплату. Одговорност ИПАРД агенције је да у базу података за праћење уноси податке које достављају корисници, као и да обезбеди проверу квалитета података. Проверени подаци се, у договореном компатибилном формату, преносе у систем за праћење који води ИПАРД Управљачко тело, где се обрађују подаци и праве табеле за праћење. Детаљне обавезе и одговорности ИПАРД Управљачког тела и ИПАРД агенције у погледу праћења, вредновања и извештавања утврђују се Меморандумом о разумевању.

Уговорним обавезама са корисницима утврђују се одговорности за достављање података ИПАРД агенцији/ИПАРД Управљачком телу и/или евалуаторима и другим телима која су неопходна за вршење праћења и вредновања Програма.

Одбор за праћење

У складу са чланом 19 Спроведбене Уредбе Комисије (ЕУ) бр. 447/2014 и чланом 53 *FFPA*, ИПАРД III Одбор за праћење (ИПАРД III ОП) оснива се најкасније шест месеци након ступања на снагу првог финансијског споразума.

У складу са чланом 52 СС, ИПАРД III Одбор за праћење:

- Испитује резултате ИПАРД III програма, посебно постизање циљева утврђених за различите мере и напредак у коришћењу финансијских средстава додељених за те мере. С тим у вези, ИПАРД Управљачко тело обезбеђује да су све релевантне информације о напретку мера доступне Одбору за праћење и НИПАК;
- Периодично проверава напредак у постизању циљева утврђених ИПАРД III програмом. У ту сврху, Одбору за праћење се доставља следеће:
  - а) информације о свим секторима или мерама где се наишло на потешкоће;
  - б) информације о резултатима изведених провера;
- Разматра и одобрава, по потреби, све предлоге ИПАРД Управљачког тела за измену и допуну ИПАРД III програма који се подноси ЕК, уз достављање примерка НИПАК и НАО, у складу са чланом 53 (3)(ф) *FFPA*;

- Без обзира на одредбе члана 8(4) СС, ИПАРД III Одбор за праћење може, након саветовања са ИПАРД Управљачким телом и ИПАРД агенцијом, предложити ИПАРД Управљачком телу измене и допуне ИПАРД III програма за подношење ЕК, уз примерке НИПАК и НАО, како би се осигурало постизање циљева дефинисаних Програмом и побољшала ефикасност пружене помоћи;
- Разматра и одобрава годишње и завршне извештаје о спровођењу пре слања НИПАК за подношење ЕК, уз достављање примерка НАО и Ревизорском телу;
- Испитује вредновање ИПАРД III програма из члана 57 СС;
- Разматра и одобрава план активности видљивости и комуникације из члана 30 СС, као и сва накнадна ажурирања плана;
- Биће консултован у вези са активностима Техничке помоћи у оквиру ИПАРД III програма. Сваке године, он разматра и одобрава индикативни годишњи акциони план за спровођење активности техничке помоћи, укључујући индикативне износе за информативне сврхе;
- Свака посета и семинар који кофинансира Европска унија у оквиру мере „Техничка помоћ" ИПАРД III програма ће захтевати подношење писаног извештаја ИПАРД III Одбору за праћење;
- Када ИПАРД III програм захтева давање мишљења о било ком питању, ИПАРД III Одбор за праћење делује у складу с тим;
- Сви коначни документи са састанака ИПАРД III Одбора за праћење биће доступни јавности;
- ИПАРД III Одбор за праћење састајаће се најмање два пута у току 12 месеци.

Састав Одбора за праћење

ИПАРД III Одбор за праћење, успоставља се Решењем о оснивању ИПАРД III Одбора за праћење, за праћење и вредновање Програма претприступне помоћи за рурални развој у Републици Србији за период 2021 - 2027. година.

Одговарајућа удружења се бирају у састав ИПАРД III Одбора за праћење на основу следећих критеријума:

- делатност;
- број чланова;
- активности чланова;
- регионална заступљеност.

ИПАРД III Одбор за праћење чине представници релевантних државних органа и тела и одговарајућих економских, социјалних и еколошких партнера. Број невладиних

организација у ИПАРД III Одбору за праћење треба да буде најмање једнак броју чланова из државних тела и органа. Економске, социјалне и еколошке невладине организације, које се позивају у чланство ИПАРД III Одбора за праћење, бирају се из редова организација које су консултоване током припреме Програма или других релевантних организација, а које су најрепрезентативније за одговарајуће секторе. Представници билатералних и мултилатералних донаторских организација, банкарског сектора, академске заједнице и других организација од значаја за ИПАРД III програм, позивају се у ИПАРД III Одбор за праћење у својству посматрача.

У ИПАРД III Одбору за праћење могу се формирати радне групе за решавање конкретних проблема. ИПАРД III Одбором за праћење председава виши представник МПШВ са правом гласа. Европска комисија, ИПАРД Управљачко тело и ИПАРД агенција, НАО и НИПАК учествују у раду ИПАРД III Одбора за праћење без права гласа.

На првој седници ИПАРД III Одбора за праћење биће усвојен Пословник о раду. ИПАРД III Одбор за праћење се састаје најмање два пута у току 12 месеци, с тим да је могуће и сазивање *ad-hoc* састанака.

ИПАРД III Одбор за праћење за свој рад одговара ИПА Одбору за праћење и може да износи предлоге о корективним мерама којима ће се обезбедити постизање циљева активности и повећати ефикасност, ефективност, утицај и одрживост помоћи из ИПАРД програма.

ИПАРД Управљачко тело ће обављати послове Секретаријата за ИПАРД III Одбор за праћење и помагаће му у раду достављањем информација и анализа, као и праћењем спровођења његових одлука.

Вредновање

Обавеза вредновања ИПАРД III програма утврђена је у члановима 55 и 57 *FFPA*, а ближе је одређена у члановима 54-58 СС.

ИПАРД III програм подлеже систему претходног (*ex-ante*) и накнадног (*ex-post*) вредновања и, тамо где ЕК сматра потребним, периодичним (*interim*) вредновањима које врше независни евалуатори, а за које је одговорно ИПАРД Управљачко тело. ИПАРД Управљачко тело је одговорно за правилно извештавање о налазима вредновања и препорукама достављеним одговарајућим националним органима и ЕК.

У складу са чланом 56 СС, ИПАРД Управљачко тело је одговорно за израду плана вредновања за период 2021 - 2027. године у сарадњи са НИПАК, а у складу са захтевима из члана 57 *FFPA*. План вредновања се доставља ИПАРД III Одбору за праћење најкасније годину дана након усвајања ИПАРД III програма од стране ЕК. ИПАРД Управљачко тело сваке године извештава ИПАРД III Одбор за праћење о резултатима постигнутим у оквиру плана вредновања, уз достављање примерка Ревизорском телу. Преглед активности треба да буде укључен у годишњи извештај.

У складу са чланом 58 СС, најкасније крајем прве године након периода спровођења

Програма, припрема се накнадно (*ex-post*) вредновање ИПАРД III програма. Тај извештај мора бити завршен и достављен ЕК најкасније до краја те године.

Извештавање

Обавеза извештавања о ИПАРД III програму предвиђена је члановима 58, 59 и 60 *FFPA*, а ближе је одређена у члану 59 СС.

У складу са члановима 58 и 59 *FFPA* који се односе на опште захтеве везане за извештавање и захтеве везане за извештавање ЕК у оквиру индиректног управљања од стране ИПА III корисника, НИПАК и НАО достављају ЕК годишњи извештај о спровођењу ИПА III помоћи, заједно са годишњим извештајем о спровођењу поверених послова спровођења буџета, најкасније до 15. фебруара наредне финансијске године. У складу са чланом 60 *FFPA*, ИПАРД Управљачко тело/ИПАРД агенција доставља све неопходне информације НИПАК и НАО за потребе извештаја.

Обавеза ИПАРД Управљачког тела да израђује годишње извештаје и завршне извештаје о спровођењу ИПАРД III програма утврђена је чланом 59 СС. До 30. јуна сваке наредне године након пуне календарске године спровођења ИПАРД III програма, ИПАРД Управљачко тело, након саветовања са ИПАРД агенцијом, саставља годишње извештаје о спровођењу ИПАРД III програма у претходној календарској години. Завршни извештај се подноси најкасније шест месеци након крајњег датума прихватљивости трошкова у оквиру ИПАРД III програма, у складу са чланом 29(4) *FFPA*.

13. РЕЗУЛТАТИ КОНСУЛТАЦИЈА ИЗРАДЕ ПРОГРАМА И ОДРЕДБЕ ЗА УКЉУЧИВАЊЕ НАДЛЕЖНИХ ОРГАНА И ТЕЛА, КАО И АДЕКВАТНИХ ПАРТНЕРА У ОБЛАСТИ ЕКОНОМИЈЕ, ДРУШТВА И ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

13.1. Обезбеђивање одредбе за повезивање надлежних органа, тела и партнера

ИПАРД Управљачко тело стекло је значајно искуство у имплементацији принципа партнерства током припреме националне стратешке политике за период 2014 - 2024. (НСПРР), као и приликом процеса припреме НПРР и ИПАРД II програма, кроз укључивање државне управе, цивилног друштва и заинтересованих страна приватног сектора на националном и локалном нивоу.

ИПАРД III програм је припремљен уз консултације са свим одговорајућим заинтересованим странама, у складу са посебним одредбама о програмима руралног развоја, наведеним у члану ___ Уредбе Комисије (ЕУ) о спровођењу бр. ___/2021 од ____ 2021. године.

ИПАРД Управљачко тело припремило је комуникациони оквир за имплементацију принципа партнерства током процеса припреме ИПАРД III програма. Дефинисани су комуникациони путеви за размену информација и докумената, као и за пријем примедби и коментара заинтересованих страна. Главна идеја била је да се током припремног процеса укључе све релевантне стране (надлежни регионални, локални и други органи јавне власти,

економски и социјални партнери, невладине организације), које би, затим, биле укључене и у спровођење, праћење и вредновање ИПАРД III програма.

Групе заинтересованих страна које су идентификоване и укључене у различите фазе припреме и планиране да буду укључене и у имплементацију ИПАРД III програма су:

1. Органи и тела јавне власти, у циљу успостављања снажне унутрашње и међуресорне координације, који се односе на сарадњу између:

- Сектора за развој политика МПШВ са управама (нпр. Управа за ветерину, Управа за шуме, Управа за заштиту биља, Управа за пољопривредно земљиште, Републичка дирекција за воду, Сектор пољопривредне инспекције, Сектор за пољопривредну политику, Сектор за рурални развој);
- Представника других министарстава Републике Србије – Министарства финансија, Министарства за европске интеграције, Министарства за заштиту животне средине, Министарства државне управе и локалне самоуправе, Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, Министарства трговине, туризма и телекомуникација, Министарства привреде, Министарства просвете, науке и технолошког развоја, Агенције за заштиту животне средине, Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарства омладине и спорта, РЗС;
- Регионалних и локалних власти – локалне самоуправе, Стална конференција градова и општина, регионалне развојне агенције, Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство, Покрајински секретаријат за регионални развој, међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу;

2. Гранска удружења и невладине организације из области пољопривреде и руралног развоја Републике Србије – Привредна комора Србије, Асоцијација пољопривредника, Задружни савез Србије, национална и регионална удружења земљорадничких задруга и произвођача, Национална асоцијација прерађивача хране, организације за питања животне средине, удружења која промовишу равноправност полова, организације за питања у вези са особама са инвалидитетом, Рома, итд.;

3. Донаторске организације као што су Светска банка, *USAID, FAO,* итд.;

4. Остали партнери, као што су научно-истраживачки институти и академска заједница, консултанти, комерцијалне банке и микрофинансијске институције у Републици Србији.

У том погледу, у складу са правним захтевима ЕУ, почетком 2020. године започео је процес консултација, организовањем шест догађаја у сврху представљања финалних анализа сектора млека, меса, воћа, поврћа, рибарства и осталих усева, релевантним заинтересованим странама из сектора. Сектори јаја и виноградарства и винарства су раније анализирани и представљени заинтересованим странама, у сврху њиховог укључивања током измене ИПАРД II програма. Исто тако, анализа стања комуналне инфраструктуре представљена је заинтересованим странама у јесен 2020. године.

Поред различитих догађаја на којима је представљен и разматран ИПАРД III програм, чланови ИПАРД Одбора за праћење били су укључени у процес ИПАРД III консултација кроз редовне састанке ОП.

У априлу 2021. године, у вези са нацртом Поглавља 3.3. ИПАРД III програма: Животна средина и управљање земљиштем и одговарајућом *SWOT* анализом, консултовани су јавни заводи и невладине организације које се баве заштитом природе и животне средине. Након тога, током јула 2021. године, у Београду су одржане две националне радионице, на којима су представљене планиране операције унутар Мере 4 о којима је дискутовано. Све препознате заинтересоване стране позване су да учествују у овим радионицама.

Нацрт ИПАРД III програма представљен је на националној конференцији „*ИПАРД III програм – Шта ту има за мене?*", у оквиру промотивне кампање Делегације ЕУ у Републици Србији „*За наша поља – # ЕУ за пољопривреду*", одржане у оквиру 88. Међународног пољопривредног сајма у Новом Саду у септембру 2021. године

Током августа и септембра 2021. године, ИПАРД III програм је био предмет дискусије на округлим столовима организованим у Новом Саду, Крушевцу, Аранђеловцу и Ваљеву. У сврху добијања коментара и сугестија, на сајту МПШВ и УАП, током периода јул-август 2021. године, објављене су *SWOT* анализе, идентификоване потребе у оквиру ИПАРД III програма, као и нацрти одабраних мера.

Коментари и сугестије на секторске анализе, *SWOT* анализе, дефинисане потребе и развијене предлоге мера, прикупљене и примљене током целог процеса консултација и јавних расправа, размотрене су и огледају се у ИПАРД III програму.

Такође, представници Делегације ЕУ у Републици Србији учествовали су у дискусијама на горенаведеним састанцима са заинтересованим странама.

13.2. Консултоване заинтересоване стране – резиме

Назив институције/тела/особе	Надлежност/Стручност	Име контакт особе
Представници министарстава:		
МПШВ	Помоћник министра	Ненад Катанић
МПШВ	Шеф Одсека за аналитику и статистику	Милица Јевтић
МПШВ	Виши саветник у Групи за саветодавство, Сектор за рурални развој	Ана Богуновић
МПШВ	Самостални саветник у Групи за саветодавство, Сектор за рурални развој	Мирко Влачо
МПШВ	Виши саветник за животињске генетичке ресурсе, Сектор за рурални развој	Срђан Стојановић
МПШВ	Руководилац Групе за виноградарство	Јелена Кузмановић

Назив институције/тела/особе	Надлежност/Стручност	Име контакт особе
	и винарство, Сектор за пољопривредну политику	
МПШВ	Руководилац Групе за органску производњу, Сектор за пољопривредну политику	Јелена Милић
МПШВ	Група за производњу и тржиште воћа, поврћа и јаких алкохолних пића, Сектор за пољопривредну политику	Весна Радојичић
МПШВ	Група за сточарство и прераду сточарских производа, Сектор за пољопривредну политику	Мирко Новаковић
МПШВ	Одељење за управљање водама и међународну сарадњу, Републичка дирекција за воде	Марија Лазаревић
МПШВ	Директор Управе за пољопривредно земљиште	Бранко Лакић
МПШВ	Шеф Одсека за средства за заштиту и исхрану биља, Управа за заштиту биља	Лидија Ристић Матијевић
МПШВ	Одсек за средства за заштиту и исхрану биља, Управа за заштиту биља	Снежана Јеличић
МПШВ	Директор Управе за ветерину	Емина Милакара
Министарство заштите животне средине	Одељење за заштиту и одрживо коришћење рибљег фонда	Душан Огњановић
Министарство трговине, туризма и телекомуникација	Шеф Одсека за развој туристичких производа	Јасна Симовић
Министарство трговине, туризма и телекомуникација	Помоћник министра	Рената Пинцо
Министарство привреде	Саветник у Сектору за регионални развој и стратешку анализу привреде	Миона Поповић
Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре	Начелник Одељења за просторно планирање	Светлана Чеперковић
Министарство државне управе и локалне самоуправе	Државни секретар у Министарству државне управе и локалне самоуправе	Драгана Потпара
Министарство државне управе и локалне самоуправе	Начелник Одељења за пројекте у Сектору за европске интеграције и међународну сарадњу	Мила Станковић
Министарство просвете, науке и технолошког развоја	Помоћник министра	Виктор Недовић
Министарство просвете, науке и технолошког развоја	Руководилац Групе за спровођење ИПА	Мирко Ожеговић
Министарство омладине и спорта	Државни секретар у Министарству омладине и спорта	Милан Савић
Министарство финансија	Државни секретар у Министарству финансија/Национални службеник за одобравање	Гојко Станивуковић

Назив институције/тела/особе	Надлежност/Стручност	Име контакт особе
Министарство финансија	Руководилац Групе за надзор и праћење функционисања система управљања средствима претприступне помоћи Европске уније из ИПАРД програма	Јелена Митевски
Министарство за европске интеграције	Саветник министра	Данило Голубовић
Министарство за европске интеграције	/	Слободан Савић
Представници институција:		
Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство	Помоћник покрајинског секретара у Сектору заштиту, уређење и коришћење пољопривредног земљишта	Петар Самоловац
Покрајински секретаријат за регионални развој, међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу	Подсекретар	Дарко Миланковић
Канцеларија за ревизију система управљања средствима Европске уније (Ревизорско тело)	Директор Канцеларије за ревизију система управљања средствима Европске уније	Љубинко Станојевић
Канцеларија за ревизију система управљања средствима Европске уније (Ревизорско тело)	Руководилац Групе за ревизију у оквиру програма - пољопривреда и рурални развој – ИПАРД програм	Саша Ћелић
Развојна агенција Србије	/	Јелена Радоман Илић
Агенција за заштиту животне средине	Индикатори и извештавање	Драгана Видојевић
Агенција за заштиту животне средине	Биодиверзитет	Славиша Поповић
Гаранцијски фонд АП Војводине	Гаранцијски фонд	Горан Васић
Институт за крмно биље, Крушевац	Директор	Зоран Лугић
Институт за крмно биље, Крушевац	Помоћник директора за науку	Јасмина Радовић
Институт за низијско шумарство и животну средину Нови Сад	Шумарство	Саша Орловић
Завод за заштиту природе Србије	Стручни сарадник за урбанизам и просторно планирање	Ивана Глушица Бајић
Завод за заштиту природе Србије	Секретар директора	Весна Луковић
Покрајински завод за заштиту природе	Координатор за међународну сарадњу	Марко Туцаков
Покрајински завод за заштиту природе	Стручни сарадник за заштиту природе	Ален Киш
Институт за проучавање лековитог биља „Др Јосиф Панчић”	Лековито биље и органска производња	Владимир Филиповић
Институт за ратарство и повртарство Нови Сад	Помоћник директора за научноистраживачке послове	Ана Марјановић Јеромела
Институт за ратарство и повртарство Нови Сад	Ратарство	Војин Ђукић
Институт за воћарство Чачак	Воћарство	Мира Милинковић
Општина Трстеник	Одсек за привреду, пољоприведу и одрживи развој	Славица Павловић Брашић

Назив институције/тела/особе	Надлежност/Стручност	Име контакт особе
Општина Варварин	Саветник за пољопривреду и рурални развој	Александар Живковић
Општина Варварин	Инжењер пољопривреде	Зоран Бранковић
Општина Ћићевац	/	Милош Радосављевић
Општина Трстеник	/	Иван Дубичанин
Институт за земљиште	Земљиште и органска производња	Владан Угреновић
Стална конференција градова и општина	Програмски директор за економски развој	Слађана Грујић
Представници Универзитета:		
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Виноградарство	Зоран Пржић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Агроекологија	Жељко Долијановић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Агроботаника, биодиверзитет и биљни ресурси у пољопривреди	Зора Дајић - Стевановић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Воћарство	Драган Радивојевић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Агроекономија	Владе Зарић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду/ Национално удружење за развој органске производње „*Serbia Organica*”	Агроекологија и органска производња	Снежана Ољача
Пољопривредни факултет, Универзитет у Новом Саду	Ратарство и органска производња	Срђан Шрмешић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Новом Саду	Сточарство	Иван Пихлер
Пољопривредни факултет, Универзитет у Новом Саду	Сточарство	Снежана Тривуновић
Агрономски факултет у Чачку, Универзитет у Крагујевцу	Професор Агрономског факултета у Чачку	Драго Милошевић
Универзитет Сингидунум, Универзитет у Београду	Рурални развој, агро-еколошке мере, сточарство	Сузана Ђорђевић Милошевић
Представници Привредне коморе Србије:		
Привредна комора Србије	Секретар у Сектору пољопривреде	Александар Богуновић
Привредна комора Србије	Саветник	Вељко Симић
Привредна комора Србије	Секретар Удружења за сточарство и прераду сточарских производа	Ненад Будимовић
Привредна комора Србије	Помоћник директора у Сектору пољопривреде	Драгана Гагић
Привредна комора Србије	Секретар у Сектору за туризам	Тијана Маљковић
Регионална привредна комора Колубарски и Мачвански округ	Координатор за пољопривреду	Мирјана Ђорђевић
Регионална привредна комора Колубарски и Мачвански округ	/	Катарина Маџаревић
Регионална привредна комора Расински округ	Координатор за пољопривреду	Драгана Милосављевић

Назив институције/тела/особе	Надлежност/Стручност	Име контакт особе
Регионална привредна комора Расински округ	Директор Регионалне привредне коморе	Маја Марковић
Регионална привредна комора Јужнобачки округ	Координатор за пољопривреду	Милена Јеросимовић
Представници развојних агенција:		
Агенција за регионални развој Расинског округа	Регионални развој	Јелена Лацић
Агенција за рурални развој града Сремска Митровица	Агенција за рурални развој	Марина Максимовић
Регионална агенција за економски развој Шумадије и Поморавља	Агенција за рурални развој	Горан Миљковић
Представници Пољопривредно саветодавних служби:		
Пољопривредна саветодавна служба	Пољопривредни саветодавац	Тијана Кашиковић
Пољопривредна саветодавна служба	Пољопривредни саветодавац	Снежана Радовановић
Пољопривредна саветодавна и стручна служба Београд	Пољопривредни саветодавац (ратарство)	Драгана Стоиљковић
Пољопривредна саветодавна и стручна служба Београд	Пољопривредни саветодавац (воћарство)	Радмила Копривица
Пољопривредна саветодавна и стручна служба Крушевац	Агроекономиста	Зоран Старинац
Пољопривредна саветодавна служба Нови Сад	Пољопривредни саветодавац	Обрад Богдановић
Пољопривредна саветодавна и стручна служба Шабац	Пољопривредни саветодавац (воћарство)	Милорад Јоцковић
Пољопривредна саветодавна и стручна служба Шабац	Пољопривредни саветодавац	Зоран Бељић
Пољопривредна саветодавна и стручна служба Смедерево	Пољопривредни саветодавац (ратарство)	Драгомир Радић
Пољопривредна саветодавна и стручна служба Смедерево	Пољопривредни саветодавац (воћарство)	Биљана Николић
Представници удружења:		
Удружење „Ариљска малина”	Воћарство	Мирјана Милутиновић
Удружење „*Natura Balkanika*”	/	Слободан Милошевић
Удружење *HabiProt*	Заштита животне средине	Бојана Надаждин
Удружење *HabiProt*	Заштита животне средине	Милан Ђурић
Удружење пољопривредних произвођача „*Agroprofit*”	Сточарство	Тибор Бирзе
Удружење пољопривредних произвођача „*Agroprofit*”	Сточарство	Александар Радојевић
Асоцијација пољопривредних произвођача „Војводина аграр”	Пољопривредна производња	Милан Влаовић
Савез пчеларских организација Србије	Пчеларство	Ненад Протић
Удружење пољопривредних произвођача „*Agroprofit*”	Органска производња	Тања Максимовић
Удружење пољопривредника „Клуб 100П плус”	Ратарство	Жарко Кобиларов

Назив институције/тела/особе	Надлежност/Стручност	Име контакт особе
Савез винара и виноградара Србије	/	Александар Винчић
Савез винара и виноградара Србије	Виноградарство	Марко Малићанин
Савез винара и виноградара Србије	Винар	Драган Крговић
Удружење *ORCA*	Заштита животне средине	info@orca.rs
Савез удружења независне асоцијације пољопривредника Србије	/	Јовица Јакшић
Друштво за заштиту и проучавање птица Србије	Орнитологија	Милан Ружић
Друштво за заштиту и проучавање птица Србије	Орнитологија	Димитрије Радишић
Централно удружење одгајивача говеда сименталске расе	Сточарство	Влада Пантелић
Амбасадори животне средине за одрживи развој	Заштита животне средине	Александра Младеновић
Удружење произвођача јабуке „Чачанска јабука”	Воћарство	Небојша Јовановић
Национална асоцијација „Сеоски туризам Србије”	Председник Асоцијације	Владимир Ивановић
Национална асоцијација прерађивача млека „*SEDA*”	/	Милош Стојановић
Национално друштво за воћарску производњу „Наше воће Србија”	Координатор Кооперативе воћара/ директор задруге „Агро еко воће”, Ариље	Божо Јоковић
Мрежа за рурални развој Србије	Председник Управног одбора	Драган Рогановић
Задружни савез Србије	Председник Задружног савеза Србије	Никола Михаиловић
Удружење произвођача млека Србије	Председник Управног одбора	Васа Џигурски
Српско удружење младих пољопривредника	/	Милан Борић
WWF Adria Serbia	Заштита животне средине	serbia@wwfadria.org
Представници међународних институција и организација:		
FAO Регионална канцеларија за Европу и Централну Азију	Пројекат „Јачање отпорности сектора пољопривреде на елементарне непогоде”	Јелена Чубрило Вранац
FAO Регионална канцеларија за Европу и Централну Азију	Пројекат „Јачање отпорности сектора пољопривреде на елементарне непогоде”	Љиљана Исић
Представници сектора меса/прераде меса и маркетинг:		
Удружење за узгајивача говеда за тов Срије	Предсеник Удружења	Чедомир Кецо
Савез удружења одгајивача оваца и коза србије	Председник Савеза	*Frida Bauman*
Carnex/Савет технолога индустрије меса	Извршни директор/Председник	Тамара Пењић
Delikos	Директор	Мина Ракићевић
Delikos	/	Никола Грбић
Elixir Feed	Консултантске услуге	Срђан Крњаић
„Храна продукт” ДОО	Помоћник директора „Храна продукт”	Стефан Станковић

Назив институције/тела/особе	Надлежност/Стручност	Име контакт особе
Национална алијанса за локални економски развој	Саветник	Тиса Чаушевић
Национални тим за препород села Србије и Мрежа за рурални развој Србије	/	Бранислав Гулан
Neoplanta, Индустрија меса	Пословни руководилац	Јелена Шоћ Дујаковић
Premium Chicken	Контрола квалитета	Мирјана Грубић
Асоцијација сточара Срема и Мачве	Председник Асоцијације	Зоран Илић
Yuhor	Менаџер квалитета	Ана Јеремић
Yuhor	Директор производње	Виолета Марјановић
Представници сектора млека/прераде млека и маркетинг:		
Удружење произвођача златарског сира, Нова Варош	/	/
Млекара *Bio Panon*	Директор комерцијалних послова и маркетинга	Бојан Миленковић
Центар за рурални развој и пољопривреду Сјеница	/	Есад Хоџић
Млекара „Границе”	Технички директор	Соња Стојановић
Млекара „Шабац”	/	Саша Живановић
Млекара „Суботица”	Директор производње	Саша Џонлага
Млекара „Шабац”	/	Никола Поповић
Четири мале млекаре на Златару	/	Миланка Тртовић/Маријана Ђорђевић
Институт за примену науке у пољопривреди	Пољопривредни саветодавац за сточарство и млекарство	Борис Берисављевић
МПШВ	Виши саветник, Управа за ветерину	Тамара Бошковић
Meggle	/	Владимир Михајловић
Дирекција за националне референтне лабораторије		Славољуб Стојановић
SEEDEV	Консултантске услуге	Драгана Тар
Златиборски Еко аграр/Наша Златка	Директор/Менаџер мале млекаре која пружа услуге у заједници	Владимир Бојовић
Представници сектора јаја/прераде јаја и маркетинг:		
„Храна продукт” ДОО	Директор „Храна продукт”	Горан Станковић
„*Sins*” ДОО	/	Сенад Колашинац
„Тимок” ДОО	Комерцијалиста	Драган Никшић
„*Animal Commerce*” ДОО	Директор	Бојан Миркић
Пољопривредно газдинство Јанковић	Власник газдинства за узгој и производњу пилића и конзумних јаја	Јанковић Будимир
„*Fides 2014*” ДОО	Директор	Бојан Познић
Јаје продукт	Директор	Љубомир Ђурђевић
Mikros Union	Менаџер продаје	Александар Николић

Назив институције/тела/особе	Надлежност/Стручност	Име контакт особе
Панић *Trade* НП	Директор	Немања Панић
ПУ „Заједница живинара”	Председник удружења	Раде Шкорић
Rebra Commerce	Менаџер производње	Раде Шћепановић
Tenen	Директор	Јово Родић
Универзитет у Новом Саду	Професор, специјалиста за економију млекарства, ланац вредности млекарства и *FADN*	Раде Поповић
Ветеринарски завод Суботица	Менаџер продаје	Весна Раић-Ивошевић
Представници сектора поврћа/прераде поврћа и маркетинг:		
Удружење пољопривредника „Клуб 100П плус”	Председник Клуба и успешан пољопривредник	Војислав Малешев
Војводина аграр	Председник Одбора	Дејан Вербалов
Произвођач поврћа	Произвођач поврћа (преко 200 ha)	Пера Ђуричков
Представници сектора рибарства/прераде рибе и маркетинг:		
„*Alas Export Import*” ДОО	Директор	Дејан Ђорђевић
„*Bio Fish*” ДОО	Директор	Никола Мандић
Привредна комора Србије	Председник Групације за рибарство	Крум Анастасов
Привредна комора Србије	Виши саветник	Мирјана Мишићевић
Привредна комора Србије	Секретар	Ненад Будимовић
„*DB Food*” ДОО	Власник *DB Food*	Слободан Александрић
„*DB Food*” ДОО	Власник *DB Food*	Драган Поповић
„*Dini Trade*” ДОО	Директор	Димитрије Ћирић
„*Dini Trade*” ДОО	/	Миљана Ћирић
ДТД Рибарство, Бачки Јарак	Директор	Александар Стајчић
ДТД Рибарство, Бачки Јарак	Директор	Милица Нешић
„*ESCO*” ДОО, Смедерево	Директор	Владимир Станојковић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Професор	Весна Полексић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Професор	Божидар Рашковић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Новом Саду	Професор	Мирослав Урошевић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Новом Саду	Професор	Николина Новаков
Факултет ветеринарске медицине, Универзитет у Београду	Професор	Ксенија Аксентијевић
Факултет ветеринарске медицине, Универзитет у Београду	Професор	Дејан Крњаић
Jugotrade	Директор	Петар Лабудовић
Jugotrade	Помоћник директора	Небојша Баста
„*Pe Co*” ДОО	Директор	Богољуб Пејак
Природни резерват Тара	Власник Природног резервата Тара	Лука Прелевић
Рибарско газдинство „РГ Ечка”	Менаџер квалитета	Биљана Михајловић
Рибарско газдинство „РГ Ечка”	Извршни директор	Дејан Зејак
Рибарско газдинство „РГ Ечка”	Секретар	Дарко Сладечек
Рибњак Мика Алас	Технолог	Бојан Ђурђевић

Назив институције/тела/особе	Надлежност/Стручност	Име контакт особе
"*RM*" ДОО, Стубица	Директор	Браниша Петровић
Удружење пецароша Србије	Председник Удружења	Драгољуб Ристић
Tropic Trade	Менаџер набавке	Тијана Миленковић
Представници сектора виноградарства/прераде грожђа и маркетинг:		
Винарија Плавници	Винар и виноградар	Бранислав Анђелић
Винарија *Emporio*	Винар и виноградар	Александар Стојаковић
Представници сектора воћа/прераде воћа и маркетинг:		
Пољопривредна саветодавна и стручна служба Ваљево	Саветодавац за сектор житарица	Светлана Јеринић
Пољопривредна саветодавна и стручна служба Ваљево	Саветодавац за сектор воћа	Јован Милинковић
Пољопривредна саветодавна и стручна служба Ваљево	Саветодавац за сектор сточарства	Светислав Марковић
Пољопривредна саветодавна и стручна служба Ваљево	Саветодавац за сектор воћарства и виноградарства	Ђорђе Совиљ
Пољопривредна саветодавна и стручна служба Ваљево	Саветодавац за сектор воћарства и виноградарства	Срђан Станојловић
Задруга „Зекцир"	Извршни директор	Иван Радовановић
Задруга „Дарови Црквенца"	Председник Управног одбора	Саша Стојановић
Задруга „Дарови Црквенца"	Директор	Зоран Димитријевић
Удружење произвођача хмеља	Произвођач хмеља	Игор Ђуриш
„*Belfarma*" ДОО	Власник привредног друштва за прераду и замрзавање воћа	Снежана Ранковић
Привредна комора Србије	Виши саветник	Милада Лукешевић
Град Шабац	Члан градског већа	Наташа Радовановић
Град Шабац	Саветник у Одељењу за пољопривреду	Јелена Берић
Град Шабац	Члан градског већа	Предраг Вујковић
„*Frigo Fruit Stil*" ДОО	Директор компаније за прераду воћа и поврћа	Снежана Марковић
Произвођач воћа, Таванкут	/	Ружа Петрина
Воћар, Хајдуково	Воћар	*Karoly Gajdac*
Hibrid ДОО	Директор	Душко Радуловић
Институт за примену науке у пољопривреди	Научни сарадник	Ивана Бакић
Институт за примену науке у пољопривреди	Научни сарадник	Драган Раховић
Lukowa ДОО	*Senior Legal Manager*	Немања Вујовић
МПШВ	Пољопривредни инспектор, Сектор пољопривредне инспекције	Давор Ђукић
МПШВ	Пољопривредни инспектор, Сектор пољопривредне инспекције	Ивана Јазић
МПШВ	Пољопривредни инспектор, Сектор пољопривредне инспекције	Гордана Бабић
МПШВ	Пољопривредни инспектор, Сектор пољопривредне инспекције	Ивана Петровић
Mims Team ДОО, Љубовија	Директор	Дејан Степановић
Podgorina Frucht	Директор	Катарина Вучетић

Назив институције/тела/особе	Надлежност/Стручност	Име контакт особе
Регионална привредна комора Ваљево	/	Мирјана Ђорђевић Гавриловић
Регионална привредна комора Ваљево	Директор	Станко Марковић
SEEDEV	Консултантске услуге	Горан Живков
Представници сектора житарица и индустријског биља/прераде житарица и индустријског биља и маркетинг:		
Пољопривредна саветодавна служба Нови Сад	Пољопривредни саветодавац	Александар Давидов
Удружење произвођача садног материјала воћа	/	/
Приведна комора Србије	Виши саветник	Славица Стевановић
Приведна комора Србије	Виши саветник	Татјана Беук
Chemical Agrosava	Програм менаџер за семена	Зоран Каплановић
Амбасада Краљевине Холандије	Пољопривредни саветодавац	Мила Мирковић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Професор на институту за ратарство и повртарство	Љубиша Живановић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Професор на институту за зоотехнику	Зоран Марковић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Професор на институту за ратарство и повртарство	Љубиша Коларић
МПШВ	Саветник министра	Радивој Надлачки
МПШВ	Пољопривредни инспектор, Сектор пољопривредне инспекције	Александар Ђукић
МПШВ	Пољопривредни инспектор, Одељење пољопривредне инспекције	Александра Божић
SEEDEV	Консултантске услуге	Данијела Столица
USAID пројекат за конкурентну пољопривреду	/	Мирослава Панић
Victoria group	Маркетинг менаџер	Наталија Курјак
Војводина аграр	Представник Војводина аграр	Радмила Вучинић
Жито Бачка	Директор	Срђан Букилица
Представници консултанстских кућа:		
ADR GROUP 2019	Консултантске услуге	Марија Мартиновић
Adria Triticum	Консултантске услуге	Светлана Андрић
Агенција *Inkom plan*	Консултантске услуге	Сања Бачић
Agro Consult Team	Консултантске услуге	Весна Јотић
Agromondo	Консултантске услуге	Душица Пижула
Agroportal	Консултантске услуге	Јасна Бајшански
АК Консалтинг Плус	Консултантске услуге	Александра Кнежевић
Александра Трбојевић предузетник ББ, *Consulting Agro-fin*	Консултантске услуге	Александра Трбојевић
Alfa Team Consulting	Консултантске услуге	Никола Илић
Bios Consulting Group	Консултантске услуге	Бранко Митровић
Борислав Наић ПР, Агенција за консултантске услуге и консалтинг	Консултантске услуге	Бранка Наић
Cardno Emerging Markets USA LTD	Консултантске услуге	Мирослава Панић
Centro Konsalting	Консултантске услуге	/
Con Com	Консултантске услуге	Тибор Рудић

Назив институције/тела/особе	Надлежност/Стручност	Име контакт особе
Consipard	Консултантске услуге	Наташа Томић
Consipard	Консултантске услуге	Бојана Аџић
Драган Врањеш ПР Агенција за консалтинг *Ipard Optimus*	Консултантске услуге	Драган Врањеш
Eastok	Консултантске услуге	Аца Илић
Econsulting	Консултантске услуге	Борис Рашовић
„*EKO DRAG*" ДОО, Ваљево	Консултантске услуге	Драгица Раковић
Elkipard	Консултантске услуге	Маја Аћимовић
Емилија Теофанов ПР *Smart IPARD 4EU*	Консултантске услуге	Ивана Сердар
EPCCO	Консултантске услуге	Чедомир Николић
Equiteam Consulting	Консултантске услуге	Дарио Балажевић
GBS Consult	Консултантске услуге	Гордана Јовановић
Горан Митровић ПР	Консултантске услуге	Горан Митровић
Grant Thornton BC Consulting	Консултантске услуге	Милош Бекчић
Green Tech Agro	Консултантске услуге	Милош Радосављевић
Ipacons	Консултантске услуге	Ненад Трифуновић
Ipacons	Консултантске услуге	Слађана Јевтић
IPARD Consulting	Консултантске услуге	Урош Мирчевић
IPARD Project Team	Консултантске услуге	Арјана Дугајлић
Konsterra	Консултантске услуге	Јоже Сивачек
KruNet	Консултантске услуге	Јасмина Цветић
KruNet	Консултантске услуге	Ана Петровић
KruNet	Консултантске услуге	Слађана Радовић
Лаушевић *Consulting*	Консултантске услуге	Данијела Лаушевић
Маген Каћ	Консултантске услуге	Јелена Комлош
Милан Петровић ПР	Консултантске услуге	Милан Петровић
Милош Павић ПР МП Избор	Консултантске услуге	Милош Павић
Мирослав Моравчевић ПР *MH Consulting*	Консултантске услуге	Александар Моравчевић
Мирослав Николић ПР Гружа аграр	Консултантске услуге	Андријана Теофиловић
MS Consult	Консултантске услуге	Драгана Марковић
План Плус	Консултантске услуге	Драгана Вукадиновић
Подстицаји	Консултантске услуге	Ђорђе Мирковић
Пољо-клуб	Консултантске услуге	Александар Петровић
PRO B2ME DOO – PJ S&N Consulting	Консултантске услуге	Игор Куручев
PROFIX PR Consulting Agency	Консултантске услуге	Дарија Шајин
Project&Trust by JM	Консултантске услуге	Јелена Маринковић
SEEDEV	Консултантске услуге	Ђорђе Теофиловић
Шемсудин Плојовић	Консултантске услуге	Шемсудин Плојовић
Sigma Solution	Консултантске услуге	Светлана Сарафијановић
Силвана Петровић ПР Агенција за консалтинг	Консултантске услуге	Силвана Петровић
Sim Cert	Консултантске услуге	Ана Перић
Sim Cert	Консултантске услуге	Марија Јанковић
Skradin ПР Милован Грбовић	Консултантске услуге	Милован Грбовић
Smart 4EU	Консултантске услуге	Слободан Теофанов
Smart IPARD	Консултантске услуге	Дејан Сердар
Terra Consulting	Консултантске услуге	Николина Ћулибрк
Terra Consulting	Консултантске услуге	Никола Копиловић
TIPON	Консултантске услуге	Марко Кентера

Назив институције/тела/особе	Надлежност/Стручност	Име контакт особе
Агенција за компјутерску обраду података „Видеоком”	Консултантске услуге	Горан Милутиновић
Wiwa Consulting	Консултантске услуге	Јана Забунов
Представници пољопривредних произвођача:		
Пољопривредно газдинство, Богатић	Пољопривредни произвођач (воћарство)	Зоран Јовановић
Пољопривредно газдинство, Врбас	Пољопривредни произвођач (сточарство)	Александар Репчек
Пољопривредно газдинство, Шабац	Пољопривредни произвођач (сточарство)	Верољуб Илић
Пољопривредно газдинство	Пољопривредни произвођач	Дејан Стефановић
Пољопривредно газдинство	Пољопривредни произвођач	Јован Радосављевић
Пољопривредно газдинство	Пољопривредни произвођач	Павел Брезина
Пољопривредно газдинство	Пољопривредни произвођач	Јелена Станковић
Пољопривредно газдинство	Пољопривредни произвођач	Јован Стројадиновић
Пољопривредно газдинство – Саша Панковић	Пољопривредни произвођач	Вера Аџић
Пољопривредно газдинство, Горња Буковица	Пољопривредни произвођач	Зоран Милинковић
Остало:		
Млекара Лозница	Производња млека и млечних производа	Зоран Токић
Пољопривредно-рибарско предузеће „Свети Никола”	Пољопривреда и рибарство	Милошевић Мајо
Agro Bins ДОО	Помоћне делатности у сточарству	Душица Шевић
Удружење Локална акциона група Чачак – Горњи Милановац	/	/
Удружење пољопривредника за рурални развој Делибатске пешчаре	/	/
Удружење произвођача грожђа и вина „Срем - Фрушка гора”	Производња грожђа и вина	Слободан Спасовски
Балкански развојни центар	Удружење /Организација	Загорка Стављанин
Дунав 1245, Удружење грађана	/	/
„Гозба” ДОО	Прерада меса	Жељка Рашета
„Кланица Дивци” ДОО	Прерада меса	Тома Ћесаревић
„*Login Eko*” ДОО	/	/
Винарија „Мачков подрум”	Производња вина	Сава Јојић
Мокрогорска школа менаџмента	Школа менаџмента	Бојан Балаж
Општина Бела Паланка	/	/
Физичко лице	/	Ана Раденковић
Мрежа Локалних акционих група Србије	/	/
„*Pan Harvest*” ДОО	Пољопривредна производња (житарице и идустријски усеви и воће)	Ања Вукоје Цвејић
„*Pan Harvest*” ДОО	Пољопривредна производња (житарице и идустријски усеви и воће)	Срђан Ковачевић
Семенарска асоцијација Србије	Производња семена и дорада	Сандра Богдановић

Назив институције/тела/особе	Надлежност/Стручност	Име контакт особе
СП Лабораторија	Лабораторија	Светлана Бошковић
Свеже & Смрзнуто	Трговина пољопривредним производима	Александар Радишић
Српско удружење младих пољопривредника	/	/
Винарија „*Veritas*”	Производња вина	/
„*Wood Master*” ДОО	Прехрамбена и пољопривредна индустрија	Иван Стојаковић
„Жупски подрум” ДОО	Производња вина	Мирослав Ћалић

13.3. Резултати консултација – резиме

Тема консултација	Датум консултација	Време за коментаре	Називи институција/ тела/ консултована лица	Резиме
3.4. Рурална економија и квалитет живота (Рурални туризам): Сектор за туризам је доставио нове податке за 2019. годину	20. април 2021. године	Двонедељни процес комуникације	Сектор за туризам, Министарство трговине, туризма и телекомуникација	Ажурирани су подаци за сектор туризма у Републици Србији за 2019. годину.
4.3. *SWOT* - Рурална економија и квалитет живота: Предлози за *SWOT* анализу (претње и могућности)	14. јул 2021. године	Двонедељни процес комуникације	ванредни професор/проф. др Сузана Ђорђевић Милошевић (Универзитет Сингидунум, Универзитет у Београду)	*SWOT* анализе дефинисане су током консултација са заинтересованим странама, стеченом искуству и као такве подложне су променама.
8.3.6. Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања: Предлози измена и допуна текста са циљем побољшаног образложења и појашњења текста Мере 7.	14. јул 2021. године	Двонедељни процес комуникације	ванредни професор/проф. др Сузана Ђорђевић Милошевић (Универзитет Сингидунум, Универзитет у Београду)	Предлог текста за поглавља *8.3.6.2 Образложење* и *8.3.6.8. Прихватљиви трошкови* су усвојени са циљем унапређења текста Мере 7.
3.3. Животна средина и управљање земљиштем: Препорука је да се укључе подаци о	29. април 2021. године	Двонедељни процес комуникације	Завод за заштиту природе Србије	Прихваћени последњи подаци о међународно значајним подручјима за птице, рамсарским подручјима и броју птица у Републици

међународно значајним подручјима за птице, рамсарским подручјима и броју птица у Републици Србији.				Србији.
8.3.3. Агро-еколошко-климатска мера и органска производња: Предлог да се плодоред уврсти у операције које ће се спроводити кроз Меру 4.	11. јун 2021. године	Двонедељни процес комуникације	Проф. др Снежана Ољача, Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду; Национална асоцијација за органску производњу „*SERBIA ORGANICA*”	Прихваћено. Измењена је листа операција и операција плодоред на обрадивим површинама је укључена у Меру 4.
8.3.3. Агро-еколошко-климатска мера и органска производња: 8.3.3.6. Општи критеријуми прихватљивости: Предлог да се у програму дефинише да ће обуку корисника спроводити Пољопривредна саветодавна и стручна служба (ПССС)	13. јул 2021. године	Двонедељни процес комуникације	Сектор за рурални развој, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде	ИПАРД програмом је дефинисано да ће обавезну обуку из агро-еколошко-климатских области спровести Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде (укључујући ПССС) или надлежно тело које је ово Министарство овластило. Надлежно тело за спровођење обуке биће одређено Правилником о Мери 4.
8.3.3. Агро-еколошко-климатска мера и органска производња: 8.3.3.6. Општи критеријуми прихватљивости: Повећати број сати обавезне обуке из агро-еколошко-климатских области	19. август 2021. године	Једнонедељни процес комуникације	Редовни професор/др Сузана Ђорђевић Милошевић (Факултет Сингидунум, Универзитет у Београду)	Предлог је усвојен - Уведена је обавезна обука у трајању од шест сати из агро-еколошко-климатских области.
8.3.3. Агро-еколошко-климатска мера и органска производња: Операција – Механичко уклањање корова и затрављивање међуредног простора у вишегодишњим	20. и 22. јул 2021. године	Двонедељни процес комуникације	Јелена Кузмановић, Весна Радојичић, Сектор за пољопривредну политику, МПШВ	Коригована је минимална величина пољопривредног земљишта за воћњаке и винограде. Одређен је минимум површине пољопривредног земљишта за воћњаке –

засадима: Предлог је да се измени минимална величина пољопривредног земљишта на коме ће се спроводити Мера 4.			Група 2/3 са Радионице од 22. јула 2021. године: Радмила Копривица, Пољопривредна саветодавна и стручна служба Београд; Биљана Николић, Пољопривредна саветодавна и стручна служба Смедерево; Милорад Јоцковић, Пољопривредна саветодавна и стручна служба Шабац; Зоран Пржић, Пољопривредни факултет Београд; Мира Милинковић, Институт за воћарство Чачак; Марко Малићанин, Савез винара и виноградара Србије; Драган Крговић, Савез винара и виноградара Србије;	0,5 ha и за винограде 0,3 ha, на основу просечних вредности површине газдинстава која имају вишегодишње засаде. Минимум површине парцеле није дефинисан, како не би био ограничавајући фактор произвођачима за укључивање у ову меру.

			Зоран Јовановић, пољопривредни произвођач, Богатић	
8.3.3. Агро-еколошко-климатска мера и органска производња: Предлог за допуну специфичних критеријума прихватљивости за операције које се могу спроводити у виноградима.	14. јул 2021. године	Двонедељни процес комуникације	Јелена Кузмановић, Сектор за пољопривредну политику, МПШВ	Уведен је нови специфични критеријум прихватљивости за операцију - Затрављивање међуредног простора у вишегодишњим засадима, који прописује да парцеле са виноградом морају бити регистроване у Виноградарском регистру, у складу са законом који уређује вино.
8.3.3. Агро-еколошко-климатска мера и органска производња: Операција - Плодоред на обрадивим површинама: Прецизније дефинисати услове за састављање плодореда.	22. јул 2021. године	Двонедељни процес комуникације	Група 1 са Радионице од 22. јула 2021. године - Плодоред на обрадивим површинама: Срђан Шеремешић, Пољопривредни факултет Нови Сад; Ана Марјановић Јеромела, Институт за ратарство и повртарство Нови Сад; Тања Максимовић, Удружење пољопривредника „Агропрофит" Драгана Стоиљковић, Пољопривредна саветодавна и стручна	Дефинисане су групе усева које се могу смењивати, према одређеном редоследу. Усвојен предлог да се у план плодореда укључи зелени угар и да се дефинише које биљке могу гајити као зелени угар. Усвојен предлог - укључени међуусеви у плодоред, и то као обавеза њиховог гајења најмање 2 пута у току петогодишњег периода уговорне обавезе.

			служба Београд; Жарко Кобиларов, Удружење пољопривредника „Клуб 100П плус”.	
8.3.3. Агро-еколошко-климатска мера и органска производња: Операција - Плодоред на обрадивим површинама: Предлог да се дозволи употреба стањака и да се дефинише дозвољена количина примењеног стајњака.	22. јул 2021. године 29. јул 2021. године	Двонедељни процес комуникације	Група 1 са Радионице од 22. јула 2021. године (чланови групе су наведени у претходном коментару) Јелена Чубрило Вранац, *FAO* пројекат „Јачање отпорности сектора пољопривреде на елементарне непогоде”	Предлог усвојен - дозвољена је употреба органских ђубрива и стајњака са одређеним лимитом.
8.3.3. Агро-еколошко-климатска мера и органска производња: Операција – Механичко уклањање корова и затрављивање међуредног простора у вишегодишњим засадима: Предлог да се одреде предуслови за коришћење одређене травне смеше којом ће се вршити затрављивање на основу типа земљишта и вишегодишњег усева, а у складу са урађеном агрохемијском анализом.	22. јул 2021. године	Двонедељни процес комуникације	Групе 2 и 3 са Радионице од 22. јула 2021. године (чланови групе су наведени у претходном коментару)	Списак прихватљивих биљних врста за затрављивање и потребне елементи плана који треба да припреми стручно лице, прописаће се Правилником о Мери 4.
8.3.3. Агро-еколошко-климатска мера и органска производња: Операција – Механичко	22. јул 2021. године	Двонедељни процес комуникације	Групе 2 и 3 са Радионице од 22. јула 2021. године (чланови	ИПАРД Мера 1, која подржава набавку пољопривредне механизације, у новим критеријумима

уклањање корова и затрављивање међуредног простора у вишегодишњим засадима: Олакшати набавку механизације везано за ову ИПАРД меру.			групе су наведени у претходном коментару)	селекције даје предност у инвестирању корисницима Мере 4.
8.3.3. Агро-еколошко-климатска мера и органска производња: Операција – Механичко уклањање корова и затрављивање међуредног простора у вишегодишњим засадима: Дозволити употребу хербицида у изуетним случајевима, код интезивног ширења амброзије када механичке мере уклањања не дају резулате.	22. јул 2021. године	Двонедељни процес комуникаци је	Групе 2 и 3 са Радионице од 22. јула 2021. године (чланови групе су наведени у претходном коментару)	Усвојен је предлог употребе хемијских средстава за циљано уклањање амброзије, као последње решење.
8.3.3. Агро-еколошко-климатска мера и органска производња: Операција – Успостављање и одржавање цветних трака: Успостављање бафер зона које би штитиле цветне траке од преношења пестицида са дела парцеле на којој је главни усев.	22. јул 2021. године	Двонедељни процес комуникаци је	Група 4 са Радионице од 22. јула 2021. године: Ненад Портић – Савез пчеларских организација Србије; Драгомир Радић, Пољопривредна саветодавна и стручна служба Смедерево; Владимир Филиповић, Институт за проучавање лековитог	Усвојен је предлог и додата је обавеза успостављања бафер зоне око цветне траке, ширине 5 метара.

			биља „Јосиф Панчић”; Владан Угреновић, Институт за земљиште; Славиша Поповић, Агенција за заштиту животне средине; Саша Орловић, Институт за низијско шумарство и животну средину Нови Сад	
	29. јул 2021. године		Јелена Чубрило Вранац, *FAO* пројекат „Јачање отпорности сектора пољопривреде на елементарне непогоде”	
8.3.3. Агро-еколошко-климатска мера и органска производња: Операција – Успостављање и одржавање цветних трака: Дефинисати прихватљиве биљне врсте за успостављање цветних трака према агро-екосистемима и укључити и жбунасте и дрвенасте медоносне врсте.	22. јул 2021. године	Двонедељни процес комуникаци је	Група 4 са Радионице од 22. јула 2021. године (чланови групе су наведени у претходном коментару)	Обавеза је поново дефинисана тако да се за успостављање цветне траке могу користити прихваљиве биљне врсте које ће бити прописане Правилником о Мери 4. Цветна трака мора бити састављена од више биљних врста које треба прилагодити локацији, а мешавина мора садржавати једногодишње, двогодишње и вишегодишње врсте,

				како би сезона цветања била што дужа током године.
8.3.3. Агро-еколошко-климатска мера и органска производња: Операција – одрживо управљање ливадама и пашњацима Предлог да се уведе дугорочнији период закупа државног земљишта са правом пречег закупа за специјализована газдинстава која се баве сточарством и направити регистар пашњака, као би се они рационално и правилно користили за испашу стоке.	22. јул 2021. године	Двонедељни процес комуникације	Група 5 са Радионице од 22. јула 2021. године: Иван Пихлер, Пољопривредни факултет Нови Сад; Зоран Бељић, Пољопривредна саветодавна и стручна служба Шабац; Чедомир Кецо, Удружење пољопривредника „Агропрофит"; Тибор Бирзе, Удружење пољопривредника „Агропрофит"; Александар Радојевић, Удружење пољопривредника „Агропрофит"; Марко Туцаков, Покрајински завод за заштиту природе; Ален Киш, Покрајински завод за заштиту	Регулисање закупа државног пољопривредног земљишта није у надлежности ИПАРД Управљачког тела и услови које се на то односе не могу бити део Програма.

			природе; Верољуб Илић, Шабац, пољопривредни произвођач; Александар Репчек, Врбас, пољопривредни произвођач; Ивана Глушица Бајић, Завод за заштиту природе Србије.	
8.3.3. Агро-еколошко-климатска мера и органска производња: Операција – одрживо управљање ливадама и пашњацима Кошење полу-природних пашњака треба вршити када биљке произведу семе, како би се подржало обнављање широко-лисних биљних врста.	19. август 2021. године	Једнонедељни процес комуникације	Проф. др Сузана Ђорђевић Милошевић (Факултет Сингидунум, Универзитет у Београду)	Предлог је прихваћен. Кошење је дозвољено после 30. јуна.
8.3.1. Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава: Сектор воћа: Повећати подршку малим произвођачима. Предлог је да се повећају минимални прихватљиви трошкови у сектору воћа са 5.000 на 20.000 EUR, како би се кроз националне мере малим произвођачима/ инвестицијама мање вредности пружило више могућности.	Новембар, 2019. године Припрема Секторске анализе производње и прераде воћа у Републици Србији	Двонедељни процес комуникације	*Karoly Gajdac,* произвођач воћа, Хајдуково	Постоји јасна граница између критеријума прихватљивости у оквиру ИПАРД програма и критеријума прихватљивости у оквиру НПРР. ИПАРД III програм предвиђа специфичне критеријуме прихватљивости у сектору воћа према вредности инвестиције.
8.3.2. Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга	17. јануар 2020. године Привредна	Двонедељни процес комуникације са	Мирјана Ђорђевић Гавриловић	Ограничени ресурси Управе за заштиту биља за подршку произвођачима и

пољопривредних производа и производа рибарства: Сектор воћа: Неусклађеност стандарда приликом употребе пестицида. Повлачење пестицида диметоата и ипродиона са тржишта у РС изазива потенцијални проблем са *MRL* (највиши ниво остатка пестицида који се законски толерише) код извоза замрзнуте вишње.	комора Србије Презентација резултата Секторске анализе производње и прераде воћа у Републици Србији	Управом за зашиту биља	Регионална привредна комора Ваљево	прерађивачима воћа.
8.3.1. Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава: Сектор воћа: Све већи значај и одлични извозни трендови садног материјала воћа.	Октобар, 2019. године	Двонедељни процес комуникаци је	Удружење произвођача садног материјала воћа	Укључено у *SWOT* анализу сектора воћа (А1.3). Снаге: Конкурентна производња садног материјала.
8.3.1. Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава: Сектор поврћа: Предлог да се: • повећа максимална површине заштићене производње са 5 на 10 ha; • повећа минимална површина на отвореном пољу са 3 на 5 ha. Предлог да се за инвестиције испод 40.000 евра потенцијални корисници могу пријавити за подршку у оквиру НПРР, а за инвестиције веће вредности у оквиру ИПАРД програма.	Јануар 2020. године Зимски семинар фармера, Тара Презентација резултата Секторске анализе производње и прераде поврћа у Републици Србији	Четворонедељни процес комуникаци је	Удружење пољопривредника „Клуб 100П Плус” Војислав Малешев, председник удружења „Клуб 100П Плус” и успешан пољопривредник	Секторском анализом дошло се до предлога да се површина као критеријум прихватљивости укине, као и да се уведе услов да се за инвестиције испод 50.000 EUR потенцијални корисници могу пријавити за подршку у оквиру НПРР, док за инвестиције веће вредности у оквиру ИПАРД програма.
8.3.1. Инвестиције у физичку имовину пољопривредних	Јануар 2020. године	Тронедељни процес комуникаци	Дејан Вребалов, Војводина	Правилницима за спровођење акредитованих ИПАРД

газдинстава: Сектор поврћа: Предлог да грађевинска дозвола не буде услов, већ да уместо грађевинске дозволе буде документ којим би се доказало да је поступак за добијање грађевинске дозволе у току.	Привредна комора Србије Презентација резултата Секторске анализе производње и прераде поврћа у Републици Србији	је	Аграр АППП, д.о.о. Председник Управног одбора	мера (Мера 1, 3 и 7) предвиђено је подношење грађевинске дозволе приликом подношења захтева, заједно са осталом документацијом коју подноси корисник захтева.
8.3.1. Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава Сектор поврћа: Предлог да се повећа минимална површина код производње на отвореном са 3 на 10 ha, како би мањи произвођачи могли да конкуришу за подршку у оквиру НПРР.	Јануар 2020. године Привредна комора Србије Презентација резултата Секторске анализе производње и прераде поврћа у Републици Србији	Двонедељни процес комуникаци је	Пера Ђуричков, произвођач поврћа (преко 200 ha)	Секторском анализом дошло се до предлога да се површина као критеријум прихватљивости укине, као и да се уведе услов да се за инвестиције испод 50.000 EUR потенцијални корисници могу пријавити за подршку у оквиру НПРР, док за инвестиције веће вредности у оквиру ИПАРД програма.
8.3.1. Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава Сектор житарица и индустријског биља: Хмељ је специфична култура која има елементе воћарске производње (вишегодишњи засад у ком је неопходно улагање у садни материјал, саксије и жице), као и индустријске производње (ботанички није могуће да се користи у свежем стању и мора да се преради) и култура је у коју нису предвиђене инвестиције кроз ИПАРД програм. Производња хмеља подржана је кроз НПРР. Циљ консултативног процеса је био да се види каква је	Јануар и фебруар, 2020. године Неколико консулативних процеса	Двонедељни процес комуникаци је	Игор Ђуриш, Удружење произвођача хмеља, Бачки Петровац	Укључен је хмељ у сектор житарица и индустријског биља и прецизиране су мере и критеријуми за подршку у производњу и прераду кроз Меру 1 и Меру 3. Удружење је самостално спровело консултативни процес и дало је заједнички предлог за укључивање хмеља у ИПАРД програм. Процес је трајао око недељу дана. Већина коментара је прихваћена и постали су саставни део секторске анализе и ИПАРД III програма

структура произвођача хмеља, као и који су инвестициони планови произвођача, како би се извршила демаркација између националних и ИПАРД мера.				
3.2. Карактеристике пољопривредног, шумарског и прехрамбеног сектора (Сектор житарица и индустријског биља): Током групне дискусије представљени су резултати секторске анализе за житарице и индустријско биље, као и предлози за унапређење ИПАРД програма. Предлози су добијени од ПСС, пољопривредника, консултантивних агенцијаи и креатора политике.	13. јануар 2020. године Привредна комора Србије Презентација резултата Секторске анализе производње и прераде осталих усева у Репубици Србији	Двонедељни процес комуникаци је	Више од 30 заинтересован их страна из сектора осталих усева. Организовано уз подршку Привредне коморе Србије.	*SWOT* анализа је унапређена. Сектор прераде житарица и индустријског биља је укључен у Меру 3. За изградњу и опремање објеката за складиштење подигнута је доња граница.
3.2. Карактеристике пољопривредног, шумарског и прехрамбеног сектора (Сектор житарица и индустријског биља): Консултативни процес започео је представљањем кључних трендова и главних налаза, а настављен је дискусијом о могућем унапређењу ИПАРД програма и критеријума прихватљивости. Конкретно, представници Војводина Аграра предложили су да се инвестиције у прераду семена укључе у Меру 3. Такође, дали су предлоге за минималне критеријуме прихватљивости у оквиру ИПАРД програма за изградњу силоса. Нису се сложили са	Јануар и фебруар 2020. године Неколико консулативних процеса	Двонедељни процес комуникаци је Одржано је неколико састанака. Цео процес је трајао око 10 дана и завршен је са 3 састанка.	Удружење агрегатора житарица и индустријских култура Војводина Аграр, које је једно од највећих удружења овог типа са интересовање м за ИПАРД програм.	У ИПАРД III програм укључен је нови сектор - сектор прераде житарица и индустријског биља. Прерада житарица и индустријског биља обухваћена је Мером 3. Кроз Меру 3 у оквиру Сектора житарица и индустријског биља омогућена је подршка дорађивачима семена, а прихватљиви корисници су предузећа уписана у Регистар дорађивача семена, у складу са Законом о семену.

актуелним предлогом и сматрају да веће фарме морају имати приоритет инвестицијама у силосе. По њиховом мишљењу, добављачи/прерађивачи, односно тзв. агрегатори такође треба да буду прихватљиви корисници.				
8.3.1. Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава Специфични циљеви за сектор рибарства: Изградња и унапређење (кроз реконструкцију постојећих, доградњу, проширење и опремање) складишних капацитета за свежу рибу на рибњацима и код привредних друштава која се баве откупом рибе од привредних риболоваца и пласманом свеже уловљене рибе са отворених вода (минималног капацитета од 10 тона).	Децембар, 2019. године Припрема секторске анализе	Једнонедељни процес комуникације	Драгољуб Ристић, Удружење пецароша Србије, Београд	Специфични циљ за сектор рибарства који се односи на унапређење складишних капацитета свеже уловљене рибе на рибњацима у оквиру ИПАРД III програма обухвата: унапређење конкурентности и продуктивности пољопривредних газдинстава која се баве рибарством кроз реконструкцију постојећих објеката, изградњу потпуно нових објекта за аквакултуру и опрема која се користи на рибњаку.
8.3.1. Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава Унапређење услова за узгој и очување рибе на постојећим рибњацима капацитета преко 10 тона и набавка нове опреме.	16. јануар 2020. године Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду Презентација резултата секторске анализе за рибарство	Једнонедељни процес комуникације са представницима Групације за рибарство, Привредна комора Србије.	Крум Анатанасов, председник Групације за рибарство Привредне коморе Србије	Произвођачи који се баве узгојем рибе капацитета преко 10 тона укључени су као прихватљиви корисници ИПАРД III Програма за инвестиције у изградњу и опремање објеката.
8.3.2. Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства: Изградња нових	Новембар, 2019. године Припрема секторске анализе	Двонедељни процес комуникације са представницима индустрије прераде	Александар Стајчић, директор, ДТД Рибарство, Бачки Јарак	У Мери 3 у оквиру сектора рибарства усвојен је предлог са циљем да се повећа подршка у изградњу нових прерађивачких капацитета, као и да се уведе производња нових технологија и

прерађивачких капацитета, реконструкција постојећих и унапређење инфраструктуре (путна, водоводна и електродистрибутивна) са прерађивачима капацитета преко 200 kg.		рибе		унапреде постојећи технолошки процеси и производи у циљу боље позиције на домаћем и међународном тржишту. У Мери 3, у оквиру Сектора прераде рибе, корисници морају бити уписани у Регистар објеката у складу са Законом о ветеринарству („Службени гласник РС”, бр. 91/05, 30/10, 93/12 и 17/19) са расположивим дневним капацитетима за прераду рибе више од 200 kg на крају инвестиције.
8.3.1. Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава Сектор меса: Повећање специфичних критеријума прихватљивости у сектору меса (минални капацитети прихватљивих газдинстава) како би се кроз националне мере пружиле веће могућности за мале произвођаче/мање инвестиције.	Новембар и децембар, 2019. године Припрема секторске анализе	Четворонедељни процес комуникације	Чедомир Кецо, председник Удружења говеда Србије Фрида Бауман, председница Савеза удружења одгајивача коза и оваца Србије Зоран Илић, председник Асоцијације сточара Срема и Мачве Раде Шкорић, председник пословног удружења за живинарство „Заједница живинара” Бранислав Гулан, Национални тим за препород села	Усвојен је предлог секторске анализе. Повећани су минимални капацитети пољопривредних газдинстава у сектору меса за Меру 1 у склопу ИПАРД III програма, на следеће границе: Пољопривредна газдинства са укупним капацитетом од минимум 30 и максимум 1.000 говеда и/или минимум 200 и максимум 1.000 оваца и/или коза и/или минимум 30 и максимум 400 крмача, и/или минимум 200 и максимум 10.000 товних свиња и/или минимум 5.000 и максимум 50.000 бројлера по турнусу, и/или минимум 1.000 и максимум 10.000 ћурки по турнусу и/или минимум 300 и максимум 3.000 гуски по турнусу на крају инвестиције.

			Србије и Мрежа за рурални развој у Србији	
8.3.1. Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава Сектор меса: Унапређење биосигурносних мера на газдинствима и подстицање повећања вредности пољопривредне производње уз додавање вредности примарним производима кроз подршку вишим фазама прераде на газдинствима.	Новембар и децембар, 2019. године Припрема секторске анализе	Четворонедељни процес комуникације	Фрида Бауман, председница Савеза удружења одгајивача коза и оваца Србије Зоран Илић, председник Асоцијације сточара Срема и Мачве Раде Шкорић, председник пословног удружења за живинарство „Заједница живинара”	Предлог секторске анализе је усвојен у оквиру ИПАРД III програма. Омогућено је да пољопривредна газдинства са више од 1.000 говеда или више од 1.000 оваца и коза или више од 10.000 товних свиња или више од 50.000 бројлера по турнусу или више од 10.000 ћурака по турнусу или више од 3.000 гусака по турнусу буду подржани кроз инвестиције у унапређење биосигурности на газдинствима кроз инвестиције у објекте и опрему за безбедно уклањање угинулих животиња, изградњу и/или реконструкцију фиксних ограда око газдинства и дезинфекционе баријере, опрему за чишћење и дезинфекцију, фиксне опреме за ограде и електричне ограде за пашњаке/ливаде; инвестиције у прерађивачке капацитете и опрему на газдинствима.
8.3.2. Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства: Сектор прерада меса и маркетинг:	Децембрар 2019. године и јануар 2020. године Презентација резултата секторске анализе производње и	Четворонедељни процес комуникације	Тамара Пењић, извршна директорка индустрије меса *Carnex* и председница Савета технолога индустрије	Усвојен је предлог секторске анализе. Измена општих критеријума прихватљивасти извршена је у оквиру Мере 3 у сектору меса, како би се омогућило привредним друштвима,

Променити опште критеријуме прихватљивости како би се омогућило привредним друштвима која нису обухваћена дефиницијом малих и средњих привредних друштава да буду прихватљива за подршку инвестицијама намењеним потпуном усклађивању објекта са релевантним стандардима ЕУ за управљање отпадом и отпадним водама, побољшање енергетске ефикасности и стандардима за производњу енергије из обновљивих извора.	прераде меса у Институту за хигијену и технологију меса у Београду		меса Србије Јелена Шоћ-Дујаковић Директор производње, Неопланта Индустрија меса, Нови Сад	која нису обухваћена дефиницијом малих и средњих привредних друштава, а запошљавају мање од 750 људи и имају годишњи промет који не прелази 200 милиона евра, да буду прихватљива за подршку у инвестиције намењеним за потпуно усклађивање објекта са релевантним стандардима ЕУ за управљање отпадом и отпадним водама, побољшање енергетске ефикасности и стандардима за производњу енергије из обновљивих извора.
8.3.2. Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства: Сектор прераде млека и маркетинг: Дискусија о критеријумима прихватљивости и ИПАРД процедурама. Коментари у вези са притисцима у погледу ефикасности производње млека, регионалне варијабилности цена и регионалних модела производње у Војводини и централној Србији који треба да се одразе на ИПАРД програм.	Децембрар 2019. године и 15. јануар 2020. године Презентација резултата секторске анализе сектора млека и прераде млека у Институту за хигијену и технологију меса у Београду	Двонедељни процес комуникација је	Удружење одгајивача говеда сименталске расе Никола Поповић, Шабачка млекара Бојан Миленковић, Млекара Биопанон	Коментари и препоруке су укључени у *SWOT* анализу. Било је сугестија да се повећају специфични критеријуми прихватљивости у погледу броја музних крава. Ово је оцењено као неприхватљиво због још увек значајне концентрације произвођача око границе, а који су мотивисани да проширују производњу и улажу у конкурентност кроз ИПАРД фонд.
8.3.2. Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства:	Децембар, 2019. године Неколико консултантивних процеса са малим	Двонедељни процес комуникација је	Есад Хоџић, Регионални центар за развој пољопривреде и села, Сјеница	Предлог је усвојен у оквиру ИПАРД III програма, прихватљив износ инвестиције за Меру 3 је подигнут на 20.000 евра.

Сектор прераде млека и маркетинг: Подршка инвестицијама на малим газдинствима и у капацитете за говеда и овце у маргинализованим областима. Предлог за давање предности мањим газдинствима и задругама кроз додатно бодовање. Објашњено је да су ови критеријуми укључени у бодовање захтева, док су неке од инвестиција обухваћене националним мерама за рурални развој и инвестиционим мерама.	произвођачима у маргинализованим руралним подручјима		Миланка Тртовић, Маријана Ђорђевић, 4 мале млекаре на Златару Удружење произвођача златарског сира, општина Нова Варош	
8.3.2. Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства: Сектор прераде млека и маркетинг: Омогућити усаглашеност са националним стандардима кроз процес категоризације објеката након реализације ИПАРД инвестиције.	Децембар 2019. године	Једномесечни процес комуникације	Славољуб Стојановић, Национална референтна лабораторија Тамара Бошковић, Управа за ветерину	Листа прихватљивих трошкова и инвестиција је ревидирана на основу коментара обе институције, како би се одразиле потребе и ограничавајући фактори у погледу хигијене млека и микробиолошке контроле, као и побољшања у погледу мера заштите животне средине. У ИПАРД III програму, у оквиру сектора прераде млека и маркетинга, корисник мора да буде уписан у Регистар одобрених објеката (према Закону о ветеринарству („Службени гласник РС”, бр. 91/05, 30/10, 93/12 и 17/19) на крају инвестиције.
8.3.1. Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава Обезбедити авансну уплату целокупног износа средства за подизање воћњака или	15. јул 2021. године	Од 15. јула 2021. године до 6. августа 2021. године	Ана Раденковић, физичко лице	У складу са нацртом Закона о пољопривреди и руралном развоју, авансна уплата биће омогућена потенцијалним корисницима, и то 50% од износа одобрених трошкова, уз банкарску

путем *startup* кредита (не након реализације инвестиције). Исто омогућити младим пољопривредницима.				гаранцију.
8.3.2. Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства: Укључити дестилерије као прихватљивие кориснике.	15. јул 2021. године	Од 15. јула 2021. године до 6. августа 2021. године	*Ipacons* д.о.о., консултантска кућа	На основу одлуке ЕК, земље корисница ИПАРД програма немају могућност подршке корисника за инвестиције у прераду воћа и грожђа у алкохолна пића. Ова врста прераде биће подржана кроз НПРР.
8.3.1. Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава Постоји дискриминација према пољопривредницима који немају завршену средњу школу и немају могућност да учествују у јавним позивима, без обзира на то што се пољопривредом баве од кад су завршили основну школу и што имају газдинство две године.				ИПАРД III програмом предвиђено је да корисници са основном школом, који немају три године искуства у пољопривредној производњи, могу да похађају 50 часова обуке код ПССС и буду прихватљиви корисници Мере 1.
8.3.2. Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства: Да ли је прерада осталих усева укључена у ИПАРД III програм? Предлог је да се да укључи.				Прерада житарица и индустријског биља (остали усеви) је укључена у Меру 3 ИПАРД III програма.
6.2. Утврђивање потреба и резиме целокупне стратегије: Све важне потребе јесу делимично предложене.	15. јул 2021. године	Од 15. јула 2021. године до 6. августа 2021. године	Јован Радосављевић, пољопривредно газдинство	Потребе су дефинисане током консултација са заинтересованим странама, а све у складу са стратешким документима РС.
4.3. *SWOT* рурална економија и квалитет живота:	17. јул 2021. године	Од 15. јула 2021. године до 6.	Павел Брезина, пољопривредн	Мером 6 – Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру биће

По ободима села, требало би трајно решити дивље депоније.		августа 2021. године	о газдинство	подржане инвестиције у управљање отпадом.
8.3.1. Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава: Мером 1 обухваћено је доста инвестиција, али доношење решења о одобравању пројекта би требало да буде брже и ефиксније, што је на корист корисницима.				Поступак одобравања пројеката и поступак одобравања исплате дефинисани су законским и подзаконским актима, као и процедурама УАП, које су акредитоване од стране ЕК. Планираним изменама и допунама Закона о пољопривреди и руралном развоју биће уведене нове одредбе које ће допринети бржем процесу обраде захтева и издавања решења о одобравању пројекта и решења о исплати.
4.1. *SWOT* – пољопривреда, шумарство и прехрамбена индустрија: Потребно је ускладити са *Green Deal*.	17. јул 2021. године	Од 15. јула 2021. године до 6. августа 2021. године	Удружење пољопривредника за рурални развој Делибатске пешчаре	*SWOT* анализе су у складу са смерницама ЕК за израду програма и Зеленом агендом за Западни Балкан, а која је у складу са *Green Deal*-ом .
6.2. Утврђивање потреба и резиме целокупне стратегије: Нису предложене све важне потребе.				Потребе су дефинисане током консултација са заинтересованим странама, са досадашњим искуством, а све у складу са стратешким документима РС.
8.3.4. Спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ: *LEADER like* мера не функционише у Републици Србији и узурпирана је.				Досадашење спровођење *LEADER like* мере реализовано је кроз НПРР. Једна од првих мера ИПАРД III програма за коју ће се покренути процес акредитације биће *LEADER* мера. Након акредитације *LEADER* мере у склопу ИПАРД III програма, национална *LEADER like* мера се неће спроводити.

8.3.1. Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава На почетку сам производње лешника (1 ha) и треба да купим садни материјал. Малим пољопривредницима, попут мене, тешко је да уложе велики новац у куповину трактора и механизације без претходних прихода у производњи. Треба подржати пољопривреднике који су на почетку инвестирања, јер немају новца да покрену производњу.	18. јул 2021. године	Од 15. јула 2021. године до 6. августа 2021. године	Дејан Стефановић, пољопривредно газдинство	Подршка за мале произвођаче у сектору воћа предвиђена је кроз мере НПРР. Постоји јасно разграничење између ИПАРД III програма и НПРР. *Start-up* подршка за младе пољопривреднике, са омогућеном авансном уплатом од 75% прихватљивих средстава, предвиђена је мером НПРР.
4.4. *SWOT* Спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ: *W*: Недовољна информисаност и упућеност ЈЛС (са руралним месним заједницама) о циљевима, плановима и мерама НПРР и ИПАРД III програма, услед одсуства системске комуникације са органима министарства надлежног за послове руралног развоја. *W*: ЈЛС (са руралним месним заједницама) не препознају пЛАГ-ове као институције које делују локално, у јавном интересу на реализацији *LEADER* приступа, а које су акредитоване од стране органа министарства надлежног за послове руралног развоја.	19. јул 2021. године	Од 15. јула 2021. године до 6. августа 2021. године	Дунав 1245, удружење грађана	*SWOT* анализе су дефинисане током консултација са заинтересованим странама, а у складу са досадашњим искуством у процесу спровођења *LEADER* приступа.
6.2. Утврђивање потреба и резиме целокупне стратегије:				Потребе су усклађене током процеса припреме финалне

Потребе под бројевима 11 и 12 су поновљене, па је могуће да је нека потреба изостављена. Јачање институционалних капацитета пЛАГ-ова за спровођење *LEADER* приступа у локалним руралним подручјима.				верзије ИПАРД III програма. Предлог је обухваћен кроз потребу бр. 10. *Promote Community Led Local Development,* која обухвата *LEADER* приступ и *CLLD*.
8.3.4. Спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ: Неадекватна комуникација органа министарства надлежног за послове руралног развоја са Партнерствима за рурални развој, која су се квалификовала кроз акредитацију локалних стратегија руралног развоја, а које је одобрило и усвојило МПШВ. Наводи се да ће се овом мером подржати „пројекти мањег обима", што је неадекватно наводу да се тиме подржава развој основне инфраструктуре и услуга у руралним подручјима. Како је Мера 5 - Спровођење локалних стратегија руралног развоја - *LEADER* приступ пројектована и скалирана за читаво рурално подручје, микро-пројекти не могу бити одговарајући алат за финансирање развоја и реализацију ЛСРР, чак могу бити и контрапродуктивни у смислу миноризације улоге локалног институционалног капацитета (ЛАГ/Партнерства за рурални развој) у				Једна од првих мера ИПАРД III програма за коју ће се покренути процес акредитације биће *LEADER* мера. Досадашње спровођење *LEADER like* мере реализовано је кроз НПРР. Развој инфраструктуре у руралним подручјима финансираће се кроз Меру 6. Пројекти предвиђени локалним стратегијама руралног развоја ЛАГ-ова неће финансирати инвестиције у инфраструктурне пројекте (у складу са смерницама за израду ИПАРД III програма). Реализација мини-пројеката биће финансијски подржана од стране ИПАРД програма до нивоа одређеног смерницама ЕК, што не искључује могућност да вредност мини-пројеката буде и већа од тог износа – уз додатну подршку других донатора. Учешће приватног, цивилног и јавног сектора у ЛАГ-у је основни постулат *LEADER* приступа. Различити услови су дефинисани земљама чланицама ЕУ у спровођењу *CLLD* приступа и земљама

локалном руралном развоју. Сагледавање да се финансирањем на нивоу микро-пројеката може нешто постићи на плану реализације стратешких докумената, дугорочно ставља ЛАГ-ове/Партнерства за рурални развој у немогућу позицију опстанка и значаја као развојног фактора на нивоу подручја, чиме се дезавуише *LEADER* приступ. Такође, миноризација локалних организација које обједињавају три сектора је супротна процесу интеграције локалног институционалног капацитета у систем државног механизма за рурални развој, чиме се доводи у питање сврха и дугорочна перспектива ових организација. У том смислу, предлажемо да се формулација „пројекти мањег обима" измени тако да гласи: „пројекти предвиђени локалним стратегијама руралног развоја". Предлажемо да се у складу са позитивним праксама земаља у окружењу (Република Хрватска) омогући ЛАГ-ама/Партнерствима за рурални развој да активно учествују у реализацији пројеката мањег обима, тако што ће за рачун министарства надлежног за послове руралног развоја реализовати конкурсе и финансирање тих пројеката за конкретне мере на руралном подручју на коме су основани. Овиме се реално јачају технички и				кандидатима за чланство у ЕУ у спровођењу *LEADER* приступа.

кадровски капацитети саме организације, која примењује *LEADER* приступ, али и њихова улога и утицај на рурални развој у локалној заједници.				
8.3.5. Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру: Сматрамо да путем координације са Регионалним развојним агенцијама на подручју АПВ и усмеравањем дела кадровских структура ка ЈЛС-овима могу да се превазиђу проблеми приликом припреме пројектно техничке и планске документације и пројектних предлога у оквиру Мере 6 предстојећег ИПАРД III програма. У вези са тим, већ су предузете адекватне активности. Осмислили смо свеобухватан процес финансијске и нефинансијске подршке од стране Покрајинске владе ка ЈЛС на територији АПВ.	26. јул 2021. године	Од 15. јула 2021. године до 6. августа 2021. године	Покрајински секретаријат за регионални развој, међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу	Оперативна структура је, у процесу припреме ИПАРД III програма, укључила све представнике локалне и регионалне јавне власти. Припрема пројектно техничке и планске документације ће бити подржана кроз изворе финансирања на националном, регионалном и локалном нивоу.
8.3.1. Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава (сектор воћа): Сматрам да је потребно издвојити више средстава за улагање у руралним подручјима, са наменом за наводњавање.	26. јул 2021. године	Од 15. јула 2021. године до 6. августа 2021. године	*Centro Konsalting*, консултантска кућа	Инвестиције у системе за наводњавање у сектору воћа су прихавтљиве. Вредност подржаних пројеката у системе за наводњавање условљена је бројем заинтересованих потенцијалних корисника.
8.3.2. Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства: Поједноставити процес				Поступак одобравања пројеката и поступак одобравања исплате дефинисани су законским и подзаконским актима, као и процедурама УАП-а. Поступци и процедуре се

разматрања поднетих захтева. Убрзати процес решавања по поднетим захтевима. Често, због неефикасности УАП-а у решавању захтева, потенцијални корисници ИПАРД програма одустају од планираних инвестиција.				континуирано мењају и усклађују у складу са захтевима корисника, све до нивоа прописаних смерница ЕК.
8.3.3. Агро-еколошко-климатска мера и органска производња: Поједноставити процес разматрања поднетих захтева. Убрзати процес решавања по поднетим захтевима. Често, због неефикасности УАП-а у решавању захтева, потенцијални корисници ИПАРД програма одустају од планираних инвестиција.				Ово је ирелевантно, с обзиром на то да акредитација Мере 4 још увек није спроведена, као и да сама природа Мере 4 није иста као код инвестиционих мера.
4.3. SWOT рурална економија и квалитет живота: Сматрам да треба додати „сезонски карактер пословања”. Предлог: *W*: У погледу побољшања квалитета туристичке понуде и туристичких производа, као и едукација о стандардима ЕУ. *W*: Ограничене могућности запошљавања услед изразитог сезонског карактера пословања.	28. јул 2021. године	Од 15. јула 2021. године до 6. августа 2021. године	Јасна Симовић, Шеф Одсека за развој туристичких производа, Министарство трговине, туризма и телекомуникација	*SWOT* анализа се не односи само на сектор руралног туризма. Циљ Мере 7 није унапређење туристичких производа. Као слабости препознате су: Ограничена могућност запошљавања и стварања алтернативних извора прихода у руралним подручјима и недостатак професионалне и пословне обуке за становништво у руралним подручјима.
8.3.6. Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања: Додати пансион - изградња и опремање категорисаних објеката за смештај (нпр. сеоско				За финансирање су прихватљиви сви категорисани објекти, укључујући и пансион. Услов је да укупан смештајни капацитет не прелази 30 индивидуалних лежајева.

туристичко домаћинство и домаћа радиност, кампови, хотели мањег капацитета и пансион).				
8.3.1. Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава: Предлажемо да услов за набавку трактора, машина и механизације и изградњу објекта уместо 50 ha буде 20 ha, јер се доста средстава не искористи. Такође, предлажемо да се не повећава број млечних грла са 20 на 50, већ да остане 20. Мера 1 не препознаје гео-порекло. Предлажемо да се осим сертификованих органских производа уведе и гео-порекло производа. Мера 1 не познаје термин „финансијер”, који је дефинисан Законом о планирању и изградњи. Пољопривредници који нису власници земље, не могу да добију грађевинску дозволу на њихово име, већ само на име власника. Сам ИПАРД програм дозвољава могућност да земља буде у закупу, али приликом изградње настаје проблем, јер закупац не може бити и инвеститор. Потребно је да Мера 1 буде прилагођена Закону о планирању и изградњи и да се препозна термин „финансијер”, јер је то једини начин да пољопривредници који су закупци буду наведени у грађевинској дозволи као	29. јул 2021. године	Од 15. јула 2021. године до 6. августа 2021. године	Српско удружење младих пољопривредника	Разграничење ИПАРД и НПРР за набавку трактора, машина и механизације биће 50 ha, како би мањи пољопривредни произвођачи, по једноставнијој процедури могли да набаве тракторе, машине и маханизацију путем НПРР. Разграничење ИПАРД и НПРР за изградњу складишних капацитета биће подигнуто са 2 на 50 ha, с обзиром на то да је анализом исплативости улагања у ове објекте утврђено да корисници до 50 ha могу бити подржани једино кроз НПРР. Четвртом изменом Правилника за Меру 1 омогућено је да закупци земље и објеката буду прихватљиви корисници, без обзира на то што грађевинске дозволе не гласе на њихово име.

„финансијери”.				
8.3.2. Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства: Мера 3 не препознаје младе пољопривреднике. Предлажемо да се и у Меру 3 уведу млади пољопривредници, који ће имати већи проценат повраћаја средстава. Мера 3 не препознаје гео-порекло. Предлажемо да се осим сертификованих органских производа уведе и гео-порекло производа. Мера 3 не познаје термин „финансијер”, који је дефинисан Законом о планирању и изградњи. Пољопривредници који нису власници земље, не могу да добију грађевинску дозволу на њихово име, већ само на име власника. Сам ИПАРД програм дозвољава могућност да земља буде у закупу, али приликом изградње настаје проблем јер закупац не може бити и инвеститор. Потребно је да Мера 3 буде прилагођена Закону о планирању и изградњи и да препозна термин „финансијер”, јер је то једини начин да пољопривредници који су закупци буду наведени у грађевнској дозволи као				Смерницама ЕК за пирпрему ИПАРД Мере 3 нису предвиђена физичка лица као потенцијални корисници, већ само предузетници, привредна друштва и земљорадничке задруге. Четвртом изменом Правилника за Меру 3 омогућено је да закупци земље и објеката буду прихватљиви корисници, без обзира на то што грађевинске дозволе не гласе на њихово име.

„финансијери”.				
8.3.6. Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања: Мера 7 не познаје термин „финансијер”, који је дефинисан Законом о планирању и изградњи. Пољопривредници који нису власници земље, не могу да добију грађевинску дозволу на њихово име, већ само на име власника. Сам ИПАРД програм дозвољава могућност да земља буде у закупу, али приликом изградње настаје проблем јер закупац не може бити и инвеститор. Потребно је да Мера 7 буде прилагођена Закону о планирању и изградњи и да препозна термин „финансијер”, јер је то једини начин да пољопривредници који су закупци буду наведени у грађевнској дозволи као „финансијери”. Густина насељености није одговарајући критеријум којим се одређује рурално подручје. Наиме, постоје примери да се одређена села због тог критеријума сматрају урбаним подручјима (нпр. Буковац код Новог Сада, Лаћарак, итд.). Потребно је одредити други критеријум, нпр. да се становиништво претежно бави пољопривредом или број регистровних газдинства.				Правилником за Меру 7 ИПАРД III програма ближе ће се уредити услови и документација за подношење захтева за одобравање пројеката. Када је реч о критеријуму за одређивање руралног подручја, за потребе ИПАРД III програма користи се иста дефиниција која је коришћена у ИПАРД II програму, која је заснована на *OECD* критеријумима и за коју постоје подаци, а која је одобрена од стране ЕК. ИПАРД Мера 7, као и друге ИПАРД мере, финансира се највећим делом из буџета ЕУ и у складу је са потписаним споразумима. Увођењем другог критеријума, искључила би се друга насељена места. Мера којом се подстичу непољопривредне активности, а која се финансира из националног буџета, нема наведени критеријум.
6.2. Утврђивање потреба и резиме целокупне стратегије:	30. јул 2021. године	Од 15. јула 2021. године до 6. августа	Мирко Јовановић ПР Агенција Ђорђе ЉНС,	Потребе су дефинисане током консултација са заинтересованим странама, а све у складу

Све важне потребе су предложене.		2021. године	Крушевац, консултантска кућа	са стратешким документима РС.
4.4. *SWOT* Припрема и спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* пиступ: *W*: Предлог нове изјаве за *SWOT* анализу: Незаинтересованост локалног становништва повезана је са недостатким и скривањем информација од становништва, оправданим неповерењем у неким случајевима.	3. август 2021. године	Од 15. јула 2021. године до 06. августа 2021. године	Пољо-Клуб, консултантска кућа	Слабости *SWOT* анализе: Припрема и спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* су усклађене, предлог је усвојен током консултација са заинтересованим странама.
4.1.1. *SWOT* анализа сектора млека *O05* - Добра је могућност, али препрека за малу количину производа је регистарција предузетника. Предузетник се може регистровати и без овог правилника, тако да је та могућност дискутабилна у смислу повољности. **4.1.2. *SWOT* анализа сектора меса** *O08*- Добра могућност, али је условљена регистрацијом предузетничке радње. **4.1.3. *SWOT* анализа сектора воћа** *O01* – Услове прилагодити најмањим пољопривредним произвођачима, као могућност опстанка газдинства.	4. август 2021. године	Од 15. јула 2021. године до 6. августа 2021. године	ОУ Бела Паланка	*SWOT* анализе сектора млека, меса и воћа су усклађене током консултација са заинтересованим странама.
4.1.1. *SWOT* анализа сектора млека	4. август 2021. године	Од 15. јула 2021. године до 6.	Јелена Станковић, пољопривредн	*SWOT* анализе сектора млека, воћа и руралне економије и квалитета

O05 – Могућност је у реду, али препрека за прераду мале количине производа је регистрација предузетника. **4.1.3. *SWOT* анализа сектора воћа** *O01* - Услове би требало прилагодити најмањим пољопривредним произвођачима. **4.3. *SWOT* рурална економија и квалитет живота** *O11* - Прво би требало омогућити приступ мобилних мрежа у руралним подручјима, а затим појачати сигнал и покривеност интернетом.		августа 2021. године	о газдинство	живота су усклађене током консултација са заинтересованим странама.
8.3.1. Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава: Бржа реализација.				Поступак одобравања пројеката и поступак одобравања исплате дефинисани су законским и подзаконским актима, као и процедурама УАП-а.
8.3.2. Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства: Бржа реализација.				Поступак одобравања пројеката и поступак одобравања исплате дефинисани су законским и подзаконским актима, као и процедурама УАП-а.
8.3.3. Агро-еколошко-климатска мера и органска производња: Бржа реализација.				Акредитација Мере 4 још увек није спроведена.
4.2. *SWOT* – Животна средина и управљање земљиштем: *W05* - Сматрамо да ИПАРД III програм треба да уважава значај органске производње за	5. август 2021. године	Од 15. јула 2021. године до 6. августа 2021. године	*Login Eko* д.о.о.	Поступак одобравања пројеката и поступак одобравања исплате дефинисани су законским и подзаконским актима, као и процедурама УАП-а.

развој одрживе и еколошке пољопривредне праксе, те да у складу са тим финансијски подржи све што има везе са мерама и методама органске производње, а посебно да финансијски подстиче и субвенционише избор врста и сорти биља, плодоред, системе обраде земљишта, средства и начин ђубрења, систем одржавања плодности земљишта, начин сузбијања биљних болести, штеточина и корова, начин сакупљања дивљих биљних врста из природних станишта, као и трошкове контроле и сертификације органских производа.				
8.3.3. Агро-еколошко-климатска мера и органска производња: Сматрамо да ИПАРД III програм треба да уважава значај органске производње за развој одрживе и еколошке пољопривредне праксе, те да у складу са тим финансијски подржи све што има везе са мерама и методама органске производње, а посебно да финансијски подстиче и субвенционише избор врста и сорти биља, плодоред, системе обраде земљишта, средства и начин ђубрења, систем одржавања плодности земљишта, начин сузбијања биљних болести, штеточина и корова, начин сакупљања дивљих биљних врста из природних станишта, као и трошкове контроле и сертификације органских производа.				ИПАРД III програм уважава значај органске производње тиме што, у критеријумима селекције инвестиционих ИПАРД мера, даје предност произвођачима органских производа. Органска производња је већ подржана националним мерама, те је ИПАРД III програм усмерен на активности одрживе пољопривреде које до сада нису биле предмет националне подршке, а имају за циљ очување и унапређење животне средине. ИПАРД III програмом предвиђена је подршка агро-еколошко-климатским мерама које: укључују примену вишегодишњег плодореда, ограничавају употребу минералних ђубрива и пестицида, спречавају ерозију земљишта и

				побољшавају његову структуру, подстичу обнављање биодиверзитета на пољопривредним површинама и чувају природних станишта. Агро-еколошко-климатске мере су везане за површину земљишта и исплате ће се вршити по једници површине (ha), те ова мера не може покривати трошкове контроле и сертификације органских производа.
8.3.1. Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава: Увести могућности *startup* пројеката, односно улагања у оквиру ове мере.	5. август 2021. године	Од 15. јула 2021. године до 6. августа 2021. године	Удружење Локална Акциона Група Чачак - Горњи Милановац	ИПАРД III програмом специфични критеријум у оквиру Мере 1 и Мере 3 проверавће се на крају инвестиције, у том смислу биће прихватљиви корисници који по први пут покрећу производњу у одређеном сектору. У складу са Секторским споразумом, авансна уплата биће омогућена потенцијалним корисницима, и то 50% од износа одобрених трошкова, уз банкарску гаранцију.
8.3.2. Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства: Увести могућности *startup* пројеката, односно улагања у оквиру ове мере.				
8.3.3. Агро-еколошко-климатска мера и органска производња: Што пре акредитовати ову меру и увести могућност *startup* пројеката у оквиру ове мере.				Агро-еколошко-климатске мере и мера органске производње није инвестициона мера, већ се везује за површину пољопривредног земљишта на којој се она спроводи, тако да се и подшка исплаћује у виду годишњих исплата по јединици површине (ha).
8.3.4. Спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ:				Једна од првих мера ИПАРД III програма, за коју ће се покренути процес акредитације,

Што пре акредитовати ову меру и убрзати активности у вези са истом.				биће *LEADER* мера. Досадашње спровођење *LEADER like* мере реализовано је кроз НПРР.
8.3.5. Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру: Детаљније искомуницирати са локалним самоуправама, у вези са могућностима везаним за овај сектор.				Крајем 2020. године спроведена је: Анализа капацитета јединица локалне самопуправе, изазова и могућности за коришћење средстава из ИПАРД програма, као и актуелног стања руралне инфраструктуре, у којој су учествовали представници 84 ЈЛС. Процес акредитације ове мере спроводиће се уз непосредну комуникацију са ЈЛС.
8.3.6. Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања: Определити већа средства у складу са заинтересованошћу за улагањима у оквиру овог сектора.				Изменама ИПАРД програма могуће је вршити прерасподелу средстава, у зависности од интересовања потенцијалних корисника за поједине мере.
8.3.7. Техничка помоћ: Омогућити ЛАГ-овима финансијску подршку кроз ову меру, како би издржали процес до акредитације Мере 5.				Листа прихватљивих инвестиција у Мери 9 укључује трошкове везане за „Стицање вештина” за припрему потенцијалних ЛАГ-ова за спровођење мере „Спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ”.
4.4. *SWOT* припрема и спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ: *S:* Активан и развијен цивилни сектор, *S*: Подршка МПШВ, *T:* Политичке промене и бирократија, *O:* Основна Мрежа ЛАГ-ова Србије за промоцију и	5. август 2021. године.	Од 15. јула 2021. године до 6. августа 2021. године	Панонски фијакер, ЛАГ	*SWOT* анализа за припрему и спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ усклађена је током консултација са заинтересованим странама.

спровођење *LEADER*-а.				
4.4. *SWOT* припрема и спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ: *S*: Сматрамо да би требало додати да је сарадња са ЛАГ-овима из земаља ЕУ остварена и у оквиру новоформиране Мреже ЛАГ-ова Србије: „Одлична комуникација и сарадња са ЛАГ из земаља ЕУ уз размену искуства и добрих примера праксе која је остварена уз помоћ новоформиране Мреже ЛАГ-ова Србије". *W*: Сматрамо да је исправније навести да код одређеног броја ЛАГ-ова постоје ограничени капацитети, будући да ограниченост капацитета у погледу људских ресурса и управљања пројектима код једног броја ЛАГ-ова није слабост, односно да један број организација поседује капацитете за управљање пројектима у смислу људских ресурса „Ограничени капацитети једног броја ЛАГ-ова". *O:* Сматрамо да би се уз унапређење постојеће Мреже за рурални развој требало навести и унапређење Мреже ЛАГ-ова Србије, која је формирана ове године и броји 8 чланова ЛАГ, уз најаву укључивања у рад још најмање 4 ЛАГ „Афирмација свих *LEADER* компоненти кроз унапређење Мреже за рурални развој и унапређење Мреже Локалних акционих	6. август 2021. године.	Од 15. јула 2021. године до 6. августа 2021. године	Мрежа Локалних акционих група Србије	*SWOT* анализа за припрему и спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ усклађена је током консултација са заинтересованим странама.

група Србије”. *T:* Неки од основаних ЛАГ-ова могу бити угашени и услед спорог одвијања процеса формирања ЛАГ-ова и кашњења Министарства са исплатама средстава одобрених по основу Јавног позива, што тренутно представља највећу препреку у наставку рада основаних организација. *T:* У одређеном броју локалних самоуправа постоји проблем да ни локалне самоуправе и носиоци развоја у истим не праве разлику између ЛАГ-ова и других облика удружења, тако да предлажемо формулацију „Локални актери (локално становништво и локална самоуправа) не праве јасну разлику између ЛАГ-ова и других облика удружења”. Потребно је додати: *S* - Формирано је удружење Мрежа Локалних акционих група Србије, које у пуноправном чланству тренутно окупља 40% постојећих ЛАГ-ова, са тенденцијом раста чланства. *W*: Спор процес оцене ЛСРР и исплате средстава по Јавном позиву.				
6.2. Утврђивање потреба и резиме целокупне стратегије: Све дефинисане потребе могу да се реализују кроз М5 - Спровођење ЛСРР - *LEADER* приступ. На овај начин се може				Потребе су усклађене током процеса припреме финалне верзије ИПАРД III програма и обухваћене кроз потребу бр. 10. *Промоција локалног развоја вођеног од стране заједнице (*која обухвата *LEADER*

постићи да се мали пројекти, који су обухваћени постојећим ЛСРР, могу реализовати на много више начина и одговорити различитим потребама локалног становништва. (Према предлогу, потребе 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 не познају могућност финансирања из М5).				приступ и *CLLD*). У складу са препорукама ЕК у вези са припремом ИПАРД III програма, мали пројекти ће се реализовати кроз Меру 5, док у другим мерама ЛАГ-ови нису препознати као потенцијални корисници.
8.3.4. Спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ: Сматрамо да је у оквиру М5 потребно пронаћи модел и успоставити механизам за финансирање рада канцеларија и техничког особља ЛАГ-ова, који би био независан од финансирања малих пројеката, у циљу обезбеђења сигурног и несметаног функционисања ЛАГ-ова. Понављамо, да би се опредељеним средствима за рад канцеларије и људских ресурса ЛАГ-ова, независним од средстава за мале пројекте, омогућила већа ангажованост локалних актера на терену, заинтересованост, пре свега, младих за локалне проблеме, а кроз њихову трајнију афирмацију у ЛАГ-у, обезбедило би се несметано и трајно функционисање организација као сервиса грађана и подстакле би се друге активности на терену. На овај начин, смањује се или потпуно елиминише учешће трошкова				Финансирање рада канцеларија и техничког особља ЛАГ-а ће у оквиру ИПАРД *LEADER* мере бити подржано независно од финансирања малих пројеката, а све у складу са смерницама ЕК.

људских ресурса у малим пројектима и повећава се могућност да се са истом количином материјалних средстава уради много више и конкретније. Тиме би мали пројекти били у великој мери растерећени линија за људске ресурсе, а појединци ангажовани на раду у ЛАГ-овима додатно стимулисани и мотивисани. Ово отвара и могућност за нова запошљавања, пре свега, младих и образованих људи у руралним срединама и њихов опстанак и останак на селу, у којима је веома тешко пронаћи посао.				
8.3.1. Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава: Нејасне и компликоване одредбе лепо појашњене, указано на нове измене и шта би то требало да значи у пракси. Да позиви буду расписани чешће или да буду увек отворени и да се омогући до 50% авансног плаћања. Да се свима достави проширена листа прихватљивих трошкова и Правилник о обележавању инвестиције. Молимо да нам се достави списак произвођача опреме, који сарађују са научним институтима у Србији, а који подразумевају веће бодовање. Остало је нејасно да ли се местом инвестиције, код механизације и опреме, сматрају парцеле, које ће	9. август 2021. године.	Од 9. августа 2021. године до 30. августа 2021. године	*Pan Harvest* д.о.о., Гаково	Јавни позиви се расписују у складу са процедурама које су усаглашене са ЕК. Индикативни план Јавних позива објављује се најкасније до 15. јануара за текућу годину. Изменом Закона о пољопривреди и руралном развоју, а у складу са Секторским споразумом, авансна уплата биће омогућена потенцијалним корисницима, и то 50% од износа одобрених трошкова, уз банкарску гаранцију. Списак научно-истраживачких организација налази се на сајту Министарства просвете, науке и технолошког развоја. Листа произвођача опреме не постоји. Научно-истраживачке организације ће издавати документ, којим се потврђује да је одређени производ

обрађивати машине. Парцеле, које ће обрађивати машине, није могуће предвидети 5 година унапред. Ово у пракси неће моћи да функционише. Високоинтензивни модерни засади јабука имају много већи горњи лимит од тренутно предвиђеног Прилогом 8 Правилника, па произвођач не треба због тога да буде одбијен, него да му се по Правилнику одобри инвестиција за тај број садница, а да се преко тога произвођач сам финансира. У случају да пријем садница буде мањи од 90%, да УАП одобри инвеститору да докупи довољан број садница и досади их, без измене пројекта, а да инвеститор угинуће садница решава даље са добављачима.				резултат сарадње са произвођачима опреме, машина и механизације. Место инвестиције јесте место у коме се налази катастарска парцела на којој се врши изградња или опремање објекта, односно, катастарска парцела на којој се користе опрема, машина или механизација, које су предмет захтева. Предлози о измени услова о броју садница који се примио (90%) и Прилога 8, у оквиру Правилника за Меру 1, биће размотрени првом наредном изменом наведеног документа.
8.3.3. Агро-еколошко-климатска мера и органска производња: Молимо да се настави рад на акредитацији Мере 4 - Органска производња, јер бисмо били заинтересовани за спровођење ове мере.				Мера 4 ће бити једна од првих мера у оквиру ИПАРД III програма за коју ће бити покренут процес акредитације, али сектор органске производње ће бити и даље подржан кроз НПРР.

14. РЕЗУЛТАТИ И ПРЕПОРУКЕ ПРЕТХОДНОГ (*EX-ANTE*) ВРЕДНОВАЊА ПРОГРАМА

14.1. Опис процеса

Под одговорношћу ИПАРД Управљачког тела, Република Србија је спровела претходно (*ex-ante*) вредновање Програма у оквиру *PHRD* пројекта подршке Републици Србији за јачање капацитета пољопривредног сектора за доношење политика на основу података (*PHRD Grant on Strengthening Agriculture Sector Capacities for Evidence-Based Policy Making).* Део овог финансирања искоришћен је за ангажовање консултанта за услуге

„Претходно вредновање ИПАРД програма Републике Србије 2021 - 2027 – ИПАРД III профрам”, које је спровео експерт *Morten Kvistgaard*, у периоду јул – септембар 2021. године (Уговор бр. *SER-GA-IC-CS-21-04*), а уз координацију предузећа *Ecorys* из Хрватске.

Приступ вредновању пратио је упутства садржана у Водичу ЕК за претходно (*ex-ante*) вредновање програма руралног развоја у оквиру ИПАРД III програма, од октобра 2020. године. Основа за вредновање био је Нацрт ИПАРД III програма за период 2021 - 2027. година, од 26. јуна 2021. године. Такође, евалуатор је анализирао и друге релевантне документе и статистичке информације.

Уводним онлајн састанком, који је одржан 13. јула 2021. године, формално је започело претходно (*ex-ante*) вредновање. На овом састанку, експерт се представио релевантним запосленима у оквиру ИПАРД Управљачког тела, представљен је процес израде ИПАРД програма до тог дана, и достављене су копије релевантних материјала и докумената. Током процеса вредновања, одржано је неколико оперативних онлајн састанака између тима за вредновање и релевантних запослених у ИПАРД Управљачком телу и ИПАРД агенцији. Поред тога, обављено је дванаест онлајн интервјуа са релевантним заинтересованим странама. Такође, разговарано је о активностима тима за вредновање и координацији са експертом у оквиру горепоменутог пројекта Светске банке.

Након уводног састанка, тим за вредновање доставио је ИПАРД Управљачком телу Почетни извештај 16. јула 2021. године, који је укључивао методологију и план рада вредновања у складу са пројектним задатком. У складу са усаглашеним планом рада вредновања, 26. августа 2021. године тим за вредновање је доставио ИПАРД Управљачком телу три периодична извештаја о вредновању, као прелиминарне делове коначног извештаја. Достављени периодични извештаји су укључивали процену следеће три главне активности дате у пројектном задатку на основу Водича ЕК за претходно вредновање ИПАРД III програма:

1) Процена потреба, укључујући процену *SWOT* анализе тренутне ситуације;
2) Процена стратегије интервенције, укључујући избор мера, циљање корисника и постављење циљаних вредности показатеља и
3) Процена предложеног система спровођења, укључујући праћење, вредновање и финансијско управљање.

Нацрт коначног извештаја, који је достављен ИПАРД Управљачком телу 17. септембра 2021. године, разматран је са ИПАРД Управљачком телу и повратне информације су узете у обзир. Коначни извештај о претходном вредновању достављен је крајем септембра 2021. године.

14.2. Преглед препорука

<u>SWOT анализе, процена потреба</u>

П.1.

Датум: 26.08.2021. године

Тема: SWOT

У нацрту ИПАРД програма представљено је неколико детаљних *SWOT* табела. Табеле обухватају знатно више *SWOT* елемената, него што је описано у Поглављу 3. у нацрту Програма. У принципу, само *SWOT* елементи који су представљени у анализама сектора треба да буду укључени у *SWOT* табелама. *SWOT* елементи су идентификовани у секторским анализама у циљу пружања подршке током процеса програмирања и директног коришћења у тексту Програма. Препорука је да се припреми збирна *SWOT* табела на једној до две стране, која обухвата главне теме укључене у Поглавље 3, а да се детаљне *SWOT* табеле прикажу као прилог Програма. Такође, препорука је да се припреми кратак текст који резимира *SWOT* табелу. Осим тога, препорука је да се узму у обзир гореописани принципи приликом припреме резимеа *SWOT* анализа. У нацрту ИПАРД програма, одређени *SWOT* елементи нису категоризовани на одговарајући начин, односно припадају другим деловима *SWOT* табела, а неки елементи нису разлози/узроци, већ су симптоми. Многи фактори су представљени као могућности. Међутим, то нису могућности у контексту *SWOT* анализе, већ су акције које треба предузети да би се превазишла слабост, искористила снага, искористила предност или избегла претња на тржишту.

Препорука није прихваћена. Смернице су достављене од стране ЕК. Резиме *SWOT* табела, који обухвата главне теме и кратак текст који сумира *SWOT* табелу, нису укључени у смернице. *SWOT* анализе, представљене у Програму, резултат су детаљних *SWOT* анализа, које су припремљене у оквиру секторских анализа. ИПАРД Управљачко тело је прилагодило *SWOT* анализе на начин да само најважније чињенице у сваком сектору буду приказане.

П.2.

Датум: 26.08.2021. године

Тема: Секторске анализе

У оквиру Поглавља 3.2. недостају информације о броју потенцијалних ИПАРД корисника у различитим подсекторима. Важно је узети у обзир учешће пољопривредних газдинстава и пољопривредних прерађивача у различитим секторима, који су изнад минималног прага и могу да конкуришу за ИПАРД подршку. Препорука је да се користе подаци из секторских анализа, тамо где су доступни (нпр. млеко, говеда, свиње и воће), односно препорука је да се у поглавље укључе подаци из секторских анализа.

Препорука је делимично прихваћена. Подаци из секторских анализа доступни су за шест сектора, и то: месо, поврће, житарице и индустријско биље, грожђе и вино, јаја и сектор рибарства. Препорука је делимично прихваћена из тог разлога, као и због типа специфичних критеријума прихватљивости.

П.3.

Датум: 26.8.2021. године

Тема: Секторске анализе

У тексту није систематично приказан финансијски значај, као и значај производње у сваком од подсектора. Систематично су приказани само аутпут подаци. Подаци о економском значају различитих сектора у погледу производње, а посебно у погледу трговине, донекле су доступни у секторским анализама припремљеним као део програмирања. *Ex-ante* евалуатор је информисан да је МПШВ предузело кораке у циљу унапређења *FADN* система, а унапређени *FADN* систем заједно са поузданим подацима, такође, може пружити информације о економском значају пољопривреде на нивоу сектора. Препорука је да МПШВ узме у обзир потребу за располагањем квалитетним финансијским подацима о пољопривреди и прехрамбеној индустрији, као и даљи развој *FADN* система у циљу побољшања креирања политике засноване на реалним и статистички занчајним финансијским подацима, према могућностима.

Препорука је прихваћена. Доступни финансијски подаци за пољопривредно-прехрамбени сектор укључени су у одговарајуће поглавље (нпр. Поглавље 3.2, пасус 3).

П.4.

Датум: 13.9.2021. године

Тема: Идентификација потреба

Неопходно је одредити приоритете по питању потреба на транспарентан и објективан начин. Ово није случај у нацрту ИПАРД III програма. Одређивање приоритета идентификованих потреба није описано систематично, објективно и транспарентно. *Ex-ante* евалуатор има у виду да смернице за програмирање ИПАРД програма не наводе експлицитно да приоритизација мора бити представљена, али с друге стране, у складу са Водичем за претходно вредновање, *ex-ante* евалуатор оцењује одређивање приоритета. Одређивање приоритета је спроведено у оквиру финансијског плана у Програму, где се целокупан фонд распоређује по мерама. Сходно томе, препорука је да финална верзија Програма, пре подношења ЕУ, обухвати текст који описује опште принципе одређивања приоритета, на пример у погледу релативно ниског нивоа продуктивности рада у пољопривреди и прерађивачкој индустрији у Србији у поређењу са просецима ЕУ. Формални модел одређивања приоритета представљен је у нацрту извештаја као пример.

Препорука је прихваћена. Одређивање приоритета потреба укључено је у Поглавље 6.2.

<u>Логика интервенције</u>

П.5.

Датум: 26.8.2021. године

Тема: Опис стратегије

Општи циљеви од броја 1 до 4 су релевантни и одражавају идентификоване потребе и ИПАРД стратегију представљену у Поглављу 6.2. Међутим, циљ бр. 3 се искључиво односи на изазове климатских промена, што је веома релевантно, али изгледа да стратегија занемарује потребе (6 и 7), које се односе на унапређење животне средине, ефикасност ресурса, биодиверзитет и заштиту природе, земљишта, воде и ваздуха од загађења. Из горенаведених циљева није јасно у којој мери ће ове кључне потребе бити адресиране у Програму. Препорука је да се успостави хијерархија циљева, која укључује опште, специфичне и оперативне циљеве. Такође, препорука је да се уврсти општи циљ који се тиче животне средине, природе и биодиверзитета (потребе 5 и 6). Поред тога, препорука је да се циљеви у оквиру појединачних мера укључе као специфични циљеви у склопу релевантних општих циљева, као и да се квантификовани циљеви за сваку меру користе као оперативни циљеви. Хијерархија циљева може бити представљена на следећи начин:

- Општи циљеви од 1 до 6, укључујући додатни циљ који се односи на животну средину;
- Специфични циљеви једнаки циљевима сваке од одабраних мера, категорисани према општем циљу коме доприносе;
- Оперативни циљеви једнаки квантификованим циљевима за сваку меру.

Препорука је прихваћена. Хијерархија циљева уврштена је као Прилог 18.8. Хијерархија циљева. Општи циљеви ИПАРД програма задати су од стране ЕК. Циљеви који се тичу животне средине, природе и биодиверзитета обухваћени су циљем бр. 3.

П.6.

Датум: 26.8.2021. године

Тема: Мере

Образложење за мере је добро описано, али је могуће појачати оправданост изабраних мера пружањем података који ће допринети оправданости одабраних мера, учинити текст прецизнијим и јаснијим како би се избегли неспоразуми или ненамерне грешке. Препорука је да се унапреди текст мера, како је предложено у *ex-ante* извештају, како би опис мера био квалитетнији.

Препорука је прихваћена. Образложење за Меру 1 и Меру 6; Критеријуми селекције за Меру 1 и Меру 3. За Меру 7 (Интензитет помоћи и допринос ЕУ): Наведен је максимални интензитет помоћи.

П.7.

Датум: 26.8.2021. године

Тема: Мера 1

Непроизводне инвестиције су укратко описане у Мери 1, као капитални радови који се односе на спровођење агро-еколошко-климатских циљева, нпр. за обнову станишта и предела, укључујући успостављање или поновно успостављање инфраструктуре потребне да би се омогућило одговарајуће управљање стаништима. Иако се наводи да се одређене агро-еколошко-климатске операције и циљеви могу успоставити само ако им претходе непроизводне инвестиције, у опису мере није дат даљи опис непроизводних инвестиција. Препорука је да се непроизводне инвестиције даље опишу и развију, као и да се укључи опредељени буџет.

Препорука није прихваћена. ИПАРД Управљачко тело и ИПАРД агенција имају ограничен капацитет да спроведу такву меру због недостатка *LPIS* система. Непроизводне инвестиције су потпуно другачија врста инвестиција од Инвестиција у физичку имовину пољопривредних газдинстава (Мера 1). У пољопривредној производњи Републике Србије, постоји мали број потенцијалних корисника Мере 1, који су истовремено и корисници који би реализовали непроизводне инвестиције. Корисници, који улажу у физичку имовину пољопривредних газдинстава, унапређују сопствену продуктивност и профитабилност. У случају да су непроизводне инвестиције чине део Мере 1, спровођење ове мере би било компликовано, због различитог система и начина реализације ових инвестиција (правилником се морају дефинисати одредбе за обе врсте улагања). Сматрамо да овај тип инвестиција треба да буде посебна мера или део неке друге мере.

П.8.

Датум: 26.8.2021. године

Тема: Мера 1 и Мера 3

Уз максималну јавну подршку за два пројекта од 2.500.000 EUR и интензитет помоћи од 50%, максимална прихватљива улагања у оквиру Мере 3 износиће 5.000.000 EUR. Минимални број корисника са два пројекта по кориснику у том случају ће бити свега 32. На исти начин, као што је истакао *ex-ante* евалуатор у оквиру Мере 1, максимални праг подршке је превисок, постоји ризик да ће већа и ресурсно јака предузећа искористити максимални ниво подршке и можда реализовати два пројекта током програмског периода. На тај начин, број пројеката и корисника ће се значајно смањити, што треба избегавати. Образложење за претходно наведено дато је у образложењу мере, где се наводи да већа група предузећа неће моћи да испуни стандарде ЕУ, уколико не добију подршку у оквиру Програма. Препорука је да се смањи максимални ниво подршке у оквиру Мере 1 и Мере 3, како би се повећао број подржаних корисника.

Препорука није прихваћена. Ризик од подршке малог броја корисника са високим нивоом подршке је минoран на основу досадашњег искуства у спровођењу ИПАРД II програма, односно просечна вредност инвестиције у Мери 1 износила је 158.173 EUR, док је максимална вредност подршке износила 1 милион EUR, просечна вредност инвестиција у оквиру Мере 3 износила је 536.703 EUR, док је максимална вредност подршке износила 1 милион EUR.

П.9.

Датум: 26.8.2021. године

Тема: Мера 4

Општи критеријуми прихватљивости су добро описани. Корисника је потребно обавезати уговором да спроводи агро-еколошко-климатске операције најмање пет година, да има власништво или право коришћења земљишта предложеног за обавезу најмање седам година (покривајући целокупно трајање периода обавезе), да присуствује обавезној четворочасовној обуци и води евиденцију са описом сваке активности коју обавља на газдинству, а које су релевантне за обавезу. Препорука је да се објасни на који начин ће бити организоване обавезне обуке за 1.000 корисника у оквиру Агро-еколошко-климатске мере и органска производња и припрема планова управљања за све кориснике.

Препорука је делимично прихваћена. Организација обука за кориснике биће детаљно описана у Правилнику за спровођење Мере 4.

П.10.

Датум: 26.8.2021. године

Тема: Мера 6

Образложење за Меру 6 обухвата основне информације о руралној инфраструктури и изазовима у овој области, док детаљније анализе нису укључене. Представљено је само неколико података који подржавају опис проблема и нема поређења са просецима ЕУ. Међутим, значајно више информација (укључујући квантитативне податке) о проблемима у вези са руралном инфраструктуром, приказано је на страницама 61-63. У тексту Мере 6 није дата референца на наведене податке. Образложење недовољно добро приказује зашто и како лоша рурална инфраструктура утиче на рурални развој уопште, а посебно на пољопривреду. Такође, у анализи се не наводе информације о најсавременијим технологијама у руралним подручјима, као што су приступ информационо-комуникационим технологијама и развој брзог, широкопојасног приступа интернету. Препорука је да се изврше следеће корекције: побољшање квалитета текста у делу образложења, као и укључивање више квантитативних података у циљу његовог унапређења (или референце ка подацима у другим деловима документа).

Препорука је делимично прихваћена. Образложење Мере 6 обухвата доступне квантитативне податке РЗС, податке Анализе капацитета јединица локалне самоуправе, изазова и могућности за коришћење средстава из ИПАРД програма, као и актуелног стања руралне инфраструктуре. У складу са препоруком, подаци за руралну јавну инфраструктуру, обухваћени Поглављем 3.4, представљају проценат домаћинстава прикључених на систем водоснадбевања у Републици Србији и проценат домаћинстава прикључених на систем за прикупљање отпадних вода. Такође, у овом поглављу су укључени подаци о министарствима надлежним за успостављање законодавног оквира за спровођење инвестиција за руралну јавну инфраструктуру и изградњу мреже у руралним подручјима.

П.11.

Датум: 26.8.2021. године

Тема: Мера 6

Научене лекције током спровођења ИПАРД програма у претходним програмским периодима нису приказане, с обзиром на то да Мера 6 није била обухваћена ИПАРД II програмом. Такође, искуства и научене лекције током спровођења Националног програма руралног развоја, који обухвата подршку за развој руралне инфраструктуре, нису приказане, иако ова подршка постоји већ дуго.

Препорука је прихваћена. Поверавање послова спровођења буџета за Меру 6 планирано је за средину програмског периода до када ће се ојачати капацитети на свим нивоима. Релевантно искуство стечено на програмима прекограничне сарадње укључено је у Програм. Путем НПРР нису спровођене мере које се односе на руралну јавну инфраструктуру све до 2021. године.

П.12.

Датум: 26.8.2021. године

Тема: Мера 6

Неки критеријуми наведени у делу „Критеријуми селекције/Принципи у вези са критеријумима селекције" нису јасни и довољно конкретни. Уколико нису добро дефинисани, њихова процена би могла да доведе до веома произвољних одлука. Међутим, у тексту се наводи да ће детаљну листу и бодове за расподелу припремити ИПАРД Управљачко тело и одобрити Одбор за праћење, што ће бити саставни део Правилника за Меру 6. Посебан опрез је потребан код следећих критеријума селекције, које треба боље разрадити и прецизније дефинисати:

- Ниво развијености општина: није јасно који критеријуми и проверљиви показатељи ће се користити за процену степена развоја;

- Улагање у планинска или друга подручја: док Србија има званичну листу планинских подручја („Службени гласник РС”, бр. 39/16), остаје нејасно шта се подразумева под „осталим подручјима” и како ће то бити дефинисано;
- Енергетска ефикасност, коришћење обновљивих извора енергије: није јасно који критеријуми ће бити коришћени за процену, нпр. број инвестиција, врста инвестиција, произведени кW (по уложеном EUR), итд.;
- Инвестиција је лоцирана у области у којој постоји најмање један корисник једне од ИПАРД мера: није јасно зашто је овај критеријум селекције важан у контексту Мере 6 и њених циљева.

Препорука је прихваћена. Принципи за Меру 6 утврђени су Програмом, док ће критеријуми селекције бити дефинисани Правилником.

П.13.

Датум: 26.8.2021. године

Тема: Мера 6

Мера 6 има четири показатеља, од којих се очекује да укажу на напредак у потрошњи средстава. Њихове циљне вредности за 2027. годину су јасне, али је тешко проценити да ли је опредељени буџет довољан за циљани број пројеката, корисника и новоотворених радних места, с обзиром на то да нема назнака о величини руралне инфраструктуре која би се могла изградити са опредељеним буџетом, нпр. колико km путева или канализационих цеви, колико система за пречишћавање отпадних вода, депонија, итд. У тексту се, такође, не објашњава на који начин су постављене циљне вредности. Показатељи у оквиру Мере 6 нису у потпуности усклађени са показатељима датим у опису мере ЕК за руралну јавну инфраструктуру. Препорука је да се ревидира листа показатеља и да се усклади са показатељима који су наведени у опису мере ЕК.

Препорука је прихваћена. Листа показатеља је усклађена са показатељима наведеним у опису мере ЕК.

П.14.

Датум: 13.9.2021. године

Тема: Мера 7

Текст о повезаности са другим мерама у ИПАРД III програму, односи се на повезаност између Мере 1 и Мере 3, што је разумљиво, посебно када се у тексту наводи да Мера 7 има за циљ диверзификацију прихода газдинстава путем јачања кратких ланаца снабдевања и директне продаје пољопривредних производа. Препоручује се измена текста у вези са повезаношћу са другим мерама у опису Мере 1 и Мере 3, на начин да постоји доследност у тексту Програма. Уколико циљеви Мере 7 укључују и развој кратких ланаца вредности и прераду на газдинству, као што је горе препоручено, потреба ће бити израженија.

Препорука није прихваћена. Кратки ланци вредности у ЕУ се финансирају преко произвођачких група. Република Србија нема сличну меру нити капацитете да је спроводи. Одлука на националном нивоу је да се подржи прерада на газдинству у оквиру НПРР.

П.15.

Датум: 13.9.2021. године

Тема: Мера 9

Мера 9 има један општи и девет специфичних циљева. Општи циљ је добро формулисан, а листа од девет специфичних циљева прати опис мере. Поред тога, следећа три специфична циља (број 5, 6 и 7) су упитна, иако су у складу са описом мере, тако да *ex-ante* евалуатор не очекује предузимање било каквих активности од стране ИПАРД Управљачког тела у вези са овим формулацијама.

Подршка оснивању и припреми пЛАГ

У државама чланицама ЕУ ово је део *LEADER* мере. Значајан део буџета *LEADER* мере може се користити за анимацију, успостављање и припрему ЛАГ-ова. Препоручује се да се размотри премештање циља „Подршка оснивању и припреми пЛАГ" и пратећих активности у оквиру *LEADER* мере.

Препорука није прихваћена. Подршка оснивању и припреми пЛАГ је један од специфичних циљева Мере 9, као и саставни део описа мере ЕК за Меру 9 – Техничка помоћ. Припрема пЛАГ се односи на анимацију, подизање свести и промотивне догађаје за становништво на обухваћеној територији, активности на изградњи капацитета особља пЛАГ, планирање, припрему и ревизију локалне стратегије руралног развоја (ЛСРР) за територију пЛАГ, студије о територији пЛАГ које подржавају припрему ЛСРР (руралне студије, анализе територије и друге анализе и прикупљање података неопходних за припрему анализа), итд.

Фокус *LEADER* мере је изградња капацитета, укључујући анимацију територије и функционисање ЛАГ, након што буду изабрани и њихове ЛСРР буду одобрене.

П.16.

Датум: 13.9.2021. године

Тема: Мера 9

Посебна ИПАРД мера намењена ПСС била би значајна, јер би могла да пружи подршку не само ПСС, већ и квалификованим приватним компанијама које се баве услугама саветовања у пољопривреди. Наведене организације би такође могле да се финансирају из ИПАРД фонда (али морају бити формално укључене у национални саветодавни систем) и могле би да пружају низ услуга (потенцијалним) ИПАРД корисницима. Наведено би ослободило (барем делимично) ПСС од радног притиска у вези са ИПАРД програмом, што је у анализи препознато као проблем:

- „Главни изазов са којим се ПСС суочавају је ограничен број саветодаваца, недовољан да задовољи потребе више од 564.000 ПГ у Републици Србији" (стр. 225);
- „ИПАРД III програм ће повећати потребу за додатним саветодавцима и проширити делокруг рада ПСС" (стр. 225).

Препорука није прихваћена. ПСС систем је добро развијен у Републици Србији. У Централној Србији постоје 22 ПСС, а у АП Војводини 12 ПСС. Одлука на националном нивоу је да ће се саветодавни систем и даље финансирати из државног буџета. Број саветодаваца ће се повећавати за 10% на годишњем нивоу у складу са Средњорочним програмом развоја ПСС.

П.17.

Датум: 13.9.2021. године

Тема: Мера 9

Мера 9 има седам показатеља, који су у складу са описом мере ЕК за Меру 9. Међутим, два показатеља предложена у опису мере нису укључена: (а) број промотивних кампања, (б) број извештаја о вредновању програма. Наведени показатељи су прилично корисни, и било би пожељно укључити их. Нема објашњења како су постављене циљне вредности. Међутим, чини се да је опредељени буџет реалан и довољан за циљани број пројеката, корисника и новоотворених радних места.

Препорука је прихваћена. Два нова показатеља су укључена у опис Мере 9.

<u>Постављање циљева, расподела финансијских алокација</u>

П.18.

Датум: 13.9.2021. године

Тема: Циљне вредности и одређивање приоритета потреба

Циљане вредности програмских циљева су сажето приказане у табели у Поглављу 6.6 ИПАРД III програма. Очекивани број пројеката и корисника, на пример за Меру 1 и Меру 3 је можда високо постављен, док је реална вредност показатеља мања. У случају Мере 7, процењена вредност показатеља може бити већа од постављене. Циљане вредности свих показатеља осим једног (новоотворена радна места) дефинисане су уз помоћ аутпут показатеља, који су директно повезани са финансијским алокацијама за сваку меру. Детаљна процена циљних вредности показатеља по мерама дата је у Поглављу 4.7. Извештаја о претходном вредновању (Прилог 18.6. Сажетак извештаја о претходном вредновању). Са становишта *ex-ante* евалуатора, финансијски план одражава Програм који није у складу са идентификованим потребама. Препорука је да се појача оправданост приоритизације мера и/или да се финансијски план прилагоди на начин да Програм буде усклађен са идентификованим потребама.

Препорука је прихваћена. Принципи одређивања приоритета су приказани у Поглављу 6.2. и самим тим ће се одразити на мере и финансијски план.

<u>Спровођење Програма, праћење, вредновање и финансијски аранжмани</u>

П.19.

Датум: 26.8.2021. године

Тема: Имплементационе структуре

Као резиме запажања, процена *ex-ante* евалуатора је да је потребно ојачати имплементационе структуре у наредном периоду, да би биле спремне и да би се могло предвидети ефикасно спровођење програма. ИПАРД агенција потврђује да ефикасност управљања процесом спровођења ИПАРД III програма није задовољавајућа. Постоји неколико разлога за то: унутрашњи фактори као што су недостатак радне снаге у ИА, флуктуација запослених који раде у ИА, промена рангирања пројеката и екстерни фактори, као што су непотпуни захтеви. Стога је наглашена препорука да ИПАРД Управљачко тело и ИПАРД агенција предузму кораке и процене тренутне радне процесе, у циљу повећања ефективности. Такође препорука је да се обави процена на који начин се ефекти унапређених компетенција и искустава могу искористити за повећање ефикасности.

Препорука је прихваћена. Вредновање целокупног система биће спроведено. У плану је спровођење Текућег *(ongoing)* вредновања ИПАРД II програма током 2022. године, где се као једна од активности предвиђа праћење спроведених препорука произишлих из претходно спроведеног *ongoing* вредновања које се односило на препреке у апсорпцији средстава и административно поједностављење.

П.20.

Датум: 26.8.2021. године

Тема: Имплементационе структуре

Када је реч о интерним факторима, у јануару 2020. године ИА је одобрено додатно 101 ново радно место, али је процес запошљавања веома спор и не може се завршити пре краја 2022. године због дужине административног поступка. Међутим, са недавним ангажовањем 16 новозапослених, ИА ће моћи да убрза обраду захтева. Такође, ИА се суочава са високим нивоом флуктуације запослених. Притисак и одговорности на запослене су велики, а плата се сматра неконкурентном. Препорука је да се учини све што је могуће да се запосли потребан додатни кадар, узимајући у обзир административне поступке запошљавања. Препорука је да се, уколико је могуће, предузму кораци на повећању плата запослених у ИА, тако да плате буду у складу са нивоом одговорности и компетенција потребних за подршку спровођењу Програма.

Препорука је прихваћена. Додатни кадар у оквиру ИПА система биће ангажован у складу са Акционим планом за унапређење искоришћености ИПАРД средстава. Такође, изменом

Уредбе о систематизацији и критеријумима систематизације радних места државних службеника, одобриће се напредовање запослених у кључним органима ИПА система до највишег звања.

П.21.

Датум: 26.8.2021. године

Тема: Имплементационе структуре

Према наводима ИА, сарадња са техничким телима (МоР) формализована је за ИПАРД II програм, док за ИПАРД III програм тек треба да се формализује. Међутим, већина техничких тела је у надлежности МПШВ и ИА не очекују веће проблеме. Капацитети техничких тела нису били довољни за ефикасно управљање ИПАРД II захтевима. Време чекања на проверу испуњености прописаних стандарда и издавање сертификата је понекад било веома дуго, с обзиром на то да ова активност није била приоритет техничким телима. Притисак на техничка тела ће се повећати, али не постоји конкретан акциони план како да се реши овај проблем. Очекује се да ће техничка тела повећати своје капацитете и побољшати ефикасност. Према наводима ИА, постоји свест о томе шта се може очекивати у оквиру ИПАРД III програма. Када је реч о сарадњи са делегираним техничким телима, препорука је да побољша комуникација са релевантним институцијама, како би се успоставио заједнички приступ и став у остваривању циља, да спровођење ИПАРД III програма буде што ефикасније.

Препорука је прихваћена. Изградња капацитета техничких тела биће обезбеђена кроз Меру Техничка помоћ и предвиђена у реализацији других пројеката техничке помоћи у склопу ИПА.

П.22.

Датум: 26.8.2021. године

Тема: Имплементационе структуре

Од посебног је значаја да управљачке структуре, а посебно ИА предузму неопходне кораке како би се избегао ризик од прекомерног оптерећења (*deadweight*). *Ex-ante* евалуатор је у свом Извештају укључио табелу, која даје критеријуме за процену који ће користити ИА у проценама ризика од прекомерног оптерећења (Табела 25: Алат за процену ризика од преокомерног оптерећења у оквиру Извештаја о претходном вредновању ИПАРД програма Републике Србије за период 2021 - 2027. године). Захтеви корисника са већим ризиком од прекомерног оптерећења (*deadweight*) треба да буду детаљно процењени, и по потреби укључе додатни „пар очију” за коначну проверу пре одобравања пројекта. Препорука је да се размотри коришћење предложеног алата за процену ризика од прекомерног оптерећења.

Препорука је делимично прихваћена. Препорука ће бити спроведена кроз процену ризика прекомерног оптерећења коришћењем три фактора: периода повраћаја инвестиције,

улагања у иновативне технологије и улагања у заштиту животне средине. Период повраћаја инвестиције процењиваће се путем пословног плана, док ће друга два критеријума бити процењена путем ЛПТ.

П.23.

Датум: 26.8.2021. године

Тема: Имплементационе структуре

У складу са текстом ИПАРД III програма, ИА ће користити двоструки ниво контроле у сврху провере наведених прихватљивих трошкова за инвестицију, као и за опште трошкове у захтевима у циљу утврђивања њихове реалности и усклађености са нивоом тржишних цена. Први ниво контроле подразумева примену метода три понуде за инвестиције из Листе прихватљивих трошкова (ЛПТ), као и за опште трошкове. Треба размотрити да ли су потребне три понуде или су довољне две понуде, као и да ли је то прихватљиво са становишта правног оквира. Други ниво контроле је заснован на провери на основу референтних цена. Није јасно шта се подразумева под провером референтних цена и на који начин се она обавља. Да ли је то референтна база података о ценама, где запослени у ИПАРД агенцији могу да провере прихватљиве трошкове за инвестицију и захтеве за плаћање за специфичне инвестиције/технологије/изградњу/опште трошкове? Препорука је да се додатно образложи систем провере референтних цена.

Препорука је прихваћена. Текст који се односи на функционисање система провере референтних цена у ИА додатно је образложен у Поглављу 8.2. Административна процедура.

П.24.

Датум: 26.8.2021. године

Тема: Имплементационе структуре

Прикупљање података путем извештавања од стране корисника о резултатима и утицају представља могућност, коју МПШВ може да истражи у циљу континуираног прикупљања података о резултатима и утицају, не само у вези са ИПАРД III програмом, већ и у вези са националним инструментима. Такође, иста препорука наведена је и у извештају проф. Богданов о националном систему подршке пољопривреди и руралном развоју. На основу запажања проф. Богданов и *ex-ante* евалуатора, препорука је успостављање кохерентног система за праћење и вредновање у МПШВ, који обухвата све инструменте усмерене ка пољопривреди и руралном развоју. Функционалан систем праћења и вредновања, без икакве сумње, допринеће повећању ефективности и ефикасности политика, бољим резултатима и утицајима у корист руралног развоја и ефикаснијег развоја политка у МПШВ.

Препорука је прихваћена. МПШВ спроводи *PHRD* грант пројекат за јачање капацитета пољопривредног сектора за доношење политика на основу података, који треба да омогући

праћење и вредновање целокупне политике пољопривреде и руралног развоја у Републици Србији.

П.25.

Датум: 26.8.2021. године

Тема: Имплементационе структуре

У складу са Законом о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју, МПШВ мора да успостави електронски регистар плаћања пољопривредницима. Законом је предвиђено да овај регистар садржи податке о врсти и висини исплаћене помоћи за сваког корисника, а решењем министра прописује се његов садржај и начин ажурирања. Овај регистар још увек није успостављен. Успостављањем регистра биће повећана транспарентност, што ће омогућити запосленима у МПШВ боље праћење и анализирање спровођења мера подршке.

Препорука је прихваћена. ИТ решење за ИПАРД је развијено кроз пројекте техничке помоћи ЕУ (*IPA 2013, FwC*). С обзиром на тренутно стање по овом питању, планирано је да се поднети захтеви у оквиру Четвртог јавног позива за Меру 3 обрађују ручно и истовремено путем развијеног ИТ софтвера. Ово ће омогућити ИПАРД агенцији да прати функционисање софтвера пре коначног преласка са ручне на електронску обраду захтева.

П.26.

Датум: 13.9.2021. године

Тема: Имплементационе структуре

Препорука је да ИА провери примењене принципе у табелама за праћење и коригује их, уколико провера потврди запажања *ex-ante* евалуатора.

Препорука је прихваћена. Принципи у табелама за праћење ће бити проверени у сарадњи са ЕК и уколико је неопходно прилагођени.

П.27.

Датум: 13.9.2021. године

Тема: Техничка тела и саветодавне службе

Пружање подршке за унапређење капацитета националне ПСС. У принципу то је прихватљиво, али ће захтевати линије разграничења како се исте активности не би финансирале из два извора. Мера 9 може пружити подршку за обуку саветодаваца о темама које су релевантне за спровођење ИПАРД програма, али би можда било боље да се успостави посебна ИПАРД мера за ПСС, јер би таква мера омогућила свеобухватнију обуку пољопривредника и других потенцијалних ИПАРД корисника. Препорука је да се изврше следеће корекције:

- Поновно разматрање укључивања посебне мере за ПСС, као и да се дозволи приватним саветодавним службама да узму учешће;

- Пренос информација о ИПАРД програму: потребно је размотрити стављање већег нагласка на директније и динамичније канале преноса информација.

Препорука није прихваћена. Донета је одлука на националном нивоу да се ПСС финансира из државног буџета. Посебна пажња, у складу са препоруком, биће усмерена на директне и динамичније канале преноса информација током припреме и спровођења ПАВК.

П.28.

Датум: 13.9.2021. године

Тема: Контекст показатељи

Обавезна листа контекст показатеља је скоро потпуна. Подаци наведени у табели су у потпуности или релативно ажурни. Осим тога, квалитет података је био предмет провере од стране екстерних евалуатора у извештају: „Евалуација ИПАРД II програма у Републици Србији за период 2017 - 2019. година", од јуна 2020. године. Њихов закључак је да је већина показатеља заснована на статистичким подацима РЗС, али да неколико показатеља недостаје. Препорука је покретање процеса адекватног прикупљања података, како би табела контекст показатеља била потпуна.

Препорука је прихваћена. Процес је покренут на два нивоа: ИПАРД Управљачко тело у блиској сарадњи са РЗС, Агенцијом за заштиту животне средине и *PHRD* грант пројектом припрема свеобухватну платформу за праћење за пољопривреду и рурални развој, која би требало да буде спроведена у 2022. години.

<u>Остало</u>

П.29.

Датум: 26.8.2021. године

Тема: Научене лекције

Национални инструменти су добро описани у погледу циљева и садржаја сваке области политике и појединачних мера. Табела, такође, даје информације о учешћу укупних плаћања за пољопривреду и прераду хране од 2015. до 2019. године (збирно). Међутим, резултати и утицаји националне подршке нису описани, а лекције научене у вези са националном подршком нису анализиране. Препорука је да се искористе већ спроведене анализе или вредновања националних мера или иницирају нова вредновања како би се стицало искуство из претходног спровођења националних политика.

Препорука је делимично прихваћена. Извршена је финансијска анализа претходне националне подршке, а основни резултати су представљени у Поглављу 5.1. Главни резултати претходне националне интервенције; опредељени износи, резиме вредновања или научене лекције. За наредни програмски период планирано је да се изврши вредновање националне подршке.

П.30.

Датум: 26.8.2021. године

Тема: Научене лекције

Препоруке у оквиру Евалуације ИПАРД II програма за период 2017 – 2019. година дате су у циљу повећања ефективности спровођења, што је оцењено као значајно од стране *ex-ante* евалуатора. Међутим, извештај о текућој евалуацији не пружа информације о постигнутим резултатима и утицајима ИПАРД II програма, тако да ефикасност Програма није одређена, на пример, у погледу доприноса побољшању конкурентности, економског раста и запошљавања, као и еколошке користи и прилагођавања и ублажавања климатских промена.

Препорука је прихваћена. Текуће (*ongoing*) вредновање ИПАРД II програма за период спровођења 2020 - 2021. године биће спроведено током 2022. године. Оно ће обухватити анализу постигнутих резултата ИПАРД II мера, поред активности предвиђених у оквиру препоруке 19, као и унапређење спровођења у смислу превазилажења препрека за апсорпцију и административно поједностављење.

Табела 60: Преглед препорука

Датум	Референца	Тема	Препорука	Како је препорука адресирана или образложење због чега није узета у обзир
***SWOT* анализа, процена потреба**				
26.8.2021.	**П.1.** ИПАРД III програм Поглавље 4.	*SWOT*	Препорука се односи на припрему збирне *SWOT* табеле на једној до две странице која покрива главне теме обрађене у Поглављу 3, као и премештање детаљних табела у прилог Програма. Такође, препорука је да се припреми кратак текст који сумира *SWOT* табелу.	**Препорука није прихваћена.** Форма документа је обезбеђена од стране ЕК.
26.8.2021.	**П.2.** ИПАРД III програм Поглавље 3.2.	Секторске анализе	У поглављу недостају информације о броју потенцијалних ИПАРД подноцилаца захтева у подсекторима. Препорука је да се у поглављу примене информације из секторских анализа.	**Препорука је делимично прихваћена.** Подаци су доступни за сектор меса, поврћа, житарица и индустријских усева, грожђа и вина, јаја и рибарства. Из тог разлога препорука је делимично прихваћена, као и због типа

				критеријума селекције.
26.8.2021.	**П.3.** ИПАРД III програм Поглавље 3.2.	Секторске анализе	Препорука је да се унапреде финансијски подаци за пољопривреду и прехрамбену индустрију, као и развој *FADN* система како би се побољшало креирање политике засновано на стварним и статистички значајним финансијским подацима.	**Препорука је прихваћена.** Доступни финансијски подаци за пољопривредно-прехрамбени сектор укључени су у одговарајуће поглавље (тј. Поглавље 3.2, пасус 3).
13.9.2021.	**П.4.** ИПАРД III програм Поглавље 6.	Идентификација потреба	Потребно је одредити приоритете по питању идентификованих потреба на транспарентан и објективан начин. Препорука је да се у финалну верзију Програма дода текст који описује основне принципе одређивања приоритета.	**Препорука је прихваћена.** Одређивање приоритета потреба ће бити унето у одговарајуће поглавље.
Логика интервенције				
26.8.2021.	**П.5.** ИПАРД III програм Поглавље 6.	Опис стратегије	Препорука је да се успостави хијерархија циљева са општим, специфичним и оперативним циљевима. Такође, препорука је да се укључи општи циљ који се односи на животну средину, природу и биодиверзитет (потребе 5 и 6).	**Препорука је прихваћена.** Хијерархија циљева ће бити укључена као прилог Програма. Опште циљеве ИПАРД програма дефинише ЕК. Циљ о животној средини, природи и биодиверзитету је обухваћен циљем бр.3.
26.8.2021.	**П.6.** ИПАРД III програм Поглавље 8.	Мере	Препорука је да се унапреди текст мера на начин како је предложено у *ex-ante* извештају у циљу квалитетнијих описа.	**Препорука је прихваћена** (тј. Образложење за Меру 1 и Меру 6; Критеријуми селекције за Меру 1 и Меру 3. За Меру 7 - Интензитет помоћи и стопа доприноса ЕУ: одређен је максимални интензитет помоћи.).
26.8.2021.	**П.7.** ИПАРД III програм	Мера 1	Потребно је описати и детаљније разрадити део који се односи на непродуктивне	**Препорука није прихваћена.** Систем има ограничен капацитет за имплементацију

	Поглавље 8.		инвестиције, укључујући опредељени буџет.	такве мере због недостатка *LPIS* система.
26.8.2021.	**П.8.** ИПАРД III програм Поглавље 8.1.	Мера 1 и Мера 3	Препорука је да се умањи максимални ниво подршке у оквиру Мере 1 и Мере 3 у циљу повећања броја подржаних корисника.	**Препорука није прихваћена.** Ризик од подршке малог броја корисника са високим нивоом подршке је минималан на основу досадашњег искуства у спровођењу ИПАРД II програма, односно просечна вредност инвестиције у Мери 1 износила је 158.173 EUR, док је максимална вредност подршке износила 1 милион EUR, просечна вредност инвестиција у оквиру Мере 3 износила је 536.703 EUR, док је максимална вредност подршке износила 1 милион EUR.
26.8.2021.	**П.9.** ИПАРД III програм Поглавље 8.	Мера 4	Препорука је да се објасни на који начин ће се организовати обавезне обуке за 1.000 корисника АЕК Мере и припрема планова управљања за све кориснике.	**Препорука је делимично прихваћена.** Ово ће бити детаљно описано у Правилнику за спровођење Мере 4.
26.8.2021.	**П.10.** ИПАРД III програм Поглавље 8.	Мера 6	Препорука је да се изврше следеће корекције: Побољшање квалитета текста у делу образложења, као и укључивање више квантитативних података у циљу његовог унапређења (или референце ка подацима у другим деловима документа).	**Препорука је делимично прихваћена.** Укључени су доступни квантитативни подаци.
26.8.2021.	**П.11.** ИПАРД III програм Поглавље 8.	Мера 6	Кратак преглед искуства и научених лекција из Националног програма руралног развоја.	**Препорука је прихваћена.** Поверавање послова спровођења буџета за Меру 6 планирано је за средину програмског периода до када ће се ојачати капацитети на свим нивоима. Релевантно искуство стечено на

				програмима прекограничне сарадње укључено је у Програм. Путем НПРР нису спровођене мере које се односе на руралну јавну инфраструктуру све до 2021. године.
26.8.2021.	**П.12.** ИПАРД III програм Поглавље 8.	Мера 6	Појаснити критеријуме/принципе селекције на начин како је предложено у извештају о вредновању.	**Препорука је прихваћена.** Принципи за Меру 6 утврђени су Програмом, док ће критеријуми селекције бити описани у Правилнику.
26.8.2021.	**П.13.** ИПАРД III програм Поглавље 8.	Мера 6	Препорука је да се ревидира листа показатеља и да се усклади са показатељима који су наведени у опису мере ЕК.	**Препорука је прихваћена.** Листа показатеља је усклађена са показатељима наведеним у опису мере ЕК.
16.9.2021.	**П.14.** ИПАРД III програм Поглавље 8.	Мера 7	Препорука је да се размотри укључивање развоја кратких ланаца вредности и локалне прераде пољопривредних производа на газдинству у оквиру Мере.	**Препорука није прихваћена.** Кратки ланци вредности у ЕУ се финансирају преко произвођачких група. РС нема сличну меру нити капацитет да је имплементира. Одлука на националном нивоу је да се подржи прерада на газдинству у оквиру НПРР.
13.9.2021.	**П.15.** ИПАРД III програм Поглавље 8.	Мера 9	Препоручује се да се размотри премештање циља „Подршка оснивању и припреми пЛАГ” и пратећих активности у оквиру *LEADER* мере.	**Препорука није прихваћена.** Наведени циљ је садржан у опису мере ЕК.
13.9.2021.	**П.16.** ИПАРД III програм Поглавље 8.	Мера 9	Размотрити укључивање посебне ИПАРД мере која се односи на саветодавне услуге.	**Препорука није прихваћена.** Одлука на националном нивоу је да ће се саветодавни систем и даље финансирати из државног буџета.
13.9.2021	**П.17.** ИПАРД III програм	Мера 9	Размотрити укључивање два додатна показатеља као што је објашњено у тексту.	**Препорука је прихваћена.** У Програм су додата два нова показатеља.

	Поглавље 8.			
Постављање циљева, расподела финансијских алокација				
13.9.2021.	**П.18.** ИПАРД III програм Поглавље 6.	Циљане вредности и одређивање приоритета потреба	Препорука је да се појача оправданост приоритизације мера и/или да се финансијски план прилагоди на начин да Програм буде усклађен са идентификованим потребама.	**Препорука је прихваћена.** Принципи одређивања приоритета ће се укључити у потребе и сходно томе одразиће се на мере и финансијски план.
Спровођење програма, праћење, вредновање и финансијски аранжмани				
26.8.2021.	**П.19.** ИПАРД III програм Поглавље 12.	Имплементационе структуре	Препорука је да ИПАРД Управљачко тело и ИПАРД агенција предузму кораке који се односе на процену тренутних радних процеса у циљу повећања ефективности. Такође, препорука је да се процени на који начин се ефекти унапређених компетенција и искустава могу искористити за повећање ефикасности.	**Препорука је прихваћена.** Вредновање целокупног система ће бити спроведено. Текуће (*on-going*) вредновање ИПАРД II програма биће спроведено 2022. године и као једну од активности предвиђа праћење решавања препорука претходно спроведеног вредновања које се односило на препреке у апсорпцији средстава, као и на административно поједностављење.
26.8.2021.	**П.20.** ИПАРД III програм Поглавље 12.	Имплементационе структуре	Препорука је да се запосли додатни кадар, узимајући у обзир административне процедуре запошљавања. Препорука је да се предузму кораци, уколико је могуће, да се повећају плате запослених у ИА тако да плате буду у складу са нивоом одговорности и компетенција потребних за подршку спровођењу Програма.	**Препорука је прихваћена.** Додатни кадар у оквиру ИПА система биће ангажован у складу са Акционим планом за побољшање апсорпције ИПАРД средстава. Такође, изменом Уредбе о систематизацији и критеријумима систематизације радних места државних службеника одобриће се напредовање запослених у кључним органима ИПА система до највишег звања.
26.8.2021.	**П.21.** ИПАРД III програм	Имплементационе структуре	Када је реч о сарадњи са делегираним техничким телима, препорука је да се побољша комуникација са релевантним	**Препорука је прихваћена.** Изградња капацитета биће обезбеђена кроз Меру „Техничка помоћ”.

	Поглавље 12.		институцијама како би се успоставио заједнички приступ и став у остваривању циља, да спровођење ИПАРД III програма буде што ефикасније.	
26.8.2021.	**П.22.** ИПАРД III програм Поглавље 12.	Имплементационе структуре	Препорука је да се размотри коришћење предложеног (или другог и бољег) алата за процену ризика од прекомерног оптерећења.	**Препорука је делимично прихваћена.** Препорука ће бити спроведена кроз процену ризика прекомерног оптерећења коришћењем три фактора: периода повраћаја инвестиције, улагања у иновативне технологије и улагања у заштиту животне средине. Период повраћаја инвестиције процењиваће се путем пословног плана, док ће друга два критеријума бити процењена кроз ЛПТ.
26.8.2021.	**П.23.** ИПАРД III програм Поглавље 8.1. и 12.	Имплементационе структуре	Препорука је да се побољша текст у вези са функционисањем система провере референтних цена у ИА.	**Препорука је прихваћена.** Текст који се односи на функционисање система провере референтних цена у ИА биће побољшан у Поглављима 8.1. и 12.
26.8.2021.	**П.24.** ИПАРД III програм Поглавље 12.	Имплементационе структуре	Препорука је успостављање кохерентног система за праћење и вредновање у МПШВ, који обухвата све инструменте усмерене ка пољопривреди и руралном развоју.	**Препорука је прихваћена.** МПШВ спроводи *PHRD* грант пројекат за јачање капацитета пољопривредног сектора за доношење политика на основу података, који треба да омогући праћење и вредновање целокупне политике пољопривреде и руралног развоја у Републици Србији.
26.8.2021.	**П.25.** ИПАРД III програм Поглавље 12.	Имплементационе структуре	Препорука је да МПШВ – ИПАРД агенција предузме кораке за успостављање електронског регистра плаћања пољопривредним произвођачима.	**Препорука је прихваћена.** ИТ решење за ИПАРД је развијено кроз пројекте техничке помоћи ЕУ (ИПА 2013, *FwC*). С обзиром на тренутно стање по овом питању, планирано је да се

				поднети захтеви у оквиру Четвртог јавног позива за Меру 3 обрађују ручно и истовремено путем развијеног ИТ софтвера. Ово ће омогућити ИПАРД агенцији да прати функционисање софтвера пре коначног преласка са ручне на електронску обраду захтева.
13.9.2021.	**П.26.** ИПАРД III програм Поглавље 12.	Имплементационе структуре	Препорука је да ИА провери примењене принципе у табелама за праћење и коригује их, уколико провера потврди запажања *ex-ante* евалуатора.	**Препорука је прихваћена.** Принципи у табелама за праћење ће бити проверени у сарадњи са ЕК и прилагођени у складу са тим.
13.9.2021.	**П.27.** ИПАРД III програм Поглавље 17.	Техничка тела и саветодавне службе	Препорука је да се изврше следеће корекције: - Поново разматрање укључивања посебне мере за ПСС, као и да се дозволи приватним саветодавним службама да узму учешће; - Пренос информација о ИПАРД програму: потребно је размотрити стављање већег нагласка на директније и динамичније канале преноса информација.	**Препорука није прихваћена.** Донета је национална одлука је да ће се саветодавни систем и даље финансирати из државног буџета.
13.9.2021.	**П.28.** ИПАРД III програм Поглавље 3.6.	Контекст показатељи	Препорука је покретање процеса адекватног прикупљања података, како би табела контекст показатеља била потпуна.	**Препорука је прихваћена.** Процес је покренут на два нивоа: ИПАРД Управљачко тело у блиској сарадњи са РЗС, Агенцијом за заштиту животне средине и *PHRD* грант пројекта припрема свеобухватну платформу за праћење за пољопривреду и рурални развој која би требало да буде спроведена у 2022. години.
Остало				
26.8.2021.	**П.29.**	Научене лекције	Резултати и утицаји националне подршке нису	**Препорука је делимично прихваћена.**

	ИПАРД III програм Поглавље 5.		описани, а лекције научене у вези са националном подршком нису анализиране. Препорука је искористи већ спроведене анализе или вредновања националних мера или иницирати нова вредновања како би се стицало искуство из претходног спровођења националних политика.	Извршена је финансијска анализа претходне националне подршке, а основни резултати су представљени у Поглављу 5.1. Главни резултати претходне националне интервенције; опредељени износи, резиме вредновања или научене лекције. За наредни програмски период планирано је да се изврши вредновање националне подршке.
26.8.2021.	**П.30.** ИПАРД III програм Поглавље 5.	Научене лекције	Препорука је да се прикупе научене лекције и вредновања из пројеката које финансира ЕУ и донатори и коришћење ових информација у будућем развоју политике. Препорука је да се иницирају вредновања ИПАРД II програма, како би се измерио допринос Програма резултатима и утицајима.	**Препорука је прихваћена.** Текуће (*ongoing*) вредновање ИПАРД II програма биће спроведено 2022. године са следећим активностима: • Праћење препорука претходног вредновања о препрекама за апсорпцију и административном поједностављењу; • Постигнути резултати ИПАРД II мера.

15. ПРОМОЦИЈА, ВИДЉИВОСТ И ТРАНСПАРЕНТНОСТ У СКЛАДУ СА ИПА ПРОПИСИМА

У складу са правилима дефинисаним у чл. 23 и 24 *FFPA*, детаљније описаним у чл. 29 и 30 Секторског споразума, биће успостављен сет активности и одговарајућих процедура како би се обезбедило транспарентно спровођење и максимална доступност информацијама, промоцији и видљивости подршке у оквиру ИПАРД програма за период 2021 - 2027. година. ИПАРД Управљачко тело треба да испуни захтеве у вези са информисањем, промоцијом и транспарентношћу, као и да обезбеди одговарајућу видљивост активности ЕУ.

У складу са чл. 30 Секторског споразума, све активности у вези са информисањем, промоцијом и видљивошћу ће се планирати, спроводити, надгледати и процењивати у оквиру ИПАРД III Плана активности видљивости и комуникације за 2021 – 2027. године (у даљем тексту: ПАВК), након договора са Комисијом и одобравања од стране ИПАРД III Одбора за праћење. ПАВК ће се спроводити према годишњој листи активности.

ИПАРД Управљачко тело је одговорно за целокупно праћење и спровођење ПАВК, као и за припрему извештаја о напретку у спровођењу активности информисања и промоције, у складу са Меморандумом о разумевању између ИПАРД Управљачког тела и ИПАРД агенције. О резултатима активности видљивости и комуникације извештаваће се на састанцима ИПАРД III Одбора за праћење.

Успостављање Националне мреже за рурални развој допринеће спровођењу активности видљивости и комуникације.

15.1. Активности предвиђене у циљу информисања потенцијалних корисника, стручних организација, партнера у домену економије, друштва и животне средине, као и тела укључених у промоцију родне равноправности и НВО о могућностима које нуди ИПАРД III програм и правилима за приступ финансирању

ИПАРД Управљачко тело, у блиској сарадњи са ИПАРД агенцијом, биће одговорно за информисање потенцијалних корисника, стручних организација, партнера у домену економије, друштва и животне средине, тела укључених у промоцију родне равноправности и НВО, о могућностима финансирања у оквиру ИПАРД III програма на једноставан, пријемчив и благовремен начин. ИПАРД Управљачко тело ће обезбедити успостављање веб-странице за пружање информација и приступ ИПАРД III програму, укључујући консултативни процес, информације о роковима спровођења програма и о правилима за приступ финансирању.

Потенцијалним корисницима биће на располагању широк спектар промотивних средстава, као што су штампане и електронске верзије информативног материјала, употреба националних и локалних масовних медија, информативни догађаји, семинари и обуке. Представници организација за подршку, као што су Пољопривредне саветодавне стручне службе, Привредна комора Србије, Занатска комора Србије, удружења и НВО, на централном и локалном нивоу, биће позвани да учествују у расподели промотивног материјала, као и на информативним догађајима, семинарима и обукама. Средства која ће ИПАРД Управљачко тело и ИПАРД агенција користити за спровођење активности промоције и комуникације, детаљно ће бити наведена у ПАВК.

Обуке за потенцијалне кориснике, саветодавне службе и консултанте за припрему квалитетних захтева за одобравање пројеката, нарочито пословних планова, биће организоване пре објављивања јавних позива.

15.2. Акције предвиђене за информисање корисника о доприносу ЕУ

Корисници ће у оквиру овог програма добити детаљна упутства у писаној форми о реализацији пројекта, укључујући упутства за припрему захтева за плаћање и упутства за видљивост, у складу са Анексом 8 СС и правилницима за спровођење мера ИПАРД III програма. ИПАРД Управљачко тело и ИПАРД агенција ће обезбедити да корисници

стриктно испуњавају правила видљивости дефинисана у правилницима и у уговору/решењу о одобравању пројекта са свим правима и обавезама које корисници морају поштовати у току спровођења пројекта и у наредних пет година од момента исплате.

Видљивост инвестиција биће обавеза корисника којом ће допринети ширењу информација о улози ЕУ у спровођењу ИПАРД III програма. Обавезе корисника, у погледу активности информисања и промоције на нивоу пројекта, биће дефинисане у односу на износ јавне помоћи и одређене националним законодавством.

Након потписивања уговора/издавања решења о одобравању пројекта, корисник аутоматски даје дозволу за објављивање својих података као корисника подршке, назива пројекта и износа јавног кофинансирања пројекта. На основу ових информација, а у складу са законским прописима о заштити података о личности, ИПАРД агенција ће припремити и објавити на веб-страници ажурирану Листу корисника по ИПАРД мери, позиву за подношење захтева и износу ИПАРД III подршке.

ИПАРД агенција је одговорна за информисање корисника о доприносу ЕУ у вези са додељеном ИПАРД подршком, за објављивање позива за подношење захтева и Водича за потенцијалне кориснике. Поред тога, ИПАРД агенција ће редовно објављивати листу често постављаних питања и одговора. ИПАРД агенција ће извештавати ИПАРД Управљачко тело о свим спроведеним активностима у оквиру ПАВК.

Уз претходну сагласност ИПАРД Управљачког тела, ИПАРД агенција ће припремити Водич за потенцијалне кориснике, детаљан материјал у облику приручника, који на разумљив начин представља мере, правила, услове прихватљивости, критеријуме селекције пројеката и све остале информације релевантне за одабир и врдновање пројеката, што ће пружити квалитетну основу за припрему захтева за ИПАРД III подршку. На исти начин, за сваку меру креираће се посебан Водич за потенцијалне кориснике са одговарајућим примером попуњеног пријавног обрасца. Електронска верзија Водича за потенцијалне кориснике биће објављена на веб-страницама МПШВ и ИПАРД агенције.

Водич за кориснике ће садржати јасна упутства, која појашњавају одговорност корисника за промоцију и видљивост прописану уговором/решењем о одобравању пројеката и информацију да ће финалну Листу корисника, са износом јавне помоћи, објавити ИПАРД агенција.

15.3. Активности информисања шире јавности о улози ЕУ у програмима и њиховим резултатима

ИПАРД Управљачко тело ће информисати ширу јавност о процесу програмирања, усвајању ИПАРД III програма, његовим изменама и допунама, главним достигнућима и резултатима процеса спровођења, користећи конференције за штампу, догађаје, семинаре, представљање примера добрих пројеката и објављивање путем медија на националном, регионалном и

локалном нивоу. Посебан акценат биће стављен на информисање о доприносу ЕУ у оквиру пројеката финансираних кроз ИПАРД програм.

Након одобравања програма, ИПАРД Управљачко тело ће представити широј јавности садржај програма и развити административна упутства за спровођење мера, чинећи их доступним свим заинтересованим странама путем ИПАРД веб-странице, веб-странице МПШВ, веб-странице ИПАРД агенције, веб-странице партнера/посредника, а где је то могуће, доставити штампане примерке. ИПАРД Управљачко тело ће организовати информативну кампању, укључујући информативне састанке, конференције за штампу, објаве у медијима, друштвене мреже итд.

ИПАРД Управљачко тело и ИПАРД агенција ће објавити различите промо материјале – водиче, брошуре, летке, билтене и друге штампане материјале како би олакшали спровођење ИПАРД III програма корисницима подршке и како би информације о резултатима програма учинили доступним широј јавности.

ИПАРД Управљачко тело ће планирати и спроводити промотивне мере у циљу информисања шире јавности о резултатима програма. Да би се обезбедила транспарентност и прихватање одговорности за спровођење програма, ИПАРД Управљачко тело ће редовно објављивати информације о програму, укључујући финансијске показатеље, показатеље учинка и резултата, као и извештаје о вредновању.

16. ПРОМОВИСАЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА И НЕДИСКРИМИНАЦИЈЕ ТОКОМ РАЗЛИЧИТИХ ФАЗА ПРОГРАМА (ПЛАНИРАЊА, СПРОВОЂЕЊА, ПРАЋЕЊА И ВРЕДНОВАЊА)

16.1. Опис начина на који ће се промовисати равноправност полова током различитих фаза програма (планирања, спровођења, праћења и вредновања)

Равноправност полова гарантована је Уставом Републике Србије. Република Србија је потписница неколико међународних конвенција и докумената који гарантују равноправност полова и забрањују полну дискриминацију. Циљеви Националне стратегије за родну равноправност за период 2016 – 2020. године постављени су да томе допринесу. Република Србија је 2013. године ратификовала Истанбулску конвенцију.

Народна скупштина је основала Одбор за људска и мањинска права и равноправност полова. Влада Републике Србије је успоставила 2014. године Савет за равноправност полова, на чијем је челу потпредседник Владе.

Канцеларија Заштитника грађана (Омбудсман Републике Србије), као и Повереник за заштиту равноправности, као независан државни орган, и друга тела на нивоу АП Војводине, фокусирају се на превенцију свих облика, врста и случајева дискриминације. Поред тога, више од 140 јединица локалних самоуправа има ангажовано лице или тело које се бави питањима родне равноправности на локалном нивоу.

Према истраживању РЗС, 37,6% жена у Републици Србији живи у руралним подручјима, од којих је 25,7% старије од 65 година.

Од укупног броја газдинстава, на 19,3% су жене носиоци газдинстава и поседују 10% коришћеног пољопривредног земљишта (КПЗ) и 10% условних грла стоке (УГС). Половина жена носилаца газдинстава старија је од 65 година. Укупно 15,3% управника газдинстава (пољопривредна газдинства регистрована као правна лица) су жене. Жене су власнице и управнице физички и економски малих пољопривредних газдинстава и њихов удео опада са повећањем величине газдинства, као што је приказано на *Графикону 15*. Жене управљају пословима са мање инвестиција (попут примарне производње), избегавајући ризике у вези са зајмовима и флуктуацијама на тржишту (Анкета о структури пољопривредних газдинстава 2018). Већину послова на газдинствима обављале су жене као чланице пољопривредних газдинстава, обично као неплаћена и нерегистрована радна снага.

Графикон 15: Управници пољопривредних газдинстава на основу пола и величине пољопривредних газдинстава, 2018 (%)

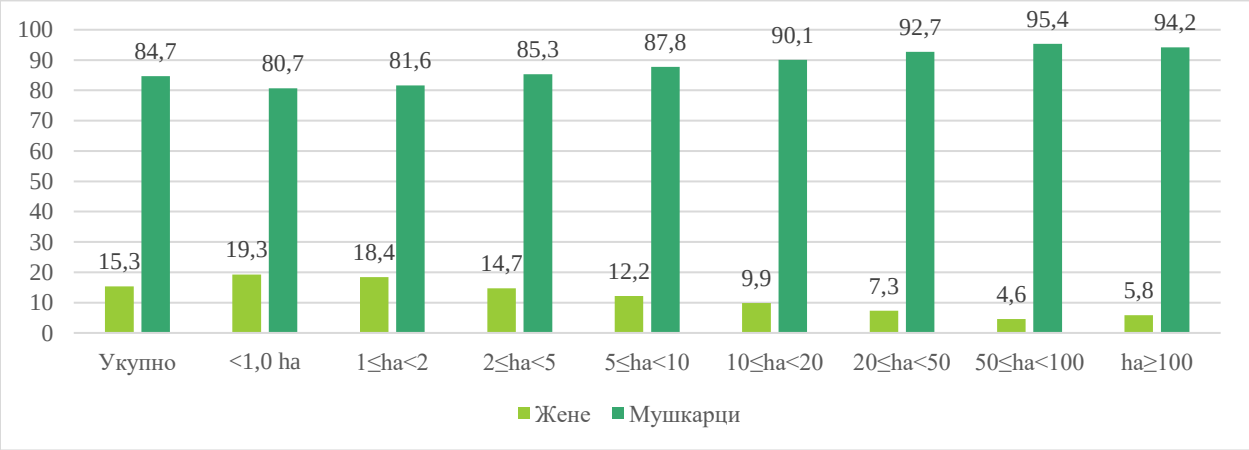

Извор: Богданов, Бабовић 2019

Принципи родне равноправности узети су у обзир у процесу припреме ИПАРД III програма. Да би се обезбедило адекватно одражавање родних питања, током припреме ИПАРД III програма консултују се државни органи и невладине организације активне у области равноправности. Активности информисања и промоције постараће се да сви имају једнак приступ информацијама без обзира на пол, што подразумева додатне напоре да се допре до жена у руралним подручјима.

Све мере у оквиру ИПАРД програма осмишљене су тако да пружају једнаку подршку (без обзира на пол). Што се тиче подршке улагањима у физичку имовину, жене које су носиоци пољопривредних газдинстава, могу добити исти обим помоћи као и сви други корисници ИПАРД подршке, али према критеријумима селекције, жене имају предност у бодовању и рангирању, јер су жене једна од ризичних категорија миграције у урбана насеља, због ограничених могућности запошљавања у руралним подручјима. У оквиру Мере 7 ИПАРД

програма постоји прилика за економско оснаживање жена у руралним подручјима. Током Првог јавног позива за Меру 7, 2020. године, 40% подносилаца захтева биле су жене.

Критеријуми селекције за евалуацију Локалне стратегије руралног развоја/одабир Локалних акционих група односе се на квалитет партнерства, укључујући учешће младих људи и жена.

Кроз Националну мрежу за рурални развој, посебна пажња биће посвећена активностима које ће се бавити положајем жена у пољопривреди и у руралној економији, јер су њихова улога и допринос - и на газдинству и ван њега - и даље потцењени и умањени.

Извештаји о праћењу и вредновању ИПАРД III програма омогућиће испитивање ефеката ИПАРД III програма на родну равноправност.

16.2. Опис начина на који ће се дискриминација заснована на полу, раси, пореклу, религији, старости, сексуалном опредељењу спречавати током различитих фаза спровођења програма

Правни оквир против дискриминације успостављен је у Републици Србији. Поред Устава Републике Србије, општи режим заштите укључује Закон о забрани дискриминације, Закон о заштитнику грађана и Статут АП Војводине. Клаузуле против дискриминације су део и других правних аката, тако да је политика једнаких могућности гарантована Уставом Републике Србије (чл. 15) и може бити даље развијена. Устав Републике Србије (чл. 60) предвиђа „правичну накнаду за обављени рад", док је принцип равноправне накнаде за једнак рад мушкараца и жена гарантован Законом о равноправности полова (чл. 17). Закон о раду, као и Закон о запошљавању и осигурању за случај незапослености, такође укључују одредбе усмерене на спречавање дискриминације жена на тржишту рада и током запошљавања.

Закон о забрани дискриминације (објављен у „Службеном гласнику РС", бр. 22/09) уводи принцип равноправности у односу на пол, расу, боју коже, етничку припадност, језик, родни идентитет, сексуалну оријентацију, политичку, верску или филозофску опредељеност, економску, образовну и социјалну ситуацију, трудноћу, родитељство (везе/одговорност), старосну доб, породични или брачни статус, грађански статус, боравиште, здравствено стање, инвалидитет, однос према посебним групацијама, и у односу на било који други разлог.

Припрема и спровођење ИПАРД III програма поштују све одредбе наведене у горепоменутој правној основи и принципе једнаког третмана. Неће бити посредне или непосредне дискриминације било ког лица на основу пола, старости, брачног статуса, језика, менталног или физичког инвалидитета, сексуалне оријентације, политичке припадности или убеђења, етничког порекла, националности, религије, расе, социјалног порекла или било ког другог статуса. Кодекс понашања ИПАРД Управљачког тела и ИПАРД агенције у потпуности поштује све одредбе против дискриминације прописане

одговарајућим законом, што ће такође бити поткрепљено одговарајућом обуком запослених.

Програмске мере не укључују дискриминаторне критеријуме. Спровођење ИПАРД програма неће толерисати било какву дискриминацију потенцијалних корисника подршке на основу религије, етничке припадности, пола или физичког инвалидитета.

17. ТЕХНИЧКА ТЕЛА И САВЕТОДАВНЕ СЛУЖБЕ

Потреба за унапређењем професионалних компетенција, подизањем свести и преносом знања у области пољопривреде и руралног развоја сваке године је све већа, а тренутно је стање такво да је 49% управника ПГ (укључујући и носиоце ПГ) стекло стручно образовање радом у пољопривреди, 3% у средњој пољопривредној школи, 1% је стекло на пољопривредном факултету, а 0,24% је похађало неформалне стручне обуке – курсеве.

Пренос знања у Републици Србији у области пољопривреде и руралног развоја одвија се кроз формално образовање (средње образовање, основне, постдипломске и докторске студије), као и кроз неформалне едукације и стручне обуке које организују образовне и истраживачке институције, саветодавне службе, консултантске куће, пројектне јединице и медији.

Пољопривредна саветодавна стручна служба Србије (ПССС) је мрежа коју чине 34 пољопривредне саветодавне и стручне службе са 256 лиценцираних пољопривредних саветодаваца[81]. Од тог броја, 22 ПССС (19 државних и три приватне) широм централне Србије има 188 лиценцираних пољопривредних саветодаваца. Контролу и координацију ових служби спроводи МПШВ, уз помоћ Института за примену науке у пољопривреди, који је на период од пет година именован за спровођење стручних обука, праћење и вредновање ефеката рада ПССС. Територија АП Војводине обухвата 12 ПСС са 88 лиценцираних пољопривредних саветодаваца. Контролу и координацију ових служби врши ПСПВШ, уз помоћ ПСС Нови Сад, као овлашћене организације за стручну обуку саветодаваца у АП Војводини. И МПШВ и ПСПВШ обављају послове у складу са Законом о обављању саветодавних и стручних послова у области пољопривреде[82], актуелним средњорочним програмом[83] и годишњим програмима за развој ПСС у пољопривреди.

ПССС пружају услуге преноса знања, подизања свести, помоћи и друге услуге везане за различите теме заинтересованим странама, пољопривредницима, укључујући и потенцијалне кориснике ИПАРД програма, кроз индивидуални (индивидуално прилагођено саветовање, саветодавни модули) и групни рад (радионице, семинари, огледне активности

[81] У току спровођења Програма ИПАРД II, група од 116 саветодаваца похађала је два образовна модула годишње (укупно осам модула у периоду 2017 – 2020. година).

[82] Закон о обављању саветодавних и стручних послова у пољопривреди („Службени гласник РС”, бр. 30/10)

[83] Уредба о утврђивању Средњорочног програма развоја саветодавних послова у пољопривреди за период 2021-2025. година („Службени гласник РС”, бр. 19/21)

и размена искустава и праксе са колегама), као и кроз средства јавног информисања. Главни изазов с којим се суочавају ПССС је ограничен број саветодаваца, који није довољан да задовољи потребе више од 564 хиљаде регистрованих ПГ у Републици Србији.

У периоду од 2017. до 2020. године, од укупно око 272.000 пољопривредних произвођача који су обухваћени саветодавним активностима, више од 25.000 потенцијалних ИПАРД корисника информисано је о могућностима у оквиру ИПАРД програма путем неформалних едукација: предавања, радионица, семинара/зимских школа и трибина. ПССС су пружиле подршку у припреми пословних планова и захтева потенцијалних корисника. Поред наведеног, ПССС су организовале обуке и учествовале као предавачи за оне ИПАРД кориснике који су прошли 50 сати стручне обуке у пољопривреди. ИПАРД III програм ће повећати потребу за додатним саветодавцима и проширити предмет деловања ПССС, које се сматрају важним партнерима МПШВ у процесу спровођења ИПАРД III програма.

Едукативни модули у оквиру Мере Техничка помоћ ИПАРД III програма или других извора техничке помоћи, имаће за циљ да омогуће саветодавцима стицање посебних и адекватних знања, не само о полазним информацијама за промотивне активности везане за ИПАРД III програм, већ и о свим појединостима општих и специфичних критеријума за сваку меру, потребној документацији и поступцима подношења захтева и одобравања. Циљ је пружање помоћи пољопривредним произвођачима у попуњавању захтева за одобравање пројеката и израда пословних планова за Меру 1 и Меру 7. Посебна пажња током припреме пољопривредних произвођача биће посвећена области достизања стандарда и пружање благовремених и тачних информација о овим мерама.

Саветодавне службе ће информисати ширу јавност у Републици Србији кроз медије (регионалне и локалне телевизијске и радио емисије, чланцима на званичној веб-страници[84] и у билтенима које објављују ПССС и/или локалне новине).

Техничка тела ће бити задужена за проверу испуњености прописаних минималних националних стандарда и стандарда ЕУ код корисника пре вршења плаћања у области заштите животне средине, ветеринарства, јавног здравља, добробити животиња, заштите биљака, безбедности хране за производе биљног порекла и руралног туризма. Техничка тела су Управа за ветерину, Министарство заштите животне средине, Пољопривредна инспекција, Фитосанитарна инспекција, Сектор за пољопривредну политику, Управа за заштиту биља, Инспекција рада и Туристичка инспекција. Јачање капацитета техничких служби и тела за спровођење ИПАРД III програма постићи ће се кроз обезбеђене обуке у оквиру Мере Техничка помоћ или других извора техничке помоћи.

Планирано је да **Мрежа за рурални развој Србије** има улогу у промоцији ИПАРД III програма и организацији информативних кампања у току Јавних позива за ИПАРД подстицаје (нарочито у ЈЛС у којима је у претходном периоду забележен слабији одзив),

[84] Веб-страница Института за примену науке у пољопривреди: www.psss.rs

пружању подршке потенцијалним ЛАГ, као и сарадњи са Сталном конференцијом градова и општина (СКГО) у припремању ЈЛС за инвестиције у руралну јавну инфраструктуру.

Тржиште консултантских услуга, иако на почетку није поседовало адекватан ниво вештина, успешно се развило за време спровођења ИПАРД II програма. Континуирана информативна кампања и обуке организоване за консултанте допринеле су бољем квалитету поднетих захтева. На претходним јавним позивима за ИПАРД мере, више од 50 консултантских кућа било је укључено у припрему документације за ИПАРД подршку. Такође, оне су пружиле своје услуге у изради студија изводљивости и других студија у вези са пројектом и/или пословним плановима. ИПАРД Управљачко тело ће наставити да пружа благовремене информације и едукацију консултаната и у периоду спровођења ИПАРД III програма.

18. ПРИЛОЗИ

18.1. Дефиниција малих и средњих предузећа

Дефиниција малих и средњих предузећа за Меру 1 – Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава и Меру 7 – Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања

Микро, мала и средња предузећа дефинисана су у складу са прописима којима се уређује област рачуноводства и ревизије.[85]

Микро правна лица су она правна лица и предузетници који испуњавају два од наведених критеријума:	**Мала** правна лица су она правна лица и предузетници који прелазе граничне вредности два критеријума дефинисана за мирко правна лица, али не прелазе граничне вредности два од следећих критеријума:	**Средња** правна лица су она правна лица и предузетници који прелазе граничне вредности два критеријума дефинисана за мала правна лица, али не прелазе граничне вредности два од следећих критеријума:	**Велика** правна лица су она правна лица и предузетници који прелазе граничне вредности два критеријума дефинисана за средња правна лица.
Просечан број запослених је мањи од 10	Просечан број запослених је мањи од 50	Просечан број запослених је мањи од 250	
Промет је мањи од 700.000 EUR у динарској противредности	Промет је мањи од 8.800.000 EUR у динарској противредности	Промет је мањи од 40.000.000 EUR у динарској вредности	
Просечна вредност биланса стања је мања од 350.000 EUR у динарској противредности	Просечна вредност биланса стања је мања од 4.400.000 EUR у динарској противредности	Просечна вредност биланса стања је мања од 20.000.000 EUR у динарској противредности	

Дефиниција малих и средњих предузећа за Меру 3 – Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства

Микро, мала и средња предузећа (МСП) дефинисана су у складу са Препоруком ЕУ 2003/361. Главни фактори који одређују да ли је предузеће МСП су број запослених и промет или укупан биланс стања.

Микро правна лица	**Мала правна лица**	**Средња правна лица**
Број запослених < 10	**Број запослених** < 50	**Број запослених** < 250

[85] Закон о рачуноводству („Службени гласник РС”, бр. 73/19 и 44/21 – др. закон)

Промет ≤ 2.000.000 EUR или	**Промет** ≤ 10.000.000 EUR или	**Промет** ≤ 50.000.000 EUR или
Укупан биланс стања ≤ 2.000.000 EUR	**Укупан биланс стања** ≤ 10.000.000 EUR	**Укупан биланс стања** ≤ 43.000.000 EUR

18.2. Опис методологије за процену економске одрживости корисника

Критеријуми и табеле које треба користити приликом процене економске одрживости корисника, која ће се вршити у репрезентативној години, као и критеријуми и табеле које би требало користити за процену еконсомске одрживости пројекта су приказани на *Графикону 16* и *Графикону 17*.

Графикон 16: *Економска одрживост корисника*

ЈЕДНОСТАВНА ФОРМА ПОСЛОВНОГ ПЛАНА (ЗА ИНВЕСТИЦИЈЕ ДО 50.000 EUR)
Ликвидност = кумулативни новчани ток треба да буде позитиван
Однос прихода и расхода = Укупан приход/укупан расход
СЛОЖЕНИ ПОСЛОВНИ ПЛАН (ЗА ИНВЕСТИЦИЈЕ ПРЕКО 50.000 EUR)
Ликвидност = кумулативни новчани ток треба да буде позитиван
Однос прихода и расхода = Укупан приход/укупан расход

Графикон 17: *Економска одрживост пројекта*

ЈЕДНОСТАВНА ФОРМА ПОСЛОВНОГ ПЛАНА (ЗА ИНВЕСТИЦИЈЕ ДО 50.000 EUR)
Ликвидност = кумулативни новчани ток треба да буде позитиван
СЛОЖЕНИ ПОСЛОВНИ ПЛАН (ЗА ИНВЕСТИЦИЈЕ ПРЕКО 50.000 EUR)
Интерна стопа рентабилности
Ликвидност = кумулативни новчани ток треба да буде позитиван
Нето садашња вредност пројекта
Период повраћаја улагања

18.3. Листа насељених места у планинским подручјима

Насеља у планинским подручјима (Табела 61) дефинисана су Правилником о означавању подручја са отежаним условима рада у пољопривреди[86] као насеља која се налазе на надморској висини већој од 500 метара, на основу података Републичког геодетског завода.

Табела 61: Листа насељених места у планинским подручјима

Ред. Бр.	Општина/Град	Насеље	Ред. Бр.	Општина/Град	Насеље	Ред. Бр.	Општина/Град	Насеље
1.	Александровац	Бзенице			Радаљево			Милијеш
		Ботурићи			Ровине			Плашће
		Братићи			Рокци			Пожегрмац
		Велика Врбница			Свештица			Прибојска Голеша
		Веља Глава			Сивчина			Прибојске Челице
		Вранштица			Смиљевац			Рача
		Горњи Вратари			Чечина			Ритошићи
		Грчак			Шареник			Сјеверин
		Доњи Вратари			Шуме			Сочице
		Јелакци	28.	Кнић	Бајчетина			Стрмац
		Козница	29.	Књажевац	Алдина Река			Херцеговачка Голеша
		Латковац			Алдинац			Црнуговићи
		Лесеновци			Балинац			Црнузи
		Лесковица			Балта Бериловац			Читлук
		Плеш			Бањски Орешац	59.	Пријепоље	Аљиновићи
		Плоча			Бели Поток			Балићи
		Пуховац			Божиновац			Баре
		Ржаница			Бучје			Бискупићи
		Рогавчина			Васиљ			Бјелахова
		Рокци			Видовац			Брајковац
		Старци			Влашко Поље			Брвине
		Стрменица			Вртовац			Бродарево
2.	Алексинац	Вукања			Габровница			Буковик
		Голешница			Дејановац			Виницка
		Липовац			Дрвник			Врбово
		Породин			Зоруновац			Гојаковићи
		Преконози			Зубетинац			Горње Бабине
		Рсовац			Иново			Горње Горачиће
		Црна Бара			Јаловик Извор			Горњи Страњани
3.	Ариље	Бјелуша			Јања			Гостун
		Бреково			Кожељ			Грачаница
		Висока			Крента			Гробнице
		Вране			Локва			Дивци
		Гривска			Мањинац			Доње Бабине

[86] „Службени гласник РС”, бр. 102/18 и 122/21

		Добраче			Миљковац			Доњи Страњани
		Крушчица			Мучибаба			Дренова
		Латвица			Ново Корито			Душманићи
		Миросаљци			Ошљане			Ђурашићи
		Радобуђа			Папратна			Забрдњи Тоци
		Радошево			Понор			Завиноградје
		Северово			Причевац			Залуг
		Ступчевићи			Равно Бучје			Заступ
		Трешњевица			Радичевац			Звијезд
4.	Бабушница	Александровац			Репушница			Ивање
		Бабушница			Сврљишка Топла			Ивезићи
		Бердуј			Скробница			Избичањ
		Берин Извор			Стањинац			Јабука
		Богдановац			Старо Корито			Јунчевићи
		Братишевац			Татрасница			Камена Гора
		Брестов Дол			Ћуштица			Караула
		Вава			Црни Врх			Карошевина
		Валниш			Шарбановац			Каћево
		Велико Боњинце			Шести Габар			Кашице
		Војници			Шуман Топла			Ковачевац
		Врело	30.	Косјерић	Бјелоперица			Копривна
		Вучи Дел			Варда			Косатица
		Горње Крњино			Галовићи			Кошевине
		Горњи Стрижевац			Годечево			Крушево
		Горчинце			Годљево			Кучин
		Грнчар			Горња Полошница			Лучице
		Дол			Доња Полошница			Матаруге
		Доње Крњино			Дреновци			Међани
		Доњи Стрижевац			Дубница			Мијани
		Драгинац			Косјерић (село)			Мијоска
		Дучевац			Маковиште			Милаковићи
		Завидинце			Мионица			Милешево
		Звонце			Мрчићи			Милошев До
		Извор			Мушићи			Миљевићи
		Јасенов Дел			Парамун			Мрчковина
		Калуђерово			Радановци			Мушковина
		Камбелевац			Росићи			Ораовац
		Кијевац			Руда Буква			Орашац
		Лесковица			Сеча Река			Осоје
		Линово			Скакавци			Оштра Стијена
		Љуберађа			Стојићи			Поткрш
		Масуровац			Субјел			Поток
		Нашушковица			Тубићи			Правошево
		Остатовица			Цикоте			Прањци
		Пресека			Шеврљуге			Пријепоље
		Проваљеник	31.	Крагујевац	Аџине Ливаде			Расно
		Радињинце			Дулене			Ратајска
		Радосињ			Каменица			Седобро
		Радошевац			Љубичевац			Сељане
		Ракита			Рамаћа			Сељашница

		Раков Дол	32.	Краљево	Баре			Скокуће
		Раљин			Бзовик			Слатина
		Ресник			Богутовац			Сопотница
		Стол			Бојанићи			Ташево
		Стрелац			Борово			Хисарџик
		Студена			Брезна			Хрта
		Сурачево			Брезова			Црквени Тоци
		Црвена Јабука			Бресник			Чадиње
		Штрбовац			Врх			Чаушевићи
5.	Бајина Башта	Бесеровина			Гледић			Цурово
		Гвоздац			Гокчаница	60.	Прокупље	Арбанашка
		Добротин			Долац			Баботинац
		Драксин			Дражиниће			Бајчинце
		Дуб			Ђаково			Балчак
		Заглавак			Замчање			Бели Камен
		Заовине			Засад			Богујевац
		Зарожје			Каменица			Бреговина
		Зауглине			Камењани			Бресник
		Злодол			Лопатница			Букулорам
		Јагоштица			Маглич			Бучинце
		Јакаљ			Матаруге			Велика Плана
		Јеловик			Међуречје			Видовача
		Коњска Река			Мељаница			Власово
		Љештанско			Милиће			Водице
		Мала Река			Мланча			Гласовик
		Овчиња			Орља Глава			Горња Бресница
		Оклетац			Плана			Горња Речица
		Пепељ			Полумир			Горњи Статовац
		Перућац			Предоле			Грабовац
		Пилица			Раваница			Добротић
		Придоли			Река			Доња Бресница
		Растиште			Рудно			Доњи Статовац
		Рача			Рудњак			Драги Део
		Рогачица			Савово			Житни Поток
		Сијерач			Станча			Јабучево
		Солотуша			Тадење			Јовине Ливаде
		Стрмово			Тепече			Клисурица
		Церје			Толишница			Крушевица
6.	Бела Паланка	Бабин Кал			Трговиште			Кожинце
		Бежиште			Ушће			Костеница
		Вета			Церје			Микуловац
		Витановац	33.	Крупањ	Богоштица			Миљковица
		Врандол			Брштица			Мрљак
		Вргудинац			Кржава			Нови Ђуровац
		Горња Глама			Планина			Обртинце
		Горња Коритница			Томањ			Пасјача
		Горњи Рињ			Шљивова			Пестиш
		Градиште	34.	Крушевац	Бољевац			Пискаље
		Дивљана			Буци			Ранкова Река
		Долац (село)			Наупаре			Ргаје
		Доња Глама			Петина			Средњи Статовац
		Доња Коритница			Рибарска Бања			Стари Ђуровац
		Доњи Рињ			Рлица			Старо Село

		Дражево			Сеземче			Товрљане
		Клисура			Срндаље			Трнови Лаз
		Козја	35.	Куршумлија	Бабица			Цигољ
		Космовац			Бађоглава			Шевиш
		Крупац			Васиљевац			Широке Њиве
		Мирановац			Велико Пупавце	61.	Ражањ	Грабово
		Мирановачка Кула			Висока	62.	Рашка	Бадањ
		Мокра			Влахиња			Баљевац
		Ново Село			Врело			Бела Стена
		Ореовац			Вукојевац			Бело Поље
		Пајеж			Горње Точане			Беоци
		Теловац			Дабиновац			Бинићe
		Топоница			Дегрмен			Биочин
		Црнче			Дединац			Боровиће
		Шљивовик			Дешишка			Боће
7.	Блаце	Више Село			Добри До			Брвеница
		Врбовац			Дубрава			Варево
		Горња Јошаница			Ђаке			Војмиловићи
		Горње Гргуре			Жалица			Вртине
		Доња Рашица			Жегрова			Гњилица
		Дрешница			Жуч			Гостирадиће
		Качапор			Заграђе			Градац
		Музаће			Зебица			Драганићи
		Попова			Иван Кула			Жераће
		Пребреза			Игриште			Жутице
		Претрешња			Коњува			Зарево
		Придворица			Космача			Јошаничка Бања
		Рашица			Крток			Казновиће
		Сибница			Купиново			Карадак
		Цепница			Куршумлијска Бања			Ковачи
8.	Бојник	Боринце			Кутлово			Копаоник
		Добра Вода			Луково			Корлаће
		Ивање			Љутова			Кравиће
		Магаш			Љуша			Кремиће
		Мајковац			Магово			Крушевица
		Ображда			Мала Косаница			Курићи
9.	Бољевац	Боговина			Матарова			Кућане
		Добро Поље			Мачја Стена			Лисина
		Јабланица			Мердаре			Луково
		Криви Вир			Мерђез			Милатковиће
		Луково			Механе			Муре
		Мали Извор			Мирница			Ново Село
		Мирово			Мрча			Носољин
		Подгорац			Невада			Орахово
		Ртањ			Орловац			Павлица
		Рујиште			Паваштица			Панојевиће
10.	Бор	Бор			Парада			Пискања
		Бучје			Пачарађа			Плавково
		Горњане			Перуника			Плешин
		Злот			Пљаково			Побрђе
		Кривељ			Преветица			Покрвеник
		Лука			Прекорађа			Поцесје

		Танда			Пролом			Радошиће
		Топла			Равни Шорт			Раковац
11.	Босилеград	Барје			Растелица			Рвати
		Белут			Рача			Рудница
		Бистар			Рударе			Себимиље
		Босилеград			Сагоњево			Семетеш
		Бранковци			Самоково			Супње
		Бресница			Свињиште			Тиоце
		Буцељево			Секирача			Трнава
		Голеш			Селиште			Црна Глава
		Гложје			Селова			Шипачина
		Горња Љубата			Сеоце	63.	Рековац	Богалинац
		Горња Лисина			Спанце			Доброселица
		Горња Ржана			Тачевац			Жупањевац
		Горње Тламино			Тијовац			Каленићки Прњавор
		Грујинци			Требиње			Надрље
		Доганица			Трећак			Сиљевица
		Доња Љубата			Трмка			Шљивица
		Доња Лисина			Трн	64.	Сврљиг	Белоиње
		Доња Ржана			Трпезе			Бурдимо
		Доње Тламино			Шатра			Бучум
		Дукат			Штава			Влахово
		Жеравино	36.	Кучево	Церемошња			Галибабинац
		Зли Дол	37.	Лебане	Бувце			Грбавче
		Извор			Дрводељ			Гулијан
		Јарешник			Клајић			Гушевац
		Караманица			Липовица			Давидовац
		Милевци			Петровац			Драјинац
		Млекоминци			Пороштица			Ђуринац
		Мусуљ			Радевце			Извор
		Назарица			Рафуна			Копајкошара
		Паралово			Слишане			Лабуково
		Плоча	38.	Лесковац	Бабичко			Лалинац
		Радичевци			Бистрица			Лозан
		Рајчиловци			Бићевица			Луково
		Ресен			Бричевље			Манојлица
		Рибарци			Букова Глава			Мечји До
		Рикачево			Велика Сејаница			Околиште
		Црноштица			Виље Коло			Округлица
12.	Брус	Батоте			Вучје			Периш
		Бело Поље			Гагинце			Преконога
		Блажево			Голема Њива			Радмировац
		Бозољин			Горина			Рибаре
		Боранци			Горња Купиновица			Сливје
		Брђани			Граово			Тијовац
		Брзеће			Дедина Бара			Црнољевица
		Будиловина			Јарсеново	65.	Севојно	Севојно
		Велика Грабовница			Калуђерце	66.	Сјеница	Аливеровиће
		Витоше			Ковачева Бара			Багачиће
		Влајковци			Крпејце			Баре
		Горње Левиће			Личин Дол			Бачија
		Горњи Липовац			Мелово			Биоц
		Град			Мрковица			Блато

		Градац			Накривањ			Богути
		Грашевци			Несврта			Божов Поток
		Домишевина			Ново Село			Бољаре
		Доње Левиће			Ораовица (код Грделице)			Боришиће
		Доњи Липовац			Оруглица			Боровиће
		Дренова			Падеж			Бреза
		Дртевци			Палојце			Брњица
		Ђерекаре			Пискупово			Буђево
		Жарево			Предејане (село)			Вапа
		Жиљци			Равни Дел			Весковиће
		Жуње			Слатина			Височка
		Иричићи			Ступница			Вишњева
		Кнежево			Сушевље			Вишњице
		Кобиље			Тулово			Врапци
		Ковизле			Црвени Брег			Врбница
		Кочине			Црковница			Врсјенице
		Крива Река			Црцавац			Голубан
		Ливађе			Чукљеник			Горње Лопиже
		Мала Грабовница	39.	Лучани	Бели Камен			Гошево
		Милентија			Вича			Грабовица
		Осреци			Властељице			Градац
		Паљевштица			Вучковица			Гргаје
		Равниште			Горачићи			Долиће
		Радманово			Горња Краварица			Доње Горачиће
		Радуње			Горњи Дубац			Доње Лопиже
		Рибари			Граб			Драгојловиће
		Стануловиће			Губеревци			Дражевиће
		Судимља			Доњи Дубац			Дружиниће
		Тршановци			Дучаловићи			Дубница
		Чокотар			Зеоке			Дуга Пољана
		Шошиће			Каона			Дунишиће
13.	Бујановац	Бараљевац			Котража			Дујке
		Биљача			Лучани (село)			Жабрен
		Богдановац			Милатовићи			Житниће
		Братоселце			Пшаник			Забрђе
		Брезница			Ртари			Зајечиће
		Брњаре			Рти			Захумско
		Буштрање	40.	Љиг	Ба			Јевик
		Велики Трновац	41.	Љубовија	Горња Љубовића			Језеро
		Воганце			Горња Оровица			Калипоље
		Врбан			Горње Кошље			Камешница
		Добросин			Грчић			Кањевина
		Доње Ново Село			Дрлаче			Карајукића Бунари
		Дрежница			Леовић			Кијевци
		Ђордевац			Оровичка Планина			Кладница
		Зарбинце			Постење			Кнежевац
		Јабланица			Рујевац			Козник
		Јастребац			Савковић			Кокошиће
		Кленике			Селенац			Крајиновиће
		Клиновац			Соколац			Криваја

		Кончуљ			Торник			Крња Јела
		Кошарно			Цапарић			Крстац
		Куштица	42.	Мајданпек	Влаоле			Крће
		Летовица			Дебели Луг			Лијева Река
		Лопардинце			Јасиково			Љутаје
		Лукарце			Лесково			Машовиће
		Лучане	43.	Медвеђа	Богуновац			Медаре
		Мали Трновац			Боровац			Међугор
		Муховац			Варадин			Милићи
		Неговац			Велика Браина			Папиће
		Несалце			Врапце			Петрово Поље
		Ново Село			Горња Лапаштица			Плана
		Претина			Горњи Бучумет			Пода
		Прибовце			Горњи Гајтан			Понорац
		Равно Бучје			Грбавце			Праља
		Русце			Губавце			Раждагиња
		Света Петка			Доња Лапаштица			Расно
		Себрат			Доњи Гајтан			Распоганче
		Сејаце			Дренце			Растеновиће
		Спанчевац			Ђулекаре			Рашковиће
		Старац			Капит			Сјеница
		Сухарно			Леце			Скрадник
		Трејак			Мала Браина			Страјиниће
		Узово			Маровац			Ступ
		Чар			Мађедонце			Сугубине
14.	Ваљево	Бачевци			Мађедонце (Реткоцерско)			Сушица
		Брезовице			Медевце			Трешњевица
		Вујиновача			Мркоње			Тријебине
		Горње Лесковице			Петриље			Тузиње
		Доње Лесковице			Пороштица			Тутиће
		Дивчибаре			Пусто Шилово			Увац
		Мијачи			Равна Бања			Угао
		Пријездић			Реткоцер			Урсуле
		Равње			Свирце			Ушак
		Ребељ			Сијарина			Фијуљ
		Ситарице			Сијаринска Бања			Царичина
		Станина Река			Спонце			Цетановиће
		Совач			Средњи Бучумет			Црвско
		Суводање			Стара Бања			Црчево
		Сушица			Стубла			Чедово
		Таор			Туларе			Чипаље
		Тубравић			Тупале			Читлук
15.	Владичин Хан	Бачвиште			Чокотин			Шаре
		Белановце	44.	Мерошина	Девча			Штаваљ
		Белишево			Чубура			Шушуре
		Богошево	45.	Мионица	Горњи Лајковац	67.	Сокобања	Блендија
		Брестово			Мратишић			Врбовац

		Гариње			Осеченица			Врмџа
		Горње Јабуково			Крчмар			Дуго Поље
		Доње Јабуково			Планиница			Језеро
		Зебинце	46.	Неготин	Поповица			Јошаница
		Јагњило	47.	Ниш– општина Црвени Крст	Лесковик			Левовик
		Јастребац	48.	Ниш – општина Нишка Бања	Банцарево			Милушинац
		Јовац			Горња Студена			Мужинац
		Кацапун			Доња Студена			Николинац
		Козница			Коритњак			Ново Село
		Копитарце			Куновица			Раденковац
		Костомлатица			Манастир			Ресник
		Кукавица			Равни До			Рујевица
		Куново			Радикина Бара			Сесалац
		Лебет			Раутово			Сокобања
		Летовиште			Сићево			Церовица
		Љутеж	49.	Ниш– општина Палилула	Бербатово			Читлук
		Мањак	50.	Ниш– општина Пантелеј	Врело			Шарбановац
		Мртвица			Ореовац	68.	Сурдулица	Бацијевце
		Островица			Церје			Битврђа
		Равна Река	51.	Нова Варош	Акмачићи			Божица
		Рдово			Амзићи			Власина Округлица
		Репиште			Бистрица			Власина Рид
		Ружић			Божетићи			Власина Стојковићева
		Солачка Сена			Брдо			Вучаделце
		Срнећи Дол			Буковик			Горња Козница
16.	Власотинце	Алексине			Бурађа			Горње Романовце
		Борин До			Вилови			Грознатовци
		Брезовица			Вранеша			Дањино Село
		Горња Лопушња			Горња Бела Река			Дикава
		Горњи Дејан			Горње Трудово			Доње Романовце
		Горњи Орах			Дебеља			Драјинци
		Горњи Присјан			Доња Бела Река			Дуги Дел
		Градиште			Драглица			Јелашница
		Гумериште			Дражевићи			Кијевац
		Гуњетина			Дрмановићи			Клисура
		Доња Лопушња			Јасеново			Колуница
		Доње Гаре			Комарани			Кострошевци
		Доњи Присјан			Кућани			Лескова Бара
		Добровиш			Љепојевићи			Масурица
		Златићево			Мишевићи			Мачкатица
		Јаворје			Негбина			Ново Село
		Јаковљево			Нова Варош			Паља
		Јастребац			Ојковица			Рђавица
		Козило			Радијевићи			Стајковце
		Комарица			Радоиња			Стрезимировци

		Липовица			Рутоши			Сувојница
		Острц			Сеништа			Сурдулица
		Пржојне			Тиква			Сухи Дол
		Равна Гора			Тисовица			Топли До
		Равни Дел			Трудово			Топли Дол
		Самарница			Челице			Троскач
		Средор			Штитково			Ћурковица
		Страњево	52.	Нови Пазар	Алуловиће	69.	Топола	Војковци
		Црна Бара			Бајевица			Гуришевци
17.	Врање	Барбарушинце			Бања			Јарменовци
		Барелић			Баре	70.	Трговиште	Бабина Пољана
		Бели Брег			Батњик			Барбаце
		Бојин Дел			Бекова			Владовце
		Буљесовце			Беле Воде			Голочевац
		Буштрање			Ботуровина			Горновац
		Вишевце			Брђани			Горња Трница
		Власе			Брестово			Горњи Козји Дол
		Врање			Варево			Горњи Стајевац
		Вртогош			Вевер			Дејанце
		Големо Село			Видово			Доња Трница
		Горња Отуља			Витковиће			Доњи Козји Дол
		Горње Жапско			Војковиће			Доњи Стајевац
		Горње Пунушевце			Војниће			Думбија
		Горње Требешиње			Врановина			Ђерекарце
		Градња			Вучиниће			Зладовце
		Добрејанце			Вучја Локва			Калово
		Доње Пунушевце			Голице			Лесница
		Драгобужде			Горња Тушимља			Мала Река
		Дреновац			Гошево			Марганце
		Дубница			Грађановиће			Мездраја
		Дулан			Грачане			Нови Глог
		Дупељево			Грубетиће			Ново Село
		Катун			Дежева			Петровац
		Клашнице			Дојиновиће			Пролесје
		Копањане			Долац			Радовница
		Кочура			Дољани			Рајчевце
		Крушева Глава			Драгочево			Сурлица
		Лалинце			Драмиће			Трговиште
		Лепчинце			Жуњевиће			Црвени Град
		Луково			Забрђе			Црна Река
		Марганце			Златаре			Црновце
		Мечковац			Иванча			Шајинце
		Мијаковце			Избице			Шапранце
		Мијовце			Јабланица			Широка Планина
		Миливојце			Јавор			Шумата Трница
		Наставце			Јанча	71.	Трстеник	Горњи Дубич
		Нова Брезовица			Јова			Лободер
		Обличка Сена			Кашаљ			Рајинац

		Оштра Глава			Ковачево			Планиница
		Пљачковица			Кожље			Стублица
		Преображење			Копривница	72.	Тутин	Араповиће
		Рождаце			Косуриће			Бађен
		Русце			Крушево			Батраге
		Сикирје			Кузмичево			Бићица
		Смиљевић			Леча			Биохане
		Содерце			Лопужње			Блаца
		Средњи Дел			Лукаре			Бовањ
		Станце			Лукарско Гошево			Бороштица
		Стара Брезовица			Лукоцрево			Брићак
		Стрешак			Мишчиће			Брегови
		Струганица			Мур			Брнишево
		Студена			Мухово			Бујковиће
		Сурдул			Неготинац			Веље Поље
		Тесовиште			Нови Пазар			Весениће
		Тибужде			Одојевиће			Врапче
		Трстена			Окосе			Врба
		Тумба			Осаоница			Глоговик
		Ћурковица			Осоје			Глухавица
		Урманица			Охоље			Гнила
		Ушевце			Павље			Годово
		Честелин			Паралово			Горњи Црниш
18.	Врањска Бања	Бабина Пољана			Пасји Поток			Градац
		Бујковац			Пиларета			Гујиће
		Дуга Лука			Побрђе			Гурдијеље
		Изумно			Пожега			Гуцевиће
		Клисурица			Пожежина			Девреч
		Крива Феја			Полокце			Делимеђе
		Корбевац			Попе			Детане
		Корбул			Постење			Добри Дуб
		Лева Река			Прћенова			Добриње
		Липовац			Пуста Тушимља			Долово
		Несврта			Пустовлах			Драга
		Првонек			Радаљица			Дубово
		Себеврање			Рајетиће			Дулебе
		Сливница			Рајковиће			Ђерекаре
		Стари Глог			Рајчиновићка Трнава			Ервенице
		Топлац			Рајчиновиће			Жирче
		Црни Врх			Раковац			Жупа
19.	Врњачка Бања	Гоч			Раст			Жуче
		Отроци			Себечево			Западни Мојстир
		Рсавци			Ситниче			Изрок
		Станишинци			Скуково			Источни Мојстир
20.	Гацин Хан	Велики Вртоп			Слатина			Јабланица
		Велики Крчимир			Смилов Лаз			Јаребице
		Виландрица			Средња Тушимља			Језгровиће
		Гаре			Страдово			Јелиће

		Горње Драговље			Судско Село			Јужни Кочарник
		Горњи Душник			Тенково			Ковачи
		Доње Драговље			Трнава			Кониче
		Јагличје			Туново			Лескова
		Калетинац			Хотково			Липица
		Копривница			Цоковиће			Лукавица
		Личје			Чашић Долац			Мелаје
		Мали Вртоп			Шавци			Митрова
		Мали Крчимир			Шароње			Морани
		Овсињинац			Штитаре			Набоје
		Семче	53.	Осечина	Драгодол			Надумце
		Сопотница			Скадар			Намга
		Ћелије			Царина			Ноћаје
		Шебет	54.	Параћин	Клачевица			Ораше
21.	Горњи Милановац	Бело Поље			Горња Мутница			Орље
		Бершићи			Буљане			Островица
		Богданица	55.	Пирот	Базовик			Паљево
		Брајићи			Басара			Пископовце
		Брезна			Бела			Пленибабе
		Гојна Гора			Бериловац			Покрвеник
		Горња Црнућа			Беровица			Попе
		Горњи Бањани			Брлог			Попиће
		Горњи Бранетићи			Велика Лукања			Потреб
		Грабовица			Велики Суводол			Пружањ
		Доња Врбава			Височка Ржана			Радуховце
		Дренова			Власи			Радуша
		Дружетићи			Горња Држина			Рамошево
		Јабланица			Гостуша			Режевиће
		Коштунићи			Градашница			Рибариће
		Мајдан			Добри До			Рудница
		Полом			Дојкинци			Руђа
		Рудник			Засковци			Саш
		Сврачковци			Извор			Северни Кочарник
		Срезојевци			Јалботина			Смолућа
		Теочин			Јеловица			Старчевиће
22.	Деспотовац	Баре			Камик			Струмце
		Жидиље			Копривштица			Суви До
		Јеловац			Костур			Точилово
		Маквиште			Крупац			Тутин
		Равна Река			Куманово			Ћулије
		Сењски Рудник			Мали Суводол			Црквине
		Сладаја			Милојковац			Чаровина
		Стрмостен			Мирковци			Чмањке
23.	Димитровград	Бољев Дол			Нишор			Чукоте
		Бански Дол			Нови Завој			Шароње
		Барје			Обреновац			Шипче
		Бачево			Ореовица			Шпиљани
		Било			Орља	73.	Ужице	Биоска
		Брађевци			Осмакова			Буар

		Бребевница			Паклештица			Витаси
		Верзар			Пасјач			Волујац
		Височки Одоровци			Петровац			Врутци
		Влковија			Планиница			Гостиница
		Врапча			Покревеник			Губин До
		Гојин Дол			Понор			Дрежник
		Горња Невља			Присјан			Дријетањ
		Горњи Криводол			Рагодеш			Дубоко
		Градиње			Расница			Збојштица
		Грапа			Росомач			Злакуса
		Гуленовци			Рсовци			Каран
		Димитровград			Рудиње			Качер
		Доња Невља			Сиња Глава			Кесеровина
		Доњи Криводол			Славиња			Котроман
		Драговита			Срећковац			Крвавци
		Жељуша			Станичење			Кремна
		Изатовци			Темска			Кршање
		Искровци			Топли До			Љубање
		Каменица			Церев Дел			Мокра Гора
		Куса Врана			Церова			Никојевићи
		Лукавица			Црноклиште			Пањак
		Мазгош			Чиниглавци			Пеар
		Мојинци			Шугрин			Поточање
		Паскашија	56.	Пожега	Велика Јежевица			Потпеће
		Петачинци			Горња Добриња			Равни
		Петерлаш			Доња Добриња			Радуша
		Планиница			Дражиновићи			Рибашевина
		Поганово			Душковци			Скржути
		Прача			Засеље			Стапари
		Протопопинци			Лорет			Стрмац
		Радејна			Љутице			Трнава
		Сенокос			Мала Јежевица			Ужице
		Скрвеница			Мршељи	74.	Црна Трава	Бајинци
		Сливница			Папратиште			Банковци
		Смиловци			Речице			Бистрица
		Трнски Одоровци			Роге			Брод
24.	Жагубица	Жагубица			Рупељево			Вус
		Изварица			Сврачково			Горње Гаре
		Јошаница			Средња Добриња			Градска
		Лазница			Табановићи			Дарковце
		Липе			Тометино Поље			Добро Поље
		Милановац	57.	Прешево	Алићерце			Златанце
		Осаница			Берчевац			Јабуковик
		Селиште			Бујић			Јовановце
		Суви До			Буковац			Кална
25.	Житорађа	Асановац			Буштрање			Криви Дел
		Зладовац			Гаре			Крстићево
26.	Зајечар	Ласово			Големи Дол			Млачиште

		Мариновац			Горња Шушаја			Обрадовце
27.	Ивањица	Бедина Варош			Госпођинце			Острозуб
		Братљево			Депце			Павличина
		Брезова			Илинце			Преслап
		Брусник			Курбалија			Рајчетине
		Будожеља			Љаник			Рупље
		Буковица			Мађаре			Састав Река
		Васиљевићи			Миратовац			Црна Трава
		Вионица			Норча			Чука
		Врмбаје			Ораовица	75.	Чајетина	Алин Поток
		Вучак			Печено			Бранешци
		Глеђица			Прешево			Голово
		Градац			Рајинце			Гостиље
		Дајићи			Ранатовце			Доброселица
		Девићи			Рељан			Дренова
		Деретин			Свињиште			Жељине
		Добри До			Сефер			Златибор
		Дубрава			Славујевац			Јабланица
		Ерчеге			Станевце			Крива Река
		Јаворска Равна Гора			Стрезовце			Љубиш
		Катићи			Трнава			Мачкат
		Клекова			Церевајка			Мушвете
		Ковиље	58.	Прибој	Бања			Раковица
		Комадине			Батковићи			Рожанство
		Коритник			Брезна			Рудине
		Косовица			Бучје			Саиновина
		Куманица			Добриловићи			Семегњево
		Кушићи			Живинице			Сирогојно
		Лиса			Забрђе			Стубло
		Луке			Забрњица			Трипкова
		Мана			Заградина			Трнава
		Маскова			Заостро			Чајетина
		Медовине			Јелача			Шљивовица
		Међуречје			Калафати	76.	Чачак	Бањица
		Мочиоци			Калуђеровићи			Брезовица
		Опаљеник			Касидоли			Врнчани
		Осоница			Кратово			Вујетинци
		Пресека			Крњача			Горња Трепча
		Прилике			Кукуровићи			Јанчићи
		Равна Гора			Мажићи			Премећа
								Рајац

18.4. Методологија за израчунавање нивоа плаћања за активности везане за Агро-еколошко-климатску меру, органску производњу и шумарство

Циљ

Овај документ представља елемент, који чини основу за израчунавање нивоа плаћања за сваку операцију програмирану у оквиру Мере 4 – Агро-еколошко-климатска мера и органска производња.

Прорачуне треба да изврши надлежни орган, независан од органа који спроводи меру. Прорачуни не чине саставни део ИПАРД III програма и представљају се Европској комисији као посебан документ. Међутим, износ подршке који се даје по јединици плаћања за одређену врсту операције представљен је у ИПАРД III програму.

Поред тога, независно тело, које ће израчунати износ подршке, мора да достави изјаву, којом потврђује адекватност и тачност прорачуна, а која је прилог ИПАРД III програм.

У циљу испуњења ових услова, ИПАРД Управно тело ангажовало је Пољопривредни факултет Универзитета у Београду као независно тело надлежно за спровођење прорачуна.

Принципи

ИПАРД програм предвиђа могућност плаћања пољопривредницима за преузимање (добровољних) обавеза у вези са агро-еколошким услугама. Премија која се исплаћује за преузимање ових обавеза израчунава се као збир изгубљеног прихода и насталих трошкова, који су резултат преузимања обавеза.

Прорачуни се врше упоређивањем полазних основа за сваку операцију, које одражавају пољопривредне услове и праксе, примењене под уобичајеним условима, у поређењу са онима који су предложени као додатне еколошке обавезе за сваку операцију. Поређење ће имати облик обрачуна бруто марже који ће обухватити све главне инпуте и производњу, обезбеђујући да нема прекорачења или мање надокнаде изгубљених прихода.

Прорачуни узимају у обзир, између осталог, варијабилне трошкове, рад, приносе и цене производа. Сви дефинисани трошкови су релевантни за одговарајуће обавезе. Вредности које се користе за израчунавање, као и направљене претпоставке, засноване су на поузданим, репрезентативним и најсвежијим подацима. Подаци који се користе за прорачуне за неколико типова операција (нпр. цена радног сата или цена горива) су конзистентни у свим овим прорачунима. Укључени су сви извори референтних података и колико је могуће коришћени су подаци из исте године/а.

Осим тога, трансакциони трошкови су укључени у калкулације и они обухватају трошкове саветодавних услуга за припрему планова управљања, обуку и савете током трајања периода обавезе. Такви трошкови су ограничени на максимално 20% премијских трошкова за сваку операцију. Трошкови трансакције ће бити подељени на сваку годишњу исплату.

Премија се не мења током петогодишњег периода обавезе. Међутим, ревизија прорачуна може бити потребна у случају високе инфлације трошкова и других значајних флуктуација, које могу изазвати штетне ефекте на преузимање или наставак обавеза.

Један од најважнијих принципа је избегавање дуплог финансирања, које би могло настати из подршке или обавеза сличних обавезама предложеним у оквиру одговарајућих операција. Такви случајеви могу произаћи из мера подршке финансираних у оквиру Националног програма руралног развоја или двоструким рачунањем изгубљеног прихода или насталих трошкова различитих операција на истој области под обавезом. Да би се искључила свака могућност такве ситуације, овоме је посвећена посебна пажња приликом програмирања мере, тако што је првенствено предвиђено да активности које су већ програмиране у оквиру Националног програма руралног развоја и Националног програма за пољопривреду не буду обухваћене Мером 4, као што су органска производња и очување биљних и животињских генетичких ресурса.

Поред тога, један од прихватљивих услова за улазак у меру је да референтна парцела може бити везана само за једну операцију. Тиме се избегава свака могућност двоструког финансирања.

Операције у оквиру Мере 4

У оквиру Мере 4 ИПАРД III програма дефинисане су четири различите врсте операција:

Операција 1 - Плодоред на обрадивим површинама;

Операција 2 - Затрављивање међуредног простора у вишегодишњим засадима;

Операција 3 - Успостављање и одржавање полинаторских трака;

Операција 4 – Одрживо управљање ливадама и пашњацима.

Прорачуни

Следећи одељак пружа детаљан преглед прорачуна за сваку од четири предложене операције. Прорачун плаћања се заснива на изгубљеном приходу и насталим трошковима. Изгубљени приход се изражава као бруто маржа (принос минус директни трошкови) и израчунава се упоређивањем референтне бруто марже са бруто маржом под обавезом. У случајевима када операција нема директан утицај на приход у оквиру производног модела, већ је ограничен на настале трошкове, онда су ови прорачуни поједностављени, као што је случај са Операцијом 2. Као што је већ поменуто, трансакциони трошкови су такође укључени у обрачун и они укључују трошкове услуга за припрему планова управљања, обуку и савете током периода обавезе. Ови трошкови су ограничени на максимално 20% премије, која је резултат изгубљеног прихода и додатних трошкова.

Операција 1 - Плодоред на обрадивим површинама

Референтни трошкови	Добици EUR/ha	Губици EUR/ha	Агрономске и економске претпоставке за прорачуне
Приход везан за уобичајену праксу			
Принос од сваке културе	x		На основу карактеристичних и најчешће гајених усева као главних усева: кукуруз, пшеница, сунцокрет, уљана репица и соја. Укупан удео се дели на основу удела усева и његове расподеле сразмерно 1 ha обрадивог земљишта.
Принос за међуусеве	x		Процене за две уобичајене врсте усева које се могу користити као међуусев: лупина и суданска трава.
Цене за главне усеве	x		Обрачун на основу просечног процењеног приноса и тржишне цене.
Цене за међуусеве	x		Процене из података о просечној производњи за две уобичајене врсте усева које се могу користити као међуусев: лупина и суданска трава.
Приходи од главних усева	x		На основу обрачуна приноса усева и цена током пет година и са просечним годишњим приходом.
Приходи од међуусева	x		На основу обрачуна приноса усева и цена за две године и са просечним годишњим приходом.
Под-збир	**x EUR/ha/год.**		
Трошкови везани за уобичајену праксу			
Семе главних усева		x	Трошкови семена на основу процењених сетвених норми за 1 ha ораница за пшеницу, кукуруз, сунцокрет, сојy и уљану репицу.
Семе за међуусеве		x	Трошкови семена засновани на процењеним сетвеним нормама за 1 ha ораница за лупину и суданску траву.
Ђубрива		x	На основу процењених потреба биљака за најчешће коришћена минерална *NPK* ђубрива: 600 kg/ha за пшеницу, 600 kg/ha за кукуруз, 300 kg/ha за сунцокрет, сојy и репицу. Трошкови за петогодишњи план усева процењени су на 2.100 kg/ha. Обрачун укључује и потребе ђубрива за међуусеве.
Радна снага за главне усеве		x	Припрема обухвата три различите операције припреме земљишта (обрада, тањирање, фрезирање). Поред тога, прорачуни укључују процене просечног

			трајања операција за сетву и жетву за различите врсте усева.
Рад за обраду међуусева		x	На основу истих захтева за главни усев.
Хербициди за главне усеве		x	На основу просека укупне употребе хербицида према учесталости и употребљеној дози за сунцокрет, соју, уљану репицу, пшеницу и кукуруз.
Хербициди за међуусеве		x	Процењује да нема потребе за употребом хербицида у случају међуусева који имају кратак период вегетације.
Гориво		x	Засновано на употреби машина које се обично састоје од малих и средњих трактора.
Под-збир		**x EUR /ha**	
Израчунавање референтних трошкова	**Укупни добици x EUR/ha**	**Укупни трошкови x EUR/ha**	**Нето приход x EUR/ha**
Изгубљени приход			
Губитак због одмора земљишта		x	Губитак приноса који произилази из једне године одмора земљишта израчунава се као просек прихода за петогодишњу биљну производњу уобичајених сорти усева.
Под-збир		x	
Настали додатни трошкови			
Семе за зеленишно ђубриво	x	x	На основу просечних трошкова за семена три најчешће коришћене врсте – легуминозе/нелегуминозне биљке и детелинско-травне смеше. Уштеде по основу семена које није утрошено током године одмора.
Трошкови рада за сетву зеленог угара	x	x	На основу времена еквивалентног за сетву 1 ha ораница користећи механичка средства. Уштеде које произилазе због мањег броја операција у току године.
Трошкови рада за заоравање зеленишног ђубрива		x	На основу времена еквивалентног фрезирању 1 ha обрадивог земљишта користећи механичка средства.
Куповина органског ђубрива	x	x	Процењено на 500 hg/ha органског ђубрива како би се осигурало да се граница од 160 kg N/ha не прекорачи. У цену су укључени трошкови за органско ђубриво за четири главна усева и две међукултуре. Уштеде произилазе из разлике у трошковима минералног ђубрива у поређењу са органским ђубривом и

			еквивалентом хранљивих материја добијеним од зеленишног ђубрива.
Трошкови горива		x	Покрива сетву, уношење зеленишног ђубрива и механичко уклањање корова. На основу потрошње горива по сату за трактор мале и средње величине. Трошкови горива ће бити подељени на период од пет година.
Под-збир	**x EUR/ha**	**x EUR/ha**	**x EUR/ha/год**
Трансакциони трошкови			
Припрема плана плодореда		x	Трансакциони трошкови су ограничени на максимално 20% премије.
Саветодавне услуге			Персонализоване услуге ће бити понуђене од стране овлашћених саветодаваца. Ово обухвата путовање до и од ПГ, посету локацији и припрему планова и давање савета.
Под-збир		**x EUR/ha**	
			Изгубљени приход и додатни трошкови укључујући трансакционе трошкове за Операцију 1
Разлика у приходу		x	
Трансакциони трошкови		x	
Укупно		x	

Операција 2 - Затрављивање међуредног простора у вишегодишњим засадима

Референтни трошкови	Добици EUR/ha	Губици EUR/ha	Агрономске и економске претпоставке за прорачуне
Приход везан за уобичајену праксу			
Принос			Подаци нису потребни за овај део прорачуна у оквиру ове операције, јер нема предвиђеног утицаја на продуктивност висегодишњег засада.
Цена усева			
Приходи од усева			
Под-збир			
Трошкови везани за уобичајену праксу			
Хербициди		x	Овај трошак је укључен у прорачуне, јер ће бити уштеђен због забране употребе хербицида у оквиру ове операције. У случају да пољопривредници морају да користе хербициде да би сузбили *Ambrosia artemisiifolia L. (spp.)*, онда овај трошак сноси пољопривредник пошто је то законом обавезно и стога се не рачуна у прорачунима. Хербицид се обично примењује око и између редова усева и процењује се да покрива 20% укупне површине парцеле од 1 ha. Трошкови примене су засновани на пет примена

			годишње.
Гориво		x	Потрошња за прскање хербицида малим и средњим трактором мале до средње брзине.
Под-збир		**x EUR**	
Калкулација референтних трошкова	**Укупни добици н/п**	**Укупни трошкови н/п**	**Приходи н/п**
Изгубљени приход			
Губитак у приносу		x	Не очекују се промене у приносу као резултат активности предвиђених овом операцијом.
Под-збир		**x EUR/ha**	
Настали додатни трошкови			
Хербицид	x		Уштеда због забране употребе хербицида на целој територији под обавезом.
Куповина семена за травни покривач		x	Процењује се да ће око 75% површине бити под травним покривачем. Количина мешавине семена се заснива на сетвеним захтевима. Ово је једнократни трошак, али се трошкови деле на пет година.
Машински теренски радови за припрему сетве травног покривача		x	Спроведи се једном за успостављање травног покривача. Укључује прво фрезирање, затим коришћење тањираче, поново фрезирање и употребу сејалице. Затим земљиште захтева равнање и ваљање уз коришћење машина. Засновано на процењеним тржишним ценама за ове услуге.
Рад за кошење зеленог покровног усева	x	x	Управљање травним покривачем ће захтевати пет кошења годишње да би се травни покривач одржао у добром стању. На основу процењених тржишних цена услуге кошења. Уштеда у тањирању земљишта (обично се користи за сузбијање корова) код травног покривача између редова.
Механичка и ручна контрола корова у близини усева		x	Машинско и ручно уклањање корова који расте око дрвећа, винове лозе и сл. врши се најмање пет пута у току сваке календарске године. На основу процењених тржишних цена за ову услугу.
Под-збир	**x EUR/ha**	**x EUR/ha**	**x EUR/ha**
Трансакциони трошкови			
Припрема Плана управљања		x	Трошкови трансакције су ограничени на максимално 20% премије.

Саветодавне услуге			Персонализоване услуге ће бити понуђене од стране овлашћеног саветодавца. Ово обухвата путовање до и од ПГ, теренску посету и припрему планова и давање савета.
Под-збир		x **EUR**/ha	
			Изгубљени приход и додатни трошкови укључујући трансакционе трошкове за Операцију 2
Разлика у приходу		x	
Трансакциони трошкови		x	
Укупно		x	

Операција 3 - Успостављање и одржавање полинаторских трака

Прорачуни за обрадиво земљиште

Референтни трошкови	Добици EUR/ha	Губици EUR/ha	Агрономске и економске претпоставке за прорачуне
Приход везан за уобичајену праксу			
Принос од главних усева	x		На основу типичних и најчешће гајених усева као главних усева: кукуруза, пшенице, сунцокрета, уљане репице и соје. Укупан удео се дели на основу удела усева и расподеле сразмерно 1 ha обрадивог земљишта.
Цене за главне усеве	x		Обрачун на основу просечног процењеног приноса и тржишне цене.
Приходи од главних усева	x		На основу обрачуна приноса усева и цена током пет година и са просечним годишњим приходом.
Под-збир	**x EUR/ha**		
Трошкови везани за уобичајену праксу			
Семе главних усева		x	Трошкови семена на основу процењених сетвених норми за 1 ha ораница за пшеницу, кукуруз, сунцокрет, соју и уљану репицу.
Ђубрива		x	На основу процењених потреба биљака за најчешће коришћена минерална *NPK* ђубрива: 600 kg/ha за пшеницу, 600 kg/ha за кукуруз, 300 kg/ha за сунцокрет, соју и репицу. Трошкови за петогодишњи план усева процењени су на 2.100 kg/ha.
Радна снага за главне усеве		x	Припрема обухвата три различите операције припреме земљишта (обрада, тањирање, фрезирање). Поред тога, прорачуни укључују

			процене просечног трајања операција за сетву и жетву за различите врсте усева.
Хербициди за главне усеве		x	На основу просека укупне употребе хербицида према учесталости и употребљеној дози за сунцокрет, сој, уљану репицу, пшеницу и кукуруз.
Гориво		x	Засновано на употреби машина које обично чине мали и средњи трактори.
Под-збир		**x EUR/ha**	
Калкулација референтних трошкова	**Укупни добици x EUR/ha**	**Укупни трошкови x EUR/ha**	**Приход x EUR/ha**
Изгубљени приход			
Губитак приноса		x	Због површине која се користи као полинаторска трака и заштитна зона која је еквивалентна 4% од 1 ha (400 m^2).
Под-збир		x	
Настали додатни трошкови			
Трошкови ђубрива	x		Уштеда због некоришћења ђубрива на полинаторској траци и заштитној зони за које се процењује да покривају 4% укупне површине.
Рад на терену за припрему сетве полинаторске траке	x	x	Припрема сетвених леја не захтева додатан рад, јер ће се она вршити током обраде целе парцеле. Уштеде се остварују због одсуства пољопривредних радова на површини под полинаторском траком и заштитном зоном, који се односе на третирање средствима, жетву и накнадну припрему земљишта. Део активности се спроводи у првој години, а све остале у преостале 4 године.
Рад на терену за сетву полинаторске траке		x	
Садни материјал за полинаторску траку	x	x	Прорачуни су засновани на оптималној сетвеној норми за биљне врсте погодне за ту намену. Мора се користити најмање пет различитих биљних врста. Биће потребно да се сеје и/или сади сваке године, стога се трошкови процењују за период од пет година. Укључене су уштеде од семена које

			се користе за ратарство.
Трошкови рада одржавања полинаторске траке	x	x	Одржавање полинаторске траке подразумева плевљење корова, окопавање, подсејавање итд. Кошење је покривено кошењем заштитне зоне. Уштеде због некоришћења хербицида на полинаторској траци и заштитној зони.
Кошење заштитне зоне		x	Кошење заштитне зоне ће се вршити пет пута годишње како би се зелени покривач одржао у добром стању. Кошење полинаторске траке вршиће се током кошења заштитне зоне. Цена радног сата укључује трошкове горива.
Под-збир	**x EUR/ha**	**x EUR/ha**	**x EUR/ha**
Трансакциони трошкови			
Припрема плана усева		x **EUR**	Трансакциони трошкови су ограничени на максимално 20% премије.
Пријем саветодавне услуге			Персонализоване услуге ће нудити овлашћени саветодавац. Ово обухвата путовање до и од ПГ, теренску посету и припрему планова и давање савета.
Под-збир		**x EUR/ha**	
			Изгубљени приход и додатни трошкови, укључујући трансакционе трошкове за Операцију 3, релевантни за обрадиво земљиште.
Разлика у приходу		x	
Транскациони трошкови		x	
Укупно		x	

Прорачуни за вишегодишње засаде

Референтни трошкови	Добици EUR/ha	Губици EUR/ha	Агрономске и економске претпоставке за прорачуне
Приход везан за уобичајену праксу			
Принос од главних усева	x		Процене су засноване на прорачунима о главним трајним усевима који се производе у Србији уз урачунавање пондерисаног % површине земљишта коју они покривају.
Цене за главне усеве	x		Обрачун на основу просечног процењеног приноса и тржишне цене за доминантне производње.
Приходи од главних усева	x		На основу обрачуна приноса трајних усева и цена.
Под-збир	**x EUR/ha**		

Трошкови везани за уобичајену праксу			
Ђубрива		x	На основу процењених потреба биљака за најчешће коришћена минерална ђубрива за јабуку, шљиву и вишњу.
Рад		x	Укључујући резидбу, бербу и утовар воћа итд.
Пестициди		x	На основу просека укупних пестицида употребљених у третирању јабуке, шљиве и вишње.
Гориво		x	На основу употребе пољопривредних машина које се најчешће састоје од одговарајућих трактора.
Под-збир		**x EUR/ha**	
Калкулација референтних трошкова	**Укупни добици = x EUR/ha**	**Укупни трошкови = x EUR/ha**	**Приходи x EUR/ha**
Изгубљени приход			
Губитак приноса		x	Због површине која се користи као полинаторска трака и заштитна зона која је еквивалентна 4% од 1 ha (400m^2). Ово се заснива на смањењу приноса, јер усеви остају и даље на површини.
Под-збир		**x EUR/ha**	
Настали додатни трошкови			
Трошкови ђубрива	x		Уштеда због некоришћења ђубрива на полинаторској траци и заштитној зони за коју се процењује да покрива 4% укупне површине.
Рад на терену за припрему земљишта за сетву полинаторске траке		x	Припрема сетвених леја не захтева додатан рад, јер ће се вршити током обраде целе парцеле.
Рад на терену за сетву полинаторске траке опрашивача		x	
Семе и садни материјал за полинаторску траку		x	Прорачуни су засновани на оптималној сетвеној норми за биљне врсте погодне за ту намену. Мора се користити најмање пет различитих биљних врста. Биће потребно да се сеје и/или сади сваке године и стога се трошкови процењују за период од пет година.
Трошкови рада одржавања	x	x	Одржавање полинаторске траке подразумева плевљење корова,

полинаторске траке			окопавање, подсејавање итд. Кошење је покривено кошењем заштитне зоне. Уштеде због некоришћења хербицида на полинаторској траци и заштитној зони.
Кошење полинаторске траке		x	Кошење заштитне зоне ће се вршити пет пута годишње како би се заштитна зона одржавала у добром стању. Кошење полинаторске траке вршиће се током кошења заштитне зоне. Цена радног сата укључује трошкове горива.
Под-збир	**x EUR/ha**	**x EUR/ha**	**x EUR/ha**
Трансакциони трошкови			
Припрема плана усева		x	Трансакциони трошкови су ограничени на максимално 20% премије.
Пријем саветодавне услуге			Персонализоване услуге ће бити понуђене од стране овлашћених саветодаваца. Ово обухвата путовање до и од ПГ, посету локацији и припрему планова и давање савета.
Под-збир		**x EUR/ha**	
			Изгубљени приход и додатни трошкови, укључујући трансакционе трошкове за Операцију 3, релевантне за вишегодишње засаде.
Разлика у приходу		x	
Трансакциони трошкови		x	
Укупно		x	

Операција 4 – Одрживо управљање ливадама и пашњацима

Референтни трошкови	Добици EUR/ha	Губици EUR/ha	Агрономске и економске претпоставке за прорачуне
Приход везан за уобичајену праксу			
Принос са травњака	x		Подаци о просечном приносу за сејане и природне травњаке.
Цена за усев	x		Цене су базиране на просеку података о производњи за сејане и природне травњаке.
Приход од усева	x		Приходи се заснивају на калкулацији просечног приноса и просечних цена за једну годину.
Под-збир	**x EUR/ha**		
Трошкови везани за уобичајену праксу			
Ђубрива		x	Процене су засноване на најчешће коришћеном минералном ђубриву за

			сејане ливаде. У случају природних травњака пољопривредници ретко користе ђубрива. Приказана је просечна цена коришћења ђубрива.
Цена услуга		x	Трошкови за услуге кошења, превртања сена, грабуљања и балирања. Ово такође покрива трошкове за утовар, истовар и слагање бала до и на ПГ.
Пестициди		x	Процене су засноване на најчешће коришћеном инсектициду за сејане ливаде. У случају природних травњака, пољопривредници обично не користе пестициде. Приказана је просечна цена употребе пестицида.
Под-збир		**x EUR/ha**	
Калкулација референтних трошкова	**Укупни добици = x EUR/ha**	**Укупни трошкови = x EUR/ha**	**Приход = x EUR/ha**
Изгубљени приход			
Смањена густина стоке		x	Није укључено у прорачун, јер је тренутна густина стоке у границама постављеним овом операцијом.
Под-збир		x	
Настали додатни трошкови			
Додатно сено треба купити да би се надокнадио губитак сточне хране	x	x	Косидба траве се обично обавља у периоду од 1. маја до 30. јуна, чиме се добија сточна храна за цео период зимовања. Дакле, претпоставља се да се од пољопривредника тражи да купи одређену количину сточне хране као надокнаду. Пољопривредници неће имати сено од ливадске траве и зато морају да набављају другу сточну храну, као што је алфа алфа или луцерка, које су скупље. Трава покошена после 30. јуна губи на квалитету за 40-50 % и тада се обично користи као простирка за животиње. Цена купљене сточне хране укључује транспорт. Истовремено се принос смањује за 30%. Уштеде се односе на 50% искористиве

			траве. Уштеде од некоришћења ђубрива и пестицида.
Додатно сено за изгубљени период испаше	x	x	Ако се трава не покоси пре 1. јуна сваке године, то ће довести до спорије приноса и раста траве, што ће резултирати додатним трошковима за куповину додатног сена. Уштедеће се на трави која се у овом периоду још увек може користити за испашу. Уштеде ће се остварити од трошкова рада за сваку пропуштену кошњу у периоду од 1. маја – 30. јуна
Под-збир	**x EUR/ha**	**x EUR/ha**	**x EUR/ha**
Трансакциони трошкови			
Припрема Плана управљања		x	Трансакциони трошкови су ограничени на максимално 20% премије.
Саветодавне услуге			Персонализоване услуге ће бити понуђене од стране овлашћених саветодаваца. Ово покрива путовање до и од ПГ, посету локацији и припрему планова и давање савета.
Под-збир		**x EUR/ha**	
			Изгубљени приход и додатни трошкови укључујући трансакционе трошкове за операцију 4
Разлика у приходу		x	
Трансакциони трошкови		x	
Укупно		x	

Резиме нивоа подршке

Корисник ће добити годишњу подршку за компензацију насталих трошкова и изгубљених прихода, који су резултат спровођења агро-еколошко-климатских операција и њихових обавеза.

Јединица плаћања је хектар (ha) земљишта на којем се спроводе операције.

Агро-еколошка операција	Износ подршке
Операција 1 – Плодоред на обрадивим површинама	xx EUR/ha
Операција 2 - Затрављивање у међуредном простору у вишегодишњим засадима	xx EUR/ha
Операција 3 - Успостављање и одржавање полинаторских трака	xx EUR/ha
(i) на ораницама	xx EUR/ha

(ii) у вишегодишњем засаду	xx EUR/ha
Операција 4 – Одрживо управљање ливадама и пашњацима.	xx EUR/ha

Референце

Списак референци треба да садржи изворе бројева који се користе за прорачуне, као и референтни датум за одговарајуће трошкове.

18.5. Листа релевантних минималних националних стандарда

Сви правни документи наведени у наставку ће се односити и на њихове накнадне измене, уколико их буде било.

18.5.1. Национални стандарди за Меру 1 - „Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава”

1) Закон о пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, бр. 41/09, 10/13 - др. закон, 101/16, 67/21 - др. закон и 114/21);

- Правилник о упису у Регистар пољопривредних газдинстава и обнови регистрације, као и о условима за пасиван статус пољопривредног газдинства („Службени гласник РС”, бр. 17/13, 102/15, 6/16, 46/17, 44/18 – др. закон, 102/18 и 6/19);

2) Закон о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, бр. 10/13, 142/14, 103/15 и 101/16);

- Правилник о одређивању подручја са отежаним условима рада у пољопривреди („Службени гласник РС”, бр. 102/18 и 122/21);

3) Закон о ветеринарству („Службени гласник РС”, бр. 91/05, 30/10, 93/12 и 17/19 – др. закон);

- Правилник о регистрацији, односно одобравању објеката за узгој, држање и промет животиња („Службени гласник РС”, број 36/17);
- Правилник о општим и посебним условима хигијене хране за животиње („Службени гласник РС”, број 78/10);
- Правилник о општим и посебним условима за хигијену хране за животиње („Службени гласник РС”, број 23/18);
- Правилник о начину обележавања и регистрације говеда, као и о службеној контроли обележавања и регистрације говеда („Службени гласник РС”, број 102/14);
- Правилник о начину обележавања и регистрације свиња, као и о службеној контроли обележавања и регистрације свиња („Службени гласник РС”, број 115/20);
- Правилник о начину обележавања и регистрације оваца и коза, као и о службеној контроли идентификације, обележавања и регистрације оваца и коза („Службени гласник РС”, бр. 6/11 и 57/11);
- Правилник о начину обележавања и регистрације копитара, као и о службеној контроли идентификације, обележавања и регистрације копитара („Службени гласник РС”, број 72/10);

4) Закон о сточарству („Службени гласник РС”, бр. 41/09, 93/12 и 14/16);

- Правилник о условима у погледу објеката и опреме које морају испуњавати одгајивачке организације и организације са посебним овлашћењима, као и о условима

у погледу стручног кадра које морају испуњавати организације са посебним овлашћењима („Службени гласник РС”, број 90/19);

- Правилник о садржини и обрасцу захтева за упис у Регистар одгајивачких организација и организација са посебним овлашћењима, као и садржини и начину вођења тог регистра („Службени гласник РС”, број 67/09);
- Правилник о условима које треба да испуњавају објекти за животињске отпатке и погони за прераду и обраду животињских отпадака („Службени гласник РС”, бр. 94/17 и 94/19);

5) Закон о добробити животиња („Службени гласник РС”, број 41/09);

- Правилник о условима за добробит животиња у погледу простора за животиње, просторија и опреме у објектима у којима се држе, узгајају и стављају у промет животиње у производне сврхе, начину држања, узгајања и промета појединих врста и категорија животиња, као и садржини и начину вођења евиденције о животињама („Службени гласник РС”, бр. 6/10, 57/14 и 152/20);

6) Закон о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 72/09, 81/09 – исправка, 64/10 – УС, 24/11, 121/12, 42/13 – УС, 50/13 – УС, 98/13 – УС, 132/14, 145/14, 83/18, 31/19, 37/19 – др. закон и 9/20);

7) Закон о заштити животне средине („Службени гласник РС”, бр. 135/04, 36/09, 36/09 – др. закон, 72/09 – др. закон, 43/11 – УС, 14/16, 76/18 и 95/18 – др. закон);

- Правилник о условима заштите животне средине које морају да испуне корисници ИПАРД подстицаја („Службени гласник РС”, број 26/19);

8) Закон о водама („Службени гласник РС”, бр. 30/10, 93/12, 101/16, 95/18 и 95/18 – др. закон);

- Уредба о граничним вредностима емисије загађујућих материја у воде и роковима за њихово достизање („Службени гласник РС”, бр. 67/11, 48/12 и 1/16);
- Правилник о начину и условима за мерење количине и испитивање квалитета отпадних вода и садржини извештаја о извршеним мерењима („Службени гласник РС”, број 33/16);

9) Закон о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС”, бр. 101/05, 91/15 и 113/17 – др. закон);

- Правилник о поступку утврђивања испуњености прописаних услова у области безбедности и здравља на раду („Службени гласник РС”, број 60/06);

10) Закон о општем управном поступку („Службени гласник РС”, бр. 18/16 и 95/18 – аутентично тумачење).

11) Закон о уређењу тржишта пољопривредних производа („Службени гласник РС”, број 67/21);

12) Закон о вину („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 93/12).

18.5.2. Национални стандарди за Меру 3 - „Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства”

1) Закон о пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, бр. 41/09, 10/13 - др. закон, 101/16, 67/21 - др. закон и 114/21);

- Правилник о упису у Регистар пољопривредних газдинстава и обнови регистрације, као и о условима за пасиван статус пољопривредног газдинства („Службени гласник РС”, бр. 17/13, 102/15, 6/16, 46/17, 44/18 – др. закон, 102/18 и 6/19);

2) Закон о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, бр. 10/13, 142/14, 103/15 и 101/16);

- Правилник о одређивању подручја са отежаним условима рада у пољопривреди („Службени гласник РС”, бр. 102/18 и 122/21);

3) Закон о ветеринарству („Службени гласник РС”, бр. 91/05, 30/10, 93/12 и 17/19 – др. закон);

- Правилник о ветеринарско-санитарним условима, односно општим и посебним условима за хигијену хране животињског порекла, као и о условима хигијене хране животињског порекла („Службени гласник РС”, бр. 25/11 и 27/14);
- Правилник о начину разврставања и поступања са споредним производима животињског порекла, ветеринарско-санитарним условима за изградњу објеката за сакупљање, прераду и уништавање споредних производа животињског порекла, начину спровођења службене контроле и самоконтроле, као и условима за сточна гробља и јаме гробнице („Службени гласник РС”, бр. 31/11, 97/13, 15/15 и 61/17);

4) Закон о добробити животиња („Службени гласник РС”, број 41/09);

- Правилник о условима и средствима за лишавање животиња живота, начину поступања са животињама непосредно пре клања, начину омамљивања и искрварења животиња, условима и начину клања животиња без претходног омамљивања, као и програму обуке о добробити животиња током клања („Службени гласник РС”, број 14/10);

5) Закон о безбедности хране („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 17/19);

- Правилник о условима хигијене хране („Службени гласник РС”, број 73/10);
- Правилник о општим и посебним условима хигијене хране у било којој фази производње, прераде и промета („Службени гласник РС”, бр. 72/10 и 62/18) („Микробиолошки критеријуми за храну”);

6) Закон о надзору над прехрамбеним производима биљног порекла („Службени гласник РС”, бр. 25/96 и 101/05 – др. закон);

- Правилник о ближим условима за производњу и промет прехрамбених производа биљног порекла („Службени гласник РС”, број 50/96);

7) Закон о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 72/09, 81/09 – исправка, 64/10 – УС, 24/11, 121/12, 42/13 – УС, 50/13 – УС, 98/13 – УС, 132/14, 145/14, 83/18, 31/19, 37/19 – др. закон и 9/20);

8) Закон о процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС”, бр. 135/04 и 36/09);

- Правилник о садржини захтева о потреби процене утицаја и садржини захтева за одређивање обима и садржаја студије о процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС”, број 69/05);

9) Закон о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС”, бр. 101/05, 91/15 и 113/17 – др. закон);

- Правилник о поступку утврђивања испуњености прописаних услова у области безбедности и здравља на раду („Службени гласник РС”, број 60/06);

10) Закон о општем управном поступку („Службени гласник РС”, бр. 18/16 и 95/18 – аутентично тумачење).

11) Закон о заштити животне средине („Службени гласник РС”, бр. 135/04, 36/09, 36/09 – др. закон, 72/09 – др. закон, 43/11 – УС, 14/16, 76/18 и 95/18 – др. закон);

- Правилник о условима заштите животне средине које морају да испуне корисници ИПАРД подстицаја („Службени гласник РС”, број 26/19);

12) Закон о уређењу тржишта пољопривредних производа („Службени гласник РС”, број 67/21);

13) Закон о вину („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 93/12).

18.5.3. Национални стандарди за Меру 4 - „Агро-еколошко-климатску меру и органска производња”

1) Закон о пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, бр. бр. 41/09, 10/13 - др. закон, 101/16, 67/21 - др. закон и 114/21);

- Правилник о упису у Регистар пољопривредних газдинстава и обнови регистрације, као и о условима за пасиван статус пољопривредног газдинства („Службени гласник РС”, бр. 17/13, 102/15, 6/16, 46/17, 44/18 – др. закон, 102/18 и 6/19);

2) Закон о пољопривредном земљишту („Службени гласник РС”, бр. 62/06, 65/08 - др. закон, 41/09, 112/15, 80/17, 95/18 - др. закон);

3) Закон о водама („Службени гласник РС”, бр. 30/10, 93/12, 101/16, 95/18, 95/18 - др. закон);

4) Закон о средствима за заштиту биља („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 17/19);

- Правилник о елементима интегралног управљања штетним организмима („Службени гласник РС”, број 126/20);

5) Закон о средствима за исхрану биља и оплемењивачима земљишта („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 17/19);
6) Закон о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 91/10 - исправка, 14/16, 95/18 - др. закон);

- Правилник о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС”, бр. 5/10, 47/11, 32/16 и 98/16);

7) Закон о заштити земљишта („Службени гласник РС”, број 112/15);
8) Закон о ветеринарству („Службени гласник РС”, бр. 91/05, 30/10, 93/12 и 17/19 - др. закон);

- Правилник о начину обележавања и регистрације говеда, као и о службеној контроли обележавања и регистрације говеда („Службени гласник РС”, број 102/14);
- Правилник о начину обележавања и регистрације свиња, као и о службеној контроли обележавања и регистрације свиња („Службени гласник РС”, број 115/20);
- Правилник о начину обележавања и регистрације оваца и коза, као и о службеној контроли идентификације, обележавања и регистрације оваца и коза („Службени гласник РС”, бр. 6/11 и 57/11);
- Правилник о начину обележавања и регистрације копитара, као и о службеној контроли идентификације, обележавања и регистрације копитара („Службени гласник РС”, број 72/10);

9) Закон о сточарству („Службени гласник РС”, бр. 41/09, 93/12 и 14/16);

- Правилник о условима које треба да испуњавају објекти за животињске отпатке и погони за прераду и обраду животињских отпадака („Службени гласник РС”, бр. 94/17, 94/19);

10) Закон о општем управном поступку („Службени гласник РС”, број 18/16 и 95/18-аутентично тумачење);
11) Закон о вину („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 93/12).
12) Закон о заштити животне средине („Службени гласник РС”, бр. 135/04, 36/09, 36/09 – др. закон, 72/09 – др. закон, 43/11 – УС, 14/16, 76/18 и 95/18 – др. закон).

18.5.4. Национални стандарди за Меру 6 - „Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру”

1) Закон о пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, бр. 41/09, 10/13 - др. закон, 101/16, 67/21 - др. закон и 114/21);
2) Закон о локалној самоуправи („Службени гласник РС”, бр. 129/07, 83/14 – др. закон, 101/16 – др. закон и 47/18);
3) Закон о територијалној организацији Републике Србије („Службени гласник РС”, бр. 129/07, 18/16, 47/18 и 9/20-др. закон);

4) Закон о јавној својини („Службени гласник РС”, бр. 72/11, 88/13, 105/14, 104/16-др. закон, 108/16, 113/17, 95/18 и 153/20);

5) Закон о јавним предузећима („Службени гласник РС”, бр. 15/16, 88/19);

6) Закон о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 72/09, 81/09, - исправка, 64/10 – УС, 24/11, 121/12, 42/13-УС, 50/13 -УС, 98/13-УС, 132/14, 145/14, 83/18, 31/19, 37/19 – др. закон и 9/20);

- Правилник о условима и критеријумима за су/финансирање израде планских докумената („Службени гласник РС”, број 48/15);
- Правилник о садржини, начину и поступку израде и начину вршења контроле техничке документације према класи и намени објеката („Службени гласник РС”, број 73/19);
- Правилник о садржини и обиму претходних радова, претходне студије оправданости и студије оправданости („Службени гласник РС”, број 1/12);
- Правилник о садржини, начину и поступку израде докумената просторног и урбанистичког планирања („Службени гласник РС”, број 32/19);
- Правилник о поступку спровођења обједињене процедуре електронским путем („Службени гласник РС”, број 68/19);

7) Закон о поступку уписа у катастар непокретности и водова („Службени гласник РС”, бр. 41/18, 95/18, 31/19 и 15/20);

8) Закон о озакоњењу објеката („Службени гласник РС”, бр. 96/15, 83/18, 81/20 - УС);

9) Закон о планском систему Републике Србије („Службени гласник РС”, број 30/18);

10) Закон о комуналним делатностима („Службени гласник РС”, бр. 88/11, 104/16 и 95/18);

11) Закон о званичној статистици („Службени гласник РС”, број 104/09);

12) Закон о путевима („Службени гласник РС”, бр. 41/18, 95/18 - др. закон);

13) Закон о буџетском систему („Службени гласник РС”, бр. 54/09, 73/10, 101/10, 101/11, 93/12, 62/13, 63/13 – испр., 108/13, 142/14, 68/15 – др. закон, 103/15, 99/16, 113/17, 95/18, 31/19, 72/19 и 149/20);

14) Закон о финансирању локалне самоуправе („Службени гласник РС”, бр. 62/06, 47/11, 93/12, 83/16, 104/16-др.закон и 95/18-др. закон);

15) Закон о водама („Службени гласник РС”, бр. 30/10, 93/12, 101/16, 95/18 и 95/18-др.закон);

16) Закон о енергетици („Службени гласник РС”, бр. 145/14 и 95/18-др. закон);

17) Закон о ефикасном коришћењу енергије („Службени гласник РС”, број 25/13);

18) Закон о интегрисаном спречавању и контроли загађивања животне средине („Службени гласник РС”, бр. 135/04 и 25/15);

19) Закон о културним добрима („Службени гласник РС”, бр. 71/94, 52/11 – др. закон, 99/11 – др. закон и 6/20 – др. закон);

20) Закон о управљању отпадом („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 14/16 и 95/18-др. закон);

21) Закон о заштити од пожара („Службени гласник РС”, бр. 111/09, 20/15, 87/18-др.закон, 87/18, 87/18-др. закон);

22) Закон о електронским комуникацијама („Службени гласник РС”, бр. 44/10, 60/13 – одлука УС, 62/14 i 95/18 – др. закон);

23) Закон о експропријацији („Службени гласник РС”, бр. 53/95, „Сл. лист СРЈ” бр. 16/01 – одлука СУС и „Службени гласник РС” бр. 20/09, 55/13 – одлука УС и 106/16 – аутентично тумачење);

24) Закон о државном премеру и катастру („Службени гласник РС”, бр. 72/09, 18/10, 65/13, 15/15 - УС, 96/15, 47/17 - аутентично тумачење, 113/17 – др. закон, 27/18 – др. закон, 41/18 – др. закон, 9/20 - др. закон);

- Правилник о техничкој документацији за извођење геодетских радова и дневнику радова („Службени гласник РС”, бр. 97/11 и 85/20);

25) Закон о заштити животне средине („Службени гласник РС”, бр. 135/04, 36/09, 36/09 – др. закон, 72/09 – др. закон, 43/11 - УС, 14/16, 76/18 , 95/18 – др.закон);

- Правилник о условима заштите животне средине које морају да испуне корисници ИПАРД подстицаја („Службени гласник РС”, број 26/19);

26) Закон о јавном дугу („Службени гласник РС”, бр. 61/05, 107/09, 78/11, 68/15, 95/18, 91/19 и 149/20)

- Правилник о хигијенској исправности воде за пиће (Службени гласник РС”, бр. 42/98, 44/99 и 28/19);
- Закон о просторном плану Републике Србије од 2010. до 2020. године („Службени гласник РС”, број 88/10).

18.5.5. Национални стандарди за Меру 7 - „Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања”

1) Закон о угоститељству („Службени гласник РС”, број 17/19);

- Правилник о стандардима за категоризацију угоститељских објеката за смештај („Службени гласник РС”, бр. 83/16 и 30/17);
- Правилник о условима и начину обављања угоститељске делатности, начину пружања угоститељских услуга, разврставању угоститељских објеката и минимално техничким условима за уређење и опремање угоститељских објеката („Службени гласник РС”, бр. 48/12 и 58/16);

- Правилник о минималним техничким и санитарно-хигијенским условима за пружање угоститељских услуга у домаћој радиности и у сеоском туристичком домаћинству („Службени гласник РС”, бр. 41/10 и 48/12 – др. правилник);

2) Закон о пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, бр. 41/09, 10/13 - др. закон, 101/16, 67/21 - др. закон и 114/21);

- Правилник о упису у Регистар пољопривредних газдинстава и обнови регистрације, као и о условима за пасиван статус пољопривредног газдинства („Службени гласник РС”, бр. 17/13, 102/15, 6/16, 46/17, 44/18 – др. закон, 102/18 и 6/19);
- Правилник о одређивању подручја са отежаним условима рада у пољопривреди („Службени гласник РС”, бр. 102/18 и 122/21);

3) Закон о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 72/09, 81/09 – исправка, 64/10 – УС, 24/11, 121/12, 42/13 – УС, 50/13 – УС, 98/13 – УС, 132/14, 145/14, 83/18, 31/19, 37/19 – др. закон и 9/20);

4) Закон о трговини („Службени гласник РС”, број 52/19);

5) Закон о електронској трговини („Службени гласник РС”, бр. 41/09, 95/13, 52/19);

6) Закон о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС”, бр. 101/05, 91/15 и 113/17 – др. закон):

- Правилник о поступку утврђивања испуњености прописаних услова у области безбедности и здравља на раду („Службени гласник РС”, број 60/06);

7) Закон о безбедности хране („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 17/19);

- Правилник о условима хигијене хране („Службени гласник РС”, број 73/10);
- Правилник о општим и посебним условима хигијене хране у било којој фази производње, прераде и промета („Службени гласник РС”, бр. 72/10 и 62/18) („Микробиолошки критеријуми за храну”);
- Правилник о производњи и промету малих количина хране биљног порекла, подручју за обављање тих делатности, као и искључењу, прилагођавању или одступању од захтева хигијене хране („Службени гласник РС”, број 13/20);
- Правилник о малим количинама примарних производа које служе за снабдевање потрошача, подручју за обављање тих делатности као и одступања која се односе на мале субјекте у пословању храном животињског порекла („Службени гласник РС”, број 111/17);

8) Закон о надзору над прехрамбеним производима биљног порекла („Службени гласник РС”, бр. 25/96 и 101/05 – др. закон);

- Правилник о ближим условима за производњу и промет прехрамбених производа биљног порекла („Службени гласник РС”, број 50/96);

9) Закон о процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС”, бр. 135/04 и 36/09);

- Правилник о садржини захтева о потреби процене утицаја и садржини захтева за одређивање обима и садржаја студије о процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС”, број 69/05);

10) Закон о раду („Службени гласник РС”, бр. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13, 75/14, 13/17 - УС, 113/17, 95/18 - аутентично тумачење);

11) Закон о општем управном поступку („Службени гласник РС”, број 18/16 и 95/18- аутентично тумачење);

12) Закон о привредним друштвима („Службени гласник РС”, бр. 36/11, 99/11, 83/14 – др. закон, 5/15, 44/18, 95/18 и 91/19).

18.6. Резиме Извештаја о претходном (*ex-ante)* вредновању

Резиме

Претходно вредновање ИПАРД III програма за период 2021 – 2027. година, којом координира *Ecorys* из Хрватске, извршио је дански консултант Мортен Квистгард (*Morten Kvistgaard*) у периоду од јула до септембра 2021. године. Рад се састојао од (а) прегледа релевантних докумената/студија, (б) процене *SWOT* анализе у вези са програмом, (III) процене очекиваних утицаја, (в) процене предложеног система спровођења, укључујући праћење, вредновање и финансијско управљање, и (г) припреме извештаја о претходном вредновању. Претходно вредновање пружа одговорном органу (МПШВ) коментаре и препоруке, у циљу побољшања релевантности, кохерентности, квалитета, ефикасности, делотворности, додатне вредности у ЕУ, доследности ИПАРД III програма и синергију са релевантним политикама.

Приступ и методологија

Приступ вредновању прати упутства која су дата у приручнику ЕК за претходно вредновање програма руралног развоја у оквиру Инструмента за претприступну помоћ руралном развоју (ИПАРД III) од октобра 2020. године. Примењена је комбинација квалитативних и квантитативних метода вредновања. Основа за вредновање био је Нацрт ИПАРД III програма за период 2021 – 2027. године, од 26. јуна 2021. године Консултант је проучио бројне друге документе и статистичке информације. Поред тога, обављена је серија од дванаест онлајн интервјуа са релевантним заинтересованим странама. Релевантност претходног вредновања постиже се упоредном проценом (а) ситуационе анализе пољопривредно-прехрамбеног сектора у Републици Србији представљене у нацрту програма, од поглавља 2. до 4; и (б) стратегија, одабраних мера и њихов изглед како је представљен у поглављима од 6. до 8. Ефикасност се постиже проценом очекиваних резултата и утицаја генерисаних програмским интервенцијама у поређењу са утрошеним ресурсима. Ефективност се постиже проценом имплементационе структуре у смислу ефективности примењених система. Претходно вредновање даје препоруке кориснику у вези са могућим побољшањима у тексту програма одражавајући иницијативе за повећање релевантности, ефикасности и ефективности. Нацрт извештаја и повратне информације су размењени са ИПАРД Управљачким телом, с тим у вези ревидирани нацрт програма од стране ИПАРД Управљачког тела је узет у обзир, у коначном извештају.

Кључни налази

Опште: Уопштено, документ је доброг квалитета и у великој мери је у складу са захтевима ЕК. Стил, изглед и енглески језик документа су доброг квалитета, али захтевају додатна фина подешавања: Садржај, слике и табеле треба да буду правилно нумерисани, а текст који недостаје у неким одељцима допуњен. Препорука је да се обрати пажња и унапреди квалитет непрецизног и/или нејасног текста, који је евалуатор означио (*track changes*). Опис мера је генерално добар, али побољшање и објашњење текста може довести до

квалитетнијег описа мера. Имплементационе структуре су добро описане и успостављене, у циљу ефикасног спровођења програма. Међутим, требало би предузети кораке за повећање ефикасности ИА. Запошљавање кадрова на слободна радна места у ИА још увек није извршено, али је започет поступак запошљавања.

Процена тренутне ситуације: Опште карактеристике ИПАРД III програма су добро описане. Поглавље 3.2. на усклађен начин представља учинак пољопривредног, шумарског и прехрамбеног сектора. Међутим, идентификација неких потреба није заснована на подацима, већ на квалитативном опису, па чак и на изјавама, што отежава прецизну процену оправданости. У тексту се само у неколико случајева наводе потребни референтни подаци за ЕУ, док у већини случајева не. Додатно, у тексту није систематски приказана финансијска важност и значај производње у сваком од анализираних подсектора. Системски се приказују само физички излазни подаци. Информације о пољопривредној економији и квалитету живота су одговарајуће. Рурална инфраструктура је добро описана, како у погледу физичке тако и социјалне инфраструктуре, али детаљни економски подаци за туризам у руралним подручјима Републике Србије нису представљени. Обавезна листа контекст показатеља је скоро потпуна. Подаци су нови или релативно ажурни. Већина показатеља је заснована на статистичким подацима РЗС, али неколико још увек недостаје.

***SWOT* анализа и потребе**

Представљено је неколико *SWOT* табела. Оне су веома детаљне и представљају много више *SWOT* елемената него што је описано у Поглављу 3. у Програму. Ипак, нису све припремљене у складу са уобичајеном праксом. Била би адекватнија сажета *SWOT* табела која прати међународну праксу за *SWOT* анализе и обухвата главне теме на једној до две стране, допуњена кратким текстом који резимира *SWOT*. Генерално, потребе су добро описане и оправдане. Међутим, није описано систематско, објективно и транспарентно одређивање приоритета идентификованих потреба. Одређивање приоритета потреба мора довести до одабира најважнијих потреба које треба укључити у стратегију. Одређивање приоритета се такође мора огледати у одређивању приоритета ресурса додељених појединачним мерама у програму.

Програмски циљеви

Сви општи циљеви програма су релевантни и одражавају идентификоване потребе и ИПАРД стратегију. Међутим, један циљ је искључиво усмерен на изазове који се тичу климатских промена, што је веома релевантно, али изгледа да стратегија занемарује потребе које се односе на унапређење животне средине, побољшање ефикасности ресурса, побољшање биодиверзитета и заштиту природе и земљишта, воде и ваздуха од загађења. Опште узевши, циљеви програма обухватају неколико важних, генеричких потреба. Одабране мере представљају обједињену целину интервенција са акцијама усмереним на ове потребе. Међутим, анализа ситуације такође пружа оправдање за одабир додатних мера за решавање потреба једнаког значаја. Ово је случај са Мером 11 која је усмерена на

подизање и заштиту шума, за мере подршке јачању пољопривредне саветодавне службе (Мера 10) и Мера 13 за унапређење сарадње за иновације и трансфер знања. Коначно, то је случај изостављања подршке органској пољопривреди у оквиру мере Агро-еколошко климатска мера и органска производња (Мера 4). Хијерархија циљева са општим, специфичним и оперативним циљевима пружиће бољи преглед циљева програма. У складу са идентификованим потребама, релевантно је додати општи циљ који се тиче животне средине, природе и биодиверзитета.

Мере

Све мере су добро описане и у великој мери су у складу са захтевима из документа за предлог мера ЕК. Међутим, још увек постоји неколико одељака у свакој мери, где се текст може побољшати и описати. Максимални лимит јавне подршке за инвестицију Мера 1 и Мера 3 може довести до релативно малог броја, али великих пројеката. Ризик можда није висок, али се максимални лимит јавне подршке може смањити за ове мере како би се повећао број очекиваних корисника и пројеката. Потреба за инвестицијама је огромна у сектору и распоређена је на пољопривредне произвођаче у свим секторима. У Мери 7 је тешко увидети како су подржани кратки ланци снадбевања, који обично укључују одређени степен прераде. Препоручује се да се размотри укључивање развоја кратких ланаца вредности и прераде пољопривредних производа на газдинству у оквиру мере. Одређивање циљне групе корисника је добро дефинисано за све мере. Међутим, у програму нису приказани подаци о уделу пољопривредних газдинстава и пољопривредних прерађивача који испуњавају услове за сваку меру у поређењу са укупним бројем пољопривредних произвођача и прерађивача. У оквиру Мере 1, процењени број потенцијалних корисника је 19.643. Овај број није висок у поређењу са укупним бројем пољопривредних газдинстава од 560.000. Удео који се може подржати је 4,1% потенцијалних пољопривредних газдинстава и 0,1% од укупног броја свих пољопривредних газдинстава.

Биланс програма

Финансијски план осликава програм који није у складу са идентификованим потребама. Мера 1 и Мера 3 су главне мере у оквиру програма, са 60% укупног финансијског буџета. Мера 7 подржава и диверзификацију пољопривредних газдинстава и развој пословања у руралним подручјима. Ови циљеви су у складу са Мером 1 и Мером 3 и повезани су са Мером 5 и њеним циљем развоја руралне економије кроз *LEADER* меру, која с једне стране олакшава локалне иницијативе и са друге стране оснажује локалне људске ресурсе. Ове четири мере су подржане са 80% укупног буџета програма. На даље, Мера 6 која подржава развој руралне инфраструктуре донекле ће допринети развоју руралне економије, али је обим подршке у оквиру програма релативно мали, а потребе за инвестицијама веома велике, тако да ће допринос доследности програма бити ограничен. Најзад, Мера 4 не игра централну улогу у програму са својих 2,9% буџета. Чини се да је ова мера више додатак, него саставни део програма и не доприноси кохерентности.

Очекивани резултати и утицаји

Очекује се да ће програм подржати 800 пољопривредних газдинстава, 300 пољопривредних прерађивача, 1.000 пољопривредних произвођача корисника Мере 4 који покривају 30.000 ha, 500 пројеката у оквиру *LEADER* мере, 30 пројеката руралне инфраструктуре и 350 пројеката диверзификације и развоја пословања. Биће подржано укупно 2.980 корисника са укупно 581 мил. EUR укупних прихватљивих инвестиција, од чега 377 мил. EUR јавне подршке и 204 мил. EUR приватног кофинансирања. Четири мере за стварање прихода допринеће са 41 мил. EUR БДП у руралним подручјима и отвориће 4.252 нова радна места и обезбедити одржавање 2.300 радних места. Продуктивност рада у пољопривреди и у преради пољопривреде ће се повећати за 12% и 10% и достићи 6.772 EUR/ГРЈ и 15.808 EUR/ГРЈ респективно. Укупна јавна подршка за четири мере биће 281 мил. EUR. Цена по извршеном послу биће 43.000 EUR. Што се тиче утицаја на животну средину, биће потписано 1.000 уговора са пољопривредницима који добровољно прихватају обавезе, а 30.000 ha биће обухваћено операцијама у оквиру Мере 4. Број корисника који се прогресивно унапређују ка достизању стандарда ЕУ у оквиру Мере 1 и Мере 3 биће 158. У оквиру Мере 1 и Мере 3, број корисника који улажу у промовисање ефикасности ресурса и подршку преласку ка економији са ниским емисијама угљеника и климатски отпорној економији у сектору пољопривреде, хране и шумарства биће 265. Што се тиче друштвених утицаја, нема предвиђених великих доприноса циљевима смањења сиромаштва и социјалне искључености. *LEADER* мрежа може створити предуслове за раст и развој, а *LEADER* приступ може имати утицај на унапређење статуса жена.

Имплементационе структуре

ИПАРД Управљачко тело у МПШВ добро функционише, користи искустава и научене лекције у оквиру ИПАРД II програма у програмирању ИПАРД III програма и добило је значајну подршку од ЕУ и пројеката финансираних од стране донатора. И даље је потребна спољна експертиза за подршку ИПАРД Управљачком телу у финализацији програма, на пример у вези са обрачуном стопе подршке за Меру 4.

Регистри у складу са захтевима ЕУ су или успостављени (Регистар пољопривредних газдинстава, Регистар животиња, *FADN*) или ће бити успостављени касније (*LPIS* систем). *FADN* систем ће се унапредити у наредне 2-3 године и достићи минимални број од 2.000 регистрованих пољопривредних газдинстава. Међутим, још увек није успостављен један веома важан регистар: Електронски регистар плаћања пољопривредницима. Повећана транспарентност ће бити резултат успостављања регистра, а МПШВ ће омогућити бољи надзор и анализу спровођења мера подршке. Регистар ће допунити податке РЗС који су солидни и засновани на методама и стандардима Евростата. ИПАРД Управљачко тело је оптимистично у погледу финализације и усвајања ИПАРД III програма, као и његове имплементације, између осталог због повећане свести и пажње заинтересованих страна.

Главни изазови за ефикасну имплементацију ИПАРД III програма идентификовани су у ИПАРД агенцији. Укупан број обрађених захтева у ИПАРД агенцији током 2020. године износио је 1.222 са релативно ниском стопом одбијања, ниским остварењем очекиваних резултата и веома дугим временским периодом обраде захтева (од подношења захтева до тренутка доношења решења). Просечан број захтева годишње током спровођења ИПАРД III програма за период 2021 - 2027. године биће 553. Овај број ће бити допуњен преосталим одложеним пројектима из ИПАРД II програма, барем у току првих година новог програмског периода. Просечан број захтева на годишњем нивоу за 2022. годину, укључујући и преостале, није познат, али ће за ИА и даље бити изазов да обрађују захтеве, благовремено у законом предвиђеним роковима. Чињеницу да ефективност спровођења није задовољавајућа препознаје руководство ИА. Разлози за то су недостатак запослених у ИА, флуктуација стручног кадра који ради у ИА и екстерни фактори, као што су непотпуни захтеви. Процена *ex-ante* евалуатора је да је потребно ојачати имплементационе структуре током наредне године како би биле спремне за ефективно спровођење програма.

Праћење и вредновање

Праћење обухвата заједничке показатеље. Додатни показатељи у вези са резултатима и утицајима пројеката могу се прикупити кроз побољшану дигитализацију процеса за подношење захтева за одобравање и подношење захтева за исплату. МПШВ је у јуну 2020. године, организовало Текуће (*ongoing*) вредновање ИПАРД II програма за период од 2018. до 2019. године. Извештај је добро припремљен и пружа корисне резултате у погледу процене примене обавезних контекст показатеља и њихову оправданост. Извештај такође пружа добар приказ по питању анализе система спровођења са важним тачкама и запажањима о уским грлима у процесу, и даје оправдане препоруке за побољшање ефективности спровођења. Међутим, у извештај нису укључени резултати и утицаји програма на кориснике, секторе и привреду. Уобичајена је пракса текућих вредновања да оно доприноси фокусу на важне аспекате спровођења програма. Неопходан је кохерентан систем праћења и вредновања у МПШВ који обухвата све инструменте који су усмерени на пољопривреду и рурални развој. Систем праћења и вредновања који добро функционише ће допринети повећању делотворности и ефикасности политика, бољим резултатима и утицајима у корист становника у руралним подручјима и ефикаснијем процесу развоја политике у МПШВ. План вредновања мора бити припремљен најкасније годину дана након усвајања програма и може бити саставни део система праћења и вредновања.

Препоруке су обухваћене у Табели 30 у Поглављу 6. Завршног извештаја о претходном вредновању ИПАРД програма Републике Србије за период 2021 - 2027. година.

Завршни извештај о претходном вредновању ИПАРД програма Републике Србије за период 2021 - 2027. године доступан је за преузимање на следећем линку: http://www.minpolj.gov.rs/download/Ex-ante-evaluation-report-IPARD-III-Programme-2021-2027.pdf.

18.7. Листа чланова „Мреже за рурални развој Србије”

1. Асоцијација за развој Ибарске долине, Краљево;
2. УГ Агробизнис центар, Нови Кнежевац;
3. УГ Сова, Сремска Митровица;
4. Регионална агенција за развој Источне Србије РАРИС, Зајечар;
5. Рурални едукативни центар, Суботица;
6. УГ Агрознање, Вршац;
7. Удружење грађана партнерство „Печка долина”, Велико Градиште;
8. УГ „Чачанска јабука”, Чачак;
9. Нимбус, Лозница;
10. Едукациони центар, Лесковац;
11. Регионална агенција за економски развој Шумадије и Поморавља, Крагујевац;
12. Наша Земља, Нови Сад;
13. Регионална развојна агенција Пчињског округа *VEEDA*, Врање;
14. Агро-туристичко-еколошко удружење „За Јелашницу” Ниш;
15. МОБА;
16. УГ *Aim* центар.

18.8. Хијерархија циљева

Табела 62: Хијерархија циљева

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
1	**Повећање конкурентности пољопривредно-прехрамбеног сектора, побољшање ефикасности и одрживости производње на пољопривредним газдинствима, што ће омогућити бољи одговор на захтеве друштва за безбедном, одрживом и храном високе нутритивне вредности**	**М1** - Повећање ефикасности, конкурентности и одрживости пољопривредне производње у пољопривредно-прехрамбеном сектору, нпр. кроз прогресивно усклађивање са стандардима ЕУ, јачање положаја пољопривредника у прехрамбеном ланцу и пружање подршке младим пољопривредницима; **М1** - Побољшање одговора пољопривредно-прехрамбеног сектора на јавну потражњу за висококвалитетном, безбедном, храном високе нутритивне вредности и одрживом храном, као и добробити животиња.	**М1, Сектор млеко** - Унапређење конкурентности и одрживости малих, средњих, али и већих одрживих фарми за производњу млека у испуњавању стандарда квалитета производње млека, добробити животиња и заштите животне средине кроз улагања у инфраструктуру и опрему.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М1 - Повећање ефикасности, конкурентности и одрживости пољопривредне производње у пољопривредно-прехрамбеном сектору, нпр. кроз прогресивно усклађивање са стандардима ЕУ, јачање положаја пољопривредника у прехрамбеном ланцу и пружање подршке младим пољопривредницима; **М1** - Побољшање одговора пољопривредно-прехрамбеног сектора на јавну потражњу за висококвалитетном, безбедном,	**М1, Сектор месо** - Унапређење стандарда заштите животне средине, производне инфраструктуре и опреме, у циљу достизања одрживости и конкурентности на тржишту ЕУ.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
		храном високе нутритивне вредности и одрживом храном, као и добробити животиња.		
		М1 - Повећање ефикасности, конкурентности и одрживости пољопривредне производње у пољопривредно-прехрамбеном сектору, нпр. кроз прогресивно усклађивање са стандардима ЕУ, јачање положаја пољопривредника у прехрамбеном ланцу и пружање подршке младим пољопривредницима; **М1** - Побољшање одговора пољопривредно-прехрамбеног сектора на јавну потражњу за висококвалитетном, безбедном, храном високе нутритивне вредности и одрживом храном, као и добробити животиња.	**М1, Сектор месо** - Побољшање хоризонталног повезивања пољопривредних произвођача..	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности; **П5:** Боља интеграција у ланцу снабдевања и ублажавање нефер трговинских пракси.
		М1 - Повећање ефикасности, конкурентности и одрживости пољопривредне производње у пољопривредно-прехрамбеном сектору, нпр. кроз прогресивно усклађивање са стандардима ЕУ, јачање положаја пољопривредника у прехрамбеном ланцу и пружање подршке младим пољопривредницима.	**М1, Сектор воће** - Унапређење конкурентности произвођача кроз подршку за подизање нових засада и увођење нових технологија у постојеће засаде.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
		М1 - Повећање ефикасности, конкурентности и одрживости пољопривредне производње у пољопривредно-прехрамбеном сектору, нпр. кроз прогресивно усклађивање са стандардима ЕУ, јачање положаја пољопривредника у прехрамбеном ланцу и пружање подршке младим пољопривредницима.	**М1, Сектор поврће** - Унапређење машина и опреме, како би се смањили губици након бербе и побољшао производни процес кроз читав производни ланац.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М1 - Повећање ефикасности, конкурентности и одрживости пољопривредне производње у пољопривредно-прехрамбеном сектору, нпр. кроз прогресивно усклађивање са стандардима ЕУ, јачање положаја пољопривредника у прехрамбеном ланцу и пружање подршке младим пољопривредницима.	**М1, Сектор поврће** - Побољшање складишних капацитета за поврће.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности; **П5:** Боља интеграција у ланцу снабдевања и ублажавање нефер трговинских пракси.
		М1 - Повећање ефикасности, конкурентности и одрживости пољопривредне производње у пољопривредно-прехрамбеном сектору, нпр. кроз прогресивно усклађивање са стандардима ЕУ, јачање положаја пољопривредника у прехрамбеном ланцу и пружање подршке младим пољопривредницима.	**М1, Сектор житарице и индустријско биље** - Унапређење конкурентности малих и средњих произвођача кроз подршку инвестицијама за унапређење производње и складиштења.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
		М1 - Повећање ефикасности, конкурентности и одрживости пољопривредне производње у пољопривредно-прехрамбеном сектору, нпр. кроз прогресивно усклађивање са стандардима ЕУ, јачање положаја пољопривредника у прехрамбеном ланцу и пружање подршке младим пољопривредницима.	**М1, Сектор житарице и индустријско биље** - Повећање и унапређење квалитета складишних капацитета кроз изградњу, проширење, обнову, модернизацију и опремање.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М1 - Повећање ефикасности, конкурентности и одрживости пољопривредне производње у пољопривредно-прехрамбеном сектору, нпр. кроз прогресивно усклађивање са стандардима ЕУ, јачање положаја пољопривредника у прехрамбеном ланцу и пружање подршке младим пољопривредницима.	**М1, Сектор јаја** - Унапређење конкурентности и продуктивности пољопривредних газдинстава која се баве производњом јаја кроз улагања у изградњу објеката и набавку опреме.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М1 - Повећање ефикасности, конкурентности и одрживости пољопривредне производње у пољопривредно-прехрамбеном сектору, нпр. кроз прогресивно усклађивање са стандардима ЕУ, јачање положаја пољопривредника у прехрамбеном ланцу и пружање подршке младим пољопривредницима.	**М1, Сектор виноградарство** - Унапређење механизације и машина, као и увођење истих у прилагођену модерну виноградарску производњу са великим бројем биљака винове лозе по хектару.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М1 - Повећање ефикасности, конкурентности и одрживости пољопривредне производње у пољопривредно-прехрамбеном сектору, нпр. кроз прогресивно усклађивање са стандардима ЕУ, јачање положаја	**М1, Сектор виноградарство** - Повећање површина винограда који се наводњавају и оних који имају системе за противградну заштиту.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
		пољопривредника у прехрамбеном ланцу и пружање подршке младим пољопривредницима.		дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М1 - Повећање ефикасности, конкурентности и одрживости пољопривредне производње у пољопривредно-прехрамбеном сектору, нпр. кроз прогресивно усклађивање са стандардима ЕУ, јачање положаја пољопривредника у прехрамбеном ланцу и пружање подршке младим пољопривредницима.	**М1, Сектор виноградарство** - Побољшање капацитета за складиштење стоног грожђа.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М1 - Повећање ефикасности, конкурентности и одрживости пољопривредне производње у пољопривредно-прехрамбеном сектору, нпр. кроз прогресивно усклађивање са стандардима ЕУ, јачање положаја пољопривредника у прехрамбеном ланцу и пружање подршке младим пољопривредницима.	**М1, Сектор рибарство** - Унапређење конкурентности и продуктивности пољопривредних газдинстава која се баве производњом рибе, кроз реконструкцију постојећих објеката, изградњу потпуно нових објеката аквакултуре и набавку опреме која се користи на рибњаку.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М3 - Повећање конкурентности пољопривредно-прехрамбеног сектора; **М3** - Бољи одговор прехрамбеног сектора на друштвене захтеве за здравом храном, укључујући храну која је безбедна, високе нутритивне вредности и одржива, улагањем у физичку инфраструктуру у складу са релевантним стандардима ЕУ.	**М3, Сектор прераде млека и маркетинг** - Повећање конкурентности капацитета за прераду млека на тржишту кроз увођење нових технологија, унапређење технолошких процеса и спецификације нових производа, у циљу бољег позиционирања на домаћем и међународном тржишту;.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
		М3 - Повећање конкурентности пољопривредно-прехрамбеног сектора; **М3** - Бољи одговор прехрамбеног сектора на друштвене захтеве за здравом храном, укључујући храну која је безбедна, високе нутритивне вредности и одржива, улагањем у физичку инфраструктуру у складу са релевантним стандардима ЕУ.	**М3, Сектор прераде меса и маркетинг** - Унапређење објеката за клање, сечење и прераду меса, како би се ускладили са стандардима ЕУ.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М3 - Повећање конкурентности пољопривредно-прехрамбеног сектора; **М3** - Бољи одговор прехрамбеног сектора на друштвене захтеве за здравом храном, укључујући храну која је безбедна, високе нутритивне вредности и одржива, улагањем у физичку инфраструктуру у складу са релевантним стандардима ЕУ.	**М3, Сектор прераде воћа и маркетинг** - Повећање подршке микро, малим и средњим привредним друштвима/предузетницима за прераду воћа.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М3 - Повећање конкурентности пољопривредно-прехрамбеног сектора; **М3** - Бољи одговор прехрамбеног сектора на друштвене захтеве за здравом храном, укључујући храну која је безбедна, високе нутритивне вредности и одржива, улагањем у физичку инфраструктуру у складу са релевантним стандардима ЕУ.	**М3, Сектор прераде поврћа и маркетинг** - Повећање подршке микро, малим и средњим привредним друштвима/предузетницима за прераду поврћа.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
		М3 - Повећање конкурентности пољопривредно-прехрамбеног сектора; **М3** - Бољи одговор прехрамбеног сектора на друштвене захтеве за здравом храном, укључујући храну која је безбедна, високе нутритивне вредности и одржива, улагањем у физичку инфраструктуру у складу са релевантним стандардима ЕУ.	**М3, Сектор прераде грожђа и маркетинг** - Повећање подршке микро, малим и средњим привредним друштвима/предузетницима који производе вино/винске производе и ароматизоване производе на бази вина.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М3 - Повећање конкурентности пољопривредно-прехрамбеног сектора; **М3** - Бољи одговор прехрамбеног сектора на друштвене захтеве за здравом храном, укључујући храну која је безбедна, високе нутритивне вредности и одржива, улагањем у физичку инфраструктуру у складу са релевантним стандардима ЕУ.	**М3, Сектор прераде грожђа и маркетинг** - Унапређење конкурентности сектора и достизање стандарда ЕУ.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М3 - Повећање конкурентности пољопривредно-прехрамбеног сектора; **М3** - Бољи одговор прехрамбеног сектора на друштвене захтеве за здравом храном, укључујући храну која је безбедна, високе нутритивне вредности и одржива, улагањем у физичку инфраструктуру у складу са релевантним стандардима ЕУ.	**М3, Сектор прераде житарица и индустријског биља и маркетинг** - Унапређење конкурентности новооснованих или постојећих прерађивачких капацитета житарица и индустријског биља кроз ширење обима прераде, побољшање технологије прераде, увођење стандарда и повећање квалитета производа и ефикасности производње.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
		М3 - Повећање конкурентности пољопривредно-прехрамбеног сектора; **М3** - Бољи одговор прехрамбеног сектора на друштвене захтеве за здравом храном, укључујући храну која је безбедна, високе нутритивне вредности и одржива, улагањем у физичку инфраструктуру у складу са релевантним стандардима ЕУ.	**М3, Сектор прераде рибе и маркетинг** - Повећање подршке за изградњу нових постројења за прераду.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
2	**Стимулисање развоја пословања, раста и запошљавања у руралним подручјима, побољшање положаја пољопривредних произвођача у ланцу вредности и привлачење младих у пољопривреду**	**М1** - Побољшање одговора пољопривредно-прехрамбеног сектора на јавну потражњу за висококвалитетном, безбедном, храном високе нутритивне вредности и одрживом храном, као и добробити животиња.	**М1, Сектор месо** - Повећање вредности пољопривредне производње додавањем вредности примарним производима кроз подршку виших фаза прераде на газдинствима.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М1 - Побољшање одговора пољопривредно-прехрамбеног сектора на јавну потражњу за висококвалитетном, безбедном, храном високе нутритивне вредности и одрживом храном, као и добробити животиња.	**М1, Сектор поврће** - Успостављање нових производних линија, обнова постојеће производње и увођење производње у затвореном простору.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М1 - Побољшање одговора пољопривредно-прехрамбеног сектора на јавну потражњу за висококвалитетном, безбедном, храном високе нутритивне вредности и одрживом храном, као и добробити животиња.	**М1, Сектор поврће** - Повећање укупног извоза и повећање вредности извоза по јединици обрадивог земљишта кроз интензивирање производње и додавање вредности производима.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
		М1 - Побољшање одговора пољопривредно-прехрамбеног сектора на јавну потражњу за висококвалитетном, безбедном, храном високе нутритивне вредности и одрживом храном, као и добробити животиња.	**М1, Сектор поврће** - Повећање приноса код већине комерцијалних произвођача.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М1 - Побољшање одговора пољопривредно-прехрамбеног сектора на јавну потражњу за висококвалитетном, безбедном, храном високе нутритивне вредности и одрживом храном, као и добробити животиња.	**М1, Сектор воће** - Повећање складишних и расхладних капацитета, као и унапређење опреме за прикупљање, сортирање и паковање.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М1 - Побољшање одговора пољопривредно-прехрамбеног сектора на јавну потражњу за висококвалитетном, безбедном, храном високе нутритивне вредности и одрживом храном, као и добробити животиња.	**М1, Сектор воће** - Повећање диверзификације тржишта за извоз воћа и поврћа.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М1 - Побољшање одговора пољопривредно-прехрамбеног сектора на јавну потражњу за висококвалитетном, безбедном, храном високе нутритивне вредности и одрживом храном, као и добробити животиња.	**М1, Сектор јаја** - Достизање стандарда ЕУ у погледу безбедности и квалитета јаја, добробити животиња и заштите животне средине, кроз улагања у изградњу објеката и набавку опреме за држање (узгој) кокошака носиља, складиштење и управљање стајњаком, као и производњу енергије из обновљивих извора на пољопривредном газдинству.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности; **П3:** Смањење утицаја климатских промена кроз мере прилагођавања.

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
		М1 - Побољшање одговора пољопривредно-прехрамбеног сектора на јавну потражњу за висококвалитетном, безбедном, храном високе нутритивне вредности и одрживом храном, као и добробити животиња.	**М1, Сектор виноградарство** - Повећање површина винограда са високим квалитетом грожђа намењеног производњи вина са географским ознакама.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М1 - Побољшање одговора пољопривредно-прехрамбеног сектора на јавну потражњу за висококвалитетном, безбедном, храном високе нутритивне вредности и одрживом храном, као и добробити животиња.	**М1, Сектор рибарство** - Достизање стандарда ЕУ за биолошку безбедност и заштиту животне средине у погледу безбедности и квалитета производње рибе и добробити животиња, кроз инвестиције у изградњу објеката и набавку опреме.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П8:** Повећање производње енергије из пољопривреде и промовисање биоекономије и услуге екосистема.
		М1 - Побољшање одговора пољопривредно-прехрамбеног сектора на јавну потражњу за висококвалитетном, безбедном, храном високе нутритивне вредности и одрживом храном, као и добробити животиња.	**М1, Сектор рибарство** - Унапређење инфраструктуре (путна мрежа, снабдевање водом, електрична мрежа и дистрибуција) на рибњацима (свих врста) како би се побољшала одрживост и конкурентност на тржишту ЕУ.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде млека и маркетинг** - Унапређење снабдевања млеком, унапређење квалитета и микробиолошке безбедности млека увођењем система безбедности и квалитета хране, дигитализације, унапређење енергетске ефикасности и производње енергије из обновљивих извора.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности. **П8:** Повећање производње енергије из пољопривреде и

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
				промовисање биоекономије и услуге екосистема.
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде млека и маркетинг** - Увођење система безбедности и квалитета хране (*GHP*, *GMP*, *HACCP* и *ISO*) ради унапређења конкурентности на тржишту.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде меса и маркетинг** - Увођење нових технологија, побољшање процеса производње и производа, у циљу бољег позиционирања на домаћем и међународном тржишту.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде меса и маркетинг** - Увођење система безбедности и квалитета хране (*GHP*, *GMP*, *HACCP* и *ISO*), ради праћења, контроле и управљања производњом.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде воћа и маркетинг** - Унапређење сектора прераде воћа у складу са стандардима ЕУ.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде воћа и маркетинг** - Унапређење производних техника и технологија.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде воћа и маркетинг** - Увођење система безбедности и квалитета хране.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде воћа и маркетинг** - Унапређење маркетинга производа од воћа.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ.
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде воћа и маркетинг** - Увођење нових технологија и опреме, у циљу бољег позиционирања на домаћем и међународном тржишту.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде поврћа и маркетинг** - Унапређење сектора прераде поврћа у складу са стандардима ЕУ.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде поврћа и маркетинг** - Унапређење производних техника и технологија.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде поврћа и маркетинг** - Увођење система безбедности и квалитета хране.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде поврћа и маркетинг** - Унапређење маркетинга производа од поврћа.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ.
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде поврћа и маркетинг** - Увођење нових технологија и опреме, у циљу бољег позиционирања на домаћем и међународном тржишту.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде јаја и маркетинг** - Унапређење нових и постојећих прерађивачких капацитета, како би се ускладили са стандардима ЕУ, као и повећање конкурентности и продуктивности.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде јаја и маркетинг** - Увођење нових технологија и побољшање процеса производње и производа, у циљу бољег позиционирања на домаћем и међународном тржишту.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде јаја и маркетинг** - Увођење система безбедности и квалитета хране (*GHP*, *GMP*, *HACCP* и *ISO*).	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде грожђа и маркетинг** - Improve production technology and techniques.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде грожђа и маркетинг** - Увођење шема квалитета, односно производње производа са додатом вредношћу.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде грожђа и маркетинг -** Унапређење препознатљивости производа од грожђа са ознаком географског порекла на домаћем и страном тржишту.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде житарица и индустријског биља и маркетинг** - Побољшање вредности примарних производа кроз повећање степена прераде.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде житарица и индустријског биља и маркетинг** - Побољшање квалитета семена кроз улагања у центре за прераду семена.	**П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности; **П4:** Повећање општег нивоа пољопривредних вештина, технолошког трансфера и улагања у истраживање и развој.
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде житарица и индустријског биља и маркетинг -** Повећање вредности извоза по хектару додавањем вредности производа кроз прераду.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде рибе и маркетинг** - Увођење производње са новим технологијама и побољшање постојећих технолошких процеса и производа, у циљу бољег позиционирања на домаћем и међународном тржишту	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде рибе и маркетинг** - Унапређење разноврсности производа од рибе и паковања.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М3 - Јачање положаја пољопривредника у ланцу производње хране, подстичући их на удруживање у кратким тржишним ланцима и производњу производа са додатом вредношћу.	**М3, Сектор прераде рибе и маркетинг** - Увођење система безбедности хране и стандарда за процену квалитета (*GHP, GMP, HACCP* и *ISO - 9001, 22000*).	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М5 – Унапређење развоја заједнице, повећање социјалног капитала и допринос унапређењу економских, социјалних, културних и еколошких аспеката на локалном подручју, кроз ангажовање већег броја приватних и јавних партнера из различитих сектора и вредновањем ресурса на локалном нивоу.	**М5** - Допринос руралној економији, руралном туризму, унапређење културног и социјалног живота заједнице, јавних простора у селима, побољшање еколошких стандарда на подручју ЛАГ-ова, као главним темама у вези са припремом Локалних стратегија руралног развоја.	**П9:** Унапређење атрактивности руралних подручја кроз повећање нивоа основних услуга у руралним подручјима; **П10:** Промовисање локалног развоја вођеног од стране заједнице; **П11:** Отварање радних места у руралним подручјима кроз непољопривредне активности.

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
		М6 - Подршка економском, социјалном и територијалном развоју, који води паметном, одрживом и инклузивном расту кроз развој физичке инфраструктуре у Републици Србији и олакшавање развоја, раста и запошљавања у заједници у руралним подручјима.	**М6** - Обезбеђивање инфраструктуре потребне за развој активних руралних подручја, могућности динамичног развоја пословања, као и функционалног сектора услуга.	**П9:** Унапређење атрактивности руралних подручја кроз повећање нивоа основних услуга у руралним подручјима.
		М7 - Подстицање економског развоја у руралним подручјима кроз диверзификацију пољопривредних активности, оснивање малих предузећа и отварање радних места у руралним подручјима.	**М7, Сектор Рурални туризам -** Повећана атрактивност руралних подручја кроз повећање туристичке понуде.	**П9:** Унапређење атрактивности руралних подручја кроз повећање нивоа основних услуга у руралним подручјима; **П11:** Отварање радних места у руралним подручјима кроз непољопривредне активности.
		М7 - Подстицање економског развоја у руралним подручјима кроз диверзификацију пољопривредних активности, оснивање малих предузећа и отварање радних места у руралним подручјима.	**М7, Сектор Рурални туризам -** Повећан ниво запослености у руралним подручјима.	**П9:** Унапређење атрактивности руралних подручја кроз повећање нивоа основних услуга у руралним подручјима; **П11:** Отварање радних места у руралним подручјима кроз непољопривредне активности.
		М7 - Подстицање економског развоја у руралним подручјима кроз диверзификацију пољопривредних активности, оснивање малих предузећа и отварање радних места у руралним подручјима.	**М7, Сектор Директни пласман производа -** Повећан приход пољопривредних произвођача кроз могућност директне продаје.	**П9:** Унапређење атрактивности руралних подручја кроз повећање нивоа основних услуга у руралним подручјима; **П11:** Отварање радних места у руралним подручјима кроз непољопривредне активности.

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
		М7 - Подстицање економског развоја у руралним подручјима кроз диверзификацију пољопривредних активности, оснивање малих предузећа и отварање радних места у руралним подручјима.	**М7, Сектор Услуге малог обима -** Повећање нивоа запослености у руралним подручјима.	**П9:** Унапређење атрактивности руралних подручја кроз повећање нивоа основних услуга у руралним подручјима; **П11:** Отварање радних места у руралним подручјима кроз непољопривредне активности.
		М7 - Подстицање економског развоја у руралним подручјима кроз диверзификацију пољопривредних активности, оснивање малих предузећа и отварање радних места у руралним подручјима.	**М7, Сектор Услуге малог обима -** Повећање општег нивоа услуга у руралним подручјима.	**П9:** Унапређење атрактивности руралних подручја кроз повећање нивоа основних услуга у руралним подручјима; **П11:** Отварање радних места у руралним подручјима кроз непољопривредне активности.
3	**Допринос ублажавању климатских промена и подстицање одрживог управљања природним ресурсима**	**М1** - Допринос ублажавању климатских промена, као и одрживој енергији и подстицање одрживог управљања природним ресурсима, као што су вода, земљиште и ваздух.	**М1, Сектор млеко** - Побољшање одрживог и безбедног руковања и складиштења стајњака и/или отпада и/или отпадних вода, у складу са стандардима, на већим, специјализованим фармама за производњу млека.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П8:** Повећање производње енергије из пољопривреде и промовисање биоекономије и услуге екосистема.
		М1 - Допринос ублажавању климатских промена, као и одрживој енергији и подстицање одрживог управљања природним ресурсима, као што су вода, земљиште и ваздух.	**М1, Сектор месо** - Повећање подршке већим специјализованим газдинствима за инвестиције у вези са биолошком безбедношћу ЕУ, добробити животиња, управљањем и складиштењем стајњака и/или отпада и/или	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П8:** Повећање производње енергије из пољопривреде и промовисање биоекономије и услуге екосистема.

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
			стандардима за складиштење и управљање отпадним водама;	
		М1 - Допринос ублажавању климатских промена, као и одрживој енергији и подстицање одрживог управљања природним ресурсима, као што су вода, земљиште и ваздух.	**М1, Сектор воће** - Побољшање добре пољопривредне праксе и стандарда безбедности и квалитета хране, као и јачање фитосанитарних система и система безбедности хране.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности.
		М1 - Допринос ублажавању климатских промена, као и одрживој енергији и подстицање одрживог управљања природним ресурсима, као што су вода, земљиште и ваздух.	**М1, Сектор житарице и индустријско биље** - Промоција прецизне пољопривреде и очување квалитета земљишта.	**П2:** Побољшање нивоа дигитализације, као и укупног нивоа продуктивности; **П7:** Одржавање биодиверзитета и еколошке вредности пољопривредних подручја и пољопривредних система и одржавање квалитета водних ресурса.
		М3 – Решавање изазова насталих утицајем климатских промена, подстицањем производње енергије из обновљивих извора и циркуларне економије.	**М3, Сектор прераде меса и маркетинг** - Унапређење управљања отпадом и отпадним водама, као и обновљивим изворима енергије.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П8:** Повећање производње енергије из пољопривреде и промовисање биоекономије и услуге екосистема.
		М3 – Решавање изазова насталих утицајем климатских промена, подстицањем производње енергије из обновљивих извора и циркуларне економије.	**М3, Сектор прераде јаја и маркетинг** - Побољшање третирања и управљања отпадом.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П8:** Повећање производње енергије из пољопривреде и промовисање биоекономије и услуге екосистема.

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
		М3 – Решавање изазова насталих утицајем климатских промена, подстицањем производње енергије из обновљивих извора и циркуларне економије.	**М3, Сектор прераде рибе и маркетинг** - Побољшање третмана и управљање нуспроизводима животињског порекла.	**П1:** Унапређење конкурентности пољопривредно–прехрамбеног сектора и сектора рибарства кроз достизање стандарда ЕУ; **П8:** Повећање производње енергије из пољопривреде и промовисање биоекономије и услуге екосистема.
		М4 - Допринос одрживом управљању природним ресурсима и прилагођавању климатским променама и њиховом ублажавању применом метода пољопривредне производње које су у складу са заштитом и побољшањем животне средине, природних ресурса, укључујући воду, ваздух, земљиште, биодиверзитет, пејзаж и његове карактеристике, које превазилазе релевантне обавезне стандарде.	**М4** - Унапређење квалитета земљишта применом одрживих пољопривредних метода и алтернативних метода управљања коровом, као и спречавање губитка земљишта ерозијом.	**П6:** Унапређење управљања и ефикасно коришћење природних ресурса; **П7:** Одржавање биодиверзитета и еколошке вредности пољопривредних подручја и пољопривредних система и одржавање квалитета водних ресурса.
		М4 - Допринос одрживом управљању природним ресурсима и прилагођавању климатским променама и њиховом ублажавању применом метода пољопривредне производње које су у складу са заштитом и побољшањем животне средине, природних ресурса, укључујући воду, ваздух, земљиште, биодиверзитет, пејзаж и његове карактеристике, које превазилазе релевантне обавезне стандарде.	**М4** - Унапређење квалитета воде и расположивог водног капацитета.	**П6:** Унапређење управљања и ефикасно коришћење природних ресурса; **П7:** Одржавање биодиверзитета и еколошке вредности пољопривредних подручја и пољопривредних система и одржавање квалитета водних ресурса.
		М4 - Допринос одрживом управљању природним ресурсима и прилагођавању климатским	**М4** - Заштита и одржавање биодиверзитета и унапређење	**П6:** Унапређење управљања и ефикасно коришћење природних ресурса;

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
		променама и њиховом ублажавању применом метода пољопривредне производње које су у складу са заштитом и побољшањем животне средине, природних ресурса, укључујући воду, ваздух, земљиште, биодиверзитет, пејзаж и његове карактеристике, које превазилазе релевантне обавезне стандарде.	станишта за богатији биодиверзитет.	**П7:** Одржавање биодиверзитета и еколошке вредности пољопривредних подручја и пољопривредних система и одржавање квалитета водних ресурса.
		М4 - Допринос одрживом управљању природним ресурсима и прилагођавању климатским променама и њиховом ублажавању применом метода пољопривредне производње које су у складу са заштитом и побољшањем животне средине, природних ресурса, укључујући воду, ваздух, земљиште, биодиверзитет, пејзаж и његове карактеристике, које превазилазе релевантне обавезне стандарде.	**М4** - Прилагођавање климатским променама и њихово ублажавање.	**П3:** Смањење утицаја климатских промена кроз мере прилагођавања.
		М7 - Веће коришћење енергије из обновљивих извора и прелазак на руралну економију са ниском емисијом угљен-диоксида, отпорну на климатске промене.	**М7, Сектор Рурални туризам -** Подршка производњи енергије из обновљивих извора.	**П8:** Повећање производње енергије из пољопривреде и промовисање биоекономије и услуге екосистема; **П6:** Унапређење управљања и ефикасно коришћење природних ресурса; **П3:** Смањење утицаја климатских промена кроз мере прилагођавања.

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
		М7 - Веће коришћење енергије из обновљивих извора и прелазак на руралну економију са ниском емисијом угљен-диоксида, отпорну на климатске промене.	**М7, Сектор Директни пласман производа -** Подршка производњи енергије из обновљивих извора.	**П8:** Повећање производње енергије из пољопривреде и промовисање биоекономије и услуге екосистема; **П6:** Унапређење управљања и ефикасно коришћење природних ресурса; **П3:** Смањење утицаја климатских промена кроз мере прилагођавања .
		М7 - Веће коришћење енергије из обновљивих извора и прелазак на руралну економију са ниском емисијом угљен-диоксида, отпорну на климатске промене.	**М7, Сектор Услуге малог обима -** Подршка производњи енергије из обновљивих извора.	**П8:** Повећање производње енергије из пољопривреде и промовисање биоекономије и услуге екосистема; **П6:** Унапређење управљања и ефикасно коришћење природних ресурса; **П3:** Смањење утицаја климатских промена кроз мере прилагођавања.
4	**Унапређење развоја заједнице и друштвеног капитала у руралним подручјима**	**М4** - Унапређење образовања пољопривредних произвођача о примени агро-еколошко пољопривредних пракси и подизање њихове свести о значају заштите животне средине.	**М4** - Заштита и одржавање биодиверзитета и унапређење станишта за богатији биодиверзитет.	**П4:** Повећање општег нивоа пољопривредних вештина, технолошког трансфера и улагања у истраживање и развој.
		М5 – Унапређење развоја заједнице, повећање социјалног капитала и допринос унапређењу економских, социјалних, културних и еколошких аспеката на локалном подручју, кроз ангажовање већег броја приватних и јавних партнера из различитих	**М5** - Унапређење социјалног капитала и локалне управе стварањем приватно-јавних партнерства (ЛАГ - Локалне акционе групе), које припремају и спроводе Локалне стратегије руралног развоја (ЛСРР).	**П10:** Промовисање локалног развоја вођеног од стране заједнице; **П11:** Отварање радних места у руралним подручјима кроз непољопривредне активности.

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
		сектора и вредновањем ресурса на локалном нивоу.		
		М5 – Унапређење развоја заједнице, повећање социјалног капитала и допринос унапређењу економских, социјалних, културних и еколошких аспеката на локалном подручју, кроз ангажовање већег броја приватних и јавних партнера из различитих сектора и вредновањем ресурса на локалном нивоу.	**М5** - Анимација становништва на одређеном подручју и јачање капацитета локалног становништва и Локалних акционих група.	**П4:** Повећање општег нивоа пољопривредних вештина, технолошког трансфера и улагања у истраживање и развој; **П10:** Промовисање локалног развоја вођеног од стране заједнице; **П11:** Отварање радних места у руралним подручјима кроз непољопривредне активности.
		М5 – Унапређење развоја заједнице, повећање социјалног капитала и допринос унапређењу економских, социјалних, културних и еколошких аспеката на локалном подручју, кроз ангажовање већег броја приватних и јавних партнера из различитих сектора и вредновањем ресурса на локалном нивоу.	**М5** - Повезивање са другим ЛАГ-овима, размена најбоље праксе, ширење информација у вези са ИПАРД програмом и учење о новим приступима руралног развоја на националном нивоу, као и повезивање са другим земљама кандидатима и државама чланицама.	**П10:** Промовисање локалног развоја вођеног од стране заједнице.
		М6 - Подршка економском, социјалном и територијалном развоју, који води паметном, одрживом и инклузивном расту кроз развој физичке инфраструктуре у Републици Србији и олакшавање развоја, раста и запошљавања у заједници у руралним подручјима.	**М6** - Допринос побољшању животног стандарда и социјално-економске структуре руралних подручја.	**П9:** Унапређење атрактивности руралних подручја кроз повећање нивоа основних услуга у руралним подручјима.

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
		М6 - Подршка економском, социјалном и територијалном развоју, који води паметном, одрживом и инклузивном расту кроз развој физичке инфраструктуре у Републици Србији и олакшавање развоја, раста и запошљавања у заједници у руралним подручјима.	**М6** - Подршка јавним инвестицијама неопходним за постизање одрживог развоја.	**П9:** Унапређење атрактивности руралних подручја кроз повећање нивоа основних услуга у руралним подручјима.
		М6 - Подршка економском, социјалном и територијалном развоју, који води паметном, одрживом и инклузивном расту кроз развој физичке инфраструктуре у Републици Србији и олакшавање развоја, раста и запошљавања у заједници у руралним подручјима.	**М6** - Повећање атрактивности руралних подручја и смањење депопулације руралних подручја.	**П9:** Унапређење атрактивности руралних подручја кроз повећање нивоа основних услуга у руралним подручјима; **П11:** Отварање радних места у руралним подручјима кроз непољопривредне активности.
		М7 - Подстицање економског развоја у руралним подручјима кроз диверзификацију пољопривредних активности, оснивање малих предузећа и отварање радних места у руралним подручјима.	**М7, Сектор Рурални туризам -** Повећан ниво запослености у руралним подручјима.	**П9:** Унапређење атрактивности руралних подручја кроз повећање нивоа основних услуга у руралним подручјима; **П11:** Отварање радних места у руралним подручјима кроз непољопривредне активности.
		М7 - Подстицање економског развоја у руралним подручјима кроз диверзификацију пољопривредних активности, оснивање малих предузећа и отварање радних места у руралним подручјима.	**М7, Сектор Директни пласман производа -** Повећан приход пољопривредних произвођача кроз могућност директне продаје.	**П9:** Унапређење атрактивности руралних подручја кроз повећање нивоа основних услуга у руралним подручјима; **П11:** Отварање радних места у руралним подручјима кроз непољопривредне активности.
		М7 - Подстицање економског развоја у руралним подручјима кроз диверзификацију	**М7, Сектор Услуге малог обима -** - Повећање	**П9:** Унапређење атрактивности руралних подручја кроз

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
		пољопривредних активности, оснивање малих предузећа и отварање радних места у руралним подручјима.	нивоа запослености у руралним подручјима.	повећање нивоа основних услуга у руралним подручјима; **П11:** Отварање радних места у руралним подручјима кроз непољопривредне активности.
		М9 – Унапређење развоја заједнице и друштвеног капитала у руралним подручјима.	**М9** - Подршку успостављању и припреми потенцијалних ЛАГ-ова.	**П10:** Промовисање локалног развоја вођеног од стране заједнице.
		М9 – Унапређење развоја заједнице и друштвеног капитала у руралним подручјима.	**М9** – Умрежавање.	**П4:** Повећање општег нивоа пољопривредних вештина, технолошког трансфера и улагања у истраживање и развој; **П10:** Промовисање локалног развоја вођеног од стране заједнице.
		М9 – Унапређење развоја заједнице и друштвеног капитала у руралним подручјима.	**М9** - Унапређење капацитета локалних ентитета (нпр. општина, регионалних ентитета) који подржавају спровођење ИПАРД програма.	**П4:** Повећање општег нивоа пољопривредних вештина, технолошког трансфера и улагања у истраживање и развој; **П10:** Промовисање локалног развоја вођеног од стране заједнице.
5	**Изградња модерне, ефикасне и транспарентне јавне управе за пољопривреду и рурални развој**	**М9** - Изградња модерне јавне управе за пољопривреду и рурални развој у Републици Србији, уз поштовање принципа доброг управљања.	**М9** - Подршка праћењу и вредновању ИПАРД програма.	**П4:** Повећање општег нивоа пољопривредних вештина, технолошког трансфера и улагања у истраживање и развој; **П10:** Промовисање локалног развоја вођеног од стране заједнице.
		М9 - Изградња модерне јавне управе за пољопривреду и рурални развој у Републици Србији, уз	**М9** - Подршка протоку информација и промовисању ИПАРД програма.	**П4:** Повећање општег нивоа пољопривредних вештина, технолошког трансфера и улагања у истраживање и развој.

Број	ИПАРД III програме – Општи циљеви	Специфични циљеви према мери	Специфични циљеви према сектору у оквиру одређе мере	Потреба
		поштовање принципа доброг управљања.		
		М9 - Изградња модерне јавне управе за пољопривреду и рурални развој у Републици Србији, уз поштовање принципа доброг управљања.	**М9** - Подршка студијама, обукама, посетама и семинарима у циљу унапређења капацитета ИПАРД администрације и корисника.	**П4:** Повећање општег нивоа пољопривредних вештина, технолошког трансфера и улагања у истраживање и развој.
		М9 - Изградња модерне јавне управе за пољопривреду и рурални развој у Републици Србији, уз поштовање принципа доброг управљања.	**М9** - Подршка за спољну експертизу.	**П4:** Повећање општег нивоа пољопривредних вештина, технолошког трансфера и улагања у истраживање и развој.
		М9 - Изградња модерне јавне управе за пољопривреду и рурални развој у Републици Србији, уз поштовање принципа доброг управљања.	**М9** - Подршка унапређењу капацитета националних ПСС.	**П4:** Повећање општег нивоа пољопривредних вештина, технолошког трансфера и улагања у истраживање и развој.
		М9 - Изградња модерне јавне управе за пољопривреду и рурални развој у Републици Србији, уз поштовање принципа доброг управљања.	**М9** - Јачање националне управе која ради на ИПАРД програму.	**П4:** Повећање општег нивоа пољопривредних вештина, технолошког трансфера и улагања у истраживање и развој.

18.9. Елементи бодовања за оцену квалитета Локалне стратегије руралног развоја

Критеријум	Елементи за оцену критеријума	Број бодова	
1. Квалитет партнерства		**Максималан број бодова**	**20**
	1.1. Заступљеност приватног и цивилног сектора на нивоу доношења одлука у ЛАГ-у (изражен у %)	**Максималан број бодова**	**4**
	> 70		4
	> 65 и ≤ 70		3
	> 60 и ≤ 65		2
	> 55 и ≤ 60		1
	1.2. Учешће младих на нивоу доношења одлука у ЛАГ-у који заступају интересе младих у руралном подручју (изражен у %)	**Максималан број бодова**	**5**
	> 20		5
	> 15 и ≤ 20		4
	> 10 и ≤ 15		3
	> 5 и ≤ 10		2
	1.3. Учешће жена на нивоу доношења одлука у ЛАГ-у које заступају интересе жена у руралном подручју (изражен у %)	**Максималан број бодова**	**5**
	> 20		5
	> 15 и ≤ 20		4
	> 10 и ≤ 15		3
	> 5 и ≤ 10		2
	1.4. Вештине и стручност чланова на нивоу доношења одлука у ЛАГ-у (нпр. поседовање вештина управљања, знања/искуства из области администрације, права, јавне политике, компетенције у области културе, вештина у одржавању радионица/обука, организовању заједнице итд.)	**Максималан број бодова**	**3**
	Врло добро		3
	Добро		2
	Просечно		1
	1.5. Вештине и стручност чланова на нивоу доношења одлука у ЛАГ-у у праћењу и евалуацији	**Максималан број бодова**	**3**
	Врло добро		3
	Добро		2
	Просечно		1
2. Кохерентност територије ЛАГ-а и довољна критична маса у погледу људских, финансијских и економских ресурса		**Максималан број бодова**	**15**
	2.1. Број насељених места обухваћених подручјем ЛАГ-а[87]	**Максималан број бодова**	**5**
	> 60		5

[87] У складу са административним критеријумом за класификацију насеља, којим се прави разлика између градских и осталих насеља. Према овој дихотоној подели насеља, у Републици Србији, без Косова и Метохије, постоји 167 градских насеља и 4.542 насеља која су класификована као „остала насеља”. Категорија „осталих насеља” није довољно прецизна и обично се користи приликом прикупљања података о руралним подручјима.

	> 40 и ≤ 60		4
	> 20 и ≤ 40		3
	≤ 20		2
	2.2. Опис кохерентности територије ЛАГ-а (у природном, физичком, друштвеном и економском смислу)	**Максималан број бодова**	**5**
	Одлично		5
	Врло добро		4
	Добро		3
	Просечно		2
	2.3. Покривеност територије ЛАГ-а на нивоу доношења одлука у ЛАГ-у (изражен у %)	**Максималан број бодова**	**5**
	> 80		5
	> 70 и ≤ 80		4
	> 60 и ≤ 70		3
	> 50 и ≤ 60		2
3. Учешће заинтересованих страна у припреми ЛСРР		**Максималан број бодова**	**20**
	3.1. Број активности у вези са припремом ЛСРР, на којима су учествовале заинтересоване стране, а које су одржане од стране ЛАГ-а	**Максималан број бодова**	**5**
	30 и више		5
	од 21 до 30		4
	од 10 до 20		3
	< 10		2
	3.2. Број физичких лица које је ЛАГ консултовао у вези са припремом ЛСРР	**Максималан број бодова**	**5**
	250 и више		5
	од 200 до 249		4
	од 150 до 199		3
	од 100 до 149		2
	3.3. Број правних лица, из цивилног и приватног сектора, а које је ЛАГ консултовао у вези са припремом ЛСРР	**Максималан број бодова**	**5**
	30 и више		5
	од 21 до 30		4
	од 10 до 20		3
	< 10		2
	3.4. Учешће правних лица која заступају интересе младих и жена у руралном подручју и који промовишу унапређење еколошких стандарда на територији ЛАГ-а из цивилног и приватног секотра, а које је ЛАГ консултовао у вези са припремом ЛСРР (изражен у %)	**Максималан број бодова**	**5**
	> 30		5
	> 20 и ≤ 30		4
	> 10 и ≤ 20		3
	> 5 и ≤ 10		2
4. Способност ЛАГ-а да спроведе ЛСРР		**Максималан број бодова**	**14**

	4.1. Опис кадровских, техничких и финансијских капацитета и потреба ЛАГ-а укључујући специфична знања	**Максималан број бодова**	**5**
	Одлично		5
	Веома добро		4
	Добро		3
	Просечно		2
	4.2. Број пројеката у које је укључен ЛАГ као носилац и/или партнер на пројекту у последње три године	**Максималан број бодова**	**5**
	5 и више		5
	3 и 4		4
	1 и 2		3
	4.3. Референце које поседују чланови на нивоу доношења одлука у ЛАГ-у у спровођењу пројеката у последење три године;	**Максималан број бодова**	**4**
	6 и више		4
	5 to 6		3
	3 to 4		2
5. Извори финансирања активности предвиђених ЛСРР		**Максималан број бодова**	**5**
	5.1. Извори финансирања који нису предвиђени ИПАРД III програмом (учешће у укупном износу изражено у %)	**Максималан број бодова**	**5**
	> 10		5
	> 7 и ≤ 10		4
	> 5 и ≤ 10		3
	> 2 и ≤ 5		2
	> 1 и ≤ 2		1
6. Квалитет ЛСРР		**Максималан број бодова**	**16**
	6.1. *SWOT* и његова повезаностса циљевима ЛСРР *-SWOT анализом су обухваћене приоритетне теме и усклађене су са активностима; Циљеви су специфични, мерљиви, остварљиви, реални, благовремени (SMART).*	**Максималан број бодова**	**4**
	Одлично		4
	Врло добро		3
	Добро		2
	Просечно		1
	6.2. Циљеви и њихова повезаност са активностима *-активности су реални и одговарају постављеним циљевима*	**Максималан број бодова**	**4**
	Одлично		4
	Врло добро		3
	Добро		2
	Просечно		1
	6.3. Активности из Акционог плана су повезани са Финансијским планом *-Финансијски план одговара реализацији активности, реалан је*	**Максималан број бодова**	**4**
	Одлично		4
	Врло добро		3

	Добро		2
	Просечно		1
	6.4. ЛСРР укључује иновативне приступе и побољшање еколошких стандарда на територији ЛАГ-а	**Максималан број бодова**	**4**
	Одлично		4
	Врло добро		3
	Добро		2
	Просечно		1
7. Усклађеност ЛСРР са циљевима ИПАРД програма и приоритетним темама		**Максималан број бодова**	**10**
	7.1. Циљеви предвиђени Акционим планом ЛСРР доприносе реализацији циљева ИПАРД програма	**Максималан број бодова**	**5**
	4 циља		5
	3 циља		4
	2 циља		3
	7.2. Циљеви предвиђени Акционим планом ЛСРР покривају приоритетне теме	**Максималан број бодова**	**5**
	6 приоритетних тема		5
	5 приоритетних тема		4
	4 приоритетних тема		3
	3 приоритетних тема		2
	2 приоритетних тема		1
Укупно:		**Максималан број бодова**	**100**

18.10. Листа насељених места изван руралних подручја

Табела 63: Листа насељених места изван руралних подручја

Ред. број	Матични број општине	Назив општине	Матични број насеља	Назив насеља	Густина насељености (преко 150 становника/km^2)
1.	70092	Београд-Барајево	703494	Барајево	158,10
	70092	Београд-Барајево	703559	Вранић	159,23
	70092	Београд-Барајево	703567	Гунцати	234,12
	70092	Београд-Барајево	703591	Мељак	334,05
	70106	Београд-Вождовац	703621	Бели Поток	233,25
	70106	Београд-Вождовац	703630	Зуце	167,38
	70106	Београд-Вождовац	703648	Пиносава	344,78
	70106	Београд-Вождовац	791016	Београд (Вождовац)	4289,58
	70114	Београд-Врачар	791024	Београд (Врачар)	19631,45
	70122	Београд-Гроцка	703672	Болеч	515,32
	70122	Београд-Гроцка	703702	Винча	371,16
	70122	Београд-Гроцка	703729	Врчин	184,72
	70122	Београд-Гроцка	703737	Гроцка	244,67
	70122	Београд-Гроцка	703770	Калуђерица	2881,20
	70122	Београд-Гроцка	703796	Лештане	1121,56
	70149	Београд-Звездара	791032	Београд (Звездара)	4879,34
	70157	Београд-Земун	703915	Угриновци	214,73
	70157	Београд-Земун	791059	Београд (Земун)	1582,79
	70165	Београд-Лазаревац	703982	Велики Црљени	248,25
	70165	Београд-Лазаревац	704091	Лазаревац	1455,18

Ред. број	Матични број општине	Назив општине	Матични број насеља	Назив насеља	Густина насељености (преко 150 становника/km^2)
	70165	Београд-Лазаревац	704156	Петка	188,13
	70165	Београд-Лазаревац	704288	Шопић	177,24
	70173	Београд-Младеновац	704377	Границе	249,80
	70173	Београд-Младеновац	704440	Међулужје	198,81
	70173	Београд-Младеновац	704458	Младеновац (варош)	2077,93
	70173	Београд-Младеновац	704466	Младеновац (село)	283,02
	70173	Београд-Младеновац	704504	Рајковац	219,84
	70181	Београд-Нови Београд	791067	Београд (Нови Београд)	5270,50
	70190	Београд-Обреновац	704563	Барич	471,03
	70190	Београд-Обреновац	704571	Бело Поље	305,02
	70190	Београд-Обреновац	704652	Забрежје	190,23
	70190	Београд-Обреновац	704679	Звечка	355,69
	70190	Београд-Обреновац	704725	Мала Моштаница	168,57
	70190	Београд-Обреновац	704733	Мислођин	175,33
	70190	Београд-Обреновац	704741	Обреновац	2684,94
	70190	Београд-Обреновац	704792	Рвати	1757,13
	70190	Београд-Обреновац	704814	Стублине	153,13
	70190	Београд-Обреновац	704849	Уровци	153,47
	70203	Београд-Палилула	704865	Борча	814,10
	70203	Београд-Палилула	704920	Сланци	166,57
	70203	Београд-Палилула	791075	Београд (Палилула)	1572,89

Ред. број	Матични број општине	Назив општине	Матични број насеља	Назив насеља	Густина насељености (преко 150 становника/km^2)
	70211	Београд-Раковица	791083	Београд (Раковица)	3615,10
	70220	Београд-Савски Венац	791091	Београд (Савски Венац)	2781,40
	70238	Београд-Сопот	705055	Раља	209,62
	70238	Београд-Сопот	705101	Сопот	1565,83
	70246	Београд-Стари Град	791105	Београд (Стари Град)	8946,19
	70254	Београд-Чукарица	705136	Остружница	329,69
	70254	Београд-Чукарица	705179	Рушањ	277,67
	70254	Београд-Чукарица	705187	Сремчица	927,88
	70254	Београд-Чукарица	705195	Умка	507,66
	70254	Београд-Чукарица	791113	Београд (Чукарица)	2261,36
	71293	Београд-Сурчин	703834	Бечмен	188,22
	71293	Београд-Сурчин	703869	Добановци	152,71
	71293	Београд-Сурчин	703877	Јаково	201,27
	71293	Београд-Сурчин	703907	Сурчин	297,41
2.	80284	Нови Сад	802751	Будисава	247,23
	80284	Нови Сад	802778	Ветерник	900,40
	80284	Нови Сад	802786	Каћ	156,80
	80284	Нови Сад	802794	Кисач	171,57
	80284	Нови Сад	802824	Нови Сад	3023,80
	80284	Нови Сад	802859	Руменка	229,94
	80284	Нови Сад	802883	Футог	223,87

Ред. број	Матични број општине	Назив општине	Матични број насеља	Назив насеља	Густина насељености (преко 150 становника/km^2)
	80519	Петроварадин	802760	Буковац	282,59
	80519	Петроварадин	802816	Лединци	242,15
	80519	Петроварадин	802832	Петроварадин	571,58
	80519	Петроварадин	802867	Сремска Каменица	402,52
3.	71285	Ниш-Нишка Бања	729191	Јелашница	157,83
	71285	Ниш-Нишка Бања	729353	Никола Тесла	1753,03
	71285	Ниш-Нишка Бања	729370	Нишка Бања	906,74
	71285	Ниш-Нишка Бања	729477	Прва Кутина	150,93
	71285	Ниш-Нишка Бања	729485	Просек	180,30
	71307	Ниш-Пантелеј	729027	Горња Врежина	157,64
	71307	Ниш-Пантелеј	729094	Доња Врежина	1732,04
	71307	Ниш-Пантелеј	729205	Каменица	193,03
	71307	Ниш-Пантелеј	792012	Ниш (Пантелеј)	6481,95
	71315	Ниш-Црвени крст	729043	Горња Топоница	190,06
	71315	Ниш-Црвени крст	729078	Горњи Комрен	158,77
	71315	Ниш-Црвени крст	729167	Доњи Комрен	255,66
	71315	Ниш-Црвени крст	729329	Медошевац	519,36
	71315	Ниш-Црвени крст	729469	Поповац	408,53
	71315	Ниш-Црвени крст	729574	Трупале	170,21
	71315	Ниш-Црвени крст	729582	Хум	155,59
	71315	Ниш-Црвени крст	729612	Чамурлија	153,71

Ред. број	Матични број општине	Назив општине	Матични број насеља	Назив насеља	Густина насељености (преко 150 становника/km^2)
	71315	Ниш-Црвени крст	792039	Ниш (Црвени крст)	1714,10
	71323	Ниш-Палилула	728004	Мрамор	614,02
	71323	Ниш-Палилула	728942	Бубањ	284,97
	71323	Ниш-Палилула	729019	Габровац	156,95
	71323	Ниш-Палилула	729060	Горње Међурово	239,60
	71323	Ниш-Палилула	729159	Доње Међурово	195,24
	71323	Ниш-Палилула	729264	Лалинац	154,90
	71323	Ниш-Палилула	729388	Девети мај	968,32
	71323	Ниш-Палилула	729434	Паси Пољана	503,26
	71323	Ниш-Палилула	729558	Суви До	293,38
	71323	Ниш-Палилула	729639	Чокот	380,41
	71323	Ниш-Палилула	792055	Ниш (Палилула)	2464,65
	71331	Ниш-Медијана	728934	Брзи Брод	1793,82
	71331	Ниш-Медијана	792047	Ниш (Медијана)	10065,36
4.	70645	Крагујевац-град	718980	Крагујевац	1820,95
	70645	Крагујевац-град	718823	Драгобраћа	163,71
5.	80438	Суботица-град	804592	Палић	189,58
	80438	Суботица-град	804614	Суботица	596,92
6.	80152	Зрењанин-град	801534	Ечка	152,20
	80152	Зрењанин-град	801542	Зрењанин	396,36
7.	80314	Панчево-град	803138	Панчево	472,22

Ред. број	Матични број општине	Назив општине	Матични број насеља	Назив насеља	Густина насељености (преко 150 становника/km^2)
	80314	Панчево-град	803111	Качарево	178,81
8.	71242	Чачак-град	745715	Коњевићи	187,26
	71242	Чачак-град	745731	Кулиновци	223,50
	71242	Чачак-град	745855	Овчар Бања	346,39
	71242	Чачак-град	745880	Парменац	256,82
	71242	Чачак-град	746045	Трбушани	256,62
	71242	Чачак-град	746053	Трнава	189,10
	71242	Чачак-град	746061	Чачак	1994,27
	71242	Чачак-град	746754	Бељина	551,44
9.	70670	Крушевац-град	720585	Бегово Брдо	416,51
	70670	Крушевац-град	720747	Велико Головоде	197,52
	70670	Крушевац-град	720844	Горњи Степош	200,78
	70670	Крушевац-град	720992	Јасика	211,21
	70670	Крушевац-град	721034	Капиџија	327,38
	70670	Крушевац-град	721085	Кошеви	162,48
	70670	Крушевац-град	721107	Крушевац	5202,98
	70670	Крушевац-град	720895	Дедина	342,03
	70670	Крушевац-град	721131	Лазарица	260,28
	70670	Крушевац-град	721140	Липовац	208,71
	70670	Крушевац-град	721263	Мало Головоде	3312,99
	70670	Крушевац-град	721310	Мудраковац	784,60

Ред. број	Матични број општине	Назив општине	Матични број насеља	Назив насеља	Густина насељености (преко 150 становника/km^2)
	70670	Крушевац-град	721344	Пакашница	752,34
	70670	Крушевац-град	721352	Паруновац	247,79
	70670	Крушевац-град	721387	Пепељевац	216,79
	70670	Крушевац-град	721433	Рибарска Бања	179,69
	70670	Крушевац-град	721611	Читлук	596,54
10.	70653	Краљево-град	719307	Адрани	181,74
	70653	Краљево-град	719528	Грдица	355,93
	70653	Краљево-град	719617	Заклопача	182,62
	70653	Краљево-град	719650	Јарчујак	209,34
	70653	Краљево-град	719684	Кованлук	706,03
	70653	Краљево-град	719692	Ковачи	529,62
	70653	Краљево-град	719706	Конарево	332,13
	70653	Краљево-град	719714	Краљево	2626,35
	70653	Краљево-град	719811	Матарушка Бања	1357,05
	70653	Краљево-град	720062	Ратина	227,99
	70653	Краљево-град	720291	Чибуковац	311,81
	70653	Краљево-град	746649	Жича	154,50
11.	70874	Нови Пазар-град	730017	Бања	163,42
	70874	Нови Пазар-град	730092	Варево	225,77
	70874	Нови Пазар-град	730360	Иванча	458,59
	70874	Нови Пазар-град	730564	Мур	552,10

Ред. број	Матични број општине	Назив општине	Матични број насеља	Назив насеља	Густина насељености (преко 150 становника/km^2)
	70874	Нови Пазар-град	730602	Нови Пазар	4338,08
	70874	Нови Пазар-град	730653	Осоје	394,29
	70874	Нови Пазар-град	730688	Паралово	401,32
	70874	Нови Пазар-град	730718	Побрђе	1117,47
	70874	Нови Пазар-град	730777	Постење	208,92
	70874	Нови Пазар-град	730840	Рајчиновиће	167,11
	70874	Нови Пазар-град	731013	Хотково	227,70
12.	70360	Ваљево-град	708402	Ваљево	2147,39
	70360	Ваљево-град	708305	Белошевац	167,49
	70360	Ваљево-град	708470	Горић	607,44
	70360	Ваљево-град	708496	Горња Грабовица	163,47
	70360	Ваљево-град	708887	Петница	196,07
	70360	Ваљево-град	708895	Попучке	177,12
	70360	Ваљево-град	708984	Седлари	199,13
13.	70432	Врање	711241	Бресница	162,68
	70432	Врање	711306	Врање	1889,90
	70432	Врање	711420	Давидовац	173,13
	70432	Врање	711497	Доњи Нерадовац	207,15
	70432	Врање	711578	Златокоп	257,01
	70432	Врање	711977	Ранутовац	157,52
	70432	Врање	711993	Рибнице	221,30
	70432	Врање	712183	Суви Дол	234,65

Ред. број	Матични број општине	Назив општине	Матични број насеља	Назив насеља	Густина насељености (преко 150 становника/km^2)
14.	70556	Зајечар-град	715689	Зајечар	752,05
15.	70726	Лесковац-град	723614	Бадинце	184,83
	70726	Лесковац-град	723657	Бели Поток	191,33
	70726	Лесковац-град	723673	Бобиште	609,03
	70726	Лесковац-град	723681	Богојевце	179,43
	70726	Лесковац-град	723738	Брестовац	221,31
	70726	Лесковац-град	723711	Братмиловце	1022,74
	70726	Лесковац-град	723789	Бунушки Чифлук	197,91
	70726	Лесковац-град	723878	Винарце	179,99
	70726	Лесковац-град	723991	Горње Крајинце	163,70
	70726	Лесковац-град	724009	Горње Синковце	171,09
	70726	Лесковац-град	724017	Горње Стопање	307,18
	70726	Лесковац-град	724033	Горњи Буниброд	150,77
	70726	Лесковац-град	724084	Грделица (варош)	1930,62
	70726	Лесковац-град	724092	Грделица (село)	206,05
	70726	Лесковац-град	724157	Доња Јајина	233,42
	70726	Лесковац-град	724181	Доња Слатина	151,95
	70726	Лесковац-град	724203	Доње Крајинце	164,03
	70726	Лесковац-град	724211	Доње Синковце	600,42
	70726	Лесковац-град	724220	Доње Стопање	154,40
	70726	Лесковац-град	724335	Жижавица	182,81
	70726	Лесковац-град	724378	Злођудово	176,66

Ред. број	Матични број општине	Назив општине	Матични број насеља	Назив насеља	Густина насељености (преко 150 становника/km^2)
	70726	Лесковац-град	724521	Кумарево	262,57
	70726	Лесковац-град	724548	Лесковац	2379,52
	70726	Лесковац-град	724556	Липовица	153,61
	70726	Лесковац-град	724572	Мала Биљаница	153,30
	70726	Лесковац-град	724629	Манојловце	180,31
	70726	Лесковац-град	724688	Мрштане	225,14
	70726	Лесковац-град	724696	Навалин	162,73
	70726	Лесковац-град	724734	Номаница	274,29
	70726	Лесковац-град	724866	Предејане (варош)	1740,44
16.	70734	Лозница-град	725196	Бања Ковиљача	389,49
	70734	Лозница-град	725200	Башчелуци	351,70
	70734	Лозница-град	725269	Воћњак	208,91
	70734	Лозница-град	725382	Драгинац	1159,77
	70734	Лозница-град	725480	Клупци	995,91
	70734	Лозница-град	725510	Крајишници	535,51
	70734	Лозница-град	725528	Лешница	150,65
	70734	Лозница-град	725544	Липнички Шор	167,44
	70734	Лозница-град	725552	Лозница	2033,63
	70734	Лозница-град	725579	Лозничко Поље	472,05
	70734	Лозница-град	725617	Плоча	600,01
	70734	Лозница-град	725641	Руњани	169,54

Ред. број	Матични број општине	Назив општине	Матични број насеља	Назив насеља	Густина насељености (преко 150 становника/km^2)
	70734	Лозница-град	725676	Стража	163,07
17.	70939	Пирот	732109	Бериловац	187,45
	70939	Пирот	732222	Гњилан	210,67
	70939	Пирот	732575	Пирот	1313,38
	70939	Пирот	732605	Пољска Ржана	170,34
18.	70947	Пожаревац	733083	Пожаревац	691,19
19.	70998	Прокупље	735728	Доња Стражава	249,49
	70998	Прокупље	736074	Ново Село	209,72
	70998	Прокупље	736210	Прокупље	1298,86
20.	71048	Јагодина-град	737950	Винорача	150,44
	71048	Јагодина-град	737968	Вољавче	347,41
	71048	Јагодина-град	738174	Кончарево	163,52
	71048	Јагодина-град	738247	Мајур	217,07
	71048	Јагодина-град	738328	Ракитово	523,18
	71048	Јагодина-град	738336	Рибаре	295,23
	71048	Јагодина-град	738352	Јагодина	2078,05
	71048	Јагодина-град	738417	Стрижило	222,34
	71048	Јагодина-град	738433	Трнава	671,17
21.	71099	Смедерево-град	740292	Враново	165,70
	71099	Смедерево-град	740314	Вучак	215,38
	71099	Смедерево-град	740446	Петријево	222,90
	71099	Смедерево-град	740454	Радинац	350,73

Ред. број	Матични број општине	Назив општине	Матични број насеља	Назив насеља	Густина насељености (преко 150 становника/km^2)
	71099	Смедерево-град	740462	Раља	182,41
	71099	Смедерево-град	740527	Смедерево	1552,39
	71099	Смедерево-град	740543	Удовице	164,21
22.	71145	Ужице-град	741850	Севојно	362,56
	71145	Ужице-град	741892	Ужице	2531,63
23.	71269	Шабац-град	746240	Јевремовац	353,80
	71269	Шабац-град	746258	Јеленча	367,60
	71269	Шабац-град	746304	Мајур	346,80
	71269	Шабац-град	746380	Мишар	205,55
	71269	Шабац-град	746479	Поцерски Причиновић	733,55
	71269	Шабац-град	746606	Шабац	1745,54
24.	80128	Вршац	801089	Вршац	233,25
25.	80209	Кикинда	802158	Кикинда	200,91
26.	80381	Сомбор-град	803979	Сомбор	164,65
27.	80403	Сремска Митровица-град	804177	Лаћарак	195,15
	80403	Сремска Митровица-град	804215	Мачванска Митровица	1258,48
	80403	Сремска Митровица-град	804266	Сремска Митровица	760,91
28.	70327	Бор	706418	Бор	717,33

18.11. Изјава о адекватности и тачности обрачуна

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ПОЉОПРИВРЕДНИ ФАКУЛТЕТ

УНИВЕРСИТЕТ В БЕЛГРАДЕ
АГРОНОМИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF AGRICULTURE

UNIVERSITE DE BELGRADE
FACULTE DES SCIENCES AGRONOMIQUES

Београд 15.11.2021 год.

Број: 22/726а

ИЗЈАВА О АДЕКВАТНОСТИ И ТАЧНОСТИ ОБРАЧУНА

Пољопривредни факултет Универзитета у Београду, као самостална институција у односу са Министарством пољопривреде, шумарства и водопривреде, коју представља доленотписани декан проф. др Душан Живковић, потврђује да су обрачуни износа подршке за све операције Мере 4 –Агро-еколошко климатске мере и мера органске производње у оквиру ИПАРД III програма адекватни и тачни у складу са нашим најбољим знањем, стручношћу и доступним информацијама.

Такође, потврђујемо да су обрачуни урађени у складу са и у потпуности поштујући Методологију за обрачун износа подршке која је представљена у Анексу Програма.

У Београду, 15. новембра 2021. године.

Универзитет у Београду – Пољопривредни факултет

ДЕКАН

проф. др Душан Живковић

Немањина 6, Поштански фах 14, 11081 ЗЕМУН-БЕОГРАД - РЕПУБЛИКА СРБИЈА
Телефони: Централа: (+381-11) 44 13 555; Декан: (+381-11) 44 13 166; Телефакс: (+381-11)44 13 505
Матични број: 07029845 ПИБ: 100198802 Рачуни: 840-1872660-97, 840-1872666-79
E-mail: office@agrif.bg.ac.rs Web: www.agrif.bg.ac.rs